ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
MARDI
1er JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·330 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·330

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Բարի՛ Ամանոր

Գ. Հազարամեակին հայկական առաջին տարին ընդհ. ակնարկով մը, դրական տուեալներով փակուելու տպաւորութիւնը կը գործէ: Մանրակրկիտ, լուրջ մօտեցում մը վստահաբար այդ դրականէն բաներ կը զեղչէ. սակայն, երբ արտաքին ու նաեւ ներքին ազդակներու բանակ մը վախերու, անձկութիւններու բաժանորդի վերածած է ամէն մէկս, ո՛վ գիտէ որքան ժամանակէ ի վեր, մեծ դժբախտութիւններու բացակայութեան իսկ գրեթէ երջանիկ արարածներու կը վերածուինք:

Իսկապէս երջանիկ էինք տեսնելով, լսելով որ աշխարհի հզօրագոյններէն Ֆրանսան վերջապէս իր անունով կոչեց 1915-ը. հոգ չէ թէ մօտ դարու մը սակարկութիւններէն, ճապկումներէն լեղի համ մը կը յամենայ մեր էութեան մէջ տեղ մը: Ֆրանսայի արարքին մէջ ամէն բանէ առաջ տեսանք այն մեծ քայլը որ կը մօտեցնէր թիրախին. բուն պատասխանատուին ճանաչումին, անկէ ակնկալուած բոլո՛ր պարագաներով: Մինչեւ այսօր ա՛յս մօտեցումն է տիրականը ու յաճախ կամաւոր անտեսումով չենք անդրադառնար Յունուար 29-ի խորհրդանշական բնոյթին...:

Երջանիկ էինք նաեւ Հայաստանի նախագահ ընդունելով մեր ապրած մայրաքաղաքին մէջ որուն գլխաւոր պողոտան, պաշտօնական չէնքեր հայկական եռագոյններով զարդարուեցան: Դիւրին ժըպիտներու, չռայլ ծափերու այդ պահերուն հաւանօրէն քիչեր վրդովեցան մտածելով այն միւս եռագոյններուն, Երեւանի, Գիւմրիի, Գորիսի մէջ ծածանողներուն որոնց «բարի՛ լոյս» բառերը ամէն օր կը պակսին:

Մենք մեզ երջանիկ նկատեցինք նոյնիսկ 1700-ամեակով. հոգ չէ թէ այդ տարեդարձին ընկերացող ժխորը, թատերայինը, զգացականը խորքին շատ տեղ ու ժամանակ չէին ձգած: Արդէն խորքով հետաքրքրուող ալ գրեթէ չկար. մակերեսի, ցնարակի այս դարուն, մեր չափերէն շատ ու շատ վեր իրադարձութիւն էր Պապի մը այցը Երեւան: Աշխարհի լրատուները անոր ոտնահետքերուն վրայ առաջին քրիստոնեայ պետութեան պատմութենէն փշուրներ կը նշմարէին. կը խօսէին Լուսաւորչի, Խոր Վիրապին, Էջմիածնի, նաեւ Եղեռնի մասին:

Ֆրանսահայ գաղութին համար այս բոլորին հետ կարեւոր զարգացում էր ներկայացուցչական մարմնի մը վերջապէս իրագործումը: Ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումէն ետք տասնամեակներու այդ անկարելին կարելիութեան ճամբան բռնած ըլլալ թուեցաւ: Վերջապէս Սփիւռքի մեծագոյններէն այս գաղութը որուն մասին տրուած թիւերը սկըսած են կէս միլիոնի մօտենալ, պիտի կրնար մէկ դէմքով ներկայանալ: Պիտի կրնար յստակ հասցէ ունենալ որպէս խօսակից, որպէս գործակից: Սակայն, հոս ալ, մեր գոհունակութիւնը այնպէս կը թուի այսօր որ իրականութենէն աւելի մեծ քայլերով յառաջացաւ...: Կայ, կազմուած է ներկայացուցչական մարմինը, բայց հատուածի մը վերջին պահուն միաւորութենէն հրաժարումը բաւական մտածել տուող է: Կայ այդ մարմինը բաղկացնողներու ներկայացուցչականի, ձեռնհասութեան հարցն ալ որ քիչ մը հեռու է համոզիչ ըլլալէ:

Կիսատներու այս պատկերին քով այսօր կան Հայաստանի առընչուած նոր մտավախութիւններ: Իր վիճակին ձգուած արտագաղթին ենթախորքին վրայ ի՞նչ կը բերէ այլեւս միաբեւեռ աշխարհին համայնացումի տենդը, յատկապէս Թուրքիան առանձնաշնորհեալի վերածող ընթացքով. կամ ի՞նչ կը տանի:

Անկատարներով ալ ամէն հեռանկարի կարենալ պատրաստ գտնուելու մաղթանքով՝ Բարի՛ Ամանոր:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՆ ՆԱԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀՆ ՈՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Դեկտեմբեր 29-ին, Արժանթինի կառավարութիւնը իր հրաժարականը կու տար նախագահ Ռոտրիկէզ Սաայի որ կ'ընդունէր, մինչ 24 ժամ ետք, ինք ալ իր կարգին կը հրաժարէր, մեղադրելով իր կուսակիցները (փերոնական) որ զօրավիգ չեղան իրեն:

Արդարեւ, կառավարութեան հրաժարումէն ետք, Սաա, Դեկտ. 30-ին հրաւիրած էր երկրին 14 կառավարիչները արտակարգ նիստի մը, բայց, միայն հինգը ընդառաջ գացած էին եւ ի տես այդ կացութեան, Սաա հրաժարեցաւ: Դեկտ. 31-ին ալ, Ծերակոյտի նախագահը, որ պարտէր ապահովել փոխանցման շրջանը, իր կարգին իր հրաժարականը կու տար:

Սաա, որ առժամապէս գործի գլուխ անցած էր չկրցաւ բարելաւման որեւէ յոյս ներշնչել եւ կարճ դադարէ մը ետք, փողոցներու խռովութիւնները վերսկսան եւ մթնոլորտը միշտ լարուած կը մնայ: Ցոյցերը արդէն թալաններով տեղի կ'ունենան, ժողովուրդին գայրոյթը սահման չունի եւ անմիջական լուծում ալ չի տեսնուիր: Ուրբաթ իրիկուան ցոյցերը շատ բուռն եղած էին, ցուցարարները կը բացագանչէին.— «Այլեւս ձանձրացանք իրենց կեղծաւորութիւններէն: Այս անգամ պէտք է որ, այս բոլոր ստախօս եւ կաշառակեր քաղաքագէտները աւելի մտահոգ իրենց ապագայով, քան մեր ապագայով, մեզ լսեն: Իշխանութեան համար կը կռուին եւ լուծում չեն փնտռեր տագնապին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՄԱՅԻ (Փերուի մայրաքաղաք) հրախաղերու վաճառատան մը դրան առջեւ ծագած պայթումէն եւ հրդեհէն աւելի քան 300 հոգի մեռած են եւ 180 հոգի ալ վիրաւորուած Դեկտ. 30-ին: Պայթումը պատահած է, երբ առեւտրականը հրթիռ մը վառած է յաճախորդի մը առջեւ, հիմնայատակ քարուքանդ ընելով վաճառատունը, մինչ բոցերը կը տարածուէին եւ հսկայ վնասներ կը կրէր պատմական թաղամասը, որ մաս կը կազմէ մարդկութեան համաշխարհային հարստութեան: Նախագահ Թոլետօ 48 ժամուան ազգային սուգ հռչակած է երկրին մէջ:

ԿԻՊՐՈՍԻ «Թրքական Հանրապետութեան» ղեկավարը՝ Ռ. Տէնքթաշ, Դեկտ. 29-ին, Նիկոսիա գնաց, ուր յոյն Կիպրացի կիները զինք ընդունեցան ըսելով.— «Իրաւունքն ունինք գիտնալու թէ ի՞նչ եղան մեր զաւակները»: Առաջին անգամն է, 1974-է ի վեր, որ Տէնքթաշ յունական բաժինը կ'երթար, ի պատասխան Գլերիտէսի հրաւէրին: Խօսակցութեան նիւթ եղած են մարդասիրական հարցեր:

ՊՈՒՇ, անգամ մը եւս, համբերութիւն թելադրած է իր ժողովուրդին, քանի դեռ Պէն Լատէնը չէ գտնուած: Հրաւիրած է նաեւ Փաքիստանի նախագահը որ «յաւելեալ ուժեղ եւ վճռական միջոցներ ձեռք առնէ այն ծայրայեղականներուն դէմ, որոնք կ'ուզեն վնասել Հնդկաստանի»: Ծանօթ է որ Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի յարաբերութիւնները լարուած են, առաջինը կը մեղադրէ երկրորդը որ քաջալերած է Հնդկաստանի Խորհրդարանին դէմ յարձակողները: Աֆղանիստանի մէջ, Միացեալ – Նահանգները 150 բանտարկեալներ կը պահեն հարցաքննութեան համար:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ապահովութեան ուժերը 6 Պաղեստինցիներ սպաննած են շաբաթավերջին, հակառակ յայտարարուած «հրադադարին»:

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՄՏԱՒԱԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԱԳԸՖՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ՄԱՍԻՆ

Անդրադարձած էինք այն լուրին թէ Թուրքիոյ մէջ վագըֆներու նոր օրինագիծ մը կը պատրաստուի որ նորութիւններ կը բերէ փոքրամասնութիւններու այդ մարզին մէջ ծանօթ դժուարութիւններուն: «Մարմարա» (Դեկտ. 27) լուրը տալով աւելցուցած էր թէ համայնքին պատասխանատուները որոշ մտահոգութիւններ ալ ունէին այդ մասին, քանի որ կը նախատեսուէր փոքրամասնութեան կալուածներուն օրինականացումը կապել Ներքին ու Արտաքին գործերու նախարարութիւններուն եւ վագըֆներու ընդհ. տնօրէնութեան որոշումին:

Օրաթերթը յաջորդ օրն ալ կ'արձագանգէր Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքին նոյն նիւթին մասին ունեցած մտավախութեան. ան պատասխանելով լրագրողներու, ուրախալի նկատած է փոքրամասնութեան հաստատութիւններու նոր կալուածի տիրանալու խնդիրը կանոնաւորելու տրամադրութիւնը, սրբագրութեան ուղղութեամբ յայտնուած յոյսը: Սակայն, մտավախութիւն յայտնած է անորոշութիւններուն մասին որոնք կրնան ժխտական կացութիւններու առաջնորդել: Օրինակ, յայտնի չէ թէ վերոյիշեալ նախարարութիւններուն եւ վագըֆներու տնօրէնութեան որոշումները որոնք պիտի վճռեն փոքրամասնութեան կալուածներուն ճակատագիրը, ի՛նչ չափանիշերով պիտի տրուին: Իսկ այս պարագան կրնայ լուրջ դժուարութիւն ստեղծել փոքրամասնութիւններու վագըֆներուն համար, իրենց կալուածները օրինականացնելու եւ շահագործելու ուղղութեամբ:

Պատրիարքը մեծագոյն անպատեհութիւն կը նկատէ ըսուածը թէ վիճելի կալուածներու մասին կիրարկումները կրնան կախում ունենալ ուրիշ երկիրներու դէմ փոխադարձութեան պայմանէն. ասիկա կը նշանակէ թէ Թուրքիոյ մէջ ապրող փոքրամասնութիւններու հաստատութիւնները օտար պիտի համարուին, ինչ որ անընդունելի սխալ է:

Պատրիարքը կը մտահոգէ այն անորոշութիւնն ալ որ կայ օրինագիծին մէջ, համայնքէն խլուած կալուածներու մասին: Անոր պատճառը 1936-ի յայտարարագիրներուն հարցն է: Այդ թուականէն ետք ստացուած կամ գնուած կալուածները, նոյն յայտարարագրէն դուրս գտնուելով, համայնքին ձեռքէն առնուած են: Իսկ օրինագիծը անոնց ուղղութեամբ որեւէ տնօրինութիւն չունի: «Անիրաւօրէն մեր ձեռքէն առնուած կալուածները ի՞նչ պիտի ըլլան» հարց կու տայ Պատրիարքը, յիշեցնելով երկրին Սահմանադրութեամբ պարտադրուած հաւասարութեան սկզբունքը:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՀԱՅՐ ՅՈՎՍԷՓ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Դեկտեմբեր 29-ին, Սէն – Շամոնի մէջ, ուր անցուցած է կեանքին գլխաւոր շրջանը, իր մահկանացուն կնքած է Լեւոնեան վարդապետը: Ճիշդ է տարիքը յառաջացած էր, քանի իր մահկանացուն կը կնքէ 96 տարեկանին, բայց, Լեւոնեան վարդապետը այն քիչերէն էր որոնց մահը չի կրնար ցաւ չպատճառել, նոյնիսկ երբ տրամաբանութիւնը կը պարտադրէ հաշտուիլ մահուան հետ, մանաւանդ երբ ան կը հասնի լեցուն կեանքի մը աւարտին:

Ողբացեալ վարդապետը երկար տարիներ հոգեւորական պաշտօն վարած էր տեղւոյն Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ գլուխը, երգչախումբը ղեկավարած, մէկ խօսքով միս ու ոսկոր եղած էր գաղութին հետ:

Ճիշդ հինգ տարի առաջ, 1996 Յունուար 3-ին մեզի կը գրէր հետեւեալ տողերը.

«Շնորհաւոր նոր տարի
եւ Ծնունդ, Ձեզ եւ
ձեր գործակիցներուն
70-ամեայ «Յառաջ»ի շրջանին մէջ:

Բարեհաճէիք եթէ յարմար գտնէք իմ մէկ հատիկ ոտանաւորս (իբր բանաստեղծութիւն) ի պատիւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին, դրել «Յառաջ»ի մէջ – երբ ես ալ անցնիմ երջանկութեան վայրը...

90 տարեկանին մէջն եմ, առ այժմ լաւ եմ, որեւէ դեղ չեմ գործածեր, տակաւին ինքնաշարժս կը գործածեմ, աչքերս հեռուն կը տեսնեն, առանց դժուարութեան պաշտօնս կը կատարեմ:

Մնամ յարգանօք եւ ջերմ բարեւներով

ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ»:

Լեւոնեան վարդապետ աշխոյժ, յոգնիլ չգիտցող անձ մըն էր, որ երբ հանգստեան կոչուելու ժամը հասաւ եւ պարտաւորուեցաւ Լիբանան վերադառնալ, չհամակերպեցաւ եւ շուտով ետ եկաւ Սէն – Շամոն ուր անցուցած էր ամբողջ կեանք մը: Մօտ 45 տարի առաջ, զուրկ ալ նիւթական միջոցներէ, Լեւոնեան վարդապետ օթօ – սթոփով Փարիզ եկած էր 1957 Յունուար 31-ին, ներկայ ըլլալու համար Շաւարշ Միսաքեանի յուղարկաւորութեան ու փոսին առջեւ կը հրաւիրէր ներկաները երգելու՝ Վէրքերով լի...:

Զուգադիպութի՞ւնը թէ նախախնամութիւնը այնպէս կարգադրեց որ Լեւոնեան վարդապետ իր աչքերը փակէ, երբ կը լրանար Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի նուիրուած տարին, ինք որ հինգ տարի առաջ մեզի կը ղրկէր Անոր նուիրուած ոտանաւոր մը, հրատարակելի «եթէ յարմար» գտնէինք...:

Մեր ցաւակցութիւնները Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեանի եւ Սէն – Շամոնի համայնքին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 29 / 31)

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Նախագահի ապահովութեան կազմէն Ագամալ Յարութիւնեանի դէմ դատը կը սկսի Երեւանի Կեդրոն եւ Նորք – Մարաշ համայնքներու առաջին ատեանին առջեւ, Յունուար 7-ին, դատաւոր Մնացական Մարտիրոսեանի նախագահութեամբ: Ա. Յարութիւնեան կ'ամբաստանուի Սեպտ. 25-ին «Առագաստ» սրճարանին մէջ Ջաւախքի բնակիչ Պօղոս Պօղոսեանի սպա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Յունուար 1-ին (Չորեքշաբթի, Յունուար 2-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի Յունուար 3:

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՍԻՐԱԿԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ

Երանի թէ «Յառաջ» Թերթի բաժանորդներու ցանկին մէջ մտած չըլլար անունս, կամ գոնէ պատահմամբ Թղթատարական անկանոնութեան մը զոհ երթար անցեալ շաբթուան ուղարկումը եւ չկարդայի Տօքթոր Արցախ Բունիաթեանի «Արինոտ Օրեր» խորագրուած օրագիրի հատուածները: Ինչպէս անբուժելի եւ անողոք հիւանդութիւն մը ախտորոշող բժիշկը այդ վիճակը հիւանդին պարզելէ առաջ մարդկայնօրէն ջանք պէտք է տանի ենթական պատրաստելու, անոր բարոյական ուժն ու դիմադրականութիւնը բարձրացնելու ուղղութեամբ, կարծես Արփի Թոթոյեան ալ օրեր առաջ պարտ էր զգուշացնել իր ընթերցողները, ինչպէս շատ անգամ հեռատեսիլի կայանները կ'ընեն քստմնելի տեսարաններ պարունակող հաղորդումներէ առաջ: Նոյնիսկ կարդացած միջոցիս կը խորհէի նաեւ թէ մաղթելի էր որ թերթը մերժած ըլլար նման լուրերու տեղ տալ իր սիւնակներուն մէջ: Սակայն հարկաւ թէ որպէս իրապէս ժողովրդավար եւ ազատ երկրի լրատու օրկան՝ պիտի տարածէր այդ օրագրին իրական պատկերները եւ ես ալ իմ կարգիս ստիպուած պիտի տոկայի անոնց առթած ցաւին եւ կարդայի:

Տղայ էի երբ Երզնկանի մեծ երկրաշարժը պատահեցաւ, որուն լուրը ցնցեց իմ ծննդավայր քաղաք՝ Պոլիսը, եւ նկարները լեցուցին օրաթերթերու առաջին էջերը: Մեռեալներու աճող թիւերու կողքին սկսան տրուիլ զանազան երկիրներէ հասած օգնութեան զօտեպնդիչ լուրեր ալ: Ատեն մը ետք սկսան տարածուիլ զեղծումի շշուկներ, որոնք հետզհետէ արձագանգ գտան լրագրերու մէջ: Ինչ մեծ դայթակղութիւն էր իմ մատղաշ հոգիիս համար սորվիլ թէ արկածեալներուն ուղարկուած վրաններ, օթոցներ, դեղորայք եւ սննդեղէններ, զեղծարարներու միջոցաւ չեղած էին իրենց հասցէներէն եւ չարաշահութեան նիւթ դարձած, մինչեւ իսկ բաց շուկաներու մէջ ծախուած էին:

Տարիներ ետք երկրաշարժի եւ միջազգային օգնութիւններու զեղծումի այս լուրերը սկսան անխուսափելիօրէն կրկնուիլ այլ քաղաքներու եւ աշխարհի զանազան երկիրներու՝ նոյնիսկ քաղաքակիրթ կարծուած յառաջադէմ երկիրներու մէջ: Մէկը միւսին բնական հետեւանքը ըլլար կարծես: Միայն թէ շատ քիչ անգամ զեղծարարները ճշդել եւ պատժել կարելի կ'ըլլար:

Սակայն վէրքը աւելի խոր, ցաւը աւելի բուռն էր եւ անդիմադրելի երբ այդ կարգի լուրեր լսուիլ սկսան Լենինականի (Գիւմրի) եւ Սպիտակի շարժերուն կապակցութեամբ: Միշտ կողմնակցութեամբ եւ բարեմտութեամբ մեկնել փորձեցի իմ «Երազ Հայաստան»իս մասին լաւատեղեակ աղբիւրներէ եկած լուրերն անգամ: Ի վերջոյ մաքսային քննիչ, շոգեկառքի պաշտօնեայ, ոստիկան, բոլորն ալ ամիսներով, երբեմն տարիէ աւելի Թոշակ չստացած ընտանիքի հայրեր, երկրաշարժէն վնասուածներու չափ կարօտեալներ էին: Դեռեւս հիւանդանոցներու դեղորայքի պակասը աւելի շեշտուած էր, քան վրանի տակ պատսպարեալներու մօտ: Նոյնիսկ կ'ըսուէր, որ Մոսկուայի մէջ վիճակը աւելի բարւոք չէր: Որքան ալ ցաւալի ըլլար, ցուրտէն չսառելու համար անտառներու մէջ ի գործ դրուած անհաշիւ ծառահատումներն ալ արդարացնել կը փորձէի: Բայց բժիշկ Արցախ Բունիաթեանի օրագիրը բոլոր մատնանշուած նիւթերուն մէջ, կոչուած էր հերքելու իմ խիղճս խաղաղեցնելու համար հնարած մեկնաբանութիւններս: Դարբնուած չարաշահութիւնները մանրամասնուած են յարգելի բժիշկին օրագրութեանց մէջ: Անհերքելի, անառարկելի յստակութեամբ, իր հանդիստն ու ապահովութիւնը առ ոչինչ համարելով ճակատի զինուորներուն մօտ վազած կամաւոր հայրենասէրին այդ անկեղծ վկայութիւնները ոչ մէկ կասկած կ'արդարացնեն: Երկրաշարժը, Արցախեան պատերազմը, տնտեսական Թշուառ վիճակը, որոնք սփիւռքահայուն իսկ մղձաւանջը եղած են, յայտնօրէն որպէս միջոց գործածուած են ամենաքսու խաչագողի անմարդութեամբ եւ պաղարիւնով:

Իրագործումներ, որոնք շատ անգամ կարելի չէ առանձինն գլուխ հանել, առանց ցանցի մը օգնութեան:

«Յառաջ»ի Հոկտեմբերի թիւերէն մէկուն մէջ, առաջին էջին վրայ լուր մը կարդացած էի. «Կազատարը կորսուեր է»: Շուարած, վերնագրին մօտ փնտռեցի բացատրութիւն մը, կարծելով որ մի գուցէ «Հայաստանեան ժպիտ», կամ «Ոզնիի սրամտութեան» նման կատակ մըն էր, որ սխալմամբ Ա. էջին վրայ ելած էր: «Ղազախ – Երեւան մայր կազատարին Սեւանի շրջանի Վարսեր գիւղի 1,3 քիլոմեթրնոց հատուածը կորսուած է»: 120 մմ. տրամագիծով, գետնէն մէկ մեթր խորութեան մէջ թաղուած, թէեւ միջոցէ մը ի վեր գործունէութենէ հանուած, բայց ռազմավարական արժէք ունեցող կազատարին այդ մասը «կորսուեր» էր: Գրպանի մէջ չի մտեր որ սահեր ինկեր է, ըսես: Թաղուած տեղէն հանելու համար տասը հոգի մօտ ամիս մը պէտք է փորեն, մօտ տասը բեռնատար մեծ մեքենայ եւ բեռնաբարձ կազմած հարկ է փոխադրութեան համար: Գիւղապետին եւ ոստիկաններուն մեղսակցութիւնը չեն բաւեր այս մեծ կողոպուտը գլուխ հանելու:

Տակաւին զինուորական մարզէն ներս, հողերու եւ գործարաններու ապասեփականացման շուրջ մատնանշուած ընդվզեցուցիչ եւ արդէն քիչ թէ շատ գիտցուած ապօրինութիւնները, կամաւոր կամ ակամայ ընծայուած կարելիութիւնները, մըտածել կու տան թէ որքան ալ հնարամիտ եւ չարաշահ ըլլան այս առիթները օգտագործելով նախանձելի հարստութեան տէր դարձող արկածախնդիրները, կարելիութիւնը չէին ունենար առանց կարեւոր դիրքեր գրաւող պաշտօնեաներու գործակցութեան: Իրենց ապօրինութիւններուն եւ յանցագործութիւններուն պատասխանատուութիւնը կը հասնի մինչեւ երեսփոխանի եւ նախարարի աթոռ ունեցող աւագանիին, եթէ ոչ մինչեւ ամենաբարձր իշխանաւորներուն:

Այս կացութիւնը դոյզն ինչ մեկնելու փորձ մը եթէ ընեմ, անկախութեան նախորդող շրջանը նկատի պէտք է առնեմ: Բացարձակ բռնակալութեան տակ ընկճըւած, բայց գոնէ փորը կուշտ ժողովուրդը Սովետական Միութեան քայքայումէն մօտ 2 տարի առաջ իր ռոճիկն ալ չկարենալ առնելու կացութեան մատնուեցաւ. իսկ կեդրոնական իշխանութենէն փրթելէ ետք, կորսնցուց նաեւ իր գործը: Անկախութիւնը իր հետ չկրցաւ բերել անհրաժեշտ օրէնքներ եւ անգործներու համար աշխատելու հնարաւորութիւն: Այս շրջանին անխուսափելի էր անիշխանութիւնը, զոր կրնար զսպել միայն հին եւ բռնակալ կառավարման ձեւը: Մինչդեռ յաչս արտաշխարհի եւ ի խնդիր ՄԱԿ-ի անդամակցութեան, նորանկախ Հայաստանը ստիպուած էր հռչակել ժողովրդավար կառավարութեամբ Հանրապետութիւն, որուն պատրաստ չէր եւ որուն համար տուած խոստումը կիսով միայն պիտի կարենար գործադրել:

Սովետական շրջանին ժողովուրդը կարելի էր դիտել որպէս երկու հատուած. առաջինը ան որ հաւատացած էր վարչաձեւին, կառավարութեան եւ պաշտօնավարութեան մաս կը կազմէր, անոր ընձեռած կարելիութիւններէն եւ դիւրութիւններէն օգտուելով, հանդիստ եւ ապահով կեանք կը վարէր: Այս կողմին յարած էին նաեւ համայնավար կուսակցականները, որոնք երբեմն կարելի էր բաղդատել գաղտնի ոստիկաններու հետ: Երկրորդ հատուածը ժողովուրդին մեծագոյն մասն էր. մշակէն ու գործաւորէն մինչեւ ուսուցիչ եւ ազատ ասպարէզի փոքր վաճառական, նաեւ գիտնական եւ արուեստագէտ դասակարգը: Երկու հատուածին միջեւ զգուշաւոր եւ փխրուն հաւասարակշռութիւն մը պահելու արուեստական ջանքը առկայ էր երկուստեք:

Հայաստանի Գ. Հանրապետութիւնը իր անսպասելի յայտնութեամբ ուրախացուց եւ զինովցուց հայրենաբնակ եւ սփիւռքեան հայութիւնը: Հայաստան բնական է որ ցնցուէր այս հաճելի զինովութենէն, հապճեպ կերպով ստիպուած ըլլար ընտրել իր նախագահն ու ղեկավար խմբակը, որ լաւագոյնը ըլլալ կը թուէր եւ ըստ երեւոյթին սկզբնական շրջանին հեռու էր խոցելի ըլլալէ: Թէեւ շատ աւելի ազդեցիկ եւ սիրելի, նոյնիսկ օգտակար պիտի ըլլար առաջին նախագահը եթէ քիչ մը եւս զոհողութիւն ընէր ժողովրդավարութենէն աւելի խիստ ըլլար, եւ ամենակարեւորը՝ փափաքէր եւ կարենար սանձել իր շուրջիններուն եւ իր մօտաւորներուն զեղծումները: Անձնական շահեր հետապնդելով ժողովուրդին վրայ ժխտական ազդեցութիւն ունեցող խմբակին ընդվզեցուցիչ գործունէութիւնը եւ սունկի նըման բարձրացող ամբարտաւան հարուստներու հոյլին առթած տպաւորութիւնները տակ էին կասկածի տակ առնել եւ մրոտելու նախագահն ալ որ պիտի դառնար զանգուածներու կիզակէտը:

Որպէս Սփիւռքէն դիտող մը, ինծի համար բնաւ կարեւոր չէ գացող նախագահին կամ անփորձ յաջորդին անունը: Սակայն, դժբախտ իրականութիւնը այն է թէ առանց ընտրապայքարի եւ առանց ժողովուրդի քուէներուն դիմելու իրականացած իշխանութեան բռնի փոփոխութիւն, արիւնալի կամ ոչ, տէրութիւնը կ'անցընէ անորոշութեան եւ տկարութեան փուլէ մը եւ երկիրը ցնցում կը կրէ: Իշխանութեան «անհրաժեշտ» փոփոխութենէ մը ետք, անշուշտ հայրենակիցները իրաւունք ունէին սպասելու աւելի կարող նոր նախագահի մը, որ ատակ ըլլար բառնալու այն ամէն չարիքը, որ ակներեւ դարձեր էր նախորդ վարչակարգի ատեն: Ասոնց առաջնայինները եթէ տնտեսութեան կանգնում ու շահուած ղարաբաղեան պատերազմը արժանաւոր հաշտութեան մը կապելն էր, նուազ կարեւոր չէր զեղծումներու եւ կաշառակերութեան դադրիլը եւ անիրաւ հարստութեան տէր դարձողներուն մէկիկ մէկիկ դիմազերծ ըլլալն ու դատարան յանձնուիլը:

Անցան տարիները ապարդիւն սպասումով. ո՛չ հին օրինազանցները պատժուեցան, ո՛չ ալ իրերու ընթացքը փոխուեցաւ: Յայտնի դարձաւ որ ի վնաս երկրին եւ օրինապահ ազգակիցներուն, դըրամի տիրացած հարուստները, որոնց ակնապարար բնակարաններուն եւ շքեղ ինքնաշարժներուն տեսքն իսկ կ'ըմբոստացնեն հարստահարեալները, անպատիժ պիտի մնան եւ շարունակեն իրենց փարթամ կեանքը: Հայաստանի մէջ, ուր յայտնօրէն դատարանը ոչ թէ անկախ, այլ՝ ենթակայ է նախագահին, պիտի հետապնդուէին անոնք որոնք պիտի համարձակէին ակնկալութիւններ ունենալ դէպի անոր աթոռը եւ կամ փաստացի կերպով հրապարակել փորձեն համամտութիւնը կամ մասնակցութիւնը կարեւոր ապօրինութեան մը: Դատարանը անոր արտօնութեամբ միայն կրցաւ հետապնդել թիկնապահը, որ ականատես վկաներու համաձայն, պատճառ եղած էր ծանօթ երիտասարդ ազգայինին մահուան:

Հին եւ նոր նախագահներու պաշտօնի անարիւն փոխանցման նախորդող սակարկութեան ընթացքին, անպայման եղած է համաձայնութիւն մը, որուն մանրամասնութիւնները կոչուած են տարիներու ընթացքին մոռացումի մատնուելու: Ատով ալ կը բացատրուի հին հաշիւները չխառնշտկելու, հին զեղծարարները անտեսելու ընթացքը: Նոյնն է նաեւ պարագան Քոչարեան – Յունանեանի միջեւ գոյացած հաշտութեան, որմէ ետք այս վերջինը յանձնեց զէնքերը եւ մինչեւ այսօր կը շարունակէ ապրիլ իր Թշուառական կեանքը եւ լրբօրէն կը զբաղեցնէ դատական կամքը:

Հայաստանի ժողովուրդին բանիմաց հատուածը կը տեսնէ կացութիւնը եւ կ'ըմբոստանայ: Երբ ըսի «կ'ըմբոստանայ», կրնաք խորհիլ, որ սխալ բառ գործածեցի: Ուրիշ առթիւ ալ գրած էի, որ «Հայերը յեղափոխութիւն ընել չեն գիտեր»: Ես պիտի պնդեմ իմ գաղափարներուս վրայ: Ճիշդ է որ յեղափոխութիւն ընել չեն գիտեր: Բայց ինչո՞վ բացատրել մեր Հայաստանի զաւակներուն ընթացքը, եթէ ոչ ըմբոստութեամբ, երբ երկրաշարժի եւ ղարաբաղեան պատերազմի տարիներ տեւող զրկանքն ու տուայտանքը կըրելէ ետք իրենց հայրենիքին ազատութիւնը վայելելու անկարելիութեան դիմաց կը թողուն հօրենական տունն ու պապական հողը եւ կը մեկնին արտասահման, նոր բախտ եւ ապագայ փնտռելու: Ըմբոստութիւն է նաեւ այս դարաւոր սրբութիւններէն ու ժառանգէն բաժնուելու գաղափարին չհաշտուող այն միւս զաւակներուն ընթացքն ալ, երբ եկող – գացող բոլոր նախագահներուն եւ նախարարներուն խոստումներուն ի դերեւ ելլելէն յուսահատ, կոնակ կը դարձնեն կառավարութեան: Քամահրելով անտես կ'առնեն ապօրէն ճամբաներով հարստացած անարժան հայրենակիցներուն գոյութիւնը: Առանձնապէս կը գործածեն Հայու հնարամտութիւնը, ապրելու կամքը եւ պատուաւոր շահով ընտանիք պահելու հնարներ կը յղանան: Փառք եւ պատիւ այն սփիւռքահայուն, որ իր մասնակցութիւնը բերած է այս յաջողութիւններուն, որ խաչագողութեամբ յղփացած ապիկարները անգոսնելով՝ ուսումնարանին կառչած գիտնականին նեցուկ կանգնած, վարժարանին փարած դաստիարակին օժանդակած եւ մշակոյթին հաւատարիմ մնացած գրագէտը քաջալերած է:

Սփիւռքը պէտք է բազմապատկեալ չափերով շարունակէ մասնակցիլ այս կերպ «ըմբոստութեան»: Քրիստոնէութեան 1700 տարուան պետականութեան Ազատ Հայաստանի մէջ վերածաղկումէն ետք ան նոր տեսակի ուխտագնացութիւններով իր եղբայրութեան եւ ընկերակցութեան ձեռքը պէտք է երկարէ ուղղակի հայրենիքի աշխատունակ եւ բարեջան ազգակիցներուն՝ շրջանցելով կառավարութեան եւ պաշտօնէութեան ապականած հատուածը: Պիտի գործակցի, նիւթապէս եւ բարոյապէս սատար պիտի ըլլայ ազգային արժանապատուութիւնը անաղարտ պահած այն պատուական հայրենակիցներուն, որոնք կը պայքարին երկրէն ներս արմատ արձակող մուրացկանութեան վարժութեան եւ մարմնավաճառութեան դէմ:

Օգնենք ժողովուրդին մաքուր հատուածին, որ կարենայ ոչ միայն տոկալ, այլ նաեւ զօրանալ մինչեւ այն օրը, երբ պիտի կայանան իրական առումով ազատ ընտրութիւններ եւ Հայաստան պիտի տիրանայ իրեն արժանի, կարող եւ արդար նախագահին ու նախարարներուն:

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ,
2001, Դեկտեմբեր 15

ՊԱՊԸ ԵՒ ԿԱՐԴԻՆԱԼՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Լեհական թերթ մը նիւթ ըրած է Վատիկանի կարդինալներու վարչական կազմին բռնատիրական ընթացքը որ վերջին շրջանին շեշտուած է Պապին հիւանդութեան հետեւանքով ծայր աստիճան տըկարացումին պատճառով: Գրութեան հեղինակը կ'ըսէ թէ կացութիւնը Վատիկանի մօտ գործող լրագրողներու, Վատիկանի մասնագէտներու համար գաղտնիք չէ, բայց խոհեմութեամբ կամ հաւատարմութեան զգացումով, ամէն մարդ կը նախընտրէ լռել:

Վատիկանի մէջ, սկզբունքով, տիրական իշխանութիւնը Պապին կը պատկանի. ան շրջապատուած է վարչական կազմով մը, բաղկացած՝ կարդինալներէ. ամէն անգամ որ քահանայապետի մը գահակալութեան շրջանը վախճանին կը մօտենայ, վարչականները կը սկսին իրենց քաղաքականութիւնը կիրարկել: Այդպէս է այսօրուան պարագան: Աջակողմեան թեւի ներկայացուցիչները, գլխաւորութեամբ կարդինալ Ա. Սոտանոյի, որ պետական քարտուղարն է, նաեւ «յառաջդիմականները», ինչպէս կարդինալ Վ. Գասպէր եւ Ռ. Էչէկէրայ, կը փորձեն ձեռնավարել Պապը որ ծայր աստիճան յոգնած է եւ տկար: Այդ երեւոյթը յայտնուած է Պապին Ղազախստան եւ Հայաստան կատարած վերջին այցերուն ընթացքին:

Լրագրողը որ յօդուածը ստորագրած է, Ժ. Փալասինսքի, կը նշէ Վատիկանի մամուլի սրահին պատասխանատուին մէկ արարքը որ զայրացուցած է Պապը: Ան Ռոյթըրսի Թղթակիցին տեղեկացնելով պատերազմի մասին Եկեղեցիին դիրքը, գրել տուած է. «Պետութիւնները ինքնապաշտպանութեան իրաւունքին տէր են, նոյնիսկ եթէ ատիկա մահերու պատճառ կ'ըլլայ»: Այդ արտայայտութիւնը իր սեփական քարտուղարին միջոցով սրբագրութեան մը ստիպած է Պապը որուն անունով ճշդուած է թէ տնօրէնը իր անձնական կարծիքը միայն արտայայտած է, քանի որ Պապը ինք բազմաթիւ

անդամներ քննադատած է պատերազմը, թէ՛ Սեպտեմբեր 11-էն առաջ, թէ՛ ետքը:

Երկրորդ միջադէպ մը պատահած է Հայաստան այցին ընթացքին. երկու Եկեղեցիներուն միջեւ բարեկամութեան աննախընթաց արտայայտութիւններէ ետք, էջմիածնի պատարագին աւարտին, կաթողիկոսն ու առաջնորդները չարք կազմած են պապական մատանին համբուրելու համար: Մինչդեռ Պապը առանձին չէ եղած. անոր քով բազմած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ն ալ, ուստի կաթողիկէ բոլոր կրօնաւորները իրենք զիրենք պարտաւոր նկատած են անոր մատանին ալ համբուրելու: Արարք որ երկու Եկեղեցիներու պետերը գործնապէս հաւասար դիրքի վրայ կը զետեղէր: Այդ անակնկալին յղացումը, յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ գործն էր գերմանացի «Ձախակողմեան» աստուածաբան Վ. Գասպէրի որ վերջերս կարդինալ նշանակուած է:

Եպիսկոպոսներու դժգոհութիւնը ակներեւ եղած է վերջին սինոդոսին ընթացքին: Քէօլնի եպիսկոպոսը, Ռուսաստանի եպիսկոպոսը զանազան ձեւերով մատնանշած են Վատիկանի վարչական կազմին ճնշող ընթացքը: Պրիւսէլի եպիսկոպոսը առաջարկած է որ սինոդոսը տարին անգամ մը գումարուի. նոյնիսկ աւելի յաճախ, եթէ հարկ ըլլայ եւ վերածուի տեսակ մը եկեղեցական խորհրդարանի:

Դժգոհութիւն յայտնուած է Վատիկանի պաշտօնաթերթ «Օսսերվաթոռէ Ռոմանօ»յի մասին ալ. արդէն քանի մը տարի առաջ ան համեմատուած էր «Պրաւդա»յին հետ: Ըսուածը այն է որ շատ մասնայատուկ լեզուով մը այդ թերթը կ'ուղղուի միայն վարչական կազմին անդամներուն: Միջազգային հանրային կարծիքին համար թափանցիկութեան պակասը անընդունելի է, յատկապէս երբ Յովհ.-Պօղոս Բ. լրատուներու մօտ լայն տեղ ունեցող առաջին Պապն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱՀԱՊԵՏ ՔՈՒՉԱԿԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ
Աշխատասիրութեամբ ակադեմիկոս
ՀՐԱՆՏ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆԻ

Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութիւն
Երեւան 2001

Տպագրուած է Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան հովանաւորութեամբ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ «ՀԱՅ ԿԻՆԸ 21-ՐԴ ԴԱՐՈՒ ՍԵՄԻՆ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 28-ին տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայ կինը 21-րդ դարու սեմին» նիւթին շուրջ, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի «Անահիտ» մասնաճիւղի դաստիարակչական յանձնախումբին: Բացումը կատարելով ատենապետուհի Սոնա Պօսթանեան, ներկայացուցած է դասախօսը՝ անցեալին «Ազդակ» օրաթերթի, իսկ ներկայիս «Ասպարէզ» օրաթերթի խմբագրական կազմի անդամուհի Սեդա Գրիգորեանը: Դասախօսը իր նիւթը պատրաստելու ատեն հաւաքած է երկու տասնեակ այրերու կարծիքները, տեսնելու համար թէ այսօրուան չափահաս մարդիկ ի՞նչ կը մտածեն հայ կնոջ մասին: Այդ կարծիքները փոխանցելով ներկաներուն, դասախօսը նշած է թէ այրերը կ'ուզեն հայ կինը տեսնել իր անհատական եսը, ինքնուրոյն դիմագիծը անկախացնելու ճիգերուն մէջ: Չեն ուզեր որ իրենց կողակիցներուն եսը ձուլուի իրենց, այսինքն՝ այր մարդոց եսին մէջ: Ընտանեկան յարկին տակ այրերը կ'ուզեն որ պարտականութիւններն ու պարտաւորութիւնները բաժնուին այր ու կնոջ միջեւ, որպէսզի կինը բաւարար ժամանակ ունենայ իր անհատական հետաքրքրութիւններն ու մասնագիտական փորձառութիւնը ի սպաս դնելու հանրային կեանքի զանազան մարզերուն մէջ: Դասախօսը նշած է թէ իբրեւ իգական սեռին պատկանող անձ մը, չի կրնար հարիւր առ հարիւր հաւատալ ըսուածներուն, խոստովանելով որ հայկական իրականութեան մէջ տակաւին գոյութիւն ունի այրերու գերակայութիւնը, ո՛չ միայն արեւելեան պահպանողական գաղութներու, Հայաստանի եւ Արցախի մէջ, այլ եւ Միացեալ-Նահանգներու պէս բաց երկիրներու մէջ: Դասախօսը ներկայացուցած է հայ կնոջ վիճակը, հին դարերէն մինչեւ այսօր:

ԳԷՈՐԳ ՔՐԻՍՏԻՆԵԱՆԻ ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ԳԻՆԵՋՕՆԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Դեկտ. 6-ին տեղի ունեցած է Գէորգ Քրիստինեանի՝ Հայաստանի մէջ հրատարակուած երկու գիրքերու գինեձօնը, նախաձեռնութեամբ «Գրական Ասպարէզ»ի: Բացումը կատարած է Գրիչ Դաւթեան: Ցայտագիրը վարած է Նունէ Աւետիսեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի հիւպատոս Նորայր Ղալումեան: Կարդացուած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեանի ողջոյնի գիրը: Փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան ներկայացուցած է Գէորգ Քրիստինեանի բանահաւաքչական գործերը: Գարուշ Հարեանց վերլուծած է Քրիստինեանի բանաստեղծական աշխարհը, իսկ Պօղոս Գուբելեան խօսած է Քրիստինեան մարդուն մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը:

ՀԷՐԻ ՀԱՏԻԿԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Լոս-Անճըլըսի մէջ, Դեկտ. 13-ին, իր մահկանացուն կնքած է ամերիկահայ ռատիօժամի հիմնադիր Հէրի Հատիկեան: Ծնած էր 1920-ին՝ Երուսաղէմ: 1948-ին գաղթած է Լոս-Անճըլըս, ուր 1956-ին հիմնած է հայկական ձայնասփիւռի կայանը՝ ծանօթ «Հէփի Հէրի ժամ» անունով, որ մինչեւ այսօր կը սփռուի շաբաթավերջերուն, երկժամեայ յայտագրով:

ՏԻՐԱՆ ՔՈԼԻԿԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Ֆրէզնոյի մէջ, Դեկտ. 11-ին, իր մահկանացուն կնքած է Տիրան Քոլիկեան, 74 տարեկանին: Ողբացեալը տարիներ եղած է Ֆրէզնօ գաւառի վերահսկիչ, ամէն գնով պաշտպանելով Ֆրէզնոյի մշակելի հողերը քաղաքային զարգացումի դէմ:

«ՏԷՐՆ ՈՒ ԾԱՌԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Հ.Մ.Ը.Մ. «Արարատ» մասնաճիւղի Նորականոյց սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է «Թումի Ամատունի» թատերախումբին կողմէ Յովհաննէս Թումանեանի «Տէրն ու ծառան» հէքեաթի թատերականացուած տարբերակի ներկայացումը, բեմադրութեամբ Զաւէկ Թորոսեանի, որ նաեւ մարմնաւորած է Թաթուլի կերպարը: Գլխաւոր դերերով հանդէս եկած են Գէորգ Նուպարեան, Արմինէ Բարսյեան, Վալենթին Յովհաննիսեան, Ժորժ Գրիգորեան: Ներկայացման աւարտին, յանուն մասնաճիւղի վարչութեան շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Մոնիկ Տէր-Գրիգորեան, գնահատելով թատերախումբին աշխատանքը:

Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի 95-ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

Սէնչըրի Սիթիի Սէն Ռեճիս պանդոկին մէջ, Դեկտ. 1-ին տեղի ունեցած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ի 95-ամեակի եզրափակիչ ճաշ-պարահանդէսը: Խօսք առնելով Միութեան Գալիֆորնիոյ Շրջ. Վարչութեան ատենապետ տոքթ. Սիմոն Սիմոնեան, անդրադարձած է Բարեգործականի 95-ամեայ գործունէութեան զանազան երեսներուն: Դրուատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան եւ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Օրուան առթիւ եղած նուէրներէն գոյացած է 95 հազար տոլար:

ՄԵԼՔՈՆ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Կլէնտէյլի իր բնակարանին մէջ, Դեկտեմբեր 13-ի երեկոյեան իր մահկանացուն կնքած է վաստակաւոր ուսուցիչ եւ «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի մնայուն աշխատակից Մելքոն Արսլանեան: Ծնած էր 1926-ին, Հալէպ: Աւարտելէ ետք Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանը, շուրջ 40 տարի ուսուցչական պաշտօն վարած է Պէյրութի Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Յովակիմեան-Մանուկեան վարժարանին մէջ, իբրեւ ուսողութեան եւ բնագիտութեան դասատու: Լոս-Անճըլըս հաստատուելէն ետք ատեն մը դասաւանդած է նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան եւ Թ.Մ.Մ. Արշակ Տիգրանեան վարժարաններուն մէջ, նոյն ատեն կանոնաւոր կերպով աշխատակցելով «Նոր Կեանք»ին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

Արթին բազմեցաւ սեղանին քով: Ագանդերներ եւ օղիի շիշեր ծածկած էին սեղանը:

Լրտեսը ինքն ալ մասնակցեցաւ կերուխումին:

– Մկրտիչ էֆէնտիին խօսեցայ իր զաւկին խնդրին մասին, – ըսաւ Ասատիկ, երբ նախնական խօսակցութիւնները աւարտեցան, – տրամադիր է ձեր պահանջած գումարը կանխիկ վճարել, եթէ զինքը վստահեցնէք, որ զաւակը ապահով կերպով պիտի հասցնէք Ֆիլիպէ:

– Դժբախտաբար այդ գործը կարելի պիտի չըլլայ ընել, – ըսաւ Արթին, – կը ցաւիմ, որ երէկ գիշեր այդպիսի խոստում մը տուի:

– Ինչո՞ւ համար, – գոչեց Ասատիկ այլայլած:

– Այն մարդիկը, որոնց ձեռքով խնդիրը պիտի կարգադրուէր, իմ ենթադրածէս շատ աւելի պահանջկոտ եղան... ուստի լաւագոյն է, որ չխօսինք ատոր վրայ եւ մեր օղին շարունակենք:

– Ի՞նչ կը պահանջեն կոր, – հարցուց վաճառականը:

– Չափազանց մեծ գումար մը:

– Խօսէ՛, տեսնենք:

– Էֆէնտի՛մ, դրամը երկու հոգիի պիտի տրուի, եւ ամէն մէկը չորսական հարիւր ոսկի կ'ուզէ կոր...

– Ութը հարիւր ոսկի՜, – գոչեց Ասատիկ, – քու ըսած գումարիդ կրկինը ուրեմն:

– Ճիշդ ատոր համար ըսի, որ լաւագոյն է չխօսիլ այդ մասին:

– Կարելի չէ՞ զիրենք համոզել, – հարցուց վաճառականը:

– Շատ աշխատեցայ, բայց կարելի չեղաւ... եթէ ասկէ ամիս մը առաջ ըլլար՝ խնդիրը դիւրին էր: Բայց հիմա, Մկրտի՛չ էֆէնտի, կացութիւնը շատ փոխուած է, եւ խստութիւնը աւելցուած, մանաւանդ հայ փախստական զինուորներու համար: Քանի մը օր առաջ պատերազմական նախարարութենէն խիստ հրաման եկաւ ոստիկանութեան, որպէսզի տուներու մէջ պահուըտած զինուորները մանրակրկիտ կերպով փնտռուին, մանաւանդ Հայերը, սոսկալի վիճակ է, սոսկալի՜, նոյնիսկ կը վախնամ, որ սարսափ ազդելու համար ուրիշ միջոցներու պիտի դիմեն:

– Ի՞նչ միջոց, – հարցուց վաճառականը:

– Կարծեմ 8–10 հոգի մէկէն պիտի կախեն:

Այս խօսքերը խորին յուզումի մատնեցին վաճառականը:

Խեղճը կը մտածէր իր զաւկին սպառնացող վտանգին վրայ, ու կը սարսափէր:

– Ըսել է՝ տուները նորէ՞ն պիտի խուզարկուին, – հարցուց դողահար ձայնով մը:

– Եւ այս անգամ ուրիշ անգամներու պէս չէ, – պատասխանեց Արթին, – արդէն, սկսած են խուզարկութեան, միայն երէկ 40-էն աւելի պահուըտած փախստական հայ զինուոր գտան եւ ամէնքն ալ անմիջապէս այսօր ճամբայ հանեցին:

– Դէպի ո՞ւր...

– Ա՛լ ան Աստուած գիտէ:

– Դուք ե՞րբ պիտի երթաք Ֆիլիպէ:

– Ատիկա ինէ կախուած է, վաղն ալ կրնամ երթալ, շաբաթէ մըն ալ կ'երթամ, երկու շաբաթէն ալ:

– Կ'աղաչեմ, Արթի՛ն էֆէնտի, սա գործը կարգադրեցէք, լմնայ, եթէ կ'ուզէք՝ 400 ոսկին հիմա վճարեմ, – ըսաւ Մկրտիչ էֆէնտի:

– Շատ կը ցաւիմ, բայց անկարելի է:

– Ձեզի բացէն գումար մը կու տամ:

– Ես դրամ չեմ ուզեր, այդ տեսակ ծառայութիւններ շատ ըրած եմ ուրիշներուն եւ տարը փարա չեմ առած, բայց հիմա խնդիրը փոխուած է, իմ ձեռքէս բան չի գար, ինծի ալ հայ ըլլալուս համար կասկածով կը նային կոր:

– Դուն եթէ ուզես՝ կրնաս ընել, – պնդեց Ասատիկ, – Մկրտիչ էֆէնտիին խօսքը մի՛ կոտրեր, անիկա պատուական մարդ է, օր մը իր օգուտը կը հասնի քեզի:

– Կը խնդրեմ, պարապ տեղը մի՛ պնդէք, եթէ ձեռքէս գար՝ կ'ընէի, հաւատացէ՛ք, որ ամէն ճիգ թափեցի այդ մարդիկը համոզելու համար, բայց չյաջողեցայ:

– Եկէք նոր փորձ մը ըրէք, – ըսաւ վաճառականը, – եւ վեց հարիւր ոսկիով գործը լմնցուցէք:

Արթին պահ մը մտածկոտ կերպարանք մը առաւ, յետոյ վարանոտ ձեւով մը ըսաւ.

– Մէյ մը փորձեմ:

– Դրամը պէ՞տք է, որ հիմակուընէ տամ, – հարցուց վաճառականը:

– Աւելի լաւ կ'ըլլայ, եւ գործը շուտ մը կը լմնցնենք:

– Առէք ուրեմն:

Եւ Մկրտիչ էֆէնտի վեց հատ հարիւր ոսկինոց թուղթ տուաւ լրտեսին:

– Ձեր զաւկին անունը ի՞նչ է, – հարցուց այս վերջինը:

– Արամ:

– Իսկ տարի՞քը:

– Քսանըեօթը տարեկան:

– Լա՛ւ, վաղը ձեզի վերջնական պատասխան մը կը բերեմ:

Կերուխումը շարունակուեցաւ դեռ բաւական ժամանակ, եւ յետոյ իրարմէ բաժնուեցան:

Արթին հետեւեալ օր գնաց ապահովութեան պետ Պէտրի պէյի քով:

Այս վերջինը զինքը ընդունեց զուարթ տրամադրութեան մը մէջ:

– Դեռ հո՞ս ես, – հարցուց:

– Ո՞ւր կ'ուզէիք, որ ըլլայի:

– Զարմանալի՛ բան, Պուլկարիա պիտի չերթայի՞ր:

– Ճիշդ այդ մասին խօսելու համար եկայ ձեր վսեմութեան քով: Կարծեմ ատենը եկած է, որ մեկնիմ:

– Նոյնիսկ ուշ մնացիր:

– Մինչեւ հիմա քիչ մը կը վարանէի կոր երթալու, որովհետեւ կը վախնայի, թէ օգտակար պիտի չկրնամ ըլլալ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ Պուլկարիոյ Հայերը, մանաւանդ յեղափոխականները, չեմ ճանչնար անձամբ, յետոյ այնտեղ ծանօթներ ալ չունիմ, այնպէս որ մեծ գործ մը պիտի չի կրնայի տեսնել, բայց բարեբախտաբար հիմա գործը կարգի դրի:

(Շար. 133)

«ՔՈՒ ԳԹՈՒԹԻՒՆԴ, ՏԷՐ, ԵՍ ՊԻՏԻ ԵՐԳԵՄ ՅԱՒԻՏԵԱՆ» (ՍՂ. 88, 2)

Գրիգոր Եպիսկոպոս ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ,
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց,
Քահանայից Դասը,
Ընտանեկան Պարագաները
եւ Սէն Շամոնի Հայ Հաւատացեալները
սրտի խոր ցաւով կը գուժեն՝

ՀԱՅՐ ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Սէն Շամոն, 2001, Դեկտեմբեր 29-ին, 96 տարեկանին եւ 70 տարուան քահանայական ծառայութենէ ետք:

Թաղման սուրբ պատարագը կը մատուցուի 2002, Յունուար 2, կ. ե. ժամը 3-ին, Ս. Շամոնի Ս. Պետրոս Եկեղեցիին մէջ:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՃՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.— Մելքոն Կիւրճեան 1000 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Րաֆֆի Պալըգճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր սիրեցեալ մայրիկին՝ Հռիփսիմէ Պալըգճեանի մահուան Բ. տարելիցին (2000, Յունուար 1) ի յիշատակ:

Տէր եւ Տիկին Յակոբ . Սօնա Մոմճեան Արարատ Մելտոնեանի մահուան առթիւ 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

(Շար. Ա. էջէն)

նութեամբ: Ոճիրէն յ վեր ազատութեան մէջ է, միայն իրմէ ստորագրութիւն առնուած է թէ քաղաքէն չի բացակայիր:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Դեկտ. 28-ին Երեւանի մէջ հանդիպում մը ունեցած են Հայաստանի ու ԼՂՀ նախագահները: Նիւթ եղած են Ղարաբաղի տնտեսական կացութիւնը, Հայաստանի օժանդակութիւնը եւ ղարաբաղեան խնդրին կարգաւորման ընթացքը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԿԸ ՋՆՋԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ

Ռուսաստանի փոխ-վարչապետ Ի. Կլեբանով կարճատեւ այց մը կատարած է Երեւան: Դեկտ. 28-ին ան հանդիպում ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ, քննարկելու համար Սեպտեմբերին նախագահ Պուտինի Հայաստան պաշտօնական այցին գոյացած պայմանաւորութիւններուն կիրարկութեան ընթացքը: Կլեբանով որ նոյն ատեն հայեւռուս միջկառավարական յանձնաժողովին նախագահն է, «Զուարթնոց» օդակայանին մէջ յայտարարած է թէ Ռուսաստան Հայաստանի 97 միլիոն տոլարի պարտքին հարցը պիտի կարգադրէ, այդ գումարին փոխարէն ուժանիւթի եւ ռազմական գործատուներ ստանալով:

Տէր եւ Տիկին Ճուզեփփէ եւ Ա. Սիլվիա Ատամօ եւ զաւակը՝ Սթեֆանօ,

Տէր եւ Տիկին Տինօ եւ Անահիտ Ծանտոմենէկօ

ինչպէս նաեւ Թելեան, Մուլթաֆեան, Պետրոսեան, Սիլինտիր ընտանիքները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ու բարեկամները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր, քեռայրին, ազգականին եւ բարեկամին՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 29-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 3, ժամը 10.15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անթոնիի գերեզմանատունը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ հայկական բարեսիրական կազմակերպութեանց:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Ատամօ եւ Ծանտոմենէկօ ընտանիքներուն:

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
Հոգեւոր Հովիւ
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
եւ
Վարչական Խորհուրդը

Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներու ուրախ առիթով կը ներկայացնեն իրենց շնորհաւորանքներն ու լաւագոյն մաղթանքները:

Թող Բեթղեհէմի բարձունքէն փայլատակող եւ Աստուածամանուկ Քրիստոսի Սուրբ Ծնունդն աւետող լուսաստղը պայծառացնէ ու լուսաւորէ ամէնուս սիրտերն ու հոգիները՝ առաջնորդելով մեզ դէպի Տիրանուէր ու Աստուածահաճոյ նոր նուաճումներ:

ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱՒ ԵՒ ՅԱՅՏՆԵՑԱՒ
ՁԵԶԻ ՄԵԶԻ ՄԵԾ ԱՒԵՏԻՍ

[illegible]

ՄԱՐԿՐԻԹ ՂԱԶԵՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Արուեստագիտուհիին գործերը կը ցուցադրուին մինչեւ Յունուար 4 Սալոն Arts et Lettres de France (*): Մ. Ղազերեան, որ քանիցս պարգեւատրուած է, գործեր ունի որոնք մեծարանքներ են Շակալի, Պարաճանովի եւ այլն, եւ այլն:

(*) **Hôtel Dieu;** 1, rue de la Cité, Paris IVe, face au Marché aux fleurs.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը՝ 16-ին:
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17.15ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8.30ին:
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի:
ԾԱՆՕԹ.– Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ՚ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 17.30-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն մերոյ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Ժամերգութիւն ժամը՝ 9.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ընթերցուածք ժամը՝ 16.30-ին:
Պատարագ Ճրագալոյցի ժամը՝ 17.30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը՝ 10-ին:
Ջրօրհնէք ժամը՝ 12-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10-ին:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17-ին:
Պատարագ ժամը՝ 17.45-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9.45-ին:
Պատարագ ժամը՝ 11-ին:
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16-ին:
Ընթերցուածք ժամը՝ 16.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Յաւարտ պատարագի ՋՐՕՐՀՆԷՔԻ արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Ռոն Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ընթերցուածք ժամը՝ 16.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 17.15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը՝ 9.45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ՚երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01.42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2002 et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION
DU 2ème COMPACT DISC
DE
FERDI ZIPCI
« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

EGLISE SAINTE CROIX
13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris
Dimanche 6 janvier
11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux
13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros
Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3
JEUDI
3 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Անհատական առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.331 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.331

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒ ԾՆԱՒ ԵՒՐՕՆ

2002-ի Յունուար 1-ը պատմական թըւական դարձաւ եւրոպական 12 երկիրներու համար. – Ֆրանսա, Գերմանիա, Աւստրիա, Պելժիա, Յունաստան, Սպանիա, Ֆինլանտա, Իրլանտա, Իտալիա, Լիւքսանպուրկ, Հոլանտա, Փորթուկալ: Ընդհանրապէս, ցնծութեամբ ընդունուեցաւ Ֆրանսայի մէջ այս ծնունդը, որ աւելի ճիշդ մահն էր ֆրանքին, եօթը դարերու կեանքէ մը ետք: Խորքին մէջ, աւելի բան մը կայ, քանի դրամը, ի վերջոյ մաս կը կազմէ ազգի մը ինքնութեան, ինչպէս իր դրօշակը եւ փառերգը, ու 12 երկիրներ բան մը կը կորսնցնեն իրենց ազգային ինքնութենէն:

Եւրօն ունի ութ մանրուք դրամ. – մէկ սանթիմ (շուրջ 7 սանթիմ ֆրանք), երկու, հինգ, տասը, քսան, յիսուն սանթիմ, մէկ եւրօ (շուրջ 6,56 Ֆր.) եւ երկու եւրօ: Ապա, եօթը թղթադրամ. – հինգ եւրօ (32 Ֆր. 80), տասը (65,6), քսան (131,19), յիսուն (327,98), հարիւր (655,96), երկու հարիւր (1311,91), հինգ հարիւր (3279,79):

Ֆրանսայի մէջ, ֆրանքը ի զօրու է մինչեւ Փետրուար 17: Մինչեւ Յունիս 30, կարելի է ֆրանքները փոխել եւրոյի, դրամատուններու մէջ, այդ թուականէն ետք, հարկ է ներկայանալ Ֆրանսայի Դրամատունը (Պանք տը Ֆրանս): Ինչ կը վերաբերի չէքերու, Յունուար 1-էն կրնան միայն եւրոյով գրուիլ: Բայց, այդ թուականէն առաջ ֆրանքով գրուած չէքերը կրնան գանձուիլ, բաւ վաւերական, մինչեւ մէկ տարի եւ մէկ ժամ:

Լ. Ժոսփէն, Կառավարութեան օրն իսկ գնումներու ձեռնարկեց Փարիզի 18-րդ թաղամասը, եւրօ գործածելու օրինակ հանդիսանալու համար:

Վարչապետը յաջորդաբար ծաղիկ, հաց, գինի գնեց, ընդհանուր ձեւով 150 եւրօ ծախսեց:

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ – ՎՐԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ Ատրպէյճանի դեսպանը յայտնած է թէ Թուրքիոյ, Ատրպէյճանի ու Վրաստանի միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է 2002-ի ընթացքին համագործակցութեան պայմանագիր մը ստորագրելու, որ պիտի միացնէ երեք երկիրներու անջատողականութեան եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը: Թուրքիոյ դեսպանը ըսած է նաեւ թէ իր երկիրը պիտի նորոգէ Վրաստանի Մառնեուլի զինուորական օդակայանը եւ կրնայ նման ծրագիր մը մշակել Ատրպէյճանի համար եւս: Դեսպանը չէ մոռցած աւելցնելու այ Թուրքիա – Ատրպէյճան ու Վրաստան եռակողմ զինուորական համաձայնութիւնը ուղղուած չէ որեւէ այլ երկրի դէմ:

Ս. ԹԱՇՃԵԱՆԻ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԸ ԿԱՍԵՑՈՒԱԾ

Հայաստանի Ազգային Ժողովի նախկին նախագահ Սերգէյ Թաշճեան, որ ներկայիս ԱՄՆ վերադարձած է եւ դատաստանական կը գտնուի, ազատ արձակուած է: Հայաստանի գլխաւոր դատախազութիւնը որոշած է նոյնիսկ թէ Միացեալ Նահանգներէն պիտի պահանջէ անոր յանձնումը: Սակայն անցեալ շաբաթ դատախազութիւնը որոշած է կասեցնել նախաքննութիւնը: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, դատախազութեան այդ նոր որոշումին կապակցութեամբ որեւէ բացատրութիւն չէ տրուած միայն նշուած է թէ բարեփոխութիւնները Ս. Թաշճեանի նկատմամբ որպէս այդ քննութիւնը վերջ գտած ամբաստանութիւն:

արեւելեան շրջանը Միրրսելի կառուցին վրայ: Ենթական պարկեշտ հիւսն մըն էր, ատրճանակները գինք ձերբակալած են, ու կը դիմէր Նիւ Եորքի դատարանին, որ կը յայտնէ թէ ան երկար ժամանակ ապրած է Ճիշդ ու ճիշդ անոր աշխատավայրին: Պէտք եղած նախազգուշութիւնները դրուած են այս ուղղութեամբ:

Ռուսական Շէյլայի մեռելներու մէջ է: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ամենուրէք ի վեր «Ահեղազոր յաջողութիւնն է»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐԸ

Ըստ աւանդութեան, Դեկտեմբեր 31-ի երեկոյեան, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը Ամանորեան իր մաղթանքները ներկայացուց, վերջիններս իր նոր հայեացքով:

Նիբաւ խուսափելու հաւաքականութեան մը համախոհութիւնն իր նախագահական մէկ հետ ու ձայնագրել գլխաւոր Եւրոպային վրայ, այլ փառքը հեռու Ջախ նկատեց Եւրոպայի յաջողութեան, որ կը հաստատէ, վերջապէս Եւրոպային ինքնութիւնը եւ զօրութիւնը: Պէտք է զգացումներ ըլլայ, բաւ, ըստ եղանակներու, յաջողութիւն մըն է նաեւ Ֆրանսացիներու համար, վարձատրութիւն մը հիմնուած, որոնք համախմբուեցան: Աւելցուց, սակայն, որ հարկ է ընդհանրապէս արդիւնաւետ մեծ բարենորոգումներու ձեռնարկել, որպէսզի Եւրօն ամբողջ մտայ իր խոստումները:

Նախագահը արտայայտուեցաւ նաեւ ահաբեկչութեան գործողութիւն, թրանսական եւ ապահովութեան մասին: Զնորհաւ Ամերիկայի աշխարհ դէպքերը, որոնք տեղի ունեցան Սեպտեմբեր 11-ին, Ֆրանսայի ազգը, Սամի դրամայտածուլ ըլլա գործօնը եւ ընդհանրապէս արտայայտութիւն կատարել, այլ տեսակ մը ներածական:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31-էն Յունուար 1 լուսնալու գիշերը Ֆրանսայի կարգ մը քաղաքներու մէջ: Առաջին թիւրան էր, ինչպէս միշտ, Սթրազպուրկ եւ շրջակայքը, ինչպէս նաեւ (եւրոյի) 1) թէ հետաքննութիւններ, ինչպէս նաեւ – «Սթրազպուրկի մէջ աւանդութիւնը յարգուեցաւ...»: Այրուած ինքնաշարժներու թիւը, կարգ մը արուարձաններու, Գրընոպլ-Լիոն, Կրենոպլ, Թուլուզ, Օրլէ, Ալֆորվիլ, Թիէլ եւ այլն: 71 հոգի ձերբակալուած են: Աւելի ինքնաշարժներ մը տեղի ունեցան է Պա-Ռինի Նահանգին Պաու գիւղը, որ դադրեցուցին ամբողջ մըն էր: Երեք յաջորդական շղթայական մեծ ինքնաշարժներ պատահեցան են, տուներ քանդուած են եւ մեծ խուճապ ստեղծուած է: 6 հոգի վիրաւորուած է:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Օրէնսդրական ժողովը (երեսփոխան եւ ծերակուտական) Յունուար մէկէն երկիրը լուսինք գիշերը Պէյրոնիստ Էտուարտ Տուհալտէն քաղաքական նախագահ: Նոր նախագահին իշխանութիւնը փոխանցած եւ ամեն, փրփրուելու մը պիտի տեւէ եւ մինչեւ 2003: Ան կը փորձէ տնտեսական ինքնարկութեան մը ... մեծ ապագայ ու ոչ թէ 132 միլիոն դոլարի պարտքով: Մէկ պէտք 60 տարեկան, հայր հինգ զաւակներու, Տուհալտէ, 1989-էն 1991 փոխ-նախագահ եղած է Մենէմի օրօք: 1999-ի ընտրութեան նախագահութեան թեկնածու եղած էր: Ինքն զօրաւոր է երկրին վիճակը տեսնելու, փիճակներ եւ դժուարութիւններուն դէմ: Իրեն զօրակը է երկրին պետական յանձնել:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ուժերը ծալայով գործողութեան մը ձեռնարկած են Դեկտեմբեր 31-ին եւ սպաննած 86 Չէչէններ, որոնց կարգին հրամանատար մը: 20 ուրիշներ ալ գերի ինկած են: Ըստ Կրեմլինի, չէչէն անհնազանդ զինեալներ ուժերը փնտռելու, գերի վրայ գտնուող հրամանատար մը:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐ «ՍԽԱԼ» ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Այս անգամ աւելի քան 100 Աֆղանիներ են, որ զոհ գացած են, ամերիկեան ռմբակոծութիւններու, երկրին արեւելեան շրջաններուն մէջ: Ըստ Աֆղանական աղբիւրի մը, Դեկտեմբեր 30-ին ամերիկեան ռմբակոծումները զոհ տուած են բազմաթիւ անմեղ մարդիկ: ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան (Փենթակոն) նախարարութիւնը յայտնած է թէ, գործողութիւնը «յաջող» ... «թիրախները» կը ճշգրտուին: Ըստ Աֆղանական ... Բանակցող Նախարարութիւնը ...: Հազարաւոր մարդիկ, որոնք բնակիչներ կը համարուին, 24 անգամներու կողմէ ռմբակոծուած է, այս ռմբակոծութեան ընթացքին:

թագերին որ տեղի ունեցած է վայ առանց ... Տանքներու վրայ ... ուժերու ... թաղուած են, Հաճախ փոխեր քաղուած եւ ... :

Յունուար 2-ին, Քապուլ հասան Ֆրանսայի 500 զինուորները, որոնք պիտի մասնակցին Աֆղանիստանի ապահովութեան միջազգային ուժին: Միւս կողմէ, Յունաստանէ ... զինուորներու համար ... 2000 զինուորներ կը մասնակցին, ... Աֆղանական զօրավարներու հետ: Ամերիկեան ՄԻ - ԷՆ - ԷՆ կայանին ... Թալիպանները ... Պին Լատէնի ... Զինուորական ... Մոլլա Օմար ... կը պահեն որ Պին Լատէն ... :

Ի դէպ, ... պիտի ... Պին Լատէն ... Դեկտեմբեր 30-ին, Սպանիոյ ...

ԱՍՏՐԱԼԻՈՅ անտառներուն հրդեհը կը շարունակէ տարածուիլ եւ Յունուար 2-ին հասած է Սիտնիի շրջանները: Արդէն 250 տուներ հեղեղի մէջ ... հազարաւոր մարդիկ ... : 15 հազար հրշէջ գործի անցած են, 60 օդանաւեր եւ ուղղաթիռներ ... 29 միլիոն տոլար կը հասնի:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ Ֆրանսայի պատուաւոր հիւպատոսը սպաննուած է Յունուար 1-ին, երկու պաշտօնեաներու կողմէ ... :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ միջեւ տիրող կացութիւնը միշտ լարուած կը մնայ: Հնդկական ուժերը փոխհրաձգութեան ... սահմանին վրայ: Իսլամապատ ... Հնդկաստանը ... :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱՆԱԿՆԵՐԸ Ջէննի ... ԱՄՆ-ու ... թիրախ ... :

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ ՄԷՋ, յարձակումներ գործուած են ... եկեղեցիներու դէմ, ... մէկ հոգի ալ մեռած է: Այս ռմբակոծումները ... :

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ հարաւ – արեւելքը հրդեհ մը պատճառ եղած է 34 հոգիի մահուան:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԳԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՆՈՐ ՊԼԱՆՆԵՐ

«Առաւօտ» օրաթերթին Դեկտ. 20-ի թիւին մէջ ուշադրաւը նշմարելու եւ նըշմարածը հետաքրքրական ձեւով տալու կարող լրագրողուհիի մը մէկ գրութիւնը տեղ գտած է: Այդ լրագրողուհին կը կոչուի Աննա Իսրայէլեան, ուշագրաւն ալ Լեհաստանի հայութեան ներկայի վիճակն է, իր խաւերով, ցաւերով ու դաւերով:

Գրութիւնը պտուղն է այդ երկիրը կատարուած խմբական այցի մը. այդ այցին ընթացքին տեսնուածը, քաղուած տեղեկութիւնները լոյսին կը բերեն շատ անդիտացուած գանգուած մը: Ան կազմուած է իրարմէ բաւական անջատ երեք խումբերէ. կայ, անշուշտ, լեհահայ հին գաղութին մնացորդացը որոնց համար 5 – 6 հազարի թիւը կը տրուի: Հայաստանի Վարշաւայի դեսպան Աշոտ Յովակիմեանի տուած տեղեկութեան համաձայն, անոնք կը նախընտրեն իրենք զիրենք «հայկական ծագումով լեհ» կոչել: Մեծ մասով կաթողիկէ են. ունին լեհական մականուններ եւ հայութեան հետ իրենց միակ կապը իրենց ծագումն է: Հասկնալի է որ հետաքրքրականը այս խումբը չէ, ան ըլլալով մէկ նմանակը որեւէ երկրի մէջ ձուլուած հայութեան:

Նոյնն է պարագան այն 200 – 300 Հայերուն որոնք Լեհաստան գաղթած ու հոն հաստատուած են, 70 – 80-ական Թուականներուն, Խորհրդային Միութեան փլուզումէն առաջ: Այս խումբին մասին չկայ յաւելեալ տեղեկութիւն, գիտնալու համար թէ առաջիններուն ձուլումի ճամբա՞ն բռնած է ան ալ, թէ հայկական նոր համայնքի մը կորիզը դառնալու յատկանիշներ ունի:

Ուշագրաւը եւ թիւով անհամեմատօրէն ստուարը այն գանգուածն է որ Լեհաստան հանգրուանած է, մեկնելով Հայաստանի անկախ հանրապետութենէն. այսինքն, վերջին տասնամեակին ընթացքին: Առաջին ցնցող տուեալը անոնց մասին, կը վերաբերի թիւին. դեսպանը կ'ըսէ թէ չափազանցել սիրողները մինչեւ 200 հազար կը նշեն, լեհ պաշտօնեաներ խօսած են 100 հազարի մասին, սակայն ինք կը կարծէ թէ իրականութիւնը ատոր կէսին մօտ է: 1996-ին Լեհաստան Հայաստանի քաղաքացիներուն համար մուտքի արտօնագիր հաստատած է, որովհետեւ 1993–98 ամէն տարի միայն լեհեւգերմանական սահմանը ապօրինի կերպով անցած ու բռնուած Հայերու թիւը հազարէն աւելի եղած է: «Հայաստանի քաղաքացիներն առաջին տեղում էին սահմանային խախտումների քանակով, երկու անգամ գերազանցելով միւս բոլոր երկրներին»:

Հայաստանի անկախութեան օրով Լեհաստան փոխադրուած Հայերը, ինչպէս Աննա Իսրայէլեան կ'ըսէ, հիմնականին մէջ մարզերու բնակիչներ են: Օրինակ, Գաւառի որոշ գիւղեր կան որոնք ամբողջ կազմով՝ ծերերով, երախաներով գացած են հոն: Հակառակ իրենց ստուար թիւին «համայնք» բնորոշումը չի գործածեր յօդուածագիրը, քանի որ կազմակերպութեան ցանցերէ զուրկ գանգուած մըն է ան: Եւ մանաւանդ որ անոր կարեւոր մէկ մասը կը բաղկանայ ապօրինի կերպով հոն բնակողներէ որոնք կ'ապրին բռնըւելու վախով: Օրինակ, ոչ մէկ հանդիսութեան, հանդիպումի կը մասնակցին այդ վախէն: Շուրջ երկու տարի առաջ, հայկական համերգի մը մուտքին կանգնած լեհ ոստիկանները մէկ-մէկ բռնած են բնակութեան արտօնագիր չունեցող Հայաստանցիները ու արտաքսած: «Ի հարկէ, դա էլ խնդիր չէ. մի սահմանից հանում են, միւսից դարձեալ վերադառնում են», սակայն, այդ պատահարէն ի վեր մշակութային, կամ այլ ձեռնարկներէ զերծ է այդ խումբին պատկանող հանդիսատեսը:

Անոնց մասին Հայաստանցի այցելուներուն առաջին նշմարածը տօնավաճառի մը մէջ տիրական ներկայութիւնն է. «ասիկա ալ ձեր Հայերուն առեւտրական ներկայացուցչութիւնն է» կ'ըսէ հեգնաբար խումբին լեհ ընկերացողը, ցոյց տալով այդ տօնավաճառը որուն ամէնէն լայն հատուածը գրաւած են Հայաստանցիները. «Հայ-չին-վիէթնամական ներկայացուցչութիւն» կը ճշդէն երեւանցի այցելուները որոնք արդէն լսած են այդ մասին: Լսած են գգուշացումներ թէ «ցեխ, աղմուկ, էժանագին եւ անորակ ապրանքներ» խմբած այդ վայրը պէտք է գրպանդ պինդ պահես եւ առանց պայուսակի երթաս:

Այդ մարդիկը Լեհաստանի մէջ գաղթականի օրինաւիճակ ունենալու դիմում կատարողներու ալ առաջին տեղը կը գրաւեն. այնքան որ երկրին գաղթականական գրասենեակները առնուազն իրենց Ներքին գործերու նախարարութեան չափ լաւատեղեակ են Հայաստանի ներքին կացութեան:

Վարշաւայի Հայերու զբաղումի գըլխաւոր մարզը առեւտրականն է: Բայց որովհետեւ ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ապօրինի բնակողի պայմաններու մէջ է, չունի աշխատանքի իրաւունք, վաճառածն ալ անօրինական, մաքսանենգըւած ապրանք է: Դեսպանը կ'ըսէ թէ անոնց 80%-ը խտացեալ սալերու մանրավաճառութիւն կ'ընէ: Կը հետեւի ոգելից ըմպելիի արտադրութիւնը: Մէկ-երկու տարի առաջ ոստիկանութիւնը տեսած է թէ Վարշաւայի մէկ շրջանին ալքոլի արտադրութեան 80%-ը Հայերու խումբի մը ձեռքն է. բայց, ըստ դեսպանին, «սա այստեղ Հայերի կատարած յանցանքներից ամենափոքրն է»:

Միշտ նոյն աղբիւրէն է տեղեկատուութիւնը թէ հոն կը գործէին նաեւ յանցագործ հայկական խումբեր որոնք գործունէութիւն կը տանէին նոյնինքն Հայերու, կամ ՀԱՊ-ի այլ քաղաքացիներու դէմ: Իրենց գործունէութի՞ւնը. առեւանգումներ, գողութիւններ, կաշառք, տարբեր տեսակի ապօրինութիւններ: Հիմա անոնց թիւը պակսած է, քանի որ հիմնական պարագլուխները անցեալ տարի բըռնուած են: 40 միլիոննոց երկրին մէջ այդ երեւոյթները այնքան սարսափելի բաներ չըլլալով հանդերձ, դեսպանատունը դատախազութենէն, ոստիկանութենէն օրական 20–30 դիմում կը ստանայ Հայաստանցիներու կատարած օրինազանցութիւններուն մասին. լեհական մամուլն ալ այդ դէպքերուն բծախնդրութեամբ կ'անդրադառնայ:

Դեսպանը կը փաստհեցնէ այսուհանդերձ, թէ վիճակը բարեփոխումի միտում ցոյց կու տայ. քանի որ շատերը ընդմիշտ մնալու են Լեհաստան, տուն – տեղ եղած են. մեծ թիւ կը կազմեն խառն ամուսնութիւնները որոնք ինչպէս այլ պարագաներու, կացութեան օրինականացման ճար կը նկատուին: Ամէն տարի կ'աւելնայ օրինաւոր կերպով բնակողներէ թիւը եւ արտաքսումի դէպքերը կը պակսին:

Լեհաստանի մէջ յաջողութեան, բարեկեցութեան հասած Հայաստանցիները քիչ չեն. կան շուրջ 20 նկարիչներ, մէկ քանին բաւական յայտնի. կան բազմաթիւ բժիշկներ, դասախօսներ, լուրջ առեւտուրով զբաղողներ: Այս խումբէն մէկն է Ա. Իսրայէլեանի խումբին մնացած «Փրակա» պանդոկին ճաշարանատէրը. տասը տարիէ ի վեր հոն է, կը կոչուի Արտակ Մարկոսեան. անոր մասին կը գըրեն լեհական ամէնէն հեղինակաւոր թերթերը: Լրագրողուհին գրութիւնը կ'աւարտէ այն տեղին խորհրդածութեամբ որ խոհարարի իր հմտութեամբ ան կրնար գործել Երեւանի որեւէ բարձրակարգ ճաշարանի մէջ:

Որքան ալ սփոփիչ ըլլան բարեփոխումի միտումներու մասին դեսպան Ա. Յովակիմեանի խօսքերը, տխուր էջ մըն է Լեհաստանի Հայաստանցիներուն պատկերը: Մանաւանդ որ ան մէկ նմուշըն է շատ տեղերու իրականութեան. տարբե՞ր է կացութիւնը Լոս-Անճըլըս, Գանատա, Փարիզ, Պոլիս, Հալէպ, կամ այլուր: Զանգուած մը որ ամէն բանէ առաջ տընտեսական նուազագոյն ապահովութիւն կը փնտռէ աշխարհի որեւէ անկիւնին մէջ, յաճախ ո՛րեւէ գնով: Տեղական հին գաղութին հետ կապերը, – եթէ կը հաստատուին–, կը մնան շատ դիւրաբեկ, մակերեսային մակարդակի ու ձուլումի հեռանկարը ամէնէն ստոյգը կը թուի, նոյնիսկ մէկ սերունդի մէջ խտացած:

Եւ մտածել որ պաշտօնական Երեւանը այս երեւոյթին մասին որեւէ լուրջ հարցադրում չընելէ զատ, ինքնաբաւութիւնը հասցուցած է հոն ուրկէ կը յայտարարէ արդէն թէ Հայաստանի մարդահամարին արդիւնքը կը թուի երեք միլիոնի շուրջ ըլլալ...: Կ'երեւի սխալ է կարծել թէ խորհրդային կարգերու հետ վերջ գտած է պլանի գերակատարման խնդախութիւնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 11-ի դէպքերէն վերջ, ի՞նչ պէտք է ըլլան արեւմտեան մշակոյթին արժէքները, որոնց շուրջ կարելի ըլլայ համախմբուիլ:

Թերեւս քիչ մը վերացական թուի հարցումս, երբ միջազգային ահաբեկչութեան մը դէմ կը գտնուի մարդկութիւնը: Ինծի համաձայն ասոր պատասխանէն, քիչ թէ շատ, կախում ունի արեւմտեան մշակոյթին վերապրումը:

Քաղաքակրթութիւնները միայն տնտեսական եւ զինուորական ուժի վրայ չէ որ կը հիմնուին: Ո՞վ կրնար երեւակայել որ Հռոմէական գերհզօր կայսրութիւնը խաւաքարտէ դղեակի մը պէս պիտի փլէր անզէն, աղքատ, չքաւոր քրիստոնէութեան հաւատքի դիմաց: Ամէն ընկերութիւն որ դադրի իմաստ մը ունենալէ, ինքնաբերաբար ինքնիր վրայ կը կործանի: Այս է պատճառը որ Արեւմուտքը, նման անմարդկային թշնամիի մը յարձակումին առջեւ, որուն հետ ոչ մէկ երկխօսութիւն հնարաւոր է, կոչ կ'ընէ իր արժէքներուն:

Սակայն կարելի է հարց տալ, թէ այս Արեւմուտքը, ունի՞ արդեօք, ամէնուն հասարակաց արժէքներ: Եթէ այո՛, որո՞նք են: Կրօնքը չէ անտարակոյս: Իւրաքանչիւրը իր Աստուածն ու ծէսը ունի: Զմոռնանք որ, հինէն ի վեր, մեծագոյն աղանդները արեւմուտքի ծնունդ են: Իսլամներն ալ, նոյն Աստուծոյ կը հաւատան եւ Միացեալ – Նահանգներու նախագահին նման, համոզուած են, որ կը պատերազմին «Չարի կայսրութեան դէմ»: Տնտեսական արժէքնե՞րը, ազատ շուկայի որդեգրո՞ւմը, որ համատարած գաղափարախօսութիւնն է այս վերջին տասնամեակներու:

Եթէ, պատահի ընդունինք որ ներկայ տնտեսական դրութիւնն է միակ ճիշդը եւ կարելին, պէտք է համակերպինք նաեւ, անոր աւերիչ հետեւանքներուն: Միլիոնաւոր մարդոց աղքատութիւնը, թշուառութիւնը եւ յուսահատութիւնը... որոնց դիմաց ոչ մէկ բանակ կամ հրթիռային երեւակայական վահաններ կրնան մեզ պաշտպանել: Հակա – համայնավարութիւնն ալ, որ շուրջ 75 տարի Արեւմուտքի գլխաւոր սիւնը հանդիսացաւ, եւ տակաւին ոմանց համար կը շարունակէ հանդիսանալ, դադրած է որեւէ նշանակութիւն ունենալէ: Ո՞վ Պէն Լատէնի չափ պայքարած է համայնավար սովետներու դէմ, ան ալ Միացեալ – Նահանգներու սերտ օգնութեամբ..., ինչպէս իրմէ առաջ այդ միեւնոյն աղբիւրէն օգտուեցան Սատտամ, Թալիպանները Ալժերիոյ ծայրայեղականները եւ Աստուած միայն գիտէ դեռ քանիներ, փոխանակ աշխատանք թափելու որ արաբական աշխարհին մէջ ժողովրդավարութիւնները զօրանան:

Արեւմտեան մշակոյթի արժէքները, կարելի չէ ըսել որ, կը կայանայ ամերիկեան առաջնորդի դերը ընդունելուն մէջ, առաջնորդութիւն մը, որ ճգնաժամի մէջ մտած է, համայնավարութեան վրայ յաղթանակելէ վերջ, եւ աւելի անցեալի կը պատկանի քան՝ ապագայի:

Ըստ ինծի Արեւմուտքի ուժը, է՛ եւ կը մնայ, այն յատուկ մտածելակերպը, հիմնուած կասկածի եւ ժողովրդավարական մօտէլի մը վրայ, որուն հիմը կը կազմեն հանդուրժողութիւնը եւ քաղաքական իրաւունքներու ծաւալումը: Արդեօք ո՞րքա՞ն ժողովրդականութիւն կը վայելէ այսօր, Արեւմուտքի մէջ, ժողովրդավարութիւնը...: Զարմանալի, ապշեցուցիչ ըսելու չափ, տարօրինակ չէ՞ք գտներ որ այս շղթայազերծուած «Սուրբ Պատերազմին» դէմ, մեր եւ իսլամական աշխարհին միջեւ, այս «Չարին եւ Բարիին» պայքարին, ուր նոյնիսկ վտանգ կայ, որ այս արաբ – իսրայէլեան յաւիտենական պատերազմը, համամարդկային չափերու հասնի, քանի օր ըստ օրէ աւելի կը շէշտուի Իսրայէլ – Միացեալ-Նահանգներ, Պաղեստին – երրորդ աշխարհ հասարակաց յայտարարը, ուրեմն կ'ըսէի, այսպէս կոչուած «Սուրբ Պատերազմին դէմ» միակ անձը որ համաշխարհային կոչ ըրաւ կանգ առնելու, եղաւ Հռոմի վատառողջ, ծերունազարդ Քահանայապետը, Յովհաննէս – Պօղոս Բ.:

Դժբախտաբար մեր «քահանայապետներուն» ձայնը (առ այժմ մունջ) համաշխարհային արձագանգ ստանալու համար, երկար ճամբայ ունի կտրելիք: Մինչեւ որ տեղական, անձնական, թաղային եւ անկապ մանր – մունր հարցերէ չձերբազատին եւ Ներսէս Պարթեւներու, Օձնեցիներու, Մանդակունիներու, Լամբրոնացիներու վսեմ շունչն ու հոգին չգտնեն, ոչ մէկ ազդեցութիւն կրնան գործել ազգային եւ միջազգային ծիրէն ներս, բացի իրենց բնակարաններու չորս պատերէն...:

Ցիսուն տարի առաջ, Իսրայէլի գաղթականները կը կարծէին որ իրենց «հզօր» բանակին մէկ յարձակումը Պաղեստինի բնակչութեան վրայ, կրնար զիրենք շուտով պաշտպանել ահաբեկչութեան դէմ եւ վերջնականապէս: Պատմութիւնը ուրի՞նչ կը սորվեցնէ...:

ՀԵՊ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՀԵՆՏՐԻՔԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈՍՔ ԴԷՊԻ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ

Հոլանտայի Ֆրետերիք Հենտրիք իշխանի գահակալութենէն ետք հայ – հոլանտական յարաբերութիւնները նոր հանգրուան մը թեւակոխեցին, երբ Հոլանտայի եւ Արեւելքի միջեւ առեւտրական գործառնութիւնները մեծապէս աշխուժացան, եւ շատ մը հայ առեւտրականներ մնայուն բնակութիւն հաստատեցին Ամսթերտամի մէջ, ուր անոնք առեւտրական նոր տուներ հիմնեցին եւ իրենց նաւերը հոլանտական դրօշակով օժտելով՝ աւելի զարկ տուին առեւտուրին: Այս ժամանակ նաեւ առեւտըրական կապեր հաստատուեցան Պարսկաստանի եւ Հոլանտայի միջեւ, որոնց շնորհիւ Ջուղայեցի հայ վաճառականներ սերտ յարաբերութիւն մշակեցին Հոլանտայի հետ, եւ անոնցմէ շատեր Ամսթերտամի մէջ բնակութիւն հաստատեցին:

Հոլանտացիք Հայերուն հետ յարաբերութիւն հաստատեցին նաեւ Հնդկաստանի եւ յարակից կղզիներուն մէջ, ուր հայ առեւտրականներն ու Հոլանտական Արեւելեան Հնդկական Ընկերութիւնը գործընկերներ դարձան:

ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՀԵՆՏՐԻՔ՝
ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

Հոլանտայի ղեկավար Մօրիս իշխանի մահէն ետք (1625-ին) անոր յաջորդեց իր խորթ եղբայրը՝ Ֆրետերիք Հենտրիք (Հենրի): Ան ծնած է 1584 Յունուար 29-ին, Տելֆթ, հօր՝ Վիլլէմի մահէն քանի մը ամիս առաջ:

Վիլլէմի սպանութենէն ետք (1584 Յուլիս) կինը՝ Կասփար տը Քոլինի, որ huկընօ էր (ֆրանսացի բողոքական), զաւակը՝ Ֆրետերիք Հենտրիքը առնելով Ֆրանսա մեկնեցաւ: Ֆրետերիք Հենտրիք մանկութիւնը անցուց Ֆրանսայի իր մօրենական կալուածին մէջ եւ մօր շունչին տակ դաստիարակուեցաւ իբրեւ հաւատացեալ բողոքական:

Մօրիս իշխան 1590-ական տարիներուն

Սպանիոյ դէմ ազատագրական պատերազմի ձեռնարկած էր, եւ Ֆլանտրի ու Պրապանի սահմաններուն վրայ արիւնահեղ կռիւներ կը մղուէին. այս ժամանակ ան խորթ եղբայրը հրաւիրեց վերադառնալու եւ ծառայելու հայրենիքին: Մեծ եղբոր հրաւէրին ու Թելադրանքին ընդառաջե – լով՝ տակաւին պատանի Ֆրետերիք Հէնտրիք վերադարձաւ Հոլանտա, Լէյտընի համալսարանը ուսանելու մտաւ եւ 17 տարեկանին՝ 1601–ին պետական խորհուրդի անդամ ընտրուեցաւ:

Հոլանտական բանակը 1601–էն սկսեալ ծանր պարտութիւններ կրելով՝ նահանջի ճամբան բռնած էր. մեծ գետերու դաշտավայրերուն մէջ կատաղի կռիւներ կը մղուէին, եւ Սպանացիք կը սպառնային հիմնովին ջախջախել Հոլանտական զօրքերը. այդ օրերուն Ֆրետերիք Հէնտրիք իր եղբօր կողքին պատերազմի դաշտ իջաւ, մասնակցեցաւ զինուորական բազմաթիւ եւ յաճախ վտանգաւոր արշաւանքներու եւ հակառակ բոլոր նեղութիւններուն, միշտ ալ եղբօր կողքին մընաց: Ան միաժամանակ եղբօր կողմէ արտաքին առաքելութիւններու ղրկուեցաւ:

Հոլանտայի եւ Սպանիոյ միջեւ 1609–ին կնքուած դաշինքը քանի մը տարուան խաղաղութիւն բերաւ Հոլանտայի, բայց 1617–ին ծայր առին կրօնական եւ քաղաքական տագնապներ՝ բողոքական տարբեր համայնքներու ու ազնուական տուներու միջեւ: Մօրիս իշխան զօրք իջեցուց կարգ ու կանոն պարտադրելու համար: Ֆրետերիք Հէնտրիք եւ իր մայրը՝ Կասփար տը Քոլիկնի կողմնակից էին միջին լուծումի եւ մեծ աշխատանք տարին տագնապը խաղաղութեամբ կարգաւորելու համար, բայց ապարդիւն: Ներքին այդ կռիւները շարունակուեցան մինչեւ 1619, իսկ Մօրիս իշխան 1621–ին վերսկսաւ Սպանիոյ դէմ պատերազմը:

Ֆրետերիք Հէնտրիք քառասուն տարիքը թեւակոխելէ ետք ամուսնացաւ պոհեմիացի իշխանուհիի մը հետ: Շատ չանցած եղբայրը՝ Մօրիս իշխան մահացաւ 1625 Ապրիլին:

Մօրիս իշխանի մահէն ետք Ֆրետերիք Հէնտրիք եօթը նահանգներէն հինգին ղեկավարը հռչակուեցաւ (նշենք, որ վեցե – րորդ նահանգը՝ Կրոնինկըն անոր միացաւ 1640–ին: իսկ Ֆրիզլանտայի ղեկավարութիւնը յետագային անցաւ անոր զաւկին՝ Վիլհէմի):

Ֆրետերիք Հէնտրիք որոշեց շարունակել եղբօր քաղաքականութիւնը եւ Սպանիոյ դէմ պատերազմը: Հոլանտայի համար կենաց մահու օրեր էին. Սպանացիք 1625–ի տարեսկիզբին գրաւած էին Պրետայի մեծ ամրոցը եւ կը սպառնային ներխուժել հոլանտական դաշտավայրեր. կացութիւնը աւելի ճակատագրական դարձաւ, որովհետեւ Աւստրիոյ Հապսպուրկները, սպանացի իրենց տոհմակիցներուն միացած (Սպանիոյ գահը այդ ժամանակ Հապսպուրկներու մէկ ճիւղին կը պատկանէր)՝ պայքարի մէջ էին գերմանացի բողոքական իշխանութիւններուն դէմ եւ վախ կար, որ աւստրիական ու սպանական միացեալ զօրքեր կրնային ներխուժել Հոլանտա եւ գրաւել զայն:

Ֆրետերիք Հէտրիք միաժամանակ զինուած ուժերու ընդհանուր հրամանատար հռչակուեցաւ. ան արդէն բաւական փորձառութիւն ունէր զինուորական արուեստին մէջ, եւ յաջող մարտավարութեամբ մը վերագրաւեց վերջին կռիւներուն ժամանակ Սպանացիներուն ձեռքը անցած քաղաքները: Նոյն օրերուն հոլանտական նաւատորմը ջախջախիչ յաղթանակներ տարաւ սպանական նաւատորմին դէմ:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՀԵՏ ՕՏԱՐ ՆԱՒԵՐՈՎ ԿԱՏԱՐՈՒՈՂ ԱՐԳԵԼՔԻՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ՝ ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՄԷՋ

Այս ժամանակ հոլանտական եւ օսմանեան իշխանութիւնները լուրջ վէճի մէջ էին. Թրքական իշխանութիւնները սկսած էին խուզարկել եւ գրաւել հոլանտական նաւերը, այն մեղադրանքով, որ անոնք օտար արտադրութիւններ կը մտցնեն Թուրքիա, այսինքն՝ այն երկիրներէն ապրանքներ, որոնց հետ Բարձրագոյն Դուռը դաշնագիր չէր կնքած, իսկ Թուրք – հոլանտական դաշինքով Հոլանտացիք արտօնութիւն ունէին մտցնելու միայն իրենց երկրին արտադրութիւնները:

Օսմանեան կառավարութեան այս որոշումը մեծ հարուած հասցուց հոլանտական առեւտուրին եւ նահանգներու հաւաքին որոշումով 1625–ին Ամսթերտամի մէջ հիմնուեցաւ «Միջձաւոր – Արեւելքի Առեւտուրի եւ Միջերկրական Ծովու Նաւագնացութեան վարչութիւն» անունով հաստատութիւնը, որուն պարտականութիւնն էր սկիզբէն քննել Միջձաւոր – Արեւելք գացող բոլոր նաւերը՝ ստուգելու համար անոնց բեռներուն պարունակութիւնը՝ այսինքն՝ ապրանքին ուրկէ՞ բերուած ըլլալը եւ որո՞ւն պատկանիլը, եւ ըստ այնմ ալ՝ բեռնագիր ու անցագիր տալ: Այս հաստատութիւնը նաեւ կարեւոր դեր խաղաց ծովահէններու շահատակութիւններուն դէմ:

Այնուհետեւ նաւագնացութիւնը աւելի զօրացնելու նպատակով հոլանտական կառավարութիւնը հաստատեց նոր օրէնք մը, որուն հիմամբ բացարձակապէս կ'արգիլուէր օտար նաւերով Թուրքիայէն եւ Պարսկաստանէն Հոլանտա ապրանք բերել: Այս կարգադրութեան պատճառով բազմաթիւ վաճառականներ, որոնք ոչ հոլանտական նաւերով ապրանք կը ներածէին կամ կ'արտածէին Հոլանտայի հետ, Ամսթերտամի կարեւորագոյն շուկան կորսնցնելու վտանգին դէմ յանդիման կը գտնուէին, եթէ հոլանտական նաւեր չգործածէին:

Այսպիսի կացութեան առջեւ կը գտնըւէին մանաւանդ հայ վաճառականները, որոնք Զմիւռնիոյ մէջ հաստատուած էին եւ կամ Զմիւռնիոյ նաւահանգիստը իբրեւ արտահանման վայր կը գործածէին: Անոնցմէ շատեր առեւտրական տուներ ունէին Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ մէջ եւ տեւական յարաբերութիւն ունէին Հոլանտայի հետ: Անոնք տեսնելով, որ կարեւոր եւ այդ օրերուն ամէնէն բանուկ Ամսթերտամի շուկան կորսնցնելով մեծապէս պիտի տուժեն, որոշեցին անձնապէս Ամսթերտամ երթալ ու հաստատուիլ, իսկ ոմանք ալ իրենց առեւտրական տունը հաստատեցին հոն, որպէսզի այդպիսով, տեղական հոլանտական նաւերով եւ կամ հոլանտական դրօշ կրող իրենց հայկական նաւերով իրենց առեւտուրը շարունակեն:

Ամսթերտամի հայ առեւտրականներու համայնքը աւելի ստուարանալով՝ անոնք Արեւելքի հետ Հոլանտայի առեւտրական կապերը աւելի ընդարձակեցին: Ամսթերտամէն ամբողջ նաւատորմեր ճամբայ կ'ելլէին Միջձաւոր – Արեւելքի նաւահանգիստները, հոլանտական գործարաններու արտադրութիւններ կը տանէին եւ Արեւելքէն ալ տեղական բերքեր ու ապրանքներ բեռցուցած՝ կը վերադառնային:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ՆՈՐ «ԷՈՊԻՈՍ»Ը

Հայաստանի կառավարութիւնը Դեկտ. 26–ի նիստին որոշած է օդային գիծերու վերաբերող իրաւասութիւնները Փոխադրութեան նախարարութենէն փոխանցել քաղաքացիական օդային գիծերու գլխաւոր վարչութեան: Այդ վարչութեան պետը Յ. Երիցեան ալ յայտնած է ՚ծէ 125 հազար տոլար ամսականով նոր «էոպիուս» մը վարձուած է որ գործածութեան կը դրուի յառաջիկայ Մարտ 1–էն: Վեց տարի ետք օդանաւը Հայկական օդային գիծերու սեփականութիւնը կը դառնայ:

ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ՕԳՏԱԿԱՐ ՊՏՈՒՂՆԵՐ

Նարինջ, կրիֆոն, քլեմանթին, կիտրոն... Մէկը միւսէն համեղ, մէկը միւսէն օգտակար այս պտուղները պէտք է առաւօտէն սպառել ձմրան, քանի որ անոնք կը զօրացնեն մեր մարմնին դիմադրականութիւնը եւ մեզ կը պաշտպանեն մասսաւորաբար կրիփէն եւ հարբուխէն:

ԿՐԻՖՈՆ չափազանց մարսողական այս պտուղը 24 ջերմուժ կը պարունակէ իւրաքանչիւր 100 կրամի մէջ: Սէ. կենսանիւթով հարուստ կէս կրիֆոնը կը հայթայթէ Սէ. կենսանիւթի մեր օրական պահանջին երեք չորրորդը: Անիկա նաեւ հանքայիններով հարուստ պտուղ մըն է: Որքան ան վարդագոյն ըլլայ, այնքան աւելի պէթաքարոթէն կը պարունակէ: Վերջապէս, այս համեղ պտուղը ծարաւը կը յագեցնէ, կը կազդուրէ եւ մարսողութիւնը կը դիւրացնէ:

ՆԱՐԻՆՋԸ բնաթելով հարուստ այս պըտուղը 45 ջերմուժ կը պարունակէ իւրաքանչիւր 100 կրամի մէջ: Անիկա աշխարհի մէջ ամէնէն աւելի սպառում ունեցող պտուղն է, անոր իւրաքանչիւր 100 կրամը 50 միլիկրամ Սէ. կենսանիւթ կը պարունակէ: Քարոթէնով հարուստ՝ ան նաեւ կը պարունակէ Իօ. կենսանիւթ եւ հանքային աղեր: Նարինջը, շնորհիւ իր բնաթելերուն, կը կանոնաւորէ աղիքներու գործունէութիւնը:

ՔԼԵՄԱՆԹԻՆԸ պէթաքարոթէնով եւ Սէ. կենսանիւթով հարուստ համեղ պըտուղ մըն է: Ասոնց շնորհիւ անիկա կը զօրացնէ մեր մարմնին դիմադրականութիւնը եւ կը պաշտպանէ «ձմեռնային» հիւանդութիւններէն: Քլեմանթինը կը պարունակէ նաեւ այլազան հանքայիններ՝ կիր, փոթասիոմ, մակնեզիոմ, երկաթ, եւ այլն:

Գիտէ՞ք, որ քլեմանթինը ստեղծած է հայր Քլեմանը, 20–րդ դարու սկիզբը, մանտարին մը եւ նարինջ մը պատուաստելով:

ԿԻՏՐՈՆԸ քիչ ջերմուժ կը պարունակէ, իւրաքանչիւր 100 կրամը՝ 26 ջերմուժ:

Կիտրոնը քիչ շաքար կը պարունակէ, անոր թթու համը պատճառ կը դառնայ, որ մնացեալ պտուղներուն նման զայն յաճախակիօրէն չուտենք: Կարելի է անոր հիւթը գործածել աղցաններու պատրաստութեան մէջ կամ ծովային կենդանիները համեմելու ժամանակ: Սէ. կենսանիւթով հարուստ կիտրոնը պէտք է քամել ու անմիջապէս խմել հիւթը, որ կը պարունակէ առատ կիր եւ փորթասիոմ:

ԹԻԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

– Ինչպէ՞ս:

– Սքանչելի առաջնորդ մը գտայ ինծի, երիտասարդ մը, որ քանի մը տարի Պուլկարիա մնացած է եւ բոլոր յեղափոխականները, մանաւանդ հնչակեանները, կը ճանչնայ կոր, անոր հետ պիտի երթանք, եւ վստահ եմ, որ այս կերպով օգտակար պիտի ըլլամ:

– Վստահելի՞ մէկն է:

– Այո՛, վստահելի է, – պատասխանեց Արթին:

– Բայց այդ երիտասարդը ինչո՞ւ յանձն կ'առնէ այդ մարդիկը մատնելու:

– Որովհետեւ այդ կերպով իր կեանքը փրկած պիտի ըլլայ:

– Ձեմ հասկնար, – ըսաւ Պէտրի պէյ:

– Բացատրեմ, այս երիտասարդը քսանըհօթը տարեկան է, այսինքն զինուորական ծառայութեան տարիքը ունի եւ պահուըտած է տան մը մէջ, բայց միշտ բռնուելու երկիւղը ունի: Որպէսզի Պուլկարիա երթայ ու այդ երկիւղէն ազատի՝ պարտաւոր է այս ծառայութիւնը մատուցանել մեզի, միւս կողմէ, կարծեմ անձնական թշնամութիւն ալ ունի հնչակեաններու դէմ:

– Ի՞նչ պատճառաւ:

– Պուլկարիա գտնուած ատեն իրեն դէմ մահափորձ մը կատարեր են:

– Հիմա խնդիրը լուսաբանուեցաւ, – ըսաւ Պէտրի պէյ գոհունակ դէմքով մը, – այդ մարդը ճշմարիտ գանձ մըն է, որ գտեր ես:

– Ես ալ այնպէս կը կարծեմ: Հիմա ձեր վսեմութենէն կը խնդրեմ, որ պէտք եղած հրահանգը տայ, որպէսզի այս երիտասարդին պէտք եղած թուղթերը տրուին եւ առանց արգելքի ինծի հետ գայ:

– Ատիկա դիւրին է, անմիջապէս կ'ընենք: Ե՞րբ պիտի մեկնիս:

– Վաղը կամ միւս օր, եթէ հրաման տաք:

– Այո, այո, որչափ շուտ երթաս, այնչափ լաւ կ'ըլլայ, Թալէաթը շատ մտատանջութեան մէջ է այդ խնդրին համար, որ ուղղակի իր կեանքին կը սպառնայ, քանի անգամ հարցուց, թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած ենք, ես զինքը հանդարտեցնելու համար ապահովցուցի, թէ որեւէ վախնալիք բան չի կար, բայց միւս կողմէ ես ալ իրեն չափ մտատանջ եմ:

– Հոգ մի՛ ընէք, պէ՛յ էֆէնտի, իշալլահ ամէնուն ալ հախէն կու գանք:

– Քեզ տեսնեմ ուրեմն, այդ երիտասարդը ա՛ռ եւ խկոյն ճամբայ ելի՛ր:

Արթի խոնարհաբար բարեւելէ ետքը իր պետը դուրս ելաւ եւ փութաց վաճառական Մկրտիչ էֆէնտիի գրասենեակը:

Այս վերջինը արդէն անհամբեր իրեն կը սպասէր:

– Ի՞նչ լուր, կը յուսամ, որ յաջողեցար, – ըսաւ լրտեսին:

– Յաջողեցայ, բայց չա՛տ դժուար, – պատասխանեց Արթին:

– Ուրեմն ե՞րբ կը մեկնիք:

– Վաղը կամ միւս օր, գործերս կարգի դնելուս պէս, բայց այս վայրկեանէն զաւակդ կրնայ ազատ պտըտիլ, մազին թելին անգամ դպչող չըլլար:

– Շնորհակալ եմ, Արթի՛ն էֆէնտի: Ձեմ գիտեր, թէ երախտագիտութիւնս ինչպէ՞ս յայտնեմ:

– Երախտագիտութեան բան չի կայ, ասակ դժուարին պարագաներու մէջ ամէնուս պարտքն է իրարու օգնել, ես արդէն երբեք իմ ձեռքէս եկածը չեմ գլացած: Թերեւս ինծի համար դուք տարբեր գաղափար կազմած էիք, բայց իրողութիւնը այն է, որ ես ալ հայ եմ, ես ալ ազգս կը սիրեմ:

– Ես միշտ ձեր գովեստը լսած եմ, – պատասխանեց վաճառականը կեղծաւորաբար:

– Ինչ որ է, գովեստ կամ պարսաւ իմ հոգս չէ, ես իմ ըրածս գիտեմ:

– Այնպէս է, ամէն մարդ իր խղճին հաշիւ տալու պարտաւոր է միայն:

Արթին մեկնելու շարժում մը ըրաւ:

Վաճառականը կեցուց զայն եւ թղթապանակը հանելով՝ 50 ոսկի տուաւ:

– Անկարելի է, չեմ ընդունիր, – ըսաւ լրտեսը:

– Պէտք է, որ ընդունիս. եթէ ոչ՝ կը վշտանամ:

Այս ձեւակերպութիւնը քանի մը բոպէ տեւեց, մինչեւ որ Արթին հաճեցաւ դրամը առնել:

Երբ մեկնեցաւ, Մկրտիչ էֆէնտի ինքնիրեն ըսաւ.

«Ըսուածին չափ գէշ մարդ չերեւար կոր, ասկէ զատ անշահախնդիր ալ է. դըժուարաւ կրցայ յիսուն ոսկին տալ»:

Իսկ Արթին մտովի կ'ըսէր.

«Աղէկ որս մը ձեռք անցուցինք, 650 ոսկի գէշ գումար մը չէ չիտակը. կ'արժէ, որ սա Աստիկին քօնեաք մը խմցընեմ, արդեօք անիկա քանի՞ ոսկի բրցուց այս գործէն: Ինչ որ է, առածը հելալ ըլլայ»:

Երկու օր ետքը վաճառականին զաւակին հետ կը մեկնէր դէպի Պուլկարիա:

Արթին 15 օրի չափ մնաց Պուլկարիոյ մէջ եւ այն համոզումը գոյացուց, թէ Ամերիկայէն եկող հնչակեան չի կար այդ տեղուանքը:

Վերադարձին խկոյն ներկայացաւ Պէտրի պէյին:

– Ի՞նչ գործ տեսար, նայինք, – հարցուց ապահովութեան պետը:

– Շատ օգտակար գործունէութիւն մը ունեցայ, – պատասխանեց լրտեսը, – եւ կարծեմ ձեր վսեմութիւնը գոհ պիտի մնայ:

– Հնչակեաններուն հետքը գտա՞ր:

– Անոնք Պուլկարիա չեն գտնուիր եղեր:

– Հապա ո՞ւր են:

– Մինչեւ Զուիցերիա եկեր են, բայց աւելի առաջ չեն կրցած գալ:

– Վստա՞հ ես ատոր:

– Այո՛, մանրամասն իմացայ ամբողջ իրողութիւնը: Պուլկարիոյ իրենց ընկերներուն հետ բանակցութեան մտեր են եւ ի վերջոյ որոշեր են, որ առայժմ հրաժարին իրենց ծրագիրէն, որովհետեւ համոզեր են, թէ ներկայ պայմաններուն մէջ Պոլիս գալ ու այդ տեսակ վտանգաւոր ձեռնարկ մը ընել անկարելի է:

(Շար. 134)

Տէր եւ Տիկին Միհրան Քիւրքճեան,
Պ. Մասիս – Լիոնէլ Քիւրքճեան,
Պ. Նուրհան Ֆրանսիս – Քիւրքճեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա եւ Մարինա Ժընէ
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԱԹԵՆԻԿ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Հախիւատիքեան)
Պանտըրմա

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 28-ին, 101 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 3, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեանի եւ զաւակներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նուրհան Իփլիքճեանի մահուան առթիւ «Յառաջ»ին կը նուիրեն. – Տէր եւ Տիկին Ճուզեփփէ Ատամօ 76 եւրօ 22, Տէր եւ Տիկին Տինօ Ծանտոմենէկօ 76 եւրօ 22, Հոռմէն Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Փալանճեան 53 եւրօ 36:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ
Ընթերցում եւ Մեկնաբանում

ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ
ներածական շարքի գ. հանդիպման
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 9,
ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՔԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Չրաքեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՃՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒ. – Մարի-Լուիզ եւ Յակոբ Պալեան 500 Ֆր.:

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13րդ ՇԱՐՔ (Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ
(գրուած՝ 1906 թ.)
Դրամա
Երեք գործողութեամբ
Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16-ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 փրանք

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme
- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը՝ 16-ին:
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17.15ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8.30ին:
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի:
ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 17.30-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն մերոյ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Ժամերգութիւն ժամը՝ 9.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ընթերցուածք ժամը՝ 16.30-ին:
Պատարագ Ճրագալոյցի ժամը՝ 17.30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը՝ 10-ին:
Ջրօրհնէք ժամը՝ 12-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10-ին:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12-ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION DU 2ème COMPACT DISC DE
FERDI ZIPCI
« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17-ին:
Պատարագ ժամը՝ 17.45-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9.45-ին:
Պատարագ ժամը՝ 11-ին:
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՋԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16-ին:
Ընթերցուածք ժամը՝ 16.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Յաւարտ պատարագի ՋՐՕՐՀՆԷՔի արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Ռոն Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ընթերցուածք ժամը՝ 16.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 17.15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՔԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը՝ 9.45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՔԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց
Պատարագ ժամը 17-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ ժամը 10-ին:
Ջրօրհնէք ժամը 11.45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օգտակարութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9-ին:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
VENDREDI
4 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·332 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·332

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

ԶԱՀԵՐ ՇԱՀ ՕՏԱՐ ԶՈՒԶԵՐ

Հռոմ ապաստանած, Աֆղանիստանի նախկին թագաւորը՝ Զահեր հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»յի (Յունուար 3) որու ամբողջութիւնը պիտի հրատարակուի յետագային «Միջազգային Քաղաքականութիւն» պարբերականին մէջ։ Լոյս տեսած հատուածներուն մէջ արդէն, Զահեր Շահ կը շեշտէ որ վերջ պէտք է տալ օտար միջամտութեան։ Կը խորհի որ Պոնի համաձայնագրերը կրնան Աֆղանիստանը ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ դնել եւ համոզուած է որ նոր Սահմանադրութիւնը շատ պիտի նմանի այն Սահմանադրութեան որ ի զօրու էր իր օրով։ Մինչ ան Աֆղանիստան վերադառնալու գարնան եւ մէկ փափաք ունի. իր հայրենակիցներուն կողքին ըլլալ գտնելու համար արդար լուծում մը։ Ինքզինքը կը նկատէ պարզ հայրենասէր մը որ կ'ուզէ ծառայել իր հայրենիքին։

Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան միջամտութեան, Զահեր Շահ կ'ըսէ. – «Պէն Լատէն հրէշ մըն է որ կը սպառնար ամբողջ արեւմուտքի։ Ռմբակոծումները, դժբախտաբար, մեծ վնասներ բերին երկրին, բայց, Միացեալ – Նահանգներու հակազդեցութիւնը մոլեռանդութեան դէմ հասկնալի էր։ Հարկ եղած միջոցները ձեռք առին»։

Իրեն համար օտար միջամտութիւններն են որոնք քաղեցին երկրին հաւասարակշռութիւնը։ Միջ – ցեղային հարցին լուծումը կը գտնուի, կ'ըսէ, օտար երկիրներու, դրացի կամ ոչ, չմիջամտելուն մէջ։ Պէտք է վերահաստատել Աֆղանիստանի ինքնիշխանութիւնը։

Ծագումով մարոքցի Ֆրանսացին՝ Զաքարիաս Մուսաուի, որ ձերբակալուած է Ամերիկա, պիտի դատուի Հոկտեմբեր 14-ին։ Ինք յայտարարեց թէ պաշտպանուելու պէտք չունի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՀԱԼՏԷ ընտրութենէն անմիջապէս յետոյ սկսած է կազմել իր կառավարութիւնը։ Որոշած է ճշմարտութիւնները հջօղարկել եւ սկիզբէն յայտարարած է. – «ժամն է ճշմարտութիւնը ըսելու։ Արժանթին ապագայ ունի, բայց, սնանկացած է»։ Ապա, նախագահը աղէտալի պատկերը գծած է կացութեան. – «Դրամական տագնապը աննախընթաց է։ Մէկ փեսօ չունինք վճարելու համար աշխատավարձերն ու թոշակները։ Ծայրը ծայրին հասած կացութեան մը մէջ ենք, առանց ներքին թէ արտաքին վարկի։ Ներկայիս, ի վիճակի չենք մեր պարտքը վճարելու։ Կը վճարենք, երբ ազգային տնտեսութիւնը նոր զարկ առնէ։ Միջազգային հասկացողութեան եւ համագործակցութեան կարիքն ունինք»։ Յայտնած է թէ վերջ պէտք է տալ տնտեսական հին դրութեան, տոլար – փեսօ հաւասարութեան որ տասը տարի է քանդեց միջին դասակարգը, ճարտարարուեստը, առեւտուրը եւ Արժանթինցիները մղեց յուսահատութեան։

ՇԱՐՈՆ, Յունուար 1-ի գիշերը, յայտարարած է որ որոշ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ թեթեւցնելու համար պաղեստինեան հողամասերու շրջափակումը, դիւրացնելու համար բնակչութեան կեանքը։ Շեշտած է, սակայն, թէ Արաֆաթ Ռամալլա պիտի մնայ ցորչափ ձերբակալել չէ տուած խարայէլցի նախարարին մարդասպանները։ Ընդունելով Նորվեկիոյ Արտաքին նախարարը, ըսած է. – «Արաֆաթ միջոցներ ձեռք չառներ դէմ դնելու համար յարձակումներուն եւ ձերբակալութիւններու չի ձեռնարկեր»։

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ հարաւ–արեւելեան շրջանի հրդեհը չէ մարած եւ արդէն իսկ հսկայ վնասներ պատճառած է։ 21 կասկածելիներ ձերբակալուած են, որոնց 14-ը պատանիներ են 9-էն 14 տարեկան։ Այս տղաքն ալ ամրան արձակուրդի այս ժամանցը գտեր են։

ՄԱՅՔԸԼ ՊԼՈՒՄՊԵՐԿ, Նիւ – Եորքի նոր քաղաքապետը, գործին գլուխը անցաւ Յունուար 1-ին եւ նոյն օրը յայտարարեց որ Նիւ – Եորք պիտի մնայ «ազատ աշխարհի մայրաքաղաքը»։ Նիւ – Եորքի 108-րդ քաղաքապետը ապահովութիւն տուած է որ իր առաջնահերթ գործը պիտի ըլլայ Մանհաթան կղզիին հարաւի վերականգնումը։ Զգածկեց որ տնտեսական պատճառ փայլուն չէ եւ զոհողութիւններ անհրաժեշտ են։ Արդէն իսկ 20%-ի նուազում նախատեսուած է քաղաքապետին դրասենեակի պաշտօնէութեան մէջ։ Կոչ ըրած է որ այլ վարչական մարմիններ հետեւին այս օրինակին։ 69 միլիոն տոլար ծախսելէ ետք իր ընտրապայքարին ատեն, յայտարարած է թէ պիտի գոհանայ տարեկան մէկ տոլարի խորհրդանշական աշխատավարձքով։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ Ծոտսին – Իուրտ գիւղին մէջ (20 քիլոմեթր Գրոզնիի հարաւ – արեւելքը) 10 բնակիչներ, որոնց մէջ 6 կին եւ մէկ մանուկ սպաննուեր են ռուսական ուժերու կողմէ Յունուար 1-էն 2 լուսնալիք գիշերը, ըստ չէչէն աղբիւրներու։ Ռուսերը կ'ըսեն թէ շուրջ 100 ապստամբներ այդ գիւղը մտած էին Դեկտեմբերի վերջ եւ անոնցմէ 32-ը արդէն սպաննած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ, հացադուլի հետեւանքով, 265 օր ետք, մեռած է 43-րդ անձ մը Ալի Զամիար, 31 տարեկան։

2001-ԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ազատութիւնը ըղձալի նահանջ մը արձանագրած է, ըստ «Առանց սահմանագլուխի թղթակիցներ»ու կազմակերպութեան։ 31 լրագրողներ սպաննուած են, 489 լրագրողներ հարցաքննուած են, 716 յարձակումի ենթարկուած կամ սպառնալիքներ ստացած են։ Ներկայիս 110 լրագրողներ բանտն են։ Անոնցմէ 18-ը՝ Իրան, նոյնքան Պիրմանիա, 12՝ Չինաստան, եօթը Նեփալ եւ – այլն։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌՔԵՐ վաճառքի մրցանիշ մը կոտրած են 2001-ին, 5,8% յաւելումով։ Լաւագոյն դիրքի վրայ է Փէօժօն որու 206-ը գլուխը կը հանէ ֆրանսական շուկային։

ՊԱ – ՌԷՆ նահանգին Պառ գիւղին մէջ գործուած պայթումներուն չորս հեղինակները ձերբակալուած են, անոնք 13, 19, 21 եւ 27 տարեկան են։ «Զրի եւ յիմար արարք» որակած է Գոլմարի դատախազին օգնականը, որովհետեւ դէշ նպատակ չեն ունեցած, այլ պարզապէս իրենց սիրտը նեղուեր է, չեն գիտցած ինչպէ՞ս զուարճանալ եւ ժամանակ անցընել, ուրեմն այդ պայթումները գտեր են որպէս ժամանց։ Յիշենք որ, այդ արարքները պատճառ եղած են որ Ամանորը տօնող 157 հիւրերէն 9-ը վիրաւորուին։

ԼԻՈՆԻ արեւելքը գտնուող Սէն – Պոնէտը – Միւր գիւղին մէջ, հանգստեան տուն մը այրած է Յունուար 2-ի գիշերը եւ 9 պատսպարեալներ մեռած են, գլխաւորաբար հաշմանդամ անձեր։ Կը կարծուի որ հրդեհը արկածի հետեւանք է։

ՌՈՆՏՈՆԻԱՅԻ (Պրազիլ) Փորթօ Վելհօ բանտին մէջ ծագած ապստամբական շարժումի մը հետեւանքով 28 բանտարկեալներ մեռած են։ 300 բանտարկեալներ կը կը բողոքէին խճողումին եւ շրջագայութեան ազատութեան դէմ եղած սահմանափակումներուն դէմ եւ 27 պատանդ բռնած էին։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք ծանօթ լրագրող Մ. Ա. Պիրանտ («Հիւրրիյէթ», Յունուար 3) այս խորագրով կը ծանրանայ 2002 տարուան Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար ներկայացուցած կարեւորութեան վրայ։ Ատոր պատճառը այն է որ Միութիւնը ներկայիս ընդլայնումի մեծագոյն փուլին մէջ կը գտնուի. 15 անդամներուն վրայ պիտի աւելնան 13 նորեր։ Այս տարուան ընթացքին պիտի որոշուի անոնց մէկ մասին համար 2004-ին իսկական անդամութեան պարագան։ Իսկ մնացեալներուն համար յետագայ թուական մը պիտի ճշդուի։

Մ. Ա. Պիրանտ կը գրէ թէ 13 թեկնածուներուն մէջ ամէնէն վիճելի կացութեան մէջ գտնուողը Թուրքիան է։ Արդէն մեծ դժուարութեամբ ընդունուեցաւ որպէս թեկնածու. այդ թեկնածութիւնը 1998-ին Լիւքսէմպուրկի վեհաժողովին մերժուեցաւ, յաջորդ տարի Հելսինքիի ժողովին ԱՄՆ-ու ճնշումով ընդունուեցաւ։ «Կառավարութիւնները իրենց հանրային կարծիքին ժխտական հակազդեցութիւններով հանդերձ Անգարայի թեկնածութիւնը չմերժեցին» կ'ըսէ Պիրանտ, աւելցնելով որ Թուրքիա այսօր ալ ժողովրդականութիւն չունի եւ հանրային կարծիքը կը շարունակէ եւրոպացի նկատուելու արժանի չգտնել զայն։

Թուրք լրագրողը 2002-ին կարեւորութիւնը կ'ամփոփէ հետեւեալ կէտերով. Եւրոպական Միութիւնը ընդլայնումի ներկայի փուլէն ետք իր դռները պիտի փակէ ու 10 – 15 տարի սպասել հարկ պիտի ըլլայ նոր անդամակցութիւններու համար։ Միութեան երկիրներուն ներկայի կառավարութիւնները թէեւ դժուարութեամբ, բայց եւ այնպէս Թուրքիոյ անդամակցութիւնը ընդունած կուսակցութիւններէ բաղկացած են, մինչդեռ 2004-էն ետք անոնց մեծ մասը պիտի փոխուի ու նորերը համակրական կեցուածք պիտի չունենան Թուրքիոյ նկատմամբ։

ՊՈԼԻՍ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը Յունուար 1-ի թիւով կ'արձագանգէ «Ռատիքալ» թերթին նոյն օրուան հրապարակումին ուր նիւթ եղած են փոքրամասնութիւններու վաքըֆներու նոր օրինագիծին մասին Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքին մտահոգութիւնները։ Ան գոհունակութիւն յայտնելէ ի վեր վիճելի հարցերը յղատակցնելու համար յայտնած էր նաեւ որոշ ներէ ի վեր վիճելի հարցերը յստակացնելու որոշումին, յայտնած էր նաեւ որոշ կէտերու մասին մտահոգութիւններ. անոնց գլխաւորը այն էր որ օրինագիծով երկու նախարարութենէ եւ Վաքըֆներու ընդհանուր տնօրէնութենէն կախեալ կ'ըլլային կալուածներ ստանալու, կամ գնելու պարագաները եւ այդ մասին որոշ չափանիշներ նշուած չէին։

Օրինագիծին մէջ տարտամ կերպով նշուած է որ Լօզանի դաշնագրով ճշդուած փոքրամասնութիւնները Նախարարներու Խորհուրդին որոշումով պիտի կարենան նոր կալուածներու տիրանալ, որպէսզի նոյն դաշնագրով ճշդուած իրենց մարդասիրական, կրթական ու ընկերային առաքելութիւնը կարենան կատարել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

Յարգելի հայրենակիցներ,

Շնորհաւորում եմ ձեզ նոր՝ 2002 թըւականի առթիւ, որի գալուն մնացել են հաշուած րոպէներ։ Իմ լաւագոյն բարեմաղթանքներն եմ յղում ձեզ եւ ձեր ընտանիքներին։ Թող նոր տարում ձեր տըներում իշխեն ջերմութիւնն ու առողջութիւնը, եւ թող յաջողութիւնն ուղեկցի ձեզ բոլոր գործերում։

Շնորհաւորում եմ բոլորին եւ յատկապէս հայ զինուորներին, որոնք այս տօնական գիշերը հսկում են մեր երկրի խաղաղութիւնը։

Մենք հրաժեշտ ենք տալիս Հայաստանի անկախութեան 10-ամեակի եւ Քրիստոնէութեան ընդունման յոբելեանական տարուն։ Այն մեր երկրի համար եղաւ խաղաղ ու արդիւնաւէտ աշխատանքի ժամանակահատուած։ Տարին աշխոյժ ու յագեցած էր թէ՛ քաղաքական, թէ՛ մշակութային, թէ՛ տնտեսական առումով։ Ե՛ւս մի տարով մեծացաւ ու ամրացաւ մեր երկիրը։ 2001 թուականը մենք փակում ենք լուրջ տնտեսական աճով։ Ի հարկէ, մեր երկրի պարագայում եղածը բաւարար համարուել չի կարող, բայց դրական փոփոխութիւնները ակնյայտ են։ Ստեղծուել են հազարաւոր նոր աշխատատեղեր, վերագործարկուել են բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ։

Անցնող տարում դուք ականատես եղաք աղէտի գօտու վերականգնման աշխատանքների մեծ ծաւալներին։ Միայն աւելացնեմ, որ միւս տարի այդ ծաւալները կրկնապատկուելու են։

Տարին աննախադէպ հարուստ էր նաեւ արտաքին քաղաքական ոլորտի իրադարձութիւններով։ Ակնյայտ է երկրի միջազգային հեղինակութեան բարձրացումը։

Տարեսկիզբը նշանաւորուեց պատմական իրադարձութեամբ՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը դարձաւ Եւրոպայի Խորհրդի լիիրաւ անդամ։ Սա վկայութիւնն է իրականացուող բարեփոխումների օրինաչափ ընթացքի։

Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի վերաբերեալ՝ անցնող տարին նշանաւորուեց Փարիզեան սկզբունքների մշակմամբ։ Այն մենք համարում ենք կարեւորագոյն քայլ վերջնական կարգաւորման ճանապարհին։

Յարգելի հայրենակիցներ,

Ես գիտեմ, եւ ինձ համար ցաւալի է, որ ձեզանից շատերը նոյնիսկ այս տօնական պահին, ունեն բազմաթիւ մտահոգութիւններ, դժուարութիւններ։ Թող տօնական տրամադրութիւնն ու յոյսը չըլքեն ձեզ։ Արուելու է ամէն ինչ՝ ձեր հոգսերը թեթեւացնելու համար։ Անցնող տարում բնակարանամուտ նշեցին եւ աշխատանք գտան բազմաթիւ քաղաքացիներ, նորակառոյց ու լուսաւոր դպրոցներ տեղափոխուեցին հազարաւոր աշակերտներ։ Սա պէտք է համոզուածութիւն առաջացնի, որ առկայ խնդիրները լուծելի են։

Թանկագին հայրենակիցներ,

Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի քոյրեր ու եղբայրներ, թող Նոր տարում մեզանից իւրաքանչիւրի ջանքը միանայ համահայկական մեր իղձերին ու պսակուի յաջողութեամբ։

Շնորհաւոր Նոր Տարի։

ՀԱՅ ԳԻՐՔԻՆ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԴԵՐԸ

Ա.

Լուսաւորութիւն տարածելը, ժողովուրդին մէջ ազգային ինքնագիտակցութիւն արթնցնելը, զայն գիր ու գրականութեան հաղորդակից դարձնելը կարեւոր խթաններ հանդիսացած են գրքի տպագրութեան զարգացման համար: Կիւթենպէրկի գիւտէն 57 տարի յետոյ Վենետիկի մէջ հայերէն առաջին տպագիր գիրքի հրատարակութենէն (1512 թ.) ետք հայկական տպարաններ բացուած են Եւրոպայի քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ Նոր Ջուղա: ԺԸ. դարուն Կ. Պոլիս դարձած է հայկական տպագրութեան մեծ կեդրոն մը:

Մինչեւ ԺԹ. դարու սկիզբը տպագրուած է շուրջ 1000 անուն գիրք. թիւ մը՝ որ կը համապատասխանէր Խորհրդային Հայաստանի մէջ տպագրուած գիրքերու տարեկան քանակին:

ԺԹ. դարու կէսերէն հրատարակչական եւ տպագրական գործը մեծ թափ ստացած է: Տպարաններու տարածումը նպաստած է նաեւ պարբերական մամուլի սկզբնաւորման եւ զարգացման: Մինչեւ 1920 Հայաստանի, Թուրքիոյ, Ռուսաստանի, Եւրոպայի, Ասիոյ, Ամերիկայի եւ Ափրիկէի 100-է աւելի քաղաքներուն մէջ գործած են հայկական տպարաններ եւ տպագրուած են 15 հազար անուն հայերէն գիրքեր եւ աւելի քան 1.300 պարբերականներ:

Հայկական տպագրութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած են Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեաններու տպարանները, որոնք ունէին ժամանակի առաջնակարգ սարքաւորումները եւ կը հրատարակուէին տպագրական բարձր որակով գիրքեր:

Բեղուն եղած է Կ. Պոլսոյ տպարաններու գործունէութիւնը: 1800 – 1915 թուականներուն հոն գործած են 130-է աւելի հայկական տպարաններ, տպագրուած են հազարաւոր գիրքեր եւ հարիւրաւոր պարբերականներ: 1766-էն մինչեւ ԺԹ. դարու կէսերը տպագրական բեղուն գործունէութիւն ունեցած են Արապեան ընտանիքի 3 սերունդներ: Անոնցմէ մին՝ Պօղոս Արապեան (1742 – 1835) եղած է արքունի տպարանի տնօրէն: 70-ամեայ իր գործունէութեան ընթացքին ան փորագրած եւ ձուլած է հայերէն տարբեր տառատեսակներ, ստեղծած է թուրքերէնի տառատեսակներ, Վրաստանի Հերակլ թագաւորի պատուէրով Թիֆլիսի մէջ պատրաստած է նաեւ վրացական տառեր, կազմակերպած է վրացերէն գիրքերու տպագրութիւնը, ապա անցած է Էջմիածին եւ օգնած անոր տպարանի կազմաւորման:

Կարեւոր դեր ունեցած է նաեւ տպագրիչ, գրող Ճանիկ Արամեան (1820 – 1879), որ Փարիզի մէջ ծանօթանալով տպագրական գործին, ստեղծած է կատարելագործուած եւ գեղեցիկ տառատեսակներ՝ որոնք մինչեւ այսօր կ'օգտագործուին «արամեան» անունով:

Հետաքրքրական է Յովհաննէս Միւհէնտիսեանի (1810 – 1891) դերը տպագրական արուեստի զարգացման հայկական ու թրքական նոր տառատեսակներու ստեղծման գործին մէջ: Անոր տպարանը ԺԹ. դարու կէսերուն ամէնէն կատարելագործուածն էր ամբողջ Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ: Թուրք կառավարութեան պատուէրով ան պատրաստած է թղթադրամներու բազմաթիւ կաղապարներ եւ իրագործած անոնց տպագրութիւնը: Միւհէնտիսեան առաջինն էր որ կազմակերպեց հայկական եւ եւրոպական նոթագրութեան տպագրութեան գործը, կորուստէ փրկելով միջնադարեան երաժշտութեան բազմաթիւ նմոյշներ:

Ռուսաստանի տարածքին եւս հայկական տպարանները կարեւոր գործ կատարած են: Ամէնէն հռչակաւորը եղած է Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանի տպարանը, ուր տպագրուած են գեղարուեստական, հայագիտական գիրքեր, դասագիրքեր եւ պարբերականներ: Այս տպարանին մէջ կը տպագրուէին 13 լեզուներով գիրքեր: Արեւելահայերու տպագրական գործի կեդրոնը, սակայն, եղած է Թիֆլիսը, ուր առաջին տպարանը հիմնած է Ներսէս Աշտարակեցի, Ներսիսեան դպրոցի կողքին: Հոն է որ առաջին անգամ տպագրուած է Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը (1858): Մինչեւ 1920 Թիֆլիսի մէջ գործած են աւելի քան 30 հայկական եւ 20 այլ տպարաններ:

Բուն Հայաստանի տարածքին գիրքի տպաւորութեան գործը առաջին անգամ կազմակերպած է Սիմէոն Երեւանցի Կաթողիկոս, 1771-ին՝ Էջմիածնի մէջ, ուր հինգ տարի ետք բացուած է նաեւ թուղթի գործարան մը: Պարսկական տիրապետութեան շրջանին այս տպարանը գործած է որոշ խափանումներով, յաճախ ենթարկուելով թալանի: 1830-ական թուականներէն սկսած է արդիւնաւէտ շրջան մը: Տպարանը սկսած է վերելք ապրիլ 1868-էն ետք, երբ Գէորգ Դ. Կաթողիկոս բարեկարգած է զայն, նոր տառեր ու սարքեր բերել տալով: Այնուհետեւ տպարաններ բացուած են Երեւան եւ Գիւմրի:

Բնականաբար, գիրքերու առատ տպագրութեան կողքին անհրաժեշտ նկատուած է նաեւ հրատարակուած գիրքերու վաճառքի կազմակերպումը: Սկիզբը եղած են շրջիկ գրավաճառներ, որոնք դժուար պայմաններու տակ աշխատած են տարածել հայ գիրքը: Ապա, Պոլիս, Զմիւռնիա, Թիֆլիս եւ յետագային նաեւ հայաշատ այլ կեդրոններու մէջ բացուած են գրախանութներ եւ տպագրուած ու տարածուած են յատուկ գրացուցակներ: Կ. Պոլսոյ մէջ քիթապճի Մարգար (1789 – 1845) եւ անոր սերունդները (Մարգարեաններ), իսկ Թիֆլիսի մէջ Համբարձում եւ Աւետիք Էնֆիաճեան մեծ աշխատանք տարած են գրավաճառութեան ուղղութեամբ, կապեր հաստատելով աշխարհի զանազան կողմերը ցրուած հայկական գաղութներու հետ եւ նպաստած են հայ գիրքի տարածման: Գիրքի տարածման ուղղութեամբ կարեւոր դեր խաղացած են նաեւ կրթասիրական զանազան ընկերութիւններ, որոնք կազմակերպած են յատկապէս դպրոցներուն գիրքեր հայթայթելու գործը:

Տպագրութեան եւ գրավաճառութեան առընթեր ձեւաւորուած ու զարգացած է գրադարանային գործը: Այսպէս, Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեաններու, Երուսաղէմի եւ Էջմիածնի վանքերուն մէջ, հին ձեռագիրներուն հետ, հետզհետէ հաւաքուած են հայերէն եւ օտար լեզուներով հայագիտական հազարաւոր գիրքեր ու պարբերական մամուլի հարուստ հաւաքածոներ: Հռչակաւոր եղած է Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանի գրադարանը, ուր 1910-ին կային 45 հազար գիրքեր:

Գրադարաններու ստեղծման եւ հարստացման գործին մեծ նպաստ բերած են բարեգործական, կրթական ընկերակցութիւններ: Անոնք կը ստեղծէին իրենց կեդրոնի գրադարան – ընթերցարանը, գաւառներու մէջ կը բանային հանրային ընթերցարաններ, իրենց միջոցներով գիրքեր կը հայթայթէին դպրոցներուն, հիմնելով դպրոցական փոքր գրադարաններ: Օրինակ մը տալու համար յիշենք, որ Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերակցութեան՝ 1894-ին Թիֆլիսի մէջ հիմնած գրադարանը, 1917-ին ունէր 17 հազարէ աւելի գիրք եւ մէկ տարուան մէջ սպասարկած է մօտ 40 հազար ընթերցողի: Թիֆլիս քաղաքին մէջ գտնուող բազմաթիւ գրադարաններէն մէկն էր ասիկա եւ այդ շրջանին Թիֆլիսի հայկական գաղութը կը հաշուէր 85 հազար հոգի: Ուրեմն, մէկ տարուան մէջ գրադարաններէն մէկը սպասարկած է 40 հազար ընթերցողի: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ այս տարի, Սփիւռքի հայկական գաղութներու մէջ գործող գրադարաններէն որեւէ մէկը քանի՞ ընթերցողի սպասարկած է:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՀԷՆՏՐԻՔԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈՍՔ ԴԷՊԻ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՇՈՒԿԱՅԻՆ ՄԷՋ

Ամսթերտամ բնակութիւն հաստատած Հայերուն մէջ կարեւոր համեմատութիւն կը կազմէին Ջուղայեցիները, որոնք 1604-ի շահ Աբասի բռնագաղթէն ետք Պարսկաստան հաստատուած եւ հոնկէ Ամսթերտամ գաղթած էին. այդ պատճառով ալ անոնք Հոլանտացիներուն կողմէ ծանօթ էին «քրիստոնեայ Պարսիկներ» անունով, մինչ Թուրքիայէն գաղթած Հայերը առաւելաբար ծանօթ էին «քրիստոնեայ Զմիւռնիացի» անունով:

Առաջին անգամ Ամսթերտամ հաստատուած Ջուղայեցի վաճառականները բնականաբար անծանօթ էին տեղական լեզուին ու պայմաններուն, հետեւաբար ստիպուած՝ միջնորդի ու թարգմանի կարիքը ունէին: Այդ դերը ստանձնեցին անոնցմէ առաջ Ամսթերտամ հաստատուած քանի մը պարսկագէտ Հրեաներ: Ամսթերտամի 1626-ի քաղաքային արձանագրութիւններուն մէջ յիշուած է Իսահակ Խամայս անունով հրեայ մը, որ ամբողջութեամբ նուիրուած էր Ամսթերտամ հասնող հայ վաճառականներու ծառայութեան: Ան հայ վաճառականներուն բերած ապրանքները ծախած է անձնապէս եւ կամ միջնորդներու միջոցով: Իսահակ նաեւ միջնորդութիւն կը կատարէր հայ եւ հոլանտացի վաճառականներու միջեւ, հաշիւներու կարգադրութեան, դրամի գանձման եւ այլ գործերու, ինչպէս նաեւ քաղաքային վարչութեան հետ յարաբերութիւնները կը կարգաւորէր: Ան նաեւ միջնորդի դեր կատարած է հայ վաճառականներու միջեւ ծագած տարակարծութիւնները լուծելու համար: Հայ առեւտրականներու հետ իր աշխատանքը այնքան շահաբեր եղած է, որ Իսահակ Խամայս ուրիշ ամէն զբաղում մէկ կողմ դնելով միայն Հայերուն հետ աշխատած է եւ առատ վարձատրութիւն ստացած է անոնցմէ:

Բայց յետոյ Ամսթերտամ հասան ուրիշ հայ վաճառականներ, որոնք մեծ մասամբ ունեւոր էին, հայերէնի կողքին գիտէին նաեւ իտալերէն եւ ֆրանսերէն եւ այդ լեզուներով կ'աշխատէին Հոլանտացիներուն հետ: Հակառակ անոր որ հայ վաճառականները օտար լեզու գիտէին, բայց անոնք սովորութիւն ունէին ստորագրութեան փոխարէն իրենց անուանական կնիքները դնելու:

ՀԱՅ – ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՐՏ ԿԱՊԵՐ

Հոլանտացի առեւտրականները 1602-ին Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը հիմնած էին, Հնդկաց ովկիանոսին մէջ իրենց առեւտրական գործունէութիւնը կանոնաւորելու, օտար մրցակիցներու դէմ պաշտպանուելու եւ օգնելու համար իրենց հայրենիքին՝ Սպանիոյ դէմ անկախութեան պատերազմին: Ընկերութիւնը կարճ ժամանակի ընթացքին առեւտրական, քաղաքական եւ ծովային հզօր ուժ դարձաւ: Հոլանտական կառավարութիւնը իր կողմէ երաշխաւորած էր ընկերութեան գործունէութիւնը եւ Բարեյուսոյ հրուանդանէն մինչեւ Մակելլանի նեղուց տարածուող ջուրերուն եւ նաւահանգիստներուն վրայ ընկերութեան տուած էր մենաշնորհ, ըստ որուն, անիկա Հոլանտայի անունով կրնար դաշինքներ կնքել տեղական իշխանութիւններուն հետ, ամրոցներ կառուցել եւ բանակ պահել, դիւանագիտական յարաբերութիւններ մշակել եւ այլն: Ընկերութիւնը ունէր իր ընդհանուր կառավարիչը: Տարիներու ընթացքին ամէնէն աւելի աշխոյժ գործունէութիւն ունեցան կառավարիչներ Ժան Փիէթերզուն Քոէն (1618-էն 1628) եւ Անթոնի վան Տիեմըն (1636-էն 1645): Անոնց օրով Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութեան նաւատորմը Հնդկաց ովկիանոսին մէջ նուաճեց բրիտանական նաւատորմը եւ մեծ հարուած հասցուց փորթուգալական նաւատորմին: Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը այնքան զօրացաւ, որ Ատլանտեանի վրայ, Ամերիկայի եւ Ափրիկէի արեւմտեան ափերուն եւս առեւտրական մենաշնորհ ձեռք ձգելու եւ այդ շրջաններուն մէջ Սպանիոյ եւ Փորթուգալի դէմ պայքարելու համար 1621-ին հիմնեց Արեւմտեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը, որ իր կարգին մեծ ուժ դարձաւ եւ Պրազիլի մէջ մեծ յաղթանակներ տարաւ Փորթուգալցիներուն դէմ:

Հոլանտացիք ովկիանոսներուն վրայ այնքան զօրացան, որ Աւստրալիոյ արեւմտեան ափերը յայտնաբերելով՝ այդ շրջանները Նոր Հոլանտա անունով գաղթավայրի վերածեցին:

Այս ժամանակ Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը այնքան ընդարձակած էր իր գործունէութիւնը, որ Հնդկաց ովկիանոսի կղզիներուն բոլոր արտադրութիւններն ու բերքերը Ամսթերտամ կը փոխադրէր. ընկերութեան գլխաւոր խարիսխը Ճաւա կղզին Ճաքարթա աւանն էր, որ 1619-ին վերանուանուած էր Պաթաւիա անունով: Առեւտրական իր գործառնութիւնները աւելի ընդարձակելով՝ ընկերութիւնը որոշեց Պարսկաստանի հետ եւս յարաբերութիւն հաստատել եւ այդ նպատակով ալ Ժան Լուքաս վան Հասսէլթը ուղարկեց Պարսից շահին մօտ՝ բանակցելու համար:

Ժան Լուքաս վան Հասսէլթ երկար բանակցութիւններէ ետք համոզեց շահին կառավարութիւնը, որպէսզի քաղաքական եւ առեւտրական դաշինք կնքէ Հոլանտայի հետ, ինչպէս որ կնքած էր Թուրքիա: Հասսէլթ կ'ուզէր կանխել Փորթուգալցիները, որոնք թափանցած էին Պարսից ծոց եւ մրցումի մէջ էին Հոլանտացիներուն հետ:

Բանակցութիւններու իբրեւ արդիւնք՝ պարսկական կառավարութիւնը 1626-ին իբրեւ դեսպան Հասսէլթի հետ Ամսթերտամ ղրկեց Մուսա բէկը, անոր իբրեւ օգնական տալով Խէյրի բէկը, որ «շահին վաճառականը» տիտղոսը կը կրէր իր առեւտրական յաջող գործունէութեան համար:

Ամսթերտամ հասնելով՝ հոլանտական կառավարութիւնը պարսիկ պատգամաւորներուն հետ բանակցելու պարտականութիւնը յանձնեց Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութեան՝ թարգմանի պաշտօնը հրեայ մը յանձնելով:

Սակայն բանակցութիւնները յաջող արդիւնք չտուին, որովհետեւ Պարսիկները Հոլանտացիներու առաջադրած պայմաններուն համաձայնութիւն չտուին, այնպէս որ, սպասուած դաշինքը չկնքուեցաւ:

Այդ օրերուն պարսիկ պատուիրակներէն Խէյրի բէկ Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութեան հաշուոյն շռայլ կեանք կը վարէր Ամսթերտամի մէջ, այնպէս որ ընկերութիւնը անկէ պահանջեց, որ չարաթական յիսուն ֆլորինէն աւելի չծախսէ, թէեւ յետոյ ստիպուած եղաւ լիովին գոհացում տալու անոր: Խէյրի բէկ իրեն հետ Ամսթերտամ բերած էր պարսկական ապրանքներ, գլխաւորաբար՝ մետաքսեղէն, եւ լաւ գիներով ծախեց զանոնք ու փոխարէնը հոլանտական արտադրութիւններ գնեց՝ հետը Պարսկաստան տանելու համար:

Ի վերջոյ, երբ որեւէ համաձայնութիւն չգոյացաւ, Հոլանտացիք պարսիկ պատուիրակները նաւ դնելով հնդկական գաղթավայրեր ուղարկեցին, ուրկէ անոնք Պարսից ծոցի վրայով իրենց երկիրը վերադարձան:

Խէյրի բէկ Ամսթերտամի մէջ իր ծախած պարսկական ապրանքներէն եւ Ամսթերտամէն հետը բերած հոլանտական ապրանքներէն հսկայական շահ ապահովեց. բան մը, որ մեծապէս շահագրգռեց Նոր Ջուղայեցի հայ վաճառականները, որոնք այդ թուականէն սկսեալ միայնուն յարաբերութիւն հաստատեցին Հոլանտայի հետ, եւ անոնցմէ ոմանք որոշեցին մնայուն բնակութիւն հաստատել Ամսթերտամի մէջ՝ առանց միջնորդներու հոլանտական շուկաներէն օգտուելու համար:

Հայ առեւտրականներ կապեր ունէին հոլանտական գաղթավայրերու վերածուած Հնդկաց ովկիանոսի կղզիներուն եւ յատկապէս Ճաւայի հետ, ուր հայկական գաղթօճախներ ալ կազմաւորուեցան: Անոնք Հոլանտացիներուն հետ յարաբերութիւն հաստատեցին եւ յաճախ անոնց հետ առեւտրական գործընկերներ դարձան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՄԵՆՔ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՍ

Առաջին քայլը առնուեցաւ որպէս տնտեսական համաշխարհայնացում, Միացեալ – Նահանգներ մակնիշով, քանի որ աշխարհիս 56 համաշխարհային ընկերութիւններէն երկու երրորդը ամերիկեան են: Ամերիկեան է նաեւ այն տնտեսութիւնը որ օրական աշխարհիս վրայ գործողութիւններ կը կատարէ որոնք ապրանքներու իսկական փոխանակութենէն երեսուն անգամ աւելի բարձր են, եւ շնորհիւ Աֆղանիստանի տարօրինակ պատերազմին, կ՚անդրադառնանք որ ամերիկեան է նաեւ համաշխարհային զինուորական հսկողութիւնը եւ աշխարհիս տիրապետութիւնը:

Ո՛չ ոք ուշադրութիւն դարձուց թէ ինչպէս Եւրոպական դաշնակիցներուն Աֆղանիստան ժամանած զօրքերն ու պատերազմական կազմածքները, անմիջապէս անցան ամերիկեան հրամանատարութեան ներքեւ, եւ սկսան փոխադրուիլ հոս ու հոն, եւ գործածուիլ ըստ կամս, առանց ՄԱԿ-ի կամ Ատլանտեան Ուխտի կարծիքն առնելու, ինչպէս որ կանխապէս համաձայնութիւն գոյացուած էր: Միացեալ – Նահանգներու հրամանատարութիւնը պիտի որոշէր թէ ով կրնայ քաղաք մտնել, ով դուրս մնալ, ով Տաճիկիստանի կայանը պահել եւ այլն... Մէկ օրէն միւսը միջազգային դաշնակցութիւններն ու համաձայնութիւնները մէկդի դրուեցան. երեւոյթները փրկելու ձեւականութիւնն անգամ աւելորդ նկատուեցաւ:

Ամերիկեան մակնիշով զինուորական համաշխարհայնացումը, ըստ կամս, կը շինէ ու կը քանդէ, քանի Միացեալ–Նահանգները երկրագունդի միակ ուժն են, որ կրնան աշխարհի որեւէ տարածութեան վրայ պատերազմ ընել եւ յաղթել եւ ոչ միայն ներկայ կացութեան հրամանատարութեան մականը ձեռքերնին է, այլեւ իրաւունք տուած են իրենք–իրենց, ուզած ատեն, ուզած երկիրը, ուզածնին պէս հարուածելու, առանց որեւէ դաշնակիցի կարծիքն ու հաւանութիւնը առնելու:

Միացեալ – Նահանգներու մէջ, արդարութեան չորս հարիւր գործիչներ, փաստաբան, իրաւագէտ, օրէնսդիր, բողոք յայտնեցին մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումի դէմ, զանգուածային ձերբակալութիւններու, անժամանակ կալանաւորումներու համար այն անձերու որոնք կրնային հեռաւոր կերպով կասկած արթնցնել Պէն Լատէնի խմբակին հետ որեւէ կապ ունենալու... ո՞ւր են Եւրոպայի արդարութեան գործիչները: Բացարձակ լռութիւն: Քննադատել Միացեալ – Նահանգնե՞րը, համազօր է ոճիրի:

Չէ՞ որ տնտեսական համաշխարհայնացումը, սահմանները ջնջել է դրամագլուխի ուժով: Ինչպէ՞ս կարճատես ըլլալ եւ չտեսնել, որ առեւտուրի եւ տնտեսութեան համաշխարհայնացումին՝ պիտի հետեւէր զինուորականը...:

ՑԻՊԷ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒՐՈՅԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Եւրոյի մուտքով եւրոպական դրամանիշերուն մեծ մասը կը դատապարտուի պատմութեան խաւարին մէջ թաղուելու: Անոնց հետ մոռացութեան սպառնալիքը կը ցցուի նաեւ այդ դրամանիշերուն մշակութային, քաղաքական եւ ընկերային շրջապատին դէմ: Այլ խօսքով՝ դրամին հետ կը կորսուի հին Եւրոպային մէկ մասնիկը:

Հազուադէպ վերապրողներէն կ՚ըլլայ հոլանտական սանը որ կը յաւերժացնէ եւրոպական դրամներու մէկ հարիւրերորդին աւանդութիւնը: Ֆրանսական սանթիմին պարագան ալ հեռու չէ անկէ, քանի որ Ակադեմիան վճռած է այդ անուանումը պահել եւրոյին համար ալ, չշփոթելու համար հարիւրին հետ:

Պատմութեան գիրկը նետուած եւրոպական դրամանիշերուն ամէնէն հինն է ապահովաբար Յունաստանի տրախմին, որպէս դրամական միաւորի արժէք: Ան դարերու ընդմիջումէն ետք, կրկին սկսած է գործածուիլ 1832-ին, հելլենական նոր անկախութեան հետ: Արդէն Յոյներն են որ Ք.Ա. Է. դարուն այսօրուան տեսքը տուած են գործածուած դրամներուն. բոլորակաձեւ ըրած են զանոնք, երկու կողմը խորհրդանիշեր զետեղելով: Թերեւս, եւրոյին խորհրդանիշը որ յունական էփսիլոն տառէն ներշնչուած է, իրենց տրախմիին անյայտացումին մխիթարութիւն մը կ՚ըլլայ:

Ֆինլանտիոյ դրամին պատմութիւնը ամէնէն ալեկոծներէն է: Աշխարհաքաղաքական անկայուն կացութիւնը որ երկիրը դարերով կռուախնձորի վերածած է Ռուսաստանի ու Շուէտի միջեւ, անդրադարձը ունեցած է դրամին ալ վրայ: Ֆինլանտիա աւելի քան հինգ դար Շուէտի ենթակայ եղած է ու գործածած շուէտական դրամանիշը: Երբ 1809-ին անջատուած է անկէ ու որպէս մեծ դքսութիւն մաս կազմած Ռուսական Կայսրութեան, պարտադրուած է գործածելու ռուբլին ու կոպէկը: Յետոյ, Աղեքսանդր Բ. կայսրը որոշ ինքնավարութիւն մը տուած է անոր, ինչ որ առաջնորդած է տեղական դրամի մը գործածութեան: Անկէ ի վեր Ֆինլանտացիները կը գործածեն մառքը եւ փէնիկը. անոր հաւատարիմ մնացած են 1917-ի իրենց անկախութենէն ետքն ալ, զանազանուելով հիւսիսային երկիրներէն: Շուէտը, Դանիան ու Նորվեկիան 1875-ին սկանտինաւեան դրամական միութիւն մը հաստատած են, իւրացնելով գուրոնը եւ էօրէն: Այնքան փարած են իրենց դրամանիշին որ մերժեցին եւրոյի անցնիլ, մաս չկազմելով եւրոպական միասնական դրամանիշի շրջանակին:

Հակառակը ըլլալով Յունաստանի ու Ֆինլանտիոյ, կան եւրոպական դրամանիշեր ալ որոնք կը խորհրդանշեն ազգային ամբողջականութիւն մը, քաղաքական շարունակականութիւն մը եւ աշխարհակալական ծաւալում մը, ինչպէս են Փորթուկալի ու Սպանիոյ պարագաները: Փորթուկալեան էսքուտօն կու գայ ԺԶ. դարէն ինչպէս սպանական փէսօն որուն անունով կը կոչուին մինչեւ այսօր Կեդրոնական եւ Հարաւային Ամերիկայի [illegible] մը դրամանիշեր, ցոլացնելով Սպանիոյ գաղթատիրական եւ աշխարհակալ անցեալը:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, գերմանական իւրայատուկ դրամանիշն է որ կ՚անհետանայ մառքին թաղումով: Միջին դարուն մառք կը նշանակէր պաշտօնական կնիքը որով կը դրոշմուէին ձոյլ արծաթը կամ ոսկին, երաշխաւորելու համար անոնց ծանրութիւնը: Յետոյ մառք կոչուեցան ազնիւ ձոյլ մետաղներ, աւելի ետք՝ արծաթէ դրամներ: Արդի ժամանակներուն մառք գործածուած է Սկանտինաւիոյ եւ Պալթեան երկիրներուն մէջ: Գերմանական Կայսրութեան հիմնումով, 1871-ին, ոսկիի փոխարժէքով մառքը վճարումի օրինաւոր միջոցը եղաւ, գերմանական պետութիւններէ դուրս մղելով դրամական այլ համակարգեր, ինչպէս՝ ֆլորին, տուքա, թալէր, եւլն.: Այդ շրջանէն ասդին մառքը կրեց շատ մը փոփոխութիւններ. եղաւ թղթադրամ, ռայխի դրամ, մինչեւ որ վերածուեցաւ (1948) գերմանական մառքին, արձանագրելով ծանօթ յաջողութիւնը: Ու այսօր կ՚երթայ եւրոպացի միւս ընկերակիցներուն հետ անկիւն մը գրաւելու Եւրոպայի պատմութեան գիրքին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍԱՄԱԹԻԱ (Պոլիս) Սահակեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, որու դերակատարներն եղած են թրքական փոփ երաժշտութեան եւ մետիայի մէջ ծանօթ հայ երգիչներ ու արուեստագէտներ, ինչպէս՝ Հայկօ, որդին Ալեքս, Արթօ, Ռիթա – Վաչէ զոյգը եւ «անկենդան մանրքէն» Վահէ Գըլըչարսլան: Հանդիսավարը եղած է Սանուց Միութեան անդամներէն՝ Շահնուր Գազանճը: Երաժշտական բաժինը յանձնուած էր Քնար նուագախումբի, անդամ Շիրակ Շահրիկեանի: Շուրջ 1100 երիտասարդներ խանդավառութեամբ հետեւած են հաւաքոյթին: Բացման խօսքին մէջ, հանդիսավարը յայտնած է թէ մասնակից արուեստագէտները որոշ գանգատներ պիտի ներկայացնեն հայ մամուլի նկատմամբ: Գանգատները կը վերաբերէին մասնաւորաբար այն պատճառաւ որ իրենց մասին չի խօսուիր մամուլին մէջ: Նման գանգատներու դէմ արտայայտուած է Հայկօ (Թաթարեան) ըսելով թէ իր պաշտօնակիցները քիչ մը կը սխալին, պէտք է ընդունիլ որ իրենք ալ հեռու մնացած են հայ մամուլէն: «Մարմարա»յի ընտանիքէն Կարօ Համամճեան դիտել տուած է որ հայ թերթերը մակաղին չեն եւ պէտք չէ անիրաւ ըլլալ հայ մամուլի նկատմամբ: Յաջորդաբար խօսք առած են երգչուհի Ռիթա, Շիրակ Շահրիկեան, Վահէ Գըլըչարսլան, որոնք թեր ու դէմ կարծիքներ արտայայտած են հայ մամուլի մասին, ոմանք խոստովանելով որ չեն կարդար: Ապա, մթնոլորտը հաշտարար բնոյթ առած է եւ արուեստագէտները սկսած են նմոյշներ ներկայացնել իրենց արուեստէն:

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 14-ի իրիկունը, աշխարհի խաղաղութեան համար միջեկեղեցական արարողութիւն մը տեղի ունեցած է, որու մասնակցած են Յունաց պատրիարք՝ Բարթուղիմէոս, կաթողիկէ Հայոց փոխանորդ Զօլաքեան Արք., լատին եկեղեցւոյ եպիսկոպոս Լուի Փլաթր, Պոլսոյ Վատիկանի ներկայացուցիչ՝ Ժորժ Մարովիչ, նաեւ քաղաքին բոլոր յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, թուրք քրիստոնեայ միսիոնարներ եւ հոգեւորականներ: Արարողութիւնը մէկուկէս ժամ տեւած է: Ան, ձեւով մը, միացած է իսլամներու Ռամազանի ամսուան վերջին Ուրբաթին առիթով ընտրուած «Համաշխարհային խաղաղութեան համար սիրտ սիրտի» կարգախօսին: Ընդառաջելով Պապին կոչին, Հայոց Մեսրոպ պատրիարքը կոչ ըրած էր որպէսզի ծոմապահութիւն կատարուի այս վերջին Ուրբաթի առիթով: Արարողութեան ընթացքին, կրօնապետները հայերէն, անգլերէն եւ թրքերէն, յայտնած են թէ քով քովի եկած են աղօթելու համայն աշխարհի խաղաղութեան համար:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

– Այդ բերած տեղեկութիւններդ շատ կարեւոր են, միայն թէ ճշմարտութիւնը կ՚երաշխաւորե՞ս:

– Բացարձակապէս:

– Հիմա ո՞ւր են եղեր այդ մարդիկը:

– Տակաւին Զուիցերիա կը գտնուին, բայց Ամերիկա պիտի վերադառնան եղեր, թերեւս մինչեւ հիմա վերադարձած են:

– Այդ բերած լուրերդ իբրեւ վաւերական կրնա՞մ հաղորդել Թալէաթ պէյին:

– Անշուշտ կրնաք հաղորդել, – պատասխանեց Արթին:

– Եւ եթէ դէպք մը պատահի եւ ապացուցուի, թէ սխա՞լ են քու տեղեկութիւններդ:

– Ես բացարձակապէս կ՚երաշխաւորեմ ինչ որ ըսի, բայց եթէ տարբեր տեղէ տարբեր անձեր կարենան Պոլիս մտնել եւ որեւէ դէպքերու պատճառ ըլլալ, բնականաբար, պատասխանատուութիւնը իմ վրաս չի ծանրանար:

– Ինչ որ է, դուն միշտ այդ գործին հսկէ եւ մանաւանդ ջանա՛ սա Տրդատին հետքը գտնել, գաղտնիքին բանալին հոն է. գիտե՞ս, որ վաղը առտու ձերբակալուած հնչակեանները կախաղան պիտի բարձրանան:

– Տեղեկութիւն չունիմ, ես դեռ հիմա եկայ Պուլկարիայէն եւ փութացի անմիջապէս ձեզ տեսնել:

– Այո՛, այդ մարդիկը պիտի կախենք. թէեւ իրենց վերագրուած յանցանքը գործած չեն, բայց վերջապէս պէտք է, որ զօրաւոր եւ ազդեցիկ դաս մը տանք թէ՛ հնչակեաններուն եւ թէ՛ բոլոր յեղափոխականներուն, այնպէս չէ՞:

– Բնականաբար:

– Քսան հոգիի կախաղան ելլելը կարծեմ բաւական սարսափ պիտի թողու ամէնուն սրտին մէջ:

– Ատոր տարակոյս չկայ... շատ օգտակար դաս մը պիտի ըլլայ:

– Մենք ալ այդ համոզումը ունինք:

– Եւ կարծեմ ասկէ ետքը ո՛չ ոք պիտի համարձակի կառավարութեան դէմ շարժում մը ընելու:

Ինչ որ կ՚ըսէր Պէտրի պէյ՝ իրականութիւն էր:

Արդարեւ հետեւեալ օրը, Յունիս 2-ին, առտուն ժամը երեքուկէսին պատերազմական նախարարութեան հրապարակին վրայ կախաղան կը բարձրանային հնչակեան նահատակները:

Կ. Պոլսոյ կեդրոնի հրամանատարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական հրատարակութիւնը կ՚ընէր այս առթիւ.

«Պատերազմական ատեանի առջեւ ի ներկայութեան տեղի ունեցած դատավարութեամբ հաստատուած ըլլալով, որ անկախ եւ ինքնօրէն Հայաստան մը կազմելու եւ հիմնելու համար եղեռնափորձեր կազմակերպած, օտարները Օսմանեան կառավարութեան դէմ գրգռելու եղանակով ձեռնարկած են կայսրութեան երկրամասերէն մաս մը Օսմանեան կառավարութենէն անջատելու եւ այս նպատակով օտար երկիրներու զանազան կողմերը գաղտնի եւ յայտնի համաժողովներ գումարելով մէկտեղ՝ հրատարակութիւններ, գրգռութիւններ եւ թղթակցութիւններ ըրած են, պատժական քաղաքային օրէնքին 54-րդ յօդուածին յաւելուածին համաձայն Պոլսոյ պատերազմական ատեանին կողմէ մահուան դատապարտուեցան հետեւեալ անձերը»:

Յետոյ մի առ մի կը յիշուէին դատապարտեալներուն անունները:

Յայտարարութիւնը կ՚աւելցնէր, թէ Սապահկիւլեան եւ Վարազդատ եւս, ի բացակայութեան, մահուան դատապարտուած են եւ թէ «անոնց նկատմամբ ձեռնարկուած է օրէնքին պահանջումները գործադրելու»:

Այս մահուան պատիժը առտուն կանուխ լսուած էր արդէն ամէն կողմ: Լուրը տարածուած էր Մայր եկեղեցիի քահանային կողմէ, որ կէս գիշերին կանչուած էր պատերազմական նախարարութեան բանտը, որպէսզի մահապարտներուն կրօնական մխիթարութիւնները տայ:

Արդարեւ այս անիրաւ մահապատիժը սարսափ սփռեց Կ. Պոլսոյ հայութեան մէջ:

Կառավարութիւնը այս մասին իր նպատակին հասած էր:

Կը պատմուէր, թէ տոքթոր Պէննէ կախաղան բարձրացած ատեն իրենց անմեղութիւնը յայտարարելով ըսած է, թէ դահիճները իրենց արժանի պատիժը պիտի գտնեն, թէ չարագործները հրոյ ճարակ պիտի ըլլան, եւ թէ Պոլիսը բոցերուն մէջ պիտի այրի նոյն օրն իսկ:

Առտուն, բերնէ բերան, տոքթոր Պէննէի այս խօսքերը կը փսփսային ամէն մարդիկ իրարու, երբ ցերեկէն ետքը յանկարծ լսուեցաւ, թէ հրդեհ ծագած էր Ֆընտըքլըի կողմը:

Սարսափելի հով մը կար նոյն օրը, եւ կրակը շուտով ծաւալեցաւ:

Ամբողջ Թուրք թաղերն էին, որ կ՚այրէին:

Կրակը տեւեց ամբողջ օրը եւ 10 հազարէ աւելի տուներ այրեցան, ու տասնեակ հազարներով հրկիզեալներ օրերով փողոցը մնացին:

Այսպէս մասամբ իրագործուեցաւ Պէննէի մարգարէութիւնը:

Կառավարութիւնը, որ տեղեակ էր տոքթորին ըսած խօսքերուն, հետեւեալ օր արգիլեց որեւէ ակնարկութիւն պատահած ահռելի հրդեհին մասին:

Նոյն օրն էր, որ Արթին, կրկին երկու ոստիկաններու ընկերակցութեամբ, յանկարծակի կու գար նոր խուզարկութիւն մը կատարել տիկին Մաքրուհիի տան մէջ:

(Շար. 135)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

Ընթերցում եւ Մեկնաբանում

ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական շարքի գ. հանդիպման

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 9,

ժամը 19–*ին*

Ուղեկցութեամբ՝

ԶԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային Կեդրոնի

Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION
DU 2ème COMPACT DISC
DE

FERDI ZIPCI

« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales
en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎ 01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— Entrée gratuite ——

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
organise un

SEJOUR DE SKI
à St-Jean Montclar

du 10 au 17 FEVRIER
et du 16 au 23 FEVRIER
pour les jeunes de 7 à 16 ans

Prix : 298 euros comprenant :
- l'hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques+assurance
- la location du matériel
- l'encadrement sur les pistes
- les activités

Renseignements et réservations avant le 10 janvier au 06 76 48 58 73

UGAB — Séjour de ski
11, square Alboni, 75016 PARIS

Le soleil, la neige, l'air pur...
Des vacances d'hiver à la montagne,
c'est unique et irremplaçable!
A très bientôt
pour d'inoubliables vacances d'hiver
avec l'UGAB!

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8·30*ին :*

Պատարագ ժամը՝ 10·30–*ին :*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի :

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10–*ին :*

Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն մերոյ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–*ին :*

Պատարագ ժամը՝ 10·30–*ին :*

Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10·30–*ին :*

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց» :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը՝ 10–*ին :*

Ջրօրհնէք ժամը՝ 12–*ին :*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10–*ին :*

Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12–*ին :*

Մարսէյլի

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Հայկական Միօրեայ Վարժարան

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5

Տօն է Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17–ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին մկրտուած հայ մանուկները պիտի հաղորդուին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ *Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի այս թուականը ըլլայ*

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Մայր Եկեղեցւոյ խաչատուր Աբովեան *Միօրեայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Վարչական Խորհուրդը այս առթիւ կը կազմակերպեն՝*

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Արծրունի Զըրբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապան՝ *բաշխելու համար նուէրներ գաղութի բոլոր մանուկներուն :*

Ձեզմէ պիտի խնդրենք, որ մեզ տեղեակ պահէք թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան :

Ծնողնե՛ր, մանուկներ, եկէ՛ք բազմութեամբ :

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5

Ճրագալոյց

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–*ին :*

Պատարագ ժամը՝ 17·30–*ին :*

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

ԾՆՈՒՆԴ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 9–*ին :*

Պատարագ ժամը՝ 10·30–*ին :*

Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

ՄԵՌԵԼՈՑ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 9–*ին :*

Պատարագ ժամը՝ 10·30–*ին :*

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

ԾՆՈՒՆԴ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9·45–*ին :*

Պատարագ ժամը՝ 11–*ին :*

Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

ԾՆՈՒՆԴ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–*ին :*

Պատարագ ժամը՝ 10–*ին :*

Յաւարտ պատարագի ՋՐՕՐՀՆԷՔԻ արարողութիւն կը կատարուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը՝ 10–*ին :*

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

ԾՆՈՒՆԴ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–*ին :*

Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը՝ 9·45–*ին :*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10–*ին :*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

Պատարագ ժամը 10–*ին :*

Ջրօրհնէք ժամը 11·45–*ին :*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Հոգեւոր Հովիւ

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du **«Donadzar»** des élèves de notre école aura lieu :

Le dimanche 13 janvier à 15h, en la Salle Balabanian de l'Eglise 6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.

Venez nombreux participer à cette fête.

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
SAMEDI
5 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·333 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·333

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին արտայայտուելով, Արտաքին գործերու նախարար Ի· Ճէմ ըսած է թէ մեծագոյն խոչընդոտը մահապատիժն է : Որպէսզի 2002–ի ընթացքին Թուրքիոյ իսկական անդամակցութեան նիւթը օրակարգի գայ, պայման է որ մահապատիժը ջնջուի : Ի· Ճէմ աւելցուցած է որ անդամակցութեան համար տնտեսական չափանիշները չէ, քաղաքականները հարկաւոր են· այլ խօսքով՝ Գոփընհակընի չափանիշները յարգել այլ երկիրներու նման, բաւարար պիտի ըլլայ Թուրքիոյ պարագային ալ :

Շ· ՓԱՍՔՈՒԱՅԻ անմիջական շրջանակէն տիկին Մարի–Տանիէլ Ֆօռ եւ Քրիսթիան Մարքիանի, եւրոպական երեսփոխանին կինը, քննութեան տակ առնուեցան Դեկտ· 21–ին դրամական «ծանրակշիռ օրինականացման» համար : Հարցը կը վերաբերի Ֆրանսացի երեք պատանդներու՝ Մարսէլ Գարթոնի, Մարսէլ Ֆոնթէնի եւ Ժան–Փօլ Քոֆմանի ազատ արձակման (1988) փրկագինի փոխարէն, ինչ որ սկիզբէն ուրացուած էր : Այն ատեն Փասքուա Ներքին նախարար էր : Արդարադատութիւնը կը մեղադրէ զինենք որ մինչեւ 2000, դրամ ստացած են լիբանանցի գործարարէ մը՝ Իսքանտար Սաֆայէ եւ թէ այդ դրամը կու գար ֆրանսական Պետութեան տուած փրկագինէն Լիբանանի պատանդներու ազատ արձակման համար 1987–ին եւ 1988–ին : Փասքուա, կրկին անգամ յայտարարեց թէ ոչ մէկ փրկագին վճարուած է, նոյնը կրկնած է Ֆիկառոյի տուած հարցազրոյցին : Իրեն համար այս ամբողջին ետին հսկայ խաղ մը կայ, որու թիրախն է նաեւ Շիրաք եւ այս ամբողջը պատրաստուած է ոչ թէ Ներքին նախարարութեան կողմէ, այլ՝ Նախարարապետութեան : Կ'ըսուի այս առթիւ, որ փրկագինի մը վճարման պարագային, պէտք է որ տեղեակ ըլլային Նախագահ Ֆ· Միթերան, վարչապետ Ժ· Շիրաք եւ Ելմըտական նախարար Է· Պալատիւր : Քննութիւնը, ուրեմն, կրնայ հեռու երթալ, բայց խորքին մէջ դէպքերը ժամանցելի են :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նոր նախագահը՝ Էտուարտօ Տուհալտէ կազմեց իր կառավարութիւնը, որու գլուխն է Խորկէ Գափիթանիչ : Այս վերջինը անմիջապէս կոչ մը ըրաւ միջազգային զօրակցութեան ի նպաստ իր սնանկացած երկրին· «Մեր փիլիսոփայութիւնն է, նպաստել ամէնէն թշուառներուն, խուսափելու համար ընկերային փաթթարացող տագնապէ մը» : Ամէն մարդ յոյսը դրած է Տնտեսութեան նախարարին վրայ· ան շարաթավերջին տնտեսական ծրագիր մը պիտի ներկայացնէր, որ պիտի ընդգրկէր շուրջ 40%–ի արժեզրկում մը, կարգ մը միջոցներ ի նպաստ 15 միլիոն աղքատներուն : Նախարարը պէտք է նաեւ բանակցութեան նստի Միջազգային Հիմնադրամին հետ, արտաքին պարտքին համար : Հաւանական կը նկատուի որ 15 միլիառ տոլարի նոր վարկ մը ուզէ : Նոր կառավարութիւնը գլխաւորաբար փերոնականներէ կը բաղկանայ :

ՊԱ–ՌԷՆԻ նահանգի Պառ գիւղին Թուրքերը նեղ կացութեան մատնուած են, որովհետեւ պայթումներու հետեւանքով ձերբակալուած պատանիները ծագումով Թուրք Ֆրանսացիներ են : Լիպերասիոն (Յունուար 4) կ'արձագանգէ Թուրքի մը (Իպրահիմ Տէնիզ) մտահոգութեան՝ «լաւ չէի գդար, բայց, ջիղերս են : Ամբողջ գիւղը ինքզինքին հարց տուի՝ ինչո՞ւ համար Թուրքերն են որոնք այդ բանը ըրին» : 6000 բնակիչներուն 1000–ը Թուրք են եւ ձերբակալուած պատանիներուն ալ –13–էն 27 տարեկան–, երեքը նոյն ընտանիքին կը պատկանին : Գիւղին Թուրք բանուորներու իրերօգնութեան միութեան քարտուղարն ալ՝ Պասրի Զիչէք շատ ազդուած է եւ կ'ըսէ· – «Վստահ եմ որ Պորտօ, Լիոն, Մարսէյլ եւ նոյնիսկ ամբողջ Եւրոպայի Թուրքերը վիրաւորուած կը զգան Պառ պատահածէն» : Ֆրանսացիներն ալ դառնութեամբ կը հաստատեն· – «Որովհետեւ Թուրք են ազատ պիտի արձակուին, դատական հսկողութեան տակ, եթէ Ալզասցի ըլլային, բանտարկութեան առաւելագոյն պատիժը կը կրէին» :

ՇԻՐԱՔ, ըստ աւանդութեան, Յունուար 3–ին սկսաւ ընդունիլ ամանորեան մաղթանքները : Առաջին առթիւ ընդունեցաւ կառավարութեան անդամները, գլխաւորութեամբ Լ· Ժոսփէնի : Դահոյկի արկածի հետեւանքով, Պ· Քուշնէր կը ներկայանար անթացուպերով եւ կաղալով ու ընդհանրապէս, այս վերջին եօթնամեակին մաղթանքները բաւական հեգնական բնոյթ ունէին : Նախագահական երկու թեկնածուներ նոր տարուան ի՞նչ մաղթանք կրնան ընել իրարու… :

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ հիւսիսը եւ Քապուլ բաւական զօրաւոր երկրաշարժի մը ենթարկուած են Յունուար 3–ին : Զօրութիւնը 5,8 եղած է Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ եւ վերնակեդրոնը Հինտու Քուշի լեռներուն մէջ եղած է : Վնաս չկայ : Ցնցումները զգացուած են Տաճիկիստան եւ մինչեւ իսկ Հնդկաստանէն :

ԳՐԻԳՈՐԻ ՊԱՍԿՈՅԻ ի նպաստ համախմբում մը տեղի ունեցած է Յունուար 3–ին, Վլատիվոստոկ : Հաւաքուած գործարարները, քաղաքական դէմքերը եւ մարդկային իրաւանց պաշտպանները նամակ մը ղրկած են Պուտինի, ուրիշ մըն ալ Ռուսաստանի ընդհ· դատախազին : Ծանօթ է որ լրագրողը լրտեսութեան ամբաստանութեամբ, չորս տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր : Մեղադրանքն այն է որ տեսերիզ մը յանձնած էր Ճափոնցիներուն, ուր կը տեսնուէր որ Ռուսերը հիւլէական թափօններ ծովը կը թափէին :

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (277) թիւը ամբողջովին նուիրուած Գր· Պըլտեանի վերջին հատորին՝ «Cinquante ans de littérature arménienne en France», հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Հարցազրոյց Գր· Պըլտեանի հետ
Ա· ԹՈԹՈՑԵԱՆ

Ֆրանսական գրականութեան հիմնարար պատմութիւն մը
Վ· ՄԱՍԹԻՈՍԵԱՆ

Հատուած մը հատորէն **ԳՐ· ՊԸԼՏԵԱՆ**

ՖՐԱՆՔՕ–ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՍԵՐՏԱՑՈՒՄ

Ա· ՌԻՇԱՐ ԱՆԳԱՐԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ալէն Ռիշար, պաշտօնական այցելութեամբ Անգարա կ'երթայ Յունուարի վերջ (սկսելով Յունուար 24–25–ին) : Ֆրանսական Մամուլի Գործակալութիւնը (Ա·Ֆ·Փ·) կը հաղորդէ որ այս այցելութեան նպատակն է վերջ տալ այն կացութեան որ ստեղծուած էր երկու երկիրներու միջեւ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման պարագային : Ֆրանսայի նախարարը պիտի ընդունուի Պ· Էճեվիթի կողմէ : Այս այցելութիւնը պէտք է հալեցնէ երկկողմանի յարաբերութեանց սառը : Գործակալութեան հեռագիրը կը յիշէ դէպքերը ու կ'ըսէ թէ, Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչցող օրէնքին քուէարկութիւնը, Թուրքիոյ զայրոյթին պատճառ եղած էր, քանի ան վճռապէս կը մերժէ ցեղասպանութեան տեսակէտը : Անգարա, այն ատեն, կարգ մը միջոցներ ձեռք առած էր, ետ կանչելով իր դեսպանը խորհրդակցութեան համար, չորս ամիսներու երկայնքին եւ պոյքոթի ենթարկելով ֆրանսական ձեռնարկութիւնները : Յուլիսին, Հ· Վետրին կարճ այցելութիւն մը կատարած էր յարաբերութիւնները բնականոնացնելու նպատակով : Նոյն տրամադրութիւնը ցոյց տալով, Թուրքիա կը ծրագրէ բանակցութեան նստիլ ֆրանսական Թալէս Աւիոնիքս (նախկին Թոմսըն Սէ–Էս–Էֆ) ընկերութեան հետ : Ըստ Թուրք մամուլին, ծրագիրը կը վերաբերի նախկին օդանաւերու գնումին (350 միլիոն տոլար), ապա, տասը ուրիշներու :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱԹԱՅԵԱՆԻ

Յունուար 1–ին, 70 տարեկանին մահացած է ակադեմական Ե· Աթայեան· լեզուաբան, փիլիսոփայ եւ մանկավարժ : Ան գիտական եւ մանկավարժական բեղուն գործունէութիւն ունեցած է Երեւանի պետական համալսարանին, օտար լեզուներու Բրիւսով համալսարանին, Երեւանի ուսուցչանոցին, կրթական այլ հաստատութիւններու մէջ : Հեղինակ է հայերէն եւ այլ լեզուներով բազմաթիւ գիտական հատորներու, յօդուածներու, թարգմանութիւններու :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 4)

ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան, Դեկտ· 29–ին երկու տարբեր հրամանագրերով նոր դեսպաններ նշանակած է : Յունաստանի դեսպան նշանակուած է Վահրամ Կաժոյեան, իսկ Կարինէ Ղազինեան ալ Գերմանիոյ դեսպան, նստավայր ունենալով Պէրլինը : Ան նախապէս Ռումանիոյ դեսպան էր :

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԳՈՐԾԸ ՉԷ…

Գերմանիոյ Դաշնակցային Ժողովը ցեղասպանութեան ճանաչումի դիմումներուն դէմ ապահովութիւն տուած է Գերման–Թուրք նախաձեռնութեան խումբին : Այդ ապահովութիւնը տրուած է որպէս պատասխան նոյն խումբին անցեալ Ապրիլ 24–ին յանձնած դիմումնագրին որուն ընկերացած էր Գերմանիոյ Թուրքերէն հաւաքուած 110 հազար ստորագրութիւններու ցանկ մը : Այդ դիմումնագրով Խորհրդարանը կը հրաւիրուէր չընդառաջելու ցեղասպանութեան ճանաչումի հայկական կողմին պնդումներուն :

Դեկտեմբեր 20–ին Խորհրդարանին դիմումներու յանձնաժողովը Գերմանեւ – Թուրք նախաձեռնութեան խումբին ղըրկուած պատասխանով տեղեկացուցած է թէ յարմար չէ գտած Խորհրդարանին կողմէ վճիռ արձակել թէ Թուրքերը Հայերու ցեղասպանութեան հեղինակներն են : Համաձայն Թուրք մամուլին («Միլլիյէթ», Յունուար 4), ըսուած է տակաւին թէ անցեալի հարցերուն կարգաւորումը յատկապէս Թուրքիոյ եւ Հայաստանի վերաբերող բան է· յանձնաժողովը այն տեսակէտը ունի որ պատմական դրուագներու լուսաբանումով, անոնցմէ ծագում առած հարցերուն լուծումը այդ երկիրներուն պէտք է ձգուի : Այս նկատումներով, յանձնաժողովը չի պաշտպաներ 1915 – 1917 տարիներուն պատահածները քննելու համար Դաշնակցային Ժողովին կողմէ գիտական մարմնի մը կազմութիւնը :

Թերթը լուրը տուած է «Գերմանիոյ Խորհրդարանը Հայերու ծուղակը չինկաւ» խորագրով :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

(3/9 janvier)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ Ե. ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

Շաբաթաթերթը հարցազրոյց մը ունի ԱՄՆ–ու Սուրիոյ, ապա Իսրայէլի նախկին դեսպան Ե· Ճէրէճեանի հետ զոր կը ներկայացնէ որպէս իսրայէլեւպաղեստին հակամարտութեան կարեւոր մասնագէտներէն մէկը : Ան եղած է նաեւ Մերձաւոր – Արեւելքի բաժնի ենթանախարար եւ մօտիկ անձնաւորութիւն մը կը նկատուի Ճէյմս Պէյքըրի :

Պատասխանելով թերթին հարցումներուն, Ե· Ճէրէճեան կը բացատրէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը իսրայէլեւպաղեստինեան հակամարտութեան նկատմամբ· կ'ըսէ թէ երկար ատեն պաղեստինցի ղեկավարներ Ուաշինկթընի բացատրած են թէ պաղեստինեան իշխանութեան եւ յատկապէս Արաֆաթի համար անկարելի է ահաբեկչութեան դէմ իսկական միջոցներու ձեռնարկել, այնքան ատեն որ քաղաքական շրջանակ մը գոյութիւն չունի : Ատոր արդիւնքը կը նկատէ ԱՄՆ–ու կողմէ կատարուած յայտարարութեան մէջ Իսրայէլ եւ Պաղեստին երկու երկիրներուն որպէս դրացի ապրելու կարելիութեան նշումը· ապա նաեւ Գ· Փաուլի Նոյեմբեր 19–ի ճառը ուր առաջին անգամ ըլլալով Պուշի ղեկավարութեան իսրայէլեւարաբ հաշտութեան հոլովոյթին մասին խօսած է : Ատով քաղաքական շրջանակ մը ընծայուած կ'ըլլայ Արաֆաթի որ պէտք է լքէ Համասի եւ Իսլամական Ճիհատի հանդէպ իր շատ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅ ԳԻՐՔԻՆ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԴԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ներկայացուցինք հայկական տպագրութեան, հայկական տպարաններու եւ հայ գիրքի տարածման գործի անցեալը, կարենալ համեմատական պատկերը գծելու համար ներկայ կացութեան հետ: Ներկայի պատկերը բաւական թափանցիկ է: Լոս – Անճըլըսի հայկական գաղութը – նոյնն է պարագան Ֆրանսայի – խճանկար մըն է Միջին – Արեւելքէն հաստատուած Հայերու, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ծանօթ է իր եկած թողուցած աշխարհագրական միջավայրի պարզած պատկերին: Լիբանան, հակառակ 15–ամեայ արնաքամ կեանքին ու դժուար պայմաններուն, ջանաց մնալ գիրքի արտադրութեան բաղմարդիկ օճախ մը: Պարսկաստան, հակառակ վերջին քսանամեակի քաղաքական եւ ընկերային ծանր պայմաններուն, ունեցաւ հրատարակչական բեղուն գործունէութիւն մը: Լոս – Անճըլըսի հայկական տպարաններու գլանները թաւալեցան ու կը շարունակեն թաւալիլ, ամէն տարի արտադրելով տասնեակ ու տասնեակ անուն գիրքեր:

Սակայն, չի բաւեր գիրք մը հրատարակել: Գիրք մը կը գրուի շրջելու եւ կարդացուելու համար: Մեր նախնիքները ըսած են. «Գիրք փակեալը կուռք են»: Դարակներու մէջ կղպուած գիրքերը իրենց դերին մէջ չեն գտնուիր: Գիրքերը աշխարհի ամէնէն շրջուն առաքեալները և ամէնէն զօրաւոր սերմնացաններն են ճաշակի ու գաղափարի: Գիրքերով է որ սերունդներ իրարու միտքին ու հոգիին հաղորդակից կը մնան եւ իրարու կը փոխանցեն նախկին սերունդներու փորձառութիւնը եւ այդպէսով կ'իրագործուի քաղաքակրթութեան ատրիճանական զարգացումը:

Անթիլիասի մայրավանքի շրջափակին մէջ կազմակերպուած հայ գրքի ցուցահանդէսներէն մէկուն բացման խօսքին մէջ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս (ապա՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետ) կը նշէր. «Ով որ հայ գիրք կը կարդայ՝ աւելի հարազատօրէն Հայ կը զգայ, նման այն մարդուն, որ ջուրը ակէն կը խմէ, զով ու զուլալ: Ընթերցո՛ւմն է միակ ճամբան դէպի «Աղբիւրը լոյս»ին: Ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ, շարժանկար եւ այլ տեսողա – լսողական գործնական արդի միջոցներ ճաշակ մը կու տան, երբեմն ճաշակ կը սրեն. բայց բուն ճաշը ընթերցումն է, խոր, հալա՛լ վայելք, որովհետեւ մարդկային ինքնածին ճիգ կայ անոր մէջ, խորանալու, մտերմանալու աւելի մեծ կարելիութիւն: Ցուցափեղկին կրնանք նայիլ, բայց ցուցափեղկով չենք կրնար գոհանալ: Պէտք է մտնել ներս եւ անձամբ տեսնել, շօշափել եւ զգալ ու ըմբոշխնել»:

Ազգային ինքնագիտակցութիւնը խթանելու համար կենսական դեր վերապահուած է հայ գիրքին: Հարկ է սիրել զայն, կարդալ ու տարածել: Հայ գիրքն է որ Հայ պիտի պահէ մեզ: Հայ գիրքին հարկատու են թէ՛ մեր եկեղեցիները եւ թէ վարժարանները: Միլիոններ կը ծախսենք եկեղեցի եւ դպրոց պահելու համար, բայց մեր դրպանները ամուր կը փակենք եւ կը դառնանք ժլատ, երբ կարգը գայ հայ գիրքին: Հայ գիրք կը նշանակէ հայ մշակոյթ: Դարերով մեզ իբրեւ ազգ պահած հարստութիւնը:

Ցիշեցինք թէ անցեալին հայկական բարեսիրական, կրթական ընկերակցութիւններ իրենց կեդրոնատեղիին մէջ գրադարան – ընթերցարան հիմնելէ զատ, իրենց մասնաճիւղերուն մէջ եւս կը հաստատէին նման գրադարաններ, հայ գիրքի աշխարհը բանալով ընթերցողներուն առջեւ: Աւելի՛ն. այդ կազմակերպութիւնները առատ գիրք հայթայթելով կը ճոխացնէին հայկական վարժարաններու գրադարաններ, հասնող սերունդները հաղորդակից դարձնելով հայ գիրքին հետ:

Այսօր, Ամերիկայի մէջ ունինք աւելի քան 80 եկեղեցի, քանի մը տասնեակ ամէնօրեայ եւ շաբաթօրեայ վարժարաններ, ակումբներ, քաղաքական, կրթական, բարեսիրական, մարզական, հայրենակցական, ընկերային եւ այլ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ ու խմբաւորումներ: Գալիֆորնիոյ հայկական հեռացանկին վրայ հարեւանցի ակնարկով մը կարելի է հաստատել, թէ միայն Լոս-Անճըլըսի շրջանին մէջ կը գործեն աւելի քան 160 հայկական կազմակերպութիւններ՝ կրթական, բարեսիրական, մարզական, հայրենակցական, շրջանաւարտից եւ այլն: Կան աւելի քան 40 եկեղեցի – աղօթատեղիներ՝ Առաքելական, Կաթողիկէ, Աւետարանական եւ այլն: Եթէ ասոնց վրայ աւելցնենք կրթական 20 հաստատութիւններ, կ'ունենանք 220 հասցէ: Եթէ այս բոլոր հասցէները ունենային գրադարաններ, ուրեմն՝ տպագրուած իւրաքանչիւր գիրք տրամաբանօրէն ապահոված պիտի ըլլար առաջին 220 օրինակի վաճառումը: Կ'երազե՞նք: Դժբախտաբար, դրական է պատասխանը: Կարճ այցելութիւն մը գաղութին հայկական հինգ գրախանութները պիտի հաստատէ այս իրականութիւնը:

Հայ հրապարակագրութեան մեծերէն Մինաս Թէօլէօլեան, անդրադառնալով հայ գիրքին ու գրողին ապագային, կ'ըսէր. «Ի՞նչ ըսել հապա հայութեամբ եռուն գաղութներու մէջ համախօս և հայագիր մեծամասնութեան մը կողմէ հայ գրին ու գրականութեան հանդէպ ի յայտ բերուած գիտակցուա՛ծ, հաշուըւած, ատրճանաբար չէշտուող ձեռնթափութեան, որ առանձնութեան եւ լքումի կը դատապարտէ հայ գիրքն ու գրողը: ... Ոչ ոք կրնայ համոզել՝ թէ վաղը կրնայ աւելի մխիթարական ըլլալ իրականութիւնը: Քաղքենիացումը չարիք ու աղէտ կրնային չնկատել, եթէ համոզուած ըլլային թէ անձնակեդրոն ու ինքնագոհ Հայը առնուազն սեփական մշակոյթի եւ սեփական գրականութեան մը տարտամ պահանջը կրնայ ունենալ: Տասնամեակէ տասնամեակ՝ նաեւ ա՛յդ յոյսը... ցնորքի մը բնոյթը կը ստանայ: Ու կրնա՞ք հաւատալ թէ առանց խնդրանքի կարելի է մատուցում ակնկալել հայ գրողէն: Կրնա՞ք նախատեսել հետեւանքը ոչ շատ հեռու ապագայի մը հեռանկարներուն: Որեւէ ժամանակաշրջանէ աւելի՝ ներկան անողոք է: Եւ հակառակ մեր այն հաւատքին թէ այսօ՛ր ալ արժէքներ ունինք եւ տաղանդներ կը հասնին սփիւռքեան ածուներու մէջ, մղուած ենք հայալեզու հայ գրականութեան ապագան լրջօրէն վտանգուած տեսնելու»:

Արդ, հեռացնելու համար մեզմէ այս վտանգը, որ կրնայ օր մը մահացու ըլլալ մեր մշակոյթին համար, հարկ է որ գրադարանները դադրին գրապահոցներ ըլլալէ: Անհրաժեշտ է որ հայաշատ գաղութներու հայկական կազմակերպութիւնները հիմնեն (եթէ չունին) գրադարաններ իրենց կեդրոնատեղիներու մէջ, ընթերցումի մղելով իրենց անդամները:

Անհատին մէջ կարդալու սէրը արթնցնելու գեղեցիկ գաղափարը կ'իրագործուի Լոս – Անճըլըսի հայկական վարժարաններու յատկապէս նախակրթարաններու մէջ, ընթերցումի մրցանակի հաստատումով: Այսպէս, աշակերտին կը թելադրուի իւրաքանչիւր եռամսեային կարդալ գիրքեր եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին մասին գրել համառօտ զեկուցում մը, հաստատելու համար կարդացած ըլլալը: Այն աշակերտը որ կարդացած է առաւելագոյն քանակով կամ էջերով գիրքեր, կը ստանայ մրցանակ մը: Այս օրինակը կարելի է կիրարկել նաեւ հայկական գրադարաններու մէջ, ուր գրադարանատէր կազմակերպութիւնը կամ հաստատութիւնը մրցանակ մը հաստատելով կրնայ խթանել իր անդամներուն մէջ ընթերցասիրութիւնը:

Ցոյժ օգտակար պիտի ըլլար նաեւ հայահոծ գաղութներու մէջ, ինչպէս՝ Լոս – Անճըլըս, Փարիզ, Լիոն, Մարսէյլ, Պէյրութ, Թեհրան եւ այլուր, հանրային կեդրոնական գրադարան – ընթերցարանի մը հիմնումը: Գրադարան մը՝ ուր հայ մարդիկ վարժուին երթալ, ինչպէս կ'երթան հանրային ճաշարան կամ զբօսավայր:

Մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ գիրքը եղած է այն լուսատու ճանապարհը, որուն մէջէն քալած է մեր ժողովուրդը իր տաք ու պաղ օրերուն: Մանաւանդ այն սեւ օրերուն, երբ մարդիկ փորձած են իր կեանքին թելը սուրով կտրել: Փոխարէնը, հայ մարդը իր գիրքերով իր կեանքը յաղթանակի վերածած է:

Մօտենանք հայ գիրքին, մօտենանք հայկական գրադարաններուն մէջ փոշիով պատած հայ գիրքերուն. Թող մեր ձեռքերը հպին անոնց, մեր աչքերուն լոյսը թող իջնէ անոնց վրայ եւ մեր միտքերն ու հոգիները հաղորդուին անոնց հոգիին հետ, միախառնուին այն ապրումներուն, գաղափարներուն, ճշմարտութիւններուն, որոնք մարմին առած են գրողներուն ճառագայթումով: Այն ատեն է որ կրնանք ճակատաբաց ըսել՝ Թումանեանի բառերով.

Ուր հասնում է Հայի գիրքն ու գիր՝
Կենդանի է դեռ հայութեան ոգին:

ՀՐԱՆԴ ԱԺԷՄԵԱՆ

ՄԵՐ ԱԼ ՄԵՂՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ինծի նման պարզ քաղաքացիներու ուղեղը, բազմաթիւ հարցումներով ումբակոծուած է այս տարեվերջին, եւ նոր տարուան սկիզբը: Ձայնասփիւռներու աղմուկն ու հեռատեսիլներու անդադար հասնող նկարները, պատերազմական ճակատներէն, աղէտներու գօտիներէն, եղանակի զործած փլուզումներէն, ջուրի եւ կրակի արկածներէն, կեանքը բանի տեղ չդնող եւ կայծի մը հարուածով, ակնթարթի մէջ ոչնչացնող սա երիտասարդներէն, որոնց դիմաց, կը ստիպուիս հարց տալ, թէ մարդկային զգացումներուն ո՞ր բջիջին մէջ, կրնայ այսքա՜ն ատելութիւն պահուած ըլլայ, որ երիտասարդ կեանքէ մը գերադաս նկատուի... քաղաքական կամ կրօնական մոլեռանդութի՞ւն; հաւաքական նուաստացումի մը չենթարկուելու պոռթկո՞ւմ...:

Երբ խնտանիքիդ մէկ անդամը, անձնապանութիւն կամ մարդասպանութիւն կը փորձէ, ինքնաբերաբար խիղճի քննութիւն մը կը կատարես, թէ դուն ո՛րեւէ ձեւով անիթ տուա՞ծ ես, նոյնիսկ հեռաւոր կերպով: Այսօր բարեկեցիկ եւ բախտաւոր Արեւմուտքը, պէտք է հարց տայ, թէ իր հարստութիւնը ստեղծելու համար, իր տիրապետութիւնը ամրացնելու համար, չէ՞ օգտագործած երրորդ աշխարհին բարդոյթները, Փինանսաւորելով, զինելով եւ ահաբեկիչներ պատրաստելով, աշխարհիս չորս անկիւններուն վրայ, եւ հիմա, երբ եռացած ջուրը դուրս կը յորդի կաթսայէն, դարձեալ պարզ քաղաքացին, հարց կրնայ տալ, թէ ի՞նչ արդիւնք կրնան ունենալ, ահաբեկչութիւններու դէմ տեղի ունեցող գործողութիւնները...:

Կարելի եղա՞ծ է ինքնապաշտպանութեան սահմաններուն մէջ մնալ, թէ վրիժառութեան, վայրագ հակադարձութեան, փոխ – հատուցումի ճամբան բռնած, անվերադարձ առաջ կ'երթանք: Առաջին օրերու տրամաբանական նախադասութիւններուն, խոհեմ արտայայտութիւններուն, արդար ինքնապաշտպանութեան մը պահանջին յաջորդող, ներկայ գործողութիւնները, աւելի գօռող վրիժառութիւն կը հոտին, անսահմանօրէն գերադաս ուժի մը կողմէն, որ իր մոլուցքին մէջ, անզէն քաղաքացիներուն անգամ չի խնայեր: Ա՛յս է տարիներէ ի վեր կատարուածը Միջին – Արեւելքի մէջ, Պաղեստինի եւ Իսրայէլի միջեւ: Ժողովուրդներու մէջ ատելութիւնը մշտապէս վառ պահելը, անմեղ զոհերու թիւը օրէ օր աճեցնելով, ինչպէ՞ս կրնայ յարմար գետին ստեղծել, բարի դրացիութեան եւ խաղաղութեան մասին խօսելու, խաղաղութիւն մը, որ անհրաժեշտ է, մարդկութեան ապագային համար, եւ իրաւունք չունի պետութիւն մը, իր գերադասութիւնը հաստատելու համար ուրիշին վրայ, մարդկութեան խաղաղութիւնը բռնաբարել:

Չեմ կարծեր որ, աչանց յանցանքի մարդ ըլլայ այս պայմաններու տակ: Ամէնքն ալ յանցանքի իրենց բաժինը ունին: Աւելորդ տեղը չէ որ Յիսուս Աւետարաններուն մէջ կը կրկնէ. – «Եթէ չապաշխարհէք, ամէնքդ ալ պիտի կորսուիք» – հրաւէր մըն է Իր կողմէն իւրաքանչիւրիս մէջ փնտռելու մեր մեղսակցութեան նշանները, անարդարութեան հետ: Չի բաւեր որոմը մաքրել մեր մէջէն, այլ անհրաժեշտ է, արժէքներու չափանիշը արմատապէս փոխել. – «Ով որ սուր կը բարձրացնէ, սուրով կը կործանի» – քանի մարդկութեան կատարած ամէն պայքար չարիքի դէմ, բիրտ ուժով, տեւական ազդեցութիւն չի կրնար ունենալ մինչեւ չգիտակցինք թէ չարին խորագոյն պատճառը կը գտնուի իւրաքանչիւր հասարակութեան, կամ ազգին մէջ ինքնին, երբ ան անարդարութեան հետ կենակցութիւն ստեղծած է:

Ինչ լաւ պիտի ըլլար անցնող տարուան ողբերգական դէպքերը, Միջին – Արեւելքէն մինչեւ կեդրոնական Ասիա երկարող, պատճառ հանդիսանային որ Արեւմուտքը խղճի քննութիւն մը կատարէր եւ հասնէր այն եզրակացութեան որ անհրաժեշտ է փոփոխութիւն մտցնել արժէքներու ստորաբաժանումին մէջ:

Մեր ընկերութիւնը, անհոգի ընկերութիւն մը դարձած է, ուր միակ արժէքը, դրամը, ստուածութեան աստիճանին հասցուցած ենք, որու միակ օրէնքը, յաջողութիւնն է, եւ միակ ժամանակը սակարաններուն բացուելուն եւ փակուելուն վրայ հիմնուած...:

Խաղաղութիւնը բոլոր բարիքներուն խտացումն է, հետեւաբար է նաեւ մարդկութեան մեծագոյն բարիքը, որուն ճիշդ հակոտնեան է պատերազմը: Խաղաղութիւն չի նշանակեր միայն ոչ – պատերազմ. կը նշանակէ անկեղծ եւ տեւական դաշինքներ համայն մարդկութիւնը ընդգրկող, գերադաս խմբակի, ընկերութեան, ցեղի կամ պետութեան մը շահերէն: Այս հասարակաց բարիքին դէմ կատարուած որեւէ գործողութիւն, ինքնաբերաբար կը ծնանի վախ, նախանձ եւ հակամարտութիւն:

Ի հարկէ, այս ամէնը, երկար ժամանակի կը կարօտի, բայց ա՛յս է այն խաղաղութիւնը որ մարդկային արկածախնդրութեան վերջին նպատակը պէտք է ըլլայ:

ՀԵՊ

31 – 12 – 2001

ՎԵՆԵՏԻԿԸ ԾՓՈՒՆ ՊԱՀԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԸ Կ'ԸՆԿՂՄԻ,
ԾՈՎԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ,
ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՎԵՐՋՈՅ
ԿԸ ՄԻՋԱՄՏԷ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՆՁ ՄԸ

Վենետիկի մէջ ողողումները սովորական են: Սակայն անոնք որքա՞ն աճաւոր կրնան ըլլալ: Արտասովոր չէ Ս. Մարկոս հրապարակին վրայ հանդիպիլ ճաշարանատէրերու, որոնք քափուչինօ կը խմեն, իրենց ոտքերը մինչեւ ծունկ ջուրի մէջ: Զբօսաշրջիկներ կրնան հաճելի փորձառութիւն մը համարել «աքուալթայի» կամ ողողումի բռնուիլը: Սակայն Վենետիկցիք իրական մղձաւանջ մը կ'ապրին ամէն անգամ, երբ ահազանգը կը հնչէ եւ ջրանցքները կը յորդին:

Անշուշտ Վենետիկցիներուն համար երկակենցաղ կեանքը նորութիւն չէ: Քաղաքը կ'ընկղմի 1500 տարիէ ի վեր, մինչ Ադրիական ծովը կը բարձրանայ եւ հողը, որուն վրայ շինուած է քաղաքը, հետզհետէ կը ցածնայ: Դարեր շարունակ ողո-

ղումները մաշեցուցած են Վենետիկի 16-րդ դարու պալատներուն հիմերը եւ խոնաւութիւնն ու բորբոսը վտանգած են անոր ճարտարապետական կոթողներն ու արուեստի անգին գործերը: Սակայն յատկապէս վերջին քանի մը եղանակները դաւեր նիւթած են անոր դէմ: Անցեալ տարի Ս. Մարկոս եկեղեցիին նախամուտքը 250 օր մինչեւ կէս մեթր բարձրութեամբ ջուրի մէջ մնացած էր: Դուքսի հրապարակը 50 անգամ ողողուած էր, եւ իւրաքանչիւր անգամ հնչած էին Բ. Աշխարհամարտի օրերուն օդանաւային յարձակումներէ նախազգուշացնող ահազանգները: Անցորդները ճամբաներուն մէջտեղը դրուած բարձր տախտակներուն վրայ ցատքելով՝ ստիպուած էին զգուշութեամբ քալել մէկ շարքի վրայ: Նոր տարուան շրջանին քաղաքը դիմագրաւած էր 17 օրուան ստիպողական աննախընթաց վիճակ մը: Կացութիւնը այնքա՛ն վատ էր, որ բազմաթիւ յետաձգումներէ ետք, Իտալիոյ պետութիւնը ի վերջոյ ուղղակի միջոցառումներու դիմած էր փրկելու համար Վենետիկը:

Անցեալ Մարտին աշխատաւորներ սկսան քար առ քար 10 սանդիմեթր բարձրացնել Ս. Մարկոս Հրապարակը: Աշխատանքը մաս կը կազմէ ծրագիրի մը, որուն նպատակն է բարձրացնել Վենետիկի այն շրջանները, որոնք ողողումի վտանգին ենթակայ են, եւ վերանորոգել քաղաքին ստորերկրեայ կոյուղիներու ցանցերը, որոնք հինցած են եւ ողողումի ատեն կը յորդին, աղտոտութեան, տիղմի եւ առնէտներու հեղեղ մը արձակելով դէպի Ս. Մարկոս Հրապարակը: Ծրագիրին գործադրութիւնը պիտի տեւէ չորս տարի եւ պիտի արժէ շուրջ 21 միլիոն տոլար: Սակայն նոյնիսկ անոր ջատագովները կը խոստովանին, թէ անիկա լաւագոյն պարագային ժամանակաւոր միջոցառում մը պիտի ըլլայ եւ «նպատակաուղղուած է պարզապէս զբօսաշրջիկներուն ոտքերը մաքուր պահելու», ինչպէս կ՚ըսէ քաղաքին փրկութեան աշխատանքը ստանձնած շինարարական ընկերութիւններուն պատասխանատուն:

Սակայն նոյնիսկ այս նպատակը կրնայ չիրականանալ: Վերջերս խումբ մը ճարտարագէտներ ուսումնասիրած են 18-րդ դարու վարպետ Քանալեթթոյի գեղանկարները եւ նկատած են, թէ 1700-ական թուականներուն Ս. Մարկոս Հրապարակին վրայ ջուրի մակարդակը 34 սմ. նուազ էր, քան ինչ որ է այսօր: Ասիկա կը նշանակէ, թէ հրապարակը բարձրացնելէ ետք անիկա տակաւին 24 սմ. ցած պիտի ըլլայ նախկին մակարդակէն:

Փրկութեան աշխատանքին մնացեալ բաժինը կախեալ է երկար ժամանակէ ի վեր տարակարծութիւններու ենթակայ Մովսէսի ծրագիրէն: 2.5 միլիոն տոլար արժողութեամբ այս ծրագիրը, որ 20 տարիէ ի վեր կը սպասէ քաղաքին իշխանութիւններուն վաւերացումին, մարգարէին նման պիտի ճեղքէ ծովը: Երբ մակընթացութիւնը 1 մեթրէն աւելի բարձրանայ, ստորջրեայ 79 դարպասներ ժամանակաւոր կերպով պիտի բարձրանան ծովալիճը բաժնելու համար Ադրիականէն: Իտալիոյ Կանաչներու կուսակցութիւնը, որ կարեւոր դեր ունի քաղաքին իշխանութեան մէջ, կը շեշտէ, թէ դարպասները տարին 250 օր ծովը պիտի բաժնեն ծովալիճէն, Վենետիկը վերածելով ցամքած ջրանցքներու քաղաքի մը: Կենսոլորտի պաշտպաններու համաձայն, ծովալիճին դիւրաբեկ միջավայրը կրնայ քայքայուիլ այս պատճառով: Սակայն ծրագիրին ջատագովները կը վիճին, թէ դարպասները տարին միայն 300 ժամ պիտի գոցուին, եւ թէ՝ ծովալիճը արդէն կը տառապի կենսոլորտային անդարձ աւերէ, զբօսաշրջիկներու հեղեղին եւ մօտակայ քարիւղի զտարանի մը պատճառով:

Հակառակ տարակարծութիւններուն, Մովսէսի ծրագիրը կը մնայ Վենետիկի լաւագոյն յոյսը: Նոյնիսկ եթէ Իտալիոյ կառավարութիւնը վաւերացնէ զայն, անոր գործադրութիւնը պիտի տեւէ 8-էն 10 տարի: Իսկ ժամանակը կը թռի: 1999-ին Մասաչուսէցի Արհեստագիտական Հիմնարկին կողմէ հրապարակուած տեղեկագիրի մը համաձայն, Վենետիկը գրեթէ ամբողջութեամբ պիտի ընկղմի 80 տարիէն: Մինչ այդ քաղաքին բնակչութիւնը կը նուազի եւ գործատէրեր վնասներ կը կրեն: Անցեալ աշնան շուրջ 1000 վաճառատուներու սեփականատէրեր «Մոյկի օր» յայտարարեցին եւ ձգախէժէ մոյկեր հագած՝ հաւաքուեցան Ս. Մարկոս Հրապարակին վրայ, բողոքելու համար քաղաքին իշխանութիւններուն անտարբերութեան դէմ: Մինչ շատեր կը սպասեն գործնական քայլերու, ոմանք կը կատակեն, թէ այսուհետեւ սուզուելու յատուկ հանդերձանք եւ գործիքներ պիտի վաճառեն...:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻՆ ՖՐԱՆՔԸ, ՓԵՍԵԹԱՆ, ՏՐԱԽՄԻՆ...

Քիչ մը ամէն տեղ, թղթադրամները կը մեծարեն քաղաքական դէմքեր, զօրավարներ, արքաներ: Ֆրանսայի մէջ, ընդհակառակն մեծարուած են մշակոյթի, գիտութեան կամ արուեստի դէմքեր, ինչպէս՝ Փօլ Սեզանն, Փիէր եւ Մարի Գիւրի կամ, Կիւսթաւ Էյֆէլ: Դժբախտաբար, ասոնք բոլորն ալ այլեւս մոռացութեան տրուեցան, երբ Ֆրանքն ալ իր տեղը տուաւ Եւրոյին: Առաջին ֆրանքը, հրապարակ հանուած 1360-ին, ոսկեդրամ մըն էր որ կը ներկայացնէր Յովհաննէս Բարին, Ֆրանք թագաւորը ձի նստած: Ֆրանքը Ֆրանսայի պաշտօնական դրամը դարձաւ 1799-ին եւ առաջին մանրուքները կը ներկայացնէին Հերակլէսը շրջապատուած Ազատութեան եւ Հաւասարութեան այլաբանութիւններով: Բայց, պարզ է որ թղթադրամը աւելի տեղ կուտայ պատկերազարդումներու: 20-րդ դարու առաջին կէսին, թղթադրամներ ներկայացուցած են աշխատանքի լծուած կիներ ու այրեր: Ապա, 50-ական թուականներէն սկսեալ, թղթադրամներ հրապարակ ելան արուեստագէտներու, գիտուններու պատկերներով, ինչպէս՝ Վիքթոր Հիւկօ, Փասթէօր, Մոլիէր, Փասքալ, Տէպիւսի: «Նիւ – Եօրք Թայմզ»ի թղթակիցին ամէնէն մեծ ափսոսանքը կապոյտ 50 ֆրանքնոցն է որ մէկ կողմը Սէնթ Էքզիւփերին կը ներկայացնէ, միւս կողմն ալ անոր մենակեաց հերոսը՝ Փոքրիկ Իշխանը: Իրեն համար, միայն մանուկ մը կամ մանուկի զգայնութիւնն ունեցող չափահաս մը կրնայ նման թղթադրամի մը գաղափարն ունենալ: Ոչ միայն գեղեցիկ է, այլեւ կը թուի ըսել. – «Մենք Ֆրանսացիներս, գիտենք թէ ինչ բան իսկապէ՛ս արժէք ունի»:

*
**

131 տարուան պաշտօնական կեանքէ մը ետք, փեսեթան ալ անհետացաւ Յունուար մէկին: Իր պատմութիւնը պիտի պահուի Պարսելոնայէն ոչ հեռու Գալաֆ գտնուող թանգարանի մը մէջ: Վայրը ծննդավայրն է Լօրէնսօ Ֆիկուէրոլայի որ հեղինակն էր սպանական դրամանիշին 1868-ին, երբ Ելմտական նախարար էր առաջին Հանրապետութեան: Թանգարանին բացումը 2003-ին պիտի զուգադիպի Ֆիկուէրոլայի մահուան հարիւրամեակին հետ եւ գագաթնակէտը պիտի ըլլայ նախարարին յիշատակին մեծարանքի հանդիսութեանց շարքի մը, սկսած Սեպտեմբեր 20-ին: Փեսեթայի թանգարանի մը ստեղծումը նպատակ ունի նաեւ ցոյց տալու 1868-ին պաշտօնական դարձած դրամին պատմական արժէքը: Այս թանգարանը պատճառ պիտի ըլլայ նաեւ որ եւրօն չջնջէ փեսեթային պատմական եւ զգացական ժառանգութիւնը:

*
**

Տրախմին 169 տարուան կեանք ունէր: Եւ տրախմի բառով, բազմաթիւ արտայայտութիւններ ալ կային, ինչպէս՝ տըրախմօֆոնիաս (տրախմի սպաննող, այսինքն՝ կծծի) եւ այլեւս կարելի չէ գործածել:

Իր կեանքի երկայնքին, տրախմին քանիցս կշիռք, չափ, բաղադրութիւն (արծաթ, պղինձ, ալիւմինիոմ) փոխած է եւ երբ թղթադրամի վերածուած է, նոյնիսկ որպէս ծանուցում օգտագործուած է: Բոլորը կը յիշեն Փասոքի (Ընկերվարական կուսակցութիւն) 1981-ի հանրագիրը որ ցոյց կու տար հազար տրախմիին խորհրդանիշ կինը տանտիկինի պայուսակը ձեռքին:

Արդի Յունաստանի առաջին դրամանիշը հրապարակ ելած է 1828-ին եւ տրախմի չէր, այլ փիւնիկ մը, մոխիրներէն վերապրող թռչունի ներկայացումով: Այս խորհրդանիշը, յետագային նոյնացած է ազատութեան համար պայքարներուն, նախքան իւրացուիլը, զինուորական ճունթային կողմէն, որ զայն որդեգրեց որպէս նշանաբան, աւելցնելով զինուորի մը նկարը: Առաջին տրախմին Յունաստան շինուած չէ այլ՝ Միւնիխ 1832-ին եւ կը ներկայացնէր, ծագումով գերման Յունաստանի առաջին թագաւորին՝ Օթթոն Ա.ի նկարը: Այդ թուականէն մինչեւ Բ. աշխարհամարտին վերջաւորութիւնը դրամները արտասահման կը պատրաստուէին եւ ներշնչուած էին միջազգային մոտելներէ:

Այսօր ալ, հանրածանօթ լոզունգը՝ «Յունաստանը երբե՛ք չի մեռնիր» տրախմիին ալ համար ի զօրու է: Պիտի շարունակէ գոյութիւն ունենալ դրամ եւ դիրհամ (տրախմիէն սերած) անուններուն տակ, որոնք պաշտօնական դրամներն են Հայաստանի, Մարքի եւ Արաբական Միացեալ իշխանապետութեանց:

Թ. Ա. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՏՈՒՄՆԵՐ
ՎԵՐՅԱՌՆՈՒՄՆԵՐ
ՄԻՏՔԵՐ ԵՒ «ԿԱԿԱԶՆԵՐ»

Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Վալանս, 2001

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

Այս անգամ խուզարկութիւնը այնքա՛ն անակնկալօրէն տեղի ունեցաւ, որ փախըստականները չկրցան իրենց գետնափոր թաքստոցին մէջ ապաւինիլ:

Մէկ քանիները, որոնց մէջ կը գտնուէին Տրդատ եւ Եղիա Սամէն, յաջողեցան պատուհանէ մը փախչիլ եւ ապաստանիլ դրացիի մը տունը:

Երկու փախստականներ, սակայն, ժամանակ չունեցան նոյն ճամբով փախչելու եւ օձիքնին ձեռք տուին:

Երկու գաւառացի երիտասարդներ էին, որոնք զինուորական ծառայութեան տարիքի մէջ ըլլալով՝ հոն ապաստանած էին:

Արթին յաղթական ձեւով մը այս երկու երիտասարդները յանձնեց ոստիկաններուն, յետոյ դարձաւ տանտիկնոջ եւ պաշտօնական շեշտով մը ըսաւ.

– Այսպէս ուրեմն, այս տունը վտանգաւոր չարագործներու բոյն մը ըրած էք...

– Ո՞վ են այդ վտանգաւոր չարագործները, – հարցուց տիկինը զարմացած դէմքով մը:

– Ահաւասիկ այս երկու երիտասարդները:

– Բայց ասոնք չարագործներ չեն, երիտասարդներ են, որոնք սենեակ մը վարձած են այստեղ:

– Զինուորական ծառայութենէ խոյս տուած մարդիկ են:

– Այդ պարագան ես չեմ գիտեր:

– Ինչպէ՛ս չես գիտեր, – գոչեց Արթին բարկաճայթ շեշտով մը:

– Ես պէտք չունիմ իմ վարձակալներուս մասին քննութիւն կատարելու եւ ստուգելու, թէ զինուորական փախստականնե՞ր են, թէ ո՛չ, ատիկա իմ գործս չէ, ինծի համար կարեւորը այն է, որ իրենց վարձքը օրին վճարեն:

– Այդ բացատրութիւնները կրնաս տալ պատերազմական ատեանին, եթէ ուզեն քեզ մտիկ ընել ու այդ տեսակ արդարացումներով գոհանալ:

– Ինչպէ՞ս, – գոչեց տիկինը դող ելած, – պատերազմական ատեանի՞ն պիտի երթամ:

– Բնականաբար, կը կարծե՞ս, որ խնդիրը այսպէս վերջանայ... մանաւանդ որ ուրիշ ծանր կասկածներ կան ձեր մասին...

– Ի՞նչ կասկած:

– Մենք գիտենք, թէ ասոնցմէ շատ աւելի վտանգաւոր յեղափոխականներ պահած էք այստեղ:

– Երբեք այդ զրպարտութիւնը չեմ ընդունիր:

– Մենք որոշապէս իմացած ենք, որ Տրդատ եւ Եղիա Սամէն այստեղ կը գտնուին:

– Այդ անունով մարդ չկայ այստեղ, ահաւասիկ այս երկու երիտասարդները, զորս գտաք, անոնք են միակ վարձակալները, անոնցմէ դուրս մարդ չկայ:

– Եթէ իմ ըսած մարդիկս անմիջապէս երեւան չհանես, գիտցիր, որ շատ սուղի պիտի նստի քեզի:

– Ինչպէ՞ս կրնամ յանձնել մարդիկ, որոնց գոյութիւնն անգամ չեմ գիտեր:

– Այդ լեզուները ինծի մի՛ ծախեր, – ըսաւ Արթին, – մենք չենք կլլեր այդ սուտերը, պէտք է, որ հիմա այդ երկու մարդիկը երեւան հանես:

– Տունը ձեր տրամադրութեան ներքեւ է, կրնաք ամէն կողմ խուզարկել եւ եթէ երբեք այդ ձեր ըսած մարդիկը իմ տունէս գտնէք, ես պատրաստ եմ պատիժս կրելու:

– Գտնենք կամ չգտնենք, դուն քու պատիժդ պիտի կրես:

– Պատրաստ եմ...

– Իսկ եթէ յօժար կամքով այդ մարդիկը մեզի յանձնես, այն ատեն խնդիրը կը փոխուի, ո՛չ թէ միայն քեզի ազատ կը թողունք, այլ նոյնիսկ պարգեւ մըն ալ կը ստանաս եւ ուրիշ շնորհներու կ՚արժանանաս:

– Ո՛չ շնորհի, եւ ո՛չ ալ պարգեւի պէտք ունիմ, փա՛ռք Աստուծոյ, ապրուստի միջոց ունիմ եւ ոչ մէկի կարօտ եմ:

Արթին վերջին անգամ մըն ալ տունը մանրամասն կերպով խուզարկութենէ անցուց:

Ցանկարծ նշմարեց այն պատուհանը, ուրկէ երիտասարդները խոյս տուած էին եւ որուն ապակին կոտրած էր:

– Ահաւասիկ ապացոյց մը, – ըսաւ՝ կանգ առնելով կոտրած ապակիին առջեւ:

– Ի՞նչ ապացոյց, – հարցուց տանտիկինը:

– Ապացոյցը, թէ Տրդատ եւ Եղիա հոսկէ խոյս տուած են, հիմա կը յիշեմ, որ ներս մտած ատենս կոտրուող ապակիի մը ձայնը ականջիս եկաւ, այն ատեն ուշադրութիւն չըրի, կ՚երեւայ, որ աճապարանքով պատուհանէն ցատքած ատեննին ապակին կոտրած են:

– Այս ապակին երկու օրէ ի վեր կոտրած է, – պատասխանեց Տիկին Մաքրուհի, – ածխավաճառը կոտրեց անուշադրութեամբ, երբոր ածուխ կը փոխադրէր:

– Բայց տեսէ՛ք, պարտէզին մէջ ոտքի հետքեր կան, – ըսաւ Արթին՝ ձեռքովը գետինը ցոյց տալով... – փախստականները պարտէզէն անցած, պատէն ցատքած, միւս պարտէզը գացած են, ու անկէ ալ դիմացի տունը մտած:

– Այն ատեն քանի որ այդպիսի կասկած մը ունիք՝ կրնաք այդ տունն ալ երթալ խուզարկել:

– Արդէն այդ բանը պիտի ընեմ:

– Բայց վստահ եղէք, որ բան մը պիտի չգտնէք:

– Կ՚երեւայ, որ վստահ էք, որ այդ մարդիկը հոն չեն մնացած եւ տունէն հեռացած են:

– Նորէն կը կրկնեմ, իմ քովս ձեր փնտռած անձերը չի կան:

– Ինչ որ է, քալէ՛, տեսնենք, – եւ Արթին Տիկին Մաքրուհին առաջնորդեց Թաւլա պաշի պահականոցը, ուր տարուեցան նաեւ երկու զինուորական փախըստականները:

(Շար. 136)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Տօն է անուանակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէքը կը կատարուի:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION
DU 2ème COMPACT DISC
DE

FERDI ZIPCI

« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

(Շար. Ա. էջէն)

տարտամ կեցուածքը եւ դիմէ ազդու քայլերու:

Եթէ Արաֆաթ իսկապէս պատրաստ է ղեկավարելու եւ շատ աւելի ազդեցիկ միջոցներ ձեռք առնելու, Սպիտակ Տունը բաց պիտի ըլլայ անոր առջեւ: Սակայն, պայման է որ ազդու կերպով յանձնառու ըլլայ:

ԱՄՆ որոշած չէն Արաֆաթը խաղէն դուրս ձգել. ան կը շարունակէ նկատուիլ պաղեստինցի ժողովուրդին ներկայացուցիչը եւ այնքան ատեն որ պահէ այդ հանգամանքը, ստիպուած են անոր հետ գործ ունենալու:

Ե. Ճէրէճեան համոզուած է որ Արաֆաթ եթէ նոյնիսկ ուղղակի հակակշիռ չունի այդ երկու կազմակերպութիւններուն վրայ, որպէս պաղեստինցի ժողովուրդին ներկայացուցիչը, կը հակակշռէ պաղեստինեան քաղաքական ոլորտը: Այնպէս որ կրնայ ըսել թէ իր ժողովուրդին գերագոյն շահուն սիրոյն պէտք է վերջ տալ բռնութեան եւ պահանջել Պաղեստինցիներու կենսական շահուն՝ յանուն անկախ պետութեան, որ վերսկսին երկխօսութեան:

Երբ զրուցավարը դիտել կու տայ թէ երբ Շարոն հաշտութեան բոլոր համաձայնութիւնները մերժած մէկն է, կարելի՞ կ'ըլլայ իրեն հետ հաշտութեան յանգիլ, Ե. Ճէրէճեան կը պատասխանէ թէ ինք Իսրայէլի դեսպանութեան շրջանին վիճարկում ունեցած է Շարոնի հետ որուն հետ կարելի է երկխօսութիւն ունիլ, բանակցիլ: Վերջերս հարցուցած է Արաֆաթի թէ կը խորհի՞ Շարոնի հետ երկխօսութեան, բանակցութեան կարելիութեան մասին եւ յստակօրէն դրական պատասխան մը ստացած է անկէ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօրեղբօր՝ Նուբիան Իփլիքճեանի մահուան առթիւ, Պոլիսէն Մարտիկ Մութաֆեան ընտանիքը 100 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.— Ռուբէն Գրիգորեան 30 եւրօ:

ՓԱՐԻԶ.— Մատլէն եւ Ժագ Գարփանթիէ 30 եւրօ:

Semaine arménienne
Mairie du 9ème

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ
9ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ (*)

Յունուար 10-էն 19 Փարիզի 9-րդ թաղամասի քաղաքապետարանը ձեռնարկած է հայկական շաբաթ մը:

Յաջորդաբար կան նկարներու ցուցադրութիւն (Յունուար 10-էն 19), դասախօսութիւն, ներկայացում, հայկական խոհանոցի դասընթացք, շարժանկար, պար եւ երաժշտութիւն, գոլոք:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ 01 - 42 - 46 - 72 - 09 (փոստ 294)

6, rue Drouot, Paris 9e

TELEVISION

ARTE

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ժամը 20-ին

«Les dessous des cartes»
Arménie:
Vieille nation, nouvel Etat
(2/2)

FRANCE 2

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ժամը 9.30-ին
յայտագիրը նուիրուած է ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.ի այցելութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10-ին:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Վազ Նշանեանէ 350 Ֆր:

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Սերպիոյ հայ մանուկներուն.- Օր. Պէրճուհի Մինասեան 300 Ֆր., Տիկին Մանիա Գէորգեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Շահմիրեան 200 Ֆր., Պր. Թուրկութեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Աքաչեան 500-ական Ֆր., Տիկին Յասմիկ Նատիրեան - Ֆեւոննեան 200 Ֆր., Օրիորդ Ալիսիա Պատուականեան 100 Ֆր.:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ
Ընթերցում եւ Մեկնաբանում

ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական շարքի գ. հանդիպման
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 9,
ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը՝ 9-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը՝ 9-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

SALLE GAVEAU
45, rue La Boëtie, 75008 Paris

RECITAL DE PIANO

VARDAN MAMIKONIAN

Jeudi 10 janvier à 20 heures 30

Au programme :
MOZART, SCHUBERT,
CHOPIN, LISZT

Prix des places :
37 euros, 31 euros, 23 euros, 16 euros, 12 euros.
—Un billet acheté, un billet offert—
Réservations : ☎ 01 49 53 05 07

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du «Donadzar» des élèves de notre école aura lieu :

Le dimanche 13 janvier à 15h, en la Salle Balabanian de l'Eglise 6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.

Venez nombreux participer à cette fête.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — **Mairie du 9ème arrondissement**
6, rue Drouot — 75009 Paris

Au programme
- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
DIMANCHE
6 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 277

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – Թիւ 20·334 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·334

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Տեսակցեցաւ՝ *ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ*

Հ· – Ի՞նչպէս ունեցաք նման հատորի մը գաղափարը· կամ ի՞նչ ազդակներ մղեցին նման աշխատանք կատարելու :

Պ· – Գիրքի ծրագիր առաջին օրէն, այսինքն մօտ 25 տարի առաջ, չեմ ունեցած : Այդ ծրագիրը կամաց-կամաց ոռոչուեցաւ, կարելի է ըսել՝ ինքն իրեն, երբ հետաքրքրութիւններս սկսան ծաւալիլ : Այսինքն, այն շրջանէն, 70–80-ական թուականներէն երբ սկսայ համալսարանը դասաւանդել սփիւռքահայ գրականութիւն եւ ոչ միայն ֆրանսահայ գրականութիւն : Բայց հետզհետէ դարձաւ ֆրանսահայ գրականութիւն : Ընդհանրապէս դասերս կը վերաբերէին անհատ գրողներու, քիչ մը մենագրութեան ձեւին տակ : Այդ առիթով սկսած էի ուսումնասիրել նաեւ գրական մամուլը, քանի որ այդ ժամանակուանը եւ ընդհանրապէս բոլոր գրականութիւնները կ'ըլլան մամուլին ընդմէջէն : Իմ նպատակս, մամուլին դերը ընդգծելը չէր, այլ տեսնել թէ ինչպէս մամուլով գրականութիւնը կը յայտնուի, երբեմն նոյնիսկ երբ այդ մամուլը չափազանց կարճատեւ է : Գրական հանդէսները նկատի ունէի մեր պարագային :

Ուրեմն, կամաց-կամաց սկսայ ուսումնասիրել գրական հանդէսները, անոնց հանգամանքները որոնց մէջ գրողներու ցանկութիւնները կը յայտնուին : Սկիզբը կ'ուսումնասիրէի միայն երիտասարդ գրողները որոնք Պոլսէն, Կեդրոնական կամ Պէյրութեան նոր աւարտած, փոխադրուած էին Եւրոպա : Յետոյ, ժամանակի ընթացքին ծրագիրս փոխուեցաւ· ուզեցի ուսումնասիրել ոչ միայն երիտասարդները եւ անոնց մամուլը, այլեւ գրական ամբողջ հոլովոյթը : Ատիկա ծրագրի հիմնական փոփոխութիւն մը կ'ենթադրէր, որովհետեւ այս անգամ պէտք է ուսումնասիրէի աւագ սերունդին գործերը, յօդուածները, գրութիւնները : Այսինքն՝ Զօպանեանին, Բաշալեանին, Եսայեանին, Լ· Մեսրոպին, եւլն· որոնք Պոլիս արդէն ծանօթ գրագէտներ էին : Հետեւաբար, Ֆրանսահայ գրականութեան մէջ կը յայտնուէին երկու սերունդներ գրեթէ եւ ուրեմն՝ հիանալի առիթ մը կ'ըլլար բախումներու :

Հինի ու նորի պայքարը շատ զօրաւոր կերպով կը դրուի Ֆրանսահայ գրականութեան մէջ· բան մը որ օրինակ, չենք տեսներ Ամերիկա, Պոսթընի «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, կամ Լիբանանի պարագային, որովհետեւ գրողները հոն այնքան ծաւալուն թիւ չէին կազմեր : Ուրեմն, ինծի այնպէս թուեցաւ որոշ չափով որ Ֆրանսահայ գրականութիւնը կը կազմէր ինքն իր վրայ գոց, բայց ոչ բոլորովին գոց, ուսումնասիրութեան հետաքրքրական առարկայ մը : Անշուշտ, երբոր կ'ըսենք Ֆրանսահայ գրականութիւն, նաեւ պէտք է հասկնանք որ այդ գրողները կը գրէին ուրիշ տեղեր ալ· Պոսթըն, Աթէնք, իսկ 1945-էն ետք երբ մեր գրականութեան կեդրոնը քիչ-քիչ փոխադրուեցաւ Միջին Արեւելք, նաեւ Պէյրութ, Հալէպ, եւլն· : Ուրեմն, այս գրականութիւնը որոշ չափով կը պահէր համասփիւռքեան եւ ոչ զուտ տեղական նկարագիր մը, ինչ որ անշուշտ կը դժուարացնէ ուսումնասիրութիւնը, քանի որ հարկ էր պրպտել այդ մամուլն ալ :

Ըսի՝ նպատակս էր սկիզբը պարզապէս ուսումնասիրել երիտասարդ գրողները եւ յանկարծ հարցը վերածուեցաւ գրականութեան պատմութիւն մը գրելու : Ատոր առաջնահերթ տեղն էին հանդէսները· բայց պէտք էր չմոռնալ որ մեր գրականութիւնը նաեւ զարգացած էր օրաթերթերու բացառիկներով, կիրակնօրեայ թիւերով, ինչպէս էր «Յառաջ»ի պարագան : Ուրեմն, օրաթերթերն ալ պէտք էր ուսումնասիրել եւ կամաց-կամաց կը դրուէր երկրորդ կէտ մը· գրականութեան պատմութիւնը ոչ միայն հանդէսներն էին, այլեւ հարցերը որոնք կը պարզուէին այդ սերունդներուն առջեւ : Անոնց հիմնահարցը օտարին հետ յարաբերութեան հարցն էր : Ես եւ ան : Այն մարդիկը որոնք աղէտէն ճողոպրած կու գային, հազիւ գործ մը կը ճարէին, նոյն ատեն գրողներ էին : Ուրեմն, կը յայտնուէր հիմնական հարցը՝ Հայու եւ նոր աշխարհին հանդիպման խնդիրը : Այս յարաբերութիւններու հարցը Ֆրանսահայ գրականութեան մէջ է որ ըստ իս շատ բիրտ կերպով կը դրուէր : Հետեւաբար, հատորիս մէջ փորձեցի ընել նաեւ հարցերու պատմութիւն մը : *Ատիկա կը նշանակէր, ինչպէս որ կ'ըսեմ՝ ընել մտայնութիւններու պատմութիւնը :*

Անշուշտ, գիրքին մէջ կայ նաեւ երրորդ եզր մը· գործերու ուսումնասիրութիւնը : Ատիկա, ոչ թէ այնպէս որ մենագրական կարգով ըլլային բոլոր գրողները քով-քովի, այլ՝ համաժամանակային կերպով, սակայն նոյն շրջանին մէջ :

Մենագրական կարգը չէի ուզեր որդեգրել, որովհետեւ շատ դիւրին պիտի ըլլար նախ՝ սկիզբը ընդհանուր ակնարկ մը ընել ու յետոյ բոլոր գրողները եռեւեռեւի դնել : Մինչդեռ, կ'ուզէի գործերը տեղաւորել իրենց իսկական ժամանակին մէջ· այսինքն, երբոր անոնք կը հրատարակուէին եւ ընթերցողը օրինակ, պիտի տեսնէր թէ ինչ կապեր կային, կամ կապեր չկային անոնց միջեւ : Ուստի՝ իմ փորձս զանազան նպատակներ կը հետապնդէ նոյն ատեն :

Չեմ յաւակնիր տուած ըլլալ անթերի աշխատութիւն մը : Նման գործեր միշտ բացեր կ'ունենան : Ամէն օր պրպտումներուս ընթացքին նոր, չնկատուած նիւթեր, արխիւային տուեալներ կամ անտիպներ կը գտնեմ, չսպասուած տեղեր : Որով գործը կը դառնայ միշտ կիսով անաւարտ, կամ կատարելագործելի : Ասիկա թող չքմեղանք մը չթուի : Ես կատարած եմ, կամ փորձած եմ ընել առաջին համակարգային մօտեցում մը, որմէ ետք, կը յուսամ, ուրիշներ պիտի գան յաւելումներ, սրբագրումներ ընել : Ասպարէզը բաց է :

Հ· – Ի՞նչպէս բնորոշել Սփիւռքի, աքսորի գրականութիւն մը :

Պ· – Գրականագիտութիւն կոչուածին մէջ կայ այսօր littérature d'exil *յղացքը· աքսորի գրականութիւնը : Օրինակ կրնամ տալ հետաքրքրական աքսորի գերմանական գրականութիւնը· այն գրողները որոնք խոյս տուին նացիներէն, կամ Ֆրանքոյի շրջանին սպանացի գրողները որոնք Ամերիկա կամ Մեքսիքա հաստատուեցան, աքսորի գրականութիւն մշակեցին : Մինչդեռ մեր պարագան աքսորի գրականութեան ընդհանուր ըմբռնումին չի համապատասխաներ, քանի որ մերը անվերադարձ աքսոր մըն էր· այսինքն, չէր բացատրուեր միայն քաղաքական արտաքսումով : Քաղաքական արտաքսումը վերադարձ կ'ենթադրէ· եւ հետաքրքրական է տեսնել որ 1945–46–47ի ներգաղթին Ֆրանսահայ շատ քիչ գրողներ գացին հաստատուելու :*

Որքան գիտեմ ոչ մէկը հաստատուեցաւ Խորհրդային Հայաստան եթէ նոյնիսկ հրաւիրուեցան, մասնակցեցան Գրողներու Միութեան համագումարին, ինչպէս Որբունին, բայց վերադարձան : Կը նշանակէ թէ աքսորի գրականութիւն մը չէր բոլորովին, թէպէտ ընդհանուր գրականագիտական կոչուած յղացքը այդ է որ մտածել կու տայ մեզի : Մինչդեռ, Սփիւռքի գրականութիւն մը այն է ուր վերադարձ, կամ վերադարձի ցանկութիւն չկայ : Այլ, պարզապէս, այստեղ առաջին սերունդ մը գրականութիւն կ'արտադրէ, յետոյ երկրորդ սերունդ մը, գուցէ երրորդ մը :

Հ· – Նոյնիսկ եթէ Հայաստան գացող հաստատուողներ ըլլային, ատիկա վերադարձ պիտի չնշանակէր : Հայաստանը չէր իրենց մեկնումի վայրը :

Պ· – Այո՛ : Վայրը ջնջուած էր : Որոշ չափով մը անվերադարձ մեկնում մըն էր եւ ատոր համար է որ Ֆրանսահայ գրականութիւնը բոլորովին չի մտներ աքսորի գրականութեան ըմբռնումին մէջ : Բայց Սփիւռքի գրականութիւն երբ կ'ըսենք, այդ պարագային նկատի ունիմ միւս գաղութներուն մէջ հրատարակուող հանդէսները· նոյնիսկ համայնքային պիտի ըսէի : Պէտք է ըսել որ մեր այս գաղափարները՝ գաղութ, համայնք, ըՍփիւռք, բոլորը ժամանակի ընթացքին կամաց-կամաց յայտնուած են եւ շրջափոխութեան ենթարկուած :

Սփիւռքը համեմատաբար նոր գաղափար մըն է· կը յայտնուի 1930-ի շուրջ· նախապէս կը գործածուէր «գաղութահայ գրականութիւն»ը : Կրնանք նոյնիսկ գտնել այն պարագաները երբ առաջին անգամ գործածուած է Սփիւռքը : Սարաֆեան, Օշական պէտք է գործածած ըլլան առաջին անգամ Սփիւռքահայ գրականութիւն յղացքը իրենց յօդուածներուն մէջ : Անիկա նոր յղացք մըն է որուն բովանդակութիւնը կրնանք սահմանել սապէս· յարաբերութիւն մը ուրիշին հետ : Նոյնիսկ գործեր որոնց մէջ այդ «ուրիշ»ը չկայ, ոչ Հայը, տարբերը, միւսը, նորէն մենք կը գտնենք հետքերը, նշանները անոր ներկայութեան :

Հ· – Այդ առումով, օրինակ՝ Համաստեղը պէ՞տք է Սփիւռքի գրող նկատել :

Պ· – Անշուշտ, պարզապէս իր ամբողջ գործը կորսուած հայրենիքին կը վերաբերի : Ինչ որ կարելի կը դառնար միայն այդ կորուստով, անկէ հեռաւորութեամբ, անոր կարօտով : Տակաւին ունի քանի մը պատմուածքներ որոնք ան փորձեց գրել ներշնչուելով ամերիկահայ կեանքէն, եւ որոնք փաստը կը բերեն ըսուածին : Որովհետեւ, պէտք չէ մոռնալ որ մեր գաւառական գրականութիւն կոչուածը, ինչ որ Թլկատինցին, Համաստեղը եւ ամբողջ Խարբերդի դպրոցը փորձեց ընել, իրականութեան մէջ աղէտին հետ կապուած գրականութիւն մըն է· այն չափով որ արդէն երկրին մէջ Թլկատինցիի օրով իսկ կ'անդրադառնային որ բան մը տեղի կ'ունենար : Բայց իրենք բոլորովին գիտակից չէին թէ երբ եւ ինչպէս հայ ժողովուրդին բնաջնջման ծրագիրը պիտի իրագործուէր :

Համաստեղ երբ կը գրէ, Թլկատինցիին գիրքին մէջ չի գտնուիր : Ան կը գրէ երբ հայ գիւղը չկայ եւ կ'ուզէ գրականութեան մէջ բերել կորսուածը : Ասիկա կը նշանակէ որ հատում մը գոյութիւն ունեցած է եւ հատումը աքսորն է : Այսինքն, ինչ որ կը կոչենք՝ աղէտին բերած բեկումը :

Հ· – Ինչի՞ կը համապատասխանեն հատորով նկատի առնուած յիսնամեակին սկիզբի ու աւարտի թուականները :

Պ· – Սկիզբը Հայերու Փարիզ հաստատումն է 1920–22-ին : Թէեւ ես յետադարձ ակնարկ մը կը ձգեմ այն կացութեան վրայ որ կար նախքան անոնց հաստատուիլը Փարիզ· մամուլը, գրագէտներն ու մտաւորականները, հրատարակութիւնները, եւլն· : Յետոյ, անշուշտ, 50 տարին յարաբերական է· նկատի ունիմ քիչ մը խորհրդանշական կերպով Սարաֆեանի մահը 1972-ին, Շահնուրի մահը 1974-ին : Ճիշդ է որ Որբունին մեռաւ քիչ մը աւելի ուշ, 1980-ին, Զարդարեանը աւելի ետքը :

Այս ձեւով իմ առջեւս ունէի դիւրին ըմբռնելի ժամանակահատուած մը· բայց ինքնին, ինչպէս կ'ըսեմ, գրականութեան պատմութեան համար ընդարձակ : Սակայն, պէտք է որ շրջաններու բաժնէի· ատիկա բաւական դժուար է գրականութեան մէջ :

Հ· – Այս նիւթը միտք կը բերէ հարցումը թէ Սփիւռքի գրականութիւն մը կարելի՞ է :

Պ· – Կարեւոր հարց մըն է ատիկա : Օշական շատ յստակ կերպով կը ժխտէ այդ կարելիութիւնը, քանի որ կը մտածէ թէ անհրաժեշտ են ընկերութիւն, կազմակերպուած հասարակութիւն, ընկերային կարծիք, հաստատութիւններ, եւլն· : Որքան ալ ճիշդ նկատուի ատիկա, կայ մեր այն միւս բացառիկ պարագան, երբոր մարդիկ տեղ մը որոշ ժամանակահատուածի մը մէջ ոչ թէ ընկերութիւն մը կը կազմեն, այլ որոշ խտութեամբ բազմակարծիք հանրութիւն մը : Վիճելի է այդ ընկերութիւն կազմել – չկազմելու գաղափարը քանի որ Փարիզի մէջ գոյութիւն ունէին նոյն ատեն 6–7 օրաթերթ, բազմաթիւ հանդէսներ եւ ունէինք երգիծանք· այսինքն, Ն· Պէշիկթաշլեան : Եւ երգիծանքի թերթ՝ Կավռօշը, ինչ որ կը նշանակէ թէ կար զանգուած մը որ ինքզինքը դիտելու, ինքզինքով զուարճանալու կարողութիւնը ունէր, նաեւ իր թերիները տեսնելու ցանկութիւնը : Բան մը որ ներկայիս գոյութիւն չունի : Ուրեմն, ասիկա եթէ նոյնիսկ օշականեան իմաստով գրականութեան մը պայմաններէն մին չէր, ըստ իս լման, իսկական գրականութիւն մը առթող ամբողջ մըն էր : Գրականութիւն, ո՛չ հաստատութենական իմաստով :

Հ· – Կը խօսիք «միւս»ին հետ յարաբերութեան, բախումին մասին : Բայց «միւս»ը Պոլիս ալ չկա՞ր : Ինչո՞ւ Ֆրանսայի պարագային յատկանիշը կ'ըլլայ «միւս»ին գաղափարը :

Պ· – «Միւս»ը Պոլիս կամ Խարբերդ, Թուրքն էր : Թուրք-Հայ յարաբերութեան ուսումնասիրութիւնն ալ լման չէ եղած, այնպէս ինչպէս ես կը փորձեմ : Ատոնց շատ դժուար կնճիռը քակել գրականութեան յատուկ երեւոյթ չէ միայն : Ատիկա նաեւ հոգեբանութիւն, ընկերաբանութիւն, եւլն· կ'ենթադրէ : Չէ եղած : Բայց իրենց համար ընդհանուր առմամբ միւսը Թուրքն էր եւ ոչ՝ Ֆրանսացին : Յետոյ, Թուրքին հետ եղածը մշակութային բախում մը չի թուիր ինծի : Աղէտի, արեան այդ թեմաները որոնք կը կապուէին Թուրքին, զոհի եւ դահիճի յարաբերութեան մը շրջանակին մէջ կը զետեղուէին : Երբեք ցանկութիւնը չկար, օրինակ, անոր նմանելու : Մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ իրենք կը գտնուէին մշակութային, տնտեսական ուրիշ համակարգի մը մէջ :

Մեր գրողները կարեւոր չափով բանուորներ են յաճախ եւ կը բախին տնտեսապէս, մշակութապէս աւելի բարձր քաղաքակրթութեան մը : Ուրեմն, այդ բախումը այնքան զօրաւոր է որ կ'արտադրէ առաջին հակազդեցութիւնը, որ է խորշանքը եւ փորձել ամրափակել ինքզինք· գոցուիլ, մեկուսանալ : Ինչ որ օրինակ, Նահանջին մէջ Լոխումը հոյակապ կերպով կը ներկայացնէ· երբ կը փակէ ինքզինքը, կը խենթենայ· ամբողջական փակումն է ինքն իր վրայ : Առաջին շրջանին ատիկա է որ կը նկատեմ : Նոյնը, ինքը (Le Même) *որ կու գայ այնտեղէն եւ կը բախի միւսին* (l'Autre), *ինքն իր վրայ կը փակուի· բայց միւսը կը մնայ միշտ ցանկալի : Թէ՛ ցանկալի,*

(Շար·ը Գ· էջ)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ՄԱՐԶԸ

Սփիւռքի գրականութեան պատմութիւնը գրուած չէ: Այս հաստատումը քմայքոտ մերժումի մը արդիւնք չէ, ոչ ալ աւելորդ պահանջկոտութեան: Պարզ իրականութեան մը արձանագրութիւնն է: Դժբախտաբար, ո՛չ Մինաս Թէօլէօլեանի, ո՛չ Վազգէն Գաբրիէլեանի եւ ոչ ալ Գեղամ Սեւանի աշխատութիւնները այդ մակարդակին կը հասնին: Առաջինին «Դար մը գրականութիւն»ի Բ. հատորը (Բ. տպագրութիւն, Պոսթըն, 1982), հեղինակին իսկ հաւաստումով, կը յաւակնի ուսումնական դասագիրք մը ըլլալ, առ այդ մեզի մատուցելով կենսա-մատենագիտական արժէքաւոր տեղեկութիւններ ու համադրական ակնարկներ, բայց ո՛չ՝ գիտականօրէն հիմնաւոր գրական վերլուծում մը: Գ. Սեւանի երկհատոր «Ուրուագծեր սփիւռքահայ գրականութեան պատմութեան»ը (Երեւան, 1980 եւ 1997) խորհրդահայ գրականագիտութեան ծանօթ ստորաբաժանումները կը հրամցնէ՝ կարօտ, նահանջ եւ մասամբ նորին, համեմուած՝ գաղափարախօսական յստակ կեցուածքներով, որոնք գրականութեան ու գիտութեան հետ աղերս չունին: Վ. Գաբրիէլեանի ուսումնական ձեռնարկը (Երեւան, 1987) նախորդին հետ բաղդատած քայլ մը անդին է, բայց ամէն պարագայի մէջ, հեռու կը մնայ ակնկալուած մակարդակէն:

Անշուշտ, պատմագիրը պէտք է լրացնէ թէ՛ խուզարկու բանասէրի եւ թէ խստապահանջ վերլուծողի հանգամանքները: Ի վերջոյ, գրականութեան պատմութիւն մը փաստական մանրակրկիտ հիմք մը կը պահանջէ, որուն վրայ պէտք է կառուցուի նոյնքան մանրակրկիտ վերլուծում մը:

Իր գիրքին մէջ, Մ. Թէօլէօլեան արձանագրած էր, թէ Գրիգոր Պըլտեանի «Տրամ» (Պէյրութ, 1980) հատորին դիմաց, Մարկ. Նշանեանի քանի մը յօդուածներէն զատ՝ Սփիւռքը ոչինչ ունէր բաղդատելի: Վերջին քսանամեակը վճռականօրէն ամրապնդած է այս դիտողութեան արդարացիութիւնը: Իր բանաստեղծական ու վիպական վաստակին քովն ի վեր, Գր. Պըլտեան գրականագիտական երեք կարեւոր հատորներ եւս հրատարակած է. «Գրիգոր Նարեկացի լեզուի սահմաններուն մէջ» (Վենետիկ, 1985), «Կրակէ շրջանակը Դանիէլ Վարուժանի շուրջ» (Անթիլիաս, 1988), «Մարտ» (Անթիլիաս, 1997): Դեռ պէտք է յիշել մամուլի մէջ ցրուած բազմազան ուսումնասիրութիւններ:

Այս արտադրութիւնը, մինչեւ այսօր, դժբախտաբար լուրջ ուշադրութեան արժանացած չէ: Նախ՝ իր անսովորութեան (զոր ոմանք «անհասկնալիութիւն» որակած են), ապա՝ իր մասնագիտական մակարդակին, վերջապէս՝ իր հարցադրումներուն բնոյթին պատճառով:

Հայագիր այդ արտադրութեան կողքին, «Les Arméniens» 1994-ի հատորէն բոլորովին տարբեր մակարդակի մը վրայ, Պըլտեան այժմ ընթերցողին կը ներկայացնէ ֆրանսերէն նոր գործ մը, ուր լաւագոյնս կը ցուցաբերուին վերը նշուած բանասէրի եւ վերլուծողի զոյգ առաքինութիւնները: «Cinquante ans de littérature arménienne en France»ը 1994-ին պաշտպանած իր տոքթորայի երկրորդ աւարտաճառին հիմամբ կառուցուած ու աւարտի հասած բնագիր մըն է[1]:

Այն փաստը, որ ֆրանսական հեղինակաւոր հրատարակչատուն մը՝ Գիտական Հետազօտութեան Ազգային Կեդրոնը (C.N.R.S.), ստանձնած է այս հատորին լոյս ընծայումը, ո՛չ միայն անոր լռելեայն արժեւորումն է, այլեւ մանաւանդ՝ սփիւռքահայ գրականութեան «ինքնութեան թուղթ»ի մը յանձնումը օտար գիտական միջավայրին մէջ: Տեղին կը նկատենք այս երեւոյթին ընդգծումը: Արդարեւ, այս աշխատութեամբ լեզուական պետական կարգավիճակ չունեցող, իր անմիջական հասցէատէր ընթերցողին կողմէ յաճախ անտեսուող գրականութիւն մը գիտական աշխարհէն ներս մուտք կը գործէ ազգային անձուկ սահմաններէն դուրս գալով:

Շուրջ 500 էջնոց այս պատկառելի երկով, հեղինակը եռակի իրագործում մը արձանագրած է. –

ա) Սփիւռքի գրականութեան նուիրուած պատմա-վերլուծական առաջին լուրջ հատորը,

բ) Ֆրանսահայ գրականութեան սպառիչ պատմագրութիւնը:

գ) Ֆրանսահայ գրական մամուլի մանրամասն պատմագրութիւնը:

Ինչպէս խորագիրը կ'ըսէ, գիրքը կ'ընդգրկէ ֆրանսահայ գրականութեան յիսնամեայ շրջան մը՝ 1922-1972, այսինքն, Պոլսոյ պարպումէն մինչեւ Նիկողոս Սարաֆեանի մահը: Եւ ինչպէս ենթախորագիրը կը յուշէ, ան կը վերլուծէ անոր էական գիծը՝ «du même à l'autre», այսինքն, «ինքնութենէն դէպի այլութիւն»: Ինչ որ ի հարկէ տառացի թարգմանութիւն մը չէ եւ միաժամանակ ցոյց կու տայ ամբողջ սփիւռքահայ կացութեան երկդիմութիւնը, քանի որ ինքնութեան կորուստ մը չէ որ կը մատնանշուի, այլ ինքնութեան զարգացումը՝ այլէն անցքին ընդմէջէն: Հեղինակը, այս նոյն էջերէն տասնըհինգ տարի առաջ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, շատ դիպուկ կերպով յիշեցուցած էր, թէ Սփիւռքը «անինքնութեան վայր» մըն է[2]:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ «ՎԷՊԸ»

Ներածութեան մէջ, հեղինակը կը բացատրէ իր երկու նպատակները՝ գրական պատմութիւն մը գրել եւ տարագրութեան գրականութեան հարցերը ուսումնասիրել, իր առարկան շրջագծելով «Սփիւռքի հայ գրականութեան» (այսինքն՝ հայալեզու) եւ ո՛չ թէ «Հայ Սփիւռքի գրականութեան» (այսինքն՝ հայալեզու եւ օտարալեզու) ծիրին մէջ:

Սփիւռքի գրականութիւնը ժխտող Յակոբ Օշականի դրոյթները մեկնաբանելով, Պըլտեան արդարացի կերպով կը յիշեցնէ, որ առանց ընկերային կազմակերպութեան ու ներքնակառոյցի (սփիւռքեան օրինավիճակ) հայ գրականութիւն մը անկարելի է: Բայց, կ'աւելցնէ, անկարելիութիւնը այդ գրականութեան օրկանական մասն է: Արդարեւ, կարելի չէ գրականութիւն մը միայն հանրակարգային (institutionnel) ներկայութենէ մը վերլուծել, որովհետեւ սփիւռքեան անվերադարձ («sans retour possible») կացութեան մէջ օրինաչափը բացակայութիւնն է: Իսկ բացակայութիւնը, անկառոյց վիճակը անխուսափելի կը դարձնեն օտարութեան, այլութեան հետ հաղորդակցութիւնը:

Այս բոլորը նոր չէ ի հարկէ, քանի որ ֆրանսահայ թէ սփիւռքահայ գրականութեան նուիրուած իր բազմաթիւ յօդուածներուն մէջ Պըլտեան ներյայտ թէ բացայայտ կերպով շեշտած է նոյն մօտեցումը: Նորութիւնը համապարփակ, մանրամասն հետազօտութիւնն է, ուր կը տողանցեն 61 հեղինակներ իրենց քանի մը հարիւր գործերով եւ որ իր հարստութեամբ սառնլեռան սկզբունքին բացայայտումը կը կատարէ անգամ մը եւս. արդարեւ, կասկածէ դուրս է, որ այս հատորը աւելի քան երեսուն տարիներէ ի վեր կատարուող ընթերցողական հսկայ աշխատանքի մը միայն մէկ տասներորդը կը վերբերէ: Անտիպ արխիւներ, գիրքեր եւ պարբերաթերթեր մաղէ անցած են հիանալի հետեւողականութեամբ ու անոնցմէ քաղուած տեղեկութիւններու, գրական թեմաներու եւ տեսական անդրադարձներու որակական թէ քանակական բազմազանութիւնը իրապէս տպաւորիչ է:

Ամէն ինչով, ուրեմն, կ'արդարանայ զայն «հիմնարար» կոչելը, քանի որ ո՛չ միայն մեր, այսինքն, Սփիւռքի հիմք մը կ'արարէ՝ անցեալի ժառանգութեան ստանձնումով, այլեւ ապագայ ուսումնասիրողին ամուր ու վստահելի հիմնաքար մը կը զետեղէ:

Այս տողանցքը չենթադրեր, անշուշտ, գրականութեան դասագիրքի մօտեցում մը՝ կենսագրութիւն, քանի մը գործերու յիշատակում, յատկանշական գիծերու շարադրում եւ վերջ: Ընդհակառակն, պիտի համարձակէինք ըսելու, թէ, պահելով հանդերձ համեմատութիւնները, Պըլտեան իր վրայ առած է օշականեան տիպի ձեռնարկ մը. ֆրանսահայ գրականութեան «վէպը» գրել: Աւելի յստակօրէն ըսուած՝ անոր դիմագիծ վերակազմել: Անշուշտ, ո՛չ Օշականի տպաւորապաշտ մեթոտով կամ սկզբունքներով: Ամուր, կանոնակարգուած, բծախնդրօրէն խմբագրուած ու ակադեմական բոլոր պայմանները լրացնող շարադրանք մը մատուցուած է, որ իր ամբողջութեան մէջ յափշտակութեամբ կը կարդացուի: Բայց առարկայական ակադեմականութիւնը հոս գերագոյն տիրապետողը չէ: Հեղինակը պարզ բանասէր կամ քննադատ չըլլալով, յիսնամեայ գրականութեան մը հոլովոյթը մեր աչքին առջեւ կը պարզուի՝ հեղինակին մէկ վիպագրին պէս, գրականութեան կախարդանքին տակ:

Յատկապէս ընդգծելի է, որ Պըլտեան ո՛չ մէկ հեղինակի ո՛չ մէկ գործի մասին իր տեսակէտը կը զլանայ. Նոր լոյսի տակ կ'երեւին շատ մը գործեր, որոնք մինչեւ հիմա՝ գաղափարախօսական նկատառումներու պատճառով, կողմի մը գնահատութեան կամ պախարակումին արժանացած են, ըստ պարագայի:

Յարակարծիքը այն է, որ ճիշդ այն երկրին՝ Ֆրանսայի մէջ, ուր համայնական կեանքի եւ համայնքային կառոյցներու տկարութիւնն ու բացակայութիւնը ամէնէն աւելի բացայայտ եղած են ամբողջ Սփիւռքի բաղդատմամբ, հայ գրականութեան արեւմտեան թեւի ամէնէն ինքնատիպ ու շահեկան փորձառութիւնն ու արտադրութիւնը արձանագրուած են: Միակը, ի դէպ, որ մեզ կ'արտօնէ գրական սերունդի մը մասին խօսիլ, մինչեւ իսկ եթէ «Փարիզի դպրոց» երբեմնի պիտակը քիչ մը չափազանցուած համարուի, ինչպէս հեղինակը կը մատնանշէ: Ծայրայեղ ցրումն ու կազմալուծումը գրականութեան ամէնէն արգաւանդ ակօսները պտղաբերած են: Զարմանալի չէ, ուրեմն, որ Սարաֆեան, Որբունի, Շահնուր կամ Շուշանեան անոր արդիւնքը ըլլան, եւ որ անոնց կողքին իրենց սփիւռքեան ժամանակակիցներուն անունները, լաւագոյն պարագային, տժգոյն տպաւորութիւն մը ձգեն միայն:

ԱՆԸՆԴԳՐԿԵԼԻ ՆԻՒԹ ՄԸ

Ներածութենէն ետք, հատորը ժամանակագրական խիստ կարգի մը կը հետեւի, բաժնուելով հինգ մասերու. «Կազմաւորման տարիները (1922-1928)», «Ստեղծագործական պայթիւնը (1929-1934)», «Դէպի ցրում (1935-1940)», «Մակընթացութիւնը (1940-1951)», «Վերականգնումը (1952-1972)»: Անոնց կը հետեւին եզրակացութիւն մը, կենսագրական բառարան մը, մատենագիտութիւն մը (ընդհանուր հայկական եւ ֆրանսահայ հեղինակներու), տառադարձութեան բանալի մը, որոշ բառերու բացատրական էջ մը եւ երեք վերլուծական ցանկեր (անուններ, տպարաններ եւ թերթեր):

Առանձին յիշատակութեան արժանի են էջադրութենէ դուրս 16 էջ լուսանկարները, որոնցմէ շատերը անտիպ են, եւ որոնք միս ու ոսկոր կու տան գիրի ուժով իրագործուած վերակազմութեան:

Գիրքին առաջին մասը (էջ 21-76), ֆրանսահայ գաղութի արդի շրջանի եւ գրական խմորումներու նախապատմութեան ուշագրաւ ակնարկ մը նետելէ ետք, կ'անդրադառնայ բանաստեղծութեան եւ արձակի հարցերուն: Առաջինի պարագային, մեկնելով Ղովտի կնոջ յոյժ բնորոշ սարաֆեանական պատկերէն, Գր. Պըլտեան վերլուծումի կ'ենթարկէ Վ. Թէքէեանի քերթողութենէն բխած, բայց հակադիր ուղղութիւններով ընթացած երկու արտադրութիւններ. Լեւոն Զ. Սիւրմէլեանի «Լոյս զուարթ»ը՝ անգլերէնի անցած գրագէտին առաջին ու վերջին հայերէն գիրքը, ամբողջովին խրած անցեալին մէջ, եւ Սարաֆեանի «Անջրպետի մը գրաւումը», որ անցեալի մերժումով դէպի ապագայ նայած է՝ խորագրէն իսկ մատնելով իր նպատակը:

Այնուհետեւ կու գան Շ. Նարդունիի առաջին հէքեաթները եւ Եղիշէ Այվազեանի ֆանտաստիկ պատմուածքները, ինչպէս եւ Շուշանեանի բանաստեղծաշունչ վէպերն ու Պէշիկթաշլեանի առաջին երկերը: Հեղինակը ճիշդ կերպով կը մատնանշէ, որ անոնց մէջ արդէն գրագէտներու նոր սերունդը ամէն կապ կը խզէ դասական գրականութեան ու իրապաշտ արձակին հետ:

Երկրորդ մասը (էջ 79-230) բնականաբար գիրքի ամէնէն ծաւալունն է, քանի որ կը ներկայացնէ ֆրանսահայ գրականութեան աստղային ժամը՝ 1929-1934 շրջանը: Գրական-մշակութային բանավէճերը, «Մենք»ի շարժումը, «Նահանջը», Որբունիի «Փորձը», Հրաչ Զարդարեանի «Մեր կեանքը», Փայլակ Միքայէլեանի, Ղեւոնդ Մելոյեանի, Նիկողոս Սարաֆեանի վէպերը, դեռ՝ Նարդունիի եւ Շուշանեանի արձակը, ինչպէս եւ ուրիշ շատ մը գործեր հանգամանալից քննութեան կ'ենթարկուին: Հետաքրքրականը այն է, որ անգամ մը որ ընթերցողը հաղորդուած ըլլայ հատորի իւրայատկութիւններուն, այդ քննութիւնը խորհրդաւոր թէ «անհասկնալի» ոչինչ ունի. ան պիտի անդրադառնայ, թէ մեկնողական այդ աշխատանքին լծակները գրեթէ թափանցիկ կերպով ներկայացուած էին իր աչքին: Պարզապէս այդ բոլորը երեւան հանող «ընթերցում»ին կարիքը կար:

«Մենք»ի երեւոյթի մանրամասն վերլուծումէն որպէս համայնական վայրի ստեղծումի փորձ մինչեւ արձակին մէջ առկայ սեռականութեան «գայթակղիչ» համոզիչ մեկնաբանութիւնները՝ ոչինչ դուրս կը մնայ խորաթափանց սեւեռումէն: Աւելին, կարելի է առանց այլեւայլի հաստատել, որ այս վերլուծումը կոչուած է պարզ ընթերցողին մէջ արթնցնելու «մոռցուած» պաշտօն մը՝ առանց միջնորդի այդ երկերուն գեղագիտական հաճոյքին վայելումը:

Շահեկան է նշել, որ ֆրանսահայ գրագէտները, մանաւանդ՝ 1920-1930-ական թուականներու շարժումը, շատ հոլովուած են Սփիւռքի չորս կողմերը, բայց իրականութեան մէջ, բացառելով «Նահանջը առանց երգի»ն, անոնք հազուադէպօրէն կարդացուած են, թէ՛ իրենց ժամանակին եւ թէ աւելի ուշ:

1934-1940 տարիները, որոնք երրորդ մասին նիւթն են (էջ 233-304), ականատես են արձակի ժամանակաւոր ճգնաժամին՝ Պըլտեանի վկայակոչած la structure imaginaire de la boucleի (օղակի) զարգացումի ճանապարհին, եւ բանաստեղծութեան ծաղկումին՝ Սարաֆեանի «Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն»ի եւ Յարութ Կոստանդեանի «Օրերի իմաստութիւն»ի միջոցաւ:

Գիրքին չորրորդ մասը (էջ 307-362) գերմանական գրաւումի եւ ազատագրումի շրջաններուն կ'անդրադառնայ, եւ պատերազմի տարիներու յարաբերական ամլութենէն ետք՝ գրաքննութեան բերումով, կը տեսնենք դանդաղ զարթօնք մը, ուր մտաւորական բանավէճերը՝ ձուլումի եւ յանձնառու գրականութեան հարցերուն շուրջ, ինչպէս եւ թատերագրական շարժում մը, որուն ամէնէն յայտնի անունը Ղ. Մելոյեանն է, գլխաւոր դերակատարներն են:

Հինգերորդ մասը (էջ 365-426) որպէս առանցք ունի յիսնամեակի երկրորդ մեծ պարբերաթերթին՝ «Անդաստան»ի շուրջ բոլորումն ու վերականգնումը, ուր «Մենք»ի շարժումի հին դէմքերէն շատեր կը մասնակցին, լիովին տարբեր նպատակներով: Վերջին քսանամեակի գրական միւս մանր պարբերականներն ալ կը քննուին, ինչպէս եւ Որբունիի «Հալածուածները» վիպաշարքն ու Սարաֆեանի վերջին կարեւոր երկը՝ «Միջերկրական»ը:

Այս արագ թուարկումը պարզապէս կը նպատակադրէ ընդհանուր գաղափար մը տալ շօշափուած հարցերու մասին: Գիրքին մէջ ամբարուած մեծածաւալ ու բազմաճիւղ նիւթը անոնցմէ է, որ չի հպատակիր որեւէ ամփոփումի:

Դժուար է երեւակայել, որ ներկայ պայմաններուն տակ, այս աշխատութիւնը հայերէն լեզուով (այլապէս՝ խիստ շահեկան) հրատարակութիւն մը ունենայ: Բայց մաղթելի է, որ ան դառնայ վերջնական խթանը, որպէսզի անոր նախորդող հայերէ՛ն աշխատութիւնները իրենց արժանի ընթերցողը գտնեն:

«Ահեկան»ի մէջ ստորագրուած իր առաջին վերլուծական յօդուածներէն մինչեւ այսօր, Գրիգոր Պըլտեան մեր գրականութեան ուսումնասիրութեան նոր արժեչափերու ռահվիրաներէն եղած է: Այս հատորը սփիւռքահայ գրականութեան անկրկնելի ժամանակաշրջանի մը յուշարձանն է, ֆրանսահայ իմացական կեանքի ժառանգութեան ստանձնումն ու փոխանցումը եւ, ամէն բանէ վեր, անցեալի ապրող էջերու հայելիին մէջ մենք մեզ դիտելու ու մտածելու սքանչելի պատեհութիւն մը:

Ներկայի ու ապագայի համար:

Նիւ-Ճըրզի Վ. Մ.

(1) Krikor Beledian, **Cinquante ans de littérature arménienne en France. Du même à l'autre,** CNRS Editions, Paris, 2001, 487 pages.

(2) Արփի Թոթոյեան, «"Յառաջ"ի հարցազրոյցները. Գրիգոր Պըլտեանի հետ», *Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ*, Յուլիս 1986, 1 (տե՛ս. այժմ Գր. Պըլտեան, «Անինքն վայրը. Հարցազրոյց Արփի Թոթոյեանի հետ», *Զրոյցներ բանաստեղծութեան մասին*, Երեւան, 1999, 87):

... ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Շար. Ա. էջէն)

թէ՛ մերժելի։ Ճապէս երկդիմի յարաբերութիւն մըն է առաջին փուլին։ Ցաջորդին անպայման այդ ցանկալին եւ մերժելին կը յայտնուին իբրեւ բաներ որոնք ոչ թէ դուրսն են, այլ Հայուն մէջն են. այսինքն, երբ արտաքին մերժումէն ետք անդրադարձը կայ որ իմ մէջս է որ տեղի կ'ունենայ հակասութիւնը։ Երբոր Սարաֆեան կ'ըսէ՝ հակասութիւնները կը հալածեն զիս բոլոր գետիններուն վրայ, ասիկա կը նշանակէ թէ հակասական երեւոյթներ կը յայտնուին ներքին աշխարհին մէջ։ Ասիկա երկրորդ փուլը կը նկատեմ։ Աւելցնեմ որ փուլեր ըսելով նկատի չունիմ անպայման թուականային յաջորդութիւն մը։

Երրորդ փուլն է որ կարելի է կոչել համակեցութեան փուլը, երբ ինքը կ'անդրադառնայ որ միւսին պէս է։ Երբոր 1947-ին Սարաֆեանի հերոսը կը մերժէ Երեւան երթալ, թէեւ նոյն ատեն կը հիանայ ներգաղթողներու, առով բացայայտ կը դառնայ այն երեւոյթը որ ուզէ կամ չուզէ այստեղ արմատ նետած է։ Ժամանակի ընթացքին որոշ ինքնութիւն մըն է որ կը գտնէ։ Ինքնութիւն մը որ կազմուած է ուրիշով։

Թուրքիոյ պարագային, կը խորհիմ որ այն պահէն երբ բարենորոգումները դադրեցան տեղի ունենալէ եւ այլեւս Հայերը պատրանաթափ եղան, խրամատը մեծցաւ։ Եթէ բարենորոգումները շարունակուէին, ազատութիւն, հաւասարութիւն ըլլար, թերեւս բոլորովին տարբեր յարաբերութիւն մը ծնէր։

Հ. – Ձեր նկատի առած յիսնամեակը աւարտած հոլովոյթի՞ մը կը համապատասխանէ, թէ կը շարունակուի ան։

Պ. – Ինչ որ փորձեցի ընել, որոշ ժամանակահատուածի մը վրայ ուսումնասիրել էր. պէտք էր տեղ մը կենալ. ինչպէս կ'ըսեմ, état des lieux մը ընել։ Ես կեցայ 70-ական թուականներուն։ Հարցումը կ'ենթադրէ որ պէտք էր երթալ մինչեւ 90-ական թուականներ. ասիկա քիչ մը դժուար հարց մըն էր, քանի որ բնաւ ցանկութիւնը չունիմ ինքնակենսագրութիւնս գրելու...։ Ցետոյ, բաւականաչափ հեռաւորութիւնը չունինք այդ շրջանին մօտենալու որպէս գրականութեան պատմութեան ժամանակահատուած, պատմիչի դերով։ Հետեւաբար, ժամանակը որպէս հեռաւորութիւն ըստեղծող ազդակ, անհրաժեշտ է որպէսզի որոշ չափով համապարփակ նայուածք մը կարելի ըլլայ ունենալ։ Ճիշդ է որ օրինակ, եթէ 70-80-ական թուականները հետաքրքրական են, անկէ ասդին մեր գրականութիւնը, գոնէ Ֆրանսայի մէջ, քանակի նուազում կրած է. հրատարակութիւններով, մամուլի իմաստով, բանակճերով։ Հետեւաբար, չեմ կարծեր որ հիմնական յեղաշրջում, կամ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է Ինքի եւ Միւսի յարաբերութեան շրջանակին մէջ։ Անշուշտ, կարելի է մտածել որ «ԿԱՄ»ի, «Կայք»ի, «Ցառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի շուրջ ստեղծուած գրականութիւնը ֆրանսական մշակոյթին հետ յարաբերութեամբ եղող գրականութիւն մըն է։ Հայերէնով եղած, ֆրանսական մշակոյթի մօտիկ գրականութիւն մը եւ ուր հետաքրքրական կերպով այդ Ինքի եւ Միւսի հարցը չկայ այլեւս։ Չկայ, որովհետեւ կը մտածեմ՝ բոլոր գրողները թէ՛ ինք են, թէ՛ միւսը։ Պիտի ըսէի՝ երկուութիւն ունին. մեր ինքնութիւնը այլեւս երկակենցաղ ինքնութիւն մըն է որ ինքն իր մէջ հարց չի ստեղծեր մեզի։ Մենք ունինք այդ անցեալին աւանդութիւնը։ Անոնց համար որոնք գիտակից են ատոր, անցած ըլլալով այդ փուլերէն, այլեւս հարցը որոշ չափով մը կը դադրի հարց ըլլալէ։ Մենք մէկն ենք եւ միւսն ենք նոյն ատեն։ Փաստօրէն ֆրանսացի քաղաքացի ենք լման, հայ գրագէտ ենք, լման։ Այդ երկուքը նոյն ատեն։ Բան մը որ մեզ նախորդող սերունդներուն համար նոյն ձեւով չէր դրուեր։

Հ. – Նախորդող սերունդներէն ետք, այսօրուան վիճակով ալ, ֆրանսահայ գրական շրջանակը կազմողներուն մէջ գրեթէ չկայ հոս ծնող։ Միւս կողմէ, կայ նորէն Սփիւռքի այլ կեդրոններէն ֆրանսահայ հրատարակութիւններու –ինչպէս՝ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ին– աշխատակցողներու պարագան։ 20-30 տարի ետք ետ նայող մը այդ անունները պիտի դասէ՞ որպէս ֆրանսահայ գրականութեան մասնակից։

Պ. – Անխուսափելիօրէն բեւեռացում մը կայ. այսինքն, Սփիւռք մը միշտ բեւեռներ ունի, այդ բեւեռները կը փոխուին։ Իմ աշխատութեանս մէջ ես Փարիզը առի որպէս բեւեռ։ Եւ հետաքրքրական է տեսնել որ 1922-29-ի շրջանին Մարսէյլըն ալ մրցակից է որպէս այդ։ Ցետոյ, կամաց-կամաց տեղի կու տայ։ Անդին՝ Պոլիսը, հակառակ «Հայրենիք»ին, բեւեռ մը չի դառնար, ինչպէս Գահիրէն կամ Աթէնքը։

Հ. – Իսկ Պէյրո՞ւթը։

Պ. – Պէյրութը բեւեռ մը պիտի դառնայ պատերազմէն ետք, երբ կը սկսին հրատարակել «Ակօս»ը, Հալէպի «Նայիրի»ն, «Անի»ն, «Սփիւռք» շաբաթաթերթը, եւլն.։ Ուրեմն, այդ պարագային յատկանշական երեւոյթ մըն է. Սփիւռքը տեղ մըն է ուր անդադար փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան։ Բեւեռները կրնան փոխուիլ. անոնք կախեալ չեն անպայման գրողներու կամքէն։

Հիմա, կրնանք ըսել համասփիւռքը իշխող երեւոյթ է. կը խորհիմ որ այլեւս դժուար պիտի ըլլայ միայն ֆրանսահայ գրականութեան պատմութիւն մը գրել, բացի եթէ յօրինենք նոր յղացքներ։ Ամէն հարց հոն է. պէտք է կարենանք նոր յղացքներ ստեղծել, որպէսզի նոր երեւոյթները կարենանք բացատրել։ Պէտք է հասկնանք որ Սփիւռք կոչուած իրականութիւնը նորմերէ դուրս իրականութիւն մըն է։ Նոր տեսակի իրականութիւն մը որուն համապատասխան գրական կամ այլ յղացքներ չունինք։

Հ. – Մանաւանդ որ ձեր հատորով կը շեշտուի գրականութեան համախմբող վայրի դերը. համախմբող՝ պատմութիւնը, յիշողութիւնը, ինքնութիւնը։

Պ. – Մեր մէջ գրականութիւնը միշտ ուզած է դառնալ, եւ է, կը խորհիմ, մշակութային հիմնական կալուած մը։ Մենք չունինք փիլիսոփայութիւն, այս տեսակի համալսարաններ, եւլն.։ Զանազան պատճառներով չեն եղած ատոնք, բայց գրականութիւնը առաջատար դեր մը կատարած է մամուլին կից. ուրեմն, ան տեղ մըն է, ուր մարդիկ կը մտածեն եւ ինչ որ կը մտածուի, ժամանակի ընթացքին կ'ամբարուի, նաեւ կը մոռցուի։ Հետեւաբար, իմ աշխատանքիս նպատակներէն էր ստեղծել անոնց վերայայտնութիւնը եւ յիշողութեան մը, նաեւ աւանդութեան մը կազմաւորումը։ Պէտք է աւանդութիւն մը կազմաւորել։

Այսինքն, ամէն յետահայեացք կը ծառայէ որ ետ նայողը եւ ընթերցողը ի վերջոյ, կարենան իրենց անմիջական կամ հեռաւոր անցեալի պատկերացում մը ունենալ. եւ անխուսափելիօրէն նոր դասաւորումով։ Պրպտումի այն աշխատանքը որ կ'ենթադրէ նման գործ, նպատակ ունի յիշողութիւն մը տալու ապրողներուն։ Ի վերջոյ, գիրքը կը գրուի ոչ թէ յանուն հայ գրականութեան, այլ՝ այսօրին։ Անմիջական, 5-10 տարուան մեր ընթերցողներուն։ Բայց յիշողութիւն մը ստեղծելու խնդրէն անդին տեղ մը կայ ուրիշ մտասեւեռում մը. մարդոց առիթը տալ մտածելու իրենք իրենց մասին։

Պէտք է ըսել որ այս գաղութը, նաեւ շատ մը ուրիշներ, որոշ ժամանակի ընթացքին միայն ցեղասպանութեամբ մտահոգուեցան։ Միայն ցեղասպանութիւնը կը նկատուի արժանի ուշադրութեան։ Ատոր համար սեմինարներ, գիտաժողովներ կը կազմակերպուին, բայց երբեք սփիւռքահայ այլ կալուածներ, ի միջի այլոց գրականութիւնը, չեն դառնար արժանի ուշադրութեան։ Ինչո՞ւ։ Մշակոյթ կոչուածը միայն ցեղասպանութիւնը չէ։ Ես չեմ արհամարհեր, հեռու եմ արհամարհելէ ատիկա. բայց ըսել կ'ուզեմ որ գրականութիւնը բան մըն է որ մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ հիմնական դեր, միաւորողի դեր կատարած է։ Հետաքրքրական է տեսնել որ մեր գրագէտները, Պոլիս, երբոր քաղաքականօրէն իրարմէ այնքան հեռու էին, ինչպէս՝ Թէքէեան, Վարուժան, կամ Սիամանթօ, կը տեսնես յանկարծ որ մէկը միւսին նամակ կը գրէր։ Ատիկա բաւական զարմանալի երեւոյթ մըն է. ըսել է թէ զիրար կը ճանչնային եւ չունէին այն լարուած յարաբերութիւնները որոնք յետագային յայտնուեցան, ըսենք, որոշ գաղութներու մէջ, երբոր կուսակցական պայքարը արգիլեց որ մարդիկ զիրար կարդան։

Հ. – Գրականութեան մէջ, կամ անով միաւորուելու ձգտումը հակասական պատկեր մը չի՞ տար գաղութին տարտղնած վիճակին հետ։

Պ. – Գրականութեան կարեւորութեան մասին խօսեցայ. մարդիկ իրենք գիտակից էին. կը բաւէ կարդալ «Յառաջ»ի առաջին թիւին Շ. Միսաքեանի ներածութիւնը։ Հոն սեւով ճերմակի վրայ կ'ըսուի այդ մասին։ Գրականութիւնը եւ զայն բերող գրական հանդէսները մեր մօտ –տեսնել հանդանակները– ընդհանուր առմամբ կը նկատուին տեղ մը ուր մարդիկ իրարու պիտի հանդիպին։ Այսինքն, ժամադրավայր են։ Այնտեղ պէտք է կազմեն, կամ վերակազմեն այն միութիւնը որ տարտղնումը յառաջացուցած է։

«Մենք»ի պարագան ամէնէն յատկանշականն է ուր 15 գրող միասնաբար կ'աշխատակցին թերթի մը։ Հիմա որ գիտեմ այն ներքին քաշքշուկները որոնց արդիւնքն է «Մենք»ի առաջին էջի յայտարարութիւնը, կրնանք գուշակել թէ ո՛րքան խոչընդոտներ գոյութիւն ունէին գրողներուն միջեւ։ Իրենք ալ կ'ըսեն արդէն թէ կը սպասեն որ ժամանակի ընթացքին կապ մը գտնուի իրենց միջեւ։ Կ'երեւակայէ՞ք, երբոր նկատի ունին հայ ժողովուրդը եւ աշխարհը։ Հասարակաց ի՞նչ կայ եթէ ոչ աքսորի, անվերադարձ աքսորի վիճակը. կամ, ըսենք՝ արգիլուած Հայաստանը։ Այդ բոլորը չէ որ զիրենք կը մտահոգեն, այլ՝ գրականութիւնը իրենց համար տեղ մըն է որ զիրենք պիտի միաւորէ։ Օրինակ, Նարդունին կը պոռայ. «Մենք պիտի բարձրացնենք մեր ժողովուրդը գրականութեան մակարդակին որպէսզի ան կարենայ դիմանայ»։ Իրենք գրականութիւնը կը մտածեն իբրեւ բան մը որ փրկարար միջոց է։ Վեհելի գաղափար մը կրնայ ըլլալ ատիկա, բայց ամէն պարագայի իրողութիւն մըն է։ Ասիկա պատասխան է անշուշտ իրողական տարտղնումին։ Իրենք փորձառութիւնը կ'ընեն տարտղնումին, քայքայումին, ժողովուրդ մը ըլլալէ դադրելուն։ Կը բաւէ «Նահանջը» կարդալ այդ ուղղութեամբ։ Սարաֆեանի, Որբունիի վէպերը կարդալ անդրադառնալու համար տարտղնումին իսկական տարողութեան։

Ատիկա, սակայն, չենթադրեր անշուշտ որ տարտղնումին մէջ գոյութիւն չունէին մանր ընկերութիւններ. օրինակ՝ Մարսէյլի, Իսիի կարգ մը թաղերուն մէջ մանր ընկերութիւններ կային. նկատի ունինք նաեւ մտաւորական որոշ խաւ մը որ ինքն իր մէջ մանր ընկերութիւն մը կը կազմէր։ Բայց ան պայթեցաւ եւ պայթումի այդ փորձառութիւնն է որ իրենք շատ զօրաւոր կերպով կ'ընեն։ Կը խորհիմ որ այդ գրականութեան հիմնական տինամիկը այդտեղէն կու գայ. այսինքն, որքան բախումը օտարին հետ զօրաւոր էր, այնքան իրենց հակազդեցութիւնը եղաւ ուժգին։ Հակազդեցութիւնը հանդէպ միւսին, քանի որ միւսը տարտղնումի ազդակ էր. միւսը նաեւ աղէտը կը շարունակէր։

Հ. – Ձեր աշխատութիւնը ընթերցողին ուշադրութեան կը յանձնէ նաեւ մոռցուած, անտեսուած արժէքներու պարագան։

Պ. – Գրականութեան պատմութիւն մը երբ կ'ուզենք ընել անաչառ կերպով, եւ պէտք է ըսել որ զիս նախորդողներու ըրած հիմնական դիտողութիւնս այն է որ քիչ մը անաչառ չէին։ Անաչառութիւնը, այսինքն՝ մոռնալ քաղաքական ըմբռնումները մէկուն եւ միւսին։ Կը խորհիմ որ որոշ անկողմնակալութիւն կ'արտօնէ նախ բոլորը միասին նկատի առնել եւ յետոյ, նաեւ որոշ համակարգայնութեամբ (systématicité), համակարգային կերպով կարդալ բոլոր գրողներուն բոլոր գործերը։ Ատիկա կ'ենթադրէ որ դուն անձնապէս պիտի բանաս գիրքերը եւ կարդաս։ Ես երբեք, ոչ մէկ գրողի առիթով լսովի բան չեմ գրած։ Եթէ գիրքը չեմ տեսած իր առաջին հրատարակութեան մէջ, փորձած եմ միշտ զայն գտնել եւ չյիշատակել երկրորդ, երրորդ հրատարակութեամբ, որովհետեւ այդ հրատարակութիւններուն ընթացքին երբեմն որոշ բաներ կը կորսուին։

Ուրեմն, այդ աշխատանքին ընթացքին մարդ երբեմն անակնկալներու առջեւ կը գտնուի. օրինակ, երբեմն գերագնահատուած գրողներ կան որոնց չափազանց կարեւորութիւն տրուած է մեր ծաղկաքաղներուն, կամ դպրոցական ձեռնարկներուն մէջ։ Այսօր, մարդ կը նկատէ որ ուրիշ գրագէտներ ալ կային, ինչպէս՝ Ղ. Մելոյեանը, Լասը (Լուիզա Ասլանեան), Փայլակ Միքայէլեանը որ ազնուական գրող մըն է ըստ իս. կայ նաեւ պարագան գրագէտներու որոնց որոշ գործերը արհամարհուած են, կամ երբեմն ալ գերարժեւորուած. ուրեմն, պէտք է որ նոր դասակարգումի մը ենթարկուին։

Մելոյեանին թատերախաղերը շատ լաւ թատերախաղեր են. ահաւասիկ շատ հետաքրքրական նիւթ մը ինքնին։ Կամ Փ. Միքայէլեանին երկու արձակները բացառիկ կտորներ են։ Անշուշտ, կրնանք ըսել որ չեն հասնիր անպայման ֆրանսական գրականութեան գլուխ-գործոցներուն, բայց իրենց ժամանակի գրականութիւն են։ Այդ մարդիկը փորձած են ընել միշտ ժամանակակից գրականութիւն եւ շատ քիչ անգամ ըրեր անցեալի չափանիշներով ու գրելակերպերով գրականութիւն։ Միակը որ քիչ թէ շատ փորձած է իր մանկութեան անցեալը ոգեկոչել, Շուշանեանն է, ան ալ ոչ անպայման յաջող կերպով։ Հակառակ ատոր որ Ց. Օշական շատ պիտի ուզէր որ իր նախկին աշակերտները տային վկայութիւններ. բայց իրենք վկայութիւնը անպայման այդ իմաստով չէին հասկնար։

Իրենք վկայութիւնը, ինչպէս Սարաֆեան տեղ մը կ'ըսէ, քայքայուող գաղութներուն վկայութիւնը կ'ուզէին դարձնել. ատոր հիմնական սեռերէն մէկը վէպն էր։ Արդարեւ, վէպը կը յաղթանակէ այդ գրականութեան մէջ։ Որո՞նք են վիպասանները. ոչ միայն Շահնուրը, Որբունին, Շուշանեանը, այլեւ Զարեանը, Մելոյեանը, Ն. Պէշիկթաշլեանը, Լասը, Զ. Պահրին, եւլն.։ Իսկ Մելոյեանը գաղթականութիւն ստեղծող գրող մը կը նկատուէր իր առաջին վէպով («Մայրը») արդէն Պոլիս։ Ցետոյ, կան Փ. Միքայէլեանի երկու արձակները որոնք վէպ չենք կրնար նկատել, բայց կրնանք նկատել նոր ժանր մը, նոր գրական սեռ մը որ բանաստեղծական պատումն է (récit poétique). այն ատեն նորոյթ մըն էր. փաստօրէն, «Յառաջ»ի մէջ յօդուած հրատարակուած է այդ մասին, ինչ որ կը նշանակէ թէ մեր գրողներուն մտահոգութիւններէն էր այդ սեռը. հրաժարիլ վէպի մեծ կառոյցներէն եւ պզտիկ կառոյց մը առնել աւելի մատչելի. մատչելի նաեւ ժամանակի գետնին վրայ։ Փ. Միքայէլեանը որ թոքախտաւոր մըն էր, ոչ տրամադրութիւնը, ոչ ժամանակը ունէր այդ տեսակի ընդարձակ գործերու։ Անոր «Եա Եա»ն եւ «Արեւ արեւ»ը իրարու հակառակ, իրենց տեսակին մէջ նորութիւն բերող գործեր են։ Զիս ամէնէն աւելի մտածել տուողը Ղ. Մելոյեանը, Փ. Միքայէլեանը չեն, այլ երկու գրողներ որոնք կարդալով յայտնաբերեցի. մէկը Լասն է, միւսը Ն. Պէշիկթաշլեանը։ Պէշիկթաշլեանի պարագային զարմանալի պիտի թուի հակազդեցութիւնս, քանի որ այնքան ծանօթ գրագէտ մը կը թուի։ Ինք 1972-ին մեռաւ, մենք կը կարդայինք իր յօդուածները, բայց լաւ չէինք ճանչնար։ Ըսել կ'ուզեմ՝ լաւ էջերը, ծաղրանկարները հրատարակած էր առանձին հատորներով, 30-40-ական թուականներուն։ Ատոնք հիանալի պատկեր մը կու տան ֆրանսահայ գաղութէն. ծաղրանկարային անշուշտ, բայց հայերէնի բացառիկ հմտութեամբ, հոտառութեամբ։ Չեմ կարծեր որ անոնց նմանները Պոլիս անպայման կային։

Ինչ կը վերաբերի Լասին, ըստ իս ամէնէն հետաքրքրական պարագան էր, քանի որ կ'արտադրէ բաւական ծաւալուն վէպ մը եւ քանի մը բանաստեղծութիւն որոնք գրած է Աուշվից (1944) ուր աքսորական էր եւ ուր մեռաւ արդէն։

Հ. – Ի՞նչպէս հասած են անոնք։

Պ. – Գիտենք որ մեռնելէն առաջ ինք յանձնած է իրեն հետ եղող կնոջ մը եւ ան է որ երբ ազատած են կեդրոնացման ճամբարներէն, բերած եւ փոխանցած է Զօպանեանին որ զանոնք հրատարակած է «Անահիտ»ին մէջ, 1946-ին։

Բացառիկ բանաստեղծութիւններ չեն, բայց հետաքրքրական են իբրեւ հակազդեցութիւն։ Գրողներու ամբողջ խումբ մը հականացիական դիրքորոշում ունէր, սկսեալ Շ. Միսաքեանէն. այսինքն՝ թէ՛ ձախ, թէ աջի մօտ, կարելի է ըսել։ Մարդիկ կային որոնք դէմ էին նացիական եւ մանաւանդ պարտուողական քաղաքականութեան։

Հ. – Լասը համայնավարամիտ չէ՞ր։

Պ. – Համայնավար եղած է։ Վէպը նախապէս «Հայրենիք»ի մէջ լոյս տեսած է ●▶

1934–35 թուականներուն եւ 1936–ին տըպւած: Այդ հրատարակութեան լաւ բաներ կ'աւելցնէ վէպին: Հոն է որ կը յայտնուի համայնավարական ձգտումը: Նիւթը բաւական հետաքրքրական նկարագրութեամբ մեկնում մըն է Թաւրիզէն Ֆրանսա, այսինքն՝ Արեւմուտք: Հերոսներուն մէկ մասը Ֆրանսա կը մնայ, միւսը կը վերադառնայ Հայաստան: Ամէն պարագայի շահեկան է պատմութիւնը որով շրջանակ մը կը գծուի: Կարելի է ըսել՝ վիպային կառուցուածք մըն է. Արեւելքէն մեկնում, վերադարձ դէպի Արեւելք, անցնելով Արեւմուտքէն: Վէպին ծանօթացման շատ չնըպաստեց անոր վերահրատարակումը 50-ական թուականներուն, Հայաստան: Քանի որ հեղինակը համայնավար էր, իր պիտակը բաւական ժխտական ազդեցութիւն ունեցաւ գրականութեան վրայ: Լաւը վէպի կալուածին մէջ իր տեղը ունեցող գրագիտուհի մըն է. այնքան որ նոյնիսկ Ս. Վրացեան «Վէմ»ին մէջ գիջած է, կարելի է ըսել, յօդուած մը գրելու Լաւի վէպին մասին ուր անոր դրական կէտերը կը շեշտէ, նաեւ ժխտական կէտերը: Հասկնալի է այս ձեւով որ Լաւը պէտք էր արժեւորուէր: Գրականութեան պատմութեան մը նպատակներէն մէկն է վերադասաւորել արժէքները:

Հ. – Ունի՞ք նոյն ծրագիրով ուրիշ աշխատութիւններու հեռանկարը. օրինակ՝ Պէյրութի, լիբանանահայ գրականութեան մասին:

Պ. – Նման աշխատանք շարունակել հիմակուհիմա, ես անձնապէս չեմ ծրագրեր. շատ ծանր է անշուշտ: Նախ ժամանակ կ'ենթադրէ, նաեւ պրպտում, հաւաքում, խորացում, մա՛նաւանդ ցանկութիւն: Ինչ որ փորձեցի, աշխատանք մըն էր որ չէր եղած, դժբախտաբար, Սփիւռքի մեր զանազան գաղթօճախներուն մասին. նոյնիսկ Պոլսոյ համար: 1920–22–էն մինչեւ այսօրուան Պոլսոյ գրականութեան մասին գրականութեան պատմութիւն մը գոյութիւն չունի: Եղածը ծաղկաքաղեր են: Պէտք է մտածել որ ծաղկաքաղ մը գրականութեան պատմութիւն չէ. պարզ նախանիւթն է: Լա՛ւ որ գոյութիւն ունին անոնք, բայց անոնցմէ անդին պէտք է երթալ: Պրպտումի աշխատանքը չափազանց երկար եւ անյայտներով լեցուն է: Գիտէք, երբ որոշ գրադարաններ կը մտնէք եւ կ'ըսէք թէ պիտի աշխատիք ասանկ նիւթի մը մասին, մարդիկ կը ծիծաղին: Որովհետեւ ընդհանրապէս հայագիտութիւն կոչւածը արդի նիւթեր չի քննարկեր. անոնք կը նկատուին ժամանակակից նիւթեր: Ներողութի՛ւն, 300 տարի՞ պիտի անցնի որ սկսինք ուսումնասիրել մեր պատմութիւնը, իսկ պիտի լքուի՞ 50 տարի առաջուան պատմութիւնը:

Այլ հարց է որ գաղութներու պատմութիւնը դժուար նիւթ մըն է. Ի՞նչպէս գաղութի մը պատմութիւն գրել: Նկատի չունիմ գրականութեան պատմութիւնը: Ան առաւելութիւնը ունի որ գիրքեր, թերթեր, մամուլ, լրասփիւռ, այս տեսակի բաներ կամ վէճեր գոյութիւն ունին, որոնք մտածման ու քննարկման նիւթ կը հայթայթեն: Կայ, օրինակ, Լիբանանի Հայոց պատմութիւնը. 4–5 հատորնոց գործ մը գրուած է Սիսակ Վարժապետեանի կողմէ: Երբ կը կարդաք, յուսախաբ կ'ըլլաք, քանի որ Լիբանահայոց պատմութիւն չէ: Պատմութեան համար զանազան նիւթերու հաւաքածոյ մըն է: Արդէն պատրաստողն ալ պատմութիւն մը գրելու յաւակնութիւնը չունի: Անոր ատաղձը տուած է: Յետոյ, նաեւ պատրաստութեան հարց մը կայ:

Նման նիւթեր շատ նոր են եւ դիւրին չէ կազմել այն յղացային համակարգը որուն շնորհիւ պիտի կարենանք ուսումնասիրել: Անոր համար է որ ամբողջ գլուխ մը գրած եմ հատորին սկիզբը ուր կը խօսիմ մեթոտի, առարկայի մօտեցման մասին: Պէտք չէ մոռնալ որ այս առարկան այս ձեւով նաեւ կը մտնէ համալսարան, ուսումնասիրելի նիւթ կը դառնայ եւ տող կը ստանայ օրինավիճակ: Նիւթերը օրինավիճակ մը հարկ է ստանան, որպէսզի գիտական աշխարհին մէջ գոյութիւն ունենան:

Հ. – Աւարտելէ առաջ պիտի ուզէի որ բացատրէք թէ ձեր անձին մէջ ի՞նչպէս կը գոյակցին ստեղծագործն ու հաւաքող-վերլուծողը:

Պ. – Օ՛, նման հարցումի թերեւս ես չէ որ պատասխանեմ, բայց քանի որ կը հարցնէք, փորձեմ: Նախ, պէտք չէ մոռնալ իմ անունով գոյութիւն ունի գուցէ 4 հատոր ուսումնասիրութեան աշխատանք: Այսինքն, «Տրամ»ը, «Մարտ»ը, Դ. Վարուժանի, Նարեկացիի մասին, յօդուածներ եւ այլ ուսումնասիրութիւններ չեմ յիշատակեր: Ցամենայնդէպս, ուսումնասիրողի, պրպտողի աշխատանքը տեւական աշխատանք մը եղած է, բայց անշուշտ այս աստիճանի չէր հասած. այսինքն՝ պատմական որոշ տըւեալներու վրայ հիմնուորուող աշխատանք մը, թէեւ կը բաւէ կարդալ Դ. Վարուժանի մասին աշխատութիւնս ուր բաւական երկար ու ընդարձակ պրպտումի աշխատանք մը կատարած եմ արդէն: Հետեւաբար, հոս անհրաժեշտ էր գրականութեան պատմութիւն մը իր յըստակ կանոններով: Գիրքին մէջ կան վերլուծական մասեր, բայց փորձեցի հաւասարակշռել գրականութեան պատմութիւնն ու գործերու վերլուծումը, որպէսզի ընթերցողը –գիրքը կը ներկայանայ ֆրանսերէնով–, ունենայ հաստատ տուեալներ: Գիրքին մէջ թեմաներ կան, անշուշտ, որ ենթախորագիրը կը բնորոշէ, եւ անոնք որպէսզի կարենան հասկնալի դառնալ, անհրաժեշտ բոլոր տըւեալները պէտք է տալ:

Անշուշտ, քանի որ պրպտումի, պատմական աշխատանքը կարեւոր էր, մարդիկ պիտի մտածեն թէ ի՞նչ կապ ունի ասիկա ստանաւոր գրողին, կամ պատումներ գրողին հետ: Կը խորհիմ որ մէկ բան կայ. նախ, մէկը միւսը չէր հակասեր: Ինծի համար անհրաժեշտ էր որ իբրեւ գրող ես ստեղծէի իմ աւանդութիւնս: Ըսել կ'ուզեմ՝ ճանչնայի եւ ճանչնալով ձերբազատուէի անոնցմէ որոնք զիս կը կանխեն: Անոնք որոնք ինծմէ առաջ էին, անոնցմէ ոմանց ես հանդիպած էի. Սարաֆեանը, Որբունին, Թօփալեանը, ուրիշներ: Ուրեմն, այդ յարաբերութիւնները որոշ չափով մը կազմաւորիչ դեր կատարած են, բայց նման ձեռնարկ կը ծառայէ նաեւ որոշ չափով վերակազմելու անցեալ մը ինքզինքին համար: Գրող մը կ'ընտրէ իրեն նախորդողները, զիրենք կը ճանչնայ եւ կը ձերբազատուի անոնցմէ: Անշուշտ, հիմա որ քիչ մը արձակ սկսած եմ գրել, արձակի իրենց փորձը զիս կը հետաքրքրէ եւ կը խորհիմ որ Ֆրանսահայ գրականութեան մէջ յայտնուած վէպը, բանաստեղծական արձակը, նոյնիսկ արձակ բանաստեղծութիւնը նորութիւններ էին Պոլսոյ բաղդատմամբ եւ ասիկա փորձառութիւն մըն էր որ պէտք էր թերեւս իւրացնել. ոչ թէ կրկնելու, այլ՝ աւելի անդին երթալու համար: Արձակի մէջ մենք փորձի պէտք ունինք, մեզ նախորդող փորձերու, որպէսզի կարենանք գրել այն ինչ որ կ'ուզենք գրել:

Կան գրողներ որոնք բացարձակապէս չեն ճանչնար մեր գրականութիւնը, կը գրեն. պարզապէս կը կրկնեն իրենք զիրենք, կամ դուրսինները. իբր թէ պէտք չէ «ազդուիլ»: Գրականութեան պատմութեան մէջ «ազդեցութիւն» կոչուածը շատոնց մէջտեղէն վերցուած յղացք մըն է: Գրականութեան մը նպատակը պարզ արտաքին հայելի մը դառնալ չէ: Այս գրողներէն շատ քիչեր սորվական կերպով կը կրկնեն օրինակ իրենց ժամանակի Ֆրանսացիները: Հետաքրքրական է այդ յարաբերութիւնը:

Ժամանակակից գրող մը պէտք է այս տեսակի փուլէ մը անցնի, քանի որ մեր գրականութիւնը փոխանցման նորմալ մեքանիզմներ չունի եւ գրագէտը ինքը պիտի ստեղծէ փոխանցման իր մեքանիզմները, առանձնելով ինչ որ իրմէ առաջ կը գտնուէր: Անշուշտ, նաեւ նկարագրի վերաբերող բան մը կայ. ես կը սիրեմ կարդալ այն բոլոր բաները որոնք գրուած են: Ուրիշներ իրենք զիրենք կը նկատեն աւելի գրող, քան թէ կարդացող: Բայց ես կը նախընտրեմ կարդալ, ինչ որ չարգիլեր գրելը: Մարդ ինքզինք կ'ըլլայ եւ կը ճանչնայ Ուրիշով, ի՛նչ իմաստ ալ տանք այդ Ուրիշին:

– Շնորհակալութի՛ւն:

Տեսակցեց՝

Ա. Թ.

Cinquante ans de littérature arménienne en France

CONCLUSION

(Extrait)

... Tout au long de ce demi siècle étudié, la littérature arménienne de France manifeste-t-elle des traits spécifiques ?

Nous ne pouvons certes pas extrapoler de l'individuel au général, transférer un trait propre à un écrivain à l'ensemble que recouvre l'expression «littérature arménienne de France». Il nous semble cependant que, indépendamment des lieux de parution qui est un fait fort significatif en lui-même pour une littérature développée en situation extrême, en situation de dispersion, les œuvres qui constituent cette littérature sont le fruit d'une expérience unique. Nous avons évoqué cette expérience dans les paragraphes précédents. S'il fallait la résumer en une phrase, nous dirions qu'elle a trait à la confrontation avec l'étranger et l'altérité. La littérature arménienne de France fait de l'étranger sa grande, et presque unique, figure. En détournant le sens d'une remarque de Ochagan concernant les écrivains de Paris, nous avancerions ceci: «Ce qu'ils nous ont apporté c'est l'étranger» [1]. Positivement, cette phrase signifie que la littérature d'exil parle de l'Autre comme de Soi; elle met en scène les ébranlements de l'identité trop sûre d'elle-même et de sa «mêmeté» et pas assez attentive au devenir. C'est là que résident son originalité et sa singularité.

Cette expérience fait défaut aux écrivains des pays du ProcheOrient. Ces pays qui offraient à la littérature des conditions plus favorables de développement en raison de l'existence de milieux majoritairement arménophones, d'institutions et d'écoles, n'ont pas été le théâtre d'une telle expérience. Et, conjointement, parler d'un roman arménien du Proche-Orient est un non-sens, faute d'ouvrages représentatifs, même si les rares ouvrages en prose de A. Dzaroukian [2], de Mouchegh Ichkhan [3], de Yetvart Boyadjian [4], tentent de donner forme à l'expérience douloureuse de l'exil. Dans la dispora occidentale, les Etats-Unis qui offraient des conditions de vie analogues à celles de la France n'ont réuni que des écrivains, de talent certes, mais dont les œuvres sont davantage tournées vers le passé. Les rares textes qui traitent de la vie quotidienne des exiilés de l'Amérique, signés par Hamasdegh, P. Nouriguian (1894-1988), Aram Haygaz (1900-1986) ou Sourên Manuelian (1906-1980), ne sont pas considérés par la critique comme étant significatifs, et l'expérience qui s'y trouve consignée ne peut être comparée à celle que nous avons mise à l'évidence : entre le passé de rêve et le présent insoutenable, il n'y a pas de choix à faire et cette opposition est beaucoup trop primitive pour être spécifique.

Par ailleurs, aussi bien aux Etats-Unis qu'au Proche-Orient, nous ne rencontrons pas le phénomène de groupe littéraire, si caractéristique du cas arméno-français. Certes, c'est à Boston qu'est publiée, pendant plus de cinquante ans, la revue **Hayrénik** et c'est à New-York qu'est lancée la revue **Nor Kir** de P. Nouriguian. Mais ces deux revues n'ont pas été l'expression d'un groupe et la littérature n'a pas fait l'objet d'une expérience collective. Nous pourrions en dire autant des tentatives avortées au Proche-Orient, **Nor Charjoum** au Caire, dans les années 1920, la revue **Naïri** de Dzaroukian à Alep, dans les années 1940 et 1950, et, plus récemment, la revue **Pakine** de Beyrouth (1962-), ne parviennent à cristalliser des idées, une sensibilité ou une esthétique. Des œuvres importantes ont vu le jour sans doute. Il est toutefois difficile de parler d'une «génération» littéraire qui ait découvert un champ, exploré un monde, inventé un langage. Par delà l'expérience, les œuvres ellesmêmes s'inscrivent plus dans la continuité par rapport à la tradition que dans la rupture. Loin de mettre en question l'héritage reçu, la poésie arménienne du Proche-Orient s'efforce de prolonger les voies ouvertes par les poètes du début du siècle. C'est l'inverse à Paris, où Sarafian, Topalian ou Gosdantian, à des degrés divers, opèrent une véritable métamorphose de l'esthétique poétique.

Dans les deux aires géographiques mentionnées, un certain conservatisme, pour ne pas parler de passéisme, à la fois esthétique et culturel, a rendu impossible l'émergence d'œuvres novatrices. La volonté de maintenir et de conserver des valeurs, un mode de vie, une conception du monde héritée des pères, le désir plus ou moins conscient de gommer la rupture que constituent la catastrophe et l'exil ont sans doute provoqué une attitude de repli sur soi, tant aux Etats-Unis que dans les pays du Proche-Orient. L'extrême émiettement et la relative concentration se rejoignent. Ni dans les cercles fermés du Proche-Orient, ni dans les vastes étendues des villes américaines, le processus d'ouverture sur le monde ne semble avoir été engagé d'une manière aussi décisive qu'en France.

Sans nier l'importance d'autres facteurs sociaux et individuels, nous pensons que c'est dans cette ouverture que se situe la littérature arménienne de France. En fait, **là où la confrontation avec le monde environnant a été la plus forte, la plus dangereuse et la plus altérante, c'est là que la littérature semble avoir été la plus féconde.** La rupture vécue d'une manière collective a été fertile et créatrice d'œuvres. Si l'on peut parler aujourd'hui de roman arménien et de poésie arménienne de la diaspora, propres à la structure psychique de la vie à l'étranger, c'est principalement grâce aux œuvres des écrivains arméniens de France. Si l'exil a été un malheur, les écrivains de France, quant à eux, en ont fait, par leurs œuvres, une chance.

(1) **A l'ombre des cèdres,** op. cit; p. 96.

(2) **Poète, A. Dzaroukian a publié également des textes en prose à caractère autobiographique, en particulier** Des hommes sans enfance, **Alep, 1952;** Vieux rêves et nouvelles routes, **Beyrouth, 1960.**

(3) **Ce poète a publié deux romans :** Pour le pain et la lumière, **Beyrouth, 1951, et** Pour le pain et l'amour, **Beyrouth, 1956, inspirés de la vie des orphelins du génocide.**

(4) **1915-1966. Né à Mousse Dagh, Y. Boyadjian a vécu au Liban, où il a publié, outre des poèmes, quelques volumes de nouvelles :** La Terre, **Beyrouth, 1948,** Le Livre de l'exilé, **Beyrouth, 1963.**

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
MARDI 8 JANVIER 2002
LE NUMERO : 1 €

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20.335 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.335

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Ռենաթօ Ռուճիէրօ իր հրաժարականը տըւաւ, իբրեւ հետեւանք խանդավառութեան այն բացակայութեան, զոր իր պաշտօնակիցները ցուցաբերած են Եւրոյի կիրարկման առթիւ: Այս առթիւ հրապարակուած զեկոյցը կ'ըսէ.– «Միացեալ համաձայնութեամբ եւ ի շահ երկրին, նախարարապետը եւ Արտաքին նախարարը այն եզրակացութեան հասան, որ պատեհ է վերջ տալ կառավարական գործակցութեան, զոր երկու կողմերը կարեւոր, օգտակար եւ ցարդ դրական նկատած էին»: Առայժմ, Պէրլուսքոնի ինք ստանձնեց Արտաքին նախարարութիւնը: Իրեն համար Ռուճիէրոյի հրաժարումը ծանր հարուած մըն է, քանի ան կը նկատուէր որպէս երաշխաւորը արտաքին քաղաքականութեան շարունակականութեան:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ցուրտը եւ ձիւնը աւեր գործած են կեդրոնական Եւրոպայի մէջ: Յունաստանի եւ Թուրքիոյ մէջ, ձիւնը պատճառ դարձած է որ երթեւեկը դադրի, օդակայաններ փակուին: Թուրքիոյ բազմաթիւ գիւղեր բոլորովին կղզիացած են եւ աշխարհէն կտրուած, Պոլիս իսկ 7 մեռեալ կար: Աթէնք ձիւներու տակ թաղուած էր եւ շատ գեղեցիկ պատկեր մը կը պարզէր, բայց, քաղաքին ամբողջ կեանքը անդամալուծուած էր: Մեռեալներ կան նաեւ Լեհաստան եւ Պուլկարիա: Վախ կայ նաեւ որ յանկարծակի ձիւնհալ մը ողողումներու պատճառ դառնայ: Թուրքիա եւ Յունաստան ջերմութիւնը զերոյէն վար 21 եւ 18–ի իջած էր:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Ա. Շարոն քիչ մը աւելի ձայնը բարձրացուց Արաֆաթի դէմ, ձեռք ձգելէ ետք զէնքով լեցուն նաւու մը վրայ. զէնքեր որոնք, ըստ իրեն պաղեստինեան իշխանութեան սահմանուած էին: Նաւը գրաւուած է Կարմիր Ծով եւ խարսխած Էյլաթի նաւահանգիստը: Շարոնի համար «սարսափինա»ն է: Պաղեստինցիներ կը հերքեն որեւէ կապ ունենալ այդ զինամթերքին հետ, բայց, Շարոնի համար կասկած չկայ, պարսկական այդ զէնքերը կը փաստեն որ Արաֆաթ «պատերազմի ռազմավարութիւնը» ընտրած է, ապսպրելով զէնքեր որոնք խաբայէլեան բոլոր վայրերը կը հասնին:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ խորհրդարանականները քուէարկեցին նախագահ Տուհալտէի տընտեսական ստիպողական օրինագիծը, որ վերջ կը դնէր տոլար – փեսօ հաւասարութեան: Կառավարութիւնը 29% արժեզրկեց նաեւ ազգային դրամը: Այս կարգադրութիւնները առ այժմ ոչինչ լուծած են: Ամէն օր 2000 նոր աղքատներ կան, որոնք պարտին օրական 4 փեսոյով (4 եւրօ) ապրիլ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, Ամերիկացիք Մոլլա Օմարի հետքն ալ կորսնցուցած են, Պէն Լատէնէն ետք: Դեռ, Յունուար 4-ին, վստահ էին, որ յաջողած են պաշարել Ալ – Քաիտայի պարագլուխը եւ իր ձեռք ձգուիլը անմիջական էր, բայց, քիչ ետք հաստատուեցաւ որ Օմար յաջողած է խոյս տալ մոթոյի մը վրայ...: Պուշ միշտ համոզուած է որ թէ Պէն Լատէնը թէ Օմար պիտի բռնուին եւ դատուին եւ միշտ համբերութեան կը հրաւիրէ ժողովուրդը: Առջի օր ալ ամերիկացի զինուոր մը մեռաւ Աֆղանիստան կռիւներու ընթացքին: ԱՄՆ կը խորհին որ տեղեկութիւններ պիտի կարենան քաղել Փաքիստանի Թալիպան նախկին դեսպանէն, որ Ամերիկացիներուն յանձնուած է Փաքիստանի կողմէ: Մնաց որ, ցարդ ձեռք ձըգուած Թալիպաններն ալ շատախօս չեն:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ միջեւ մթնոլորտը միշտ լարուած կը մնայ եւ Նեփալի հանդիպումը ոչ մէկ արդիւնք տուաւ: ԱՄՆ կ'ըսեն ընթացք տալ Փաքիստանի նախագահին ճիգերուն բանակցութեան մը դրկելով Քաթմանտուի հարաւային Ասիոյ 11-րդ վեհաժողովին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ, Եւրոպական Միութեան հերթական (6 ամիս) նախագահութիւն կը ստանձնէ Սպանիա: Մատրիտի Ազգային Օտիթորիոմին նուագահանդէսը Յունուար 7-ին եւ աշխատանքի հանդիպում մը Ասնարի կառավարութեան եւ Եւրոպական Յանձնախումբին միջեւ պաշտօնական բացումը կը նշեն այդ հերթապահութեան:

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ՓՈԽԱԴՐՈՂ փոքրիկ օդանաւ մը, զոր կը վարէր 15 տարեկան պատանի մը, ջախջախուած է Ֆլորիտայի Թամփա քաղաքի Պանք օֆ Ամերիկայի շէնքին: Օդաչուն տեղն ու տեղը մեռած է, բայց արարքին բնոյթը խուճապ ստեղծած է Միացեալ Նահանգներու մէջ եւ ապահովութեան ուժերն ալ իրար անցած են: Հաստատուած է, սակայն, որ ահաբեկչական արարք մը չէր եւ պատանին մտային խանգարումէ կը տառապէր: Դիակին վրայ թուղթ մը գտնուեր է, ուր իր համակրանքը կ'արտայայտէ Պէն Լատէնի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ, Յունուար մէկէն ի վեր ի զօրու է քաղաքացիական նոր օրինագիրք մը, որ կիներուն հաւասար իրաւունքներ կը շնորհէ այրերուն հետ: Այր մարդը կը դադրի այլեւս ընտանիքին տէրն ըլլալէ: Ցարդ, նախորդ օրինագիրքը, հիմնուած զուիցերական օրէնքին վըրայ, այլեւս չէր համապատասխաներ ընկերային ներկայ պայմաններուն: Կը փոխուին նաեւ ամուսնական պայմանները: Զոյգ տարբեր դրութիւններ ընտրութիւն մը կու տան յետագայ ամուսիններուն, մինչ մինչեւ այսօր, ամուսնութիւնը հիմնուած էր միայն մէկ դրութեան վրայ, որ ինչքերու բաժանումն էր եւ ամուսնալուծման պարագային, ամէն ինչ ամուսինին կը պատկանէր եւ կինը ոչինչ ունէր: Նոր օրէնքը կ'արգիլէ ամուսնութիւնը 18 տարեկանէն առաջ, մինչ անցեալին 15 էր աղջիկներուն համար եւ 17-ը տղոց:

ՊԱ – ՌԷՆԻ Պառ գիւղի բնակիչները ընդվզած են, քաղաքապետէն սկսեալ, որովհետեւ արդարադատութիւնը ազատ արձակած է հինգ պատանի յանցագործներէն չորսը: Ասոնք յաջորդական պայթումներ ըրած էին Ամանորի գիշերը եւ յաջորդ օրն ալ, որոնց հետեւանքով 9 հոգի վիրաւորուած էր եւ խուճապ ստեղծուած գիւղին մէջ: Պատանիները ծագումով Թուրք, ձերբակալուած էին եւ տեղւոյն Թուրք համայնքն ալ վախի մէջ էր: Ճաշարանը փակուած էր եւ Թուրքերը դուրս չէին ելլեր: Բնակիչները ձանձրացած են ապահովութեան չգոյութենէն, կը գտնեն որ 1000 Թուրք շատ է 6000 հոգինոց գիւղի մը համար: Քաղաքապետին համար արդարադատութեան այս ընթացքը հրաւէր մըն է խռովութեանց: Կիրակի, Յունուար 6-ին, քանի մը հարիւր հոգի ցոյց մըն ալ ըրին բողոքելու համար այս ազատ արձակումներուն դէմ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Նախագահը՝ Ահմետ Նեճ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԼԻԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ազրպէյճանի նախագահը Հ. Ալիեւ Նոր Տարուան իր ուղերձին մէջ յայտարարած է թէ իր կառավարութիւնը ամէն կարելին ի գործ պիտի դնէ Ղարաբաղի հարցին համար, նոյն ատեն այդ երկրամասը նըկատելով Ազրպէյճանի «անբաժան» կտորը եւ պատրաստակամութիւն յայտնելով զիջումներու: Սակայն, ան ոչինչ ըսած է իր կատարելիք զիջումներուն բնոյթին մասին:

Ալիեւ 2001–ը իր երկրին համար խիստ յաջող տարի մը որակած է, անոր գըլխաւոր խնդիրը նկատելով Ղարաբաղը: Ըսած է թէ 2002–ին բոլոր կարելիութիւնները պիտի օգտագործուին այդ խնդիրը լուծումի յանգեցնելու համար: Ապահովութիւն ալ տուած է որ լուծումը պիտի ըլլայ Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան եւ գերիշխանութեան հիմերով, ինչ որ յարիր է միջազգային օրէնքի չափանիշներուն: «Մենք միշտ չինիչ կեցուածք ունեցած ենք. պատրաստ ենք Հայաստանի հետ զիջումներ կատարելու: Վստահ եմ որ հակամարտութիւնը կը լուծուի, ազրպէյճանական գրաւեալ հողերը կ'ազատագրուին եւ մեր հայրենակիցները որոնք զրկուած էին իրենց տուներէն, կը վերադառնան իրենց հողերը» ըսած է ան:

«ԱԿՕՍ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐ Հ. ՏԻՆՔԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագիրը Հրանդ Տինք ծաւալուն հարցազրոյց մը տուած է քրտական «Խօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթին որ լոյս կը տեսնէ Թրքերէն (Յունուար 6), պարբերաբար քրտերէն որոշ բաժիններով: Հարցազրոյցին դրդապատճառը Ունեւորութեան տուրքին նիւթով թրքական ֆիլմի մը այժմէականութիւնն է: Թուրք հանրային կարծիքին մէջ աշխոյժ բանավէճի մը մեկնակէտը եղած է ֆիլմը. մամուլին մէջ լայն արձագանգներ լոյս կը տեսնեն թէր ու դէմ կարծիքներէ: Կան խորական այդ կարգադրութեան մէջ հայ, յոյն եւ հրեայ փոքրամասնութիւնները թիրախ առնող մտայնութեան մը գործադրութիւնը տեսնողներ, կան ուրիշներ ալ որոնք կը ջանան արդարացնել 1940–ական թուականներու սկիզբի իշխանութիւններ, ըսելով որ այդ տուրքը անխուսափելի էր երկրին տնտեսական կացութիւնը բարելաւելու համար եւ թէ ան գանձուեցաւ Թուրք բնակիչներէն ալ, եւլն.:

Հ. Տինք պատասխանելով հարցումներու կ'ըսէ ի միջի այլոց թէ Թուրքիա այսօր դժուարութիւն ունի իր անցեալը ուղղակի դիտելու, որովհետեւ, ապագան միշտ հիմնեց անցեալը խաւարի մէջ պահելու նախընտրութեան վրայ. իր ազգային ինքնութեան հիմ ըրաւ միւսին թշնամութիւնը:

Շահեկան էջ մըն է ուր նիւթ եղած են անցեալ դարու սկիզբին Օսմանեան կայսրութեան հայկական ներկայութիւնը ու այսօրուան կրճատուած պատկերը, թիւերը: Կ'անդրադառնանք առանձին:

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՇԻՇԼԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Է. Խօզքէօք «Հիւրրիյէթ» օրաթերթին յօդուածագիրներէն է. Յունուար 6–ի թիւին մէջ կը ներկայացնէ Գէորգ Վիշէն Ագնաւուրը որուն շիրիմին հանդիպած է Շիշլիի Հայոց գերեզմանատունը այցի մը ընթացքին: Զինքը կը ներկայացնէ որպէս «օսմանցի մտաւորական մը»: Մեծ վաստակի տէր բուսաբան մը եղած է, պրպտելով ու դասակարգելով նախ Պոլսոյ, ապա Անատոլուի բուսատեսակները: Մօտ երկու տասնեակ հատորի (ֆրանսերէն) հեղինակ է: Ծնած է 1861-ին, մեռած՝ 1920–ին:

Է. Խօզքէօք կը գրէ թէ Գ. Վ. Ագնաւուրի մասին իր տեղեկութիւնները քաղած է «Հայերը Օսմանեան առողջապահութեան ծառայութեան մէջ» խորագրուած գեղեցիկ հատորէն որուն հեղինակը կը կոչուի Արսէն Եարման:

Իսկապէս գեղատիպ, մեծապէս տպաւորիչ հատոր մըն է այս մէկը, վաւերագրական դժուար հաւասարելի հարստութեամբ մը: Հրատարակութիւնն է Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին վաքըֆին: Այս մէկուն ալ կ'անդրադառնանք առանձին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(4 janvier)

Ecrire depuis l'exil

CINQUANTE ANS
DE LITTERATURE ARMENIENNE
EN FRANCE
Du même à l'autre

de Krikor Beledian.
Ed. CNRS, 488 p., 35 euros

Ce livre est un monument. Ce qu'il commémore n'est pas un événement spectaculaire, mais une permanence : celle d'une littérature ayant à vivre l'exil. Sans l'ouvrage de Krikor Beledian, riche d'une information exceptionnelle, cette permanence elle-même était menacée de dispersion. A l'exil aurait alors succédé une perte de mémoire, c'est-à-dire une mort symbolique.

A partir de 1915, à la suite du génocide dont les Arméniens furent victimes, une part importante des survivants se réfugia en France, une communauté se constitua, autour notamment d'une forte Eglise et de quelques foyers intellectuels, comme le vénérable journal **Haratch (En avant,** fondé à Paris en 1925). Plusieurs générations se succédèrent, sans dissoudre la référence à l'identité commune. Les écrivains et les journalistes, furent évidemment, durant les cinquante années (1922-1972) que Krikor Beledian étudie, des garants, des témoins et des acteurs de l'histoire douloureusement vécue par le peuple auquel ils appartenaient. Certes, parmi ces dizaines d'auteurs qui écrivaient dans leur langue d'origine (perpétuant ainsi une littérature très riche et diverse), peu ont accédé à la notoriété en France. Citons néanmoins le remarquable poète Armen Lubin (1903-1974), qui, à côté de son œuvre en arménien (sous son vrai nom: Chahan Chahnour), écrivit et publia en français, notamment chez Gallimard.

Mais la gloire personnelle n'était probablement pas la première urgence de tous les hommes et femmes auxquels ce livre infiniment précieux rend hommage et justice.

P. K.

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ԱՊԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐԸ

Երեւանի «Աւանգարդ» շաբաթաթերթը մօտ 20 թիւի մէջ հրատարակեց Երեւանի մեր աշխատակից Լեւոն Միրիջանեանի մանրամասն, այլ հանրամատչելի յօդուածաշարքը, ուղղագրութեան վերադարձի անհրաժեշտութիւնը բացատրող։ Աշխատանք, որ ինչպէս այդ անհրաժեշտութիւնը առաջին օրէն տեսնողներու խումբէն ուրիշներու ըսածները, ամէն բանէ առաջ ամօթի մը վերջ տալու կը ձգտի. այն ամօթը զոր մարդ կը զգայ տեսնելով որ անկախ Հայաստանի մէջ վէճի նիւթ է այդ վերադարձը եւ թէ անոր հակառակորդները տակաւին բաւական ուժ ունենալ կը թուին, քանի որ անկախութեան օրով դպրոց մտած ու աւարտած սերունդն ալ կը շարունակէ հայերէնագրութեան խամաճիկ մը գործածել որպէս ուղղագրութիւն։

Կայ նաեւ ամօթին Բ. շերտը. ան ամենայն ամբարտաւանութեամբ ասպարէզ կ'իջնէ ամէն անգամ որ ուղղագրութեան վերադարձին նպաստաւոր կարծիք մը տեղ գտնէ թերթի մը մէկ անկիւնը. ամօթին այս տեսակը կը վերաբերի խեղագրութեան պաշտպաններուն անդիտութեան. անոնց, որոնք տոքթոր, փրոֆէսէօր մակդիրներով կը ներկայանան, առանց որեւէ վերապահութեան ամէն առիթի ազդարարելու համար թէ մանկապարտէզի մանչուկ մը այդ կոչումներուն իրենցմէ աւելի արժանի է. այն առաւելութեամբ որ սորվելու կարողութիւնը կամաւոր կերպով բթացուցած չէ։ Ու այդ մարդիկը պաղէն աւելի պապականի խճաճայնութեամբ կը լեցնեն միջոցը, ամէն անգամ որ մէկը կրկնէ, բացատրէ վերադարձի անհրաժեշտութիւնը։

Այդպէս եղած է Լ. Միրիջանեանի յօդուածաշարքին պարագան ալ։ Թերթը Դեկտեմբեր 19 – 26–ի թիւին մէջ աւելի քան էջ մը յատկացուցած է եղած հրապարակումին արձագանգներուն։ Խմբագրութեան տուած ծանօթութիւնը կ'ըսէ թէ Լ. Միրիջանեանի «Ազգայինը Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է» յօդուածաշարքը գրաւոր եւ բանաւոր արձագանգներ ունեցած է, ինչ որ անկախ՝ անոնց միջուկէն, հետաքրքրութեան գոյութիւն կը մատնանշէ որպէս ուրախալի առաջին երեւոյթ։ Ուրախալի երկրորդն ալ այն է որ դէմ արձագանգներու հեղինակները անպաշտպանելի տեսակէտ մը պաշտպանելու իրենց անհեթեթ ջանքով կու տան իրենց սնանկութեան ապացոյցը. ո՛չ մէկ լուրջ հակափաստ, կամ ուշագրաւ մօտեցում։ Կաղապարներու շարան մըն է որ մէկ թերթին սիւնակներէն կ'անցնի ուրիշի մը, տրամաբանական ըլլալու, նորոգուելու լման անտարբերութեամբ։

Թերթը այդ էջին մէջ առած է երկու դրական, երկու ժխտական կարծիք։ Առաջինները կը պատկանին Ջանի Միրզաբեկեանի («Պէտք է վերականգնել ազգային ուղղագրութիւնը») եւ տնտեսագիտութեան տոքթոր փրոֆէսէօրի մը՝ Ալպէր Սահակեանի («Այո, ազգայինը մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է»)։ Դէմ արտայայտուողներն են Թեւոս Պետրոսեան («Ուղղագրութիւն եւ յեղափոխութիւն») եւ բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր փրոֆէսէօր Պետրոս Բեդիրեան։ Պէտք է նշել թէ Ջ. Միրզաբեկեանի գրութիւնը հրատարակուած է դասական ուղղագրութեամբ, ինչ որ հեղինակին փափաքով եղած պէտք է ըլլայ։ Փափաքին ընդառաջելու կեցուածքով անշուշտ գնահատել է թերթն ալ, որուն սակայն ազատամտութիւնը չի նշանակեր անպայման հարցին նոյնիսկ նուազագոյն գիտակութիւն։ Քիչ մը տարօրինակ կը հնչէ այս կէտին մատնանշումը, սակայն, իրականութիւն է։ Այսպէս, վճարկումի էջին վերեւը զետեղուած վեց տողնոց ծանօթութեան մէջ ուղղագրութեան որպէս սահմանում պիտի չտրուէր «արեւմտահայերէն»ը...։ Այսուհանդերձ, հետաքրքրական է որ «արեւմտահայերէն ուղղագրութիւն» (ոչ իսկ «արեւմտահայերէնի»...) կոչուածին մէջ ալ նոյն խմբագրութիւնը կը տեսնէ «լեզուի անաղարտութեան» նշանը, այդ մասին հոգածութեանը համար շնորհակալութիւն յայտնելով Լ. Միրիջանեանի։ Իսկ հարցին որոշումը կը ձգուի ընթերցողներուն եւ համապատասխան ատեաններուն։

Երկու թեր կարծիքներուն տէրերը կը գրուատեն Լ. Միրիջանեանին աշխատանքը, կրկնելով թէ արդար է անոր պնդումը, ուղղագրութեան վերադառնալու մասին։ Ա. Սահակեան կ'աւելցնէ թէ համակարգիչներու լայն գործածութեան մեր ներկային մէջ այդ բարիքէն լաւագոյնս օգտուելու պայման է նաեւ դասական ուղղագրութեան վերադարձը։ Գրութիւնը կ'աւարտի այն համոզումով որ «Ազգայինը մեսրոպյան ուղղագրությունն է, հարցը միայն ժամանակի և նրան անցնելու եղանակի մեջ է»։

Իսկ Ջ. Միրզաբեկեան ուղղագրութեան կալուածին մէջ Մ. Աբեղեանի պատճառած չարիքը կը մեկնաբանէ որպէս Մաշտոցի գաւիթին խլելու անյաջող փորձ։ Կը յիշէ բոլոր մեծանուն հայագէտներուն եւ գրողներուն ընդդիմութիւնը, առանձնացնելով Հ. Աճառեանը։ Կը յիշէ նաեւ Յ. Թումանեանի զարմանքն ու բողոքը որպէս հայ գրող եւ Հայ Գրողներու Միութեան նախագահ։ Կ'ուզէ որ նախագահը չեղեալ յայտարարէ ուղղագրութեան «տխրահռչակ դեկրետը», ապա համահայկական յանձնաժողով մը ստեղծուի, հարցին լուծում տալու համար։

Դէմ արտայայտուողներէն Թ. Պետրոսեան յուսախաբ է որ «Ազգ»ի եւ «Երկիր»ի մէջ երկու ակադեմիկոսներու՝ Լ. Հախվերդեանի եւ Ս. Աբրահամեանի նիւթին մասին «գիտականօրէն սպառիչ» նկատած պատասխաններէն ետք, տակաւին համարձակող կայ վէճը փակուած չհամարելու, ինչպէս օրինակ՝ Լ. Միրիջանեանը։ Այս վերջինին ու անոր գաղափարակիցներուն օրհնեալ յամառութիւնն ալ Թ. Պետրոսեանի այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ անոնք մղուած են «եթե ամեն ինչ կարելի է փոխել, ուղղագրությունը ինչո՞ւ չփոխենք»ի մտայնութենէն...։ Ան կ'ըսէ տակաւին թէ այդ խումբը կը փորձէ համոզել որ «շատ ավելի հետաքրքիր կը լինի, եթե գրենք մի բան, կարդանք բոլորովին ուրիշ բան»։ Օրինակներ ալ տրուած են այս մասին. «գրում են» սիւնակին տակ տեղ գտած է յանրայայտ մը զոր վերոնշեալ խումբը կը կարդայ եղեր «հանրահայտ»...։ Նոյն ստորագրութեան տակ տակաւին այս զոյգին հետ համակեցութիւն կը տանին՝ «աշխարհաբարի ուղղագրություն», «սփյուռքահայության խոսակցական լեզվի և արևելահայերենի 80 տարվա պետական լեզվի միջև պատվասիրական մրցակցություն»ը, եւ այլն։

Հաւանօրէն Թ. Պետրոսեանի անձին ու տեսակէտին մասին լաւագոյն գաղափար մը կու տայ յիշել թէ ան 2000 Յունիս 9–ի «Գրական թերթ»ին մէջ, «հայագէտ»ի կոչումին արժանի նկատուած եւ ուղղագրութեան դէմ ամէնէն դաժան պայքարը մղող Գ. Ջահուկեանի 80–ամեակի պարագայական գովաբանութեանը «հիանալի»ներուն, «սպառիչ»ներուն բազմութեան մէջ կ'ըսէր. «Լեզվաբանը բերեց մի ամբողջ շարք բառեր, որոնք դասական ուղղագրությամբ հնարավոր չէ գրել,, առանց աղճատելու բառիմաստը», ապա փակագծի մէջ կը թուէր շնորհիւ աբեղեանական խեղագրութեան աղճատումէ փրկուած այդ բառերը. «բոյս, թոզ, կոոպերացիա, կոորդինացիա, դեպո, եւայլն»։ Սրբապղծութեան զոհերու ինչպիսի՛ յանրայայտ իրապէս...։

Անհեթեթութիւնը քանի մը քայլ աւելի անդին յաջողած է տանիլ Պ. Բեդիրեան որ նոյնպէս այս վէճին թալիպանեան դերը մարմնաւորել սիրող մըն է։ Անոր ստորագրած էջը ուղղագրութիւն – խեղագրութիւն վէճը փոխարինած է արեւելահայերէն – արեւմտահայերէն յօրինովի հակադրութեամբ մը։ Կը բաւէ կարդալ հետեւեալ նախադասութիւնը. «Արևմտահայերենամետները գտնում են որ արևմտահայերենը գեղեցիկ, ճկուն, մաքուր ու անաղարտ լեզու է և որ կարևորն այն է արևմտահայերենը պետական լեզու դառնալու դեպքում կը հանուի այդ լեզուների միջև խրված սեպը, հակառակ կողմը որպես կարևորագույն խնդիր շեշտում է մի ողջ ժողովրդի ակամայ անգրագետ դառնալու փաստը»։ Յետոյ, անխուսափելի յանկերգը «պետական լեզու»ի որ նկատի առած՝ պետական շատ մը դէմքերու գործածածը, ոչ «պետական»ի, ոչ իսկ «լեզու»ի վայել յատկանիշ ցոյց կու տայ։ Այս ամէնուն վրայ «օչականեան» մկրտուած ջուր մըն ալ անցընելով «բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր, փրոֆէսէօր»ը կը նշէ արեւելահայերէնին հողին հետ կապուածի ամուր հիմքերը։ Ապա կը խոստովանի թէ արեւմտահայերէնը «իրոք մաքուր է, նրանց յաճախ մեղադրում են "մաքրամոլության" մեջ»։

Իսկապէս, կարելի չէ չկարեկցիլ ուղղագրութեան վերադարձին համար շունչ, աչքի լոյս, ջիղերու զօրութիւն, ուղեղի բջիջ մաշեցնողներու պաշտելի խումբին որուն ըսածն իսկ չի հասկնար թալիպաններու մեր բանակը։ Ո՞վ կրնար մտածել թէ խորհրդային կարգերու անկումով պարզուած մերկութիւններու անդերազանցելի մրցանակը բանասիրութեան տիտղոսներու տէր «հեղինակութիւններ»ու ձեռքն է. անոնց որոնք ո՛չ կրնան, ո՛չ ալ կ'ուզեն գոնէ իրենց մտքի մէջ իրարմէ զանազանել գրաբար – աշխարհաբարը, արեւելահայերէն – արեւմտահայերէնը, լեզու – ուղղագրութիւնը, պետական – մետականը, Մաշտոց – Աբեղեան – Աճառեանը, ազգավնաս – ազգանպաստը, ազգային հարց – գլխու բարձը, թողը – փոշին, կօշիկ – մոյկը, եւ այլն, եւ այլն։

Ո՞վ պէտք է վճարէ յաջորդ սերունդներուն կտակուած մեղքին փոխարժէքը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐ

Ներկայ ժամանակներու աղէտներէն մէկն ալ այն է որ անդադար գործ ունինք անհասկնալի պատերազմներու հետ։ Պատերազմներ, երկդիմի, կասկածելի, ոչ արու, ոչ էգ, անցեալ դարերու պատերազմներուն հետ ոչ մէկ կապ ունեցող, ուր առատ արիւն կը հոսէր, երկու ճակատներուն վրայ ալ եւ ի վերջոյ, սեղանի մը շուրջ նստած, յաղթողները, աւարի բաժինը իրարու մէջ կը բաժնուէին եւ պարտուողները, կը պատրաստուէին յաջորդ պատերազմին, փոխ – վրէժի զգացումներով։

Պատերազմ ահաբեկչութեան դէ՞մ. ո՞ր մէկուն. Նիւ – Եորքի զոյգ երկնաքերները վար առնողներո՞ւն, թէ անոնց դէմ, որ չեն սիրեր գերի պահել եւ Աֆղանիստանի քաղաքները կը ռմբակոծեն, առանց երկար բարակ մտածելու թէ կիներ եւ մանուկներ ալ կրնան գտնուիլ անոնց մէջ, որոնք ոչ մէկ յանցանք ունին այդ երկիրը ծնած ըլլալնուն համար։ Պատերազմ արեւմտեան քաղաքակրթութեան սիրո՞յն, կասկածելի է, քանի օրէ օր ժողովրդավարութեան սահմանները կը նուազին, կը ձերբակալուին եւ կը դատապարտուին անմեղ մարդիկ, միայն կասկածներու վրայ հիմնուած, ծննդավայրի եւ մորթի գոյներէն առաջնորդուած։

Ափսոս, պիտի ըսէի, որ վերջացած են այն գրեթէ գեղեցիկ պատերազմները որ կը յայտարարուէին եւ կ'ընդունուէին որպէս պատերազմ։ Հիմակուան պատերազմները ոչ – պատերազմներ են, Աֆղանիստանի եւ Միջին – Արեւելքի կացութեան նման։

Կը յիշէ՞ք քանի տարիներէ ի վեր Իսրայէլ եւ Սուրիա պատերազմ – ոչ պատերազմի մէջ են, իրարու դէմ, Գոլանի բարձունքներուն համար։ Ի՞նչ կը ներկայացնեն իսրայէլեան գաղթարնակութիւնները պաղեստինեան հողին վրայ, գրաւումնե՞ր, զինուորական յառաջապահ կէտե՞ր։ Միջին – Արեւելքի մէջ որո՞ւն նախապատուութիւն պիտի տրուի, Իսրայէ՞լի, որպէսզի Եւրոպայի խղճահարութեան հետքերը քաւուին վերջնականապէս, թէ Պաղեստինցիներուն, որպէսզի նոր խղճահարութեան դռներ չբացուին... Այս թնճուկային կացութեան դիմաց, եթէ յանդգնութիւնը ունենաս կարծիք յայտնելու, կամ հակասեմական, ուստի հակա – ամերիկեան պիտի որակուիս, եւ կամ հակա – արաբ, հակա – պաղեստինեան։

Միջազգային լրատուական բոլոր ալիքները, կը զբաղին պատերազմներով, նաեւ անհասկնալիներով։ Ոչ ոք կը հաւատայ որ թալիպաններու ոչնչացումով, ահաբեկչութիւնը պիտի ոչնչանայ։ Չէչէնիոյ, Սպանիոյ, Թուրքիոյ եւ Իռլանտայի մէջ տակաւին կը շարունակուին ամէնօրեայ գործունէութիւններով։ Ահաբեկչութիւնը, օձի նման կը սողայ երկրագունտին վրայ, ստեղծելով պատերազմ – ոչ պատերազմի մշտական վիճակ մը։ Եթէ Ամերիկացիները մշտական պատերազմ յայտարարած են ահաբեկչութեան դէմ, ուրեմն բոլոր դաշնակիցները պէտք է հետեւին առաջնորդին, ուր որ ալ երթալու ըլլայ։ Այս չյայտարարուած պատերազ – ոչ պատերազմը, կարելի չէ՞ր արդեօք լուծել բոլորովին այլ ճամբաներով, զանց առնելով բիրտ ուժը եւ որոնելով ընկերային արդարութեան ճամբան, համամարդկային արժանապատուութեան մը բանալին փնտռելով մեր այսպէս կոչուած Արեւմըտեան քաղաքակրթութեան մէջ։

ՀՅՊ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑԻԿ ԴԱՍԱԿԱՐԳ՝ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՄԷՋ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՇՈՒԿԱՅԻ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄ

ՀԱՅԵՐ ԵՒ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻՔ ՍԵՐՏ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ՝ ՀԱՐԱՒ – ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻՈՅ ԵՒ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հոլանտայի ղեկավար Ֆրետերիք Հենտրիքի իշխանութեան տիրացումէն ետք Հոլանտայի եւ Արեւելքի միջեւ առեւտրական յարաբերութիւնները աւելի աշխուժացան, որուն պատճառով ալ Զմիւռնիայէն, Պարսկաստանէն եւ այլ շրջաններէ Հայերու դէպի Ամսթերտամ հոսքը լայն ծաւալ ստացաւ։ Հնդկաց ովկիանոսի կղզիներ ու Հնդկաստան թափանցած Հոլանտացիք հոն հանդիպեցան ու ծանօթացան հայ առեւտրականներու եւ բարեկամութիւն ու գործակցութիւն հաստատեցին անոնց հետ։

ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ՝ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ամսթերտամի մէջ հայ առեւտրականներու աշխուժ համայնք մը արդէն կազմաւորուած էր մինչեւ ԺԷ. դար, ուր անոնք գլխաւորաբար քաղաքին արեւելեան կողմը, Մոննիքենսթրաամ (Կրօնաւորներու փողոց), Տիքսթրաամ (Բլուրի փողոց), Քէյզըրսթրաամ (Կայսերական փողոց) եւ Պումսլութ (Պումի ջրափ) փողոցներուն վրայ բնակութիւն հաստատած էին։ Հայ վաճառականները իրենց յատուկ շուկան հիմնեցին, որ կոչուեցաւ Գոսթըր մարքէթ (Արեւելեան շուկայ)։

Հայ առեւտրականները ամէնէն աւելի զարկ տուին մետաքսի եւ մետաքսի կտորեղէնի առեւտուրին. անոնք պարսկական մետաքսը մեծ հակերով, նաւերով կը փոխադրէին Ամսթերտամ, մէկ մասը հոն կը ծախէին, իսկ մնացեալ մասը հոնկէ կը տեղափոխէին եւրոպական տարբեր շուկաներ։ Այսպէսով, ժամանակի ընթացքին պարսկական մետաքսի առեւտուրը ամբողջ Եւրոպայի մէջ հայ վաճառականներուն մենաշնորհին վերածուեցաւ։

Ամսթերտամի հայ առեւտրականներու կողքին, աշխուժ գործունէութիւն ունէին նաեւ Օսմանեան կայսրութենէն ժամանած յոյն, ինչպէս նաեւ՝ հրեայ վաճառականները։

Այս ժամանակ Ամսթերտամի հայ ամէնէն աւելի երեւելի առեւտրականներէն էին Սարհադ, Զաքար, Օհան, Մարկոս, Պետրոս եւ Յովակիմ։ Հետաքրքրական է նշել, որ Իտալիոյ Լիվոռնօ քաղաքի թանգարանին մէջ պահուած է հոլանտերէն լեզուով համաձայնագիր մը. այդ համաձայնագիրով ամսթերտամցի հայ

այդ վեց առեւտրականները համաձայնութիւն գոյացուցած են Հոլանտայի Ժան Մթին նաւապետին հետ, որպէսզի ան իրենց ապրանքները Ամսթերտամէն Լիվոռնօ փոխադրէ: Սորագրութեան տակ դրուած են վաճառականներուն կնիքները, 1627 Նոյեմբեր 21 թուականով:

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ԳԵՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ ՎՐԱՅ

Հոլանտայի եւ Սպանիոյ միջեւ պատերազմը տակաւին կը շարունակուէր. Ֆրետերիք Հէնտրիք բանակը վերակազմելու եւ զինուորական մասնագէտներ պատրաստելու համար զինուորական ակադեմիա հաստատեց, ուր մասնագէտներ պէտք է սորվէին, թէ ինչպէս պէտք է գրաւել թշնամի ամրացուած դիրքերը:

Այս ժամանակ յանդուգն երկրախոյզներ Կեդրոնական Ամերիկայի անտառներէն եւ յարակից կղզիներէն մեծ քանակութեամբ թանկարժէք քարեր կը յայտնաբերէին եւ գանձեր նաւերով Եւրոպա կը փոխադրէին: Սակայն ծովահէններ կը վխտային ջուրերուն վրայ, որոնք կը յարձակէին նաւերուն վրայ, յաճախ բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենային, մինչեւ որ անոնք կը գրաւէին նաւը, կը սպաննէին նաւապետն ու նաւաստիները եւ ամայի ծովափներուն ու կղզիներուն վրայ, քարայրներու մէջ կամ անտառներուն խորը կը պահէին իրենց գողօնը եւ յետոյ կը ծախէին: Այդ օրերուն, 1628-ին, Քուպայի ծովափներուն Հոլանտացիք գրաւեցին ծովահէն Փիէթ Հէյնի գոհարեղէնով լեցուն նաւը, որմէ ետք արգիլեցին սպանական նաւերուն անգլիական ափեր մուտքը: Հոլանտական նաւեր այնուհետեւ կռուի բռնուեցան փորթուգալական նաւերուն հետ եւ Պրազիլի ծովափներուն պարտութեան մատնեցին զանոնք:

Հոլանտացիք այսպէսով գերակշռութիւն հաստատեցին Ատլանտեան ովկիանոսի ուղիներուն վրայ. բան մը, որ մեծապէս աշխուժացուց Հոլանտայի եւ Ամերիկեան գաղթավայրերուն միջեւ առեւտուրը: Այնուհետեւ Հոլանտացիք մինչեւ Կուինիա երկարող ծովափներուն ու կղզիներուն վրայ գաղթավայրեր հաստատեցին: Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ անոնք 1623-ին արդէն Նոր Ամսթերտամ գաղթավայրը հաստատած էին (որ 1644-ին վերակոչուեցաւ Նիւ-Եորք):

Ֆրետերիք Հէնտրիք, որ աշխոյժ քաղաքագէտ էր, Ֆրանսայի հետ սերտ կապեր հաստատեց եւ դաշինք կնքեց՝ անոր նեցուկը ապահովելու եւ նուաճելու համար սպանական Հոլանտան: Ան խնամութիւն հաստատեց Անգլիոյ Սթիուըրթ արքայատոհմին հետ, զաւակը՝ Վիլլէմը 1641-ին ամուսնացնելով Անգլիոյ Զարլզ Ա. Թագաւորի դստեր՝ Մէյրիի հետ: Այսպէսով Սթիուըրթներն ու Նասաուները քաղաքական սերտ կապեր հաստատեցին. բան մը, որ շարունակուեցաւ նաեւ յետագային, երբ Հանովըրեան տունը տիրացաւ Անգլիոյ գահին:

ՀԱՅ - ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՀԱՐԱՒ - ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻՈՅ ԵՒ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութիւնը իր հիմնադրութենէն անմիջապէս ետք, ԺԷ. դարու սկիզբէն բռնած էր գաղութացնել Հնդկաց ովկիանոսի կղզիները եւ մեծ թափով կը շարունակէր նոր կղզիներու յայտնաբերումը: Այդ կղզիներուն մէջ հայ առեւտրականներ աշխոյժ գործունէութիւն ունէին, եւ այսպէսով ալ Հոլանտացիք սերտ կապեր հաստատեցին անոնց հետ:

Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութեան գլխաւոր առաջին ծովախոյզը եւ առեւտրական կայսրութեան հիմնադիրը եղաւ Ժան Փիեթըրսզոն Քոէն. ծնած՝ 1587 Յունուար 8-ին, հոլանտական Հուրն գիւղը, կալվինական հաւատացեալ ընտանիքի զաւակ: Ան ըսկիզբը Ֆլաման առեւտրական ընկերութեան մը հետ 1607-ին Հռոմ մեկնեցաւ եւ այնուհետեւ Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութեան միանալով՝ 1607-ին Փիեթըր Վերհոըֆի նաւով ճամբայ ելաւ դէպի Հնդկաց ովկիանոս. ճամբուն անոնք Պանտա կղզին ցամաք ելան, ուր բնիկներուն հետ վէճի բռնուեցան եւ Վերհոըֆ ու անոր ընկերակիցներէն յիսուն հոգին սպաննուեցան: Քոէն ստիպուած՝ 1610-ին Հոլանտա վերադարձաւ, ուր ընկերութեան պատասխանատուները համոզեց հարաւ-արեւելեան Ասիան նըւաճելու: 1612-ին ան կրկին ղրկուեցաւ ծովագնացութեան, որուն ընթացքին 1613-ին յայտնաբերեց Մոլուքքաս եւ Ճաւայի մէջ ընկերութեան հաստատած Պանթամ կայանին պատասխանատու նշանակուեցաւ: 1614 Նոյեմբերին ան ամբողջ Ասիոյ մէջ ընկերութեան ղեկավար նշանակուեցաւ:

Քոէն բանակցութեան մէջ մտաւ ինտոնեզիական կղզիներու տեղացի իշխաններուն հետ՝ սիրաշահելու համար զանոնք եւ մինչեւ 1618 Մոլուքքաս ու Պանտա կղզիներուն վրայ առեւտրական մենաշնորհ հաստատեց: Երբ Պանթամի սուլթանը պղպեղի առեւտուրը ուզեց իր հովանաւորութեան տակ պահել, Քոէն իր կեդրոնը Ճաքարթայի մէջ հաստատեց: 1617 Հոկտեմբերին ան ընկերութեան ընդհանուր կառավարիչ նշանակուեցաւ:

Անգլիական զօրագունդ մը, սըր Թոմաս Տալի հրամանատարութեան տակ, 1618-ի վերջաւորութեան Ճաքարթա ղըրկուեցաւ հոն ամրոց կառուցելու համար. Քոէն իր քանի մը մարտանաւերով դիմադրութիւն ցոյց տուաւ: 1620 Փետրուարին Պանթամի սուլթանը ստիպեց Անգլիացիներուն՝ հեռանալու եւ վերահաստատեց Հոլանտացիներուն դիրքը: Քանի մը ամիս ետք, Մայիս 30-ին Քոէն պանթամցիները հեռացուց Ճաքարթայէն, քանդեց քաղաքը եւ անոր աւերակներուն վրայ հոլանտական Պաթաւիա քաղաքը կառուցեց:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՈՐՈՇ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ ՄԵՐ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿԷՆ

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ ՄԻՍԸ

Կարելի է հրաժարիլ միսէն, պայմանաւ որ օրական ձուկ, հաւկիթ կամ կաթնեղէն սպառենք մեր մարմնին անհրաժեշտ բըլնասպիտը ապահովելու համար:

Նշենք, որ միսը նաեւ երկաթի աղբիւր է, սակայն ձուկն ու հաւկիթին դեղնուցը եւս կրնան երկաթ հայթայթել մեր մարմնին: Նուազ քանակութեամբ երկաթ կը պարունակեն ոսպնեղէնը, ճերմակ լուբիան, նուշը, կաղինը եւ արմաւը:

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ ՔԱՂՑՐԵՂԷՆԸ

Այս մէկը քիչ մը շատ խիստ է... ճիշդ է որ պէտք է սահմանափակել «արագ» շաքարի բոլոր տեսակները, բայց երբեմն - երբեմն կտոր մը կարկանդակ կամ քանի մը կտոր տուրմ ուտելը այդքան ալ մեծ յանցանք չէ:

Միւս կողմէ, սննդագէտներու կարծիքով, պէտք չէ մնայուն ձեւով ինքզինք փոքր հաճոյքներէ զրկել՝ օրին մէկը «չճայթելու» համար:

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ «ԴԱՆԴԱՂ» ՇԱՔԱՐՆԵՐԸ

Ցաւալի է... սխալ է այն կարծիքը, թէ դանդաղ շաքար պարունակող ուտելիքները կը գիրցնեն: Ուսումնասիրութիւններ հաստատած են, որ անոնք, որոնք նուազ «դանդաղ» շաքար կը սպառեն ճաշերու ընթացքին, աւելի հակամէտ են ուղտ ճաշերով կշտանալու:

Հետեւաբար ճաշերու ընթացքին չերտ մը հաց կամ օրական ժամ մը բրինձ, դդմաճ կամ նոյնիսկ գետնախնձոր ուտելը ոչ միայն յանցանք չէ, այլ անհրաժեշտ է:

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ ԿԱԹԸ

Կաթ չխմելը մեծ հարց մը չէ, պայմանաւ որ կաթին փոխարէն սպառէք այլ կաթնեղէններ, ինչպէս՝ պանիր կամ մածուն՝ ապահովելու համար մեր մարմնին անհրաժեշտ կիրը: Եթէ ասոնք ալ չէք սիրեր, զանոնք օգտագործեցէք ճաշերու պատրաստութեան մէջ, ինչպէս՝ կրաթէնները, կարկանդակի որոշ տեսակներ, եւայլն:

Կիրով հարուստ են նաեւ կաղամբը, սեւպղինը, նարինջը եւ կարգ մը հանքային ջուրեր:

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐԸ

Շատ սխալ է: Ասոնք անհրաժեշտ եւ շատ առողջապահական ուտելիքներ են եւ, հետեւաբար, ճիգ մը պէտք է ընել, եւ օրական որոշ քանակ մը սպառել՝ մեր մարմնին անհրաժեշտ կենսանիւթերն ու հանքայինները ապահովելու համար:

Զանազան ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, որ բանջարեղէններէն շատեր մարմինը քաղցկեղէ պաշտպանելու յատկութիւնը ունին, նաեւ պնդութեան դէմ բնական դեղեր են: Զանոնք աւելի ախորժաբեր դարձնելու համար այլազան դարձնել անոնց պատրաստութեան ձեւը՝ խըրել, թարթ, կրաթէն, ապուր, խիւս...:

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ ԻՒՂԵՐԸ

Սխալ որոշում է, քանի որ մեր ջղային դրութիւնը պէտք ունի անոր: Նոյնիսկ նիհարնալու սննդականոնի հետեւողները օրական երկու ապուրի դգալ ձէթ պէտք է սպառեն մարմնին անհրաժեշտ իւղի քանակը ապահովելու համար.

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ ԱՂԸ

Ուշադրութի՛ւն, աղը ամբողջովին ջնջելով մկանային պրկումներու եւ յոգնութեան դուռ կը բանաք: Միւս կողմէ, յիշատակացնենք, որ աղը ջնջելը երբեք չի նիհարցներ, հետեւաբար առանց բժիշկի խորհուրդին երբեք ինքնագլուխ կերպով չջնջէք աղը, որ նաեւ իոտի հանք մըն է:

ԵՐԵՔ ԺՈՒՄ ՃԱՇԸ ՄԷԿԻ ՎԵՐԱԾԵԼ

Ինչո՞ւ չէ, եթէ այդ ժումին ընթացքին կը ստանաք բաւարար բնասպիտ (միս, ձուկ, հաւկիթ...), դանդաղ շաքար (բըրինձ, դդմաճ, գետնախնձոր...), պտուղ մը կամ կաթնեղէն մը եւ այլն:

Այսուհանդերձ թելադրելի է երեք ժում ուտել եւ քիչ քանակութեամբ ուտել. այսպէսով կը դիւրացնենք նաեւ մեր մարսողական գործարաններուն աշխատանքը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

Տիկինը, հակառակ իր մտատանջութեան, պաղարիւնութիւնը պահած էր եւ անայլայլ դէմքով մը ներկայացաւ (...)

Այս վերջինը դաժան կերպարանքով մը ընդունեց զինքը:

– Զէ՞ք գիտեր, որ, – ըսաւ, – փախըստական զինուոր պահելը խստիւ արգիլուած է, ինչպէ՞ս կը համարձակիք այս երկու երիտասարդները ձեր տունը պահել:

– Ես չէի գիտեր իրենց զինուորական փախստականներ ըլլալը:

– Երբոր սենեակ վարձելու եկան՝ չհարցուցի՞ք:

– Հարցուցի, պատասխանեցին, թէ իրենք պէտքլ վճարած էին:

– Այն ատեն պէտք էր, որ վկայականներնին տեսնէիր:

– Ես վկայականէն ի՞նչ կը հասկնամ, թուրքերէն չեմ գիտեր:

– Վերջապէս յանցաւոր էք եւ ծանր պատիժ պիտի կրէք: Առ այժմ հոս պիտի մնաք, մինչեւ որ ձեր տանը մէջ նոր խուզարկութիւն մը կատարուի, մենք ապացոյցներ ունինք, որ քոմիթէճիներուն հետ յարաբերութիւն ունիք եղեր:

– Բայց արդէն երկու անգամ խուզարկութիւն կատարեցիք եւ բան մըն ալ չգտաք, – դիտել տուաւ Տիկին Մաքրուհի:

– Ճիշդ այդ պատճառով կրկին պիտի խուզարկենք:

Արդարեւ, քիչ յետոյ Արթին երկու ոստիկաններով վերադարձաւ Տիկին Մաքրուհիի բնակարանը: Այս անգամ Օրիորդ Քրիստինէն էր, որ զինքը առաջնորդեց տանը ամէն կողմը:

Խեղճ աղջիկը չափազանց յուզուած էր իր մօր ձերբակալութենէն, ու կարմրած աչքերը ցոյց կու տային, թէ լացած էր:

– Արդեօք ո՞ւր պիտի բանտարկեն խեղճ մայրս, – հարցուց լրտեսին:

– Հաւանօրէն Պոլսոյ կողմը, – պատասխանեց լրտեսը:

– Երկար ատե՞ն պիտի մնայ բանտը:

– Անշուշտ, խնդիրը պատերազմական ատեանին պիտի յանձնուի, դատավարութիւնը կրնայ երկարիլ:

– Արդեօք ի՞նչ պատիժ պիտի տան:

– Կրնայ ըլլալ, որ աքսորեն, ըսաւ Արթին չոր կերպով:

– Աստուա՛ծ իմ, աքսորեն, – գոչեց գեղանի աղջիկը դողահար, – բայց ո՞ւր կրնան աքսորել:

– Մինչեւ Տէր Զօր կրնան ղրկել, – պատասխանեց Արթին:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք...

– Բնականաբար, եղածը թեթեւ խնդի՞ր մը կը կարծես կոր, մայրդ պարզապէս ոստիկանութեան քթին կը խնդայ կոր:

– Ի՞նչ ըրած ունի խեղճը:

– Իր մասին գրուած ժուռնալները եթէ կարդաս՝ մազերդ կը ցցուի գլխուդ վըրայ:

Լրտեսը այս տեսակ խօսքերով կը ջանար սարսափ ազդել օրիորդին եւ երկիւղի ազդեցութեան ներքեւ բերնէն խոստովանութիւններ կորզել: Միայն թէ Քրիստինէ այնքա՛ն դիւրաւ յուզուող աղջիկներէն չէր եւ հակառակ իր մտահոգութիւններուն՝ պաղարիւնութիւնը պահած էր:

Արթին խօսելով հանդերձ՝ իր խուզարկութիւնը առաջ կը տանէր:

Ուղղուեցան Տիկին Մաքրուհիի սենեակը, ուր խոշոր սնտուկ մը լրտեսին ուշադրութիւնը գրաւեց:

«Այս սնտուկին մէջ շատ դիւրաւ կարելի է մարդ մը պահել» – ըսաւ մտովի:

Ցետոյ ձայնը բարձրացնելով՝ հարցուց.

– Այս սնտուկին մէջ ի՞նչ կայ:

– Սնտուկին մէջ ի՞նչ կ'ուզէք, որ ըլլայ, հագուստեղէն եւ ճերմակեղէն...

– Մէյ մը բանայիր եւ մտէն քննէինք:

– Բանալին կարծեմ մօրս քովը մնացած է:

– Այն ատեն ես ուրիշ կերպով կրնամ կղպանքը քակել...

Եւ Արթին գրպանէն հանեց տրցակ մը, որուն վրայ զանազան բանալիներ եւ երկաթէ գործիքներ կային:

Մօտեցաւ սնտուկին եւ վայրկեան մը ետքը կափարիչը բացաւ:

Սնտուկը լեցուած էր մինչեւ բերանը:

– Օրիո՛րդ, սա մէջինները մէկիկ - մէկիկ հանեցէք, տեսնենք, – հրամայեց լըրտեսը:

Քրիստինէ հնազանդեցաւ:

Արդարեւ սնտուկին մէջ միայն հագուստեղէն եւ ճերմակեղէն կը գտնուէր:

– Կը տեսնա՞ք, որ վտանգաւոր բան մը չի կայ, եւ պարապ տեղը կը յոգնիք, – դիտել տուաւ գեղանի օրիորդը:

Սնտուկին յատակը ծրարուած կերպաս մը կար:

– Աս ի՞նչ է, – հարցուց Արթին:

– Չեմ գիտեր, մետաքսի ծրար մըն է կարծեմ, մօրս վերաբերեալ բաներ են, ես տեղեկութիւն չունիմ:

Արթին ինք ծռեցաւ, ձեռքովը ծրարը հանեց եւ պարզեց:

– Բայց Հայաստանի քարտէս մըն է այս, – գոչեց:

Արդարեւ ձեռագործ մետաքսահիւս քարտէս մըն էր, շատ նրբօրէն աշխատուած, որուն վրայ մանրամասնօրէն նշանակուած էին, մետաքսէ այլազան գոյներով, Հայաստանի բոլոր գլխաւոր քաղաքները, գետերը, լեռները եւ լիճերը:

– Ասոր ի՞նչ պիտի ըսես, օրի՛որդ, – գոչեց լրտեսը դաժան դէմքով մը:

– Ի՞նչ նշանակութիւն ունի որ ասիկա, – ըսաւ Քրիստինէ միամիտ շեշտով մը, – պարզ ձեռագործ մըն է:

– Ձեռագործ մըն է, այո՛, բայց միանգամայն Հայաստանի քարտէսն է:

– Ասիկա նոր բան մը չէ, մայրս տարիներ առաջ շինած է, եւ ես իր գոյութիւնը անգամ մոռցած էի:

– Հայաստանի՛ քարտէս, հէ՞, – կը մըռլտար լրտեսը, – պարզ ձեռագործ մըն է եղեր, ուրիշ բա՞ն կը պակսէր շինելու:

– Բայց ասիկա շինուած ատեն Հայաստանի քարտէսները հրապարակով եւ ազատօրէն կը ծախուէին ամէն կողմ:

(Շար. 137)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԻԼԱՆՕ. – Հ. Բամպակեան ի գնահատութիւն «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի 500 Եւրօ։

⁂

ՎԵԼԻԶԻ. – Հրայր Հրաչեան 500 ֆրանք իր ծնողաց յիշատակին։

⁂

ՎԱԼԱՆՍ. – Պերնար Տէտէճեան 500 ֆրանք։

TELEVISION

ARTE

•

Vendredi 11 janvier 00h30

L'ARMENIE:

Vieille nation, nouvel Etat (2/2)

⁂

FRANCE 2

•

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13

ժամը 9.30–ին

յայտագիրը նուիրուած է

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.ի այցելութեան։

(Շար. Ա. էջէն)

տէԹ Սեգէր ներում շնորհեց երկու բանտարկեալներու, որոնք Հայաստանի մէջ էին։ Իլհան Տէմիրէլ եւ Եաշար Տէմիրճան 15 եւ 12 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էին զինեալ խմբակներու պատկանելիութեան մեղադրանքով։ Ներումը շնորհուած է առողջական պատճառներով։ Հացադուլի այս շարժումը սկսած էր 2000 Հոկտեմբերին եւ ցայսօր 44 հոգի մեռած է։ Հացադուլի մէջ գտնուող կարգ մը բանտարկեալներու փաստաբանը ըսած է թէ Արդարութեան Նախարարութիւնը դիմած է Պետութեան ղեկավարին որ ներում շնորհէ շուրջ 50 հացադուլ ընողներու։

ԱԼԺԷՐԻ հարաւը, եօթը հոգի սպաննըւած է Յունուար 5-ի գիշերը, հրացանաձգութեան հետեւանքով, զինեալ խումբի մը եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ։ Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, վեց խմբաշտներ յարձակում մը գործած են քաղաքի ելքին եւ ոստիկան մը եւ հինգ հոգի սպաննած։

ՎԱՏԻԿԱՆ ԱԼ Եւրոյի ծնունդին առթիւ ձեռնարկած է վերարժեւորելու իր սակերը։ Այսպէս հոգեհանգիստ մը 29% յաւելում կրած է եւ կ'արժէ 10 Եւրօ, ամուսնութիւնն ալ հասած է 270 Եւրոյի (յաւելում՝ 16%), յաւելում կրած են նաեւ պապական օրհնութեան քարթը եւ այլն, եւ այլն։

ԱՄԱՆՈՐԻ այս առաջին օրերու գլխաւոր նորութիւնն էր կանանց հաչակաւոր դերձակ Իվ Սէն - Լորանի հրապարակէն քաշուիլը 40 տարիներու գործունէութենէ ետք։ Ենթական, մամուլի ասուլիսով մը Յունուար 7-ին, կը յայտնէր իր որոշումը։ Հրաժեշտի նամակով մը, Իվ Սէն - Լորան կը ներկայացնէր իր դրդապատճառները։ Տարիներէ ի վեր, ձեռք ձեռքի իր մտերիմ բարեկամին՝ Փիէր Պերժէի հետ, իշխած էր կանացի հագուստեղէնի ճակատին վրայ, բայց, կ'ըսուէր թէ վերջին տարիներու տարակարծութիւնները շատ էին «իր գործատիրոջ» Ֆ. Փինոյի հետ (Փրէնթան, Ռըտուբ և այլն)։ Յունուար 23-ին, կը ներկայացուին Իվ Սէն - Լորանի վերջին նորաձեւութիւնները։

ԼԻՈՆԻ վերաքննիչ Ատեանը ազատ արձակեց Թմրեցուցիչի մաքսանենգ մը, որ նոյն քաղաքին պատժական դատարանին կողմէ 14 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր 2001 Հոկտեմբերին։ Ազատ արձակումը կը բացատրուի «դատական գործընթացին մակարդակին թերացումով»...։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արարատ Մելտոնեանի մահուան առթիւ, Պր. Անդրէ Եոխպարտաչեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Արարատ Մելտոնեանի մահուան առիթով Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկի. –

Տիկին Սիլվա Սերոբեան, Տիկին Արփինէ Սերոբեան, Տիկին Վարդանեան – Նըռանեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Յովնանեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Յակոբեան 500–ական Ֆր., Պր. Գրիգոր Թուղլուեան 46 եւրօ, Տիկին Արեւ Փափազեան 75 եւրօ, Պր. Ալէն Թուհատեան 50 եւրօ, Վազգէն Մելտոնեան 100 եւրօ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section «Astrig» d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatoire à se costumer.

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

⁂

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription: 15 janvier

⁂

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆոնթէն (Ժիւրա)։

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մԹնոլորտ։

Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուսէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73
երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Տօն է անուանակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։ Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէնքը կը կատարուի։

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du **«Donadzar»** des élèves de notre école aura lieu :

Le dimanche 13 janvier à 15h, en la Salle Balabanian de l'Eglise 6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.

Venez nombreux participer à cette fête.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION DU 2ème COMPACT DISC DE

FERDI ZIPCI

« Karavan »

en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎ 01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé

par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne

Dimanche 13 janvier à 14h30

Salle Rossini — **Mairie du 9ème arrondissement**

6, rue Drouot — 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis

Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

St Martin d'Hères

L'ARBRE DE NOEL

aura lieu

le Dimanche 13 janvier à partir de 15 heures

en la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères

40, avenue Ambroise Croizat — 38400 Saint Martin d'Hères

Partie artistique préparée par les élèves

Déclamation — Chant — Danse

Le Père Noël viendra avec ses cadeaux.

LE PERE NOEL

vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— Entrée gratuite ——

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
MERCREDI
9 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·336 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·336

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 7/8)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՀԵՏ

Յունուար 7-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին հետ: Քննարկուած է Պետութիւն – Եկեղեցի յարաբերութիւններու լայն շրջանակ մը:

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱԾ

Յունուար 7-ին սկսած է նախագահի ապահովութեան կազմէն Աղամալ Յարութիւնեանի դատը. ան մեղադրուած է անցեալ Սեպտ. 25-ին «Առագաստ» սըրճարանին մէջ Ջաւախքի բնակիչ Պօղոս Պօղոսեանի սպանութեամբ: Ան յայտնած է թէ ինքզինքը մեղաւոր չի նկատեր: Դէպքին պահուն սրճարանը գտնուողներէն վկայ Ստեփան Նալպանտեան ըսած է թէ անծանօթ մը Պ. Պօղոսեանի մօտեցած, խնդրած է դուրս ելլել: Աւելի ետք, ինք երբ ճեմիչին մօտ խմբուած մարդոց մօտեցած է, տեսած է որ կուիւ ծագած է: Ինք եւ մէկ քանի ուրիշներ փորձած են օգնել, իսկ երբ բժիշկները հասած են, Պօղոսեան արդէն մահացած էր:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Վրաստանի ոստիկանութիւնը Հայաստանի քաղաքացի Աշոտ Ջատիկեանը ձերբակալած է Թիֆլիսի մէջ. ան կը մեղադրուի Անապայի քաղաքապետին սպանութեամբ ու շարք մը այլ չարագործութիւններով: Ձերբակալութեան պահուն փոխադարձ կրակոցներ եղած են ու ոստիկան մը վիրաւորուած է:

«ԱՐՑԱԽԻ ԳԱՆՁԵՐԸ» ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Լոյս տեսած է Շահէն Մկրտչեանի «Արցախի Գանձերը» պատկերագիրքը ուր կան 463 գունաւոր, սեւ-ճերմակ լուսանկարներ, քարտէսներ: Հոն տեղ գտած են Արցախի վանական, եկեղեցական, ճարտարապետական յուշարձաններու, մանրանկարչական արուեստին նմոյշները, Ուտիքի քանի մը վանքերն ու եկեղեցիները, հիւսիսային Արցախի Հայերէ ամայացած ամէնէն նշանաւոր գիւղերը եւ անոնց յուշարձանները:

«ԵՐԿԻՐ»Ը ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՀՅԴ Հայաստանի Գերագոյն մարմինը «Երկիր» պաշտօնաթերթը որակով նոր մակարդակի հասցնելու նպատակով, որոշած է Յունուար 25-էն դայն վերածել շաբաթաթերթի: Ներկայիս ան լոյս կը տեսնէ որպէս օրաթերթ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ նախագահը՝ Ապու Ալաս «Լիպերասիոն»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ (Յունուար 8) կ'ըսէ թէ Իսրայէլի քաղաքականութիւնն է զիրենք վանդակի մը մէջ պահել: Բոլորովին կ'ուրանայ թէ գրաւուած նաւուն պարունակած զէնքերը Պաղեստինցիներուն սահմանուած ըլլային, ու կ'ըսէ հեգնաքով.– «Լուրջ ըլլանք, ի՞նչպէս այդ զէնքերը մինչեւ Գազայի ափերը կրնային հասնիլ: Նոյնիսկ ձուկերը չեն կրնար հասնիլ առանց Իսրայէլացիներու արտօնութեան: Ինչ որ կրնամ ըսել այն է, որ նման քարոզչութեամբ չէ որ Իսրայէլացիք խաղաղութեան գործընթացը ճամբու կրնան հանել»: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ կը վերաբերի զէնքերուն, պաղեստինեան իշխանութիւնը քննութիւն բացած է: Պարզ է որ, զէնքի այս պատմութիւնը Շարոնի գործին կու գայ, մանաւանդ որ պաղեստինցի նաւապետն իսկ, ձերբակալուած, իսրայէլեան հեռատեսիլէն հաստատեց Շարոնի ըսածները ու մանրամասնութիւններ տուաւ փոխադրութեան պայմաններուն մասին: Աւելի անորոշ մնացած է զէնքերուն վաճառորդին մասին եւ կարելի գտած է որ Պարսկաստանի կամ Հեզպոլլայի նուէրն ըլլայ:

ԹՈՆԻ ՊԼԷՐ, 1979-էն ի վեր արեւմըտեան առաջին նախարարապետն է որ Քապուլ գնաց եւ Յունուար 7-ին, իր կարճ այցելութեան ընթացքին տեսնուեցաւ վարչապետ Քարզայի հետ: Մեծն – Բրիտանիոյ վարչապետը, որու երկիրը կը ղեկավարէ Միջազգային Օժանդակ Ուժը, հաստատած է այս առթիւ, որ իր այցելութիւնը խորհրդանշական բնոյթ ունի եւ կ'արտայայտէ միջազգային հաւաքականութեան կամքը այս երկիրը չլքելու, պատերազմէն ետք: Իսլամապատի մէջ ալ, Թոնի Պլէր ընդունած է որ ի վիճակի չէր լուծելու Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի վէճը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԻՒՆՈՖ սենդիքան որ մեծամասնութեան ներկայացուցիչն է, գրպարտիչ որակեց Աշխատանքի եւ Ընկերային Հարցերու նախարարուհին՝ Տիկին Է. Կիկուի խօսքերը ինչ կը վերաբերի իրենց պահանջած յաւելումին: Տիկին Կիկու չափազանցուած որակած էր ընդհանուր հիւանդութիւններու բժիշկներուն պահանջած յաւելումը (20 եւրօ այցելինը եւ 30 եւրօ այցելութեան պարագային), առարկելով որ յաւելեալ 1,2 միլիառ եւրոյի ծախք մը կը ներկայացնէ: Սենտիքային նախագահը՝ տոքթոր Միշէլ Շասան կ'ըսէ թէ իրականին մէջ, յաւելեալ ծախքը 300 միլիոն եւրօ է եւ կոչ կ'ընէ գործադուլի մը, Յունուար 23, որակուած՝ «24 ժամ առանց բժիշկի»:

ԳՐԱԳԷՏ Ռընէ Էթիամպլը մեռաւ 92 տարեկանին Վինըիի իր բնակարանը: Համալսարանական, քերականութեան ակ. բեժէ, Սորպոնի փրոֆ., պարսաւագիր, փորձագրագէտ, Էթիամպլը հանրածանօթ դարձաւ մանաւանդ իր «Parlez-vous franglais?» հատորով, ի պաշտպանութիւն ֆրանսերէն լեզուի: Հեղինակ է շուրջ 60 հատորներու:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան Ապահովութեան մէկ Ատեանը մահուան դատապարտեց Յունուար 7-ին, երեք իսլամապաշտներ իրենց կատարած դերին համար Թուրք աշխարհականութեան կողմնակից մտաւորականներու սպանութեան մէջ: Ամբաստանուած են որ «փորձած են տապալել սահմանադրական կարգը դայն փոխարինելու համար իսլամական վարչակարգով մը»: 15 ուրիշ իսլամապաշտներ ծանր այլ պատիժներու դատապարտուած են:

Տ. ՓԱՍՔՈՒԱ բողոքի դիմեց «զըրպարտիչ մատնութեան» համար, ինչ կը վերաբերի այն պայմաններուն (փրկագինի վճարում) որոնց շնորհիւ ազատ արձակուած կ'ըլլան 1988-ին Լիբանանի ֆըրանսացի երեք պատանդներ: Յունուար 8 թուակիր Լը Մոնտ հրատարակած էր Տէ. ԷՍ. Թէ.-ի (Հողամասի Հսկողութեան Տնօրէնութիւն) մէկ նօթը ղրկուած Փարիզի դատական ոստիկանութեան, որու հիման վրայ բացուեցաւ քննութիւնը և քննութեան տակ առնուեցան Ժան-Շարլ Մարքիանիի կինը եւ ֆրանքեւլիբանանցի գործարար Իսքանտար Սաֆա, երկուքն ալ Փասքուայի անմիջական շրջանակէն: Փասքուա ալ, այն ատեն Ներքին նախարար էր: Ըստ այդ նօթին, կը հաստատուի որ կարեւոր գումարներ շրջագայութեան մէջ եղած են եւ որոնց աղբիւրն է զուիցերական դրամատան մը մէջ, Սաֆայի հաշիւը: Գումարները փոխանցուած են Փարիզ Գրետի Գոմերսիալ դրամատունը, ուրկէ քաշուած են Սաֆայի մէկ պաշտօնեային կողմէ եւ յանձնուած Ժ.-Շ. Մարքիանիի: Այս վերջինը կ'ուրանայ, կ'ըսէ թէ մերժած է եւ թե–

(Շար.ը Դ. էջ)

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓՈՒԽԱՆ ՏԱՄՍԻ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՆԱԽԿԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՈՒՆԸ

Այսպէս կ'անուանուէր 15 ամիսէ ի վեր երբ իր տէրը եւս կոչուեցաւ Միացեալ – Նահանգներու նախկին նախագահ, մինչ այդ՝ Պատուին Առաջին շունն էր երկրին: Իր տէրերուն՝ Պիլ Գլինթընի եւ նախկին Առաջին Տիկնոջ եւ այժմ Ծերակուտական՝ Տիկին Հիլարիի այս կենդանին, իր տէրերուն բնակարանէն դուրս ելլող բանբեր մը հետապնդելու անմեղ զբօսանքին զոհը դարձաւ բանուկ փողոցին մէջ: Ինքնաշարժին վարիչը յանցաւոր չէր:

Ամերիկայի նախագահներուն ընտանի անասունները, կատու բայց մանաւանդ շուն՝ նոյնքան հանրածանօթ կ'ըլլան եւ վստահաբար հանրութենէն աւելի կը սիրուին քան իրենց տէրերը, քանի քաղաքականութիւն չեն ըներ: Անոնք միայն կը լուսանկարուին եւ կը պատկերահանուին: Պատուին աշխարհի ամէնէն շատ լուսանկարուած շուներէն մէկն էր, ինչպէս որ էին Նիքսընի հռչակաւոր Չէքըրը, Լինտըն Ճոնսընի արու եւ էգ շուները՝ Հիմ եւ Հըր, իսկ անոնցմէ առաջ՝ Ֆրանքլին Ռուզվէլթի Ֆալան: Այդ շուները կը ծառայեն ժողովուրդին ցոյց տալու Սպիտակ Տան առժամեայ տէրերուն անասնասիրական – մարդկայնական զգացումները եւ իրենց դիմագիծը աւելի մտերիմ դարձնելու հանրութեան մօտ, որ պատրաստ է յուզուելու նման ընտանի անասուններէ: Յուզումը սկիզբն է ծադող համակրանքին, որ կը փոխանցուի մէկէն միւսը, այս պարագային՝ վարէն վեր, անասունէն ասունը: Ամերիկացին հոգեւին կ'որդեգրէ իր երկրին թիւ մէկ շունը, գիտէ անոր սովորութիւնները, քիմքին ճաշակը, նախընտրած խաղերը, Պատուիի նախընտրածն էր իր պոչը դարձդարձիկ հետապնդելը: Այդ կենդանապահական օշտապաշտ աւանդութեան կը հետեւի նաեւ՝ շատ բնականաբար՝ ներկայ նախագահ Ճորճ Ու. Պուշ, որ մինչ իր շան սանձը բռնած դուրս կ'ելլէ օդանաւէն, երբ շարաթավերջի արձակուրդէն կը վերադառնայ քիչ մը նուազ ռազմական արտայայտութեամբ:

Նպատակս ոչ ծիծաղիլ է եւ ոչ ալ երգիծել, այլ տալ պատկերը Սպիտակ Տուն – ժողովուրդ աներեւակայելի – ջերմ կապի մը, զոր կը ստեղծէ մարդուն ամէնէն հաւատարիմ բարեկամը կոչուող կենդանին:

Նախագահ Ռոպէր Քոչարեան պէտք է պահէ աղուոտահմ շուն մը որ ըլլայ անբաժան իրմէ: Հայաստանի լրատուիչները պէտք է ամէն օր հանրութեան տեղեկութիւն տան շան կեցութեան մասին եւ սփռեն անոր կայտառ ոստումներուն պատկերները: Պայմանաւ, սակայն, որ այդ շունը ըլլայ ապաքաղաքական, ինչպէս ամերիկեանը, որ նախընտրէ փողոցին մէջ պարզօրէն կոխկռտուելով մեռնիլ, քան թէ կատաղօրէն խածնելով մարդիկ սպաննել ճաշարաններու լուացարաններու խուլ անկիւններուն մէջ:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ ԹՐՔԱՑՆԵԼՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԷՐ

Ունեւորութեան տուրքը որ ներկայիս կարեւոր չափով կը զբաղեցնէ Թուրք մամուլը, հարցազրոյցի մը նիւթ եղած է, այդ մասին լուրջ ուսումնասիրութեան մը հեղինակ, պատմաբան Այհան Աքթարի հետ, «Ռատիքալ» թերթին մէջ (Դեկտեմբեր 24). այդ տեսակցութեան արձագանգած է «Ակօս» (Դեկտեմբեր 28):

Ա. Աքթար այդ տուրքը 1930-ական թուականներու Եւրոպայի նացիական շարժումին ազդեցութեամբ կատարուած խտրական կարգադրութիւն մը չի նկատեր, որով մահմետականներէն գանձուած է 10 լիրա, ոչ մահմետականնէն՝ 100: Կ'ըսէ թէ շրջանին վարչապետը Շ. Սարաճօղլու օրէնքին հրապարակումէն առաջ յայտարարած է թէ նպատակը երկրին տնտեսութեան դերիշխանութիւնը ոչ մահմետականներէն առնել, առեւտուրն ու ճարտարարուեստը Թուրքերուն ձեռքը ձգել է: Ան տուրքը «Թրքացնելու քաղաքականութիւն» կ'որակէ: Պարբերաբար կիրարկուած այդ քաղաքականութիւններուն հետեւանքն է որ մինչ 1927-ին ոչ մահմետական բնակչութիւնը ընդհանուրին 2,78%-ը կը կազմէր, այսօր հազարէն 50-ի իջած է:

Աւելի ցնցողը այն է որ Աքթար այսօր ալ 1940-ական թուականներու նոյն կասկածոտ կեցուածքը կը նկատէ փոքրամասնութիւններուն նկատմամբ: Յետոյ, կը բացատրէ որ Օսմանցիներէն փոխանցըւած ձեւով, Թուրքիա նախանիւթ արտածող երկիր էր. արտածումի, ներածումի, միջնորդութեան, ներկայացուցչական գործերը լայն չափով ոչ մահմետական առեւտրականներուն ձեռքը կը գտնուէին: Բնակչութեան փոխանակումով այդ տարրը ճամբուեցաւ: Այլ խօսքով՝ 1922-էն ետք բնակչութիւնը թրքացնելու քաղաքականութիւնը մեծապէս վնասեց արտածումին: Շրջանի ղեկավարները՝ Ինէօնիւ եւ Սարաճօղլու կը յուսային որ փոքրամասնութեան առեւտրականներուն հնձուելով բացուած պարապը կը լեցնէ մահմետական առեւտրականը: Այդ յոյսերը չարդարացան, որովհետեւ հարուստին ու նախաձեռնարկին միջեւ տարբերութիւն մը կար: Առաջինը դրամ ունեցողն է, երկրորդը ունեցածը մեծցնելու համար կարողութիւն ունեցողը: Թուրքիա միայն 1970-ական թուականներէն ետք կրցաւ նախաձեռնող դասակարգ ստեղծել: Բան մը որ 30 տարի յապաղումով եղաւ եւ ատիկա ծանր փոխարժէք էր:

ԵՕԹԸ ԿԱՐԾԻՔ ՆՈՅՆ ՑԱՒԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական ներկային մէջ վստահաբար քիչ նիւթեր կան որոնք միանման դատումի առարկայ են, որքան՝ արտագաղթը: Դժուար է գտնել մէկը, ներառեալ՝ արտագաղթողները իրենք, որ ցաւ չյայտնէ Հայաստանէն մեկնելու երեւոյթին մասին: Համախոհութեան այս երեւոյթը անշրջանցելի ցաւի մը լուրջ անդրադարձը մատնանշելէ զատ, այլ բանի ալ ցուցանիշ կ'ըլլայ. ան փաստը կուտայ որ այդ կալուածին մէջ երբեմն թիւերու կաղ նեցուկով ալ պատասխանատուներէ տրուած ապահովութիւնները շատ բանի չեն ծառայեր ու երեւոյթը քօղարկելու անոնց ջանքը ապարդիւն կը մնայ: Այս առումով հետաքրքրութեամբ սպասուած տուեալ պիտի ըլլային մարդահամարին արդիւնքները. սակայն, երբ բռնեցաւ, գրուեցաւ թէ երեք միլիոն երկու հարիւր հազարի թիւը շրջանառութեան դնելու մտադրութիւն կայ, թէ նախնական արժեւորումներով այդքան ըլլալ կը թուի երկրին բնակչութիւնը, մարդահամարն ալ աւելորդ բանի մը վերածուեցաւ:

Արտագաղթին մասին մտահոգութեան ապացոյցներէն է «Գարուն» ամսաթերթին (Սեպտեմբեր) կարծիքներու էջը որ յատկացուած է նոյն նիւթին: Խմբագրութիւնը, ինչպէս կ'ըսուի հոն, դժուարանալով հանդերձ, այսօրուան հիմնական խնդիրներէն մէկը առանձնացնել, «Հայրենիքի հանդէպ լուրջ, զգօն սէրը» լուծումի տանող բանալի նկատած է. տրուած են եօթը անձնաւորութեան կարծիքները: Անոնք գրող են (Պերճ Զէյթունցեան, Արտաշէս Ղազարեան, Մետաքսէ), արուեստագէտ (Կարէն Աղամեան, Արամ Իսաբեկեան), քաղաքական դէմք (Միսաք Մալխասեան), համալսարանի դասախօս (Լիտմիլա Յարութիւնեան):

Անոնց պատասխաններուն մէջ ուշադրութիւն գրաւող առաջին կէտը ներդաղթին տրուած որակումները կը կազմեն. «գուլում, աղէտ, սպիտակ եղեռն, բապանդ, չարիք»: Այսքանը արդէն յստակ գաղափար մը կու տայ կատարուած արժեւորումին մասին: Ինչ կը վերաբերի այսօրուան կացութիւնը պատրաստող ազդակներուն, դատումները կը կեդրոնանան այն իրողութեան վրայ որ ապագայի հեռանկար, վաղուան ապահովութիւն ու վստահութիւն չկայ: Անոր պատճառն ալ երկրին մէջ ստեղծուած ամենաթողութեան մթնոլորտն է, բարոյահոգե – բանական անկումը: Հասկնալի է որ այդ պարագաներուն պատասխանատուութիւնը կը վերագրուի իշխանութեան գըլուխ գտնուողներու. անոնց հասցէին ամէնէն սուր արտայայտութիւնները ունեցողը Պ. Զէյթունցեանն է. ան նախ կը հակադրէ երազն ու իրականութիւնը, ըսելով. «Հակասութիւն է որ մեր դարաւոր երազանքի իրականացումից՝ հայրենիքի անկախացումից յետոյ մեծ թափ առաւ արտագաղթը»: Իսկ անոր մեղաւորները այն «բախտախնդիր»ներն են որոնք «Նազարի բախտով, ստորոտից յայտնուելով Ողիմպոսի կատարին, դաւաճանեցին իրենց ժողովրդին»: Թատերագիր – Հրապարակախօսը որ անկախութեան առաջին Մշակոյթի նախարարը եղաւ, հայրենիքը վտանգի մէջ կը նկատէ, ամէնէն ցաւալին գտնելով որ «այդ վտանգը այս անգամ ոչ թէ երիտթուրքերի ձեռքով է ստեղծուած, այլ երիտհայերի»: Դառն է կատարուած զուգահեռը, սակայն, կարելի չէ իրաւունք չտալ սահմանումին: Մանաւանդ որ այսօր Հայաստանի մէջ ամէնէն գործածուած որակումներէն դարձած է «Նոր Հայ»ը: Անով կը բնորոշուի պատեհապաշտ, փարպետորդի, ամէն քարէ շահ քամող ու իրաւունքի, գութի, արժանաւորութեան նման բաներ առօրեայէն ընդ միշտ արտաքսած, ատով ալ հպարտ Հայաստանցին: Մամուլը երբեմն մանրավէպերու անկիւններուն մէջ կը ցոլացնէ այդ տարրին չտեսութիւնը, ագահութիւնը, ամբարտաւանութիւնը, սակայն, ատիկա արգելք չէ որ ամէնէն սուղնոց ինքնաշարժները քշողներն ալ, ամէնէն փարթամ ապարանքները, հանրախանութները, ճաշարաններն ու պանդոկները կառուցանողներն ալ անոնք ըլլան:

Ընդունելով հանդերձ թէ նորանկախ պետութիւնը չէր կրնար, բնականաբար, խուսափիլ դժուարութիւններէ, Պ. Զէյթունցեան կը շեշտէ թէ իր խօսքը արհեստական դժուարութիւններուն մասին է. այն բաներուն որոնք խեղդամահ կ'ընեն երկիրը ու «հայրենիքը վերածում տարածքի»:

Բանաստեղծուհի Մետաքսէն բաժնելով ընդհանուր արժեւորումը, կ'ուզէ որ երկրին իշխանութեան տէրերը աւելի խիղճով, աւելի ըմբոստ ըլլան. չհամակերպին հայ ժողովուրդը տրուած հրահանգը կամակոր կատարողի վերածելու արտաքին ջանքերուն: Դուրսին մեղսակցութիւնը կարեւոր է իր կարծիքով. դուրսի ուժերը խանգարիչ դեր կը կատարեն, «չեն թողնում Հայոց պետութիւնն ամրանայ»:

Եօթնեակին ամէնէն «օրիկինալ» միտքերը ունի Նկարիչներու Միութեան նախագահ Կ. Աղամեան: Ան արտագաղթին հետ մեծ վտանգ կը նկատէ ծննդաբերութեան անկումը: Այդ ուղղութեամբ հեռատեսութեան օրինակ մը կու տայ Չէչէնիայէն ուր «թոյլատրուել է եւ՛ բազմակնութիւն, եւ՛ բազմազաւակութիւն»: Իսկ Հայաստան նման բան չկայ: Ուստի, «որքան ալ խօսենք թէ հին, խելամիտ, քաղաքակիրթ ազգ ենք, ապագան անորոշ է»: Կ'ափսոսայ որ Հայաստանի մէջ ծրագիր չկայ բազմազաւակ ընտանիքները խրախուսելու, անոնց օժանդակելու: Եթէ այս մասին այսօր չմտածենք, վաղը բանակ ալ չենք ունենար, որովհետեւ այլեւս մարդ չի մնար: Այս մօտեցումով Չէչէնները աւելի բարձր դասելու հարց չէ, բայց Կ. Աղամեան «կեցցէ՛ք» մը կը նուիրէ անոնց, քանի որ ճիշդ քաղաքականութիւն որոշած են ու կը կիրարկեն:

Լրջօրէն նկատի առնելով, – եթէ կարելի ըլլայ–, Կ. Աղամեանի այնքա՛ն ջատագոված բազմակնութիւնն ու բազմազաւակութեան հարցը, երկրին ապագային մտահոգութենէն առաջ հասակը կը ցցէ ամէն արտառոցութիւն ընդունելի նկատելու բարոյական սնանկութիւնը: Յայտնապէս, Հայաստանցի այրերու շատ սրտամօտիկ է ծնունդներու եւ անով բնակչութեան թիւը մեծցնելու ազգանուէր առաքելութիւնը: Անկախութեան առաջին օրերուն ալ ուրիշ կէս նկարիչ – կէս գրող մը հեռատեսիլի յայտագրէ մը նոյն նըպատակով բազմակնութեան գաղափարը պաշտպանած էր ու քննադատած իշխանութիւնները որ գործնականի չեն անցըներ այնքան կենսական որոշում մը...: Այդ կէս – կէսը այդ գաղափարը յայտնելուն վաղորդայնին մեկնած էր Լոս – Անճըլըս, լքելով մէկուկէս ընտանիք ու երեք զաւակ. մինչեւ այսօր ալ հոն է ու ամէն անգամ որ զինքը ճանչցող մը այս ափը յայտնուի ու իր մասին խօսք բացուի, կ'ըսէ թէ միշտ աջէն ու ձախէն Երեւան վերադարձի գումարներ կը խնդրէ. տասը տարիէ ի վեր չէ կրցած հարկաւորը քով քովի բերել, մինչ Հայաստանի մէջ ծընունդներու թիւը կը նուազի ու կը նուազի...:

«Գարուն»ին պատասխանողներու այս խումբէն Ա. Իսաբեկեան միակն է որ արտագաղթը միայն որպէս դժբախտութիւն չի դիտեր: Կ'ըսէ թէ կան ուրիշ երկիրներ ալ որոնց քաղաքացիները աշխատելու կ'երթան ուրիշ երկիրներ եւ գումարներ կը ղրկեն իրենց ընտանիքին, բարեկամներուն: Ընդունելով հանդերձ թէ որոշ համեմատութեամբ մը արդարացի է ըսուածը, բաւական տարօրինակ է որպէս ատոր երկրորդական արդիւնք հրամցուածին համաձայն ըլլալ: Այս նկարիչը որ նաեւ «Գեղարուեստի պետական ակադեմիային ռեկտոր» է, արտագաղթին մէջ կը տեսնէ Սփիւռքի մէկ հայապահպան սերունդի ստեղծումի երեւոյթը...: Կարեւոր կը նկատէ ատիկա եւ այն որ մարդիկ հայերէնով կը հաղորդակցին: Իր գոհունակութեան մէջ մարդ չի դիտեր ո՛ր մէկուն ափսոսայ. Սփիւռքի մէջ հայապահպան սերունդ ստեղծողի՞ սխալ հասցէին, թէ արտագաղթողներու կարեւոր մէկ տոկոսին ինքնակամ ձուլումի տրամադրութեան անդիտացումին: Սփիւռքի մեր գաղութներուն մէջ ո՛վ չէ զարմացած ու ընդվզած տեսնելով այն Հայաստանցիները որոնք հազիւ ոտք կոխած նոր հողերու վրայ, տակաւին Հայաստանեան անցագրերով, ֆրանսախօս, անգլիախօս, եւ այլն, զաւակներ հասցնելու ջանքով կը տարուին, մէկդի ձգած հայերէնը. եթէ կան անոնց մէջ հազուադէպ բացառութիւններ որոնք տեղական լեզուին քով երկրորդ մըն ալ զետեղելու իմաստութիւնը կ'ունենան, այդ մէկը ընդհանրապէս ռուսերէնը կ'ըլլայ...:

Տրուած պատասխաններուն մէջ Սփիւռքը նիւթ կ'ըլլայ արտագաղթին դարմանի մօտեցումով ալ. կայ, բնականաբար, անկէ ներդրում, մասնակցութիւն ակնկալողը. սակայն, ինչ որ աւելի հետաքրքրական է, ընթացիկ այդ կեցուածքէն տարբերող համոզումն է: Մետաքսէն եւ Լ. Յարութիւնեանը այդ իմաստով արտայայտութիւններ ունին. առաջինը Սփիւռքի եւ Ռուսաստանի գործարարները Հայաստանի մէջ գործելու, դրամ շահելու մղելու մասին կը խօսի, աւելցնելով թէեւ թէ եթէ տեղւոյն վրայ աշխատանք չտարուի, ատիկա կարելի չէ: Դուրսինները, կ'ըսէ, աւելի իրաւունք ունին հայրենասէր ըլլալու, քանի որ հայրենի հողէն կտրուած են. կ'ըսէ նաեւ թէ շատերէ լսած է որ այդ հատուածէն մարդոց գործունէութեան առիթ չի տրուիր, թէ «ստուերային» առեւտուրի ծաւալը շատ ու շատ մեծ է:

Լ. Յարութիւնեան աւելի յստակօրէն կը շեշտէ թէ պէտք չէ Սփիւռքի Հայեր փնտռել, հայրենիքին մէջ գործելու պարտաւորութիւնը դնելու համար անոնց վըրայ: Անոնք ալ, ի վերջոյ, հարցերու տէր մարդիկ են եւ նախ պէտք է իրարու օգնեն: Ան կը յիշէ նաեւ ներգաղթողները որոնք ամբողջ աշխարհէն գացին երկիրը շէնցնելու, հոն հաստատուելու: Անոնք հակառակ բազմաթիւ դժուարութիւններու, մնացին, զոհողութիւններ յանձն առին. իսկ այսօր շատեր փորձութիւններ յաղթահարելէ, տխուր յայտնութիւններէ ետք, մնացած են երկընտրանքի առջեւ:

Յայտնի է մէկ բան. արտագաղթի երեւոյթին մէջ կայ երեք տարբեր տարր. առաջինը այս կամ այն պատճառով երկրէն մեկնողներու զանգուածն է որ շատ յաճախ կը կրէ հետեւանքներուն ամէնէն ծանրն ու անմիջականը, եթէ նկատի չառնուի դիւրին բարօրութիւն գտնող փոքրամասնութիւնը: Երկրորդը՝ «Գարուն»ի պատասխանողներու նմոյշին խումբն է որ կը դիտէ, կը դատէ, բարելաւումի ճար ու յոյս կ'արտայայտէ, մօտէն ծանօթ ըլլալով հոլովոյթին ու անոր ժխտականներուն: Կայ վերջապէս երրորդ խումբը, կազմուած՝ իշխանութեան պատասխանատուներէ. այս մէկը ամէնէն երջանիկն է ապահովաբար, քանի որ հարցը իրեն համար գրեթէ գոյութիւն չունի, մարդահամարին որպէս արդիւնք նախատեսուած աւելի քան երեք միլիոն բնակչութեամբ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑԻԿ ԴԱՍԱԿԱՐԳ՝ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՄԷՋ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՇՈՒԿԱՅԻ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քոէն 1622–ին Չինաստանի ափերը հասաւ եւ Ֆորմոզա (Ներկայ Թայուան) կղզիին վրայ գաղթավայր հիմնեց, ուրկէ Ճափոնի եւ Չինաստանի հետ առեւտրական կապեր հաստատեց:

Այսպէսով, Ճափոնէն մինչեւ Արաբիա եւ Պարսկաստան հոլանտական գաղթավայրեր եւ առեւտրական յենակէտեր հաստատուեցան, իսկ Պաթաւիա հոլանտական բարգաւաճ քաղաքի եւ առեւտրական կեդրոնի վերածուեցաւ:

Այս տարիներէն սկսեալ Հայեր գացին եւ Պաթաւիոյ մէջ բնակութիւն հաստատեցին եւ Հոլանտացիներուն գլխաւոր աջակիցներն ու գործընկերները դարձան: Պաթաւիոյ հայ գաղութը արագօրէն բարգաւաճեցաւ եւ անոր թիւը երկու հազարի հասաւ: Միւս կողմէ, հայ առեւտրականներ աշխուժ գործունէութիւն ունէին Չինաստանի ծովափներուն եւ յարակից կղզիներուն մէջ, ուր եւս անոնք կապեր հաստատեցին Հոլանտացիներուն հետ:

Քոէն ժամանակ մը հեռացաւ եւ յետոյ Ասիա իր երրորդ ճամբորդութեան ընթացքին Պաթաւիա հասնելէ ետք Մաթարամի սուլթանին հետ կռուի բռնուեցաւ: Ան մահացաւ 1629 Սեպտեմբեր 21–ին, Պաթաւիոյ մէջ, թանչախտի (աղիքային հիւանդութիւն) պատճառով:

Քոէնէն ետք հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութեան ամէնէն ականաւոր դէմքը դարձաւ Անթոնի Վան Տիեմըն. ծնած՝ 1593–ին, Քուլեմպորկ գիւղը, ան Ամսթերտամի մէջ միացաւ ընկերութեան եւ 1618–ին Պաթաւիա ղրկուեցաւ, ուր 1636–ին կառավարիչ նըշանակուեցաւ: Ան 1638ին Թերնաթի սուլթանին դէմ դաշինք կնքեց եւ հոլանտական մենաշնորհ հաստատեց այդ շրջանին վրայ: 1638–ին ան յարձակեցաւ Ասիոյ փորթուգալական գաղթավայրերուն վըրայ եւ ներխուժեց Սէյլան (Ներկայ Սրի Լանքա). 1644–էն սկսեալ Հոլանտացիք նուաճեցին Սէյլանի կասիա (տարչին. ծառի ներսի կեղեւէն պատրաստուող համեմ) արտադրող դաշտերը եւ առեւտրական կայաններ հաստատեցին այդ շրջաններուն մէջ:

Վան Տիեմըն 1641–ին Փորթուգալցիներէն գրաւեց Մալայեան թերակղզիին հարաւը գտնուող Մալաքքան, որ Հնդկաստանի եւ Չինաստանի միջեւ առեւտրական կարեւոր կայան էր: Հոլանտական գերիշխանութեան հաստատումէն անմիջապէս ետք Հայեր գացին հաստատուեցան հոն, ուր բարգաւաճ գաղութ մը կազմաւորուեցաւ: Մալաքքա հաստատուած հայ առեւտրականները եւս Հոլանտացիներուն գործակիցները դարձան:

Հոլանտացիք 1642–ին գրաւեցին ամբողջ Ֆորմոզան եւ Սպանացիները դուրս մղեցին այդ շրջանէն: Վան Տիեմըն այնուհետեւ դաշինքներ կնքեց Աչէհի, Թիմորի, Թոնքինի (Վիեթնամ) եւ Ճափոնի հետ: Անոր օրով Հոլանտացիք ամբողջ Արեւելեան Հնդկաստանի քաղաքական եւ առեւտրական տիրակալը դարձան:

Վան Տիեմըն ամբողջացուց Պաթաւիոյ կառուցումը, լատինական դպրոց, բողոքական եկեղեցիներ, որբանոց եւ հիւանդանոց հաստատեց: Ան մահացաւ 1645 Ապրիլ 19–ին, Պաթաւիոյ մէջ:

Հոլանտացիք Պարսից ծոցի ճամբով առեւտրական գիծ հաստատեցին նաեւ Հնդկաստանի հետ, ուր առաջին անգամ 1645–ին անոնք հանդիպեցան Հայերու եւ բարեկամական սերտ կապեր հաստատեցին անոնց հետ:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ԱԶԴԵՑԻԿ ԴԱՍԱԿԱՐԳ ԵՒ ՆԱՒԱՏԷՐԵՐ

Ֆրետերիք Հէնտրիք Սպանիոյ դէմ քանի մը տարուան պատերազմէ ետք սկսաւ տկարանալ, որուն պատճառով ալ Սպանիոյ հետ խաղաղութեան բանակցութեան ձեռնարկեց Մունսթըրի մէջ, բայց նոյն օրերուն ալ, 1647 Մարտ 14–ին մահացաւ Լա Հէյի մէջ եւ Տելֆթի ընտանեկան դամբարանին մէջ թաղուեցաւ: Անոր յաջորդեց զաւակը՝ Վիլլէմ Բ. (ծնած՝ էր 1626 Մայիս 27–ին, Լա Հէյ), որ Օրանի իշխան տիտղոսը ստացաւ եւ Ընդհանուր Նահանգներու կառավարիչ նշանակուեցաւ (բացի Ֆրիզլանտայէն). ան նաեւ զինուորական հրամանատար հռչակուեցաւ:

Յաջորդ տարի՝ 1648 Յունուարին Մունսթըրի մէջ խաղաղութեան դաշինք կնքուեցաւ Սպանիոյ եւ Հոլանտայի միջեւ՝ վերջ տալով Հոլանտայի անկախութեան համար մղուող ութ տարուան պատերազմին. Սպանիա ճանչցաւ Հոլանտայի անկախութիւնը եւ ուզեց բարեկամութիւն հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ՝ Ֆրանսայի դէմ պայքարելու համար: Սակայն Վիլլէմ Բ. չցրուեց իր պահեստի ուժերը եւ Ֆրանսայի հետ բանակցութեան մտաւ, որպէսզի ազատագրէ սպանական Հոլանտայի մնացեալ հողերը:

Անգլիական յեղափոխութիւնը 1649 Յունուարին գլխատեց Վիլլէմ Բ.ի աները՝ Չարլզ Ա. Թագաւորը, որմէ ետք

Վիլէմ Բ. աշխատեցաւ իր աներորդին՝ Զարլ Բ.ը հաստատել Անգլիոյ գահին վրայ։

1650–ի գարնան նահանգներուն միջեւ հակադրութիւնները սրեցան. Վիլէմ Բ. զէնքի ուժով որոշեց պարտադրել իր հեգեմոնութիւնը, բայց այս անգամ ամբողջ ժողովուրդը իր դէմ ելաւ։ Այս անգամ Վիլէմ որոշեց Հոլանտան զինուորական մենատիրութեամբ ղեկավարել, բայց 1650 Նոյեմբեր 6–ին մահացաւ Ալտաարի մէջ, ծաղկախտի հետեւանքով։ Մահէն շաբաթ մը ետք ծնաւ զաւակը՝ Վիլէմ Գ.։

Այս ժամանակաշրջանին Ամսթերտամ հաստատուած հայ առեւտրականները քանի մը տասնամեակի ընթացքին արդէն մեծ հարստութիւն կուտակած էին եւ քաղաքին առեւտրականներու երեւելի դասակարգին մաս կը կազմէին. անոնցմէ ոմանք սեփական նաւեր ունէին, որոնք հոլանտական դրօշակներով կը նաւարկէին եւ առեւտրական մեծ գործառնութիւններ կ'իրականացնէին Զմիւռնիոյ եւ Արեւելքի այլ նաւահանգիստներու հետ։ Հայ առեւտրականները Արեւելքէն Ամսթերտամ բերած իրենց ապրանքները Արեւելեան շուկային (Գոսթըր մարքէթ) մէջ կը վաճառէին, կամ հոնկէ կ'արտահանէին այլ երկիրներ։

Նշենք, որ առեւտրական նաւերը ընդհանրապէս խմբովին կը ճամբորդէին եւ հոլանտական կառավարութեան հաւանութեամբ ընդհանրապէս մարտանաւեր կ'ընկերակցէին անոնց, որովհետեւ ծովահէնները կը վխտային եւ ծովահէնութեան դէպքերը այնքան յաճախակի դարձած էին, որ գրեթէ բոլոր երկիրներու կամ քաղաքներու առեւտրական նաւերը զինուած նաւաստիներ կամ իրենց ուղեկցող մարտանաւեր ունէին եւ ամէն կանխազգուշութեան կը դիմէին։

Այս իմաստով բաւական հետաքրքրական է հոլանտական աղբիւրներու մէջ պահուած տեղեկութիւն մը, որուն համաձայն, 1653 Ապրիլ 21–ին Ամսթերտամէն դէպի Զմիւռնիա ճամբայ ելած են առեւտրական հինգ նաւեր՝ եօթը մարտանաւերու ընկերակցութեամբ, ծովահէններուն դէմ պաշտպանուելու համար։ Այդ հինգ նաւերէն երկուքը հայկական եղած են, որոնցմէ մէկը կոչուած է «Քօօփման Վան Արմենիէն» (Հայկական վաճառական), միւսը՝ «Քօօփման Վան Փերսիէն» (Պարսկական վաճառական)։ Պարսկական վաճառականի անունը կը կրէին պարսկահայ խոճաները։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23, նախաձեռնութեամբ Մայր Տաճարի Տիկնաց Յանձնախումբին, Առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ յետ պատարագի ժամը 13–ին տեղի ունեցաւ տօնածառի հանդէսը։ Առաւօտ կանուխ առաջին ժամերուն շատ ծնողներ իրենց զաւակներուն հետ եկած էին եկեղեցի պատարագին մասնակցելու, ապա ներկայ գտնըւելու Կաղանդի առիթով կազմակերպուած ճաշին։ Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ զգալի էր տօնական խանդավառ տրամադրութիւն, կրկին միատեղ համախմբուելու եկեղեցւոյ յարկին տակ հրաժեշտ տալու համար 2001 Թուականին եւ աղօթքով դիմաւորելու Նոր տարին։

Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի արտասանած սեղանի օրհնութեան աղօթքով սկսաւ Կաղանդի ճաշը։ Մինչ Տիկնաց Յանձնախումբը կատարեց օրուան հիւրասիրութիւնը, որու ընթացքին կործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը։ Աւետիս Աւագ Քահանայ Պալըգեան բացման խօսքին մէջ կարեւորութեամբ անդրադարձաւ քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման հետ առընչուած վերջին իրադարձութիւններուն՝ ընդգծելով 1700–ամեակի նշման իմաստը մեր օրերու եկեղեցւոյ կեանքին մէջ։ Յիշատակեց վերջերս Փարիզի համայնքի ազգային եկեղեցական կեանքէն ներս ստեղծուած խանդավառութիւնը, հովուապետական անդրանիկ այցելութեամբ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, ուր ամէն առիթներով երբ կը բաժնէր սրտի ապրումները հօտեւոր զաւակներուն հետ կը յորդորէր նախանձախնդիր ըլլալ երեք սրբութիւններու որ է եկեղեցի, հայրենիք և ազգ երաշխաւորելով անոնց նկատմամբ խորունկ սէր եւ ամուր փարում, հակառակ գոյութիւն ունեցող դժուարութիւններու։ Ապա բարի գալուստի խօսքը արտասանեց Հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Գեղամ Թորոսեան, նախ շնորհաւորեց բոլորին Նոր տարին, ի մասնաւորի գնահատելով Տիկնաց Յանձնախումբը վեր առնելով անոնց նուիրեալ ծառայութիւնները համայնքի ամէնօրեայ կեանքին մէջ։ Շուտով բեմ հրաւիրուեցան Կիրակնօրեայ դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները որոնք «Սուրբ Էջմիածին», «Քրիստոնեայ առաջին ազգ», «Աստուածաշունչ», բանաստեղծութիւններու շարքով մը, ներկաները հաղորդութեան մէջ պահեցին 1700–ամեակի խորհուրդին եւ անկէ բխող պատգամին։ Մասնաւոր յիշուեցաւ նաեւ Հայրապետի Փարիզ կեցութեան ընթացքին շուրջ երկու շաբաթներ առաջ Առաջնորդին պարգեւատրումը Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին կողմէ պատուոյ լեգէոնի բարձրագոյն կարգի հրամանատարի աստիճանով, բոլորը յոտնկայս շնորհաւորեցին մեծարեալը բարձրացնելով իրենց բաժակները մաղթելով երկար արեւշատ տարիներ, մինչ Աւետիս Քհնյ. Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» բանաստեղծութիւնը արտասանեց զայն ձօնելով Գիւտ Արք.ի. խանդավառ մթնոլորտի մէջ Յովիկ եւ Գարօյին զոյգը յաջորդաբար մեկնաբանեցին «Հայաստան իմ սիրուն», «Սեղանն է առատ» «Կաղանդ պապան», «Աստղեր» երգերու շարքը ստեղծելով ուրախ ու հաճելի պահեր։ Քիչ ետք ժամանեց Կաղանդ պապան մօտենալով փոքրիկներուն բաժնեց նըւէրներ։ Հանդէսի աւարտին ներկաները սրահէ մեկնեցան անմոռանալի օր մը անցուցած ըլլալու գոհունակ զգացումներով։

Այս օրերուն ոչ մէկ արժէք պիտի ունենայ հայ անհատը, երբ ապրի միայն ինքն իր մէջ եւ իրեն համար, իսկ երբ ապրի ուրիշի՝ եւ ի մասնաւորի ազգի հաւաքական կեանքի համար, այն ատեն է որ իր կարողութիւնները բազմապատկուելով լաւագոյնս պիտի ծառայեն մեր ժողովուրդի բարօրութեան։

ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

LIVRES REÇUS

INTRODUCTION A LA CONNAISSANCE ET A L'IDENTIFICATION DES GEMMES

GREGOIRE TOUGHLOUIAN

Autoédition, Paris

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ

Նիւ–Եորքի Սեպտեմբեր 11–ի զոհերուն ընտանիքներուն վճարուելիք հատուցումի գումարներուն չափերը որոշուած են։ Այդ հատուցումները պիտի կատարէ յատկապէս այդ նպատակով ստեղծուած դաշնակցային հիմնադրամ մը։ Հատուցումներուն միջինը 1,65 միլիոն տոլար է։ Ստոյգ գումարը կ'որոշուի զոհին տարիքին, տնտեսական կարողութեան, ընտանիքին բազմանդամ ըլլալ – չըլլալուն համաձայն։ Օրինակ, 300 հազար տոլար պիտի վճարուի 65 տարեկան ամուրիի մը համար որ տարեկան 10 հազար տոլար կը շահէր, եւ 4,35 միլիոն տոլար՝ 30 տարեկան, ամուսնացած եւ երկու զաւկի տէր մէկուն համար որուն տարեկան շահը 175 հազար տոլար էր։ Որոշուած գումարներէն պիտի զեղչուին կեանքի, մահուան ապահովագրութիւնները, հանգստեան թոշակը կամ պետական օժանդակութիւնները որոնք տրուած են ընտանիքին։ Զեղչերու ցանկէն դուրս ձգուած են բարեսիրական օգնութեան գումարները։

Հատուցում պահանջելու համար պայման է որ զոհերուն պարագաները պատահարին մասին ամէն հետապնդումէ հրաժարին. կ'ըսուի թէ այդ պայմանին նպատակը ոճրափորձերուն մէջ օդային գիծերու ընկերութիւններուն պատասխանատուութիւնը սահմանափակել է։

Հակազդեցութիւնները հակասական եղած են. հատուցում պահանջելու փափաքին տէր ընտանիքներու իրաւագիտական ձրի օժանդակութիւն բերող ընկերակցութիւնը ծափահարած է ծրագիրը. սակայն, զոհերու կարգ մը ներկայացուցիչներ յայտարարած են թէ առաջարկուած հատուցումները իրենց ակնկալածէն ցած են եւ թէ դատարան ներկայանալով կրնային աւելին ստանալ։

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

– Այն ատենները անցան, հիմա ուրիշ դարու մէջ կ'ապրինք, ինչ որ այն ատեն ներելի էր, հիմա ծանր յանցանք մըն է, այս քարտէսը շատ մեծ փորձանք պիտի բանայ ձեր մօրը գլխուն։

– Ի՞նչ պիտի ընէք հիմա այս ձեռագործը։

– Աւելի պիտի յանձնեմ պատերազմական ատեանին։

Այս խօսքերը իրենց ազդեցութիւնը գործեցին, եւ Քրիստինէի գոյնը նետեց։ Արթին նշմարեց աղջկան վրդովումը եւ վայրկեանը հասած համարեց զայն խոստովանեցնելու փորձ մը ընելու։

– Մայրդ շատ կը սիրե՞ս, – հարցուց։

– Բնական է, որ կը սիրեմ, – պատասխանեց աղջիկը, – կարելի՞ է, որ մարդ իր մայրը չսիրէ։

– Հիմա որ սաստիկ մեծ փորձանք մը եկած է գլխուն, անշուշտ մտատանջութեան մէջ ես, մանաւանդ որ, ո՞վ գիտէ, թերեւս քեզ ալ ձերբակալեն իբրեւ մեղսակից։

– Եթէ այդպիսի բան մը ընեն, շատ գոհ կ'ըլլամ, գոնէ մօրս քովը կը գտնուիմ։

– Շատ միամիտ ես, օրիո՛րդ, կը կարծե՞ս, որ միեւնոյն բանտը կը դնեն ձեզ երկուքդ... բայց խնդիրը այն չէ, անկեղծօրէն կ'ըսեմ, որ մօրդ դէմ եղած ամբաստանութիւնները շատ ծանր են, եւ պատերազմական ատեանը ո՛վ գիտէ քանի տարուան բանտարկութեան պիտի դատապարտէ զայն. բարեբախտաբար որ կին մըն է, եթէ էրիկ մարդ ըլլար, թերեւս գլուխն ալ վրայ տար։

– Աստուած իմ, այս ինչ դժբախտութիւն է, որ եկաւ մեր գլխին։

– Այդ դժբախտութեան առաջքը առնել քու ձեռքդ է, հիմա եթէ ուզես՝ կրնաս մայրդ բանտէն ազատել։

– Միթէ կարելի՞ է, որ չուզեմ։

– Այն ատեն խնդիրը կը դիւրանայ։

– Ի՞նչ պէտք է, որ ընեմ, եթէ դիմումներ կան ըլլալիք՝ ըսէք, անմիջապէս կ'երթամ, կ'աղաչեմ, կը պաղատիմ, ամէն բան կ'ընեմ, բաւ է, որ մայրս ազատի այդ անտանելի կացութենէն։

– Այս տեսակ գործերու համար դիմումը որեւէ օգուտ չունի։

– Ուրեմն ի՞նչ ընեմ, եթէ դրամով կ'ըլլայ՝ այն ալ կը ճարեմ։

– Դրամն ալ անօգուտ է։

– Ուրե՞մն։

– Պարզապէս ճշմարտութիւնը պէտք է խօսիս։

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ըսեմ։

– Միակ բան մը, մէկ խօսք մը, եւ ահա՛ ձեր մայրը փրկուած է. ըսէք միայն, որ Տրդատ եւ Եղիա ո՞ւր պահուըտած են։

– Ա՛խ, իցի՛ւ թէ այդ մարդիկը ճանչնայի, իցի՛ւ թէ իրենց պահուըտած տեղը գիտնայի եւ յայտնէի, – հառաչեց Քրիստինէ, որուն աչքերը լեցուեցան, – բայց, ափսո՛ս, բան մը չեմ կրնար ըսել այդ մասին, որովհետեւ բան մը չեմ գիտեր։

– Կը պնդե՞ս, որ Եղիա եւ Տրդատ այս միջոցիս հոս չեն, – հարցուց լրտեսը։

– Կ'երդնում մօրս վրայ, – պատասխանեց աղջիկը։

Այս խօսքերը այնչա՛փ անկեղծ շեշտով մը արտասանեց, որ Արթին այլեւս չպնդեց։

«Այս աղջիկը կա՛մ անկեղծ է եւ կա՛մ շատ վարպետորդի» – մտածեց ինքնին։

Եւ սփոփուեցաւ իր խուզարկութիւնները չարունակել առանց որեւէ արդիւնքի։ Միայն Հայաստանի քարտէսը իր աշխատութեան վարձքը դղաւ։

Արթին զայն խնամով ծրարեց, թեւին տակ առաւ եւ տունէն մեկնեցաւ։

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

Այդ իրիկուն Ասատիկ էֆէնտի սովորականէն կանուխ վերադարձաւ իր տունը, կամ աւելի ճիշդը, իր գեղանի բարեկամուհիին տունը, որովհետեւ այդ բախտախնդիրը իր հարազատ կնոջմէն զատ կ'ապրէր իր հոմանուհիին հետ։

– Այս իրիկուն հիւրեր պիտի ունենամ, – ըսաւ տունէն ներս մտնելով։

– Որո՞նք են եկողները։

– Բարեկամներ, – պատասխանեց Ասատիկ, – չես ճանչնար։

– Իմ չճանչցած մարդիկս ինչո՞ւ կը հրաւիրես։

– Գործի մասին պիտի խօսինք, քեզի համար ձանձրացուցիչ է, մանաւանդ որ մեր տեսակցութիւնը գաղտնի պիտի ըլլայ, ուստի կը խնդրեմ, որ դուն հոս չգտնուիս։

– Ես իմ սենեակի կը քաշուիմ, – պատասխանեց հոմանուհին։

– Ոչ, աւելի աղէկ է, որ դուրս ելլես, ես քեզի դրամ կու տամ, բարեկամուհիի մը հետ թատրոն կ'երթաս։

– Ատոր ըսելիք չունիմ։

– Հիմա դուն անմիջապէս սենեակը կարգի դիր, գաւաթները պատրաստէ և սաքոնեակի շիշերը բաց։

Գեղուհին փութաց այս հրամանները կատարել, յետոյ արդուզարդը ըրաւ եւ մեկնեցաւ տունէն՝ առանձին թողլով Ասատիկը։

Այս վերջինը խոշոր գաւաթի մը մէջ քոնեակ լեցուց եւ սկսաւ կամաց – կամաց խմել՝ սիկառէթ ծխելով։

«Այս գիշեր մեր բախտը պիտի որոշուի, – կը մտածէր, – եւ մեր բախտին հետ նաեւ ուրիշներունը»։

Ատեն – ատեն ժամացոյցը կը նայէր եւ ինքնիրենը կ'ըսէր.

– Ո՞ւր մնացին ասոնք։

Յանկարծ տան դրան զանգակը հնչեց։ Ասատիկ փութաց դուռը բանալու։

Գիրուկ, թաւ պեխերով երիտասարդ մըն էր եկողը։

– Վա՛յ, Արզա՛ր էֆէնտի, բարի եկաք, հրամմեցէ՛ք, – գոչեց Ասատիկ՝ իր հիւրը ներս առաջնորդելով։

– Առանձի՞ն ես, – հարցուց նորեկը։

– Այո՛, դեռ միւսները չեկան։

– Ես քիչ մը աճապարեցի, որպէսզի կարենանք առանձին տեսնուիլ։

– Շատ աղէկ ըրիք։

Երկուքը միասին մտան հիւրասենեակ։

– Քոնեակ մը կը խմես անշուշտ, – ըսաւ Ասատիկ։

– Շնորհակալութեամբ։

Գաւաթները պարպուելէ ետքը Ասատիկ ըսաւ.

– Հիմա կրնանք խօսիլ, մինչեւ որ միւսները գան։

– Մեր գործը յաջող ճամբու մէջ է, – ըսաւ Արզար, – թէեւ բաւական դժուարութիւն կրեցի այդ թուղթերը ձեռք անցընելու համար։

– Հիմա քո՞վդ են։

– Այո՛, գրպանս են։

– Կեցցե՛ս, – գոչեց Ասատիկ ուրախութեամբ։

– Սակայն, ինչպէս ըսի, շատ դժուար կրցայ ձեռք անցընել։

– Քեզի համար ինչո՞ւ դժուար ըլլայ, քանի որ Պատրիարքարանի մէջ կը գտնուիս։

– Ճիշդ ատոր համար դժուար է, որովհետեւ իմ դիրքս շատ փափուկ է, մանաւանդ որ վրաս կասկածներ ալ կան։

– Այդ կասկածներուն կարեւորութիւն մի՛ տար, դուն գործդ նայէ՛, այս տեսակ ժամանակներ ամէն մարդ կասկածելի կը դառնայ։

(Շար. 138)

(Շար. Ա. էջէն)

լադրած մրջնորդին, որ նուէրի ձեւով իր տղոց ղրկուեր։

ԻՎ ՍԷՆ-ԼՕՐԱՆ կանանց հագուստեղէնի ֆրանսացի հռչակաւոր դերձակը, մամուլի ասուլիսով մը հրաժեշտ տուաւ իր գործունէութեան, յայտարարելով թէ ժառանգորդ չունի։ Ծանօթ է որ 1999-էն ի վեր երբ Ֆ. Փինօ գնեց Իվ Սէն-Լօրան «տունը», ոչինչ առաջուան պէս էր, ինք այլեւս պատասխանատու էր միայն hօթ-քութիւրի բաժանմունքին։ Իր կարճ ելոյթին մէջ, Իվ Սէն-Լօրան, որ 18 տարեկանին օգնականը եղած էր Քրիսթիան Տիորի, ապա յաջորդը, չծածկեց նաեւ իր անձկութիւնները, վախը եւ մանաւանդ ահաւոր առանձնութիւնը։ Խոստովանեցաւ իր տառապանքները, այն կեղծ բարեկամները որ են հանդարտեցուցիչ դեղերը, թմրեցուցիչները, ջղային քայքայման եւ բուժարաններուն բանտը։ Այդ ամբողջէն, կ'ըսէ, փրկուեցայ, Մարսէլ Փրուսթէն սորված էի որ ջղային անձերու հրաշալի եւ ողբալի ընտանիքը երկրին աղն է, առանց գիտնալու ես այդ ընտանիքին մաս կազմեցի։ Վերջաւորութեան շնորհակալութիւն յայտնեց ծանօթ եւ անծանօթ կիներուն, որոնք իր հագուստները հագած են եւ անոնց որոնք օգնած են իրեն։ Իր քաշուելով, Ֆրանսական կարի ամբողջ շրջան մըն է որ վերջ կը գտնէ։

ԹՐՔԱԿԱՆ Քոչ Հոլտինկի փոխ-նախագահը՝ Հասան Սուպաշը Փարիզի մէջ տեսակցութիւններ ունեցած է Պրանտի գնման առընչութեամբ։ Յանձն կ'առնէ պահել 4200 աշխատանքները եւ վեց գործատուները, եթէ գնման իր առաջարկը ընդունուի։

ԳՈՆԳՈՐՏԻ հրապարակին դարձանիւը անգամ մը եւս սուր բանավէճ ստեղծած է Փարիզի քաղաքապետին եւ դարձանիւին տիրոջ միջեւ։ Տէրը՝ Մարսէլ Գամփիոն կը մերժէ քակել եւ տեղափոխել զայն ինչպէս կը նախատեսէ իր պայմանագիրը եւ ուրեմն Պերթրան Տըլանոյէ որոշած է դատի դիմել։ Գամփիոն «հանրային վայր մը կը գրաւէ առանց իրաւունքի. յաւելեալ՝ Գոնգորտի հրապարակը «պատմական յուշարձան» դասուած է եւ այդ դարձանիւին զետեղումը առժամեայ բնոյթ ունէր։

TELEVISION

ARTE

●

Vendredi 11 janvier 00h30
L'ARMENIE:
Vieille nation, nouvel Etat
(2/2)

FRANCE 2

●

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
ժամը 9.30-ին
յայտագիրը նուիրուած է
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.ի այցելութեան։

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

——Entrée gratuite——

Պր. Ռուբէն Գրիգորեան,
Տէր եւ Տիկին Արմէն եւ Լինէթ Գրիգորեան,
Պր. Արա Գրիգորեան,
Տիկիններ՝ Սեդա եւ Արաքս Յովնանեան եւ իրենց զաւակները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՕՏԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Դարմանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Յունուար 6-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 10, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ցաւակցութիւն՝ Եկեղեցին եւ բնակարանը (26, ave Georges Mandel, Paris 16e).

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Ռուբէն Գրիգորեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իր բարեկամուհիին՝ Օտա Գրիգորեանի մահուան առթիւ Տիկին Նորա Փափազեան, փոխան ծաղիկի 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ
ՄԷԿԷՆ
«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIREE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures**, à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire**.

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S**.

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatoire à se costumer.

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription: 15 janvier

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆոնթէն (Ժիւրա)։

Փետրուար 24-էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ։

Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուսէֆեանին՝

01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին՝

01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Տօն է անուանակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։ Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէնքը կը կատարուի։

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du **«Donadzar»** des élèves de notre école aura lieu :

Le dimanche 13 janvier à 15h, en la Salle Balabanian de l'Eglise 6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.

Venez nombreux participer à cette fête.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION
DU 2ème COMPACT DISC DE

FERDI ZIPCI

«Karavan»
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎ 01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme
- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

St Martin d'Hères

L'ARBRE DE NOEL
aura lieu
le Dimanche 13 janvier à partir de 15 heures
en la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères
40, avenue Ambroise Croizat — 38400 Saint Martin d'Hères
Partie artistique préparée par les élèves
Déclamation — Chant — Danse
Le Père Noël viendra avec ses cadeaux.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10
JEUDI
10 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.337 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.337

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 8 / 9)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յունուար 8-ին մամուլի ասուլիս մը տալով Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան արտայայտուած է նախ Ղարաբաղի հարցին, ապա՝ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու, ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին մասին: Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման համար նախարարը կարեւոր նկատած է Փարիզի եւ Քի Ուէսթի մէջ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահներուն միջեւ կատարուած հանդիպումները. ըսած է թէ անոնք դրական կը գնահատուին Հայաստանի կողմէ, հակառակ որ անոնց ընթացքին քննարկուած սկզբունքները յետագայ կիրարկութիւն չեն ունեցած:

Վ. Օսկանեան անդրադարձած է 2001-ի ընթացքին Ղարաբաղի վրայ տարածքային ամբողջականութեան պնդումով Ազրպէյճանի նկրտումներուն. աւելցուցած է թէ Հայաստան միջազգային հանրութեան յատկութեամբ ներկայացուցած է փաստը թէ Ազրպէյճան պատմական, իրաւական կամ բարոյական որեւէ հիմ չունի այդ նկրտումներուն համար, քանի որ Լեռնային Ղարաբաղը երբեք անկախ Ազրպէյճանի մաս չէ եղած: «Այն տարածքային ամբողջականութիւնը, որին Ադրբեջանը յղում է կատարում, ստեղծուել է անօրինականօրէն՝ խորհրդային ժամանակաշրջանում եւ հանդիսանում է ստալինեան ժառանգութիւն» ըսած է ան:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստան–Թուրքիա յարաբերութիւններուն, անցնող տարուան ընթացքին էական փոփոխութիւն չեղաւ. Թուրքիա կը շարունակէ Ղարաբաղի եւ ցեղասպանութեան խնդիրը դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման նախապայման ներկայացնել Հայաստանի, որ կը պնդէ առանց նախապայմանի յարաբերութիւններու եւ սահմաններու վերաբանալու վրայ: Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Թուրքիոյ այդ քաղաքականութիւնը ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ շրջանին մէջ կայուն խաղաղութեան հաստատման վրայ: Նշած ալ է թէ երկու երկիրներուն միջեւ գոյութիւն ունեցող հարցերը կարելի է միայն պետական մակարդակով լուծել:

Ցեղասպանութեան ճանաչման նիւթին մասին նախարարը ըսած է թէ ան կը շարունակէ մնալ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան օրակարգին վրայ:

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԸ

Յունուար 8-ին շարունակուած է վկայ Ս. Նալպանտեանի հարցաքննութիւնը. ան ըսած է թէ ամբաստանեալ Ա. Յարութիւնեանը չի ճանչնար: Չէ յիշած թէ ո՛վ եղած է սպաննուած Պ. Պօղոսեանը դուրս հրաւիրողը, բայց ըսած է թէ այդ անձը Ա. Յարութիւնեանը չէր: Տուած վկայութեան համաձայն, Պ. Պօղոսեանը նախ քաշքշած են 4 – 6 հոգի:

Երկրորդ վկան՝ Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութեան Սփիւռքի հետ կապերու բաժնի պետ Նուրա Նաւոյեանը ըսած է թէ Պ. Պօղոսեան Ջաւախքի մէջ կը զբաղէր գիւղատնտեսութեան հարցերով. օրուան ընթացքին հանդիպելէ ետք ժամադրուած են «Առագաստ» սրճարանը, հոն հանդիպելու համար ԱՄՆ-էն բարեկամի մը: Ն. Նաւոյեան կէս գիշերին գացած է սրճարան, քանի մը վայրկեան ետք իրենց սեղանին մօտէն անցած են Շ. Ազնաւուր եւ նախագահ Ռ. Քոչարեան: Այդ պահուն Պ. Պօղոսեան գոչած է «Շա՛ռլ»: Աւելի ուշ երբ բարեկամը դուրս հրաւիրուած էր, ինք փորձած է հետեւիլ անոր եւ առաջին վկան ու զոհը տեսած է սրճարանին ձախ կողմը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՄԱՅԻՍԻՆ

Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովը պատրաստող յանձնաժողովը Յունուար 8-ին տեղեկացուցած է թէ երկրորդ խորհրդաժողովը կը կայանայ Մայիսին Երեւանի մէջ: Օրակարգին վրայ տեղ կը տրուի համազգային հարցերու եւ անոնց իրականացման ուղղուած շօշափելի ծրագիրներու: Ի տարբերութիւն առաջինին, Բ. խորհրդաժողովին աշխատանքները պիտի կատարուին մասնագիտական մասնաճիւղերու մէջ: Այդ առումով, պատրաստող յանձնաժողովը յառաջիկայ ամիսներուն շարք մը քննարկումներ կ'ունենայ Սփիւռքի համայնքներուն մէջ ու նախապատրաստական աշխատանք կը տանի Հայաստանի մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է «ԱԶԳԱՊԱՏՈՒՄ»ԻՆ ԵՌԱՀԱՏՈՐԸ

Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի «Ազգապատում»ի եռահատորեակը լոյս տեսած է Շահէ Արք. Աճէմեանի նախաձեռնութեամբ, Հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով: «Ազգապատում»ը հայ եկեղեցւոյ պատմութիւնն է որուն առաջին հրատարակութիւնը եղած է 1958-ին, Պէյրութ:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԻՒ-ԵՈՐՔ

Մինսկի խումբի երեք՝ ամերիկացի, ռուս եւ ֆրանսացի համանախագահներուն հերթական հանդիպումը տեղի ունեցած է Նիւ-Եորք: Անոնք քննարկած են ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման առնչուող ընթացիկ հարցեր, սակայն դեռ չէ որոշուած տարածքաշրջան իրենց յաջորդ այցելութեան թուականները: Յունուար 10-ին ալ, Ուաշինկթըն տեղի կ'ունենար ազրպէյճանա-ամերիկեան առեւտրական պալատի նիստը, որու կը մասնակցէր նաեւ Մինսկի խումբի ամերիկացի համանախագահը՝ Ռուտոլֆ Փերինա:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻ

Պոլսոյ մէջ, ծագումով ասորի ոսկերիչ Ճ. Ալքանի սպանութենէն ետք Թրքական ոստիկանութեան դիմումով Էնթէրփոլ կը փնտռէ Հայաստանի քաղաքացի Աննա Ալեքսանեանը, որ կ'ապրէր զոհին հետ: Թրքական ոստիկանութեան տեղեկութիւններուն համաձայն, Ա. Ալեքսանեան երկու մեղսակիցներու հետ ըսպաննած է ոսկերիչը եւ երեք քիլօ ձոյլ ոսկի, 15 ապարանջան եւ թանկարժէք այլ իրեր գողնալով փախած է Հայաստան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ. – Տաշքենդ ծնած, ներկայիս Գերմանիոյ բնակիչ արհեստավարժ կռփամարտ Արթիւր Գրիգորեան միջին քաշի աշխարհի ախոյեանի իր տիտղոսը պաշտպանած է ամերիկացի Ռոքի Մարթինէսի դէմ: 34-ամեայ հայ մարզիկը 8-րդ ռաունտին նաքաութով շահած է մրցումը, ցոյց տալով թէ անպարտելի ախոյեանն է այդ դասակարգին: Ան այդ կոչումին տիրացած է առաջին անգամ 1996-ին ու այդ թուականէն ի վեր զայն զիջած է ոչ ոքի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախարարապետը՝ Լ. Ժոսփէն հաւանեցաւ վերանայելու Կիկու օրէնքին որոշ յօդուածները եւ փոփոխութիւնները պիտի ծեծուին Ազգային Ժողովին մէջ, Յունուար 22-էն: Բարեփոխուած օրէնքը պէտք է քուէարկուի մինչեւ Փետրուար 22, երբ վերջ կը գտնեն երեսփոխանական աշխատանքները: Նախատեսուած բարեփոխումներուն կարգին, կան կարելիութիւնը [illegible] պահելու վկաներ եւ թոյլատուութիւնը՝ արդարադատութեան վերաքննութեան դիմելու, երբ անպարտ արձակում մը տեղի ունենայ ոճրային ատեանին մէջ: Ծանօթ է որ Կիկու օրէնքը բաւական վրդովում ըստեղծած էր ոստիկանութեան մօտ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի անմեղութեան կանխավարկածին: Կառավարութիւնը, մանաւանդ նախընտրական այս շրջանին, տեղիտուեցաւ զիջումներ ընել, գոհացում տալով ապահովութեան ուժերուն:

ԳԱԶԱՅԻ շրջագօտիին մէջ, բախումներու հետեւանքով 4 Իսրայէլացի զինուոր եւ 2 Պաղեստինցի սպաննուած են, Յունուար 9-ին: Միւս կողմէ, Շարոն Միացեալ – Նահանգներու դիմած է, որպէսզի ամերիկեան իշխանութիւնները Արաֆաթի պահակազօրքը եւ իր շարժումը՝ Ֆաթահը արձանագրեն ահաբեկիչ կազմակերպութիւններու ցանկին մէջ: Կ'ուզէ նաեւ որ պաղեստինեան իշխանութիւնը «ահաբեկչութիւնը քաջալերող» էութիւն մը նկատուի:

ՎԷՆՍԷՆԻ Գարթուշըրիին մէջ է, որ Ումար Խանբիեւ, Չէչէնիոյ Առողջապահութեան նախկին նախարարը, կ'ուզէ յիշեցնել որ իր երկրին մէջ, պատերազմը չէ վերջացած: Խօսք կ'առնէ թատերական ներկայացումէն ետք եւ խօսքը կ'ուղղէ յապաղած հանդիսականներուն: Իր երկիրը կը նկարագրէ որպէս երկիր մը «խեղդուած անտարբերութեան աճի մը տակ»: Ան կը բացատրէ. – «400 տարի է արդէն որ Չէչէնները կը ջանան ազատիլ ռուսական լուծէն եւ նոյնքան ժամանակ է Ռուսերը մեզ բարբարոսներ կը նկատեն: Ամէն բան սկսաւ ԺԶ. դարուն Կովկասի նուաճումով»: Այն ատեն Չէչէնները իսլամացած չէին, երբ իսլամացան, իրենց աւանդութիւնները պահեցին: Իրեն համար Չէչէնիոյ պատերազմը «ոչ կրօնական, ոչ ալ հակահաբեկչական պատերազմ մըն է, գաղթատիրական պատերազմ մըն է»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ եւ նախարարապետ՝ Լ. Ժոսփէն ծաղկեպսակ դնել տուած են Ֆ. Միթերանի շիրիմին (Ժառնաք, Շարանթ Նահանգ) անոր մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՓՈՔՐԻԿ ՄՕԼՈՐԱԿ մը, երկրին մօտէն անցած է Յունուար 7-ի առաւօտուն, ժամը 8.37-ին, շուրջ 830 հազար քիլոմեթր հեռաւորութեամբ, ըստ Նասայի գնահատումներուն:

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի հետապնդեն շուրջ 6000 հոգի, եկած գլխաւորաբար Մերձաւոր – Արեւելքէն, որոնք ապօրինի կերպով Միացեալ – Նահանգներ կը գտնուին: Ըստ «Ուաշինկթըն Փոսթ»ի, իշխանութիւնները նախապատուութիւն կու տան այդ անձերուն գտնուած վայրերուն ճշդումին եւ ձերբակալութեան: Սեպտ. 11-էն ի վեր, 1000 կասկածելիներ ձերբակալուած են:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յայտարարեցին թէ կը դադրեցնեն իրենց նիւթական օժանդակութիւնը Իրաքի ընդդիմութեան: Այդ օժանդակութիւնը, որ 25 միլիոն տոլար էր, պիտի չտրուի, որովհետեւ, գումարները «դէշ մատակարարուած են»: Այս որոշումը պիտի վնասէ իրաքեան Ազգային Համագումարի գործունէութեան, որ ներքին ընդդիմութեան շարժումներու դաշնակցութիւն մըն է:

ԵՐԲ ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԳԱՅԹԱԿՂԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԷՆ

Թուրքիա, որ տասնամեակներէ ի վեր Արեւմտեան Հայաստանի մէջ հայկական յուշարձանները կը քանդէ կամ անխնամ վիճակի մէջ կը ձգէ, որպէսզի բնութիւնը կատարէ իր աւերիչ գործը, յանկարծ քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի պաշտպան դարձած է: Անգարա զայրացած է Սաուտի Արաբիայէն եւ կ'ամբաստանէ Սաուտի Արաբիան, թէ քանդելու վրայ է Մեքքայի մօտ գտնուող օսմանեան պատմական դղեակ մը:

Անգարա կ'ըսէ, թէ բողոք պիտի ներկայացնէ ԻՒՆԷՍՔՕ-յին: Թուրքիա Ռիատի արարքը կը նմանցնէ Թալիպաններու կողմէ անցեալ տարի, Պուտտայի հսկայ արձանի քանդումին:

Կ'ըսուի, թէ սաուտի իշխանութիւնները որոշած են քանդել ալ – Այատ դղեակը եւ անոր տեղ կառուցել բնակարաններ՝ ամէն տարի Մեքքա եկող ուխտաւորներու համար: Դղեակը, որ կը գտնուի Մեծ Մզկիթին նայող բլուրի մը վրայ, 1780 թուականին շինուած է օսմանեան տիրակալներու կողմէ, որպէսզի Մեքքան եւ իսլամական սրբատեղիները պաշտպանէ ընդդէմ արշաւողներու:

Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարար Իսթէմիհան Թալայ յայտարարեց, թէ ԻՒՆԷՍՔՕ-ն պէտք է դատապարտէ Սաուտի Արաբիան: «Ասիկա ոճիր է մարդկութեան դէմ եւ ԻՒՆԷՍՔՕ պէտք է մերկացնէ այս անշնորհք եւ տգեղ քանդումն ու մշակոյթային ջարդը»:

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅՆԱՑՈՒՄ

Զարմանալի է. այնքան բնական դարձած է, օրական հակասական պատկերներ տեսնելը եւ լռութեամբ անցնիլը առանց հարցեր տալու: Նկարներու առատութի՞ւնը արդեօք սկսած է բթացնել մեր միտքերն ու զգացումները...:

Ամէնքդ ալ տեսած պէտք է ըլլաք, թէ ինչպէս մարդասիրական անկարգելներով, Աֆղանիստանի դժբախտ ժողովուրդը հաց եւ զանազան ուտեստեղէն կը ստանար երկինքէն... այն միեւնոյն երկրի օդանաւերէն, որ քիչ անդին ռումբեր կը տեղացնէին իրենց երկրին վրայ, օտարամուտ ոճրագործ մը եւ անոր արբանեակները ոչնչացնելու միտումով: Կը թուի թէ «մարդասիրական ռումբեր»ու ալ մարդ կը վարժուի:

Ժամանակին, մարդասիրական օգնութիւնները սկսան չքաւորին օրական ձուկ մը տալով: Ութսունական թուականներուն գաղափարներու զարգացում տեղի ունեցաւ եւ ըսուեցաւ որ չի բաւեր ձուկ տալ, այլ հարկ է սորվեցնել ձուկ բռնելը:

Այս առիթով, կը յիշեմ Մայր Թէրէզայի նշանաւոր մէկ պատասխանը, զինք քննադատողներուն, քանի որ ժամանակ չէր տրամադրեր արհեստներ սորվեցնելու իր մահամերձ հիւանդներուն.— «Իմ հիւանդներս, ձկան եղէգը բռնելու անգամ ուժ չունին...»:

Այսօր, ամէն ողջամիտ մարդու փափաքն ու առաջարկն այն է, որ չքաւորին տան ձուկը, սորվեցնեն որսալը եւ մանաւանդ չցամքեցնեն լճակը: Այս կապակցութեամբ, անցեալները պատահմամբ ներկայ գտնուեցայ Ափրիկէէն նոր վերադարձած խոալացի միսիոնարի մը բանախօսութեան, որ ի միջի այլոց, կացութիւնը հնարամիտ պատմուածքով մը պատկերացուց:

«Ափրիկեան երկիր մը, ձկնառատ լիճ մը ունէր, որ երեք ցեղախումբերու սրունքը կը հայթայթէր, ներդաշնակ համերաշխութեամբ: Օրին մէկը, կը հասնին չորս օտարականներ, նաւապետ մը, աշխարհագրագէտ, վաճառական եւ գիտնական մը: Մեծ հիւրասիրութեամբ կ'ընդունուին եւ ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն: Իրենց մեկնելէն վերջ, գետի վրայով կը հասնին արդիական ձկնորսանաւեր, կը կառուցուին ձկնամշակութեան գործատուներ: Տեղացին կը դառնայ ամսականով բանուոր. չորս կողմը կը բացուին գեր–շուկաներ, բազմազան արտադրութիւններով, որոնց կարիքը չէին զգացած անցեալին, բայց ստացած ամսականով, հարկ կը զգային գնել:

Զափազանց շահագործումէ վերջ, լիճը կը դառնայ անպէտ, գործատուները կը փակուին, բանուորները տուն կը վերադառնան եւ երեք ցեղախումբերը, մնացած քիչ մը ձուկին համար կը թշնամանան: Մեր օտարականները անմիջապէս օգնութեան կը հասնին, հարկ եղած զէնքերը ծախելով անոնց, այնքան որ, կարենային զիրար կոտորել: Աշխարհի մեծերը մեծածախք ժողովներ կը գումարեն եւ որոշում կու տան առժամեայ "քէմփ"երու մէջ զետեղուած ցեղախումբերուն օգնութիւն հասցնել»:

Դարերէ ի վեր կրկնուող Գայլին ու Գառնուկին պատմութիւնն է, բայց սեպտեմբերեան դէպքէն վերջ, հիմնական բան մը փոխուած է իրականութեան մէջ: Մեր պատերազմը, միջնադարեան քարայրներու մէջ ապրող ոճրագործներու դէմ է, որ սակայն երրորդ հազարամեակի զէնքերով կը պայքարին մեզի դէմ. օդանաւեր, տեսերիզ, բջիջային հեռախօսներ, փինանսական շուկաներ եւլն... արիւնի դիմաց արիւն կը թափենք, ռումբի դէմ ռումբ, կարծես չենք ուզեր հասկնալ որ ահաբեկչութիւնը հեռուներէն ծնունդ կ'առնէ, աճած է մեր անհոգութեամբ եւ կուրութեամբ, երբ չուզենք տեսնել մարդկութեան վէրքերը, ճնշուած բազմութիւնները, կրօնական անհանդուրժողութիւնը, ցեղային խտրականութիւնը:

Նոյն անիրաւութիւնը չզգացի՞նք մեր մորթին վրայ ալ: 70 եւ աւելի տարիներ հարկ եղաւ, որ «քաղաքակիրթ» աշխարհը, սկսի «այո, բայց»երով ընդունիլ մեր ցեղասպանութիւնը, քանի զարգացած եւ խաղաղ երիտասարդութիւն մը ոտքի ելած էր գրիչով եւ զէնքով արդարութիւն պահանջելու, անարդար ժխտումին դէմ:

Միշտ լսած եմ որ Միացեալ–Նահանգներու «բարեպաշտ» նախագահները, առաւօտուն, փոքրիկ պահ մը կը տրամադրեն Ս. Գիրքի ընթերցումի եւ թէ այդ երկրին պանդոկներուն մէջ, ամէն սենեակ պարտադրաբար ունի Ս. Գիրք մը: Հիանալի: Այս նախագահները Սամփսոնի, Յեսուի, Դաւիթի, Սաւուղի, Սողոմոնի պատմութիւննե՞րը միայն կը կարդան... թէ օր մը պիտի հասնին նաեւ թերթատելու Աւետարանները, ուր կը գտնուի բանալին մարդկութեան ներկայ բոլոր դժուարութիւններուն: Յիսուս, իրեն հետեւող բազմութիւնը արձակելէ առաջ, կը հրամայէ աշակերտներուն.– «Դուք տուէք անոնց ուտելիք» (Մատթ. ԺԴ 19: Մարկոս Զ 41: Ղուկաս Թ 13: Յովհ. Զ 11): Կ'ուտեն, կը յագենան, աւելցուքներն ալ կը հաւաքեն եւ միայն անկէ յետոյ է որ կ'արձակէ զանոնք իրենց առօրեայով զբաղելու:

ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՉԵՆ

Աղանդներու նիւթը մեր իրականութեան մէջ Հայաստանի բնորոշ կը նկատուի: Կը խօսուի, կը գրուի անոնց հոն տարած գործունէութեան պատճառած վնասներուն մասին: Անաստուածութեան տասնամեակներէ ետք, դէպի քրիստոնէութեան վերադարձի ճամբուն վրայ բազմութիւններու առջեւ բացուած պարապը պարարտ հող եղաւ անոնց բարգաւաճումին: Կործանարար մտայնութիւններու զոհ եղան երիտասարդներ, ընտանիքներ քայքայուեցան, զէնքի չդիմելու կոչեր հնչեցին երկրին մէջ որ վերջնապէս դարձուցած չէ պատերազմին էջը ու ամէն օր այդ ուղղութեամբ թարմ ազդակներ կը բարձրանան Բաքուէն: 1700–ամեակի մեծադմուկ նշումները ոչինչով խանգարեցին աղանդներու ապահով ընթացքը ու անոնց յարողներու բազմութիւնը ապահովաբար անտարբերութեամբ, կամ հեգնանքով անդրադարձաւ մեծաշուք հանդիսութիւններուն, արարողութիւններուն:

«Մարմարա»յի Դեկտեմբեր 29–ի թիւը տարեվերջի տխուր ու չա՛տ մտածել տուող «նուէր» մը ունէր իր ընթերցողներուն: Լրատուութիւնը կ'ըսէր թէ անցնող շաբթուան ընթացքին Մեսրոպ պատրիարքը երկու հանդիպումներ ունեցած է երիտասարդ միաբաններու եւ քահանաներու հետ, հոգեւոր առաքելութեան մասին խորհրդակցելու համար: Ան անբաւարար նկատած է քարոզչական բնոյթի աշխատանքը եւ յատկապէս երախաներու եւ երիտասարդներու ուղղուած հոգեւոր առաքելութիւնը: Այդ մտահանչումը կը հիմնուի տուեալի մը. «Ոչ–արհամարհելի թիւով հայ երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներ աղանդաւորական եւ նորելուկ բողոքական խմբակներու հոգեւոր հանդիպումներուն կը մասնակցին: «Միւժուէ (ամեդիս) էֆ – էմ» կոչուած բողոքական ձայնասփիւռի կայանն ալ բացէ ի բաց կը քննադատէ Հայ Առաքելական եկեղեցին ու պատրիարքարանը, արհամարհելով հայ ժողովուրդի եւ Հայ եկեղեցւոյ աւանդութիւններն ու սովորութիւնները»: Կ'ըսուի տակաւին թէ Պոլսոյ Կէտիկփաշա թաղին բողոքական եկեղեցիին «ինքնակոչ» քարոզիչը Գրիգոր Աղապապօղլու բազմաթիւ անդամներ հրապարակաւ դէմ արտայայտուած է մանուկներու մկրտութեան:

Ըստ նոյն աղբիւրին, այդ կայանին ունկնդիրներէն են Գոց Շուկային մէջ աշխատող բազմաթիւ հայ երիտասարդներ եւ քաղաքին լայն մէկ հատուածին մէջ ցրուած թրքախօս Հայեր: Եւ մտածել որ Պոլիսը եկեղեցական կեանքի աշխուժութեան բացառիկ վայր մըն է ուր ոչ տասնամեակներու անհաւատութեան անցեալ մը կայ, ոչ ալ կրօնական կեանքի պարապ մը: Եւ ըսել որ եկեղեցիին մէջ, մինչեւ իսկ քարոզներու համար, տեղական լեզուին գործածութիւնը բացառիկ պարագայ չէ: Ի՞նչն է ուրեմն որ այդ երիտասարդները կը մղէ աղանդաւոր դառնալու: Աւելի ճիշդը, ո՞րն է այն ազդակը որուն չահարկումը կը յաջողին ընել աղանդները եւ ոչ՝ եկեղեցին:

Մեսրոպ պատրիարք երիտասարդ կրօնաւորներուն յորդորած է Հայաստանեայց Առաքելական բոլոր գլխաւոր եկեղեցիներէն ներս թափ տալ անչափահասներու եւ երիտասարդներու ուղղուած առաքելութեան եւ ուր որ անհրաժեշտ է, կատարել աշխարհաբար ընթերցումներ, աղօթքներ. նաեւ աննկատ չձգել թրքախօս հաւատացեալները, եւ այլն:

Այնպէս կ'երեւի որ աղանդներու փորձանքին թիրախ հաւաքականութիւններուն մէջ ալ կան բարեբախտներ, որոնց վիճակով հետաքրքրուող, ճար փնտռող կը գտնուի. մինչդեռ ուրիշներ կը հօսին, կ'երթան լերան մը կողէն փխած ակին պէս որուն ջուրերը կը թափին ու կը կորսուին հովուն փչած ուղղութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴԱՐՈՒՍ ԹԱՂՈՒԱԾ ԳԱՆՁԸ

Օթթօ Պեթման նացիական Գերմանիայէն երկու փոխադրակառք լեցուն լուսանկարներ դուրս բերած է 1935-ին եւ կազմած է պատմական կարեւորութիւն ներկայացնող հսկայական հաւաքածոյ մը, որ կը կոչուի Պեթմանի արխիւը: Գերիրապաշտ թաղում մը կատարուեցաւ անցեալ աշնան, երբ արխիւը Նիւ–Եորքէն փոխադրուեցաւ Փիցպըրկ եւ զետեղուեցաւ 70 մեթր խորութեամբ կրաքարի հանքի մը մէջ, հեռու՝ պատմաբաններու հասողութենէն: Արխիւը, որուն մաս կը կազմէ աւելի քան 10 միլիոն լուսանկար, կը բովանդակէ 20-րդ դարու պատկերաւոր պատմութիւնը: 1995-էն ի վեր անիկա կը պատկանի համակարգիչի Մոքրոսոֆթ ընկերութեան տնօրէն Պիլ Կէյթցի սեփական ընկերութեան՝ Քորպիսի:

Պեթմանի արխիւը Նիւ-Եորք քաղաքէն փոխադրուեցաւ ստորերկրեայ տարօրինակ աշխարհ մը: Քորպիս կը ծրագրէ վարձել 920 քառ. մեթր տարածութեամբ վայր մը ստորերկրեայ հանքի մը մէջ, որ ժամանակին կը պատկանէր ամերիկեան Սթիլ ընկերութեան: Այժմ այս ընկերութիւնը սեփականատէրն է ստորերկրեայ հսկայական քաղաքի մը, որ կը ղեկավարուի ստորերկրեայ վայրերու մէջ զանազան ապրանքներու մթերումը ստանձնող պետական ընկերութեան մը կողմէ: Պիլ Կէյթցի ընկերութեան նպատակն է ստեղծել զէրօ ջերմաստիճանով եւ խոնաւութեան ցած համեմատութեամբ արդիական վայր մը, որ ապահովուած պիտի ըլլայ երկրաշարժի, փոթորիկի, պտտահողմի, կորիզային պայթումի, ժամանակի աւերին ու աւազակներու դէմ:

Սակայն գրեթէ սառուցեալ ջերմաստիճանի մէջ լուսանկարներ պահելը ինքնին դժուարութիւն մը կը յարուցէ. արխիւին նոր հասցէն անհասանելի է: Պատմաբաններ, ուսումնասիրողներ եւ խմբագիրներ, որոնք վարժուած են լուսանկարներու թղթածրարներ թերթատելու, պիտի ըստիպուին գործածել Քորպիսի թուային արխիւը, որ պիտի բովանդակէ միայն 225 հազար նկար, այսինքն հաւաքածոյին ամբողջութեան նուազ քան 2 առ հարիւրը:

Ոմանք այն մտավախութիւնը ունին, թէ հաւաքածոն պիտի թաղուի դամբարանի մը մէջ եւ պիտի մնայ կղպանքի տակ՝ Ուրիշներ աւելի լաւատես են եւ կ'ըսեն, թէ Պիլ Կէյթց կը փրկէ լուսանկարներու ժառանգութիւն մը որ մահուան վտանգը կը դիմագրաւէ:

Մէկ բան յստակ է. պահը վճռական է: «Ասիկա աւանդական լուսանկարչութեան ժամանակաշրջանին աւարտն է», կ'ըսէ լուսանկարներու պահպանութեան մասնագէտ մը Հենրի Վիլհելմ:

Պեթմանի արխիւը կը բաղկանայ արեւու ակնոցներէ մինչեւ բժշկագիտական գործիքներու միլիոնաւոր լուսանկարներէ: Անիկա այժմ ամփոփուած է Պրոտէյի եւ Մանհանթընի 20–րդ պողոտային վրայ գտնուող տարբեր կառոյցներու մէջ: Օթթօ Պեթմանի սեփական հաւաքածոն նաեւ կ'ընդգրկէ Եունայթըտ Փրէս Ինթըրնէշընըլի լուսանկարներու հաւաքածոն, ինչպէս նաեւ՝ 10 միլիոն լրատուական լուսանկարներ, որոնք անցեալին պատկանած են «Հըրսթ», «Աքրիփս», «Տը Տէյլի Նիւզ աֆ Նիւ–Եորք» եւ «Տը Շիքակօ Թրիպիւն» թերթերուն:

Քորպիսի թուային արխիւին ընդհանուր խմբագիր Պիլ Հանիկընի համաձայն, լուսանկարներուն տեղափոխութիւնը պիտի նպաստէ անոնց գոյատեւումին: Տարիներ շարունակ ոչ ոք անդրադարձած է անոնց արժէքին: Անոնք պարզապէս «գործածութեան մը մէկ մասը կը կազմէին» կ'ըսէ ան: Օրաթերթերու եւ շաբաթաթերթերու համար առնուած լուսանկարներ են անոնք, ծալուած ու խծբծուած: Պատկերներուն կցուած են բացատրութիւններ, որոնք յետագային ջնջուած են, ապա՝ դարձեալ գրուած: Ոմանք մթերուած են ճեղքուած խողովակներու քով, որոնցմէ ջուր կը հոսէր: Անոնց մեծ մասը փտելու ընթացքի մէջ է, շատերը գունաթափ են, իսկ բազմաթիւ ֆիլմեր սկսած են ճաթռտիլ, ուռիլ ու փշրուիլ:

Արխիւին ճակատագիրը յստակ էր 1997-ին, զայն պէտք էր տեղափոխել: Լուսանկարները ընդհանրապէս հարկ է պահել պաղ եւ չոր միջավայրի մէջ: Միայն այդ ձեւով կարելի է կանխել անոնց փտումը: Այժմ ամէնէն աւելի խոցելի ֆիլմերը մթերուած են մեծ սառնարաններու մէջ եւ կը սպասեն դէպի հանք փոխադրութեան: Քորպիս կը պատրաստուի Փենսիլվանիա տեղափոխել Պեթմանի արխիւը՝ «զայն հազարաւոր տարիներ պահպանելու նպատակով»:

Երբ փոխադրութիւնը աւարտի, Քորպիսի Նիւ-Եորքի գրասենեակին մէջ պիտի մնան միայն պաշտօնեաներ եւ անոնց համակարգիչները, որոնք կապուած պիտի ըլլան թուային արխիւին: Իսկ բուն արխիւին պերեզմանին վրայ պիտի «պարէ» թուային համակարգը:

Եւ ճիշդ այս է հարցը. «Ի՞նչ նշանակութիւն ունի պահել լուսանկարներու արխիւ մը, եթէ ոչ ոք պիտի կարենայ տեսնել զայն», հարց կու տայ լուսանկարներու պատմաբան Կէյլ Պաքըրնա, որ Պեթմանի արխիւը օգտագործած է իր «Տի ամերիքն սենչըրի» գիրքին ուսումնասիրութեան առիթով:

Լուսանկարները պատմական սկզբնաղբիւրներ են, կ'ըսէ ան: «Իրրեւ պատմաբան՝ 6-րդ զգայարանք մը կը զարգացնես, երբ զանոնք կ'ուսումնասիրես: Կը հանդիպիս բաներու, զորս երբեք պիտի չգտնէիր համակարգիչիդ մէջ», կ'ըսէ ան:

«Կը գիտակցիմ ձեռքիդ մէջ լուսանկարներու տրցակ մը թերթատելու անզուգական բնոյթին», կ'ըսէ Հանիկըն, որ իր «Նիւ Եորք Նուար» գիրքին մէջ օգտագործած է արխիւէն առնուած ոճիրի վերաբերող լուսանկարներ:

Արխիւին տեղափոխութենէն ետք մնացեալ լուսանկարները թուային համակարգի մը մէջ զետեղելը դանդաղ գործընթաց մը պիտի ըլլայ: Այլ խօսքով, թերթերու եւ հրատարակիչներու լուսանկարներ հայթայթող ուսումնասիրողներ այլեւս լուսանկարներու տրցակներ պիտի չպրպտեն:

Պիլ Կէյթց 1995-էն գնած է Պեթմանի եւ Եու. Փի. Այ.–ի արխիւները: Այնուհետեւ ան ծրագրած է 65 հազար լուսանկար հաշուող իր հաւաքածոն ամբողջութեամբ անցընել թուային համակարգի մը մէջ: Ան նաեւ սեփականատէրն է լուսանկարչական Սիկմա ընկերութեան, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փարիզ, եւ որուն արխիւները կը պարունակեն աւելի քան 30 միլիոն լուսանկար: Լրատուական ցանցերու լուսանկարներ հայթայթող Սապա Փրէսը եւս կը պատկանի Պիլ Կէյթցի եւ ունի աւելի քան մէկ միլիոն լուսանկար: Կէյթց իրաւունքը ունի թուային համակարգով վերարտադրելու լուսանկարները արուեստի որեւէ գործի, որ կը պատկանի Ս. Փեթերսպուրկի Էրմիթաժ թանգարանին, Ֆիլատելֆիայի թանգարանին, Մերիոնի Պարնզ հաւաքածոյին եւ Լոնտոնի Ազգային պատկերասրահին:

Քորպիս 1996-ին սկսած է թուային համակարգի մէջ անցընել Պեթմանի եւ Եու. Փի. Այ.–ի լուսանկարները՝ իւրաքանչիւր նկարի համար ծախսելով 2 տոլար: Սակայն անցեալ Յունուարին, երբ տակաւին միայն 225 հազար լուսանկարներ անցած էին համակարգչային տեղեկութիւններու շտեմարաններու մէջ, գործընթացը յանկարծ կանգ առած է: Քորպիս գործէ արձակեց աշխարհի տարածքին աշխատող իր 1300 պաշտօնեաներէն 79-ը, ներառեալ անոնք, որոնք կը զբաղէին Պեթմանի եւ Եու. Փի. Այ.–ի լուսանկարները թուային համակարգի մէջ անցընելու գործով:

Պատճա՞ռը. բոլոր լուսանկարները թուային համակարգի մէջ անցընելը պիտի տեւէր 25 տարի, իսկ լուսանկարները չէին կրնար այդքան երկար սպասել: Անոնք արդէն փտելու ընթացքին մէջ էին: Առաջին հերթին թուային համա–

կարգի մէջ անցուած են մշակութային եւ պատմական առումով ամէնէն արժէքաւոր լուսանկարները, ինչպէս՝ Քենետիներու, Ռոքֆէլլըրներու եւ Ռուզվելթներու բոլոր նկարները, Ամերիկայի տնտեսական անկումին, երկու աշխարհամարտներուն եւ Վիեթնամի պատերազմին առնչուող լուսանկարները, 20-րդ դարու մեծերէն Այնըշթայնի (լեզուն դուրս հանած), Ճիմի Հենտրիքսի (Վուտսթոքի համերգին ընթացքին), Օրսըն Ուէլսի («Ուըր աֆ տի ուորլտ» յայտագիրը պատրաստելու պահուն), Էլվիս Փըրեսլիի, Մարլին Մոնրոյի, Ճէքի Ռոպինսընի, Պէյպ Ռութի եւ Մարթին Լութըր Քինկ կրտսերի առընչուող իւրաքանչիւր լուսանկար:

Այս բոլորէն նոյն լուսանկարներու հաւաքածոյին մէջ թաքուն մնացած գանձեր պահուած են: Եւ իրօք, նախապէս ...ած լուսանկարներ յայտնաբերուած են. օրինակ՝ նկար մը, որուն մէջ Մայլզ Տէյվիս կ'երեւի կռիւէ մը ետք ոստիկաններու կողմէ ձերբակալուելու պահուն:

Սակայն ցարդ չպեղուած լուսանկարները բոլորին հետ միասին պիտի փոխադրուին հանք: Թէեւ Քորպիսի պատասխանատուները կ'ըսեն, թէ այլ լուսանկարներ եւս ի վերջոյ պիտի անցնին թըւային համակարգի մէջ, սակայն «ե՞րբ եւ ինչպէս», ոչ ոք գիտէ:

Հանքը պիտի ունենայ միայն երկու պաշտօնեայ. մէկը պիտի ուսումնասիրէ, թէ որ լուսանկարները թուային համակարգի մէջ պիտի անցընէ: Սակայն փոքրիկ պաշտօնէութեամբ մը թաքուն գանձեր յայտնաբերելու կամ զանոնք համակարգչային աշխարհին մէջ փրկելու յոյսերը չնչին են:

Ի՞նչ կարիք կայ Պեթմանի եւ Եու. Փի. Այ.-ի բոլոր լուսանկարները փոխադրել, երբ ոչ բոլորը անմիջական վըտանգի ենթակայ են: «Այս լուսանկարները մաս կը կազմեն մեր պատմութեան եւ մշակոյթին, անոնք սրբազան աւանդ են: Իսկ Պիլ Կէյթց զանոնք գնելու քայլ մը ձեռնարկելէ ետք, այժմ մենաշնորհի կը վերածէ անոնց հասողութիւնը», կ'ըսէ Պաքլըրն:

Սակայն հաւաքածոն երբեք հանրութեան չէ տրամադրուած նոյնիսկ Օթթօ Պեթմանի կենդանութեան: Անիկա միշտ առեւտրական շահ ապահովող աղբիւր մը եղած է: Քորպիս երբեք, բնօրինակներ չէ յանձնած յաճախորդներու:

«Փիփըլ» թերթին, «Ամերիքըն Հերիթէյճ» շաբաթաթերթին, ճէյպըլ պատկերասփիւռի կայաններու եւ ծանուցողներու համար կարեւորը լուսանկար մը ունենալն է, եւ տարբերութիւն չըներ, թէ անիկա բնօրինակ մըն է կամ՝ թուային համակարգով վերարտադրութիւն մը: Ինչ կը վերաբերի ուսումնասիրողներու, Քորպիսի համաձայն, անոնք միշտ ալ կրնան օգտուիլ ընկերութեան համացանցի կայքէն (www.corbisimages.com), եթէ կը փափաքին ունենալ լուսանկար մը, նաեւ կրնան որեւէ ժամանակ դիմել ընկերութեան սպասարկող մասնագէտներուն: Իսկ երբ անոնք ուզեն տեսնել լուսանկար մը, որ թուային համակարգի մէջ չէ անցած, ընկերութիւնը պատրաստ է զայն դուրս բերելու տանարանէն եւ թուային համակարգի մէջ անցընելու, նոյնինքն հանքի մէջ: Հաւաքածոյի վերաբերող գրաւոր տեղեկութիւնները եւ ցուցակները փոխադրութեան ընթացքին պիտի զետեղուին համակարգչային տեղեկութիւններու շտեմարանի մը մէջ:

Սակայն թերեւս յատուկ լուսանկար մը վերստին լոյս աշխարհ բերելու կարելիութիւնը բաւարար չէ փարատելու համար մտավախութիւնները: «Կ'ուզեմ ամէ՛ն ինչ տեսնել», կ'ըսէ Պաքլըրն: «Ձեմ կարծեր, որ Պիլ Կէյթց կը հասկնայ բնօրինակներու կարեւորութիւնը: Թերեւս ան կը մտածէ, թէ այնքան ատեն որ ինք կը պահէ զանոնք վերարտադրելու իրաւունքը, անոնց ճակատագիրը երկրորդական է»:

Սակայն լուսանկարներու պահպանութեան մասնագէտ Հենրի Վիլհելմ կը հաւատայ, «որ հազարաւոր տարի ետք Պիլ Կէյթց պիտի յիշուի մեր պատկերաւոր պատմութիւնը պահպանած ըլլալուն եւ զայն թուային համակարգին մէջ անցընելուն համար»:

Բան մը թաղելը տարբեր նշանակութիւն ունի տարբեր մարդոց համար: Ոմանք զայն կը նկատեն պահպանում, ուրիշներ՝ մահ ու կորուստ:

«Պահպանումի ջատագովներ պիտի մըտածեն, թէ Պիլ Կէյթց հրաշալի բան մը կ'իրագործէ: Ուրիշներ պիտի մտածեն, թէ ան հաւաքածոյ մը կը պահէ կղպանքի տակ եւ մէկ կողմ կը նետէ անոր բանալին», կ'ըսէ Քորպիսի թուային արխիւին ընդհանուր խմբագիրը:

«Ազդակ»

Publications reçues

ARMENIAN REVIEW

Spring - Summer

80 Bigelow Ave, Watertown,
MA 02472-2012

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՖՈՐՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ՃՇԴՈՒՄՆԵՐ

Դեկտեմբեր 14 – 16-ին տեղի ունեցած ֆորումին մասին թղթակցութիւն մը լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ (Դեկտ. 28–29): Դեկտեմբեր 28-ի թիւին մէջ, Դեկտեմբեր 15-ի առաւօտեան նիստին մասին որոշ մեկնաբանութիւններ կան, որոնք քանի մը լրացումներու կարիք ունին: Այդ նիստին դասախօսը ընկերաբան Մ. Վիէվիորքան էր. իր ճառին մէջ, ան Հայոց ցեղասպանութեան անհերքելի բնոյթը քանի մը անգամ շեշտեց, սակայն, ինք նաեւ 1999-ի Յունուարին ուրացող Վայնշթայնի ի նըպաստ հանրագրութիւն մը ստորագրած էր: Ես հանրագրութեան բնագիրը ձեռքս ունէի ու անկէ երկու հատուածներ կարդացի: Առաջինը, Վայնշթայնէն մէջբերում մըն էր, ուր կ'ըսէր որ 1915-ի ջարդերը «constituent des crimes contre l'humanité caractérisés»: Լա՛ւ... սակայն Վայնշթայն ապա կ'աւելցնէր. «dus à des réglements de compte intercommunautaires»: Այս երկրորդ մասը շնչելով, հանրագրութեան հեղինակները ուղղակի խարդախութեան մը մեղսակից դարձած էին: Աւելի՛ն. ստորագրողները՝ կ'իւրացնէին Վայնշթայնի արտայայտութիւնը «la fragilité des preuves de l'implication gouvernementale». Պ. Վիէվիորքա որեւէ ձեւով դոնէ իր այդ կեցւածքէն հրաժարէր... բայց այդ քայլին չդիմեց:

Ֆորումէն քանի մը օր առաջ, երբ Վիէվիորքային անունը ցանկին վրայ կարդացի, CDCA-ին տեղեկացուցի թէ այդ տեսակ հանրագրութիւն մը գոյութիւն ունէր: Չէի ըսեր որ այդ պատճառով պէտք չէ զինքը հրաւիրել, բայց պարզապէս կարեւոր էր որ այդ փաստը լռութեան չմատնուէր: Սակայն, CDCA-ն առանց այդ մասին որեւէ ակնարկութեան, զինքը միայն գովասանքով ներկայացուց ֆորումին:

Տեղւոյն վրայ կատարած միջամտութիւնս Վիէվիորքան դժուար կացութեան մատնեց, ու ան չըսուելիքը ըսաւ. ըստ իրեն, անհրաժեշտ էր մեծ հանդիպում մը կազմակերպել, ուր «երկու տեսակէտները» համեմատուէին: Այս անընդունելի յանկերգը սրահին մէջ բաւական մեծ դժգոհութիւն պատճառեց: Ես հանրագրութեան բնագիրը ներկաներուն ձըգեցի ու դուրս ելայ:

«Յառաջ»ի յօդուածագիրը այս միջադէպին արձագանգը նուազեցնել կը փորձէ հաւանաբար իրեն յատուկ պատճառներով: Իսկ բուն ցաւալին այն է որ «Հայ դատի պաշտպանութեան» կոչուած յանձնախումբ մը Հայ դատը ուրացողի մը մէկ կողմնակիցը կը հրաւիրէ, առանց այդ մասին որեւէ ակնարկութիւն ընելու: Թելադրանքով մը վերջացնեմ. գալ անգամ, ուղղակի Ժիլ Վայնշթայնը հրաւիրենք նման ձեռնարկի մը...:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան Համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին, տեղի ունեցած է շնորհանդէս մը Հայ աւետարանական «Նոր Երգ» երաժշտախումբի սալին՝ «Հաւատքս չեմ ուրանար» հրապարակ ելլելուն առթիւ: Համալսարանի նախագահ՝ Տոքթոր Ժան Խանճեանի բացման աղօթքէն ետք, «Նոր Երգ»ի անդամներէն մէկը. Նշան Պաղչալեան եւ Կարպիս Տէյիրմէնճեան ներկայացուցած են «Նոր Երգ»ի ութամեայ գործունէութիւնը, նշելով թէ անոնք ելոյթներ ունեցած են Հայաստան, Լիբանան, Սուրիա, Աւստրալիա եւ Ֆրանսա եւ նշած թէ այս սալը 6-րդն է շարքին մէջ: Ան կը բովանդակէ գլխաւորաբար հոգեւոր երգեր, թիւով 13: Անոնք մեծ մասամբ կատարուած են այժմ Փարիզի մէջ իր երաժշտական բարձրագոյն ուսման հետեւող Հուրի Արարդեանի կողմէ, բացի երկու երգերէ:

ՃԻՒՆԻԻ (Լիբանան) Հ.Մ.Ը.Մ.ի ակումբին սրահին մէջ Դեկտեմբեր 1-ին, տեղի ունեցած է յոբելենական հանդիսութիւն մը, որու ընթացքին նշուած է ԼՕՀ.ի «Սեւան» մասնաճիւղի 60-ամեակը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ճիւնիի մասնաճիւղին 50-ամեակը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղի ատենապետ՝ Ներսէս Ճուլանեան: Ապա, յանուն մասնաճիւղին խօսք առած է Րաֆֆի Եսայեան, որու յաջորդած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ ԼՕՀ-ի Շրջ. վարչութիւններու անդամներ՝ Ցաւիկ Մուրատեան եւ Սօսի Մանուէլեան, նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Կեդրոնական վարչութեան ատենապետ՝ Բիւրանդ Թօփիկեան, որոնք արժեւորած են զոյգ մասնաճիւղերուն գործունէութիւնը եւ շնորհաւորած անոնց յոբելեանները: Հանդիսութեան ընթացքին պարգեւատրուած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ ԼՕՀ-ի մասնաճիւղերը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

— Բարեբախտաբար Պատրիարքին վըստահութիւնը գրաւած եմ:

— Ատիկա բաւական է արդէն:

— Մեր փնտռած անձերուն անունները կա՞ն այդ թուղթերուն մէջ, — հարցուց Աստիկ:

— Ամէնքն ալ, — պատասխանեց Արգար:

— Ուրեմն գործերնիս եղաւ:

— Բայց մի՛ կարծեր, որ պզտիկ բանով մը պիտի գոհանամ:

— Փափաքածէդ աւելին պիտի ընդունիս, այդ մասին վստահ եղիր:

— Խնդիրը միայն դրամին վրայ չէ, — նկատել տուաւ Արգար, — ես դրամէն աւելի ուրիշ բան կը պահանջեմ:

— Դրամէն ուրիշ ի՞նչ կրնաս ուզել:

— Իմ ուզածս պաշտօն մըն է, կը հասկնա՞ս, կառավարական շնորհքով պաշտօն մը:

— Ուրեմն Պատրիարքարանի պաշտօնէդ գոհ չե՞ս:

— Պատրիարքարանի պաշտօնս ինծի համար նշանակութիւն չունի, անանկ գործ մըն է, որ ապագայ չունի. քառասուն տարի ալ եթէ մնամ՝ յառաջդիմութիւն չի կայ:

— Իրաւունք ունիս, — պատասխանեց Աստիկ:

— Մինչդեռ կառավարական պաշտօն մը եթէ ունենամ՝ օր մը թերեւս նախարար ըլլամ:

— Քանի որ այդպիսի դիտաւորութիւն մը ունիս, պէտք եղածը ես կը խօսիմ որու որ պէտք է:

— Աւելի աղէկ կ'ըլլայ, որ միասին երթանք եւ խօսինք:

— Այդ ալ կարելի է:

— Ե՞րբ կրնանք երթալ:

— Օր մը կ'որոշենք եւ կ'երթանք:

— Պէտք չէ, որ ուշանանք, ըստ իս լաւ կ'ըլլայ, որ այս օրերս դիմում ընենք, ճիշդ այն միջոցին, ուր իրենց ծառայութիւն մը կը մատուցանեմ եւ իմ հաւատարմութեանս ապացոյց կու տամ:

— Շատ լաւ, — հաւանեցաւ Աստիկ, — անմիջապէս դիմումը կ'ընենք, ի՞նչ տեսակ պաշտօն կ'ուզես:

— Օրինակի համար, Բ. Դրան կամ Ելմտական նախարարութեան մէջ պաշտօն մը, — պատասխանեց Արգար:

— Այդ ալ դիւրին է, միայն թէ քու ներկայութիւնդ Պատրիարքարանի մէջ տակաւին անհրաժեշտ է:

— Ի՞նչ բանի համար:

— Դեռ ուրիշ տեղեկութիւններ ալ կան, որոնց պէտք ունինք:

— Ես հեռուէն ալ կրնամ զանոնք ձեռք ձգել եւ աւելի ապահով կերպով, ոտքիս մէկը միշտ Պատրիարքարանը պիտի ըլլայ:

Նոյն միջոցին տան դուռը զարկին:

— Կ'աղաչեմ, այս խօսքերը մեր մէջը մնայ, — ըսաւ Արգար՝ մինչ Աստիկ կ'երթար դուռը բանալու:

— Այդ մասին վստահ եղիր:

Վայրկեան մը ետքը Աստիկ վերադարձաւ Արթինի ընկերակցութեամբ: Այս վերջինը ուրախ տրամադրութեան մէջ էր: Զուարթօրէն բարեւեց երկու բարեկամները եւ առանց հրաւէրի սպասելու գաւաթ մը քոնեաք խմեց:

— Օ՛խ, — ըսաւ գոհունակութեամբ, — շատ աղէկ քոնեաք է:

— Ես միշտ առաջնակարգ քոնեաք կը գործածեմ, — պատասխանեց Աստիկ տեսակ մը հպարտութեամբ, — այս քոնեաքը որչափ խմես՝ չի վնասեր, ընդհակառակը՝ օգտակար է... թէ՛ ուժ կու տայ եւ թէ՛ մարսողութիւնը կը դիւրացնէ:

— Ուրեմն հատ մըն ալ խմեմ, — ըսաւ Արթին գաւաթը լեցնելով:

— Ի՞նչ նորութիւն կայ, — հարցուց Արգար խօսքը Արթինին ուղղելով:

— Միշտ նոյն բաները — պատասխանեց լրտեսը, — մաքրագործումը կը շարունակուի կոր, այս առտու ալ 50 – 60 հոգի ղրկեցին դէպի Իզմիր:

— Ծանօթ անձեր կա՞ն մէջերնին:

— Յակոբ Տէր-Յակոբեանը կայ. միւսները ընդհանրապէս գաւառացի եւ ամուրի երիտասարդներ են, բայց նոր ցանկեր կը պատրաստուին կոր:

— Ուրեմն այս աքսորները պիտի շարունակուի՞ն:

— Բնականաբար, ա՛խ, եթէ այս սէվքիյաթի գործը բոլորովին ինծի յանձնեն, ես գիտեմ, թէ ինչպէս շաբթուան մը մէջ կը մաքրեմ Պոլիսը, բայց դժբախտաբար թոյլ կը վարուին կոր, ասոր կամ անոր ազդեցութիւնը կը կրեն կոր, եւ յետոյ, դրամը մեծ դեր կը խաղայ կոր, բայց կամաց - կամաց ամէն բան կարգի պիտի մտնէ:

— Ալ հիմա Պոլսոյ մէջ հայ յեղափոխական չէ մնացած կարծեմ:

— Դեռ հոս ու հոն գտնուելու են, — պատասխանեց Արթին, — բայց մեծերուն գըլուխը ճզմուեցաւ, եւ կարեւորը այն է:

— Իմացայ, որ Սրաշ եւ Զանդրը գտնըւող աքսորեալներէն մաս մը ճամբայ հանուած է եւ Իզմիր փոխադրուած:

— Պարապ խօսքեր են ատոնք, անոնց հաշիւը մաքրուած է վերջնականապէս, միայն մէկ քանի աննշան մարդիկ ասդին – անդին ղրկուեցան: Դաշնակցականներէն եւ հնչակեաններէն մէկն ալ չէ ազատած:

— Ուրեմն ամէնքն ալ սպաննուա՞ծ են:

— Սպաննուածը ի՛նչ տգեղ խօսք է, մաքրագործուած ըսէ սըւոր:

Եւ լրտեսը լիրբ ժպիտով մը իր քոնեաքի գաւաթը լեցուց:

— Հիմա մեր գործին նայինք, — ըսաւ:

— Թուղթերուն գործը կարգին է, — բացատրեց Արգար:

— Կրցա՞ր առնել:

— Ամէնքն ալ:

— Լաւ ուրեմն, ատիկա շատ աղէկ եղաւ, որովհետեւ այսօր Պէտրի պէյ կրկին ատոնց մասին խօսեցաւ եւ նոյնիսկ կասկած յայտնեց, թէ իր քթին կը խնդանք այսօր – վաղը ըսելով:

Նոյն միջոցին կրկին դուռը զարնուեցաւ եւ այս անգամ ներս մտաւ պատկառելի մօրուքով տարէց անձ մը, որուն Էմին անունը տուին ներկաները:

Նորեկին ալ առաջին գործը եղաւ քանի մը գաւաթ քոնեաք խմել, որմէ ետքը ըսաւ.

— Կարծեմ ուրիշ մէկու մը չենք սպասեր:

— Ո՛չ, — պատասխանեց Աստիկ, — ամբողջ ենք:

(Շար. 139)

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et

L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de

MIKAEL HAGOPIAN (cinéaste californien)

Voice from the Lake

(52 mn)

consacré aux événements de 1915 à Kharpert

suivie d'une conférence

d'ARA SARAFIAN (historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915

(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, 75017 Paris (M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

TELEVISION

ARTE

Vendredi 11 janvier 00h30
L'ARMENIE:
Vieille nation, nouvel Etat
(2/2)

FRANCE 2

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
ժամը 9·30–ին
յայտագիրը նուիրուած է
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·ի այցելութեան:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ՝ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնս մեր մանուկներն ու երիտասարդները դէպի գրականութիւն մղելու նպատակով այս տարի ալ կը կազմակերպէ արտասանութեան մրցում մը, որ առհասարակ մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէ:

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 2002, Մարտ 17, ժամը 14·30–ին Բարեգործականի սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Այս տարուան մրցումը նուիրուած ըլլալով Քրիստոնէութեան ընդունման 1700–ամեակին, որոշուած են հետեւեալ կտորները երկու մակարդակներու համար, այսպէս՝

1) 8 – 14 տարեկան պատանիներու համար մրցոյթին պարտադիր կտորն է Վահան Թէքէեանի ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆը, իսկ երկրորդ կտորին ընտրութիւնը ազատ է: Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացողները պիտի ստանան 200, 150, 100 ֆրանք:

2) 14 Ł 20 տարեկան երիտասարդներու համար պարտադիր կտորն է Յովհաննէս Թումանեանի ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԿԱՆԹԵՂԸ, իսկ երկրորդ կտորին ընտրութիւնը ազատ է: Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացողները պիտի ստանան 250, 150, 100 ֆրանք:

Իսկ բոլոր մասնակցողները պիտի ստանան յուշանուէրներ:

Ծնողներէն, ուսուցիչներէն, դպրոցներու եւ Մշակոյթի Տուներու ղեկավարներէն կը խնդրուի պատրաստել տղաքը եւ զանոնք մղել մասնակցելու այս մրցումին: Հայկական դպրոցներ չյաճախող թեկնածուներ ալ իրաւունք ունին մասնակցելու, եթէ ի վիճակի են:

Արձանագրութեան համար հեռախօսել մինչեւ 2002 Մարտ 5, 01 47 50 97 51 թիւին, ստանալու համար մասնակցութեան թերթիկը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Օտա Գրիգորեանի մահուան առթիւ, Էվլին Վարդանի 76 եւրօ 22 կը նուիրէ Հայաստան հիմնադրամին Ղարաբաղի որբերուն (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13
Տօն է անուանակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

St Martin d'Hères

L'ARBRE DE NOEL
aura lieu
le Dimanche 13 janvier à partir de 15 heures
en la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères
40, avenue Ambroise Croizat — 38400 Saint Martin d'Hères
Partie artistique préparée par les élèves
Déclamation — Chant — Danse
Le Père Noël viendra avec ses cadeaux.

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— Entrée gratuite ——

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ
ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
կը ներկայացնէ իր յօրինումներու նոր սալիկը (CD)

կը մասնակցին դաշնակահարներ՝
ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ

Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ
(գրուած՝ 1906 թ·)
Դրամա
Երեք գործողութեամբ

Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16–ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 ֆրանք

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION
DU 2ème COMPACT DISC
DE

FERDI ZIPCI

« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎ 01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
VENDREDI
11 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.338 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.338

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 9 / 10)

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ ՍԿՍԱԾ Է ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին նախագահութեամբ, Յունուար 9-ին աշխատանքի սկսած է Գերագոյն Հոգեւոր խորհուրդի 2002-ի անդրանիկ ընդլայնուած նիստը: Անոր ընթացքին կը քննարկուին հայ եկեղեցւոյ կանոնադրութիւնը, Մայր Աթոռի ու նուիրապետական աթոռներու յարաբերութիւնները, քրիստոնէական դաստիարակութեան, հոգեւոր եւ կրթական հարցեր: Ժողովին չեն կրցած մասնակցիլ Խորհուրդին գոյց անդամները՝ Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքները. Թորգոմ Արք. Մանուկեան եւ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան: Անոնց բացակայութեան նիստերուն ատենապետութիւնը կ՚ընէ ժողովին երիցագոյն անդամը՝ Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Զոյգ պատրիարքներէն զատ կը բացակային նաեւ Եգիպտոսի, Արժանթինի առաջնորդները՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան եւ Գիսակ Արք. Մուրադեան, ինչպէս՝ Կեդրոնական Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան: Բացականերէն է նաեւ Խորհուրդին աշխարհական անդամներէն Էդուար Ժախեան:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

1999 Հոկտեմբեր 27-ին Խորհրդարանին մէջ կատարուած ահաբեկչական արարքին դատէն անջատուած էր մաս մը, որ կապ ունէր կատարուած հաւանական օժանդակութեան, դրդումին, ապօրինի զէնքին, պաշտօնատարներու կարելի մասնակցութեան և անփութութեան հետ: Այդ մասին նախաքննութեան պայմանաժամը երկու ամիս երկարաձգուած է, մինչեւ Մարտ 11: Յետաձգումին պատճառը յաւելեալ քննութիւններու անհրաժեշտութիւնն է, քանի որ 4 – 5 վարկածներ կան որոնք ոչ հերքուած են, ոչ ալ հաստատուած:

ՄԻՇԷԼ ԲԱԶՈՒՄԵԱՆ ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳէՈՆԻ ԱՍՊԵՏ

Յունուար 1-ի շնորհումներու կարգին Տնտեսութեան նախարարութեան մարզին մէջ, Միշէլ Բազումեանի տրուած է պատւոյ լեգէոնի ասպետի շքանշան:

Անցեալ Սեպտեմբեր 11-ին ալ, Մ. Բազումեան արժանացած էր Արժանիքի կարգի ասպետի շքանշանին: Ծնած Փարիզ 1949-ին, շրջանաւարտ ԷՍՍԷԲ-էն, ան հիմնած է Եւրոպա ակումբը եւ 1979-ին մտած Փրոքոս, մասնագիտացած առեւտուրի ընկերակցութիւնը:

Միշէլ Բազումեան Հայաստանի անկախութեան առաջին տարիներէն իսկ իր ձեռներէց օժանդակութիւնը բերած է անոր տնտեսութեան զարգացման, օգնած է նաեւ աղէտեալ գօտիին զանազան միջոցներով: Անդամ է Ֆրանսայի Հայաստան հիմնադրամին:

ԼՂՀ

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան ռազմական վիճակին մասին հրամանագիր մը ստորագրած է Յունուար 9-ին: Անով հանրապետութեան տարածքին վրայ հռչակուած ռազմական վիճակը երկարաձգուած է մինչեւ 2003 Յունուար 1:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ Արտաքին Գործերու նախարարը Ի. Ճէմ գերմանական «Ֆրանքֆուրթէր Ալկըմայնէ Ցայթունկ» թերթին տուած հարցազրոյցին մէջ ըսած է թէ Թուրքիա կարգաւորած է իր յարաբերութիւնները դրացի բոլոր երկիրներուն հետ բացի Հայաստանէն, որ կը շարունակէ պահպանել Թուրքիոյ նկատմամբ իր թշնամական կեցուածքը եւ Ազրպէյճանը գրաւելու քաղաքականութիւնը: Ճէմ աւելցուցած է թէ անհրաժեշտութեան պարագային Թուրքիա կը դիմէ համապատասխան միջոցներու, շարունակելով սակայն թէ եթէ Հայաստան դրական քայլեր առնէ բարիդրացնութեան յարաբերութիւններու ուղղութեամբ, Թուրքիա ընթացք կու տայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԻՍՐԱՅԷԼ

Ըստ Իսրայէլեան ներգաղթի վարչութեան, 2001-ին Հայաստանէն Իսրայէլ ներգաղթած են 101 հայրենադարձներ: Այս մարզին մէջ, կովկասեան պետութիւններէն Վրաստանն է, ուրկէ ամէնէն մեծ թիւով հայրենադարձներ ներգաղթած են Իսրայէլ՝ 743 հոգի, իսկ Ազրպէյճանէն՝ 612 հոգի:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈ՞ՐԴՆ Է, ԹԷ ՈՉ

Օսմանեան շրջանի բերդի մը քանդումի որոշումէն ի վեր Սաուտի Արաբիա – Թուրքիա յարաբերութիւնները կը շարունակեն լարուած վիճակ մը պարզել: Անգարա այդ քանդումը բարբարոսութիւն կ՚որակէ, սպառնալով միջազգային ատեաններու դիմել, եւ այլն: Իսկ սաուտական մամուլը այդ ադմուկին ետին կը նշմարէ Թուրքիոյ ներքին ծանր հարցերը ատով սքօղելու մտայնութիւնը:

Նոր – նոր այդ վէճը առնչուած է Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին ալ. Թուրք մամուլը (Յունուար 10) կ՚արձագանգէ արաբական «Ալ Վաթան» թերթին այդ մասին գրածներուն, մէջբերելով հետեւեալ տողերը. «Եթէ Թուրքիա ինքզինք Օսմանցիներու ժառանգորդը կը նկատէ, պարտաւոր է ստանձնել անոր բոլոր ըրածները»: Թերթը աւելի անդին ալ տեղ տուած է ԻՒՆԷՍՔՕ-յի մէկ պատասխանատուին արտայայտութեան. ան ըսած է. «Բաւական դժուար է Թուրքիան որպէս Օսմանցիներու ժառանգորդ տեսնել. սակայն, եթէ ինք ինքզինք Օսմանեան կայսրութեան ժառանգորդը կը նկատէ, պարտաւոր է ստանձնել այդ շրջանին բոլոր գէշ կողմերը. անոնց մաս կը կազմեն գլխաւորաբար Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ մարդկութեան դէմ գործուած բոլոր միւս յանցանքները»:

ՓԱՐԻԶԻ 9րդ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

(ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10 – 19)

Որպէս ցեղասպանութենէն վերապրող հայ գաղթականներու առաջին կայքերէն, նախ կեանքը, ապա նոր հայրենիք դառնելու անոնց ճիգին, այդ նպատակով թափուած քրտինքին յարգանք մատուցանելու ձեռնարկ մըն է 9-րդ թաղամասին քաղաքապետարանին կազմակերպած հայկական շաբաթը: Անոր պաշտօնական բացումը կատարեց Յունուար 9-ի երեկոյեան քաղաքապետ Ժաք Պռավօ, քաղաքապետարանին Ռոսինի սրահը լեցուցած բազմութեան դիմելով տպաւորիչ ելոյթով մը: Ան յիշեց ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ պաշտօնական ճանաչումին երեք տարուան հանգրուանները. ըսաւ թէ այդ ճանաչումով Թուրքերու «անհայրենիք» որակած պանդուխտին ու անոր զաւակներուն արդարութեան հաստուցում էր եղածը: Այդ արարքին մէջ շեշտեց յիշողութեան մեծ դերը, մէջբերելով Հիթլէրի ծանօթ խօսքը:

Քաղաքապետը անդրադարձաւ, բնականաբար, 9-րդ թաղամասին մէջ Հայերու կարեւոր ներկայութեան, հոն արտայայտութիւն գտած անոնց ուժականութեան: Անոնց ու յաջորդ սերունդներուն պահելու ջանքին թիրախ հայկական մշակոյթը ճանչնալու առիթ մը կ՚ըլլար շաբթուան համար պատրաստուած յայտագիրը, իր բազմազան բաղկացուցիչներով:

Յաջորդ ելոյթով Հայկական կազմակերպութիւններու համակարգումի խորհուրդին նախագահը Ալեքսի Կէօվճեան որպէս գլխաւոր նախաձեռնութեան մասնակից մարմնի մը, շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին, անոր խորհրդական Ասթրիտ Փանոսեանի որ կարեւոր դեր ստանձնած էր պատրաստութեան մէջ: Ինք եւս անդրադարձաւ ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին որ յաջորդ հանգրուաններու պատրաստութեան հրաւէր էր նոյն ատեն: Այդ առումով թուեց ժխտականութեան որպէս պատնէշ օրէնսդրական չօշափելի ազդակի մը հարկը եւ հայերէնին ու հայկական մշակոյթին Ֆրանսայի մէջ դասաւանդութեան դրական դերը:

Ա. Կէօվճեան շնորհակալութիւն յայտնեց Փարիզի քաղաքապետ Պ. Տըլանոյէին եւս. ըսաւ թէ Կոմիտասի արձանին ու Հայկական յիշողութեան վայրի մը պատրաստութիւնները կը տարուին, նաեւ Ապրիլ 24-ին Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ կ՚ոգեկոչուի Ի. դարու առաջին ցեղասպանութեան 1.5 միլիոն զոհերուն յիշատակը:

Ապա յիշեց 9-րդ թաղամասին մէջ հայկական գործունէութեան կեդրոնները. Սիսեան – Կոմիտաս երգչախումբը, Մշակոյթի Տունը, Հ.Յ.Դ.-ն որուն ղեկավարութեան հետ սերտ գործակցութիւն ունեցած էին, տակաւին՝ Կապոյտ Խաչը, Նոր Սերունդը, Համազգայինը որոնք մասնակիցներ էին իր գլխաւորած խորհուրդին: Յիշեց, անշուշտ, նաեւ Ազգատոհմ ընկերակցութիւնը եւ Հայկական վաճառականներու կեդրոնը:

Ա. Կէօվճեան իր ելոյթը աւարտեց Փրէվէրի «Փարիզը փոքր է. եւ հո՛ն է անոր իսկական մեծութիւնը» խօսքով, ըսելով՝ «Այդ մեծութիւնը որուն փաստը կու տաք ամէն օր, կը մեծարէ ձեզ, մեզ, Փարիզը, Ֆրանսան»:

Բացումին երրորդ, կարճ այլ շատ տպաւորիչ ելոյթը ունեցաւ «Երկիր եւ մշակոյթ»ի Ֆրանսայի նախագահուհին Ծովինար Գեւոնեան: Ըսաւ թէ իրենց կազմակերպութեան «Հայերու ցեղասպանութիւնը – Ի. դարու նկարներ» ցուցահանդէսով որ տեղ գտած էր քաղաքապետարանի յարակից սրահներուն մէջ, ուզած էին շեշտել բարբարոսութեան եռակի հետեւանքները. մարդոց ոչնչացումին հետ մարդկային ընկերութեան մը անյայտացումը եւ քաղաքակրթութիւններու քանդումը: Աւելցուց թէ նման արարքի մը մասին ցուցահանդէս մը ճանաչումի կերպ մըն էր վերապրողին նկատմամբ: Իսկ բոլոր տեսակի բարբարոսութիւններուն ճանաչումը կը տանէր համաշխարհայինին:

Ներկաները բարեկամութեան բաժակ մը վերցնելու հրաւիրելէն առաջ Ժ. Պռավօ փոխանցեց Փարիզի քաղաքապետին ջերմ ողջոյնը, ապա յայտնեց թէ միշտ իր երազը եղած է 9-րդ թաղամասին մէջ հայկական անուանումով վայր մը ունենալ. խնդրեց որ այդ առումով առաջարկներ ներկայացուին իրենց:

Բացումի հանդիսութեան յաջորդեց ցուցահանդէսի սրահներուն այցը, ապա «Բարեկամներու Հայաստանը» նիւթով Արմէն Մութաֆեան եւ Էրիք Վան Լօվի դասախօսութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ (Աֆղանիստան) իշխանութիւնները ազատ արձակած են Թալիպան երկու նախկին նախարարներ, որոնք իրենց յանձնուած էին, Ուաշինկթընի դժգոհութիւնը առեղծելով: Ներքին նախարարն ալ յայտարարած է որ այդ որոշումը անընդունելի է աֆղան ժողովուրդին համար: Ուաշինկթընի համար ալ անընդունելի է, քանի ըստ Ամերիկացիներուն կարելի էր տեղեկութիւններ քաղել, բայց, Քանտահարի իշխանութեանց մէկ բանբերը կը ճշդէ. – «Նման Թալիպաններ չենք յանձներ Ամերիկայի: Մեզի կը պատկանի այդ հարցը ձեռք առնել»: Ամէն պարագայի մէջ, միջադէպը լարուածութիւն առեղծած է Ուաշինկթընի եւ իրենց աֆղան զինակիցներուն միջեւ: Միւս կողմէ, ամերիկեան զինուորական օդանաւ մը ջախջախուած է Փաքիստանի հարաւ-արեւմտեան շրջանը, եօթը հոգինոց իր անձնակազմով: Վերապրող չկայ: Պաշտպանութեան նախարարը քննութիւն բացած է, նոյնիսկ եթէ արկածի վարկածը կասկած չի վերցըներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը ծրագրէ 100 քմ. երկարութեամբ խողովակաշար մը կառուցանել, ըմպելի ջուր հասցնելու համար Կիպրոսի թրքական գօտիին: Թուրք Պետական նախարար Ս. Կիւրէշ ըսած է թէ ծրագիրը կը մշակուի 2002-ի ընթացքին ու գործադրութիւնը մինչեւ 2004 կ՚աւարտի: Թուրքիայէն տարուելիք ջուրը նոյն ատեն պիտի գործածուի ոռոգումի նպատակով: Կղզիին ջուրի պաշարները մեծ մասով յունական գօտիին մէջ մնացած ըլլալով, թրքական մասը ջուրի նեղութիւն կը կրէ:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆ ՈՒ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ

Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչութիւնը որ հայերէն հատորները, մանկավարժական գրքոյկներու, տետրակներու զուգահեռ կարեւոր նպատակներէն ըրած է հայ գրական երկեր թրքերէնով հրատարակելու գործը, նոր նոր հրապարակ հանած է Գրիգոր Զօհրապի պատմուածքներէն ծաղկաքաղ մը: Հեղինակին «Լուռ ցաւեր»էն, «Խղճմտանքի ձայներ»էն, «Կեանքը ինչպէս որ է»էն ընտրուած 14 նորավէպերուն թրքերէնի թարգմանութիւնը ըրած է տոքթոր Հերմոն Արաքս:

Հատորին գլխաւոր այդ բաժինէն զատ, սկիզբը զետեղուած է թուականներով տրուած կենսագրականի գլուխ մը, իսկ վերջաւորութեան՝ յաւելուածի մաս մը ուր նախ 14 էջով ամփոփում մը կայ Արշակ Ալպոյաճեանի «Անհետացող դէմքեր»ու շարքէն Գրիգոր Զօհրապի կենսագրութեան, ապա տեղ գտած են 1908 Յուլիս 31-ին Պոլսոյ Թաքսիմի հանրապարտէզին մէջ պատերազմի նահատակներու յիշատակի հանրահաւաքին արտասանած ճառը, Օսմանեան երեսփոխանական ժողովին մէջ արտամուսնական յարաբերութեան եւ անկէ ծնած, «ապօրինի» որակուած զաւակներու մասին 1911 Ապրիլ 18-ի ելոյթը: Անոնց կը յաջորդեն իրեն ժամանակակից թուրք ծանօթ գրողներէ վկայութիւններ Զօհրապի վախճանին մասին:

«Օսմանեան ժողովին մէջ հայ երեսփոխան մը՝ Գրիգոր Զօհրապ – նորավէպեր» խորագրով բացուող հատորին թերթատումին նախ ուշադրութիւն կը գրաւեն թուականներով տրուած կենսագրական նոթերը. շատերու համար մոռցուած, այլ հետաքրքրական տուեալներ կան հոն Զօհրապի կեանքէն, ինչպէս՝ 1889-ին «Կիւլիզարի առեւանգիչ ու գիւղերու թալանող Մուսա բէկի դէմ, ճարահատութեան մէջ Պոլիս ապաստանած Կիւլիզարին ու 50 մշեցի Հայերուն դատին Վռամշապուհ Մանուշեանի, ու Սիմոն Թըրքըրեանի հետ փաստաբան նշանակումը»: Կամ, նոյն տարին, Տրէյֆիւսի դատին համար ֆրանսերէն ընդարձակ պաշտպանողական մը ղրկելը Տրէյֆիւսի պաշտպան հրէական կոմիտէին. այդ կոմիտէէն շնորհակալութեան նամակ մը եւ Տրէյֆիւսի դիմանկարով ոսկեայ մետալի մը ստացումը:

Յաւելուածի մասին մէջ առնուած ճառով Գ. Զօհրապ կը յայտնուի օսմանեան հայ քաղաքացին որ բ. Սահմանադրութեան հռչակումին վաղորդայնին խորապէս հաւատք ունի ժողովուրդներու եղբայրութեան: Հայ համայնքին կողմէ ունեցած այդ ելոյթին մէջ ան ակնարկելով մղուած պայքարին, կ'ըսէ. «Ամէն ազգ իր կրած հալածանքին չափ մեծ քաջութեամբ մը, յանուն ընդհանուրին փրկութեան, կռուի նետուեցաւ: Հայերը առաջին գիծը գրաւեցին ու այդ դիրքին վիճակած ծանր կորուստներ կրելով, նոյնքան պատուի արժանի դարձան: Պարտուած ղեկավարութեան այդ երեւոյթին տարբեր մեկնաբանութիւն տալու նապկումները ոչ մէկ պարկեշտ օսմանցիի վաւերացումին արժանացան:

Ատկէ ետք մեր թուրք, պուլկար, յոյն եղբայրները ալ նոյն կրակին մէջ նետուեցան: Մեր հոս իրարու հետ ողջագուրուելէն առաջ իսկ Թուրքերն ու Հայերը իրենց բանտերուն եւ շիրիմներուն մէջ ողջագուրուեցան: Դիւանագէտներուն, համաձայնագրերուն չյաջողածը ընել յաջողեցան եւ մեզի մեր պարտականութիւնը ցոյց տուին»:

Երեսփոխանական ժողովին մէջ որպէս Պոլսոյ երեսփոխան ունեցած ելոյթին մէջ ուշագրաւ է արտամուսնական յարաբերութիւններու, անոնցմէ ծնած, «ապօրինի» զաւակներու մասին Զօհրապի կեցուածքը. ան հակադրուելով օսմանեան պահպանողական մտայնութեան որ այդ տեսակի յարաբերութեան մը գլխաւոր յանցաւորը կինը կը նկատէ ու այդ յարաբերութեան զաւակները կը զետեղէ ընկերութեան լուսանցքին վրայ, կ'ըսէ. «...Ի. դարուն, այսինքն՝ երբ գերիշխան է մարդկային ընկերութեան արդարադատութիւնը, չեմ հասկնար նման հարց: Միջնադարուն կար ատիկա. կային ազնուականութեան դատեր: Այդ դարերուն, ես այսինչին զաւակն եմ, այնինչը իմ նախնիքս է, այս մէկը արտամուսնական յարաբերութեան զաւակ է, ապօրինի է, արտայայտութիւնները կային: Ես ատոնք չեմ ընդունիր: Ի. դարու արժանաւորութեան, նաեւ ամբողջ մարդկութեան արժանաւորութեան համար նման արտայայտութիւնները առաւելագոյն խստութեամբ կը մերժեմ. այսուհետեւ, աշխարհի մէջ միայն մարդիկ կան. զաւակներ ու ապօրինի ծնունդներ չկան»:

Զօհրապի վախճանին մասին թուրք մտաւորականներէ քաղուած վկայութիւններէն առաջինը Ա. Ռ. Ալթընայի կը պատկանի. անոր «Երկու կոմիտէ, երկու կոտորած» հատորին այն էջերն են որոնք առնուած են Ա. Ալպոյաճեանի Գ. Զօհրապի հատորին մէջ ալ: Չէրքէզ Ահմէտ կոչուած ոճրագործը հոն կը պատմէ թէ ինչպէս Վանի մէջ մէկ Հայ իսկ չձգելէն ետք, Հալէպէն Տիգրանակերտի ճամբուն վրայ սպաննած են Զօհրապն ու Վարդգէսը, ինք ու Նազըմ կոչուած մեղսակիցը:

Երկրորդը՝ Ֆ. Ռ. Աթայ կը պատմէ Ճէմալ փաշային Զօհրապն ու Վարդգէսը փրկելու համար Թալէաթին հետ ունեցած երկար թղթակցութիւնը: Կը պատմէ նաեւ թէ ան ինչպէ՛ս Չէրքէզ Ահմէտին եւ Նազըմին ձերբակալութեան հետամուտ եղած է եւ Թալէաթ ալ երկուքին ալ փրկուելու առիթ նկատած է Ճէմալ փաշային յամառութիւնը: Ի վերջոյ, երկուքն ալ Դամասկոսի Պատերազմական ատեանը ներկայացուած են եւ երբ իրենց պայուսակներէն կնոջական մատանիներ, օղեր, գոհարեղէն գտնուած է, ատեանը փաստը ունեցած է որ անոնք ոչ թէ հայրենասիրութեամբ, այլ՝ հարստանալու համար մարդասպան եղած են ու անմիջապէս կախաղան հանուած են:

Այս բաժինին վերջին վկայութիւնը կը պատկանի Հ. Ճ. Եալչընի: Անոր «Ծանօթներս» հատորէն առնուած էջը կը պատմէ Զօհրապի կնոջ իրեն կատարած դիմումը, ամուսինը փրկելու միջնորդութեան խնդրանքով: Ատիկա այն օրերուն է երբ Հայերու տարագրութեան մասին լուրերը սկսած են Պոլիս հասնիլ: Տիկին Զօհրապ կը խնդրէ որ Հ. Ճ. Եալչըն միջնորդէ Թալէաթին մօտ որպէսզի Զօհրապ Անատոլու չղրկուի: Թուրք գրողը կը պատմէ. «Միասին գացինք վարչապետին տունը: Արթնցաւ ու գիշերնոցով մեր քովը եկաւ: Թալէաթ փաշա որ Զօհրապին իմացականութիւնը կը գնահատէր ու շատ համակրելի կը գտնէր զայն, որպէս անկարեւոր միջադէպ մը, գրեթէ անտարբերութեամբ մտիկ ըրաւ պատմուածը: Պաղարիւնով ջանաց հանդարտեցնել ու սփոփել կինը: Ըսաւ թէ մտահոգուելիք բան չկար, հարկ պիտի ըլլար փոքր, անկարեւոր հարցաքննութիւն մը, ապա մեզ ճամբեց: Զօհրապ որ Տիյարպէքիր գացած էր, չվերադարձաւ»:

Հատորին մէջ քանի մը լուսանկարի ալ տեղ տրուած է. կայ 1912-ի երեսփոխանական ժողովի խմբանկարը, նոյն ժողովին ալպոմէն առնուած Զօհրապի դիմանկարը, Զօհրապի ու խումբ մը հայ եւ թուրք բարեկամներուն հետ Պոլսոյ երեւմնի զբօսավայրերէն Ալէմտաղի մէջ քաշուած լուսանկար մը եւ ընտանիքին անդամներուն նկարները:

Հայերէն կարդալու կարողութիւնը օրէ օր կորսնցնող գաղութի մը մէջ ուր հայկականին նկատմամբ հետաքրքրութիւնը կը շարունակէ արթուն մնալ, անմիջական անցեալին հետ անհրաժեշտ կապը հաստատելու կ'օգնեն «Արաս»ի այս կարգի հրատարակութիւնները. ատկէ զատ, անոնք նաեւ տեղացի մեծամասնութեան միջոցը կուտան ճանչնալու Հայը, այս պարագային՝ նաեւ օսմանեան երեսփոխանը որպէս իրենց անցեալին եւս դժբախտ մէկ դերակատարը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

«ԱԿՕՍ»ի խմբագիրը Հ. Տինք.–

«ԱՄԷՆ ՔԱՐԻ ՏԱԿ ՀԱՅՈՒ ՄԱՏ ԹՈՂ ՉՓՆՏՌՈՒԻ ԱՅԼԵՒՍ»

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագրին Հ. Տինքի հետ, ինչպէս արձանագրած էինք (Յունուար 8), ընդարձակ հարցազրոյց մը հրատարակած էր քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր փոլիթիքա» (Յունուար 6): Հարցազրոյցը կատարուած է Իսմէթ Քայհանի կողմէ:

Ան նախ հարց կու տայ թէ հայ խմբագիրը ի՛նչ կը մտածէ վերջին շրջանին Թուրք հանրային կարծիքին մէջ փոքրամասնութիւններու մասին տարուած վիճարկումներուն առընչութեամբ: Հ. Տինք այսուհետեւ անխուսափելի կը նկատէ այդ վիճարկումները, որովհետեւ Թուրքիոյ քաղաքացիին մօտ «յիշողութեան ջնջում»ի հիւանդութիւն մը խնդրոյ առարկայ է որուն հետ ապրիլ շարունակել այլեւս անկարելի է: Անկարելի է, յատկապէս տեղեկութեան փոխանցումին վերջին ծայր դիւրացած ու արագացած ներկային մէջ:

«Այսօր այլեւս կարելի չէ նոյն ձեւով շարունակել ընկերութիւնը որ սնուցած է պնդումներով, սխալ ու նպատակաւոր տեսակէտներով ու պատմութեան առանցքէն շեղած գիտակցութեամբ մը: Սուտերը այլեւս պայթումի կէտին հասած են» կ'ըսէ ան ու ներկայի վիճարկումը կը դիտէ որպէս ժողովրդավարացման հոլովոյթին մէկ արտայայտութիւնը: Կ'աւելցնէ թէեւ թէ այդ վիճարկումը շատ խեղճուկրակ ու անբաւարար է: Անոր մէջ ազգայնական տարրը համեմատաբար աւելի դիւրին հասկնալի է, յայտնի են իրենց տեսակէտները:

Սակայն, կայ խումբ մըն ալ որուն ըսածն ու կեցուածքը փոփոխական է. ատիկա այն խումբն է որ ինքզինք ձախակողմեան որակած է մինչեւ այսօր: Այս վիճարկումները փորձաքարի արժէք ներկայացուցին անոնց համար ու սկսան ըսել թէ արդար տուրք մըն էր Ունեւորութեան տուրքը:

Խնդրոյ առարկայ ֆիլմը որ կը կոչուի «Սալքըմ հանըմին հատիկները» տեսագրուած էր Հայու մը – Էթիէն Մահչուպեան – պատրաստած բեմագրութեամբ: Այս վերջինը ծանր ամբաստանութիւններու թիրախ եղաւ, քանի որ հարստահարուած հրեայ հերոսը փոխարինած էր Հայով մը: Ատոր մէջ նշմարուեցան Հրեաները հայացնելու, 1915-ին յղումներ ընելու ջանքեր: Հ. Տինք կը շեշտէ թէ այդ ամբաստանութիւնները ամբողջութեամբ անհիմն էին: Արդէն ֆիլմը դիտողները միտք բերած էին 1915-ը ու սկսած մտածել. «իրա՛ւ, անցեալին ի՛նչեր ըրեր ենք Հայերուն, փոքրամասնութիւններուն»: Այս անդրադարձը ունեցողները նշմարած էին փոքրամասնութիւններու գոյութիւնը ու ջանացած զանոնք ճանչնալ: «Այդ կերպով, ընկերութիւնը հոգեկան մաքրագործումի փուլէ մը անցաւ» կ'ըսէ հայ խմբագիրը, յետոյ կը շարունակէ. «Այսօր կեանքը կը պարտադրէ որ անցեալը խօսի ու անոր հետ հաշուեյարդար տեսնուի: Ատոր համար ոչ մէկ կազմակերպութիւն, կամ որեւէ Հայ պէտք ունի ծրագիր մշակելու: Ատիկա կեանքին ծրագիրը, կեանքին ծուղակն է»:

Ունեւորութեան տուրքը Հ. Տինքի համոզումով մէկ շարունակութիւնն է երկիրը միատարրելու նպատակով Իթթիհատի սկիզբ դրած գործունէութեան: Բուն նպատակն էր տնտեսական նախաձեռնութիւնը փոքրամասնութիւններէ առնել ու ստեղծել թուրք նախաձեռնարկը: Ատով՝ ա՛լ աւելի անզօրացնել ու պղտիկցնել փոքրամասնութիւնները:

Զրուցավարը հարց կու տայ թէ Թուրքիա ինչո՛ւ իր անցեալին հետ ճակատումէն այսքա՛ն կը վախնայ: Ի՞նչ է այդ վախին պատճառը: «Մինչեւ այսօր անցեալը մեծ սուտերու վրայ կառուցուեցաւ: Ապագան հիմնուեցաւ անցեալը խաւարի մէջ պահելու նախընտրութեան վրայ» կ'ըսէ Հ. Տինք, ապա կը բացատրէ թէ Թուրքիոյ մէջ ամէն քարի տակ Հայու մաս մը փնտռուած է միշտ: Աւելի ճիշդը՝ Հայու մաս մը թաղուած է ամէն քարի տակ: Քրտական խնդրին ետին Հայ փնտռուած է, մինչեւ իսկ ըսուած է որ Ա. Էօճալան Հայ է: Նոյնիսկ, վերջերս, երկրին կրօնամոլ զանգուածներուն խորքին մէջ Հայ փնտռուած է: Ընկերութիւնը ցնցող ամէն պատահարի ետին Հայ մը մատնանշելու երեւոյթը կը բացատրէ թէ հայկական թապուն կարեւոր վախ մըն է ընկերութեան համար: Քաղաքական դէմքեր, ղեկավարները ամէն առիթի կը շահագործեն այդ վախը: Անոր արմատները կը գտնուին պատմութեան ծալքերուն մէջ. պատճառը այն է որ օսմանեան պետութեան քանդումի ու Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնումի շրջանին ապրուած դառն պատահարները մութին մէջ մնացած են: Անոնց տակ պահուած հարցեր կան: Հետեւաբար, տիրական է վախը թէ այդ հարցերը ճանչնալ, զանոնք ձեռք առնել ու անոնց հետ հաշուեյարդար տեսնել, կրնայ տակնուվրայ ընել ընկերութեան մինչեւ այսօր իւրացուցած ազգայնամէտ ինքնութիւնը: Միւս կողմէն, ինչպէս կը շեշտէ Հ. Տինք, ժողովրդավարանալու համար պայման է անցեալին իրականութիւնները տեսնել, անոնց հետ հաշուեյարդար կատարել ու այդ առընչութեամբ նոր մտայնութիւն զարգացնել:

Թրքական ազգայնականութեան, ինչպէս բոլոր ազգայնականութիւններուն, մէկ հարցն ալ այն է որ ան հիմնուած է այլ ազգերու հանդէպ թշնամութեան վրայ: Ատիկա կը պարտադրէ միշտ մրտել միւսը: Այդ տեսակի ինքնութիւնը կառուցուած չէ ինքն իրեն վստահութեան վրայ, այլ՝ միւսին նկատմամբ սնուցուած անվստահութեան: Այսօրուան թրքական ընկերութեան կաղացող կողմը ատիկա է: «Նման պարագայի մէջ, ազգայնականութիւնը օր մը փուլ կու գայ, քանի որ երբ շրջապատին մէջ թշնամի չի մնար, դուք ալ չէք մնար: Այն ատեն ի՞նչպէս կանգուն կը պահէք ձեր ազգայնականութիւնը» հարց կու տայ «Ակօս»ի խմբագիրը:

«Արդի աշխարհին մէջ բազմամշակութայնութիւնը հարստութիւն կը նկատուի. իսկ Թուրքիոյ մէջ՝ բաժանումի պատճառ: Այս քաղաքականութիւնը կը փոխուի՞ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեամբ» հարցումին Հ. Տինքի պատասխանը ժխտական է: Թուրքիա չի կրնար Եւրոպական Միութեան անդամ ըլլալ, այն պատճառով որ Արեւմուտքը միակ մշակոյթէ մը դէպի բազմամշակութայնութիւն անցքի հոլովոյթի մը մէջ է, իսկ Թուրքիա անցեալին տարբեր մշակոյթներու համակեցութեան օրրան եղած շրջան մըն է ուր 600 տարի Թուրքը, Հայը, Հրեան, Քիւրտը, Չէրքէզը միասնաբար ապրած են: Ափսոս որ այդ բազմամշակութայնութենէն ետք միատարրութիւն տանող ճամբայ մը բռնած է:

Ընթացքը կրնայ ուղղութիւն փոխել [illegible] ներկայի խմորումները ապացոյց են ատոր ապրումին: Պէտք է շատ աշխատիլ ու մտայնութիւնները փոխել:

«Իրարմէ տարբեր գոյներ, հաւատալիքներ, տեսակէտներ Թուրքիոյ կենսունակութիւն ու քաղաքակրթութիւն կու տան: Նայեցէք 1900-ական տարիներուն. այդ շրջանին միայն հայկական վարժարաններու թիւը երկու հազարի շուրջ է, եկեղեցիներունը՝ չորս հազարի. Անատոլուի մէջ հինգ լեզուով ուսուցումի կարող բարձրագոյն վարժարաններ կան ու բոլորն ալ ուղղուած են արտադրութեան: Անոնք գոյութենէ դադրեցան ու ի՞նչ շահեցանք, ի՞նչ կորսնցուցինք: Միայն սա հաշուարկն անգամ բաւարար չէ՞ մեր սիրտը ցաւցնելու» կ'ըսէ Հ. Տինք:

Որպէս Թուրքիոյ քաղաքացի, ան ընկերային հաւասարութիւն կը պահանջէ. միմիայն Հայ մնալ, Հայ համայնքին մէկ անդամը մնալ, կրնայ երկրին քաղաքացիի գիտակցութենէն հեռացնել: Այդ պատճառով կոչ կ'ընէ հայկական ինքնութեամբ երկրին քաղաքացին ըլլալու: Նոյն կոչը կ'ուղղէ Քիւրտերուն ալ. «Թուրքիացի Հայ, Թուրքիացի Քիւրտ» ըլլալու:

Էջին մէջ անջատ բաժիններով տը–

ուած են հայութեան մասին Հ. Տինքի թըւական տուեալներն ու 1915-ի առնչութեամբ բաժինները: Առաջինը խորագրըւած է. «Հետզհետէ կը պակսինք»: Հոն ըսուած է թէ Օսմանեան շրջանին օսմանեան աղբիւրներու համաձայն 300 հազար - 1,2 միլիոն, հայկականներու՝ 2,5 - 4 միլիոն, իսկ օտար աղբիւրներու համաձայն 1,5 - 2,5 միլիոն Հայ կար երկրին մէջ: Հանրապետութեան շրջանի սահմաններուն մէջ 300 հազար մնացած էր միայն: Անոնց 170 հազարը Անատոլուի, 130 հազարը Պոլսոյ մէջ կ'ապրէին: Այսօր Անատոլուի մէջ Հայ չէ մնացած, Պոլիս մնացածն ալ 60 հազար կը կարծուի: «Հետզհետէ կը պակսինք»:

Օսմանեան կայսրութենէն Թուրքիոյ Հանրապետութեան փոխանցուած էր գործօն 45 դպրոց, 60 եկեղեցի: Մինչդեռ, ներկայիս 19 դպրոց կը գործէ, Անատոլուի մէջ կիսագործօն չորս եկեղեցի կայ, Պոլսոյ մէջ՝ 35 հատ: Ծանօթ չէ հայկական եկեղեցիներու եւ վարժարաններու կալուածներուն թիւը: Սակայն, անոնց մեծ մասին կալուածային արձանագրութիւնները զանազան պատճառներով ջնջուած են:

1915-Ի ՄԱՍԻՆ

«Դեղագիրը երկխօսութիւնն է, բժիշկը՝ մենք» խորագրուած բաժնին մէջ տրուած են 1915-ի մասին Հ. Տինքի ըսածները.

«Կան մարդիկ որոնք կը ջանան հայ ժողովուրդը հոգի մը 1915 մեթր խորութեան մէջ պահել: Կ'ուզեն զայն այդ հոգեբեկումին մէջ պահել: Մինչդեռ, այս ժողովուրդը այլեւս պէտք է հասնի հոգին բերնի լոյսին ու փրկուի այդ հոգէն: Ատոր համար հարկ է որ ոմանք ձեռք երկարեն: Իմ կեանքիս նպատակը ողբերգութեան մը երեւան հանուիլը ու ամէնուն պատմուիլը չէ: Տեղահանութեան պատահարը կարելի չէ հասկնալ, առանց ուսումնասիրելու Պաղտատի երկաթուղին, Գերմանացիներուն դերը, Ֆրանսացիներուն և Անգլիացիներուն աչք փակելը: Ֆրանսացիներն ու Ամերիկացիները չեն որ ձեռք պիտի երկարեն: Արդէն անոնք մեզ հրեցին այդ հորին մէջ: Պէտք է Թուրքիա ձեռք երկարէ: «Ներողութիւն, յետոյ հատուցում ու հողային պահանջ կը յաջորդեն» եւ դիմացի կողմին «չմոռնալ»ու հոգեբեկումները պէտք է վերջ գտնեն: Երկուքն ալ հիւանդագին վիճակներ են: Մոլեռանդ տարրերը ատոնք դրամագլուխի վերածեցին: Այդ հոգեբեկումը սերունդներուն փոխանցըւէ առաջ պէտք է լուծումի յանգի. դեղագիրը երկխօսութիւնն է, իսկ բժիշկը՝ երկու կողմերը»:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Եղիշէ Մանուկեան գոլէճի «Միրան Մանուկեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտանոցի կազմակերպութեամբ «Մարկօ Պասիլեան» ջութակի եւ թաւջութակի 2001-ի երաժշտութեան մրցոյթը: Հալէպէն, Դամասկոսէն, Երեւանէն եւ Լիբանանէն ներկայացած են 14 թեկնածուներ: Մրցումը տեղի ունեցած է յաջորդական հանգրուաններով Դեկտեմբեր 10, 11 եւ 12-ին: Ապա Դեկտեմբեր 14-ին, ամերիկեան համալսարանի «Ասեմպլի հոլ»ի մէջ տեղի ունեցած է, գառմէ մը ետք, եօթը թեկնածուներու նուագահանդէսը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանին մէջ, Դեկտեմբեր 11-ին, կազմակերպութեամբ համալսարանի հայագիտական ամպիոնին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է, որու նիւթ էր «Հայ - ադրբեջանական տագնապը՝ շրջանային ռազմական եւ աշխարհագրական-մարտավարական զարգացումներու պարունակին տակ»: Ամպիոնին անունով, խօսք առած է համալսարանին պատմագիտութեան եւ քաղաքագիտութեան բաժանմունքի վարիչ՝ Արա Սանճեան, որ ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Հրաչ Զիլինկիրեան: Ան, Լոնտոնի համալսարանի ընկերաբանութեան բաժանմունքի տոքթորայի թեկնածու է եւ իր աւարտաճառին առանցքը կը կազմեն հարաւային Կովկասի տագնապները: Դասախօսը բանակցութիւններուն ամէնէն սուր խնդիրը նկատած է Ղարաբաղի կարգավիճակը եւ մասամբ գրաւուած հողերու յանձնումն եւ ազերի գաղթականներու վերադարձը, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղի ապահովութեան նկատմամբ միջազգային երաշխաւորութիւնը: Ան ներկայացուցած է Փարիզի հանդիպումին յաջորդող վիճակը եւ ադըրբեջանական ապատեղեկատուութեան նորագոյն դրսեւորումները: Իր խօսքին աւարտին, Հ. Զիլինկիրեան դիտել տուած է որ շրջանային տագնապներուն լուծում բերելու միջազգային քաղաքականութեան մօտեցումը իր դերը պիտի ունենայ նաեւ Ղարաբաղի հարցի լուծման գործընթացին մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յ. Տէր - Մելքոնեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7-ին, տեղի ունեցած է աշակերտական ձեռնարկ մը, կազմակերպութեամբ ԼՕԽ.ի Շրջ. վարչութեան, նուիրուած Մարդկային Իրաւունքներու Համաշխարհային Օրուան: Փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, խօսք առած է Նելլի Վէքիլեան, որ շեշտելէ ետք թէ բոլոր մարդիկ հաւասար ծնած են, ըսած է. - «ԼՕԽ.ը իր հիմնադրման առաջին օրէն իսկ իր գերագոյն նպատակը դարձուցած է հայ մարդուն ազատ, անկաշկանդ, բոլորին հաւասար ապրելու իրաւունքին հետապնդումը»: Ապա, խօսք առած է օրուան դասախօսը՝ Ալիս Պօղոսեան, որ ըսած է թէ մարդկային իրաւունքները առնչուած են տնտեսական պայմաններու, միջավայրին եւ նոյնիսկ կլիմային հետ: Ան, բացատրած է նաեւ որ մարդկային իրաւունք հասկացողութիւնը յաճախ առնչուած է ազատութեան գաղափարին հետ, ինչ որ ճիշդ չէ: Այս հասկացողութեան հիմնական զուգահեռը նկատած է ժողովրդավարութիւնը եւ ըրած է հակիրճ պատմականը ժողովրդավարութեան, յատկապէս ծանրանալով 18-րդ դարու յեղափոխութիւններուն վրայ: Ձեռնարկին ներկայ եղած են հայկական երկրորդական վարժարաններու վերի կարգերու աշակերտները:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 111-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէներուն: Բարի գալուստի խօսքերէն ետք, տեղի ունեցած է Գանատայի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան խումբ մը պատանիներու Գանատայի Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան փոխանցման եւ խոստման արարողութիւնը, նախագահութեամբ Ազուան Վարդանեանի: Զոյգ կոմիտէներու անունով խօսք առած է Վիգէն Թիւֆէնքճեան: Օրուան բանախօսը եղած է Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ Ազուան Վարդանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14-ին տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 111-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Սողոմոն Թէհլիրեան կոմիտէին: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Յարութ Գալայճեան: Սիմոն Զաւարեան Երիտասարդական Միութեան կողմէ խօսք առած է Յակոբ Մխսիարթինեան, իրեն յաջորդած է Արա Պապեան, Հայաստանի դեսպանը բսած է ի մէջ այլոց.- «Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր անկախութեան 10-ամեայ գոյութիւնը կը պարտի ամբողջ հայ ժողովուրդի ջանքերուն, նրա բոլոր կազմակերպութիւններին, կուսակցութիւններին եւ յատկապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան ջանքերին»: Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Վարուժան Պասթաճեան, ապա, հանդիսավարը ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ եւ Ազգային Ժողովի Հ. Յ. Դ. խմբակցութեան նախագահ՝ Ազուան Վարդանեան: Հանդիսութեան աւարտին հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԼՕԽ.ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) «Ա. Պուլղուրճեան» Կեդրոնի Թնճուկեան սրահին մէջ, Դեկտ. 19-ին, կազմակերպութեամբ ԼՕԽ.ի Շրջ. վարչութեան առողջապահական յանձնախումբին եւ «Արաքսի Պուլղուրճեան» ընկերաբժշկական նախազգուշական բաժանմունքին, տեղի ունեցած է «Առողջարար գիտելիքներ եւ տեսութիւններ, որոնց կը մը: Քայլերգներու ունկնդրութենէն ետք, խօսք առած է Յասմիկ Մկրեան եւ ներկայացուցած է դասախօսութեան նիւթը: Օրուան դասախօսը՝ սննդագէտ Գարլա Եարտըմեան ըսած է թէ մեր նախնիքներէն եւ շրջապատէն մեզի հասած են սխալ գիտելիքներ եւ տեսութիւններ, որոնց կը հետեւինք առանց նկատի առնելու անոնց հետեւանքները: Շեշտած է թէ սննդականոնի հետեւողներուն կամ սովորական սննդառութեան պարագային չափազանց կարեւոր է, որ օրուան երեք գլխաւոր ժամերը ընտրրկեն այլազան տեսակի ուտելիքներ, որոնք մարմնին տան անհրաժեշտ ուժն, բնաթելը, կենսանիւթը, երկաթը, շաքարը, փրոթէինը, աղերը եւայլն:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահը, Դեկտ. 22-ին, ներկայացուած են Տիրան Ինճիճիի Հայաստանեայց եկեղեցիներու մանրակերտներու նուիրուած հին եւ նոր աշխատանքները: Այցելուները մեծ հիացումով դիտած են այդ մանրակերտ եկեղեցիները, շինուած նոյնինքն Տիրան Ինճիճիի կողմէ հնարուած նախանիւթերով: Ան ունի նաեւ նկարչական ստեղծագործութիւններ:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

– Ուրեմն գործի սկսինք:

– Գիտէք, որ մեծ շրջահայեցութեամբ պէտք է վարուինք, եթէ կ'ուզենք յաջողիլ եւ մեր նպատակին հասնիլ, – ըսաւ Արթին:

–Բնականաբար, – պատասխանեց Էմին Էֆէնտի, – շրջահայեցութիւն եւ խոհեմութիւն եւ մանաւանդ ճարպիկութիւն, եթէ սխալ քայլ մը առնենք, ո՛չ թէ գործը կը վիժի, այլ մեր գլուխն ալ մեծ փորձանքներ կու գան:

– Մինչեւ Տէր Զօր կրնանք երթալ, – ընդմիջեց Արթին:

– Հիմա որոշենք, թէ ի՛նչ ծրագրի վըրայ պիտի գործենք:

– Այո, ծրագիրը պատրաստենք:

– Եթէ կ'ուզէք՝ նախ ես իմ կարծիքս յայտնեմ իբրեւ ձեր մէջէն ամէնէն մեծը եւ ամէնէն աւելի փորձառութիւն ունեցողը, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի:

– Այո՛, այո՛, խօսեցէ՛ք, – ըսին ներկաները:

– Այս միջոցիս, – սկսաւ Էմին Էֆէնտի, – Կառավարութիւնը մէկ բանէ ամէնէն աւելի կը վախնայ, այն է՝ ներքին խռովութիւն մը՝ ուղղակի կառավարութեան գլուխը գտնուող անձերուն դէմ ուղղըւած: Կառավարութիւնը համոզուած է, թէ Հայերը իրենք իրենց այդպիսի բան մը չեն կրնար փորձել, հետեւաբար այդ կողմէն վախ չունի, բայց այդպիսի շարժումէ մը կը վախնայ Թուրքերէն, որովհետեւ գիտէ, թէ անոնց մէջ, թաքուն կերպով, մեծ հակառակութիւն մը գոյութիւն ունի:

– Շատ ճիշդ է, – հաստատեց Արթին:

– Ես մօտէն գիտեմ, թէ ամէն օր որչափ կասկածելի համարուած Թուրքեր կը ձերբակալուին ու կ'աքսորուին:

– Մենք ալ քիչ - շատ գիտենք, – ըսաւ Ասատիկ:

– Դուք ի լուողաց էք, իսկ ես ի տեսողաց, որպէսզի կառավարութեան վրայ զօրաւոր կերպով ազդենք, պէտք է իրեն այն համոզումը ներշնչենք, թէ Թուրք եւ հայ ըմբոստ տարրերը միանալով՝ խռովութիւն մը պիտի հանեն Պոլսոյ մէջ:

– Նոյն իսկ կրնանք ըսել, թէ Յոյներն ալ պիտի մասնակցին, – ըսաւ Ասատիկ:

– Այո՛, Յոյներն ալ մէջը խառնելու է, – կրկնեց Արգար:

– Այդ կէտը յետոյ կ'որոշենք, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի, – Յոյները մէջ խառնելը քիչ մը դժուար է, որովհետեւ այս միջոցիս կառավարութիւնը հաշտարար քաղաքականութեան մը կը հետեւի Յոյներու հանդէպ: Բուն խնդիրը հայ եւ Թուրք դաւադրութիւն մը ստեղծելուն վրայ է:

– Այո՛, կարեւորը այդ է, – վճռեց Արթին, – եւ այդպիսի դաւադրութեան մը դիւրաւ կը հաւատան, քանի որ Շէրիֆ փաշայի եւ Սապահէտտինի խրողութիւնը կայ մէջտեղ:

– Կրնանք նաեւ Անգլիոյ կառավարութիւնն ալ մէջ խոթել, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի:

– Ի՞նչ կերպով, – հարցուց Արգար:

– Այսպիսի մեծ դաւադրութեան մը համար մեծաքանակ դրամ պէտք է, արդ, դրամը իբր թէ Անգլիական կառավարութիւնը տուած կ'ըլլայ:

– Սքանչելի՛ գաղափար, – գոչեց Ասատիկ:

– Նոյնիսկ Անգլիոյ ուրիշ դեր մըն ալ կրնանք տալ, – ըսաւ Արթին, – ի՛նք թող հայթայթած ըլլայ ռումբեր եւ ուրիշ զէնքեր:

– Բայց ի՞նչ միջոցաւ, – հարցուց Արգար:

– Իր ընդծովեաններուն միջոցաւ:

– Շատ ճիշդ է, ես ատիկա չխորհեցայ:

– Ուրեմն այսպէս, մեր ծրագրին խոշոր գիծերը որոշեցինք: Մեծ դաւադրութիւն մը սարքուած է, որուն գլխաւոր վարիչները Եւրոպա կը գտնուին, դաւադիրները Պոլսոյ մէջ իրենց շատ մը գործակիցները ունին Թուրքերէ եւ Հայերէ բաղկացած, դաւադիրները իրենց տրամադրութեան ներքեւ ունին նաեւ, մեծ գումարներ, զորս Անգլիա տուած է, ինչպէս նաեւ զէնք եւ պայթուցիկ նիւթեր, որոնք անգլիական ընդծովեանը ծածկաբար փոխադրած են Պոլիս եւ յանձնած դաւադիրներուն: Անոնց նպատակն է յարձակիլ Բ. Դրան վըրայ, սպաննել բոլոր նախարարները, յետոյ քաղաքին զանազան կողմերը ռումբեր նետել, միեւնոյն ատեն սպաննել իթթիհատական պետերը եւ այս կերպով ընդհանուր խռովութիւն մը եւ անիշխանութիւն մը ստեղծել:

– Շատ սքանչելի ծրագիր է այդ ծրագիրը, – գոչեց Ասատիկ:

– Եթէ կարենանք այսպիսի դաւադրութեան մը գոյութիւնը հաստատել կառավարութեան՝ մեր ամէնուս ալ ապագան ապահովուած է, – ըսաւ Արթին:

– Ո՛չ թէ միայն մեր ապագան կ'ապահովենք, այլ նաեւ փայլուն դիրքերու ալ կը տիրանանք, – պատասխանեց Էմին Էֆէնտի, – եթէ այսպիսի դաւադրութեան մը գոյութիւնը հաստատելէ ետքը զայն իբր թէ երեւան հանած ըլլանք:

– Խնդիրը այն է, որ մեծ վարպետութեամբ պէտք է գործենք, առանց կասկածի տեղի տալու, – ըսաւ Արթին:

– Հիմա եթէ երթանք ու այդ դաւադրութեան մասին խօսինք, բնականաբար մենէ ապացոյցներ պիտի ուզեն, խնդիրը այդ ապացոյցները պատրաստելուն վրայ է, – դիտել տուաւ Ասատիկ:

– Անշուշտ, առանց ատոնց մեր խօսքերը տասը փարայի արժէք չեն ունենար:

– Եւ այդ ապացոյցներն ալ հասարակ ըլլալու չեն:

– Ո՛չ ալ կեղծ ըլլանին պէտք է որ յայտնի ըլլայ:

– Ատոնք ամէնքը կարելի է պատրաստել, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի հեղինակաւոր շեշտով մը, – նախ եւ առաջ գրաւոր ապացոյցներ պատրաստենք, յետոյ կը խորհինք միւսներուն մասին:

– Դուն, որ փորձառու ես, ըսէ՛ մեզի, թէ ի՛նչ ձեւով պիտի շինենք այդ գրաւոր ապացոյցները:

– Անոնց մէջ պիտի գտնուին բաց նամակներ, ծածկագիր նամակներ, քարդեր եւ այլն. հայերէն, ֆրանսերէն կամ Թուրքերէն լեզուներով գրուած:

(Շար. 140)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Տօն անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸՔԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, յաջորդ օրուան՝ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Հոգեհանգիստ եկեղեցաշէն բարերար՝

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ,

հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ

եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի համայն ննջեցեալներուն յիշատակին :

Ապա Առաջնորդարանիս տնօրինէքը կը կատարուի :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սաթենիկ Սողոմոնեանի յիշատակին Պ. Ժ. Թորոսեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

*
**

Տիկին Սաթենիկ Սողոմոնեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Լըփած – Ղորղորեան 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

(Շար. Ա. էջէն)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ աղբիւրներու համաձայն ամիսէ մը ի վեր, Չէչէնիոյ գործողութիւններէն 92 Չէչէն սպաննուած է եւ Ռուսերն ալ 5 մեռեալ ունեցած են : Անկախապաշտ նախագահ՝ Ասլան Մասխադով կը դրժէ ռուսական այս հաշուեկշիռը, ըսելով թէ միայն եօթը մարտիկներ սպաննուած են եւ թէ տասնեակներով Ռուսեր սպաննուած են : Մոսկուա կը պնդէ որ գրեթէ ամբողջ Չէչէնիան իր հակակշռին տակ է, բայց, իր զօրքերը միշտ կը հալածուին : Կրեմլինի բանբերը իր գոհունակութիւնը յայտնած է որ Անգարայէն, անկախապաշտներու բանբերին՝ Մովլադի Ուդուգովի յանձնումի թղթածրարը ուղուած է : Եթէ Թուրքիա ընթացք տայ ռուսական դիմումին, Ուդուգով առաջին չէչէն պատասխանատուն կ՚ըլլայ որ Ռուսաստանի կը յանձնուի :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ մեծ աղմուկ եղած է երբեւ հետեւանք խորայէլացի երեսփոխանի մը ելոյթին ԱՄՆ–ու դեսպանին հասցէին : Նիստի ընթացքին Զվի Հէնտէլ «պզտիկ հրեայ» որակած է ԱՄՆ–ու դեսպանը՝ Տանիէլ Քիւրցէրը, տարագ մը որ հակահրեայ նկատուած է : Երեսփոխանը հակադրած էր դեսպանին սա յայտարարութեան. – «Շարոնի կառավարութիւնը աւելի լաւ կ՚ընէ դրամ յատկացընելով իր հաշմանդամներուն համար քան գաղթավայրերուն» : Հաշմանդամները երբեք չարամ է գրաւած են Աշխատանքի նախարարութիւնը եւ իրենց նպաստներուն վերարժեւորումը կը պահանջեն : Հնդկաստան, ուր կը գտնուէր, Շ. Փերէս ալ վրդոված է եւ յայտարարած. – «Հրեաները, իրենք ալ, պէտք չէ հակահրեայ խօսքեր ըսեն» : Աշխատաւորական երեսփոխանուհի՝ Գոլէթ Ավիթալ ալ բարոյագիտութեան մարմինը զօրակոչի ենթարկած է վիճարկելու համար «ցեղապաշտ յայտարարութեան մը մասին, որ միայն հակահրէութեան կրնայ տանիլ» : ԱՄՆ–ու դեսպանը ուղղափառ հրեայ մըն է, որ լաւ եբրայերէն կը խօսի եւ շատ փիրուրուած է այս արտայայտութենէն : Չի հասկնար թէ ինչպէ՞ս հրեայ մը կրնայ այդ ձեւով արտայայտուիլ ուրիշ հրեայի մը մասին, այն ալ Իսրայէլի մէջ :

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ, Յունուար 9–ին, տասը հոգի վիրաւորուած է բախումներու ընթացքին կաթողիկէներու եւ բողոքականներու միջեւ : Միջադէպերը պատահած են դպրոցի մը մօտ, որ յարանուանական կռուախնձորին խորհրդանիշը դարձած է Հիւսիսային Իրլանտա : Պելֆասթի հիւսիսը գտնուող Ս. Խաչ նախակրթարանը բողոքական թաղամասին քովն է եւ անցեալ տարի բախումներու թատերաբեմ եղած էր բողոքականներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé

par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne

Dimanche 13 janvier à 14h30

Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement

6, rue Drouot — 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis

Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 13 janvier à 15 heures

Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

St Martin d'Hères

L'ARBRE DE NOEL

aura lieu

le Dimanche 13 janvier à partir de 15 heures

en la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères

40, avenue Ambroise Croizat — 38400 Saint Martin d'Hères

Partie artistique préparée par les élèves

Déclamation — Chant — Danse

Le Père Noël viendra avec ses cadeaux.

LE PERE NOEL

vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»

9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS

CHORALE DE L'ECOLE

ANIMATION MUSICALE

BUFFET

TOMBOLA

DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'**Ecole Teebrotzassère** : ☎ **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy

Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)

Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— Entrée gratuite ——

[illegible]

Georgian Legend

Յունուար 11–էն 20, Փալէ տէ Գոնկրէ երաժշտական ներկայացում մը կը տրուի «Վրացական հէքեաթ», 90 արուեստագէտներու մասնակցութեամբ՝ պարող, երգող, երաժիշտ :

Փայլուն շրջապտոյտէ մը ետք Միացեալ–Նահանգներ եւ 2 ներկայացուցիչներէ Փարիզ 2001 Յունիսին, վրացի 90 արուեստագէտներ տասը բացառիկ ներկայացումներ կու տան Փարիզ :

Հեռաձայնել. –

01 – 40 – 68 – 00 – 05

Palais des Congrès — Porte Maillot

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ

ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացնէ իր յօրինումներու նոր սալիկը (CD)

Կը մասնակցին դաշնակահարներ՝

ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ

եւ

ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ

Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20·30–ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, 75009 PARIS

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Տօն է անուանակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի : Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէքը կը կատարուի :

TELEVISION

FRANCE 2

●

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13

ժամը 9·30–ին

յայտագիրը նուիրուած է

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.ի այցելութեան :

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et

L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de

MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)

Voice from the Lake

(52 mn)

consacré aux événements de 1915 à Kharpert

suivie d'une conférence

d'**ARA SARAFIAN**
(historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915

(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La **Section «Helen Puzant»**
ALFORTVILLE

présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles

Musique, adaptation et mise en scène **NAREG DOURIAN**

Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :

RAPHAEL KOTANDJIAN

la jeune et talenteuse
KRISTIN HOVHANISSIAN

et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN

Vendredi 8 février à 20 heures 30

Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du «Donadzar» des élèves de notre école aura lieu :

Le dimanche 13 janvier à 15h, en la Salle Balabanian de l'Eglise 6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.

Venez nombreux participer à cette fête.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12-13
SAMEDI - DIMANCHE
12-13 JANVIER
2002
LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·339 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·339

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ բանակը պուլտոզէրով քարուքանդ ըրած է Ռաֆահի (Գազայի հարաւը) գաղթակայանին բնակելի ծաւալուն գօտի մը, որպէս հակադարձութիւն Յունուար 9-ին Համասի մէկ յարձակումին, որու հետեւանքով իսրայէլցի չորս զինուորներ սպաննուած էին (երկու Պաղեստինցի ալ զոհ գացած էին): Իսրայէլեան զինուորական աղբիւրի մը համաձայն միայն 10 տուներ քանդուած էին Ռաֆահ: Այս արարքը պատճառ եղած է որ իսլամական Ճիհատը յետս կոչում ընէ եւ զեկոյցով մը յայտարարէ որ կը ջնջէ հրադադարի որոշումը զոր տրուած էր: Միւս կողմէ, Պուշ կը հրաւիրէ Արաֆաթը որ «հրաժարի սարսափէն»: Ինք ալ կը կասկածի որ պարսկական զէնքերուն (գրաւուած անցեալ շաբթու Իսրայէլի կողմէ) նպատակն էր սարսափ տարածել: Ամէն պարագայի մէջ, Ռաֆահի կառավարիչին համաձայն, իսրայէլեան բանակը Գազայի գօտիին հարաւը վերածած է «աղէտեալ գօտի»ի, մինչ տեղատարափ անձրեւներ եւ սաստիկ սառուցեալ հովը կ'աւերէին շրջանը, 73 բնակութիւններ քարուքանդ եղած են եւ 123 ընտանիքներ անօթեւան մնացած են, քանի կիներ եւ երախաներն ալ ցնցուած են եւ բժշկական խնամքի ենթարկուած: Այս պայմաններուն մէջ, աւելորդ է ըսել թէ ամերիկացի բանագնացը շատ բան չի կրնար ընել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ տագնապը տակաւին լուծում չէ գտած եւ Յունուար 10-ի հանդիպումն ալ ՔՆԱՄ-ի հետ (Հիւանդութեան ապահովագրութեան սնտուկ) արդիւնք չտուաւ: Բժիշկներուն առաջարկուեցաւ 600 միլիոն եւրոյի վերարժեւորում մը երեք տարուան վրայ: Գլխաւոր սենտիքան, անմիջապէս, մերժեց: Անոր նախագահը յայտարարած է.- «Կը փափաքինք որ այցելինի սակը 20 եւրոյի անցնի (131 ֆրանք), ինչ որ չեղաւ: Վերջ կուտանք որեւէ վիճաբանութեան»: Այժմ, բժիշկները կ'ուզեն Լ. Ժոսփէնի եւ Է. Կիկուի դիմել, բայց, այս վերջինը շատ տրամադիր չէ: Ազգ. Ժողովին մէջ, Յունուար 10-ին, յայտարարած է թէ բժիշկներու նախապայմանը իրենց առաջարկած վերարժեւորման ընդունման, խօսակցութիւնները վերսկսելու համար կարելի չէ, որովհետեւ նման պահանջ մը ծախքերու յաւելումի կը տանի եւ ուրեմն պարտադիր գանձումներու, որոնք խոտոր կը համեմատին աճի կարելիութեան հետ: Այցելինը 17,53 եւրոյէն 20-ի բարձրացնել մէկ միլիառ եւրօ կ'արժէ ընկերային ապահովութեան համար:

ՊԷԼՖԱՍԹԻ ՄԷՋ, Յունուար 9-էն 10-ի գիշերը մթնոլորտը կրկին լարուած էր եւ բախումներ տեղի ունեցան, կաթողիկէ ծանօթ դպրոցին շուրջ: Ս. Խաչ դպրոցը կը գտնուի բողոքական թաղամասի մը մէջ: 48 ոստիկաններ վիրաւորուած են, երբ կաթողիկէ պատանիներ հիւանդանոց փոխադրուած են, բողոքականներու փամփուշտները ստանալէ ետք: Բախումները ծայր տուած են երկու կիներու միջեւ վիճաբանութենէ մը ետք: Անցեալ շաբթու լոյս տեսած է համալսարանական ուսումնասիրութիւն մը, որ կատարուած է 4800 ընտանիքներու մօտ, Հիւսիսային Իրլանտայի խնդրոյ առարկայ շրջաններուն մէջ: Ան ցոյց կու տայ որ անվստահութեան եւ ատելութեան փոսը կաթողիկէներու եւ բողոքականներու միջեւ մեծցած է խաղաղութեան գործընթացին սկիզբէն ի վեր: Պելֆասթի մէջ, 18-էն 25 տարեկան երիտասարդներու 68%-ը կը խոստովանի որ երբեք լուրջ խօսակցութիւն մը չէ ունեցած միւս համայնքի անդամի մը հետ: Բնակիչներու 62%-ն ալ կը յայտարարէ որ ֆիզիքական կամ բերանացի յարձակումներու զոհ գացած է, 78%-ն ալ իր գնումները չըներ իր թաղամասէն դուրս:

ԱԹԷՆՔԻ պատժական մէկ դատարանը 10 տարի բանտարկութեան եւ 1·66 միլիոն եւրօ տուգանքի դատապարտած է երեք Թուրքեր, որոնք գաղտնաբար 291 փախստականներ կը փորձէին փոխադրել թրքական ափերէն Ռաֆինա (Աթէնքի հիւսիս - արեւելք): Դատարանը նաեւ հրահանգած է նաւուն գրաւումը:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ 20 բանտարկեալներ, Թալիպան կամ Ալ Քաիտայի անդամ Քանտահարէն, ամերիկեան զինուորական օդանաւով մը, Կուանթանամոյի ամերիկեան կայանը փոխադրուեցան, ուր պիտի դատուին: Փոխադրութիւնը ապահովութեան բացառիկ պայմաններու մէջ տեղի ունեցած է, բանտարկեալները ձեռնակապերով եւ դէմքերնին ծածկուած օդանաւ դրուած են, որովհետեւ կ'ըսէ ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարը.- «Այս գերիներուն մէջ մարդիկ կան, որոնք պատրաստ են իրենք զիրենք կամ ուրիշը սպաննելու»: Կուանթանամօն «նուազագոյն գէշ վայրն է» ըստ նախարարին: Կուպայի ամերիկեան այդ կայանը բարձր հսկողութեան տակ է: 300 ուրիշ բանտարկեալներ ալ պիտի փոխադրուին: Պուշ ազդարարութիւն մըն ալ ըրած է Իրանի: Հրաւիրած է ղեկավարները որ հրաժարին Աֆղանիստանը անկայունացնելէ եւ փակեն իրենց սահմանագլուխները Ալ Քաիտայի ահաբեկիչներուն, որոնք ապաստան կը փնտռեն Պարսկաստան: Ամէն պարագայի մէջ, Միացեալ - Նահանգները չեն յաջողած ձեռք ձգել Ալ Քաիտայի 22 գլխաւոր կասկածելիները, Սեպտեմբեր 11-ի ոճրափորձերէն 4 ամիս ետք: Ամէնէն փնտռուածն է Պէն Լատէն, որ հակառակ ԱՄՆ-ու առաջարկած 25 միլիոն տոլարի պարգեւին, միշտ անգտանելի է:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ նախկին նահանգապետը՝ Պ. Պոնէ 3 տարի բանտարկութեան (որու 2-ը՝ յետաձգումով) դատապարտուեցաւ Այաչիոյի ատեանին կողմէ, Յունուար 11-ին: Անմիջապէս վերաքննութեան դիմեց, ուրեմն բանտ չերթար, առայժմ: Ծանօթ է որ նախկին նահանգապետը հետապնդուած էր Շէ Ֆրանսիս ծովափի ճաշարանին հրկիզումին համար: Ինք յայտարարեց որ անընդունելի վճիռ մըն է: Ինք յաջորդած է սպաննուած նահանգապետի մը (Էրինեաք), գտած սպանութեան հեղինակները եւ կը դատապարտուի հրահանգի մը համար, զոր երբեք չէ տուած: Նախկին նահանգապետը չի վարանիր նաեւ աւելցնելու թէ եթէ Իվան Գոլոնան (Էրինեաքի ենթադրեալ մարդասպանը) ցարդ չէ բռնուած, պատասխանատուն Լ. Ժոսփէնն է:

ՆԻԺԵՐԻԱՅԻ ՄԷՋ, շուրջ 100 հոգի մեռած է համայնքներու միջեւ բախումներու ընթացքին: Այս բախումները տեղի ունեցած են, որովհետեւ համայնքները կը կռուին Նիժերիայի կեդրոնը գտնուող լիճի մը ձկնային հարստութեան համար: Յունուար 4-ին ծագած բախումները հանդարտած կը թուին ըլլալ:

ՊՈՒՏԻՆ աշխատանքի կարճ այցելութիւն մը պիտի կատարէ Փարիզ Յունուար 15-ին, Ժագ Շիրաքի հրաւէրով: Փարիզէն ետք, Ռուսաստանի նախագահը Յունուար 16-ին եւ 17-ին Լեհաստան կ'անցնի:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅԻ ղեկավարը՝ Ամր Մուսա Պաղտատ պիտի երթայ Յունուար 13-էն 21, պաշտօնական այցելութեամբ: Հանդիպում պիտի ունենայ Սատամ Հիւսէյնի հետ, որու ընթացքին պիտի խօսուի Մարտին Լիբանան նախատեսուած արաբական վեհաժողովին եւ Իրաքի ու Միացեալ Ազգերու համագործակցութեան մասին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐԱՒԸ՝ Կրասնոդարի շրջանի Տեմրիուկ քաղաքի 3000 բնակիչները ստիպուած եղած են գաղթել ողողումներու հետեւանքով: Ջինահալը պատճառ եղած է որ Կուբան գետը յորդի:

Ժ. Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ, զօրակցութեան

իր կոմիտէներու անդամներուն առջեւ ելոյթ ունենալով Յունուար 10-ին, յայտարարած է «հակաՇիրաք լաւագոյն թեկնածուն եմ»:

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԵՐԱԶԸ՝ ԱՐԱՐԱՏՆ ՈՒ ԱՆԻՆ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՅՐ

Հայեւթուրք առեւտուրի զարգացման կոմիտէին հայ եւ թուրք նախագահները՝ Արսէն Ղազարեան եւ Գաան Սոյաք նոր տարուան շնորհաւորական նամակ մը ստորագրած են, անով կոչ ուղղելով Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ զանազան մակարդակներու վրայ երկխօսութեան շարունակութեան:

«Մարմարա» Յունուար 9-ի թիւով լայնօրէն կ'արձագանգէ անգլերէն այդ նամակին.

«Թուրքեւհայ երկխօսութեան գործընթացը կը թեւակոխէ իր հինգերորդ տարին: Բազմաթիւ տարիներէ ի վեր հայ եւ թուրք բարեացակամ անձեր շարունակ ընդգծեցին գործակցութեան կարեւորութիւնը: Ինչ որ կատարուեցաւ մինչեւ այսօր, մեզի յոյս եւ ուժ կը ներշնչէ ապագայի նկատմամբ եւս:

«Մենք կը հաւատանք որ տակաւին ճնշիչ պահանջքը ունինք մշակելու ուղղակի յարաբերութիւններ եւ տակաւին շատ յարմար գետիններ գոյութիւն ունին գործակցութեան ի շահ:

«Մենք համոզուած ենք որ երկու տարբեր գետնի վրայ, մէկը՝ դիւանագիտական մերձեցում, միւսը՝ քաղաքացիներու նախաձեռնութիւն, գործընթացները պէտք է շարունակուին ձեռք ձեռքի: Նոր Տարուայ մը սեմին կ'ուզենք ընդգծել պահանջքը միջպետական յարաբերութիւններ եւ միջ-կառավարական հաղորդակցութիւններ հաստատելու:

«Թուրքեւհայ Առեւտուրի Զարգացման Կոմիտէն միշտ հաւատարիմ պիտի մնայ երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւնները ողջ պահելու ժողովրդական մակարդակի վրայ, որ խիստ կարեւոր է բարեկամական յարաբերութիւններու մէջ: Երկխօսութիւնը եւ ժողովրդական կազմակերպութիւններու կամ գործարար ընկերակցութիւններու փոխ-յարաբերութիւնները շատ կարեւոր դեր կը խաղան ստեղծելու համար փոխադարձ հասկացողութեան գետին մը, մշակելով փափուկ հարցեր եւ յաջողցնելով բարօրութիւն մը մեր հողատարածքին վրայ:

«Մենք կողմնակից ենք գործնական շարժումի եւ հասանելի նպատակներու: Գործնական մերձեցում մը կրնան իրականացնել թէ՛ Հայոց եւ թէ Թուրքերու շահերը եւ ստեղծել ուղղակի եւ մնայուն հանրային կարծիք մը: Գործը աւելի կարեւոր է քան թէ ճառախօսութիւնները:

«Որքան ատեն որ վախը կը տիրապետէ, ոչինչ կարելի է իրագործել: Երկխօսութիւնը կը պահանջէ քաջութիւն եւ այս ուղղութեամբ անհրաժեշտ է որ ապահովենք փոխադարձ վստահութիւն:

«Թուրքեւհայ Առեւտուրի Զարգացման Կոմիտէն փարատելու համար կասկածի որեւէ մթնոլորտ, կողմնակից է թափանցիկութեան: Առկայ երկխօսութիւնն ու գործակցութիւնը պէտք է հրապարակուի ամենայն թափանցիկութեամբ, որպէսզի վստահութիւն ներշնչէ եւ մեզ միացնէ: Մենք կը բաժնենք անցեալի ծանրութիւնները եւ գիտակից ենք մեր ժողովուրդներու համար փայլուն ապագայ մը ստեղծելու պատասխանատուութեան: Մեզ շարժման կը մղեն անցեալի այն տառապանքներն ու ներկայի դժուարութիւնները, որոնց ենթարկուած են հայ, թուրք եւ Սփիւռքի ժողովուրդները: Որպէս հասուն եւրոպական երկիրներ, մենք պէտք է ապահովենք մեր առաջադրութիւններուն յաջողութիւնը: Ներկան ձեւաւորելու եւ ապագան կառուցանելու միակ ճամբան է կապ պահել անցեալի հետ: Վերջին հինգ տարուան մեր փորձառութիւնները մեզի սորվեցուցած են որ որեւէ արգելք չկայ որպէսզի Թուրքերն ու Հայերը սկսին բանակցիլ իրարու հետ եւ գործակցին: Փակուած սահմանագլուխ մը միակ արգելքն է որ մեզի կ'արգիլէ թափ տալու մեր գործարարութեան եւ մարդկային յարաբերութիւններուն:

«Փակուած սահման մը, որ մեզ իրարմէ կը զատէ, իմաստ չունի: Մենք կրնանք նախատեսել այն մեծ ներուժը, որմէ կրնան շահիլ Հայաստան եւ Թուրքիա: Անուրանալի է որ մեր ժողովուրդներու ճակատագիրները ընդելուզուած են իրարու: Կը բաժնենք նոյն պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը: Ապագան ալ կրնանք կերտել մեր միացեալ ճիգերը խաղաղութեան ի սպաս գործածելով:

«Երբեք չդադրեցանք երազելէ թէ Արարատ լեռը եւ Անին կրնան դառնալ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ հաշտութեան վայր մը:

«2002 Թուականը թող մեզի պարգեւէ նոր նախաձեռնութիւններ մեր երկու ժողովուրդներն ու պետութիւնները իրարու մօտեցնելու ուղղութեամբ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 10)

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ԴԱՏԸ

Նախագահի թիկնապահ Ա. Յարութիւնեանի դատին Յունուար 10-ի նիստին շարունակուած է վկաներու ունկնդրութիւնը. անոնցմէ նոյն թիկնազօրքի անդամ Գ. Արսէնեան որ նախագահին ընկերացած է «Առագաստ» սրճարանը, ըսած է թէ սեղաններէն մէկէն անպարկեշտ արտայայտութիւն լսած է Ռ. Քոչարեանի հասցէին: Ամբաստանեալ Ա. Յարութիւնեան դիտողութիւն ըրած է այդ անձին եւ շարունակած են իրենց ճամբան: Յաջորդ օրը Ա. Յարութիւնեան իրեն ըսած է որ նոյն անձը զինքը ճեմիչ տարած, ծնօտին հարուածած, հայհոյած է, բայց ինք յաջողած է փախչիլ: Վկան չէ մոռցած ըսելու թէ Ա. Յարութիւնեանի ծնօտին վրայ հարուածի հետք նշմարած է:

Սրճարանին սպասարկողներէն Էմմանուէլլա Սարգսեան նախագահին ու Ագնաւուրին մեկնումէն 10 վայրկեան ետք վիճաբանութիւն մը նկատած է, բայց ուշադրութիւն չէ դարձուցած: Աւելի ետք երբ ուզած է խոհանոց երթալ, լսած է որ մահացած մէկը կայ հոն:

Դատարանը ունկնդրած է նաեւ Առողջապահութեան նախկին նախարար Գ. Ստամբոլցեանը: Ան ըսած է թէ երաժիշտ Լ. Մալխասեանը իրմէ խնդրած է օգնել քաղաքացիի մը, բայց մօտենալով տեսած է թէ անձը արդէն մահացած է: Ան նախագահին հասցէին խօսք չէ լսած, քաշքշուք ալ չէ տեսած:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 19-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴ-ՀԱՅԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ, քանի տարի ետք, ինչ որ յըստակ կերպով կը յիշեմ տակաւին այս Հայէն՝ իր անունն է միայն.

ԶԳԻԿՆԻԵՒ ԼԷՔՐԻՆՍՔԻ

Ժամանակը սրբած, տարած է այլապէ՛ս ալ այնքան տարտամ տպաւորութիւնը՝ որ իր դիմագիծը ձգած էր երկու կարճ հանդիպումներու ընթացքին:

Ինչ որ այդ անունով անձին յիշատակը, գոյութիւնը, այսօր քանի տարի վերջ ալ կը դարձնէ իրական ու անմոռանալի՝ իր հայութիւնն էր: Իր հայութի՛ւնը միայն, որ զինք յատկանշող երկրորդական ազդակ մը ըլլալէ աւելի, տարբեր բան մըն էր: Այնքան իրաւ էր այդ հայութիւնը անոր մօտ՝ որ կարծես կրնար գոյութիւն ունեցած ըլլալ ան նոյնիսկ առանց իրեն, առանց ուեւէ հայու, բացարձակ գոյութիւն մը պարզապէս՝ ինքզինք պարտադրող:

Տրամաբանութիւնը կը պահանջէ որ Հայութեան ըմբռնումը պայմանաւորուի Հայերո՛վ միայն: Տարբեր էր այս մէկը: Իրմէ անջատ, իր անձէն դուրս աճած երկրորդ անձ մըն էր կարծէք իր հայութիւնը, իր անձին տեսակ մը անդրադարձը, հոգեկան շուքը՝ որ իրեն կը պատկանէր, ծնած էր իրմէ, բայց որուն սակայն չէր կրնար հասնիլ ինք:

Կիրակի առաւօտ մըն էր, ճիշդ քանի տարի առաջ, արեւոտ, պայծառ առաւօտ մը:

Տարբեր հմայք մը ունէին Կիրակի առաւօտները Սուրբ Քաղաքին, երբ գարուն է մանաւանդ, ու զանգակներու ղօղանջին հետ՝ ծիծեռնակները, երազային իրենց թռիչքով՝ երջանիկ զգացումի մը խաղաղ մթնոլորտովը կ՚ողողեն շրջապատը ամբողջ:

Պատանեկութենէն նոր անցած տղոց հպարտութիւնով՝ կիրակնօրեայ մեր ըզգեստներուն մէջ, կեցած էինք Վանքին Դուռին առջեւ, ու այլեւս ձանձրացուցիչ դարձած սովորութիւնով մը կը դիտէինք անցուդարձը: Սուրբ Քաղաքին մէջ, ուր միշտ ալ այնքան սահմանափակ եղած էին կարելիութիւնները ընկերային կեանքի, կարեւոր փոփոխութիւն մը, նոյնիսկ «շարժում» մըն էր այդքանն ալ: Կեցած էինք ընկերներով, նոր վերադարձած Սուրբ Յարութեան տաճարէն՝ ուր պատարագը, չեմ յիշեր ո՛ր տօնին առիթով, երգած էինք քառաձայն:

Պզտիկ քաղաքներու մէջ, մարդերն ու իրենց առօրեայ շարժումները, սովորութիւնները ծանօթ կ՚ըլլան ընդհանրապէս այդ կեանքը կազմող մարդերուն, բոլորին: Ու ինքն իր մէջ ամփոփուած, ինքնարաւ պզտիկ քաղաք մըն էր Հայոց Վանքը, իսկ Վանքին Դուռը՝ գլխաւոր հրապարակը անոր: Այստեղ պատկերը նոյնն էր ամէն առաւօտ, ամէն իրիկուն, բայց մանաւանդ ամէն Կիրակի:

Պատին տակ, ներկարարի իր սնտուկին առջեւ նստած կ՚ըլլար Ախրապը իր յաւիտենական պոռչտուքով: Դժբախտ մարդ մը՝ համր ու խուլ միեւնոյն ատեն: Ծըրջանի բնակչութեան համար «Վանքին Դուռի ախրապը»ն էր ան պարզապէս: Ոչ ոք գիտէր անոր անունը իր մօրմէն զատ: Շատ ալ կարեւոր չէր ատիկա: Հոն էր, ամէն օր, առտուընէ, Վանքին հսկայ, երկաթէ դուռին բացուելէն անմիջապէս վերջ: Կը մնար այնտեղ մինչեւ երեկոյ, ուշ ատեն, նոյն պատին տակ, մինչեւ որ առտուն գործի գացողները՝ երեկոյեան յոգնած վերադառնային այլեւս տուն: Լուռ կը մնար ա՛յն ատեն միայն՝ երբ գլուխը ծռած կ՚աշխատէր կօշիկի մը վըրայ՝ ամբողջ հոգիով: Կ՚արժէր տեսնել թէ ի՜նչ հպարտութեամբ ու յաղթական ժպիտներով կը սահեցնէր թաւիշի երկար կտորը հայելիի պէս փայլող կօշիկներուն քիթին վրայէն: Այլապէս, իր պոռչտուքը կը լեցնէր շրջափակը ամբողջ, պատահական, օտար զբօսաշրջիկները սարսափի մատնելու աստիճան:

Քիչ մը անդին, պատէն կախուած սեւ, անձրեւներէն այլեւս գունաթափ տախտակին տակ, որուն վրայ մարդական յայտարարութիւններ փակցուած կ՚ըլլային, կը կենար Էսքիմոեան, պատին կռթնած՝ նոյն տեղը, ամէն Կիրակի, նոյն ժամերուն: Եկած էր այդպէս, բծախնդիր ճըշդապահութիւնով մը, աւելի քան քանի տարի ու կեցած պատին տակ՝ նոյն ձայնով պոռացած էր գովքը իր պաղպաղակին:

Վանքին լաճերը, որոնք Կիրակի օրերուն իրենց միակ դրուշը իրեն բերած էին տարիներով հաւատարմօրէն, մեծցած էին այլեւս ու կ՚անցնէին հիմա իր սնտուկին առջեւէն առանց նոյնիսկ իր կողմը նայելու: Ինք սակայն, յուսահատիլ չգիտցող յամառութիւնով մը, ամէն անգամ որ տեսնէր անցնիլը իր երբեմնի յաճախորդներէն մէկուն, նոյն խանդավառութիւնով կը պոռար տակաւին.

— Էսքիմո՛:

Կ՚երկարէր, կ՚երկարէ՛ր վերջին վանկը ու կ՚իյնար տղոց հոգիներէն ներս՝ կորսուած, մոռցուած եղանակի մը քաղցրութիւնով, եղանակի մը՝ որ տրտում կանչն էր անդարձ մեկնած իրենց մանկութեան:

Ասոնց դիմաց, պզտիկ, նեղ իր խանութին կիսով բացուած դուռին առջեւ — Կիրակի օրերը մեղք կը նկատէր խանութը լման բանալը—, ցած աթոռակի մը վրայ նստած կ՚ըլլար Պալեան Արամը, լայն իր փողկապով՝ որ տարիներէ ի վեր կը կապէր ամէն Կիրակի, քիչ մը ծուռ, դէպի մէկ կողմ թեքող իր փափախին հետ՝ որ կամաւորական իր անցեալին միակ ու լաւագոյն ապացոյցն էր հիմա:

Կար տակաւին շարքը Վանքին ծերուկներուն, որոնք՝ ետեւ ձգուած իրենց գիւղին կարօտով ճենճերող հոգիներով, բոլորն ալ բանդէտ, կը շարուէին պատին տակ, ու մէկ գիծի վրայ կկզած, հաշուեյարդարի կ՚ենթարկէին շաբթուան քաղաքական դէպքերը: Ասոնց բոլորին մէջ ալ կարեւոր դեր մը, պատասխանատուութեան կարեւոր բաժին մը կ՚ունենար միշտ ալ... «Ինկիլիզին մատը»:

Այս բոլորը, այնքան հարազատ ու անբաժանելի մասը դարձած էին այլեւս ընդհանուր պատկերին՝ որ տեղացիները չէին նկատեր իսկ զանոնք այլեւս:

Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ կ՚ըլլար անծանօթ մը, օտարական մը, որ պատահաբար կ՚անցնէր Վանքին Դուռին առջեւէն այդ ժամերուն, սխալմամբ, օտար արօտավայրի մէջ մոլոր մոլորեալ ոչխարի մը պէս՝ որ կը խանգարէ ներդաշնակութիւնը, մտերմութիւնը ամբողջ շրջապատին:

Ասոնք զինուորներ կ՚ըլլային սովորաբար, մանաւանդ Պատերազմի տարիներուն, որոնց ետեւէն կը վազէին այնտեղ խաղացող լաճերը Վանքին՝ մինչեւ որոշ տեղ մը, Պատրիարքարանի կամարին տակ, քիթերը վեր տնկած՝ քոթոթներու պէս պոռչտալով.

— Հալօ ձօրճ, կուտ մօրնինկ ձօրճ, հա՛ու-ար-եու ձօրճ:

Անցորդին անտարբերութիւնը, զիրենք անպատասխան թողուլը՝ այնքան ալ կարեւոր չէին տղոց համար. իրենք կ՚երջանկանային խմբովին, մինչ անցորդը կը շարունակէր իր ճամբան, անտարբեր՝ յարուցուած աղմուկին, հետաքրքրութեամբ շուրջը դիտելով:

Քանի տարի առաջ էր, ու մենք՝ խումբ մը տղաք, կեցած էինք Վանքին Դուռին առջեւ, Կիրակի առտուան անցուդարձը դիտելու: Սովորական Կիրակիներէն ոչինչ կար տարբեր այդ առաւօտ: Անդին անդին կը տեսնային տակաւին քանի մը սեւազգեստ միաբաններ. անխուսափելի ներկայութիւն մը ընդհանուր այդ պատկերին մէջ: Հոն էր նաեւ Պօղոս Պապան, Վանքին մուտքին, մարմարէ աւազանին քովիկը կեցած, ամբողջ կուրծքը ծածկող սպիտակ իր մօրուքին չքեղութեանը մէջ, Գալիկ Թագաւորին արձանը յիշեցնող լրջութիւնով մը:

— Հալօ ձօրճ, հալօ ձօրճ...

Լաճերն էին նորէն, որոնք շրջապատած էին՝ առանձին, ուղեկորոյս անցորդի մը տպաւորութիւնը ձգող զինուոր մը այս անգամ, ու կը հետեւէին անոր դանդաղ քայլերուն: Բաղդատաբար համեստ իր տարազն ու քալուածքը չունէին անգլիացի զինուորներուն յատուկ խնամքն ու ինքնավստահութիւնը:

Երբ հասաւ Վանքին մայր Դուռին, անծանօթ զինուորը կանգ առաւ պահ մը, շփոթած՝ քննեց անոր ճակատին քանդակուած արձանագրութիւնը, ու մնաց այդպէս, կարծես կարդալ փորձելով.

ՎԱՆՔ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

Մօտեցաւ ապա մեր խումբին ու ձայնով մը որ հազիւ լսելի կ՚ըլլար՝ հարցուց հայերէն լեզուով.

— Կարելի՞ այցելել. ես հայ, Լեհաստան...

Շփոթած՝ անակնկալ այս յայտնութենէն, պահ մը նայեցանք իրարու, ու վայրկեան մը վերջ, կարծես լռելեայն տրուած որոշումով մը, բոլորս միասին առաջնորդեցինք զինք ներս:

Մայր Տաճարի մուտքին, օտար այս զինուորը որ կ՚ըսէր թէ հայ էր, կամացուկ մը վար առաւ գդակը գլուխէն, ծալեց երկուքի ու տեղաւորեց զայն անութին տակ անպէտ առարկայի մը պէս, ու հազիւ ներս մտած՝ ինկաւ ծունկի, խաչակնքեց մի քանի անգամ ու մնաց այդ դիրքին մէջ, աչքերը փակ, բաւական ատեն:

Մենք քայլ մը անդին կանգնած, այնքան տարիներ վերջ, այդ Տաճարին պատերուն տակ մեծցած, առաջին անգամ ըլլալով զգացինք կարծես խորհրդաւորութիւնը պարապ ու լուռ աղօթավայրին:

Քիչ վերջ երբ դուրս ելանք կիսամութ Տաճարէն, Մեծ Բակը կը յորդէր արեւով: Վառվռող փոքրիկներուն աղմուկն ու հոն հոն հաւաքուած կիներուն ներկայութիւնը լեցուցած էին Բակը ամբողջ: Տարօրինակ փայլ մը առին անծանօթ զինուորին աչքերը, երբ ըսինք թէ Հայ էին այնտեղ երեւցողները բոլորն ալ: Յայտնի էր որ կ՚ուզէր խօսիլ, բացատրել, արտայայտուիլ, բայց կը տառապէր դժուարութենէն.

— Իմ անուն Զպիկնիեւ Լէքրինսքի: Ես հայ, հայերէն ոչ գիտեմ: Իմ մայրիկ հայ... իմ հայրիկի մայրիկ հայ...:

Մի քանի այդ բառերն ալ արտասանեց կտոր կտոր, իւրաքանչիւրը փնտռելով կարծես: Կասկած չկար հիմա թէ բաւական բարդացած հայութիւն մըն էր իրը:

Յետոյ, կոտրտած ու ֆրանսախառն իր անգլերէնով բացատրել փորձեց մեզի թէ օր մը հազարաւոր Հայեր հաշուող հայ գաղութէ մը կու գար ինք: Յիշեց թէ ժամանակին Հայերը այնտեղ ունեցած էին առանձին եկեղեցի, այո, ոչ շատ առաջ տակաւին, որովհետեւ ի՛նք անգամ կը յիշէր այդ բոլորը հիմա: Յիշեց տակաւին անունները մեր կրօնական երգերէն՝ որ լսած էր իր մանկութեան, երբ մայրիկը ձեռքէն բռնած եկեղեցի կը տանէր զինք: «Ուրախ Լեր», «Սուրբ Սուրբ», «Հոգի Աստուծոյ», «Հայր Մեր»:

Չեմ յիշեր հիմա թէ մեզմէ որո՞ւնն էր գաղափարը այն ատեն, բայց առաջնորդեցինք զինք քանի մը քայլ անդին գըտնուող երիտասարդական ակումբը՝ ուր քառաձայն երգչախումբին անդամները հաւաքուած էին պատարագի արարողութենէն վերջ: Ներկայացուցինք մեր նոր բարեկամը տղոց՝ որոնք իրարու եկան անմիջապէս ու երգեցին մասեր Պատարագէն. «Սուրբ Սուրբ», «Հոգի Աստուծոյ», «Ուրախ Լեր»...:

Անպաշտօն այս արարողութիւնը հետըզհետէ եւ ինքնաբերաբար վերածուեցաւ անօրինակ պաշտամունքի մը: Խաղերն ու աղմուկը դադրեցան պահ մը, ու ակումբին մէջ տիրեց խորհրդաւոր լռութիւն մը՝ որ անբնական էր Կիրակի օրուան այս ժամերուն համար, ինչ ալ եղած ըլլային պարագաները: Շշուկը տարածուած էր տղոց ու աղջիկներուն մէջ: Յարգանքի զգացումի մը անկեղծ արտայայտութիւնը եղած ըլլար այդ բոլորը կարծես, կորսուած ու կորսուող հայութեան մը յիշատակին նուիրուած արարողութեան մը, հոգեհանգիստի մը առիթով:

Զպիկնիեւ, որ հայ էր, խումբէն քանի մը քայլ անդին, պատին տակ, մնաց առանձին, գդակը երկուքի ծալած՝ ափին մէջ, ու անշարժ, երեսունը անցած այս տղան, լացաւ առանց ամչնալու, տասը տարեկան մանուկի մը պէս:

Իր սիրելիներէն մղոններով հեռու գըտնուող զինուորին բնական կարօ՞տն էր արդեօք, թէ անվերադարձ իր մանկութեան կապուած յուշերուն դարձը՝ որ կ՚ընէր զինք լալու աստիճան տրտում այսպէս, Կիրակի առաւօտով, երբ դուրսը գարնան արեւն ու տղոց աղաղակը ողողեր էին աշխարհ: Ո՞վ գիտէ, կորսըւած ու թերի իր հայութեան ցաւը գուցէ, երբ իր շուրջը կը տեսնէր իրմէ շատ աւելի փոքր տղաք ու աղջիկներ, Հայեր բոլորն ալ, որոնք այնքան սահուն կերպով կը խօսէին լեզուն, «ի՛ր» լեզուն, եւ որոնք, վերջապէս, այնքան լաւ Հայեր էին իրեն համար:

Երբ «Հայր Մեր»ով վերջացուցին տըղաքը իրենց «յայտագիր»ը, Զպիկնիեւ մօտեցաւ իսկոյն խումբին, բացաւ երկու թեւերը լայն՝ ամբողջ խումբը գրկել ուզող արտայայտութիւնով մը, ու զօրաւոր ճիգով մը փորձեց արտայայտել հայերէն լեզուով ինչ որ կը զգար, կ՚ուզէր ըսել այդ պահուն: Դժբախտաբար սակայն նախորդ բառերէն աւելի գրեթէ ոչինչ կրցաւ ըսել.

— Ես շնորհակալ... շատ շնորհակալ... Ես հայ, ես շատ յուզուած... ես հայ, իմ մայրիկ հայ... իմ հայրիկի մայրիկ հայ...

Այդ կէսօրին բարեկամներու պզտիկ խումբով մը ճաշեցինք միասին Զպիկնիեւին հետ: Հիմա համարձակ էր աւելի ու յայտնապէս ոգեւորուած ու մտերիմ: Փոթորիկէն ետք կապոյտը ծածկած էր կարծես իր հոգիին երկինքը: Ճիգ ըրաւ տակաւին, իր կորսուած հայութենէն մասնիկներ վերյիշելու: Եկան անոնք դժուարաւ, կտոր կտոր. բարեկամներու հայկական անուններ, բառեր՝ որ սորված էր իր մօրմէն տարիներ առաջ եւ վերջապէս անունը իրենց հին եկեղեցիին:

Ժամադրուեցանք բաժնուելէ առաջ, ու յաջորդ Կիրակի միասին տարինք զինք պատարագի արարողութեան:

Մեր վերջին հանդիպումը եղաւ ատիկա: Անկէ քանի մը օր ետք մեկնեցաւ արդէն իր զօրախումբին հետ, վերջնականապէս:

Մեկնելէն ետք շրջան մը մեզի հետ իր կապը պահեց կանոնաւոր կերպով: Նախ Փարիզէն, ապա Լոնտոնէն ու աւելի վերջ Ամերիկայէն բացիկներ ղրկեց ամէն Ծընունդի, Զատիկի, Վարդանանցի ու... Սուրբ Սարգիսի տօներուն, նոր գրելու սկսող մանուկներու անհաստատ, ղողդոջուն գիրերով ու արեւելահայերէնին նըմանող ուղղագրութիւնով մաղթանք մըն ալ տեղաւորելով ամէն անգամ, իւրաքանչիւր բացիկի կռնակին.

«Սուրբ Սարգիսի տօնին առիթիւ, սիրտաքին շնորհաւորութիւն
Զպիկնիեւ Լէքրինսքի. հայ»

Քանի տարի անցած է մեր հանդիպումէն ասդին: Ժամանակը սրբած տարած է հիմա այլապէ՛ս ալ տարտամ տպաւորութիւնը որ իր դիմագիծը ձգած էր մեր երկու կարճ հանդիպումներուն ընթացքին: Ինչ որ կը մնայ այսօր իր անունն է միայն՝ ու ինչ որ այդ անունին կապուած անձին յիշատակը, գոյութիւնը կը դարձնէ իրական, անջնջելի՝ իր հայութիւնը.

ԶԳԻԿՆԻԵՒ ԼԷՔՐԻՆՍՔԻ. հա՛յ:

Լիզպոն

«ԿԸ ՅԻՇԵՄ 9ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԸ»(*)

«Parigramme» հրատարակչատունը մասնագիտացած է Փարիզի մայրաքաղաքին մասին գիրքերու հրատարակումով. այսպէս լոյս տեսած են աւելի քան հարիւր անուն զանազան տեսակի ուսումնասիրութիւններ, սկսելով Մեթրոյէն, անցնելով թռչուններէն ու կատուներէն մինչեւ «Ո՞ւր համբուրուիլ Փարիզի մէջ»: Շարք մըն ալ նուիրուած է քաղաքին քըսան թաղամասերուն. իններորդին յատկացուած հատորը վերջերս լոյս տեսաւ, Անիտ Բոռնըլսնի հեղինակութեամբ: Հոն տարբեր անձերու վկայութիւններ թաղին մօտ հարիւր տարուան հարազատ պատկերը կը հիւսեն պարզելով անոր ընդհանուր յատուկ «գիւղական» մթնոլորտը: Այսպէս, 120 պատկերազարդ էջերու մէջ կը նկարագրուին թաղին իւրայատուկ երեսները. Փիկալի հաճոյքի վայրերը, Մեծ — Պուլվարները իրենց մամուլով, բազմապիսի թատրոններով ու սինեմաներով, իր մեծ վաճառատուներով («Կալըրի Լաֆայէթ», «Փրէնթան»), աճուրդի իր վաճառասրահով, իր կրկէսով, հարուստներու «Հոթ-մեռ» դպրոցով, իր Օփերայով ուր «1600 հոգի կ՚աշխատէին» ու ...իր Ֆոլի — Պերժեռով: 9-րդ թաղամասը եղած է նաեւ մտաւորականութեան եւ արուեստագէտներու նստավայր ուր ապրած եւ ստեղծագործած են բազմաթիւ ծանօթ անուններ:

Բայց այս թաղը եղած է նաեւ, բնականաբար, այն վայրը, «ուրկէ ամէն օտա-

րական կ'անցնէր»։ Եւ այսպէս հետաքըրքըրական է նշել որ այս հատորին տասը էջերը յատկացուած են Հայերուն, իրենց ժամանումէն՝ ցեղասպանութենէն վերջ, մինչեւ այսօրուան իրենց ցրուումը։ Հոն, նախ եւ առաջ տեղ գտած է «Յառաջ» օրաթերթը որ եղաւ «Փարոս մը ամէն տարագրեալ Հայերուն համար որոնք այլեւս իրենց զիրենք առանձին չզգացին, ունենալով իրենց լեզուով թերթ մը»։ Արփիկ Միսաքեան կը շարունակէ պատմել իր յուշերը իր հօր՝ Շաւարշի ոդիսականին մասին, Պոլսոյ բանտերէն մինչեւ Փարիզ եւ թերթին հիմնումը 1925-ին։

Նոյն էջերուն մէջ տեղ գտած են վկայութիւնները Ցարութիւն Հրաչեանին որ կը պատմէ իր եղբօր՝ Գարեգինի 1936-ին հիմնած Ռիւ Լամառթինի Նպարավաճառատունը, առաջին տարիները, իրենց կրած դժուարութիւնները ու յետագայ համարկումը։ Այդ խանութը որուն յաճախորդները, ինչպէս լոզունգը կը յայտարարէր «կ'ապրէին աւելի երկար»... «Ռիւ տը Թռէվիզ»ի Այտայի յուշերէն զատ, հատորին մէջ կը կարդանք նաեւ գրագէտ - գրավաճառ՝ Հրանդ Բալուեանի այրիին յիշատակները իր ընտանիքին գաղթէն հասնելու համար այն օրերուն երբ, իր ամուսնոյն մահէն վերջ, տարիներով առանձին կը վարէր Փարիզի [illegible] հայկական միակ գրատունը «որմէ ամէն մէկ Հայ հպարտ էր»։ Հոն տեղ գտած են նաեւ Թաղին Հայ դերձակներուն, ադամանդագործներուն եւ ուրիշ արհեստաւորներու դժուարին առօրեային նկարագրականը։ Այս էջերը ճոխացած են գեղատիպ լուսանկարներով. Շաւարշ Միսաքեանի ծանօթ դիմանկարը, «Յառաջ»ի առաջին էջը, Բիւզանդ Թօփալեանի տըպարանէն ու Հրաչեան եղբայրներու խանութէն պատկերներ ինչպէս «Ռիւ Լաֆայէթ»ի Տիմանթէի ճաշարանը ուր տընօրէն Արամ Փէշտիմալճեան կը սպասարկէր Թաղին Հրեայ եւ Հայ ոսկերիչ յաճախորդներու։ Հետաքըրքըրական է նաեւ այն լուսանկարը ուր կը տեսնուի փոքրիկ Շառլ Ազնաւուրը, 1935-ին, թատերական ներկայացման մը ընթացքին։

Սոնիա Քրոնլունտին հատորը յաջող փորձ մըն է Փարիզի կարեւոր թաղերէն, 9-րդին վերլուծական նկարագրականը ընելու։ Այդ 9-րդ թաղամասը ուր ամէն մէկ համայնք կը հանդիպէր միւսին, անոր հետ կը գործակցէր, կը խառնուէր միաժամանակ միւսին, յարգելով ու պահպանելով իր իւրայատկութիւնները։

Այդ 9-րդ թաղամասը ուր «հաճոյքը կը գոյակցէր ոճրագործութեան կողքին, տալով սակայն միշտ բարեկրթութեան պզտիկ դաս մը»։

ՀՐ. ՀՐԱՉԵԱՆ

(*) **«Je me souviens du 9e arrondissement»** par Sonia Kronlund. - Paris, Ed. Parigramme, 2001, 148 F

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ «Տիվան» պանդոկի Եշիմ սըրահին մէջ, Դեկտեմբեր 23-ին տեղի ունեցած է Պոլսահայ համալսարանականներու հաւաքոյթը հովանաւորութեամբ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքին։ Հանդիսավարի պաշտօնը կատարած է Օրիորդ Թամար Գարասու, որ բացատրած է թէ ամէն բանէ առաջ հաւաքոյթին նպատակն էր համայնքին երիտասարդութիւնը ի մի բերել։ Խօսք առնելով, Մեսրոպ Արք. ակնարկած է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ 1700-ամեակին եւ պատրիարքական Աթոռի հիմնադրութեան 540-ամեակին, ծանրանալով մանաւանդ Պոլսոյ հայութեան 16 դարերու երկար պատմութեան վրայ։ Պատրիարքը յիշեցուցած է որ յաճախ համալսարանական ուսումէն ետք, երիտասարդները կը հեռանան համայնքէն, մինչ պէտք է գիտակցին որ բոլորն ալ կը պատկանին այս համայնքին։ Ապա, յաջորդաբար խօսք առած են տոքթոր Արուս Եումուլ, Խաչիկ Ճանէլ, Աննա Թուրայ, Յակոբ Մամիկոնեան։ Վերջին խօսքը արտասանած է Արի Զոլաք, որ ընդունելութիւնը կազմակերպող մղիչ ուժը եղած է։ Հաւաքոյթին մասնակցած են 220 համալսարանականներ։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ նշանակուած է Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեան։ Ան ծնած է Պուրճ - Համուտ 1967-ին, յաճախած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան դըպրեվանքը, որու շրջանը աւարտած է 1988-ին։ Անձնական քարտուղարը եղած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին նախքան անոր Հայաստան մեկնիլը։ 1995-էն քահանայ է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, ծառայած է Փարիզ, տարի մըն է Գանատա փոխադրուած է։

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ ՄԷՋ, Դեկտ. 28-ին, իր մահկանացուն կնքած է գերմանահայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն Եդուարդ Դաւիթեան։ Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս 1924-ին, յաճախած է Հինդլեան վարժարանը, ապա՝ Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեանը։ Հոնկէ կ'անցնի Թեհրան, Պաղտատ, հուսկ կը հաստատուի Գերմանիա (Ֆրանքֆուրթ) 1970-ին եւ կը հիմնէ իր վաճառականական գրասենեակը։ 1976-1986 եղած է Գերմանահայոց Կեդրոնական կազմակերպութեան վարչութեան անդամ, իր կնոջ հետ ծաւալած է ազգային գործունէութիւն, անդամակցած է Հեսսընի Մշակութային Միութեան, Հայկական հարցերու հաստատութեան, Հայ Օգնութեան Միութեան։ 1999-էն պատւոյ անդամն էր Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդին։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունուար 5-ին։

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԸ ՍՏԱՑԱՒ ՊԱՏՈՒՈՅ ՏՈՔԹՈՐԻ ՏԻՏՂՈՍԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի դահլիճին մէջ, Դեկտեմբեր 5-ին տեղի ունեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին Ակադեմիայի նախագահ Պր. Ֆադէյ Սարգսեանը Մեսրոպ Արք. Աշճեանին շնորհեց պատւոյ տոքթորի տիտղոսը։

Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիան իր 60-ամեայ պատմութեան ընթացքին 38-րդ անգամն էր, որ կը շնորհէր այս պատիւը, եւ այս՝ ի գնահատութիւն Մեսրոպ Արք.ի հայագիտական, պատմական աշխատութեանց, եւ ազգագրութեան, հոգեւոր ու ազգային - մշակութային գործունէութեան եւ հրատարակչական եւ բարեսիրական լայնաշունչ ծառայութեան։

Այս բարձրագոյն կոչման շնորհման արարողութեան ընթացքին երախտագիտութեան եւ շնորհաւորանքի ջերմ խօսքեր ըսին Ակադեմիկոս Գէորգ Բրուտեան, Աշոտ Եղիազարեան, Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան եւ ուրիշներ։ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. Հայրապետի օրհնութեան խօսքը ներկաներուն փոխանցեց Մայր Աթոռի դիւանապետ Արշակ Վրդ. Խաչատրեան։ Ներկաներուն զգացումներուն թարգման հանդիսացաւ Սօս Սարգսեանը, երբ ըսաւ. «Մեսրոպ Արք. Աշճեանը դրսեւորում է հայ մտաւորականի ապրելակերպի եւ գործելակերպի լաւագոյն օրինակը։ Իրօք, կա՞յ հոգեւոր եւ մշակութային այնպիսի մի բնագաւառ, որտեղ, այս դժուարին ժամանակներում, զգացած չլինեն այս նուիրեալ հայորդու աջակցութիւնն ու օգնութիւնը, անմիջական մասնակցութիւնը, հովանաւորութիւնը։ Մեսրոպ Արք.ի աջը եւ մանուկների, եւ մեծերի գլխին է»։

Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն եւ Տարօնի նուիրուած զեկուցական ժողով։ Մեսրոպ Արք. Աշճեան խօսեցաւ «Տարօնի վանքեր»ուն մասին։ Հետաքրքրական դասախօսութիւն կարդացին փրոֆ. Էդիկ Դանիէլեանը, փրոֆ. Գեղամ Կիրակոսեանը։

Օրուան վերջին ցուցադրուեցաւ «Սգացող քարերի երկիրը» ֆիլմը, որ իրագործուած էր Մեսրոպ Արք.ի ջանքերով։

Ճի՞շդ, թէ սխալ...

◆ Երբ նորածին մը քառասուն օր ետք կը պահէ իր աչքերուն կապոյտ գոյնը, աչքերը կապոյտ կը մնան։

Սխալ. երեխային աչքին վերջնական գոյնը կարելի է որոշել ոչ թէ 40 օր, այլ 3 ամիս ետք։

◆ Դէմքի բշտիկները գէշ սնունդառութեան հետեւանք են։

Սխալ. անիմաստ է տուրմը, պիստակեղէնը կամ երշիկեղէնները բշտիկներու յայտնութեան գլխաւոր պատճառ նկատել։

Պատանիներուն 80 առ հարիւրը բշտիկէ կը տառապի եւ պատճառը պարզապէս հորմոնային փոփոխութիւններն են, իսկ դարմանը մորթի մասնագէտ բժիշկներուն քով է։

◆ Սուրճը քունը կը խանգարէ։

Ճիշդ. տրուած ըլլալով, որ սուրճը քաֆէին *կը պարունակէ եւ այս վերջինը գրգռիչ մըն է, նախընտրելի է երեկոյեան չսպառել։ Նոյնը կարելի է ըսել թէյին, քոլային, նարինջի հիւթին եւ ծխախոտին համար։*

◆ Երբ միշտ ակնոց կը գործածենք, մեր աչքերը ալ չեն աշխատիր։

Սխալ. Ակնոց կրելը ինքնին դարմանում մը չէ, այլ որոշ հանգիստ մը կը շնորհէ։ Հետեւաբար ակնոցի գործածութիւնը աչքը չի ծուլացներ։

◆ Պարմանուհիները շատ աւելի հասուն են, քան՝ իրենց տարեկից պատանիները։

Ճիշդ. անոնք արդէն «կնոջական հովեր» կ'առնեն, կը հագնին, կը շպարուին, երբ անդին իրենց տարեկից պատանիները տակաւին կռիւով զբաղած են։ Դասի իմաստով ալ երկար ատեն պարմանուհիները շատ աւելի փայլուն աշակերտներ դուրս կու գան, քան՝ իրենց մանչ դասընկերները։

◆ Բրինձը, դդմաճը եւ գետնախնձորը կը գիրցնեն։

Սխալ. ասոնք չէ որ կը գիրցնեն, այլ՝ իրենց պատրաստութեան եղանակը։

Այսպէս, խաշած գետնախնձորը կամ դդմաճը քիչ մը համեմելով կարելի է անվախ ուտել։

Նոյնպէս ալ՝ խաշած բրինձը, որուն վրայ քիչ մը սոյայի թացան աւելցուած է, անվնաս ուտելիք մըն է բոլորին։

◆ Կանաչ բոյսերուն հետ պէտք է խօսիլ։

Սխալ. բոյսերը ապրող, բայց ոչ խելացի էակներ են։ Անոնք պէտք ունին կանոնաւոր խնամքի, ջուրի կամ սնունդի. ոչ մէկ ձեւով հաստատուած է, թէ բոյսերուն հետ խօսելով անոնք աւելի կ'աճին...

◆ Կատուն շոյելով մեր ջիղերը կը հանդարտին։

Ճիշդ. կատուն կամ շունը շոյելով մեր լարուած ջիղերը կը թուլնան եւ արեան ճնշումը կ'իջնէ։ Ասիկա գիտականօրէն փաստուած է։

◆ Գլուխը դէպի հիւսիս, աւելի լաւ կը քնանանք։

Սխալ. ոչ մէկ փաստ կայ, որ գլուխը դէպի հիւսիս պառկելով՝ աւելի հանգիստ կը քնանանք. մինչդեռ եթէ սենեակը օդաւոր եւ մութ է, հաւանական է, որ հանգիստ քնանանք։

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

- Այդ ամէն լեզուներն ալ ես գիտեմ, - ըսաւ Աստիկ։

- Արդէն իմ յոյսս ալ քու վրադ է։

- Միայն թէ բոլոր այդ գրութիւնները բնականաբար միեւնոյն մարդուն ձեռագիրը պէտք չէ, որ ըլլան։

- Զօրսերնիս ալ կրնանք գրել եւ նոյնիսկ գիրերնիս ալ կեղծել։

- Նախ եւ առաջ նամակ մը պատրաստենք, իբր թէ Փարիզէն գրուած եւ ուղղուած հոս գտնուող Հայու մը, - առաջարկեց Էմին էֆէնտին։

- Դուք ըսէք, ես գրեմ, - ըսաւ Աստիկ՝ գրպանէն մատիտ մը եւ թուղթի ծրար մը հանելով։

Էմին էֆէնտի պահ մը խորհեցաւ, մօրուքը շոյեց եւ տուն տուաւ.

«Ձեր նամակը ստացանք եւ շատ գոհ մնացինք իմանալով, որ մեր հրահանգները կէտ առ կէտ գործադրուած են։ Այժմ նոր հրահանգներ ունինք հաղորդելիք եւ վստահ ենք, որ զանոնք ալ կը գործադրէք առանց ժամանակ կորսնցնելու։ Նիւթականի մասին պէտք չէ բնաւ մտածէք կամ նեղուիք։ Անսպառ դրամ ունինք մեր տրամադրութեան ներքեւ։ Ա. Գ.-ը, որուն արդէն դիմում ըրիք եւ որոշեալ գումարը ստացաք, ինչպէս մեզի կ'իմացնէք, մեր կողմէ նոր հրահանգ ստացած է անսահման վարկ մը բանալու ձեզի։ Ամէն անգամ, որ դրամի պէտք ունենաք, կրնաք դիմել իրեն եւ ստանալ պէտք եղած գումարը։ Ձեր մտերմական յարաբերութիւնները շարունակեցէ՛ք Արիֆի եւ Օսմանի հետ, երկուքն ալ վստահելի եւ անձնուէր մարդիկ են եւ մասնաւորաբար մեզի յանձնարարուած Շ.-ի կողմէ։

Անհրաժեշտ է, որ մէկ քանի քարաշէն եւ մեծկակ բնակարաններ վարձէք Շիշլիի, Բանկալթիի, Բերայի Շիտակ ճամբուն վրայ, ինչպէս նաեւ Ղալաթիոյ եւ Պոլսոյ կողմը, ընդհանրապէս անցուդարձ ունեցող փողոցներու մէջ։

Մեր ընկերներէն 3 հոգի Զուիցերիայէն մօտերս Պոլիս կը հասնին ձեզի օժանդակելու համար։ Ձեր հասցէն տրուած է իրենց։ Երեքն ալ գերմանական անցագիր ունին եւ կրնան ազատօրէն գործել եւ հետեւաբար մեծ օգտակարութիւն ունենալ։ Անհրաժեշտ է, որ Գնալը կղզին արեւմտեան կողմը, ամայի տեղ մը, ծովեզերքին մօտ թաքստոց մը ունենաք։ Ասիկա պէտք է պատրաստէք անմիջապէս։ Դրամ մի՛ խնայէք, բայց մեծ զգուշութեամբ գործեցէք։ Ծովու կողմէ ձեզի անհրաժեշտ պիտոյքներ պիտի հասնին։

Զուիցերիայէն եկող ընկերները աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ կու տան ձեզ այս մասին։ Չենք ուզեր ամէն բան գրել այս նամակին մէջ, թէեւ վստահ ենք, որ ապահով կերպով ձեր ձեռքը պիտի հասնի։

Ս. էֆէնտիին ըսէ՛ք, որ փաշան շատ գոհ մնաց իր տուած տեղեկութիւններէն։ Նոյն ուղղութեամբ թող աշխատի, անհրաժեշտ է, որ նախարարութիւններու մէջ համախոհներ ունենանք, միայն թէ զգուշացէք մատնիչներէն։

Ձեր նամակները կրնաք ղրկել մեր ցոյց տուած ճամբով։ Ապահով եւ արագ կերպով մեր ձեռքը կը հասնին»։

Էմին էֆէնտին կանգ առաւ եւ յաղթական նայուածք մը արձակեց շուրջը։

- Շատ հիանալի՛, սքանչելի, անհըման, - գոչեց Աստիկ խանդավառուած, - մաշալլահ, Էմի՛ն էֆէնտի, իրաւցընէ գրչի գործոց մը եղաւ ասիկա, քօնեաք մը կը խմե՞ք, հրամմեցէ՛ք, ես երբեք պիտի չկրնայի ասանկ նամակ մը շարադրել։

- Իրաւ, այս նամակը լաւ խմբագրըւեցաւ, - ըսաւ Արթին, - մինակ եթէ այս նամակը կարդան՝ տակնուվրայ պիտի ըլլան։

- Եւ, երբեք անոր ճշմարիտ ըլլալուն պիտի չկասկածին, - դիտել տուաւ Արգար։

- Քօնեաք մըն ալ խմեցէ՛ք, - առաջարկեց Աստիկ՝ գաւաթը Էմին էֆէնտիի երկարելով։

- Փորձառութիւնն ալ ուրիշ բան է։

- Աֆէրի՛մ, Էմի՛ն էֆէնտի։

- Էֆէնտի՛մ, երեսուն տարի է այս գործերուն մէջն եմ, - ըսաւ Էմին էֆէնտի գոհունակ ժպիտով մը, - տէ՛յ Համիտի օրերէն, սուտ դասագրութիւն մը ինչպէս կը սարքուի՝ շատ աղէկ գիտեմ, ժամանակին ասանկ բաներ բաւական ըրած ենք։

- Եւ բաւական ալ դրամ վաստկած անշուշտ, - վրայ բերաւ Արթին խնդալով։

- Ավուճով ոսկի առած եմ, հէ՛յ կիտի օրեր, - հառաչեց Էմին էֆէնտի՝ այդ հին, բարի ժամանակները վերյիշելով։

- Ի՞նչ ըրիր, տեսնենք, այդ դրամները, - հարցուց Աստիկ կատակի ձեւով։

- Ի՞նչ պիտի ընեմ, այն ատեն երիտասարդ էի, կիներու հետ կ'ուտէի վաստկած դրամս։

Խօսակցութիւնը պահ մը այսպէս կորսնցուց իր լրջութիւնը եւ շեղեցաւ բուն նիւթէն, բայց Արթին արգիլեց այս զարտուղութիւնը։

- Պարապ խօսքերով ատեն չանցընենք, - ըսաւ, - ժամանակը արդէն ուշ է։

- Ուրիշ ի՞նչ գրութիւն պիտի պատրաստենք, - հարցուց Էմին։

(Շար. 141)

... Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ
(գրուած՝ 1906 թ.)
Դրամա
Երեք գործողութեամբ

Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16–ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 փրանք

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et
L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de
MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)

Voice from the Lake

(52 mn)

consacré aux événements de 1915 à Kharpert
suivie d'une conférence
d'**ARA SARAFIAN**
(historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915

(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նուրհան Իփլիքճեանի յիշատակին, Անթիլիասէն Օր. Այտա Մովսէսեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
Տօն անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸՂԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, յաջորդ օրուան Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Հոգեհանգիստ *եկեղեցաշէն բարերար՝*

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ,

հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ

եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի համայն ննջեցեալներուն յիշատակին:

Այս Առաջնորդարանիս տնօրինէքը *կը կատարուի:*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ

ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացնէ իր յօրինումներու նոր սալիկը (CD)

Կը մասնակցին դաշնակահարներ՝

ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ

եւ

ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ

Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20·30–ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
organise un

SEJOUR DE SKI à St-Jean Montclar

du 10 au 17 FEVRIER
et du 16 au 23 FEVRIER
pour les jeunes de 7 à 16 ans

Prix : 298 euros comprenant :
- l'hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques + assurance
- la location du matériel
- l'encadrement sur les pistes
- les activités

Renseignements et réservations avant le 10 janvier au 06 76 48 58 73

UGAB — Séjour de ski
11, square Alboni, 75016 PARIS

Le soleil, la neige, l'air pur...
Des vacances d'hiver à la montagne, c'est unique et irremplaçable!
A très bientôt pour d'inoubliables vacances d'hiver avec l'UGAB!

INFORMATIONS ARTISTIQUES

Mardi 15 janvier à 19 heures

En pays partagé

Rencontre autour d'un livre :
Eugénie Ajamian — Rouben Mélik — Francis Combes
Musique d'ici et d'ailleurs
avec le groupe Lavach
Du 15 au 27 janvier
Eugénie Ajamian
OEuvres à l'encre de Chine et au feutre
Bibliothèque municipale Henri-Vaysse
50, avenue Gambetta à Bagnolet
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱՆՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, կը խնդրէ որ ընդունիք իր ջերմագին մաղթանքները Նոր Տարուան եւ Սուրբ Ծնունդի առթիւ:

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»**
présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN
Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN
Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա):

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուլէֆեանին՝

01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին՝

01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են:

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.
Voyage en car.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15
MARDI
15 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.340 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.340

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Սահմանադրական Խորհուրդը անգամ մը եւս գրաքննեց կառավարութեան մէկ օրէնքը։ Այս մէկը կը վերաբերէր գործազրկումներու պայմաններուն եւ հարկ է ըսել թէ ծուխէն խակ կողմնակից չէր օրէնքին որոշ յօդուածներուն եւ տեղի տուած էր համաձայնութիւններուն։ Օրէնքը որ մկրտուած է. – «Ընկերային արդիականացում» կը նախատեսէր լուրջ սահմանափակումներ տնտեսական պաշտօնազրկման գետնի վրայ, ինչ որ ըստ Սահմանադրական Խորհուրդին բացայայտ կերպով վնաս կը բերէ գործի ձեռնարկելու եւ ուրեմն նաեւ աշխատանքին։ Բուռն հակազդեցութիւն ունեցաւ, յանուն Համայնավար կուսակցութեան Ռոպէր Հիւ, որ «ընկերային բռնութեան քաջալերանք» նկատեց եղածը։ Աջը եւ գործատիրութիւնը (ՄԵՏԷՖ) գոհ են, թէեւ խորքին մէջ շատ բան չէ փոխուած օրէնքին բնոյթէն եւ քաղաքական գետնի վրայ է որ հարուածը ծանր է կառավարութեան համար։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ, քանի մը երկվայրկեան մարած մնացած է Կիրակի օր, երբ կը դիտէր հեռատեսիլէն Պալթիմոր – Մայամի մրցումը։ Հակառակ կլլած է պիսքիւի մը եւ անմիջապէս մարած է եւ գետին ինկած։ Երբ արթնցած է, վստահեցուցած է որ տէրն է իր գիտակցութեան քանի նոյն տեղը տեսած է իր երկու շուները։ Պուշ կը տառապի արեան թերճնշումէ եւ կը կարծուի թէ այդ է մարելուն պատճառը։

ՀԱՄԱՍԸ խոստացաւ հակազդել Իսրայէլի կատարած քանդումներուն Գազայի գօտիին մէջ, անօթեւան ձգելով բազմաթիւ պաղեստինցի ընտանիքներ։ Այս բսպառնալիքը եղած է հակառակ պաղեստինեան ղեկավարութեան զգուշութեան հրաւէրին։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-ի յաջորդական ահաբեկչութեան մեռեալներու հաշուեկշիռը անգամ մը եւս նուազում կրեց, մինչ նման պարագաներու հակառակը կը պատահի։ Յունուար 11-ին, Նիւ-Եորքի երկնաքերերու մեռեալներու պաշտօնական թիւը 2893-ի իջած էր, սկզբնական 4000, 3126, 2940 թիւերէն ետք։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, 25 հոգի սպաննուած են, որոնց 23-ը չէչէն ապստամբներ են. երկու ուրիշներ ալ գլխատուած են եւ կարելի չէ եղած ճշդել իրենց ինքնութիւնը։ Այս հաշուեկշիռը ներկայացուցած են ռուս զինուորական աղբիւրներ։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ 30 առաջարկութիւններ պիտի ներկայացնէ Կիկու օրէնքին բարենորոգման համար։ Անոնց մասին կ'արտայայտուէր «Ֆիկառօ»յի Յունուար 12-ի թիւին մէջ։ Փափաքելի կը գտնէ որ կառավարութիւնը խորհրդակցի ընդդիմութեան հետ, որպէսզի միասնաբար բնագիր մը պատրաստեն, զոր բոլորն ալ քուէարկեն։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՖՈՐՏ ընկերութիւնը շատ խիստ խնայողութեան կը դիմէ եւ որոշած է 35 հազար աշխատանքի վերջ տալ աշխարհի մէջ, որոնց 21 հազարը՝ Միացեալ – Նահանգներ, ուր կը փակէ նաեւ հինգ գործատուն։ Կառքի համաշխարհային թիւ 2-ը այս ծրագիրը մկրտած է «վերակենսունակութեան ծրագիր»։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ
ԲԱՆԱՁԵՒԸ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ
ԿԸ ՀՐԱԺԻՐՈՒԻ
ՃԱՆՉՆԱԼՈՒ ՀԱՅՈՑ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Խորհրդարանին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբը տեղեկագիր մը պատրաստած է Եւրոպական Միութեան եւ Հարաւային Կովկասի յարաբերութիւններուն մասին։ Հոն ամենայն մերկութեամբ պարզուած է Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրպէջանի տնտեսական, ընկերային, քաղաքական եւ միջազգային կացութիւնը եւ քննադատուած երեք երկիրներուն մէջ ծաւալած կաշառակերութեան, մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումի եւ մամուլի ազատութեան սահմանափակումներու երեւոյթները։

Տեղեկագիր – բանաձեւը որ հաւանօրէն մօտ ատենէն քուէարկութեան կը դրուի, կ'առաջարկէ տարբեր միջոցներով Կովկասի մէջ զարկ տալ Եւրոպական Միութեան ազդմավարութեան, նաեւ հոն յատուկ ներկայացուցիչ մը ունենալ. Նոյնպէս, կոչ կ'ուղղէ Եւրոպական Միութեան որ Երեւանի եւ Բաքուի մէջ գրասենեակ բանայ, այդ երկիրներուն յառաջիկային նոյն Միութեան անդամակցութեան որպէս զօրակցութեան արտայայտութիւն։ Տեղեկագիրը կը զօրակցի նաեւ Կովկասի համար Կայունութեան ուխտի մը գաղափարին եւ պալքանեան երկիրներուն ընծայուածին նման առեւտրական յատուկ նախընտրութիւններու։

Տեղեկագիրը պարբերութեամբ մը կ'ընդգծէ դրացի երկիրներու–Թուրքիա, Իրան, Ռուսաստան – դերը եւ կը հրաւիրէ զանոնք շինիչ մօտեցումով մը մասնակցութիւն բերելու Հարաւային Կովկասի մէջ խաղաղ բարեփոխումներու։ Ցաւկալէս, նոյն պարբերութեամբ կը կրկնուի Եւրոպական Խորհրդարանին Հայերու ցեղասպանութեան մասին 1987-ի բանաձեւը եւ կոչ կ'ըլլայ Թուրքիոյ, վերցնելու Հայաստանի կիրարկած շրջափակումը։

Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ ներկայացուցչութիւնը ուժգնօրէն հակազդած է այդ պարբերութեան ու սկսած ճնշում գործադրելու, որպէսզի ան ջնջուի։ Եւրոպացի երկու երեսփոխան Ա. Տիւֆ (Անգլիա, Դեմոկրատ Ազատական) եւ Ժ. Վան Օրտըն (Անգլիա, Պահպանողական) փոփոխութիւններ առաջարկած են, որպէսզի ջնջուին յատուկ նշումները այն միջոցներուն որոնք կրնան ձեռք առնուիլ Թուրքիոյ կողմէ, մեղմացնելու համար շրջանին լարուած կացութիւնը։ Երկու երեսփոխանները մաս կը կազմեն Թուրքիոյ հետ խորհրդարանական յանձնաժողովին։

Եւրոպայի Հայկական Փորումը կը շեշտէ թէ բանաձեւը յապաւելու Թուրքիոյ դեսպանատան ջանքերը յաւելեալ մէկ փուլը կը կազմեն Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններու հարցը եւրոպական ատեաններու օրակարգէն դուրս պահելու Թուրք կառավարութեան արշաւին։ Մանաւանդ որ Թրքական այդ արշաւը չի սահմանափակուիր միայն 1915-ի ցեղասպանութեան ժխտումով, այլ ան կ'ուրանայ Հայաստանին նկատմամբ շրջափակում կիրարկելու իրականութիւնն ալ։

ՄԱՀ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ
ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԻՆ

Henri Verneuil - ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ

Ցաւով տեղեկացանք, որ Ուրբաթ, Յունուար 11-ի ցերեկին, փարիզեան բուժարանի մը մէջ սրտի սուր տագնապի մը զոհ գացած էր Աշոտ Մալաքեան, Ֆրանսայի մէջ աւելի ծանօթ՝ Անրի Վէրնէօյ անուան տակ, շարժանկարի մեծ վարպետ, աւելի քան 30 ֆիլմերու հեղինակ բեմադիր մը, որ անկասկած իր պատուաբեր տեղն ունի ֆրանսական շարժանկարի պատմութեան մէջ, եթէ նոյնիսկ շատեր փորձեցին նսեմացնել իր ֆիլմերը զանոնք «առեւտրական» որակելով, մինչ պարզապէս ժողովրդական էին։ Վէրնէօյ պատգամ մը չունէր փոխանցելիք, ոչ ալ նման ծրագիր հետապնդած է։ Իրեն համար, ֆիլմը ժամանց մը պէտք է ըլլար ժողովուրդին համար եւ այդ նպատակը հետապնդած է միշտ ու յաջողած։

Աշոտ Մալաքեան ծնած էր Ռոտոսթօ, 1920, Հոկտ. 15-ին, ծնողքին եւ երկու մօրաքոյրներուն հետ Մարսէյլ կը ժամանէր չորս տարի ետք, ուր պիտի անցընէր իր մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը։ Սկզբնական շրջանը շատ դժուար եղած էր, բայց, ծնողքը գոհողութիւն չէր խնայած որպէսզի Աշոտ լաւագոյն դպրոցները յաճախէ եւ բարձրագոյն ուսում կատարէ։ Պուլվար Թէոտոր Թըրնէրի թիւ 3, հոն է ուր կը գտնուէր Մալաքեաններու շապկագործի աշխատանոցն ու բնակարանը եւ որու դուռը միշտ բաց էր, բոլորին առջեւ։ Ջերմ եւ հիւրընկալ Մալաքեանները տաքուկ մթնոլորտ մը ստեղծած էին եւ խսկական հաճոյք էր մաս կազմել իրենց մտերիմ շրջանակին։ Էքս-ան-Փրովանսի Ecole Nationale des Arts et Métiers-ի ուսումին կողքին, Աշոտ, ամէն Կիրակի կ'ընկերանար իր հօրը դէպի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, ուր Յակոբ Մալաքեան դպրապետ էր եւ փառաւոր կերպով կ'երգէր պատարագը պարիթոնի իր ձայնով։ Տարիներ ետք ալ, միշտ կը սիրէր փաստել թէ ոչինչ մոռցած է ու կը սկսէր երգել՝ «Ուրախ լեր» այնքան տպաւորիչ կերպով։

Աշոտ Մալաքեան էքսէն շրջանաւարտ էր որպէս ճարտարագէտ, բայց երբեք չընդգրկեց այդ ասպարէզը։ Նախ նետուեցաւ լրագրական ասպարէզ եւ այդ առթիւ է որ իրեն տրուեցաւ Անրի Վէրնէօյ ծածկանունը, երբ «Լա Մարսէյէզ» թերթին խմբագիրը անյարմար գտած էր որ իր բուն անունով ստորագրէ յօդուած մը որ կը վերաբերէր հայկական ցեղասպանութեան։ Ապա, Փարիզի մէջ, վարեց «Հօրիզոն» շաբաթաթերթի խմբագրութիւնը, նախքան շարժանկարի աշխարհ նետուիլը։ Իր առաջին գործը եղած է փաստանկար մը՝ «Escale au soleil», որ յաջող կարճ ժապաւէն մըն էր Մարսէյլը ներկայացնող։ Դիմած էր Ֆերնանտէլի որպէսզի ապահովէ մեկնաբանութիւնը ու վարանումով, ուզած էր գիտնալ թէ ի՛նչ գումար պիտի ուզէ որպէս վարձատրութիւն։ Ֆերնանտէլ պատասխանած էր՝ «Հօրդ խանութն ալ ծախես, չես կրնար վճարել, ուրեմն սիրայօժար կը բերեմ իմ մասնակցութիւնս»։ Այդ շարժանկարը ներկայացուեցաւ Գանի փառատօնին, 1947 Սեպտեմբերին։

Այդպէս սկսաւ իր գործակցութիւնը Ֆերնանտէլի հետ եւ քանի մը տարի ետք, 1951-ին, դարձուց իր առաջին երկար ժապաւէնը՝ «La table aux crevés»։ Այդ թուականէն ետք, Աշոտ Մալաքեան դարձուց տասնեակներով ֆիլմեր, ամէնէն ծանօթ եւ տաղանդաւոր դերասաններուն հետ, որոնց գլխաւորներն եղան Ժան Կապէն, Ալէն Տըլոն, Միշէլ Մորկան, Տանիէլ Տարիէօ, Ժան-Փօլ Պելմոնտօ, Անթոնի Քուին, Իվ Մոնթան, Անրի Ֆոնտա, Լինօ Վանթուրա եւ այնքան ուրիշներ։ Իր գլխաւոր ֆիլմերը եղած են «La vache et le prisonnier», «Un singe en hiver», «Cent mille dollars au soleil», «Mélodie en sous sol», «La vingt-cinquième heure», «La batalile de San-Sebastian» (այս երկու ֆիլմերը դարձուցած է Հոլիվուտ), «Le clan des Siciliens», «Peur sur la ville», «I... comme Icare», «Week-end à Zuydcoote», «Le casse», «L'affaire d'une nuit», «Des gens sans importance», «Le serpent», «Le président» եւլն., եւլն.։ Վերջին երկու ֆիլմերը եղան, 1991-ին եւ 1992-ին, Mayrig եւ 588 Rue Paradis, որոնք ինքնակենսագրական բնոյթ ունէին եւ հարկ է խոստովանիլ թէ իր լաւագոյն գործերը չեղան, բայց նիւթը կը խօսէր Հայերուն եւ մանաւանդ իրեն՝ զգացական գետնի վրայ։

Վէրնէօյ մեծ արհեստաւոր մըն էր։ Պատանեկութենէն խորապէս տպաւորուած կը մնար Ռուբէն Մամուլեանի «La reine Christine»ով։ Երբ ինք ալ նետուեցաւ այդ ասպարէզը, սկիզբէն գիտցաւ ընտրել լաւագոյն գործակիցները՝ դերասան, նկարահան, տեխնիկ (Միշէլ Օտիար, Անրի Ժանսոն եւլն.)։

Օր մը նաեւ գրիչը ձեռք առաւ եւ գրեց յաջող գործ մը՝ «Մայրիկ», որ իր փափաքով խսկ եւ Արփի Թոթոյեանի թարգմանութեամբ լոյս տեսաւ որպէս թերթօն «Յառաջ»ի մէջ, 1986 Դեկտ. 13-էն սկսեալ։ Հատորը թարգմանաբար լոյս տեսաւ 37 լեզուներով։ Այդ վէպէն ներշնչուած էր «Մայրիկ» ֆիլմը։ Նոյն մակարդակը չունէր իր յաջորդ գործը՝ «Le cheval Vartan», որ խսկապէս ձախող վէպ մըն էր։

Ճիշդ է սակայն որ Աշոտ Մալաքեան հրաշալի պատմող մըն էր, ըստ Ֆրանսացիներուն՝ un conteur oriental։

Մահուան պահէն իսկ, Ֆրանսայի մետիաները լայն արձագանգ տուին իր կեանքին եւ գործին ու այդ առընչութեամբ նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան։ Ոչ ոք խնայեց ածականները, հակառակ անոր որ տասը տարի է ոչ մէկ ֆիլմ դարձուցած էր, եթէ նոյնիսկ ծրագիրներ ունէր։ Կը սիրէր կրկնել թէ ոստիկանական լաւագոյն բեմանիւթը գրած է, բայց, արտադրող կը փնտռէր...։ 1996-ին, իրեն շնորհուեցաւ Պատուոյ Սեզար մը իր գործին ամբողջութեան համար, 2000 Դեկտեմբերին անդամ ընտրուեցաւ Գեղարուեստից Ակադեմիային Իվ Պրայէրի աթոռին, հրամանատար էր Պատուոյ լեգէոնի։ Ակադեմիա մուտքի իր ելոյթին մէջ, անդրադառնալով իր կենսագրութեան, ըսած էր՝ «Arménien, je suis, plus Français que moi, tu meurs», յիշելով նաեւ իր կեանքին ուղեգիծը Մարսէյլի Quai de la Joliette-էն, ուր խարսխած էր գիրենք փոխադրող նա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԵՐԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ» (*)

ԿԱՄ

ԿՈՐԻԶԻՆ ՇՈՒՐՋ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀ ՄԸ

Պատկառելի հատոր մը հասաւ Պոլիսէն: Որակականը հոս կը պահէ իր հարազատ իմաստը, մէկդի ձգելով՝ հոսհոսութեան, կամ անգիտութեան պատճառով մսխըւած, չահարկուածի հանգամանքը: Այլ որակումներով դժուար է ամփոփել տըպաւորութիւնը որ կը ձգէ այդ աշխատասիրութիւնը նոյնիսկ միայն դիտողին, թերթատողին վրայ, առանց միջուկին նկատառումին: Մեծածաւալ, մօտ հազար էջնոց, գեղատիպ, շատ ճաշակաւոր թըրքերէն հրատարակութիւն մը որ գործածուած թուղթին ու հրատարակութեան որակով, էջադրումով, տառատեսակով ու մնացեալ բոլոր յատկանիշներով հիացում ու հպարտութիւն կ'առթէ:

Այդ հատորը Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի վաքըֆին հրատարակութիւնն է, պատրաստուած՝ Արսէն Եարմանի կողմէ: Ունի «Հայերը Օսմանեան առողջապահութեան ծառայութեան մէջ» խորագիրը որուն աւելցած է «Եւ Ս. Փրկիչ Հայոց հիւանդանոցին պատմութիւնը» ենթախորագիրը: Անմիջապէս պէտք է աւելցնել որ հատորին միջուկը շատ լայնօրէն կը զանցէ նշուած խորագիրով ու ենթախորագիրով գծուած սահմանները. կ'ըլլայ վաւերագրական, անժխտելի փաստարկումը գոյութեան մը, ներկայութեան մը որ Հայունն է, սկսած՝ շատ հեռաւոր ժամանակներէ եւ որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Օսմանեան առողջապահութեան մէջ Հայերու դերակատարութիւնը եւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին պատմութիւնը գործին գլխաւոր առանցքն են որուն շուրջ թել առ թել հիւսուած է այդ ներկայութեան դարաւոր, հարուստ, այլ տխուր պատմութիւնը: Անկարելի է չնըշմարել այս տուեալը, պարզ թերթատումով մը անգամ, թէեւ հեղինակը իր նախաբանի տողերով «Օսմանեան ընկերային Կեանքին մէջ Հայերու կատարած դերին միայն համառօտ ակնարկ մը» կ'որակէ կատարած աշխատութիւնը:

Պրպտումի, հաւաքումի, համադրումի անսպառ համբերութեան, հմտութեան, եւ մանաւանդ՝ սիրով կատարուած աշխատութեան մը պտուղն է այս հրատարակութիւնը: Կը կրէ 2001 Դեկտեմբեր թուականը: Վաւերագրականի յատկանիշին առաջին աղբիւրը պատմական երեք հազար նկարներ են, սեւ – ճերմակ ու գունաւոր արտատպումներով: Անձնաւորութիւններու դիմանկարներէն զատ, անոնք կը ներկայացնեն պատմական կնիքներ, սուլթաններու հրովարտակներ, հայկական բնակավայրեր, եկեղեցիներ, վանքեր, դպրոց, որբանոց, շիրմաքար, պատմական բացիկներ, քարտէսներ, օսմանեան պատուանշաններ, դեղագիրներ, դեղարոյսեր, բժշկական գործիքներ, վիմագրութիւններ, կրաւիւրներ, բժշկական վկայականներ, եւ այլն, եւ այլն: Արխիւային այդ ճոխ նիւթը առնուած է շատ զանազանեալ աղբիւրներէ որոնց մէջ կը նշուին արեւմտեան թանգարաններ, մատենադարաններ, ինչպէս՝ Ֆրանսայի Ազգային մատենադարանը, Բրիտանական թանգարանը, պոլսական դիւաններ – պատրիարքարան, եկեղեցիներ, պետական թանգարաններ–, Երուսաղէմը, Հայաստանը – Երեւանի պատմութեան թանգարան, Էջմիածին–, Մխիթարեանները եւ շարք մը անձնական հաւաքածոներ:

Անձնական հաւաքածոներու գլխաւորին տէրն է հեղինակը՝ Ա. Եարման որ վերջին տարիներուն արդէն պարբերաբար փաստագրական ուշագրաւ բաժիններ կը հրատարակէր Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին նոյնանուն ամսաթերթին մէջ: Ինք 1922-ին Թոքատէն Պոլիս հաստատուած Յարութիւն Եարմայեանի թոռն է. ծնած է 1949-ին: Պոլսոյ Մխիթարեան Նախակրթարանէն ետք միջնակարգը, լիսէն – Մուրատ Ռափայէլեան – ու համալսարանը աւարտած է Իտալիա, ապա վերադարձած, գլխաւորելու ճարտարարուեստի ընտանեկան գործը: 1997–2001 շրջանին Ս. Փրկիչի հոգաբարձութեան մաս կազմած է, նոյն ատեն ստանձնած՝ ամսաթերթին ընդհանուր համակարգողի աշխատանքը:

Հատորը ունի 12 գլուխ, գրացանկ մը եւ անուններու ցանկ մը: Առաջին, Մուտքի բաժինը նիւթ ըրած է Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերը. անջատ բաժիններով ներկայացուած են ոչ մահմետական փոքրամասնութիւններու օրինավիճակը, Հայերու տրուած իրաւունքները, Պոլսոյ հայ բնակչութիւնը եւ բնակավայրերը, Հայերու նախընտրած ասպարէզ – արհեստները, ամիրաները (էջ 1 – 89): Գաղափար մը տալու համար խորաքննիչ գլխու ընդգրկումի լայն սահմաններուն մասին, կը բաւէ նշել թէ Հայերու ասպարէզ – արհեստներու բաժինը փռապանութենէն, ոսկերչութենէն, մետաքսագործութենէն, յախճապակիէն կ'երկարի մինչեւ դրամատնային գործունէութիւն ուր օրինակ՝ տրուած է Օսմանեան դրամատան մէկ ծանուցագիրը որպէս «Առաջին հայ դրամատունը», ընկերացած՝ վարչական կազմին ութ հոգինոց ցանկին, ամբողջովին «եան»երէ բաղկացած: Կը յաջորդեն պետական փողերանոցի հայ վարիչը, հայ զինագործը, մամուլի մարզին մէջ շնորհիւ Հայերու, օսմանեան առաջինները, հայ երգահաններ, երեսփոխաններ, նախարարներ, փաշաներ: «Ամիրաներ»ու բաժինը կը սկսի «Հայաստանը նախքան Օսմանեան շըրջանը» գլուխով: Հայկի առասպելէն սկըսած համառօտ ակնարկ մը կը յանգի ԺԷ. դարուն ամիրաներու դասին յայտնուելուն: Անոնց կարեւորագոյն դէմքերուն յատկացուած էջերուն մէջ անջատ – անջատ ներկայացուած են Գազազ Արթին ամիրան, Միքայէլ ամիրա Փիշմիշը, Մկրտիչ ամիրա Ճէզայիրլեանը, Գէորգ ամիրա Փափազեանը, Կարապետ ամիրա Ազնաւուրեանը:

«Հայկական բժշկութեան պատմութիւն»ը (էջ 91–էն) կը սկսի Ք. ա. ԺԵ. – Զ. դարերու շրջանէն: Հարուստ պատկերազարդումով այս բաժինը կ'ընէ գրեթէ ժամանակին հայկական ամբողջական պատմութիւնը: Քաղաքական իշխանութիւն, հաւատալիք, չաստուած – չաստուածուհի, դրացի երկիրներ, արուեստ. այդ ամբողջութիւնը տրուած է որպէս բժշկութեան առընչուած շրջագիծը: Կան հեթանոս Հայաստանի բժշկութեան, առողջարար խոտերով, ջուրերով բուժումին, վիշապաքաղ Վահագնի աւանդութեան, միջին դարուն եկեղեցիին ազդեցութեան, փիլիսոփաներու եւ բժիշկներու վրայ հնօրեայ բժշկութեան ազդեցութեան, միջնադարու հայ բժիշկութեան կարեւոր դէմքերուն, հայկական վերածընունդի շրջանի բժշկութեան դպրոցներու – Անի, Կիլիկիա եւ այլ –, միջնադարու Բ. կէսի հայկական բժշկութեան – Ամասիա, Սեբաստիա–, ԺԸ. դարու դըպրոցներուն – Թոքատ, Նոր Ջուղայ–, ապա Պոլսոյ «Հայ Բժիշկներու Միութեան» (ԺԹ. դար), Սփիւռքի բժիշկներու, Հայկական բժշկութեան պատմիչներու բաժիններ:

«Օսմանեան բժշկութիւնը եւ Հայերը» գլուխը ամէնէն ընդարձակն է, ներգրաւած՝ դեղագործութեան մարզը եւ հայ դեղագործները, հայ բուսաբանները, Անատոլուի հայկական հիւանդանոցները, Սուլթան Մահմուտ Բ.ի եւ Գազազ Արթին ամիրայի բարեկամութեան բաժինները (էջ 175 – 445): Բազմաթիւ առիթներով նիւթ եղած են Օսմանեան օրով Անատոլուի մէջ գործող հայկական դպրոցները, եկեղեցիները, վանքերը, եւ այլն: Այս հատորը անոնց քով կը զետեղէ հայկական հիւանդանոցներու լայն ցանկ մը. Իզմիթ, Պուրսա, Պարտիզակ, Իզմիր, Թոքատ, Սեբաստիա, Մէրզիֆոն, Մարաշ, Խարբերդ, Ուրֆա, Դամասկոս, եւայլն, եւ այլն: Ամէն մէկուն առընչուած նկարներ, ցանկեր, խմբանկարներ, մետալներ, դեղագիրներու, նամակներու, աղերսագիրներու, հատորներու պատճէններ, դեղատոմսեր կ'օգնեն բազմատարածական այդ աշխարհները մտովի վերստեղծելու, գրեթէ բաց աչքով տեսնելու հոն թաւալող կեանքը, տարուած գործունէութիւնը:

Բ. ծաւալուն բաժինը նիւթ կ'ընէ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին 168 տարուան պատմութիւնը (էջ 447 – 770): Փաստագրական բազմապիսի տուեալներ հոս ալ կ'ընկերանան այդ պատմութեան, զայն եւս զետեղելով կարելի ամբողջական շըրջագիծի մը մէջ: Նուիրատուներ, նուիրատուութիւններ, հրովարտակներ, պաշտօնական գրագրութեան փաստաթուղթեր, հոգաբարձութեան կազմեր, կանոնագրութիւններ, բարերարներ, բաժիններ – որբանոց, արհեստանոցներ–, նաեւ դժողհութեան պարագաներ, վէճեր, բախումներ, հիւանդներու եւ պաշտպարեալներու թուային ցանկեր, պիտակներ, հրատարակութիւններ, կալուածներ, լուսանկարներու ալպոմներ, տեղեկագիրներ, բժշկական գործիքներ ու յարակից հազարումէկ տուեալ որով շինուած է այդ աւելի քան մէկուկէս դարու պատմութիւնը, տեղ գտած են այդ բաժինին մէջ: Հետաքրքրական անջատ հատոր մը հանգըստօրէն նիւթը կրնար ըլլալ միայն տարեգիրքերու ենթամասը, որով կը փակուի Ս. Փրկիչի պատմութեան գլուխը: Նոյնն է պարագան Օսմանեան կայսրութեան հայ բժիշկներու կենսագրութիւններուն: Երեք հարիւրի մօտ անունէ բաղկացած է այդ ցանկը: Ոմանք նշուած են միայն մէկ – երկու նախադասութեամբ, ուրիշներ աւելի լայն տեղեկատուութեամբ:

Արսէն Եարմանի այս նախաձեռնութեամբ կարելի լաւագոյն ներկայացումով վերայայտնուած է կորսուած ամբողջ աշխարհ մը որուն կենսունակ մէկ խորհըրդանիշը կը հանդիսանայ ներկայի Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

(*) «Osmanlı Saglık hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi».

Ունենալու համար կարելի է դիմել հետեւեալ հասցէին.

Yedikule Surp Pırgiç
Ermeni Hastanesi Vakfı
Attn. M. Arsen Yarman
Zakirbası Sok. N° 32
Kazlıçesme — Istanbul / TURQUIE
Fax : (90) 212 - 558 15 84

Եւրոպայի համար գինը 132 Եւրօ, թղթատարութեան ծախքով:

ԱՄԱՆՈՐՆ ՈՒ ԾՆՈՒՆԴԸ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նախ քանի մը խօսք իմ մասին: Ես ծընած եմ 1926 թուին, Մուսա – Լերան լանջերուն թառած ամենավարի Վագըֆ գիւղը: Ասիկա կ'ըսեմ, կարենալ բացատրելու համար նախ 1939 թուականէն առաջ՝ ապա՝ վերջը: Մինչեւ 1939, ինչպէս միւս գիւղերը, մեր գիւղն ալ ունէր իրեն յատուկ նախակրթարանն ու մանկապարտէզը: Ես չեմ յիշեր, թէ մանկապարտէզի՞ կամ նախակրթարանի աշակերտ էի, երբ առաջին անգամ ձեռքովս գրած եմ 1931 թիւը: Մուսա – Լերան ընտանիքները, բոլորն ալ, անխտիր, բազմազաւակ կ'ըլլային: Մեր գիւղի «Ազգային Վարժարան» կոչուած ընթերցարանին մէջ ունէինք 120–է աւելի աշակերտութիւն: Իսկ մանկապարտէզը՝ անոր կէսը: Ունէինք հայերէնի, ֆրանսերէնի, արաբերէն – անգլերէնի երեք ուսուցիչներ եւ մանկապարտէզի համար ուսուցչուհի մը:

Հիմա դառնանք մեր նիւթին: Նախ Ամանորը: Ինչպէս սովոր է ըսել, մենք մեծ ու պզտիկ, չուանով կը քաշէինք այդ օրը: Կաղանդի իրիկուան, հայերէնի մեր ուսուցիչ՝ Պր. Խաչեր Մատուռեանի հըսկողութեան տակ, բոլոր մանչ աշակերտներս կը վազէինք դէպի ձոր, հոնտեղէն հաւաքելու համար ցախի դէզեր եւ կոտրելու տերեւներով լի դափնիի երկար ճիւղեր: Այդ բոլորը պատրաստելէ վերջ, դպրոցին կից՝ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ բակը կը լեցնէինք, հետեւեալ Նոր Տարւոյ առաւօտուն կանուխ երթալու հոն, հին տարին վառելու եւ Նորը դիմաւորելու, գրեթէ բոլոր գիւղացիներուն ներկայութեամբ: Յետոյ դարձեալ ուսուցիչին ու Տ. Ղեւոնդ Քահանայի առաջնորդութեամբ կը մտնէինք եկեղեցի, գոհաբանական մեր աղօթքները մատուցելու առ Աստուած: Եկեղեցիէն ելլելէ վերջ աշակերտներս՝ 4 – 5 հոգիէ բաղկացած խումբերով, կը սկսէինք ման գալ գիւղին տուները, շնորհաւորելու Նոր տարին եւ հաւաքելու համար մեր այդ տարուան Կաղանդի ու Նոր տարուան նուէրները: Այդ նուէրներն էին ընկոյզ, նուռ, չամիչ, չորցած թուզ եւ քիչ անգամ ալ մանրուք դրամ, այն ալ ունեւոր դասակարգի ընտանիքներէ: Չմոռնամ ըսելու, որ այդ շրջագայութեան ընթացքին, մեր կոկորդները պատռելու աստիճան «Ինչ աղուոր է այս իրիկուն, վառենք մոմեր գոյնզգոյն: Նոր տարին հիւր է եկեր, Կաղանդն ալ հետը բերեր» երգը կ'երգէինք:

Սուրբ Ծնունդ: Ինչպէս ծանօթ է, Ս. Ծննդեան տօնը, իրեն յատկացուած մէկ շաբթուան պահեցողութեան շրջան մը ունի: Այս պահեցողութիւնը ամենամեծէն մինչեւ ամենափոքրին համար պարտաւորիչ էր: Ուստի, Ճրագալոյցի իրիկուան պատարագին, ամէն ոք անպայման, Ս. Հաղորդութեան կը մօտենար: Եւ ահաւասիկ, այդ իրիկունը անմիջապէս սկսած կ'ըլլային արդէն Ս. Ծննդեան տօնակատարութիւնները: Ամէն մարդ իրենց տարեկիցներով, դուռը առ դուռ կը սուրար դէպի տուները, շնորհաւորելու համար իրարու տօնը: Ամէն տուն անխտիր կ'երգուէր «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» շարականը: Սեղանները կանուխէն պատրաստուած կ'ըլլային եւ հետեւաբար կերուխումը առատ: Բոլորով մէկտեղ երգուած հայրենական ու մանաւանդ յեղափոխական երգերը կը թնդացնէին օդը, ապա կը սկսէին հրացանաձգութիւնները, արձագանգելով լեռնէ լեռ, ձորէ ձոր: Չեմ մոռնար երբեք, երբ օր մը մեր տունը հաւաքուած մեծ եղբայրներուս (Մարտիրոս, Միսաք, Սեդրակ) տարեկից ընկերները՝ 20–է աւելի խումբ մը, երբ խրախճանքը գագաթնակէտին հասած, իրենց մոսին հրացանները դէպի տանիք դարձուցած, եռեւ եռեւի փամփուշտներ կը պարպէին, դիմացէն հայրս, ակռաները ցցած եւ ուրախութենէն աչքերը կարմրած՝ «Հայտի զաւակներս (Մուսա Լերան բարբառով անշուշտ) տեսնեմ թէ ո՛ր մէկդ շատ կղմինտր պիտի կոտրէ» ըսաւ, գիտնալով հանդերձ թէ հետեւեալ օրը, ինքն է, որ տանիք բարձրանալով, կոտրած կղմինտրներուն տեղ նորը պիտի շարէ: Այսպէս, օրերով կը շարունակուէին խրախճանքները. վասնզի ամէն մարդ այցելութեան կ'երթար ու կուգար միւս գիւղերու մէջ բնակող ազգականներուն: Օտար թռչուն, օտար ճանճ անգամ չէր համարձակեր նայիլ դէպի Մուսա Լերան մեր այդ կողմերը:

Եւ թուական 1939: Ահա տարաբախտ, աղէտաբեր տարի մը Մուսա Լերան հայութեան համար: Ֆրանսական «բարեխնամ» Պետութիւնը, Սանճաքը (այսպէս կը կոչուէր Ալեքսանտրէթն ու իր շրջակայքը) Սուրիայէն անջատելով, ափսէի վրայ դրուած կարկանդակի պէս նուէր ըրաւ մեր դարաւոր թշնամիին: Այս անգամ, ձէպէլ – Մուսացին, փոխանակ

Մուսա Լեռ բարձրանալու, գաղթականութեան ցուպը ձեռին ճամբայ ելալ դէպի Սուրիա, ապա Լիբանան – Պէյրութի մօտիկ՝ Այնճար կոչուած վայրը կայք ընտրելով բնակելու: Ես այն ատեն 13 տարեկան պատանի, եօթը գիւղի բնակիչներուն տուն տեղ, արտ, այգի, պարտէզ եւ ամէն ինչ թողած, չարա՜ն չարան դէպի օտարութիւն երթալը, այսօր եւս մե՜ծ յուզումով կը յիշեմ: Ամէն կողմ իրարանցում, ամէն կողմ լաց ու կոծ եւ ահա այսպէս անցան ու գացին սարսափազդու տարիներ ու տարիներ: Մուսա Լերան պատմական գիւղեր Պիթիասէն՝ երկու ընտանիք, Հաճը Հապիպլիէն՝ մէկ, Եօղուն – օլուքէն՝ երկու, Խտըրպէկէն՝ երկու, Քէպուսիէյէն՝ երկու, որոնք եկան ու միացան մեր՝ Վաքըֆ գիւղը մնացած 70-է աւելի ընտանիքներուն: Մինչեւ վեց ամիս վերջ, այս մնացածներն ալ, իբր թէ պիտի գաղթէին, բայց, երբ տեսնուեցաւ, որ «ելէ՛ք գացէք» բող չկայ, ահա անոնք մնացին ու կը մնան տակաւին իրենց պապենական հողերուն վրայ: Ինծմէ երեք տարեկան մեծ եղբայրս Խաչիկն ու տիկինը եւ ինծմէ երեք տարեկան պզտիկ քոյրս՝ Մարիամը (ամուսինը երկու տարի առաջ մահացած) դեռ կը մնան հոն առանձին, քանի անոնց ալ զաւակները (եղբօրս վեց եւ քրոջս երեք) դուրս են ամբողջ:

Սակայն ինչպէս կ՚ըսեն, կեանքը կը շարունակուի:

Վերը յիշուած տաղտկալի տարիները երբոր մեր ետին մնացին, հոն գտնուողները կարծես թէ գացողներն ալ իրենց մէջ բնակեցուցած, հին սովորութիւններուն ու աւանդութիւններուն աւելի ուժգին փարած շարունակեցին ապրիլ իրենց պապերուն կեանքը: Հոն՝ գիւղը մնացողներու թիւը չբազմացաւ, պակսեցաւ: Բազմացան դուրսը՝ Պոլիս, Հայաստան, Եւրոպա, Ամերիկա եւ այլուր: Ս. Ծննդեան ու Ս. Յարութեան տօներու նախկին խրախճանքներուն համը, հոտը պակսած է թէեւ, բայց ներկայիս յիշեալ տօներուն տեղը եկած գրաւած է Աստուածածնայ տօնը, որ կը կատարուի ամէն տարուան Օգոստոս ամսուն: Շեղեցանք մեր նիւթէն: Բայց շարունակենք:

Եւ ահա, Աստուածածնայ այդ տօնական օրերուն, ներկայիս, կրկին սկսած է եռուն ու խանդավառ կեանք ապրիլ Մուսա – Լերան զուտ հայաբնակ Վաքըֆ գիւղը: Հոն կը խուժեն աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հին ու նոր ճէպէլ – Մուսացիներ, պոլսաբնակ մեծաթիւ ազգայիններ, Այնճարէն, Պէյրութէն, Սուրիոյ Հալէպ ու Դամասկոս քաղաքներէն, Եւրոպայէն, Հայաստանէն, Ամերիկայէն ու այլ վայրերէ հայորդիներ, ապրելով եւ ապրեցնելով երկուստեք, անմոռանալի երջանիկ պահեր:

Շնորհիւ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարք Մութաֆեանի անխոնջ աշխատանքներուն, հին եկեղեցւոյ տեղ վերաբացուեցաւ նոր եկեղեցի: Շատ անգամ, կամ նոյնինքն՝ Մեսրոպ պատրիարքին կամ ուրիշ բարձրաստիճան եկեղեցականի մը գլխաւորութեամբ ու քանի մը այլ եկեղեցականներու ներկայութեամբ կը մատուցուին պատարագներ: Կը կատարուի մատաղցու ոչխարներու զենում: Կ՚եփի եւ կը բաշխուի 15 – 20 խոշոր կաթսաներով պատրաստուած հարիսան: Շաբաթ օրը կիրակիին կապող գիշերը մինչեւ առաւօտ, կը հնչեն թմբուկն ու զռնը, որոնց կ՚ընկերանան նաեւ Պոլսէն գացող նուագախումբ եւ պարախումբ: Կը ճաշակուին համեղ ճաշեր, կը խմուին տեղացիներու կողմէ յատկապէս պատրաստուած խաղողի օղին եւ գինի: Կը պարեն գիւղաբնակներն ու դրսեցի հիւրերը իրար խառնուած, ու երբ պահը կուգայ Մուսա – Լերան յատուկ «Հէլէ հէլէ նիննայի» պարերգին, ահաւասիկ հոն է, որ ամէն ինչ կը մոռցուի ու կարծէք թէ ամէնքով մէկ յաղեցած են, վերացած են, միասին կ՚երգեն ու կը պարեն, կը պարեն ու կ՚երգեն մինչեւ առաւօտ:

Իսկ երբ, այս բոլորէն վերջ պահ մը կ՚ամփոփուիք ու կը փորձէք երթալ – գոնէ ինծի համար 65 տարիներ դէպի ետ, բաղդատելու համար անցեալն ու ներկան, չէք կրնար չյիշել մեր անցեալի թագաւորին արտասանած նշանաւոր խօսքը «Աւա՜ղ փառացս անցաւորի»:

Վերջակէտ:

ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՍԻՍԱՀԼԵԱՆ

Յունուար 5, 2002

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

Շատ բնական է որ, քիչ մը յոգնեցուցիչ ըլլայ երկար տարիներու սովորութիւն մը փոխելը: Խօսքս կ՚երթայ ազգային դրամէն Եւրոյի անցումին մէջ գտնուող երեք հարիւր միլիոն եւրոպացիներուն «որոնք փայլուն կերպով յաղթահարեցին ազգային դրամանիշէն Եւրոյի անցումի պատերազմը»:

Եղած-չեղածը նոր մանրուքներ հաշուել մըն է, որուն փոխանակ ֆրանք, լիր կամ մառք ըսելու, Եւրօ պիտի ըսենք, ոչ թէ նորասերմ մարդկութիւն մը ստեղծել...:

Ե՜ւ սակայն... ամիսներէ ի վեր կը խօսուի, կը գրուի, կը յայտարարուի եւրոպական շուկայի նոր դրամանիշին մասին, կարծես զայն գործածող երեք հարիւր միլիոն եւրոպացիները, բթամիտ մանուկներ ըլլային, որ երբեք պիտի չկարենային ըմբռնել նոր դրամանիշը եւ անոր գործածութիւնը ընդունիլ: Ո՜վ զարմանք, ինչ մարդկային ցնծութիւն, առաջին օրերէն իսկ, կը թուի թէ շատ դժուարութիւն չեն զգացած զայն գործածողները եւ յաղթանակի չեփորներ կը հնչեն մամուլէն եւ հեռատեսիլի կայաններէն:

Արեւմուտքի մամուլը մոռցա՞ծ է, կամ մոռնա՞լ կը ձեւացնէ, թէ այդ երեք հարիւր միլիոն եւրոպացիներուն առնուազն կէսը, գործի բերումով շարունակական ճամբորդութիւններու մէջ է եւ բնական վարժութիւն մը առած է օտար դրամանիշերու հետ ընտելանալու: Չեմ հասկցած թէ ինչո՞ւ կարգը Եւրոյին գալով անլուծելի դժուարութեան մը առջեւ կը գտնուի եւ զայն լուծելը նկատուի յաղթանակ, իմաստութեան եւ հասունութեան նշան ելլ...:

Կ՚ենթադրեմ որ, այս չափազանցուած ուրախութեան ճիչերը ծնունդ են քիչ մը այն համոզումին, որ ժխտական նախապաշարում մը գոյութիւն ունէր՝ եւրոպացիներուն սովորութիւններուն մէջ բարեփոխութիւններ մտցնելը: Այլամերժ՝ ամենափոքր փոփոխութիւններ ընդունելու, եւրոպացին երբ այս չտեսնուած նորութեան դէմ կը գտնուի եւ զայն քաջաբար կը յաղթահարէ, ինչպէ՞ս չհրճուիլ... փաստ՝ որ այնքան ալ բրածոյացած չէ ան եւ իր ցոյց տուած ճկունութիւնը ապագայի համար ալ նոր յոյսեր կը ներշնչէ: Ուրեմն բարի եկած ես Եւրօ:

ՀՑՊ

Յունուար 10

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Պէրլինի Հայ Համայնքի օժանդակութեան շնորհիւ, որ մեզի տրամադրեց գրասենեակի բոլոր կարելիութիւնները, Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը Հոկտեմբեր մէկէն ի վեր Պէրլինի մէջ բացաւ իր գրասենեակը:

Վերջին տարիներուն այսպիսի կեդրոնական գրասենեակի մը անհրաժեշտութիւնը հետզհետէ աւելի շեշտուեցաւ, մասնաւորաբար Գերմանիոյ քաղաքական կեդրոնի տեղափոխումէն ետք Պոնէն Պէրլին: Նաեւ օրէ օր աւելի կը շեշտուի անհրաժեշտութիւնը գերմանահայ միութիւններու աշխատանքներուն օժանդակելու եւ համադրելու:

Որպէս գրասենեակի վարիչ կարելի եղաւ ապահովել Օր. Քրիսթինա Արէլեանը: Ան ծնած է Պէրլին, 1963-ին, կը տիրապետէ հինգ լեզուներու, գործօն անդամ մըն է Պէրլինի հայ համայնքին, մանաւանդ դպրոցական յանձնախումբէն ներս:

Գրասենեակը բաց է Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 18·30 – 21·30, հեռաձայնի հետեւեալ թիւով –

030 / 3413965

կամ ֆաքսով

030 / 3482412

Mail: geschaeftstelle@d-armenier.de

Հասցէ. –

ZAD, postfach 120238, 10592 Berlin

Շաբաթ, Նոյեմբեր 24-ին Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի նախագահ տոքթոր Շաւարշ Յովսափեանի ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ գրասենեակի պաշտօնական բացումը: Ելոյթ ունեցան տոքթոր Յովսափեան եւ Պէրլինի Հայ գաղութի ներկայացուցիչ Պր. Վարդգէս Ալեանաք: Անոնք Տիկին Արէլեանին յաջողութիւն մաղթեցին իր նոր պարտականութեան մէջ: Պր. Ալեանաք նոյնպէս նշեց թէ արդէն մէկ տարի մըն է որ Հայ համայնքը տեղափոխուած է իր նոր կեդրոնատեղին (2000 Նոյեմբեր 25): Ներկայացուեցաւ նաեւ գեղարուեստական յայտագիր:

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ, ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ Տուսըլտորֆի մէջ կանոնաւորաբար ամէն ամիս տեղի ունեցան շրջանի Հայ ուսանողներու եւ ակադեմականներու հանդիպումներ, որոնց մասնակցեցան շուրջ երեսուն հոգի: Իւրաքանչիւր անգամ միասնաբար քննարկուեցան տարբեր նիւթեր:

Անգամ մը Պր. Մկրտիչ Խաչիկեան խօսեցաւ հայ ուսանողներու օժանդակելու մասին: Ուրիշ անգամ մը տեղի ունեցաւ բաւական տաք վիճաբանութիւն հայ – թուրք երկխօսութեան հարցին շուրջ: Պր. Վաչէ Վայվարեան խօսեցաւ նոր հաղորդակցութեան միջոցներու մասին եւ Հայերու միջեւ հաղորդակցութեան ցանց մը ստեղծելու կարելիութիւնները շեշտեց:

Հոկտեմբեր 5-ին Հայկ Դաւիթեան գեղեցիկ սահիկներով ներկայացուց Հայաստան – համահայկական մարզական խաղերու իրենց մասնակցութիւնը եւ տպաւորութիւնները:

Հոկտեմբեր 20-ին տասնըինը հոգիով այցելեցին Ամսթերտամ, հանդիպեցան հայկական եկեղեցի եւ Արարատ Միութիւնը, ծանօթացան գործունեայ Հայերու հետ, նաեւ այցելեցին Ամսթերտամ քաղաքի տեսարժան վայրերը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Ամանորը մօտենալով, ինչպէս ամէն տարի Գերմանահայ Միութիւններու հայերէնի դպրոցի աշակերտները ներկայացուցին իրենց տարեկան ծրագրերը: Առաջինը կազմակերպած էր Քէօլնի Սիլվա Կապուտիկեան Գերմանահայ Տիկնանց Միութիւնը եւ նուիրուած էր Հայ մշակոյթի օրուան: Շուրջ երեք ժամնոց ճոխ գեղարուեստական յայտագիր մը արտասանութեամբ, երգչախումբով, հայկական պարերով լեցուն: Նարինէ Խաժակեանի բեմադրութեամբ ներկայացուեցաւ Յովհաննէս Թումանեանի Ծոյլ Աղջիկը եւ Խելօք Մայրը – թատերախաղը: Աւարտին Միութեան նախագահուհի Տիկին Լիտա Մելգոմեանց շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ուսուցչուհիներուն, գործունեայ անդամուհիներուն եւ աշակերտներուն բաժնեց վկայականները:

Պէրլինի հայ գաղութի դպրոցը տնօրէնուհի Տիկին Երանուհի Հարթման – Գալայճեանի գլխաւորութեամբ ներկայացուց Ասուիկը եւ Մկնիկը թատերախաղը արժանանալով ջերմ ընդունելութեան:

Վերջապէս Դեկտեմբեր 15-ին տեղի ունեցաւ Հեսսընի Մշակութային Միութեան Ամանորի ձեռնարկը, Ֆրանքֆուրթի մէջ ճոխ յայտագրով պարով, երգով, արտասանութեամբ, ներկայացումով եւ ձմեռ պապին ելոյթով:

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ Քէօլնի մէջ, Մարտ 16-ին տեղի պիտի ունենայ Գերմանահայոց Հիմնադրամի ստեղծման պաշտօնական հանդիսութիւնը մասնակցութեամբ Գերմանիայէն եւ Եւրոպայէն հայ արուեստագէտներու: Հիմնադրամի նախագահութիւնը ստանձնած է ծանօթ փաստաբանուհի Տիկին Վերա Մովսէսեանը: Այս անձեռնմխելի հիմնադրամին հասոյթը պիտի գործածուի կրթական, դաստիարակչական, մանկապատանեկան, երիտասարդական եւ մշակութային ծրագիրներու:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

– Թուրքերէն նամակ մըն ալ պէտք չէ՞:

– Աղէկ ըսիր, թուրքերէն նամակ մըն ալ պատրաստենք, – պատասխանեց Էմին էֆէնտի, – գրիչը ձեռք ա՛ռ, տեսնենք, Աստի՛կ էֆէնտի:

– Պատրաստ եմ:

Էմին էֆէնտի քանի մը բոպէ մօրուքը շոյեց, ինչ որ իրեն համար մտածելու ձեւ մըն էր եւ յետոյ սկսաւ տուն տալ.

«Սիրելի բարեկամս, Հիւսնի պէյ:

Ձեր նամակը այսօր միայն ձեռքս հասաւ եւ կը փութամ անմիջապէս պատասխանելու:

Ծանօթ գործը շատ լաւ ճամբու մէջ է, եւ կը յուսամ, որ այս անգամ, Հայերու օժանդակութեամբ, պիտի յաջողինք: Ամէն կողմէ լաւ տեղեկութիւններ կը հասնին, փաշան շատ գոհ է եւ մեծ յոյսեր ունի: Դրամական մեծ օժանդակութիւններ կ՚ըլլան կոր մեզի: Դուք հոդ ձեր գործը շարունակեցէ՛ք եւ աշխատեցէ՛ք, որ նոր ընկերներ գտնաք, միայն թէ վստահելի մարդիկ ըլլան եւ մանաւանդ՝ անձնուէր եւ յանդուգն: Որպէսզի մեր նպատակին հասնինք՝ պէտք է, որ յանդուգն ըլլանք:

Իշալլահ քիչ ատենէն պիտի կրնանք մեր նահատակ ընկերներուն վրէժը լուծել եւ անոնց դահիճներուն արժանի պատիժը տալ:

Շատ ուրախ եղանք իմանալով, որ մեր խեղճ հայրենիքը իրենց լուծին տակ առնող բռնաւորներուն դէմ հակառակութիւնը հետզհետէ կը ծաւալի: Այդ մասին ամէն ջանք ընելու է եւ աշխատելու է, որ այս հակառակութիւնը ալ աւելի շատնայ:

Ա. պէյը եկաւ մեզ գտաւ եւ ձեր գործունէութեան մասին տեղեկութիւններ հաղորդեց: Ինք շատ մեծ ծառայութիւններ կրնայ մատուցանել մեզի, քանի որ Թալէաթի եւ Ճէմալի բացարձակ վստահութիւնը գրաւած է եւ անոնց բոլոր խորհուրդներուն մօտէն տեղեակ: Խոստացաւ, որ Պոլիս վերադարձին հետը պիտի բերէ երկու սնտուկ, որուն պարունակութիւնը արդէն ծանօթ է ձեզի: Այս երկու սնտուկները շատ ապահով տեղ մը պէտք է պահել, մինչեւ որ իրենց պարունակութեան գործածութեան ժամանակը հասնի: Մեծ զգուշութեամբ շարժեցէ՛ք, ըլլայ որ վտանգ մը առաջ գայ:

Մենք միշտ ձեր վրայ կը մտածենք եւ անհամբեր կը սպասենք այն օրուան, ուր պիտի կրնանք գալ ձեզ միանալու: Սիրով կը համբուրենք ձեզ ամէնքդ»:

Էմին էֆէնտի լռեց:

– Լմնցա՞ւ, – հարցուց Արթին:

– Այո՛, – պատասխանեց միւսը:

– Այս նամակը քիչ մը չափազանց ճապաղ եղաւ, – դիտել տուաւ Արթին: – Պէտք էր, որ դաւադրութեան մասին աւելի յստակ ակնարկութիւններ պարունակէր:

– Ես դիտմամբ այսպէս շարադրեցի, ուրիշ նամակի մը մէջ աւելի յստակ ակնարկութիւններ կ՚ընենք:

– Այն ատեն խնդիրը կը փոխուի:

Չորս դաւադիրները շարունակեցին նոյնիմաստ մէկ քանի գրութիւններ ալ պատրաստել թուրքերէն, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով:

Երբ այս աշխատութիւնը աւարտեցաւ, Էմին էֆէնտի ըսաւ.

– Կարծեմ ալ կրնանք երթալ, մեր այս գիշերուան աշխատութիւնը աւարտեցաւ:

– Ուրիշ կարեւոր բանի մը մասին չխորհրդակցեցանք, – դիտել տուաւ Արթին:

– Ի՞նչ բան:

– Միայն գրութիւններով գործը չլմըննար, դեռ ուրիշ բաներ ալ պէտք են:

– Հասկցայ ինչ ըսել կ՚ուզես, ռումբերի մասի՞ն կ՚ակնարկես:

– Բնականաբար, ամէնէն շօշափելի ապացոյցը այդ պիտի ըլլայ:

– Ես կրնամ ձեզի ռումբ հայթայթել:

– Ո՞րչափ:

– Որչափ որ ուզէք, հիմա ռումբերէն առատ ի՞նչ կայ Պոլսոյ մէջ:

– Գիտեմ, որ ռումբ շատ կայ, բայց զինուորականութեան քով, – պատասխանեց Արթին:

– Մենք ալ ճիշդ անոնց քովէն պիտի առնենք:

– Ի՞նչ կերպով:

– Ատիկա ինծի թողուցէք, քիչ մը դրամ խաղցնելով ամէն բան կ՚ըլլայ:

(Շար. 142)

(Շար. Ա. էջէն)

ւը, մինչեւ Quai de Conti, ուր է Ֆրանսայի Ինստիտիւտը, որուն 5 Ակադեմիաներէն մէկն է, Գեղարուեստից Ակադեմիան։

Իր վերջին հրապարակային երեւումը եղաւ Լիոն, Դեկտ. 15-ին, ուր Լուի Լիւմիէռ Հիմնարկը կը ներկայացնէր իր ֆիլմերէն ոմանք Պերթրան Թավերնիէի հետ։ Այդ առթիւ հանդիպում ունեցած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, մասնակցած ճաշին եւ ոչինչ նախատեսել կու տար այսքան արագ վախճան մը։

Ինչպէս ըսինք, մեռեալները չատ լայն արձագանգ տուին իր կեանքին ու գործին, ընդհանրապէս գրուատական տողերով։ Լիպերասիոն միայն փոքր չարամտութենէ մը չէր կրցած խուսափիլ, երբ կը գրէր.– «Անրի Վէրնէօյ, մինակը, կը թաղէ ֆրանսական ժողովրդական սինեմայի մէկ մեծ բաժինը, 50-ականէն 80-ական թուականները, աւելի յաճախ միջակ քան՝ փայլուն»։

Հակադդեցին նաեւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, սկսելով նախագահ Շիրաքէն, որու համար Վէրնէօյ կը մարմնաւորէր «ֆրանսական երազը»։ Լ. Ժոսփէն ողջունեց «փայլուն ասպարէզը սրտի մարդու մը, հաւատարիմ՝ փոքրիկ հայ գաղթականի մանկութեան»։ Հակադդեցին նաեւ չատ չատեր, Գաթրին Թասքա, Ալէն Թէրզեան, Ռիչար Պէրի (որ իր դերը կատարեց «Մայրիկ»ի մէջ), Ալէն Տըլոն, որ ցաւ յայտնեց անոր վերջին չրջանի «անարդար առանձնութեան» համար։ Հայկական ճակտի վրայ ալ եղան ցաւակցական հաղորդագրութիւններ, յանուն Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ֆրանսայի ներկայացուցչութիւնը իր ցաւը կը յայտնէ, եւլն. եւլն.։ Ցիչենք նաեւ թէ Ֆիկառօյի մէջ (Յունուար 14) Ֆէզան իր ծաղրանկարը նուիրած էր Աչոտին։ Անդենականին մէջ, Ս. Պետրոս կ'ըսէր. – «Allez dire au "singe en hiver" que même pour fêter les retrouvailles avec un ami, ici, c'est mal vu de crier "ça s'arrose!"»։ Կարգ մը այլ հակադդեցութեանց կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով, ինչպէս նախագահ Քոչարեանի, Մայր Աթոռի ցաւակցական գիրերուն։

Կարելի չէ անչուչտ արձագանգել մամուլի բոլոր գրութիւններուն։ Նչենք քանի մը խորագիրներ. –

Henri Verneuil: Classique et populaire
(«Le Figaro», 12 janvier);

Mort du cinéaste d'origine arménienne, champion du box-office. Verneuil avait le sens des histoires
(«Libération», 12 janvier);

Un conteur oriental. Henri Verneuil est l'auteur de plusieurs grands succès commerciaux
(«L'Humanité», 12 janvier);

La mort d'Henri Verneuil
(«Le Parisien», 12 janvier);

Verneuil l'Arménien
(«Le Monde», 12/13 janvier, à la une) puis page 25: **Henri Verneuil: cinéaste français et mémoire d'un enfant arménien;**

Verneuil, l'exception populaire française
(«Journal du Dimanche», 13 janvier).

Ֆրանսական հեռատեսիլը յայտագրի փոփոխութիւններ կատարեց, ներկայացնելու համար իր ֆիլմերը կամ իր մասին (Յունուար 13-ին 5-րդ Հալիմիի մէկ փաստանկարը), նաեւ Առաջինը («Le casse»), Երկրորդը («La vache et le prisonnier»), Երրորդը («Un singe en hiver»), Սինէ-Գլասիք, եւլն., եւլն.։

Աչոտին եւ մանաւանդ Մալաքեան ընտանիքին հետ «Յառաջի կապը չատ հին էր (1940-ական թուականներէն)։ Աչոտը նկարահած էր Շաւարչին յուղարկաւորութիւնը 1957 Յունուար 31-ին։ Ինք ալ մանկութենէն մեծ յարգանք ունէր Շաւարչին հանդէպ եւ լաւագոյնս արտայայտած էր իր զգացումները «Շ.» խորագրուած գրութեամբ մը որ լոյս տեսաւ փլաքէթի մը մէջ, նուիրուած թերթիս 60-ամեակին եւ զոր կը վերահրատարակենք քանի մը օրէն, Շաւարչի մահուան 45-րդ տարեդարձին առթիւ, Յունուար 26-ին, նաեւ ի'ր յիչատակին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄՈՆԱՔՕ. – Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալուճեան 150 Եւրօ։

ԳԱՇԱՆ. – Անայիս Պենար – Սթաթեան 100 Եւրօ։

ՆԻՕՑԻ. – Ոմն 160 Եւրօ։

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ
(գրուած՝ 1906 թ.)
Դրամա
Երեք գործողութեամբ

Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16-ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 փրանք

L'EXPOSITION
JANSEM
MASSACRES
EST PROLONGEE JUSQU'A FIN MARS 2002

GALERIE MATIGNON
18, avenue Matignon — 75008 PARIS
Tél. : 01. 42. 66. 60. 32

ouvert : 10h - 13h • 14h30 - 18h30
sauf samedi et dimanche

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՒ ՑՕՐԻՆՈՂ
ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կը ներկայացնէ իր յօրինումներու նոր սալիկը (CD)
Կը մասնակցին դաշնակահարներ՝
ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ
Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et
L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de
MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)

Voice from the Lake
(52 mn)

consacré aux événements de 1915 à Kharpert
suivie d'une conférence
d'**ARA SARAFIAN**
(historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915
(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ALFORTVILLE
La Section **«Helen Puzant»**
présente
«WELCOME TO GLENDALE»
Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los Angeles
Musique, adaptation et mise en scène **NAREG DOURIAN**
Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN
Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIREE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆոնթէն (Ժիւրա)։
Փետրուար 24-էն Մարտ 3
Հայկական ջերմ մթնոլորտ։
Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
Մարի Ապուսէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73
երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19
Տեղերը սահմանափակ են։

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.
Voyage en car.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

VOYAGE en ARMENIE

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 15 au 22 avril (prix: 1.065 euros)

organisé par SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE.

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros à SPFA)
auprès du pasteur Sahagian, SPFA

1, rue Cabanis, 75014 Paris
☎ 01 47 35 30 23 ou 06 83 09 08 19

(Programme détaillé sur demande)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16
MERCREDI
16 JANVIER
2002

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·341
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
77e ANNEE — N° 20·341

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գերագոյն Հոգեւոր խորհրդի քարտուղարութեան պաշտօնական ծանուցումը

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, տեղեկատուական համակարգ, 2002, Յունուար 12 թ. –

Յունուար 10 – 11–ը Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր նախագահութեամբ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում իր աշխատանքը շարունակեց Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի ընդլայնուած նիստը:

Քննարկուած խնդիրների շարքում առանձնայատուկ կարեւորութիւն ունեցողներից էր Գանատայում Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմից թեմ հռչակելու խնդիրը: Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի ընդլայնուած ժողովը որոշեց նամակ յղել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Առաջինին՝ յայտնելով իր մտահոգութիւնը:

Քննարկուեց նաեւ յառաջիկայում Եպիսկոպոսաց ժողով գումարելու հարցը: ԳՀԽ–ն որոշեց Եպիսկոպոսաց ժողովը գումարել 2002 թ. Հոկտեմբերի վերջին: Ժողովի կազմակերպման համար նշանակուեց յանձնախումբ, որը կը նախապատրաստի ժողովի հրաւիրման աշխատանքները:

Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու «Կանոնադրութեան» հարցը մշտապէս Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի ուշադրութեան կենտրոնում է: Այս առնչութեամբ որոշուեց գործող յանձնախումբը համալրել նոր անդամներով եւ ստացուած նոր առաջարկներով լրամշակել նախագիծը:

ԳՀԽ–ն եկեղեցու առաքելութեան առանցքային ուղենիշներ, շարքում առանձնացրեց կրթական, քարոզչական եւ հրատարակչական գործունէութեան այն ոլորտներն ու օղակները, որոնց շնորհիւ հնարաւոր է արդիւնաւէտ կերպով իրականացնել հայ մարդու քրիստոնէական դաստիարակութիւնը:

Եկեղեցասէր երիտասարդաց կազմակերպութիւն հիմնելու խնդիրը, որ նոյնպէս ԳՀԽ նիստի օրակարգում էր, ստացաւ սկզբունքի իր լուծումը: Որոշուեց այս կառոյցը ձեւաւորել 1700–ամեակի տօնակատարութիւնների շրջանակներում ստեղծուած երիտասարդական ուխտագնացութեան գրասենեակի հիմքի վրայ:

Քննութեան առնուեցին նաեւ եկեղեցու հոգեւոր – կրթական ոլորտին առնչուող օրախնդիր հարցեր, որոնց շարքում քահանայից պատրաստութեան լսարանի ստեղծման խնդիրը: Վերջինիս առթիւ Տ. Եզնիկ Եպիսկ. Պետրոսեանին յանձնարարուեց մինչեւ Փետրուարի 1–ը ԳՀԽ–ին ներկայացնել քահանաների պատրաստման դասընթացների ուսումնական ծրագիր:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ժողովականներին ներկայացրեց նաեւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի 9–ամսեայ (Ապրիլ – Դեկտեմբեր, 2001 թ.) գործունէութեան հաշուետու զեկուցումը:

Եկեղեցական կեանքին առնչուող վարչա – կազմակերպչական բնոյթի հարցերի շարքում էր նաեւ Վիրահայոց թեմում նոր առաջնորդի նշանակման հարցը:

ԳՀԽ–ն աւարտեց իր եռօրեայ աշխատանքը:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՃԷՎԻԹԻ ՀԵՏ

«Մարմարա» (Յունուար 12) կը տեղեկացնէ թէ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը նախորդ օրը Անգարայէն փոքրամասնութիւններու վաքըֆներուն օրէնքին փոփոխութեան առնչուած նամակ մը ստանալով մեկնած է հոն ուր հանդիպում մը ունեցած է վարչապետ Պ. Էճէվիթի հետ: Պատրիարքը ըսելէ ետք թէ հարցը մեծ կարեւորութիւն ունի հայ համայնքին համար, յանձնած նամակ մը, որուն մէջ պատրիարքարանի փաստաբաններն ու խորհրդականները իրենց առաջարկները եւ ակնկալութիւնները յղած են վարչապետին ուշադրութեան:

Մեսրոպ պատրիարք ըսած է թէ երկրին փոքրամասնութիւններուն ուզածը իրենց բարեսիրական ու կրօնական հիմնարկներուն նոր կալուած ստանալու իրաւունքն է, որպէսզի կարենան շարունակել իրենց առաքելութիւնը: Այդ հարցին կարգադրութեամբ կը ջնջուի այն խտրականութիւնն ալ որ այսօր կայ մահմետական եւ ոչ մահմետական վաքըֆներուն միջեւ:

Վարչապետը շնորհակալութիւն յայտնելով այցին համար, ըսած է յիշեալ օրինագիծը տակաւին քննարկումի փուլին մէջ կը գտնուի եւ թէ ինք նկատի պիտի առնէ կրօնական փոքրամասնութիւններու տեսակէտները:

Հանդիպումին Մեսրոպ պատրիարքը իր կարգին շնորհակալութիւն յայտնած է լուծումի յանգած հարցերուն համար, դիտել տալով որ անլոյծ մնացածներ ալ կան: Պ. Էճէվիթ խնդրած է որ ինք տեղեակ պահուի բոլոր հարցերէն եւ խոստացած է իր կարելին ընել:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՄՆ Կ՚ԱՅՑԵԼԷ

Թուրքիոյ վարչապետը Պ. Էճէվիթ երեսփոխաններու, գործի մարդոց ստուար խումբով մը Ուաշինկթըն մեկնած է Յունուար 14–ին. այցին երկու նպատակներէն մէկը տնտեսական նեցուկի փնտռտուքն է, միւսը՝ ԱՄՆ–ու Մերձաւոր – Արեւելքի քաղաքականութեան նկատմամբ Անգարայի տեսակէտներուն մատնանշումը: Թուրքիոյ վարչապետը մեկնումի նախօրեակին ըսած է լրագրողներու թէ տնտեսական նեցուկէն զատ, պիտի ուզէ որ ԱՄՆ ջնջէն Թուրքիոյ 5 միլիառ տոլարի զինուորական պարտքը:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական մարզին, Էճէվիթի մեկնումէն առաջ Անգարա գացած ամերիկացի տասը ծերակուտականի բացատրուած է Իրաքի վրայ հաւանական յարձակումի մը առնչութեամբ Թուրքիոյ կեցուածքը:

Այդ կեցուածքը գլխաւոր չորս կէտէ կը բաղկանայ. առաջինը քրտական պետութեան մը հիմնումի հեռանկարն է որուն արմատապէս կը հակառակի Անգարա, մերժելով Իրաքի մասնատումի ամէն վարկած: Երկրորդը քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական հետեւանքներն են որոնք կը ծնին նման միջամտութենէ մը եւ լրջօրէն կ՚ազդեն Թուրքիոյ ընթացքին վրայ: Անգարայի առաւելագոյն ընդունելին Հիւսիսի մէջ նախկին ձեւով քրտական ինքնավար շրջան մըն է, Հարաւի մասին մէջ ալ շիիներու ինքնավարութիւն մը. անոնց քով անպայման պէտք է թիւրքմէնական ինքնավար գօտի մըն ալ ստեղծուի: Եթէ ամերիկեան միջամտութիւն մը որոշուի, Թուրքի կը նախընտրէ գործօն դեր ստանձնել, նկատի առած սահմանային իր ապահովութիւնը, ազգային ամբողջականութիւնն ու շահերը:

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Աշոտ Մալաքեանի մահուան առթիւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ կազմակերպութիւններ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնած են: Ստորեւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի, նախագահ Քոչարեանի եւ դեսպան Է. Նալպանտեանի գիրերը: Արտայայտուած են նաեւ Հայ Դատի Յանձնախումբը, Ղարաբաղի ներկայացուցչութիւնը եւ ուրիշներ:

Մեծ ցաւով տեղեկացանք մեր ժողովրդի եւ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու արժանաւոր զաւակ, մեծահռչակ արուեստագէտ, կինոռեժիսոր Անրի Վէռնէօյի մահուան մասին:

Յանուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան եւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբանութեան Մեր խորին ցաւակցութիւնն ենք յղում Ձեզ եւ հանգուցեալի բոլոր հարազատներին, արուեստագէտ գործընկերներին ու մերձաւորներին:

Մեր Եկեղեցին, աշխարհասփիւռ հայութիւնը խոնարհումով է հրաժեշտ տալիս հայազգի տաղանդաւոր արուեստագէտին, որ ապրեց ու գործեց հոգում միշտ կրելով Հայրենիքի սէրը եւ հարազատ ժողովրդի արժէքները: Ֆրանսիայի հիւրընկալ յարկի ներքոյ ծաղկեցին ու պտուղ տուեցին Անրի Վէռնէօյի հոգու շնորհները՝ բացայայտելով հայ ժողովրդի կենսահաստատ ուժը, բարիով, արդարութեան ու ճշմարտութեան յաղթանակի հաւատով չարը մերժելու քրիստոնեաէր կամքը, որի մեծագոյն արտայայտութիւնն է նրա «Մայրիկ» ֆիլմը՝ Հայոց Եղեռնի մասին դեռեւս չգերազանցուած ստեղծագործութիւն, իր համամարդկային հնչողութեամբ:

Սիրով ու յուզումով ենք միշտ յիշելու լուսահոգի Անրի Վէռնէօյին, որին իբրեւ հաւատաւոր, կենսուրախ ու պայծառ մեծ հայորդու ճանաչեցինք Հովուապետական Մեր այցի ընթացքին Լիոն քաղաքում:

Աղօթում ենք, որ Ողորմած Աստուած Իր երկնային երանաւէտ բարձունքներում խաղաղութեան մէջ ընդունի Անրի Վէռնէօյի երանեալ հոգին, Սուրբ Հոգու շնորհով մխիթարութիւն պարգեւի Ձեզ բոլորիդ եւ օրհնութեամբ առաջնորդի Ձեր կեանքի ընթացքը:

Աղօթք, խունկ եւ օրհնութիւն Անրի Վէռնէօյի անթառամ յիշատակին, յարգանք եւ խոնարհում նրա պայծառ անուանը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Մեծ ցաւով ու ափսոսանքով տեղեկացանք ֆրանսահայ նշանաւոր կինոբեմադրիչ, Ֆրանսիայի Գեղարուեստի Ակադեմիայի անդամ Անրի Վէռնէօյի մահուան մասին:

Ֆրանսիական եւ համաշխարհային կինոարուեստում իր ինքնատիպ դէմքն ունեցող արուեստագէտը ողջ կեանքում՝ թէ՛ լրագրութեան, թէ՛ գրականութեան եւ թէ՛ կինոյի ասպարէզներում, միշտ եղել է հայրենասիրութեան ու մարդասիրութեան վեհ գաղափարներ դաւանող ու սերմանող գործիչ: Դրա վառ վկայութիւններն են ամենաբարձր գնահատականներն ու պարգեւները, որոնց արժանացել են նրա ստեղծագործութիւնները Ֆրանսիայում եւ այլուր, ինչպէս նաեւ այն մեծ ժողովրդականութիւնը, որ նա վայելում էր Հայրենիքում և ողջ Սփիւռքում:

Իմ ցաւակցութիւնն եմ յայտնում Անրի Վէռնէօյի հարազատներին, բարեկամներին եւ նրա արուեստի բազմահազար երկրպագուներին: Մեծ արուեստագէտի եւ մեծ Հայի կորուստը սգում ենք բոլորս:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ
ՀՀ Նախագահ

Խոր կսկիծով իմացանք Անրի Վէռնէօյի (Աշոտ Մալաքեան) մահուան լուրը:

Կորցրեցինք դարի մեծագոյն արուեստագէտներից մէկին, որն իր բարձրարժէք ստեղծագործութիւններով մնայուն տեղ է գրաւել ֆրանսիական եւ համաշխարհային կինոյի պատմութեան մէջ:

Անրի Վէռնէօյը 20–րդ դարի վկաներից եւ կենսագիրներից էր, որն իր անմահ գործերի մէջ հարազատօրէն վերարտադրում էր նրա վերելքերն ու վայրէջքները:

Առաւել խորն է ցաւը ողջ հայութեան, քանզի Վէռնէօյը՝ ճակատագրով յար եւ նման իր ժողովրդին, մարմնաւորում էր նրա վերապրելու, արարման եւ յարատեւելու կամքը:

Այսօր, Հայրենիքը, որի յիշողութիւններին եւ կերպարին այնքան ակնածանքով փարուած էր Վէռնէօյը, սգում է իր մեծ զաւակի անդառնալի կորուստը եւ գլուխ խոնարհում նրա անանց յիշատակի առջեւ:

Անկեղծ վշտակցութեամբ՝

ԷԴ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
Հայաստանի դեսպան

Աշոտ Մալաքեանի յուղարկաւորութեան առաջին արարողութիւն մը տեղի կ՚ունենայ Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 11–ին Փարիզ, ապա մարմինը կը փոխադրուի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, ուր կը մնայ Ուրբաթ օր, թոյլ տալով որ փափաքողները իրենց յարգանքը մատուցանեն: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ (մանրամասնութիւնները տե՛ս. Դ. էջ): Զաւակներէն զատ, մահազդ մըն ալ տուած էր Գեղարուեստից Ակադեմիան, իր նախագահին եւ մշտնջենական քարտուղարին անունով (Ֆիկառօ, Յունուար 15):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 14 / 15)

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ՓՈԽ–ՏՆՕՐԷՆԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Յունուար 10–ին, երեկոյեան ժամերուն Երեւանի Կուզնեցով փողոցին թիւ 9 շէնքին բակին մէջ կրակոցներու թիրախ եղած է Պետական Հանրախանութին փոխ տնօրէնը Նորայր Թորոսեան: Արարքին հեղինակը փախուստ տուած է, իսկ զոհը (60 տարեկան) առանց գիտակցութիւնը վերագտնելու մահացած է փոխադրուած հիւանդանոցը: Դատախազութիւնը նախաքննութիւն բացած է պատահարին մասին:

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Երեւանի Մամուլի ակումբին նախաձեռնութեամբ Հայաստան գացած են Թուրք չորս լրագրողներ. անոնք Ազգային Ժողով

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐՈՒ 2001-Ի ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ

Հայաստանի քաղաքական տարին ի՞նչպէս կ'արժեւորեն այդ ոլորտին դերակատարները: Անոնք որոնք երբ նոյնիսկ ընդդիմութեան դէմքեր են, իրենց ըրածով ու չըրածով մասնակիցներն են երկրին ընթացքին ու պատասխանատուները: Այս դասակարգի անձնաւորութիւններուն արժեւորումները խմբող էջեր ունին տաբեւերջի իրենց թիւերուն մէջ «Ազգ» օրաթերթը (Դեկտեմբեր 28) եւ «Իրաւունք» շաբաթաթերթը (Դեկտեմբեր 25 – 31): Առաջինին մէջ կարծիքներու քաղուածք մը ներկայացուած է Աննա Գալստեան, երկրորդին՝ կլոր սեղանի զրոյց մը վարած է Փիրուզա Մելիքսեթեան: Երկուքին զրուցակիցներուն ընդհանուր գումարը 14 է: Այդ զրուցակիցները կը պատկանին զանազան կուսակցութիւններու, շարժումներու: Անոնց արժեւորումներուն մէջ դժգոհութիւնը, անբաւարարութեան զգացումը գլխաւոր տեղը կը գրաւէ, երբ նոյնիսկ դրականներու մատնանշումն ալ կ'ըլլայ:

Արժեւորումներու հիմ ծառայած ազդակներու գլխաւորները Ղարաբաղի հարցը, արտաքին քաղաքականութիւնը, ժողովուրդին կարեւոր մէկ տոկոսին տընտեսական – ընկերային ծանրագոյն վիճակը ու ատոր հետեւանք արտագաղթը, Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները, քաղաքական կազմակերպութիւններու պառակտումի յաճախադէպ երեւոյթը, աշխատանքի չգոյութիւնն են:

Առաջինին՝ Ղարաբաղի խնդրին մասին, արժեւորումին մէջ դրական բան տեսնող գրեթէ չկայ. աւելի տիրող է հակառակ տեսակէտը: Ա. Բաղդեան (Հանրապետութիւն) «մտահոգիչ միտումներ» կը տեսնէ խաղաղ կարգաւորումի ընթացքին մէջ, Վ. Մանուկեան (ԱԺՄ) կ'ըսէ թէ «բանակցութիւնները մտան փակուղի»: Վ. Դաւթեան (Համայնավար) Ղարաբաղի խնդիրը ազդակներէն կը նկատէ Հայաստանը Ռուս – Բելառուս միութեան մէջ մտնելու, իսկ Հ. Շահպազեան (Հ.Յ.Դ.) զայն արդէն կը տեսնէ 2003-ի նախագահական ընտրութեան նախապատրաստական փուլին առաջ: Ա. Մանուկեան (Հ.Հ.Շ.) ոչ միայն յառաջընթացի բացակայութիւն, այլեւ «յետընթաց» կը նշմարէ նոյն խնդրին մէջ:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին արժեւորումները ամէնէն շատ տարբերակում ունեցողներն են: Պ. Հայրիկեան (ԱԻՄ) «վճռորոշ ու յստակ» դիրքորոշումի մասին կը խօսի այդ մարզին մէջ, Վլատիմիր Դաւթեան դժգոհ է ինչպէս արտաքին, նոյնպէս եւ ներքին քաղաքականութենէն. Ա. Շահպազեանի կարծիքով «լուրջ տեղաշարժ ,փոփոխութիւններ» չըկան այդ բնագաւառին մէջ: Իսկ Ռ. Միրզախանեան (ՀՌԱԿ) թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին քաղաքականութիւնը կը բնորոշէ «յառաջընթաց»ով: Ինչ կը վերաբերի արտաքինին, այդ բնորոշումը յենած է 2001-ին աւելի շատ թիւով պետութեան ղեկավարներու Հայաստան այցերով որոնցմէ դրական արդիւնք կ'ակնկալէ ոչ միայն քաղաքական, այլեւ ընկերային ու տնտեսական խնդիրներու լուծման համար: Ա. Մանուկեանի կարծիքը այն է որ «ամենամեծ ձախողումները արձանագրուած են» արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Արտաքին քաղաքականութեան արժեւորումներուն մէջ ուշագրաւ է որ Ռուսաստան յատուկ տեղ մը կը գրաւէ: Ընդհանուր նիւթէն կ'առանձնացուին անոր հետ յարաբերութիւնները: Ցատկանշական է որ անոնցմէ զոհ մարդ գրեթէ չկայ Հայաստանի քաղաքական դէմքերու նկատի առնուած խումբին մէջ: Վ. Դաւթեան ապահովութեան շահերու պահանջով կ'ուզէ որ Հայաստան միանայ Ռուսաստան – Բելառուս միութեան, որպէս գերիշխան պետութիւն: Իր կարծիքով՝ ատիկա կը թելադրէ Ղարաբաղի խնդիրն ալ: Ռ. Միրզախանեան դրականներ տեսնելու յայտնի ջանքով մը, կ'ըսէ թէ հայեւռուսական յարաբերութիւնները «բացառիկ զարգացում ունեցան», այդ մէկուն ալ չափանիշ առնելով նախագահներու փոխադարձ այցերը: Այս երկուքէն կը զանազանուի Ա. Մանուկեան որ արդար տրտունջով կը դժգոհի որ «Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները հասել են պարտքի ու պարտատիրոջ մակարդակին», ակնարկելով Հայաստանի պարտքին դէմ հիմնարկութիւններ տալու, կամ աւելի ճիշդ պահանջելու երողութեան: Ան կը քննադատէ նաեւ ներկայի իշխանութեան «լրացուցիչ» որակած քաղաքականութիւնը, ըսելով. «Ամերիկացիներին խաբում էինք թէ իրենց եւ ոչ թէ Ռուսների հետ ենք, Ռուսներին էլ խաբում էինք թէ իրենց հետ ենք: Երկակի խաղը, անշուշտ, որոշ ժամանակ աշխատեց, բայց շատ կարճ տեւեց, իսկ արդիւնքում, մեզ սկսեցին սեղմել եւ՛ Ամերիկացիները, եւ՛ Ռուսները»:

Աւելի խիստ է Հրանդ Խաչատրեանի (ՍԻՄ) ախտորոշումը. «Ռուսաստանը, ինչպէս եւ յատուկ է իրեն, կիրառում է ուժային մեթոդը եւ դա պէտք է նախազգուշացում լինի մեզ համար որ Ռուսաստանը նման յարաբերութիւնների շարունակման դէպքում կարող է ուժային մեթոդ կիրառել ոչ միայն տնտեսական ոլորտի հարցերը լուծելու համար»:

Հարցապնդուած դէմքերը ներքին քաղաքականութեան մասին գրեթէ համակարծիք են ամբողջովին. երկրին մէջ կարելի չէ եղած նկատառելի ընդդիմութիւն մը գոյացնել, ներքին քաղաքական ոլորտը աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ կուսակցութիւններու, շարժումներու շարքերուն մէջ յառաջ եկած անջատումի, պառակտումի, տրոհումի երեւոյթներով: Ատոր մէջ կան «իշխանական ճնշումներ»ու ազդեցութիւնը տեսնողներ, ինչպէս՝ Ա. Բաղդեան եւ անկախ երեսփոխան Մանուկ Գասպարեան: Հետաքրքրական է Վ. Մանուկեանի բնորոշումը, յատկապէս որպէս հիմնադիրն ու նախագահը շարժումի մը որուն ճեղքերէն չորս նոր կուսակցութիւններ կեանք առած են. ան կ'ըսէ. «քաղաքական դաշտում շարունակւում է մառազմը» ակնարկելով այդ դաշտին տրոհումին:

Համակարծութիւն կը տիրէ նաեւ ժողովուրդին տնտեսական կացութեան բնորոշումներուն մէջ: Ատոր անմիջական արդիւնքով կը նշուի նաեւ արտագաղթի երեւոյթը: Կը յաջորդէ աշխատատեղիներու ստեղծումին մասին Նախագահին զոհունակ հաւաստումին նկատմամբ արտայայտուած թերահաւատութիւնը, անհաւատութիւնը: Պ. Հայրիկեան տընտեսութիւնը աշխուժացած գտնելով հանդերձ, կ'ըսէ թէ «աղքատութեան եզրին ապրող մարդիկ դեռեւս մեծ թիւ են կազմում»: Ա. Բաղդեան տնտեսութեան աճը եւ աշխատատեղիներու յաւելումը «բացարձակապէս կեղծիք» կ'որակէ, աւելցընելով որ կացութեան իրական գնահատականը կու տայ ժողովուրդը, «որը լքում է հայրենիքը»: Վ. Մանուկեան կը գանգատի որ իշխանութիւնները երկրին զարգացման որոշակի ծրագիր չունին: Վ. Դաւթեան «համազգային ողբերգութիւն» համարելով կարգ մը երեւոյթներ, կ'ըսէ թէ անոնց պատճառով հարիւրաւոր մարդիկ երկրէն կը մեկնին:

Այս մարզին մէջ ալ ամէնէն խիստ դատումներէն մէկը ունի Մ. Գասպարեան որ ոչ մէկ բարեփոխում կը տեսնէ տնտեսական դաշտին մէջ: Նախագահին հաւաստած 44 հազար աշխատատեղիի ստեղծումն ալ «չունի եւ ոչ մի հիմնաւորում»:

Շ. Քոչարեան (ԱԺԿ) ժողովուրդ – իշխանութիւն կապին չգոյութեան պատճառ ցոյց կու տայ արդար ընտրութիւններու չգոյութիւնը: «ժողովուրդը զուրկ է ընտրութեան իրաւունքից: Իսկ երբ ժողովուրդը քուէարկելու եւ ընտրելու իրաւունք չունի, նա քուէարկում է ոտքերով, որի արդիւնքն արտագաղթն է» կ'ըսէ ան: Վ. Մկրտչեան եւս 2001-ին աղքատութիւնը խորացած ու աճած կը նկատէ:

Այս բոլորին քով կան տակաւին փախի զգացում, անտիրութիւն, տնտեսականին հետ բարոյահոգեբանական անկում մատնանշողներ, 1700-ամեակի նշումներով տարին «ակտիւ» նկատողներ, Հոկտեմբեր 27-ի ճգնաժամը յաղթահարուած համարողներ, 2002-ին լուրջ յոյսեր կապողներ:

Որպէս վերջաբան, կ'արժէ առանձնացնել երեք «սուր» արտայայտութիւն. առաջինը Մ. Գասպարեանի կը պատկանի. ան կը մաղթէ որ «2002-ին ժողովրդի համբերութեան բաժակն ի վերջոյ լցուելու է, համախմբուելու են բոլորը եւ իսկապէս, միասնական մի ալիք է բարձրանալու, ջարդելու է մէկ գագաթով համախմբուած կլանը եւ ազատագրելու է մեզ, ստեղծելու է ազատականացուած տնտեսութիւն եւ ապահովելու է երկրի զարգացումն ու առաջընթացը»:

Երկրորդ «սուր»ին հեղինակը Արտաշէս Գեղամեանն (Ազգային Միաբանութիւն) է որուն 2001-ի արժեւորումը մէկ նախադասութեամբ ամփոփուած է. «խաբեբայութեան եւ պաշտօնամոլութեան տարի»:

Վերջինը քաղաքական – տնտեսականէ տիրապետուած դիտանկիւններուն քով կը զետեղէ չարչարեալ – խաչեալ, բայց ոչ յարուցեալ ուղղագրութեան մարզը: Պ. Հայրիկեան տարուան լուրջ բացթողումներէն կը նկատէ այն որ «Այս տարի ոչ մի քայլ չարուեց միասնական ուղղագրութեան անցնելու ուղղութեամբ: Մնացին նոյն բարբարոս ստրկամիտները»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻՒԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ...

– «Ինչ որ ընես այն կը գտնես» – կ'ըսէ հայկական առածը, եւ այդպէս կը պատահի ուշ կամ կանուխ:

Երեւակայեցէք թէ հարցը – ինչո՞ւմն է – պիտի ըսէին մեր հայաստանցի ազբարիկները: Թուրքիոյ – «քաղաքակիրթ և հարուստ մշակոյթի տէր հանրապետութիւնը» – «Պատերազմ» յայտարարած է, Սաուտի Արաբիոյ թագաւորութեան դէմ, որ քաղաքակրթութեան եւ մշակութային հարստութեան գետնի վրայ, արժանաւոր մրցակից մըն է՝ իր Թուրք կրօնակիցներուն, Օսմանեան շրջանէն մնացած բերդի մը համար, ԺԶ. դարէն, եւ ո՞վ գիտէ, որ բռնի իսլամացած քրիստոնեայ (հա՞յ) ճարտարապետին մտայղացումով կառուցուած... քանի, նկարին նայելով, զարմանալի նմանութիւն ունի, Վասպուրականի հայկական բերդերուն, Վանի, Մուշայի... կանգնած Մեքքէի մուտքին, որ իր յարմար դիրքին համար, Ֆահտ թագաւորը, որոշած է քանդել (եւ արդէն քանդած է) տեղը գրօսաշրջիկային մեծղի թաղամաս մը հիմնելու, կազմուած 11 երկնաքեր շէնքերէ եւ հինգ-աստղանի պանդոկէ մը, եւ ո՞վ զուգադիպութիւն, եւ պատմութեան խաղ, քանդումի եւ շինարարութեան գործը, ստանձնած է, ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ... որուն «աշխարհահռչակ» տնօրէնը, անկարելի չէ որ, Թորա – Պորայի իր թաքստոցէն, չհետեւի շինարարական աշխատանքներո՞ւն:

ԺԶ. դարու Օսմանեան այդ բերդի աւերակներուն համար, Թուրքիա եւ Սաուտի Արաբիա, շատ կրակոտ վէճերու մէջ մտած են, եւ առաջինը նոյնիսկ ԻՒՆԷՍՔՕ-յի դիմած է, «Այս մշակութային ջարդը եւ բարբարոսական արարքը դատապարտել տալու համար»...:

Իսմէթմիհան Թալայ, Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարը (՞), միջազգային մամուլին յայտարարած է, որ կատաղօրէն բողոքած են Ռիատի իշխանութիւններուն դէմ եւ զայն բաղդատած, Աֆղանիստանի թալիպաններուն, որ Պամիանի հսկայ պուտտաները քանդեցին, անցնող տարին:

Տարակոյս չկայ, որ բարբարոսական արարք մըն է, պատմական բերդ մը քանդելը, որո՛ւ ալ պատկանի ան: Քանի պատմութիւնը, անցեալը, համայն մարդկութեան կը պատկանին եւ անոր ճարտարապետական կոթողները, կը դառնան մարդկութեան գանձարանին հարստութիւն:

– Արդարացիօրէն բողոքող, պարոն նախարար, Իսմէթմիհան Թալայ, փոքրիկ հարց մըն ալ, ե՛ս տամ ձեզի: – Իսկ դուք, Օսմանեան Թուրքիոյ ժառանգորդներդ, անոնց թոռնիկներդ, որ հրէշային բախտը ունեցած էք, աշխարհի ամենահարուստ մշակութային անցեալ ունեցող, հողերուն վրայ բնակելու, (չյիշենք թէ ինչ ձեւով եւ ի՛նչ աներևլի կոտորածներով եւ ցեղասպանութիւններով տէր դարձած էք այդ հողերուն...) ինծի կրնա՞ք պատասխանել, թէ ո՞ւր են Խծկոնքի ՀԻՆԳ գոհար եկեղեցիներուն ՁՈՐՍԸ, որոնք մինչեւ Աթաթիւրքին գալը, կանգուն էին իրենց զարաւոր գեղեցկութեամբը... Ո՞ւր են Մշոյ Սուրբ Կարապետը եւ Վարագի վանքը, Լիմը, Կտուցը, Կարնոյ եւ Երզնկայի նահանգի հարիւրաւոր պատմական վանքերն ու բերդերը, ուժանակով պայթեցուած հազարաւոր Ս. խորանները, խաչքարերը, մշակոյթի անվերադարձ գանձեր կազմող եկեղեցական թանկագին սպասներն ու հազարաւոր ձեռագիր մատեանները...:

ու հազարաւոր ձեռագիր մատեանները...

Իրաւունք ունիք բողոքելու: Ձեզի հետ, կը բողոքենք մենք ալ, աշխարհիս վրայ ցիր ու ցան եղած, եօթը միլիոն Հայերս. քանի այդ ցաւը որ դուք, ըսենք որ, կը զգաք այդ բերդին քանդումին համար, մենք հազարաւոր անգամներ զգացած ենք մեր մորթին վրայ եւ դժբախտաբար պիտի շարունակենք զգալ տակաւին: Մինչեւ որ մեր անցեալի, մշակոյթի մեծագոյն գանձերը կը գտնուին «ձեր բարեխնամ ձեռքերուն մէջ» ոչ մէկ Հայ, կրնայ ապահով ըլլալ որ իր մշակոյթը պիտի յարգուի. եւ վստահ եղէք Պր. նախարար, որ մեր բոլոր ազնուական կամ կատաղի բողոքներն ալ ԻՒՆԷՍՔՕ-յին կատարուած, ոչ մէկ արդիւնք պիտի ունենան... քանի ունիք այնպիսի հզօր ռազմական դաշնակից մը, որուն առջեւ աշխարհի բոլոր պետութիւնները, ուզելով կամ չուզելով, պար բռնած են այս օրերուս ... վերջը, Պր. նախարար, դուք ոչնչութիւն մը չէք, թալիպաններու նըման, որ երկու պուտտայով գոհացան, դուք, մեծ ազգ էք, փայլուն անցեալ ունեցող, եւ տասնեակ միլիոնաւոր հայատակ, երկու յուշարձան ի՞նչ է որ ձեզի համար...:

Վերջին հարցում մը, Պր. նախարար. իրաւ անկե՞ղծ էր ձեր բողոքը:

ՑԻՊԷ

Յունուար 10

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ Ժ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԵՒ Ա. ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

Յունուար 10-ին Երեւանի մէջ, 74 տարեկանին մահացած է ծանօթ թատերագիր Ժորա Յարութիւնեան: Այդ առիթով Գրողներու Միութեան կողմէ հրապարակուած հաղորդագրութեան մէջ յիշուած են անոր ծանօթ գործերը. «Խաչմերուկ»ը, «Գլխի գինն է յիսուն միլիոն», «Քո վերջին հանգրուանը», եւլն.: Անոր գործերէն նկարահանուած են «Ոսկի ցլիկը», «Շրթներկ թիւ 4»ը, «Հարսնացուն հիւսիսից»ը, «Հրդեհ»ը եւ ուրիշներ:

Նոյն օրը Գրողներու Միութեան մեծ դահլիճին մէջ դրական հասարակութիւնը հրաժեշտ տուած է ուրիշ թատերագրի մը՝ Ազատ Շահինեանին որ նոյնպէս 74 տարեկանին մահացած է, Երեւանի մէջ:

Յիշատակի խօսքով հանդէս եկած են Միութեան քարտուղար Դաւիթ Մուրատեան, Խաչատուր Աւագեան եւ թատերագէտ Հայկազ Երանոսեան:

ԹԻՒՐՔՄԷՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆ ՄԸ

Արգաւանդի մէջ յայտնաբերուած է 1413-ին կառուցուած թիւրքմէնական դամբարան մը: Ստուգուած է որ ան կը պատկանի Սահադլի ցեղախումբի էմիրներուն: Հայկական ճարտարապետական ոճով շինուած դամբարանը ունի թիւրքմէնական յարդարանք: 1996-ին Հայաստան կատարած պաշտօնական այցին Թիւրքմէնիստանի նախագահը Ս. Թիւրքմէնպաշին այցելած է դամբարանը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

ՇԱՐՈՆԻ ՀԱՄԱՐ ՖՐԱՆՍԱ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱԿԱՀՐԵԱՅ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆ Է…

Իսրայէլի կառավարութիւնը բուռն յարձակում անցած է Ֆրանսայի դէմ, զոր կը նկատէ արեւմտեան ամէնէն հակահրեայ պետութիւնը։ Արտաքին փոխ – նախարարը կ՚ըսէ. – «Ֆրանսա արեւմտեան երկիրներու փաստօրէն վատթարագոյնն է հակահրէութեան մարզին մէջ» «Մոնտ»ին ըրած յայտարարութեան մէջ (Յունուար 10), կրկնելով այն խօսքերը զորս արտասանած էր Յունուար 6-ին «Հակահրէութեան դէմ պայքարի Ֆորում»ի մը ընթացման առեն։ Ան դեռ ըսած էր. – «Ֆրանսա եւրոպական այն երկիրն է, որ 2001-ին, Հրեաներու կամ հրէական խորհրդանիշներու դէմ բիրտ արարքներու ամէնէն մեծ թիւը ունեցաւ» ակնարկելով այն 320 միջադէպերուն, որոնց ցանկը պատրաստած է Ֆրանսայի Հրեայ համայնքը։ Այս մրցանիշը, ըստ իրեն, հետեւանք է «ֆրանսական ընկերութեան» հակազդեցութեան բացակայութեան առաջին դէպքերէն իսկ։ Կը հաստատէ որ «քաղաքական, մտաւորական պատասխանատուները շատ լուրջի չառին այս երեւոյթը»։

Միեւնոյն առեն, Համարկումի իսրայէլեան նախարարութիւնը կը շեշտէ որ «Ֆրանսայի մէջ հակահրէութեան ալիքը» կ՚արդարացնէ կառավարութեան Յունուար 6-ի որոշումը Իսրայէլ ներգաղթող ֆրանսացի Հրեաներուն շնորհել նիւթական բացառիկ օժանդակութիւն մը, համապատասխան, տարիներէ ի վեր, Ռուսերուն տրուած օգնութեան։ 2002-ին, ֆրանսացի Հրեաները, ինքնաբերաբար, իրենց հաստատուելուն առաջին եօթը ամիսներուն, 5000 Եւրոյէն ուսանողի մը համար, 14.500 Եւրօ չորս տարեկանէն վար 2 երախայի տէր ընտանիքի մը համար պիտի ստանան։ Եթէ, Ֆրանսայի հակահրեայ արարքները դեր մը խաղացած են այս որոշումին մէջ, ան նաեւ հետեւանք է տարիներէ ի վեր Իսրայէլ համարկումի ֆրանսացի պատասխանատուներու (Ինիֆան), հրէական գործակալութեան եւ Ֆրանսայի հրեայ համայնքին ճնշումներուն։ Հուսկ, Շարոնի կամքը, որու նախապատուութիւններէն մէկն է Հրեաներու թիւին յաւելումը Իսրայէլ, վճռական եղած է։ Յունուար 8-ին, խօսքն ուղղելով Իսրայէլ այցելող 6 հազար Հրեաներու, Շարոն յայտարարած է. – «Այս երկիրը ձերն է (…), կ՚ուզեմ ձեր աչքերուն մէջ նայիլ եւ ըսել թէ ձեր ստիպողական կարիքն ունինք»։

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը չէ ուզած արտայայտուիլ Իսրայէլի Արտաքին փոխ – նախարարին խօսքերուն մասին։ Շիրաք, ընդունելով կրօնական իշխանութեանց մաղթանքները կրկնած է իր «խիստ դատապարտումը հակահրեայ որեւէ արարքի կամ սպառնալիքի»։ Ըստ, Գլերմոնի բողոքական հովիւ՝ Ժան Արնոլտի, որ ներկայ էր արարողութեան, Շիրաք չէ ընդունած որ հակահրեայ զօրաւոր հոսանք մը ըլլայ Ֆրանսայի մէջ։ Կը գտնէ որ «այն մեծ արձագանգը որ կը տրուի հակահրեայ միջադէպերու կրնայ միայն հրեայ համայնքին դէմ դառնալ»։

Ֆրանսայի իսրայէլեան կեդրոնական ժողովին (Գոնսիսթուար) նախագահը՝ Ժան Քահն չափազանցեալ կը գտնէ փոխ նախարար՝ Ռաբբի Մելքիորի խօսքերը։ Ան կ՚ըսէ. – «Ֆրանսայի մէջ հակահրէութեան դէպքերու ալիք մը կայ, տարբեր Տրէյֆիւս հարցէն։ Անոնք մաղրեպեան ծագում ունեցող եւ աւելի ձախ հեղինակներու գործերն են»։ Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկութիւններու Ներկայացուցչական Խորհուրդի նախագահը՝ Ռոժէ Սիւքիէրմանի համար. «Ծայրայեղ աջի աւանդական հակահրէութիւնը չէ աւելցած Ֆրանսայի մէջ։ Տարի մըն է գործուած հակահրէական արարքները շատ յստակ կերպով կեդրոնացած են հոն, ուր Հրեայ եւ մաղրեպեան համայնքներ կողք կողքի կ՚ապրին»։ Իսրայէլի Ֆրանսայի դեսպան՝ Էլի Պարնավի ձայնասփիւռէն յայտարարած է. – «Բոլոր հարցախոյզերը կը հաստատեն հրեայ համայնքի աճող համարկումը եւ ցոյց կուտան որ, միայն ֆրանսացի բնակչութեան 10%-ը հակահրեայ զգացումներ կը ցուցաբերէ»։

2001-ին, Ֆրանսայէն 1200 հրեայ Իսրայէլ ներգաղթած են, այսինքն 2001-ի բաղդատմամբ 20%-ի նուազում մը եւ 50%-ի 1997-ի բաղդատմամբ, որ մրցանիշ կոտրող տարի մը եղած է։ Ֆրանսա կը մնայ սակայն արեւմտեան առաջին երկիրը ներգաղթի համար, Միացեալ – Նահանգներու հետ նոյն աստիճանին վրայ, հակառակ անոր ԱՄՆ-ու հրէական գաղութը տասն անգամ աւելի կարեւոր է (5-էն 6 միլիոն, իսկ Ֆրանսա 600 հազար)։

Թ. Ա. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 6-ին, Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան Ժ. Մարանճեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ծնունդի տօնական հանդիսութիւնը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին տեղւոյն դպրոցին աշակերտները։ Գեղեցիկ կերպով զարդարուած սրահին մէջ տօնածառը կը փայլէր գոյնզգոյն զարդերով, լոյսերով ու աստղերով, նաեւ հսկայ երկրագունտով մը, զոր պատրաստած էր Պ. Վարդան Մովսիսեան։

Սրահը յարդարած էին գաղութիս շնորհալի երիտասարդները։ Հանդիսութեան ներկայ էին քաղաքապետի խորհրդական Ժէրոմ Սաֆար, բազմաթիւ ծնողքներ ու հանդիսականներ, որոնցմէ շատերը՝ այլ քաղաքներէ։

Բացման խօսքը արտասանեց Մշակոյթի Տան նախագահուհին՝ Տիկին Մոնիք Ադամեան. ողջունելէ ետք ներկաները խօսեցաւ Հայկ. Ծնունդին խորհուրդին ու դպրոցին անհրաժեշտութեան մասին։ Շնորհակալութեան եւ գնահատական խօսք ուղղեց տնօրէն Պ. Աշոտ Ցակոբեանին, երկու ուսուցչուհիներուն՝ Տիկին Շաքէ Մանուկեանին եւ Օր. Ցասմիկ Մովսիսեանին։

Ապա աշակերտներու խումբը, -5-էն 12 տարեկան-, կարգապահութեամբ բեմ բարձրացաւ. անոնք յաջորդաբար երգեցին ֆրանսական եւ հայկական փառերգները եւ Հայր Մերով սկսան համերգը։

Օր. Ցասմիկ յօրինած էր փոքրիկ ներկայացում մը, որուն մէջ ամփոփած էր Յիսուսի Ծնունդը, ծանօթութիւններ Հայերու քրիստոնէացման մասին, երգեր, արտասանութիւններ. որոշ երգերու հեղինակն է Շ. Մանուկեան, որ կը ղեկավարէր նաեւ գեղարուեստական բաժնին մէկ մասը։ Դաշնակով կ՚ընկերանար Պ. Ալպէր Մարգարեան։ Աշակերտները անսխալ կատարեցին իրենց բաժինները։ Այսպէս, Ֆիլիփա Անտոնեան (8 տարեկան) մեծ ոգեւորութեամբ արտասանեց Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն, Թամարա Նիկողոսեան՝ «Մայրենի լեզուն» (Ս. Կապուտիկեան), Հրանդ Գեղեան «Դպրոցի ճամբան», Հելէն Անտոնեան «Մօրս աչերը» (Յ. Շիրազ), Փօլին Սասեան սրինգով նուագեց Ծնունդի մեղեդի, Սիլվա Սահակեան արտասանեց «Առաջին ձիւնը», Աւետիք Սահակեան «Պօ-պօյ մկնիկը», Էրնէսթ Պօղոսեան՝ «Կատուն», Վալանթին Սասեան մասնակցեցաւ երգերուն եւ ներկայացումին։ Կատարուեցան նաեւ խմբային պարեր նաեւ մանկական սքէչ մը՝ «Տարւան չորս եղանակները» եւլն.։

Վերջապէս մօտեցած էր Կաղանդ Պապային այցելութեան պահը։ Երախաները մեծ շուքով ու պարերով դիմաւորեցին զինքը եւ անոր շուրջ բոլորուելով պարեցին հայկական քոչարին։ Ալ աւելի խանդավառուած, Ձմեռ Պապիկը բաժնեց ամանորեան իր նուէրները միաժամանակ փոխանցելով մաղթանքներ եւ խրատներ, նախքան մեկնիլը։

Ներկաները մնացին մինչեւ ուշ երեկոյ ու մեկնեցան ուրախ տպաւորութիւններով։

Խորին շնորհակալութիւն Մանուկներու Օրը կազմակերպող յանձնախումբին, աշակերտներուն եւ անոնց ծնողքներուն։

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԷ ԴՊՐՈՑ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ Դպրեվանքի վարժարանին սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 27-ին, Ամանորի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է։ Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է վարժարանին տնօրէնը Պր. Հայկ Նշան, ապա, յաջորդաբար սրտի իրենց խօսքը ըսած են Խնամակալութեան ատենապետ՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու, Սանուց Միութեան ատենապետ Աստուր Մեծատուր, Ծնողաց Միութեան ատենապետուհի Թագուհի Քասարճեան, Նոր տարուան մաղթանքները ընելով։ Վարժարանի աշակերտութեան կողմէ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի երդիքին տակ, Դեկտեմբեր 26-ին, հաստատութեան մնայուն բնակիչները մէկտեղուած հիւանդանոցի, հոգաբարձութեան, բժշկապետութեան, բժշկական դասու անդամներու հետ, տօնած են Ամանորը։ Ճաշասեղանին նախագահած է Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք., որ խօսք առած է եւ յայտնած է թէ Ազգին Տունը պատիւն է մեր ժողովուրդին եւ թէ այս հաստատութիւնը պիտի գոյատեւէ հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն։ Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է նորընտիր Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Սեդրակ Թօքատ։

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

– Եթէ խնդիրը դրամին վրայ է, դիւրին է… կ՚արժէ քիչ մը դրամ վատնել հաբրիկապատիկը ձեռք ձգելու համար։

– Քանի որ դրամը պիտի չխնայենք՝ պոմպաները պատրաստ են։

– Զէնքի ալ պէտք ունինք, բայց այդ մասին մտածել չարժեր, դիւրաւ կրնանք գտնել պէտք եղածը։

– Այսպէս ուրեմն, գործը կրնանք կարգադրուած նկատել։

– Ուրիշ կարեւոր խնդիր մը, – դիտել տուաւ Ասատիկ։

– Խօսէ՛, տեսնենք։

– Դեռ չորոշեցինք, թէ քանի՞ հոգի եւ որո՞նք պիտի զոհենք յաջողելու համար մեր այս ծրագիրը։

– Այդ մասին կը խորհինք, – պատասխանեց Արթին, – այդ խնդիրը բաւական կարեւոր է եւ կարելի չէ թեթեւօրէն որոշում տալ։

– Իրաւունք ունիս, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի, – այդ մասին նոր հաւաքում մը կ՚ընենք եւ կը խորհրդակցինք։

– Մեկնելէ առաջ մէյմէկ հատ ալ խմե՞նք, – առաջարկեց Ասատիկ՝ գաւաթները լեցնելով։

– Խմենք եւ երթանք, որովհետեւ ժամանակը ուշ է, եւ մեր երթալիք տեղերը բաւական հեռու։

– Մեր գործին յաջողութեան, – ըսաւ Ասատիկ։

– Կեցցէ՛ ուրեմն երեւակայական դաւադրութիւնը։

Գաւաթները պարպուեցան։ Ասատիկ իր հիւրերը առաջնորդեց մինչեւ փողոցին դուռը, յետոյ վերադարձաւ սենեակ, նստաւ սեղանին քով եւ սկսաւ օրուան թերթերը աչքէ անցընել՝ մէկ կողմէն քոնեակ խմելով։

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ճամբան Արլպար բաժնուեցաւ իր երկու ընկերներէն։

Արթին եւ Էմին Էֆէնտի շարունակեցին ճամբանին։

– Այս գործը ժամ առաջ պէտք է գլուխ հանենք, – ըսաւ Արթին։

– Այո՛, բայց տակաւին բաւական կարգադրութիւններ կան ըլլալիք, միայն քանի մը բան գրելը չըաւեր։

– Անշուշտ, բայց ինչ որ ըլլայ, կրնանք շուտով գործել, ես կը մտածեմ գործը ընդարձակ սահմանի մը մէջ կատարել։

– Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես։

– Այսինքն դաւադրութիւնը շատ մեծ ճիւղաւորուած ցոյց տալ։ Օրինակի համար՝ պոմպաներ պահել մէկ քանի եկեղեցիներու եւ դպրոցներու մէջ, նոյնիսկ Պատրիարքարանի մէջ։

– Ատիկա բաւական դժուար գործողութիւն մըն է։

– Դժուար, բայց ո՛չ անկարելի։

– Ատիկա ընելու համար ուրիշ մարդիկ ալ մեր գաղտնիքին հաղորդակից պիտի ընենք։

– Կ՚ընենք, ի՞նչ վնաս ունի։

– Վնասը այն է, որ եթէ գաղտնիքին հաղորդակից ըլլան՝ մեր ստանալիք պարգեւներուն ալ բաժնեկից պիտի ըլլան, ասկէ զատ բազմաթիւ մարդոց մէջ գաղտնիք մը դժուար կը պահուի, եւ եթէ մենք գաղտնաբար չգործենք՝ վճռականիս շատ դէշ կրնայ ըլլալ։

– Ես վստահելի անձեր կը ճանչնամ, որոնց գաղտնապահութեան վրայ կատարեալ հաւատք ունիմ, – ըսաւ Արթին։

– Քանի՞ հոգի կ՚ուզես առնել մեր մէջ, – հարցուց Էմին Էֆէնտի։

– Առնուազն երկու հոգի, եւ սա ալ ըսեմ, որ այս առնելիք անձերս կրնանք փոքրիկ գումարով մը գոհացնել։ Զիրենք երբեք ընկեր պիտի չնկատենք, այլ պարզ օգնականներ։

– Այն առեն խնդիրը տարբեր է, ըսելիք չունիմ։

– Այդ երկու անձերուն միջոցաւ կրնանք մէկ քանի պոմպա պահել Ղալաթիոյ եկեղեցին ու Պատրիարքարանը։

– Ուրեմն անպատճառ կը կարծես, որ Պատրիարքարա՞ն ալ պէտք է մասնակից ընել այդ երեւակայական դաւադրութեան։

– Հարկաւ, այս կերպով կրնանք լաւ մը մաքրագործել այդ որջը։ Գիտցի՛ր, որ կառավարութիւնը շատ դէշ աչքով կը նայի Պատրիարքին։

– Ատիկա լաւ գիտեմ։

– Եւ որեւէ առիթ մը կը փնտռէ զայն աքսորելու համար։

– Այդ ալ գիտեմ, նոյնիսկ զինքը աքսորելու խնդիրը ծեծուած է անգամ մը։

– Այս պարագաներուն ներքեւ, երբ Պատրիարքարանէն մէկ քանի պոմպա գտնուի՝ կրնաս երեւակայել, թէ որքա՜ն գոհունակութիւն պիտի պատճառէ Թալէաթին եւ իր ընկերներուն։

– Ատոր տարակոյս չունիմ։

– Ահա՛ թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ կը դատեմ Պատրիարքարանն ալ խառնել այս գործին, – ըսաւ Արթին։

– Այդ անձը, որուն ակնարկեցիր, ինչպէ՞ս պիտի կրնայ պոմպաները տանիլ, պահել Պատրիարքարանի մէջ։

– Ամենադիւրին կերպով, քանի որ ինք Պատրիարքարան կը գտնուի։

– Բայց Արդարն ալ արդէն հոն պաշտօնեայ է, – դիտել տուաւ Էմին Էֆէնտի։

– Արդարը պոմպայի գործին մէջ մեզի չի կրնար օժանդակել, – պատասխանեց միւսը, – իմ մարդս ամէնէն յարմարն է։

Այսպէս խօսելով հասած էին Կալաթա Սէրայի առջեւ։

Էմին Էֆէնտի ժամացոյցը նայեցաւ եւ գոչեց.

– Օ՜, կէս գիշերը անցեր է, եւ ես տակաւին մինչեւ Պոլիս պիտի երթամ, ուրեմն մնաք բարով, վաղը կրկին կը տեսնուինք այս խնդրին մասին։

Եւ արագ քայլերով հեռացաւ։

Թողունք այս երկու լրտեսները, որ իրենց դժոխային ծրագիրը գործադրութեան դնեն եւ մենք վերադառնանք մեր հին ծանօթներուն քով, որոնք բաւական ժամանակէ ի վեր աչքէ հեռացուցինք։

(Շար. 143)

Փաթրիք Մալաքեան
Սոֆի եւ Ֆրանք Լըմէթր
Սեւան Մալաքեան
Գայեանէ Մալաքեան
զաւակները
Լիզա
թոռնիկը

ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ
HENRI VERNEUIL

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 11-ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութեան առաջին արարողութիւն մը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 11-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարը, ապա Շաբաթ, Յունուար 19, ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին

339, avenue du Prado, Marseille 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն-Փիէր գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Patrick Malakian,
Sophie et Franck Lemaître,
Sevan Malakian,
Gayané Malakian
ses enfants
Lisa, sa petite-fille
font part du décès de

ACHOD MALAKIAN
dit HENRI VERNEUIL

Membre de l'Institut
Commandeur de la Légion d'honneur
Officier des Arts et Lettres
survenu le 11 janvier 2002 à l'âge de 81 ans.

La messe d'obsèques aura lieu le jeudi 17 janvier 2002 à 11 heures en la Cathédrale Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon (Paris 8e), les obsèques auront lieu le samedi 19 janvier 2002 à 10 heures en la Cathédrale Apostolique Arménienne, 339, avenue du Prado (Marseille 8e), suivies de l'inhumation au cimetière Saint-Pierre de Marseille.

V. FILMS
21, rue Jean Mermoz, 75008 Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Օտա Գրիգորեանի մահուան առթիւ, Աճարոնեան ընտանիքը, Լէոն, Պելլա, Անէթ, Վահէ, Տորին 300 եւրօ կը նուիրեն Հայաստան հիմնադրամին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը եւ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն վեթերան ընկերուհի Արփինէ Սերոբեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց եղբօր եւ ազգականին՝ Արարատ Մելտոնեանի մահուան առիթով:

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et
L'UGAB - PARIS
vous convient à un projection du film de
MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)
Voice from the Lake
(52 mn)
consacré aux événements de 1915 à Kharpert
suivie d'une conférence
d'ARA SARAFIAN
(historien et éditeur britannique)
Kharpert 1915
(en arménien)
le 18 janvier à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)
Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ
ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կը ներկայացնէ իր յօրինումներու նոր սալիկը (CD)
Կը մասնակցին դաշնակահարներ՝
ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ
Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise
1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa METHODE AUDIOVISUELLE
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.
Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris
2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.
3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.
Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

VOYAGE en ARMENIE
OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
Du 15 au 22 avril (prix: 1.065 euros)
organisé par SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE.
S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros à SPFA)
auprès du pasteur Sahagian, SPFA
1, rue Cabanis, 75014 Paris
☎ 01 47 35 30 23 ou 06 83 09 08 19
(Programme détaillé sur demande)

(Շար. Ա. էջէն)

եւ Արտաքին գործերու նախարարութիւն այցելելէ ետք, անցած են նաեւ Ստեփանակերտ, հոն հանդիպում ունեցած նախագահ Ա. Ղուկասեանի, Արտաքին գործերու նախարարուհի Ն. Մելքումեանի հետ: Խօսելով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման հոլովոյթին մասին, ԼՂՀ ղեկավարները չեշտած են թէ այնքան ատեն որ Ստեփանակերտ հաւանութիւն չի յայտներ լուծումի տարբերակի մը, ան կիրարկելի չի կրնար նկատուիլ: Թուրք լրագրողներու խումբը այցելած է նաեւ Էջմիածին, Մատենադարան:

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ ՉԱՐԱԳՈՐԾ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Լոռիի մէջ յայտնաբերուած է չարագործներու խումբ մը որ 2001-ի ընթացքին Վանաձորի, Երեւանի, Գիւմրիի մէջ աւելի քան երկու տասնեակ ծանր յանցանքներ գործած է, ինչպէս՝ սպանութիւններ, աւազակային յարձակումներ: Խումբը զինուած է մէկ անդամին կողմէ զինուորական ծառայութեան ընթացքին գողցուած ինքնաձիգ հրացաններով: Անոնց զէնքերը, կողոպտած ապրանքները գրաւուած են: Ձերբակալուած անդամները բանտարկուած են, մնացածները կը փնտռուին:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունուար 12-ին պետական մրցանակներով պարգեւատրած է խումբ մը արուեստագէտներ: Երաժշտութեան մարզին մէջ անոր տիրացած է Ռուբէն Ալթունեան, նկարչութեան՝ Ռուբէն Ադալեան, շարժանկարի Ալ. Մկրտչեան, բեմադիր՝ Ռուստոլֆ Վաթինեան, դերասանուհի՝ Անահիտ Քոչարեան: Քաղաքաշինութեան եւ ճարտարապետութեան մրցանակին արժանի նկատուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցիի ճարտարապետ Ստեփան Քիւրքճեան, նաեւ ճարտարապետ Եուրի Դալլաքեան եւ շինարար Վազգէն Պօղոսեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՍԻԷԹԷ ԺԵՆԵՐԱԼ դրամատան տնօրէն - նախագահը՝ Տանիէլ Պութոն եւ ընդհանուր տնօրէնները քննութեան տակ առնուեցան Յունուար 14-ին, դրամի օրինականացման մեղադրանքով: Պութոն, առայժմ կրնայ շարունակել վարել դրամատունը, քանի դատական հակակշռի տակ չէ: Հարցը սկսած է 1998-ին եւ կապ ունի Սանթիէ կոչուած քննութեան հետ: Ոստիկանութիւնը դիմած է Սոսիէթէ Ժեներալին որպէսզի իրեն յանձնէ բոլոր վճարուած չէքերը կարգ մը հաշիւներու վրայ: Այսպէս, տարեկան 2 միլիոն չէքերու վրայ, 12 հազար չէք ոստիկանութեան յանձնուած են, որ մանրազնին քննած է: Կասկածն այն է, որ Սոսիէթէ Ժեներալ օտար դրամատուներու, այս պարագային իսրայէլեան, խնդրոյ առարկայ չէքեր վճարած է: Սանթիէի առեւտրականները սիսթեմ մը հիմնած էին, ըստ որուն կասկածելի չէքեր Իսրայէլ կը ղրկուէին, ուր չէքերու փոխանցումները արտօնուած են, ապա կը բաւէր փոխել անունը այն անձին որուն սահմանուած էր չէքը եւ ամէն ինչ կարելի կը դառնար: Իսրայէլեան դրամատան մը կնիքով, այդ չէքերը Ֆրանսա կը վերադառնային եւ կը դանձուէին նոր անձերու կողմէ: Հոս ալ անշուշտ, կասկած ծագած է որ քննիչները հակահրեայ են, քանի որ դատաւորուհին քանի մը տարուան ալ քննութեան տակ դրած էր: Յստակ է որ ֆրանսական դրամատուներու պատասխանատուութիւնը մեծ է:

ԷՐԻՔ ՀԱԼՖԷՆ դատաւորին հրաժարումը մեծ աղմուկ ստեղծեց ոչ միայն դատական այլեւ քաղաքական եւ այլ շրջանակներու մէջ: Ծանօթ է որ այս անաչառ նկատուած դատաւորը բազմաթիւ փափուկ թղթածրարներու պատասխանատու էր, սկսելով Փարիզի քաղաքապետարանի (Շիրաքի օրով) ԱՇ-ԷԼ-ԷՄներու պարագայէն: Այդ առընչութեամբ ունկնդրութեան ալ հրաւիրած էր Ժ. Շիրաքը, որ ընթացք չէր տուած հրաւէրին: Հալֆէնի համաձայն իր ամբողջ քննութիւնը, ԷՌ-ՓԷ - ԷՌ-ի եւ հանրային շուկաներու վերաբերեալ, խափանարար գործողութիւններու զոհ գացած է: Ինք զզուած է եւ վճռած է վերջնապէս հեռանալ այդ ասպարէզէն: Հարցազրոյցի մը միջոցաւ «փարիզէն» օրաթերթին (Յունուար 14) Հալֆէն կը խոստովանի որ տեւական կերպով արգելք եղած են իրեն որ քննութիւն կատարէ: Գիրքով մը պիտի պարզէ արգարութեան իր ըմբռնումը: Եթէ շատեր կը հասկնան զինք եւ արդար կը գտնեն իր ընդվզումը, Փաթրիք Տէվէճեան կը գտնէ որ իր դառնութեան միակ պատասխանատուն ինք է:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ Թիւլքարէմ քաղաքին մէջ, սպաննուած է, Ֆաթահէն ծնած Ալ-Աքսայի մարտիրոսներու տեղւոյն զօրագունդերու պետը՝ Մոհամետ Ռաատ ալ-Քարմի, ռումբի մը պայթումէն: Ըստ պաղեստինեան աղբիւրներու, ռումբը զետեղուած էր իսրայէլեան բանակին կողմէ, որ պայթեցնել տուած է, երբ Քարմի հոնկէ կ'անցնէր: Քիչ յետոյ, Զօրագունդերը յարձակում գործած են կառքի մը վրայ Իսրայէլցի մը սպաննելով:

ԲԱՔՈՒԻ մէջ աւելի քան հազար հոգինոց ցոյց մը տեղի ունեցած է Յունուար 12-ին, պահանջելու համար կառավարութեան հրաժարականը: Պատճառը այն է որ իշխանութիւնը չէ յաջողած Ղարաբաղը Հայերէն ետ առնել: Ելոյթ ունեցողները որոնք պատկանած են կազմակերպիչ ընդդիմութեան կուսակցութիւններու, պահանջած են որ Հայաստանի հետ բանակցութիւններուն վերջ տրուի եւ միջազգային միջնորդներու հետ այլեւս աշխատանք չտարուի այդ թղթածրարին վրայ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, բացուած է երեք ռուս սպաներու դոնփակ դատավարութիւնը: Անոնք ամբաստանուած են 22 չէչէն զինուորականներու մահուան համար, Զէչէնիոյ մէջ, 2000, Մարտ 2-ին: Առաջին անգամն է որ բարձրաստիճան պատասխանատուներ դատի կը քաշուին Զէչէնիոյ պատերազմին կապակցութեամբ:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ կը շարունակեն ռմբակոծել Աֆղանիստանի կարգ մը շրջանները, ուր, ըստ իրենց Ալ-Քաիտայի մարտիկներ կրնան ապաստանած ըլլալ: Կուանթանամօ փոխադրուած է գերիներու երկրորդ մաս մը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17
JEUDI
17 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.342 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.342

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ

Երեւանի մամուլի ակումբին հրաւիրուած Թուրք լրագրողներու չորս հոգինոց խումբը որ Յունուար 11-էն ի վեր Հայաստան կը գտնուի, փափաք յայտնած է հանդիպում ունենալու նաեւ Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ: Բայց ան ժխտական պատասխան տուած է անոնց փափաքին: Անոր որպէս բացատրութիւն, նախագահի լրատու գրասենեակին պատասխանատուն ըսած է թէ Թուրք լրագրողները նախագահին հետ կատարած իրենց նախկին հանդիպումները ներկայացուցած են խեղաթիւրուած ձեւով եւ իրենք ամէն անգամուն պարտաւոր եղած են հերքումներ, ճշգումներ ընելու:

Յունուար 14-ին Հայ եւ Թուրք լրագրողներու կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է «Արմենիա» պանդոկին մէջ, «Հայեւ-Թուրք յարաբերութիւններու լուսաբանումը երկու երկիրներու լրատուամիջոցներուն մէջ» նիւթով: Քննարկուած են երկու կողմերը չհազրգռող հարցեր, ինչպէս՝ ցեղասպանութիւնը, հայեւթուրք յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի հարցը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՅՑԱԳՐԻ ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի զբօսաշրջական կազմակերպութիւններու տեղեկատուութեան համաձայն Թուրքիա մեղմացուցած է Հայաստանի քաղաքացիներուն այցագրի կիրարկումը: 10 տոլարի փոխարէն Հայաստանցիները պիտի կարենան դիւրութեամբ Թուրքիա մուտքի արտօնութիւն ունենալ: Գործադրութիւնը արդէն սկսած է: Նախապէս ալ կիրարկուած այդ ձեւը Թուրքիա ընդունած էր որպէս հակազդեցութիւն Հայերու ցեղասպանութեան արտասահմանի մէջ ճանաչումին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՍՏՈՐԱԳՐԱԾ ԵՆ

Ռուսաստանի Սպայակոյտի պետ՝ Անատոլի Կուաշնին որ պաշտօնական այցելութեամբ Անգարա կը գտնուէր, Թուրք իր պաշտօնակից՝ Հիւսէյին Քըվրըքօղլուի հետ ստորագրած է ռազմական համագործակցութեան համաձայնագիր մը: Ըստ ԻԹԱՐ - ԹԱՍ-ի, համաձայնագրին նպատակն է խաղաղութեան ու կայունութեան հիմքի վրայ, երկու պետութիւններու ռազմական գերատեսչութիւններու միջեւ վստահութեան մակարդակը բարձրացնել, ռազմական յարաբերութիւնները ոլորտը ընդլայնել:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 15 / 16)

ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ ՓԱԿԵԼՈՒ ՀԱՐՑ ՄԸ

Յունուար 15-ին ասուլիսի մը նիւթ եղած է Հայաստանի ատոմակայանին փակումի խնդիրը: Մեծն - Բրիտանիոյ դեսպանը ըսած է թէ Եւրոպական Միութիւնը Հայաստանի հետ այդ մասին բանակցութիւններ կը տանի, ինչպէս նաեւ նուիրատու կազմակերպութիւններու հետ, որպէսզի փակումին համար միջազգային հիմնադրամ մը ստեղծուի: Այլ կարծիք յայտնած է Ֆրանսայի ներկայացուցիչը. ան ըսած է թէ իր երկրին մէջ ելեկտրականութեան 80 – 90%-ը ատոմակայաններէ կը հայթայթուի եւ թէ Ֆրանսա փոխանակ փակելու այդ կայանները, անոնց ապահովութեան վերաբերեալ ծրագիրներ կը մշակէ:

Իտալիոյ դեսպանը ըսած է թէ Հայաստան երկրաշարժի գօտիի մէջ գտնուող երկիր է եւ երկրաշարժի պարագային ոչ ոք ապահովագրուած է վտանգին դէմ: Իտալիոյ մէջ, Չեռնոբիլի արկածէն ետք որոշուած է փակել ատոմակայանները:

ԻՍՐԱՅԷԼ ՁՕՐԱՎԻԳ՝ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻՆ

Ազերի կուսակցապետ, Միլլի Մէճլիսի (Խորհրդարան) երեսփոխան Ի. Աղազադէ վերջերս հանդիպում մը ունեցած է Բաքուի մօտ Իսրայէլի դեսպան Էյթան Նայէնի հետ: Խօսակցութեան, այլ նիւթերու շարքին անոնք արծարծած են նաեւ Ղարաբաղի հարցը եւ ադրբեջանցի երեսփոխանը իր գլխաւորած Քաղաքացիական Միասնութիւն կուսակցութեան եւ «Ղարաբաղ» խորհրդարանական խմբակցութեան անունով դեսպանէն խնդրած է աշխարհին հասցնել Ադրբեջանի արդար դիրքորոշումը եւ զայն պաշտպանել միջազգ. կազմակերպութիւններուն մօտ: Դեսպանն ալ ըսած է թէ իրենք միշտ կը պաշտպանեն Ադրբեջանը տուեալ հարցին մէջ:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՍԸ

Մինսկի խումբի ամերիկացի համանախագահ Ռուտոլֆ Փերինա յայտարարած է թէ ներկայիս ստեղծուած համաշխարհային աշխարհաքաղաքական կացութիւնը շատ նպաստաւոր է Ղարաբաղի խնդիրը կարգադրութեան մը յանգեցնելու համար, միանգամայն իր մտահոգութիւնը յայտնելով որ ներկայացած առիթը չօգտագործուիր: Ան աւելցուցած է թէ Միացեալ-Նահանգները հարցին կարգադրութիւնը մէկ մասը կը համարին այն պատասխանին, որու ձեռնարկած են Սեպտ. 11-ի ահաբեկչական գործողութիւններէն ետք: Այն համոզումը յայտնած է թէ տարածքաշրջանի երկարատեւ հակամարտութիւններուն վերացումը անպայման կը նպաստէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին: Փերինա ըսած է նաեւ թէ յառաջիկայ օրերուն Մինսկի խումբի համանախագահները կ'այցելեն Հայաստան ու Ադրբեջան:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Յունաստանի մէջ, Դեկտեմբեր 5-էն «Յունական Փոսթ»ը հրապարակ դրած է 1700-ամեակին նուիրուած դրոշմաթուղթ մը: Յոբելենական այս դրոշմաթուղթին վրայ ներկայացուած է Թորոս Ռոսլինը. տպաքանակն է՝ 100 հազար: Բացի այդ տպուած են նոյն քանակով պահարաններ, նաեւ 300 հազար տպաքանակով դրոշմանիշի վաւերագիրներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ ձերբակալել տուած է Էֆ – Փի – Էլ – Փի-ի (Պաղեստինի Ազատագրման Ժողովրդական Ճակատ) պետը Ահմէտ Սաատաթ, Ռամալլայի մէջ իսկ: Այս ձերբակալութիւնը պահանջն էր Շարոնի, որ սակայն, յայտարարեց թէ չի հաւատար: Էֆ – Փի – Էլ – Փի-ն ստանձնած էր Հոկտեմբեր 17-ին, Իսրայէլի Զբօսաշրջութեան նախարարին՝ Զէէվիի սպանութիւնը: Արաֆաթ ուզեց ցոյց տալ արեւմտեաններուն որ կը պայքարի ահաբեկչութեան դէմ: Յունուար 15-ին, երկու Իսրայէլցի եւս սպաննուած է: Էֆ – Փի – Էլ – Փի-ի պետին ձերբակալութիւնը բողոքի ցոյցերու առիթ տուած է գրաւեալ հողամասերու մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ (ՄԵՏԷՖ) արտակարգ համագումարին ընթացքին (Լիոն) քուէարկել տուաւ իր ծրագիրը, որու նպատակն է ազդարարել ապագայ ընտրեալները ձեռնարկներու աշխարհի մտահոգութիւններուն մասին: Այլ խօսքով ՄԵՏԷՖ-ը կ'ուզէ իր դերն ունենալ ընտրապայքարին մէջ: Ծրագիրը կեդրոնացած է երեք գլխաւոր գլուխներու վրայ. – Ֆրանսան որ կը շահի, Ֆրանսան որ երկխօսութեան կը ձեռնարկէ եւ Ֆրանսան որ կը բարենորոգէ: ՄԵՏԷՖ-ը կ'ուզէ որ օրէնքը ծնունդ առնէ միայն երբ համաձայնութիւն ըլլայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ, Յունուար 16-ին կը շարունակուէր բոլոր փոխադրական միջոցներու գործադուլը 4-րդ օրն ըլլալով: Այս շարժումը հետեւանք է յարձակումներու, որոնք տեղի ունեցած էին Շաբաթ Յունուար 12-ին: Մոթոյով անցորդ մը կրակ բացած է փոխադրական միջոցներու չորս պաշտօնեաներու կառքի մը վրայ, չորսն ալ վիրաւորուած են: Սենդիքաները ապահովութեան միջոցներ կը պահանջեն, գիտակցելով հանդերձ թէ 100% ապահովութիւնը անկարելի է: 150-էն 200 հազար հոգի, ամէն օր, ճար մը պէտք է գտնեն տեղափոխուելու համար:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ նախագահի աթոռին, բաւական դժուարութեամբ, ընտրուեցաւ իռլանտացի Փաթ Գոքս յաջորդելու համար Նիքոլ Ֆոնթէնի: Երրորդ շրջանին է միայն, որ ազատական Գոքս 298 ձայն ստացաւ 237-ի դէմ անգլիացի աշխատաւորական Տէյվիտ Մարթինի:

ՊՈՒՏԻՆ, Յունուար 15-ին, ճաշի հիւրն էր նախագահ Շիրաքի եւ հանդիպումէն ետք, Շիրաք յայտարարեց որ, Ֆրանսա եւ Ռուսաստան կանոնաւոր կերպով պիտի խորհրդակցին ռազմագիտական եւ ապահովութեան հարցերու շուրջ Արտաքին եւ Պաշտպանութեան նախարարներու մակարդակի վրայ: Ֆրանսայի նախագահը կրկնած է Պուտինի, որ Չէչէնիոյ հարցը չի սահմանափակուիր ահաբեկչական երեւոյթով եւ կը պահանջէ քաղաքական երկխօսութիւն մը:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԷԼՔՕ ընկերութիւնն է, որ երեք ամսուան սիւսփէնսէ մը ետք, յաջողեցաւ ձեռք ձգել Պրանտ ընկերութիւնը: Նանթէռի առեւտրական դատարանը, Յունուար 15-ին, յայտնեց իր ընտրութիւնը, որպէս լաւագոյնը ընկերային մարզի մէջ, քանի Էլքօ կը խորհի պահել 5370 աշխատաւորներէն 4197-ը: Ամէն ինչ չէ վերջացած սակայն, Էլքօ պարտի վերակառուցումը ապահովել Պրանտի որ 130 միլիոն եւրօ կորուստ արձանագրեց 2000-ին: Էլքօ, 6000 գործակիցներով 10 երկիրներու մէջ տեղ գրաւած է, Ֆրանսայի մէջ ալ, կը գրաւէ զանազան ճիւղերով: Գնումի թեկնածուներուն մէջ էր Թրքական Արչելիք – Պեքօ ընկերութիւնը:

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ Չէչէնիան կը ճզմէ սարսափի եւ չարչարանքի տակ» խորագրով, Սոֆի Շիհապ շատ սեւ պատկեր մը կը գծէ կացութեան (Լը Մոնտ): Կը գրէ թէ Չէչէններու վկայութիւններէն զատ, ոչ կառավարական կազմակերպութիւններն ալ, որոնց կարգին ռուսական Մեմորիալը արձանագրած կը հանդիսանան բուռն հալածանքներու եւ մաքրագործման բազմաթիւ գործողութիւններու: Թալան, ոճրագործութիւն եւ չարչարանք ամէնօրեայ դէպքերն են Գրոզնիի եւ շրջանը: Ռուս զօրավարներն ալ կը ջանան օրինաւոր բնոյթ տալ սպանութիւններուն: «Մահուան զօրագունդերը» սարսափ տարածած են: Ամէն գիշեր, հուժկու, ծպտուած անձեր (պարզ զինուորներ չեն) տուները կը մտնեն եւ կը սպաննեն այս կամ այն մարդը: Այս մարդասպաններու մէջ, միշտ Չէչէն մըն ալ կայ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ կը շարունակէ Պէն Լատէնը փնտռել եւ այդ նպատակով կը ռմբակոծէ Աֆղանիստանի արեւելեան շրջանը: Պէն Լատէն միշտ անգտանելի է, բայց ՍԻԱ-ն հերքեց հեռատեսիլի Էյ-Պի – Սի կայանի լուրը, ըստ որուն Ալ – Քաիտայի ղեկավարը յաջողած էր փախիլ ծովու ճամբով, Փաքիստանէն անցնելով:

ԻՐԱՔԻ զինուորական բարձրաստիճան պատասխանատու մը յայտարարած է, որ իր երկիրը պատրաստ է դէմ դնելու ամերիկեան յարձակումի մը: Այս յայտարարութիւնը ըրած է Ծոցի պատերազմի սկսելուն 11-րդ տարեդարձին առթիւ (1991, Յունուար 17):

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, ուղեղատապը (մենենժիթ) այն աստիճանի կը տարածուի, մանաւանդ Փիւի տը Տոմի նահանգին մէջ որ Յունուար 16-էն պատուաստի արշաւ մը ծայր տուած է ամբողջ շրջանին մէջ: Տարուան մը ընթացքին 15 պարագաներ յայտնաբերուած են նահանգին մէջ: 80-էն 100 հազար պատանիներ, 30 տարեկանէն վար, հակամէտ կը նկատուին եւ առաջին առթիւ պատուաստները անոնց սահմանուած են:

ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ, Յունուար 17-ին, կը բացուի հրէական ողջակիզումին նուիրուած մեծագոյն ցուցահանդէսը Գերմանիոյ մէջ: Միաժամանակ տեղի կ'ունենան հանդիսութիւններ, որոնք կը նշեն Վանզէի ժողովին 60-ամեակը, ուր որոշուած էր վերջնական լուծումը: Ցուցահանդէսին կրկնակ նպատակն է պատմել Հրեաներու կեանքը 3-րդ Ռայխի օրերուն եւ ողեկոչման պատճառները:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, յանցագործութիւնը 5,6% յաւելում կրած է 2001-ին: Այս թիւը տուած է Հանրապետութեան դատախազը՝ Ժան – Փիէր Տէնթիլհաք դատական վերամուտի հանդիսաւոր նիստի ընթացքին, Յունուար 15-ին:

ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԷՆ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Չեմ գիտեր թէ Հայրենիքի կամ Սփիւռքի մտաւորականներէն եւ խմբագիրներէն քանի՛ հոգի կարելի է համրել, որոնք ծանօթ ըլլան Հայաստանի օրէնքներուն: Խիզախ քայլ մը առնելով, այս հարցումը կրնամ տարածել նաեւ Հայրագիի իրաւագէտներու փաղանգին:

Հարցումին պատասխանը տալ գրեթէ անկարելի է, միայն թէ խուսափուկ ճամբով մը կարելի է փոխադարձել ուրիշ հարցումով մը. պայմա՞ն է բոլոր օրէնքները գիտնալ, նիւթի մը մասին խոնարհ կարծիք մը յայտնելու համար, մանաւանդ եթէ այդ նիւթը աւելի մշակութային կամ գեղարուեստական է, քան՝ պատմական:

Սովետական Միութեան անսպասելի փլուզումին յաջորդող նոյնքան անսպասելի ազատութիւնը եւ Հանրապետութեան հռչակումը, աչքերը կուրցնող լուսաւորութիւն մը բերաւ հայաշխարհին վրայ: Կարծես փապուղիէն դուրս սլացող ելեկտրաշարժ ճեպընթացի ճամբորդ, յանկարծ բացուող արեւոտ երկինքին զօրաւոր լոյսը բնազդաբար վար իջեցուց մեր կոպերը: Հայրենաբնակ մեր ազգակիցները, դարերու երազ այս ազատութեան գաղափարով գինովցած, հորիզոնին վրայ փայլող անկախ հանրապետութեան ի խնդիր կատարուած հանրաքուէին անվարան համաձայնութիւն յայտնեցին: Անոնց խտղտացող աչքերը հետզհետէ պիտի տեսնէին, որ այդ երազին հասնելու համար ուղին հարթ չէր. նոյնիսկ երբեմն կէտերու վրայ անանցանելի էր:

Այս ճշմարտութիւնները Սփիւռքահայերու համար աւելի դիւրին եւ աւելի արագ հասկնալի դարձան: Այդ էր պատճառը, որ Սփիւռքը առաջին տարիներուն պահեց իր խանդավառութիւնը. աւելի համբերատար եւ ներողամիտ ակնարկով հետեւեցաւ առաջին նախագահին եւ անոր կառավարութիւններուն: Զգուշացաւ ծանր քննադատութիւններէ եւ խոշորացոյցի տակ առաւ անոր յաջողութիւնները միայն:

Սակայն, հայրենաբնակ ժողովուրդը յուսաբեկութեան պիտի մատնուէր: Երկրաշարժին եւ պատերազմին ցոյց տուած համակերպութեան ուժը պիտի սպառէր: Որպէս անիրաւութիւններէ եւ զեղծումներէ առաջին վնասող, սակայն հակազդելու անկարող տարր՝ անկեղծ հրճուանքով պիտի դիմաւորուէր երկրորդ նախագահը: Յոյսով պիտի չարունակէր տոկալատեն մը եւս, բայց դժբախտաբար տարիները պիտի, անցնէին առանց բերելու սպասուած սրբագրութիւնը:

Սկզբնական շրջանին կարելի էր խորհիլ թէ նոր երկրին նոր օրէնքները անբաւարար էին: Կամ թերեւս օրէնքին տրամադրութիւնները յստակ էին, սակայն յանցանքներու սահմանուած պատիժները մեղկին չէին: Մինչդեռ յայտնի դարձաւ որ օրէնքը եւ պատիժները չէ որ կը պակսին, այլ պարզապէս անոնց ազատօրէն գործադրութիւնն է կաշկանդուած:

Արեւմտահայերս հետաքրքրող եւ ըստ բաւականի զբաղեցնող օրինակ մը առնենք: Լեզուաբան եւ գրագէտներու շըրջանակէն յորդելով մինչեւ ամենապարզ խմբագիրներու յօդուածներուն նիւթ դարձած մեր երկու ուղղագրութիւններուն առընչութեամբ բաւական մելան հոսեցաւ եւ սակայն Հայաստանի գրողներուն մեծամասնութիւնը կառչած մնացած է ստալինեան հրահանգով չինուած ուղղագրութեան: Հարկաւ թէ այդ վէճը կրկին պիտի չբանամ հոս: Սակայն առանց վիճելու ալ կարելի է որոշ նկատումներ յայտնել եւ որոշ իրողութիւններու հանդէպ օրէնքը լռեցնող իրաւասուները դիմակազերծ ընել:

«Յառաջ»ի 2001 Նոյեմբեր 28-ի թիւին մէջ կար յօդուած մը (Լեւոն Միրիջանեան – բաց նամականի), որ չատ յատկանշական էր անով որ այս նիւթին կը մօտենար ոչ թէ որպէս վէճ մը արծարծելու ճամբով, այլ պարզապէս հանրութեան ուշադրութեան կը յանձնէր «Լեզուի մասին Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնք»ը: Յօդուածագիրը ամբողջութեամբ վերարտադրած էր այդ օրէնքին առաջին յօդուածը, որ կուտար «ՀՀ լեզուական քաղաքականութիւնը»: Կրկնութենէ խուսափելու համար պիտի յիշեցնեմ միայն երկու կարեւոր տրամադրութիւններ.

– Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտօնական լեզուն ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆՆ է,

– ՀՀ նպաստում է հայերէնի ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆԱՑՄԱՆԸ:

Ընթերցողին ուշադրութեան յանձնուած է նաեւ այն տեղեկութիւնը թէ «Հրաչեայ Աճառեան» Լեզուաբանութեան Ինստիտուտի տնօրէն եւ Լեզուի Պետական Տեսչութեան Հայոց Լեզուի Բարձրագոյն Խորհուրդի ղեկավարն է (1993-էն ի վեր) ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանը: Այս հեղինակաւոր գիտնականը մասնակցած է լեզուական վերոյիշեալ օրէնքին քննարկման: Ահա մաս մը իր վկայութենէն. «օրէնսդիրները եղած են լեզուի հետ կապ չունեցող մարդիկ, որոնք անմըտութիւններ էին ասում, մենք էլ պիտի քննարկէինք...» (եւ օրէնքը հաստատուեր է ըստ երեւոյթի իրեն նման «լեզուի հետ կապ ունեցողներու» կողմէ):

Ցայտնի է թէ իր ալ հաւանութեամբ վաւերականութիւն չահած օրէնքը, որուն բնական տրամադրութեան համեմատ Հայաստան պէտք է դառնար դասական ուղղագրութեան, ութ տարիէ ի վեր անտեսուած է: Նկատի առնելով իր պետական բարձրագոյն խորհուրդի ղեկավարի դիրքը, բնական է որ մեր սրտաբեկումն ու զարմանքն ալ պիտի ըլլան բարձրագոյն մակարդակով:

Ի՞նչ հոյակապ փիլիսոփայութեամբ կը կը բացատրէ եւ ուղղութիւն կու տայ մեր խոկումներուն՝ ժողովրդական առածը, ամենապարզ երեք բառով. «Ձուկը գլխէն կը հոտի»:

Սակայն ո՞րն է այն ձուկը զոր աչքէ պէտք է հանել գլխու հոտին համար: Լեւոն Միրիջանեան բարի եղեր է եւ խընդրոյ առարկայ օրէնքին հինգերորդ յօդուածն ալ մեր ուշադրութեան է յանձներ. «ՀՀ օրէնսդրութեամբ սահմանուում է պատասխանատուութիւն սոյն օրէնքի պահանջները խախտելու համար»:

Միայն թէ այս յօդուածին ազդեցութեան շրջանը չատ ու չատ լայն է, քանի որ յանցանքի տակ կը դնէ ոչ միայն գըլուխը հոտած ձուկը, այլ նաեւ այդ ձուկին հոտին հանդուրժող աւելի մեծ ձուկերը: Եթէ խորհինք որ Հայաստանի հանրապետական վարչաձեւը միայն անուանական է, «Հանրապետութիւն» բառը Հայաստանի կպցուած է պարզապէս ՄԱԿ-ը եւ Եւրոմիութիւնը քնացնելու համար...: Մեր հանրապետութիւնը հայատիպ է, ինքնատիպ է. կառավարութիւն ունի, վարչապետ ունի, սակայն նախագահն է որ հրամանագրով մը նախարար մը ազատ կ'արձակէ եւ անոր տեղ ուրիշ մը պաշտօնի կը կոչէ: Այսինքն, եթէ պատասխանատու հոտած գլուխը պիտի փնտռենք, պիտի մտնենք ծովուն խորունկ յատակները, Լեզուի Պետական Տեսչութեան ղեկավարէն անդին, Կրթական, Ներքին եւ Դատական Նախարարներէն ալ անդին, պէտք է մեծագոյն գլուխը երեւան հանել եւ հոտուըտալ: Անոր ալ ոչ ձեռք կը հասնի, ոչ ալ քիթ կը դիմանայ:

Երեք օր առաջ ուղղակի անձիս յանձնելի յանձնարարեալ նամակ մը ստանալու հրաւէրով նամակատուն գացի: Մեծ զարմանք եւ անբացատրելի յուզում ունեցայ երբ ճշդեցի որ պահարանը կուգար Հայաստանէն: Էհ, հարկա՛ւ թէ պիտի յուզուէի, քանի որ այս տարիքս եկած էի եւ տակաւին միակ նամակ մը առած էի Հայրենիքէն եւ այդ միակն ալ իմ ղրկածս էր, որ «Հասցէի անբաւարարութեան» պատճառաւ ետ եկած էր: Պահարանը կը կրէր թղթատարական կնիք մը, որուն վրայ յստակօրէն կարելի էր կարդալ «Երեւան» անունը հայերէնով եւ ռուսերէնով, ինչպէս նաեւ APMENIA, դարձեալ ռուսերէնով: Հայաստանի Ֆիլատելիա'ի Ֆէտէրասիոնի անցեալ շրջանի նախագահին ուղղուած եւ ետ դարձած այդ պահարանը հետաքրքրական էր ինծի համար եւ 1·5 տարիէ ի վեր կը պահէի:

Այս նոր պահարանն ալ պատահաբար եկած էր նոյն հաստատութենէն, այս անգամ աւելի լուրջ անունով մը. «Փիլատելիայի Դրամագիտութեան Համահայկական Ակադեմիա»: Այս էր որ գրուած էր հաստատութեան պաշտօնական յատուկ նամակաթուղթին վերեւ եռալեզու՝ հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն: Կար նաեւ հասցէն, փոքր տառերով եւ եռալեզու: Իսկ ներփակ նամակը, որ շրջաբերական մըն էր, միայն անգլերէնով գըրուած էր:

Հարկաւ թէ պիտի յուզուէի ի տես Հայաստանէն անունիս հասցէագրուած պահարանին: Եւ բնական է թէ յուզումս պիտի դառնար յուսախաբութիւն՝ յիշելով լեզուական օրէնքի 5-րդ յօդուածը եւ հաստատելով, որ գլխուն հոտը եկեր հասեր էր մինչեւ ձուկին պոչը:

ՅԱՆՈՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ՅԱՆՈՒՆ ՔԱՐԻՒՂԻ...

Ինչո՞ւ չէ, երբ դիւրին եկամուտի աղբիւր է:

2000 Թուականի Ս. Տարիի առիթով, Վատիկանի տնտեսութեան պատասխանատուները, մեզ վարժեցուցած էին, զանազան եւ զարմանազան չարժուն եւ անչարժ իրերու վրայ, չաքարի տուփակիկներ, կոլոհատի տուփեր, անձեռոցներ, բարակ – առուիներ, գլուխի ծածկոցներ, վերջապէս, առօրեայ գործածութեան գրեթէ բոլոր կարեւոր առարկաներուն վրայ, տեսնել Ս. Տարիի մակնիշը, զինք հովանաւորող ընկերութիւնը կամ հաստատութիւնները, անուններով, արտադրութիւններ, որ վստահաբար մեծ – մեծ գումարներ ապահովեցին Վատիկանի գանձանակին:

Այդ օրերուն, բողոք բարձրացնող ձայներուն ըսուեցաւ որ, այդ միջոցով ըստացուած գումարները, պիտի գործածուէին բարի նպատակներու համար, հալածեալ – կարօտեալ գաղթականներուն, աղքատ առաքելութիւններուն, եւ այլն, ինչ որ հաւանաբար ճիշդ էր:

Օրթոտոքս եկեղեցիները, որ միշտ տեղին (երբեմն անտեղի) քննադատած են. Վատիկանի այսպէս ըսուած «հոմէջական ճարպիկութիւնը», ո՞վ գիտէ, ինչ հակազդեցութիւն կ'ապրին այս օրերուս, երբ համայն Ռուսաստանի Պատրիարք՝ Ալեքսիս Բ., Օրթոտոքս մեծագոյն եկեղեցւոյ պետը, գլուխ 400 միլիոն հաւատացեալներու, ցրուած աշխարհիս չորս կողմը, կը յայտնուի ռուսական հեռատեսիլի ՌԹՐ կայանէն, «Ինքնաբուխ սըրտով երախտագիտութիւն» յայտնելու համար, Ռուսաստանի քարիւղի մեծագոյն ընկերութեան:

Մինչեւ որ հարցը չաքարի տուփակիկներու, կամ կոլոհատի (չոքոլա) տուփերու կը վերաբերի, քմծիծաղային ժպիտով մը կ'ողջունենս, ու կ'անցնինս. բայց հոս, հարցը կը վերաբերի քարիւղի արտադրական ընկերութեան մը, որ ինչպէս ամէնուն ծանօթ է, չատ անգամ քարսիրտ, անսիրտ մաֆիական ընկերութիւններու ձեռքն են, մանաւանդ արեւելեան պլոքին մէջ, որոնց դարակներուն մէջ, անհամար դիակներ անցած են... Ֆիրէնցէի ազուէսը՝ Մաքիավէլլին, բան մը գիտէ եղեր որ արդարացուցած էր ամէն միջոց, որ իր նպատակին կը ծառայէ...:

Առաջին անգամ է որ, եկեղեցական գերագոյն իշխանութիւն մը, այնքան առաջ կ'երթայ իր գործունէութեամբ (°): Ռուս օրթոտոքս եկեղեցին տնտեսական չատ դժուարին օրեր կ'ապրի: Սովետական շրջանի քանդուած հազարաւոր եկեղեցիներու վերակառուցումի, պատրիարքական ծրագիրին մասին, աննշան ներդրում մըն են, հաւատացեալներու նուիրատուութիւնները եւ քանի Ռուսաստան Պետութեան եւ Կրօնքի բաժանումի սկզբունքը որդեգրած է, որեւէ պետական նպաստ չի կրնար ստանալ, եւ ռուս եկեղեցին, չունի անկլիգաններու կամ լատին եկեղեցւոյ կալուածային հսկայ հարստութիւնը, որոնց եկամուտը չատ կարեւոր նշանակութիւն ունի այդ զոյգ եկեղեցիներու տնտեսական կչիռին համար. ուստի... Ալեքսիս Բ. Պատրիարքին առջեւ կանգնած էր չէյքսփիրեան, համլէթեան երկընտրանքը – to be, or not to be – եւ կրնաք ենթադրել, թէ ինչ մեծ աղմուկ հանած է, Ռուսաստանի նըման, պահպանողական եւ աւանդապահ եկեղեցիի շրջանակներուն մէջ:

Եղած – չեղածը, 25 մանրկրորդի հարց մըն է, որու ընթացքին Մոսկուայի գեղադէմ, պարկեշտ, լեցուն ձայնով Պատրիարքը, կը յայտնուի հեռատեսիլի պաստառին առջեւ եւ կը յայտարարէ որ – «Երախտապարտ ենք ԼՈՒՔՕՅԼ ընկերութեան որ կը հովանաւորէ ռուսական եկեղեցիներու վերակառուցման բազմաթիւ ծրագիրներ, եւ կը վերակենդանացնէ, այն ամէն ինչ, որ անցեալին քանդուած է եւ ջնջած մեր պատմական յիշողութիւնը» – եւ մինչ, Ալեքսիս Բ. շրջապատուած Լուքօյլի գերագոյն պատասխանատուներով եւ անոր նախագահ՝ Վաժիթ Ալեքփէրով-ով, կ'արտասանէ իր խօսքերը, պաստառին վրայ կը յայտնուի, մեծատառ գրութիւն մը – «ԼՈՒՔՕՅԼԻ տասը տարիները Ռուսաստանի բարիքին համար» եւ խօսնակը կ'աւելցնէ – «Պատրիարքը մեզի շնորհակալութիւն կը յայտնէ, որովհետեւ կ'օգնենք վերակառուցանելու բազմաթիւ քանդուած եկեղեցիներ եւ վանքեր–:

Պէտք է ընդունիլ որ, ռուսական քարիւղի ընկերութեան արժանիքները, բաւական չատ են, եւ միայն Ռուսաստանի հողամասին չեն վերաբերիր: Իրենք է որ, վերանորոգած են, Սիպերիոյ Գոկալիմ քաղաքին եկեղեցին, Օփթինա Փուսթին վանքը, Քալուկայի մօտ, Բաքուի ռուսական եկեղեցին եւ այլն:

Խտանիայի մէջ՝ Փիւխթիծիի վանքը, որուն համար, վաթսունական թուականներուն, Ալեքսիս Պատրիարքը անձամբ պայքար տարած էր, որ չփակուի:

Լուքօյլի եղած զովազդը, բաւական զայրացուցած է ռուսական քարիւղի միւս հսկան ԿԱԶՊՐՈՄ-ը, եւ չոգեկառքի նախարարութիւնը, որոնց արժանիքը նըւազ չէ եկեղեցաշինական գործին մէջ: Օրթոտոքս եկեղեցիին հետ «Յատուկ» կապեր ունենալը, մեծ ձեռնարկութիւններու համար, կարեւոր օգնութիւն մըն է, իրենց եւ իրենց ղեկավարներու վարկին համար. ան գլխաւորագոյն խորհըրդանիշն է ռուսական ազգային ինքնութեան:

Վերջերս, Տնտեսութեան նախարար՝ Նիկոլայի Ակսիոնենկօ, եկեղեցական յայտնի բարերար, ամբաստանուած էր, նիւթական չարաշահութիւններու համար: Յաջորդ օրն իսկ «Վրէմիա Նովոստէյ» օրաթերթին մէջ, երկար յօդուած մը լոյս կը տեսնէ, Թինտայի եպիսկոպոս՝ Կավրիլի ստորագրութեամբ, որ յատուկ շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամբաստանուած նախարարին, մաղթելով որ ան, Աստուծոյ շնորհքով զօրանայ եւ յաղթական դառնայ...:

Հայաստանեայց Եկեղեցին ալ, մօտաւորապէս նոյն պայմաններու տակ կը գտնուի: Հոն ալ, Եկեղեցին բաժնուած է (դժբախտաբար) պետութենէն – ուրիշ առիթով պիտի բացատրեմ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ բառին իմաստը – հոն ալ, հաւատացեալներուն մոմավառութիւնը չէ որ, կը հաւասարակշռէ եկեղեցւոյ տարեհաշիւը, սակայն հոն չունինք քարիւղ, ոչ ալ քարիւղի ոխտանային ընկերութիւններ, այլ միայն ներածող անձ մը, որ հաւասարապէս, գումարներ կ'ապահովէ իր և իր հարազատներուն գրպանին համար. բայց չեմ կարծեր որ, որեւէ դեր մը ունի Հայաստանի եկեղեցիներու վերակառուցման գործին մէջ, ոչ ալ վստահ եմ, որ տակաւին կնքուած ըլլայ... քանի իր ծննդավայրի բնակիչներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, Ս. Միւռոնին ինչ ըլլալը երբեք չեն գիտցած...:

Հայաստան ունի, խորհրդաւոր կերպով, լաւ հարստացած խումբ մը որ վերջերս, հոս – հոն կը յայտնուի, եկեղեցաշինական ասպարէզին մէջ:

Տեսած չէ՞ք Առինջի բարձունքին, Ե-

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՎՕ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Այլեւս մնայուն սովորութեան մը վերածուած է Վարդան Մամիկոնեանի Կավօ սրահին տարեկան անցքը: Այդ անցքը կարեւոր թիւով հայ երաժշտասէրներու երաժշտական տարին բացող երեկոյթ մը եղաւ Յունուար 10-ին, Մոցարթի, Շուպէրթի, Շոփէնի եւ Լիսթի գործերու յայտագրով մը:

Կարեւոր համեմատութեամբ հայ ունկնդիրներէ բաղկացած սրահին ու արժեւորողներին սպասուած հանդիպումին այս տարուան յայտագրին նորութիւնն էր Մոցարթի տօ մինէօր սոնաթը որով սկսաւ երեկոյթը: Այդ նորութիւնն էր հաւանաբար որ սպասումի, տատանումի միջնակեալ պահ մը գետեղեց բեմ – սրահ ընթացիկ սերտ հաղորդակցութեան առջեւ ու բուն կապը հաստատուեցաւ Շուպէրթի երկու իմփրոմփթիւներով (թիւ 3 եւ 4)· անոնք իրենց առաջին նոթերէն ունկնդիրին բացին Վարդանի հարուստ ներաշխարհը որուն գոյները, շեշտերը, խաղերը այնքան սիրելի են իրեն:

Յայտագրին առաջին մասը աւարտեցաւ Շոփէնի Ռոնտոյով որ բարձրագոյն կէտը նշեց երեկոյթին: Երկրորդ մասով շարունակուեցաւ զգացականին հեւքոտ, յուզումնալի տիրապետութիւնը որ կը ծաւալէր բեմէն սրահ, քանի Շոփէնին հետ Լիսթն է որոնց գործերուն մեկնաբանութեամբ երիտասարդ դաշնակահարը իր գերազանցութեան մէջ գտած է միշտ Փարիզի ունկնդիրը: Այդ յատկանիշը ամենայն հանգստութեամբ պահպանելու առիթ եղան Լիսթի «Ֆիւնէրայ»ը, թիւ 3 «Նոքթիւրն»ը եւ Սպանական ռափսոտին:

Անշուշտ, անկարելի էր որ նման մթնոլորտի մէջ յայտագրին աւարտով աւարտէր երեկոն ալ: Ու ընդառաջելով ծափերուն Վ. Մամիկոնեան յաջորդաբար նուագեց նաեւ Պոչովսքիի էթիւտ մը, Ա. Բաբաջանեանի «Էլէժի»ն, Շոփէնի թիւ 5 էթիւտը, ապա Խաչատուրեանի Թոքաթթան եւ Շոփէնի թիւ 12 էթիւտը: Ճիշդ է որ յայտագրին իւրաքանչիւր կտորին մեկնաբանութեամբ հետզհետէ շեշտուող վայելքը ունկնդիրը կը մղէր կրկին ու կրկին պահանջելու, բայց անհերեւ էր անոր պատասխանելու արարքին արուեստագէտին պատճառած հաճոյքն ալ:

Այդ անմեղ մեղսակցութեամբ, սրահբեմ երկխօսութեամբ երեկոյթը երկարաձգուեցաւ ու երկու կողմին ալ փոյթը չէր թէ լարանը իր ծարաւին վրայ ճգելու ներյայտ կանոնը այնքան ալ յարգուած չէր:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ամանորը Հայաստանի ու Ջաւախքի մէջ

2002 Թուականը Ամանորը թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ջաւախքի եւ թէ՛ այլ շրջաններու մէջ նշուեցաւ ուրախութեամբ եւ մեծ յոյսերով: Երբեմն կը մտածես որ ի զուր է այդքան դրամ վատնել, հանդէս կազմակերպել, պարտք ընել եւ սեղան շտկել, հրավառութիւն ընել եւ պայթուցիկներով աշխարհը սարսռացնել: Բայց Նոր Տարին յոյս է, սէր է, եւ մարդիկ ամէն գնով կ՚ուզեն սիրով եւ յոյսով դիմաւորել Նոր Տարին…

Այդպէս ալ եղաւ 2001 Թուականի վերջին օրերուն եւ 2002 Թուականի առաջին օրերուն՝ երբ Հայաստանի մէջ շուրջ 10 օրեր ամէն բան կանգ կ՚առնէ… դպրոց, պետական կառոյց եւ մամուլ: Ամէն մարդ զբաղած է Նոր Տարի տօնելով:

Այս բոլորէն անմասն չմնացին նաեւ կարգ մը հաստատութիւններ եւ դպրոցներ, որոնց ամանորեան տօնախմբութեանց սատարեց Մեսրոպ Արք. Աշճեանը, որ շնորհիւ կարգ մը ամերիկահայ բարի անձերու, կրցաւ ուրախութիւն եւ սէր բաժանել խումբ մը մարդոց եւ երեխաներու:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ ԴՊՐՈՑ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Էջմիածնի թիւ 2 դպրոցը մի քանի տարիէ ի վեր կը վայելէ հոգածութիւնը Փրաւիտենսէն Վարդգէս եւ Շուշանիկ Մարգարեանի: Նոր Տարուան առթիւ, Մարգարեաններու շնորհիւ դպրոցը ստացաւ պատճէնահանման մեքենայ, հեռատեսիլ եւ վիտէօ, եւ դպրոցի պաշտօնէութիւնը՝ ուսուցիչ եւ աշխատաւոր, դրամական նուէրներ: Բայց վստահաբար ամէնէն աւելի ուրախ էին դպրոցի շուրջ 700 աշակերտները, որոնք Դեկտեմբեր 26-ին ժամը 13-ին հաւաքուեցան Էջմիածնի Մշակոյթի Տունը, ուր իրենց այցելեց Ձմեռ Պապիկը, տեղի ունեցաւ հանդէս ներկայացում, եւ բոլոր աշակերտները ստացան նուէրներ, անուշեղէններ:

Նոյն օրը, եւ միշտ Մարգարեանին օգնութեամբ, նուէրներ ստացան նաեւ խումբ մը կարիքաւոր ընտանիքներ եւ այն բոլոր որբերը՝ որոնք անցեալ տարի ամուսնացած էին եւ տուն տեղ եղած: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ստացան ալիւր, ընդեղէն, իւղ եւ անուշեղէն:

Մեսրոպ Արք.ի կարգադրութեամբ անուշեղէններ եւ պահածոներ բաժնուեցան Նորքի մանկատան եւ ծերանոցին, «Զատիկ» մանկատան, եւ թիւ 1 Գիւղի ծերանոցին:

ԱՄԱՆՈՐԸ ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԷՋ

Ջաւախքը Վրաստանի այն շրջանն է՝ ուր կ՚ապրին եւ կը գործեն 100 հազարէ աւելի Հայեր՝ տնտեսական ահաւոր պայմաններու ներքեւ: Կեանքը ծանր է, ապրուստը դժուար: Քաղաքական կացութիւնն ալ այնպէս է, որ այդ շրջանի հայութիւնը, Ախալքալաքի եւ Ախալցխայի Հայերը, լքուած կը զգան իրենք զիրենք թէ՛ Վրաստանէն եւ թէ՛ Հայաստանէն:

Ընդառաջելով շրջանի Առաջնորդական Փոխանորդ Բաբգէն Արեղայ Սալբիեանի հրաւէրին Դեկտեմբեր 27-ին Ախալքալաք այցելեց Մեսրոպ Արք. եւ բարի օր մը անցուց շրջանի ժողովուրդին հետ: Այդ օրը, կէսօրէն յետոյ ժամը 13-ին, Ախալքալաքի Ս. Խաչ Եկեղեցին եւ շրջափակը լեցուած էին բազմահազար Հայեր:

Մեսրոպ Արք. Եկեղեցւոյ մէջ կատարեց կանոնական աղօթք եւ ապա իր սրտի խօսքը ուղղեց բակը հաւաքուած ժողովուրդին, ներշնչելով յոյս եւ երազ: Հաւիւրաւոր մանուկներու բաժնուեցան խաղալիքներ եւ չիր ու չամիչ: Հանդիսութեանց փայլ տուին Երեւանէն յատկապէս ժամանած տիկնիկային թատրոնը եւ «Սասուն» ազգագրական համոյթը:

Երջանիկ օր մըն էր, եթէ նկատի չունենանք, որ թէեւ Երեւան – Ախալքալաք հեռաւորութիւնը 150 մղոն է, երթալը տեւեց 12 ժամ, վերադարձը 13 ժամ, ձիւնի փոթորիկի մէջ: Թիքի – բորան, մուր գիշերին… բայց հաւանաբար ատոր համար ալ Ջաւախքը հիմա աւելի սիրելի է:

Մեսրոպ Արք. Ախալքալաք իր կեցութեան ընթացքին այցելեց տեղւոյն նորահաստատ «12 ալիք» հեռատեսիլը, Արագովա գիւղը՝ ուր օրհնեց յիշատակը վաղամեռիկ 20-ամեայ աղջկան մը Հայաստանէն, որու յիշատակին հայրը՝ Նուրա Եալլեանը կառուցեր էր գողտրիկ եկեղեցի մը: Մեսրոպ Արք. այցելեց նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ վարչապետ Համօ Օհանջանեանի բնակարանը որ այժմ հիմնապէս կը ծառայէ իբրեւ երաժշտանոց, եւ ուր կ՚ուսանին 120 երախաներ:

Մեսրոպ Արք. վերջերս, երբ Մոնրէալ կը գտնուէր, փորձեց բարերար գտնել եւ այդ բնակարանը վերածել տուն – թանգարանի: Չյաջողեցաւ, բայց կը շարունակէ յուսալ:

ԱՄԱՆՈՐԸ «ԱՐՈՎԵԱՆ» ՈՒՂՂԻՉ ՏԱՆ ՄԷՋ

Շնորհիւ Տիթրոյթէն Տէր եւ Տիկին Գալուստ եւ Էմմա Սողոյեան ամոլին, արդէն չորրորդ տարին է որ «Արովեան» պատանեկան ուղղիչ տունը եւ կանանց բանտը Ամանորի առթիւ կ՚ունենան յատուկ ուրախ օր: Այս տարի ալ Մեսրոպ Արք., Կոտայքի թեմի Առաջնորդ Առաքել Եպիսկոպոս Քարամեանի եւ Զարենցաւանի հովիւ Սահակ Քահանայ Մարգարեանցի, ինչպէս նաեւ «Մեծն Ներսէս» Բարեգործական հիմնադրամի տնօրէնութեան անդամներուն հետ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 30-ի կէսօրէն այցելեց բանտ, ներկայացաւ տնօրէն Պր. Նուրա Ջամալեանին, եւ կրցաւ հաճելի օր մը պարգեւել բանտարկեալ պատանիներուն եւ կիներուն:

Այս բանտը, որ պաշտօնապէս կը կոչուի Հայաստանի Հանրապետութեան քրէակատարողական «Արովեան» հիմ – նարկ, հիմնականին մէջ բանտ է, ուր կան շուրջ 100 պատանիներ, եւ նոյնքան եւ աւելի կիներ: Այս «Գաղութը», որ հիմնուած էր 50ական Թուականներուն, իր տեսակին մէջ եզակի հաստատութիւն է, եւ մեծ եւ բարեյար դեր ունի: Յաճախ բանտէն ելլող տղաք եւ կիներ օրինապահ քաղաքացիներ կ՚ըլլան, եւ պատուով կ՚ապրին իրենց կեանքը:

«Արովեան» գաղութը իւրայատուկ է այն հանգամանքով, որ ունի իր սեփական տնտեսութիւնը, եւ, բանտարկեալները, եթէ դպրոց չեն երթար, անպայման կը զբաղին ագարակին մէջ կամ այլուր: Արդարեւ, գաղութի ունի 100-է աւելի կովեր, նապաստակ, խոզ, մեղու: Ունի նաեւ դազգահանոց եւ, վերջերս ալ հաստատուած է աքուարիում մը: Անցեալ տարի գաղութը Հայաստանի միւս բանտերուն եւ կալանավայրերուն կրցաւ «նուիրել» 50 թոն միս:

Այս տարի ալ, շնորհիւ Սողոյեան ամոլին, բոլոր տղաները ստացան երկարաճիտ կօշիկ, եւ բոլորը միասին, ամանորեան շքեղ սեղան:

Բայց յատկապէս յուզիչ էր Կիրակի առաւօտեան կատարուած մկրտութեան կարգը: Երկու աղջիկներ Էլիզաբէթա եւ Սուզաննա, որոնք ծնած են բանտին մէջ, բանտարկեալ մայրերէ, մկրտուեցան՝ կնքահայրութեամբ «Մեծն Ներսէս»-ի տնօրէն Պր. Սերգէյ Յարութիւնեանի եւ Տիգրան Գալստեանի: Նոյն օրը մկրտուեցան նաեւ 22 բանտարկեալ պատանիներ:

Բանտի հանդիսարանի մուտքին ծանօթ արուեստագէտ Պր. Եդուարդ Ղազարեան ցուցադրութեան դրած էր իր մանրակերտ գործերը՝ ուր, ասեղի ծակին մէջ կրնայիք տեսնել խումբ մը ուղտեր, բրինձին հատիկի մը վրայ՝ 10 խաչքար, օրինակելի գործ՝ բոլորին համար:

Օրուան երկրորդ կէսին բանտարկեալներուն համար ելոյթ ունեցաւ «Սասուն» ազգագրական խումբը, ղեկավարութեամբ Անդրանիկ Սրկ. Մանուկեանի: Հրաշալի էր տեսնել՝ որ մեր բանտարկեալ փոքրիկ եղբայրները բոլորն ալ կրնային «քոչարի» պարել, երգել եւ ուրախանալ, յոյսով նայիլ ապագային:

բեւանէն հազիւ դուրս ելած, Սեւանի ճամբուն վրայ, Դողի Գագոյին եկեղեցին: Դաւթաշէնի կամուրջն հազիւ անցած, եռանկինաձեւ, պիտի ըսէի տձեւ, անհոգի, ուրիշ եկեղեցի մը սիրուն փէլոյի՞ն: Ուրիշ հրէշութիւն մը, նոր Այնթէպ արուարձանին մէջ, որ աւելի հնդկական փակոտայի կը նմանի, քան հայկական տաճարի: Վստահ եմ որ, նման բարերարներ ունին, բայց քիչ մը աւելի շնորհք ունեցող եկեղեցիները Վայքի, Մալիշկայի, Սպիտակի, Մասիսի, Քանաքեռի եւ այլն, շատ անգամ բարեկեցիկ տեղացիներու հանգանակութեան գումարներով կառուցուածները, աւելի շնորհք ունին, քան միւսները. սակայն, որպէս գեղագէտ, եւ հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրող եւ սիրահար, պիտի խնդրէի ջերմօրէն, մեր սիրելի նոր ճարտարապետներէն, որ յարգեն հայ ճարտարապետութեան աւանդութիւններն ու ՉԱՓԻ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ. կարդան Թորամանեանի, Ղաֆադարեանի, Յարութիւնեանի եւ միւս մասնագէտներուն ուսումնասիրութիւնները եւ չշեղին դէպի վրացական երկարագմբէթ ոճը, որ իր կարգին, շեղում մըն է, հայկական ոճին, եւ յարգեն գմբէթի եւ գանգուածի ներդաշնակութիւնը, որուն ամենախօսուն օրինակը, 1300 տարի է, հպարտ կանգնած է դէմերնիդ – ՍՈՒՐԲ ՀՌԻՓՍԻՄԷՆ, 618 Թուականէն: Արդեօք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Նորաշէն տաճարի ճարտարապետը, բնաւ Էջմիածին չէ՞ գացած, աչք մը տալու, հայ ճարտարապետութեան այդ աննման գոհարին:

ՀՑԴ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ինչպէս ընթերցողները գիտեն, երբ Արթին վերջին անգամ խուզարկեց Տիկին Մաքրուհիի տունը, հոն ապաստանած երիտասարդներէն երկուքը միայն «ձերբակալուած էին», որովհետեւ միւսները յաջողած էին փախչիլ:

Տիկին Մաքրուհիի ձերբակալութենէն յետոյ անոնցմէ երկուքը վերադարձան կրկին նոյն տունը: Միայն Տրդատ եւ Եղիա Սամէն այլեւս ուրիշ տեղ գացին ապաստան փնտռելու:

Տրդատ մէկ – երկու օր հոս ու հոն թափառելէ ետքը վերջապէս ծանօթի մը միջոցաւ տեղաւորուեցաւ յոյն ընտանիքի մը տանը մէջ, դարձեալ Թաթլա պաշիի կողմերը:

Տանը ետեւի կողմը սենեակ մը տուած էին իրեն, որուն երկու պատուհանները կը բացուէին նեղ լուսանցքի մը վրայ: Այդ լուսանցքին միւս կողմը ուրիշ տան մը պատուհանները կ՚երեւային:

Երիտասարդը հազիւ այս նոր սենեակին մէջ հաստատուած էր, պատուհաններու վարագոյրները գոցած էր հետաքրքիր նայուածքներէ զերծ մնալու համար:

Երեք օրէ ի վեր հոն կը գտնուէր, երբ իրիկուն մը կանացի գեղեցիկ ձայն մը իր ուշադրութիւնը գրաւեց: Յունական զուարթ եղանակ մը կ՚երգէր կինը: Քիչ մը ատեն մտիկ ընելէ ետքը երիտասարդը ինքնիրեն ըսաւ.

«Այսչափ գեղեցիկ ձայն մը ունեցողը ինքն ալ ապահովաբար գեղեցիկ ըլլալու է»:

Այս խորհրդածութիւնը ընելէ ետքը կամաց մը ոտքի ելաւ, մօտեցաւ պատուհանին եւ վարագոյրը կամաց մը բանալով՝ դուրս նայեցաւ:

Արդարեւ երգչուհին գեղանի մանկամարդուհի մըն էր՝ նուրբ դիմագիծներով:

«Ձեմ սխալած ենթադրութեանս մէջ» – ըսաւ ինքնին:

Կինը, պատուհանին առջեւ նստած, իր երգը կը շարունակէր՝ միեւնոյն ատեն կարկտուք ընելով:

«Յոյն ըլլալու է, – խորհեցաւ Տրդատ, – գոնէ դէմքը այնպէս կարծել կու տայ»:

Իր սենեակին մէջ գրեթէ բանտարկըւած՝ երիտասարդը այնքա՜ն զրկուած էր արտաքին աշխարհէն, որ անդուսպ փափաք մը զգաց այդ գեղանի կնոջ հետ խօսակցութեան մտնելու:

«Այդ կինը յոյն է, – ըսաւ ինքնին, – ես բաւական յստակօրէն եւ սահուն յունարէն կը խօսիմ, կրնամ ինքզինքս յոյն ձեւացնել, այս կերպով որեւէ վտանգ չսպառնար ինծի»:

Իր սովորական յանդգնութեամբ երիտասարդը վարագոյրը մէկ կողմ ըրաւ, պատուհանը բացաւ եւ գլուխը դուրս երկնցուց:

Կինը գլուխը դարձուց դէպի բացուող պատուհանը եւ երիտասարդը նշմարելով՝ յանկարծ երգը դադրեցուց:

– Եթէ ինծի համար լռեցիք, անմիջապէս կը հեռանամ, օրիո՛րդ, – ըսաւ երիտասարդը:

Գեղուհին չպատասխանեց, բայց թեթեւ մը ժպտեցաւ:

Այդ ժպիտը քաջալերանք մը եղաւ Տրդատին համար:

– Ի՜նչ գեղեցիկ ձայն ունիք, – ըսաւ:

Գեղուհին չպատասխանեց, բայց իր տեղէն չշարժեցաւ, ինչ որ նոր քաջալերանք մը եղաւ երիտասարդին համար:

– Հասկցայ, որ մինչեւ որ չհեռանամ, ձեր երգը պիտի չսկսիք:

Եւ իրաւցընէ ետ քաշուեցաւ պատուհանին առջեւէն:

Կինը վերսկսաւ երգել:

Տրդատ վերադարձաւ պատուհանին քով: Այս անգամ կինը իր երգը չդադրեցուց:

– Գործը լաւ ճամբու մէջ է, – ըսաւ երիտասարդը յունարէն լեզուով՝ խօսքը գեղուհիին ուղղելով, – ես բաւական երգեր գիտեմ, բայց ասիկա առաջին անգամն է, որ կը լսեմ:

– Անցած տարի շատ կ՚երգէին, – պատասխանեց կինը, – զարմանալի է, որ չէք լսած:

– Անցած տարի ես հոս չէի, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Ուրեմն նո՞ր եկած էք Պոլիս:

– Քանի մը ամիսէ ի վեր:

– Միշտ այդ տո՞ւնը կը բնակիք:

– Ոչ՛, մէկ քանի օրէ ի վեր հոս սենեակ վարձած եմ, եթէ աւելի առաջ բնակած ըլլայի, ձեզի հետ արդէն բարեկամացած կ՚ըլլայի, կարելի՞ բան է, որ ձեզ նման գեղեցիկ դրացուհի մը ունենայ մարդ եւ հետը ծանօթութիւն չհաստատէ:

(Շար. 144)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նուրհան Իփլիքճեանի մահուան առթիւ «Յառաջ»ին կը նուիրեն. – Տիկին Գեղանոյշ Քիլէճեան (Գալիֆորնիա) 25 տոլար։
A la mémoire de **Nourhan Iplikdjian** Mlle Mistra Furlan fait un don de 31 euros à «Haratch».

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տիկին Վերժին Ուզունեանէ Տիկին Շնորհիկ Փափազեանի մահուան առթիւ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»**
présente
«WELCOME TO GLENDALE»
Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN
Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN
Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Հովանաւորութեամբ
ԽՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
Կազմակերպութեամբ
ՊԱՏՃԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
Գրական Երեկոյթ
Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»
Նոր Հատորին
Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ
Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (ընթերցումով)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (կիթառով)
Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux
Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն։
Մուտքը ազատ է։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ
ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կը ներկայացնէ իր յօրինումներու նոր սալիկը (CD)
Կը մասնակցին դաշնակահարներ՝
ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ
Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20.30–ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ
13րդ ՇԱՐՔ (Բ.ՇՐՋԱՆ)
Կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ
(գրուած՝ 1906 թ.)
Դրամա
Երեք գործողութեամբ
Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16–ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 ֆրանք

Offre d'emploi
Maison de retraite arménienne recherche :
OUVRIER PROFESSIONNEL
toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B
Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et
L'UGAB - PARIS
vous convient à un projection du film de
MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)
Voice from the Lake
(52 mn)
consacré aux événements de 1915 à Kharpert
suivie d'une conférence
d'ARA SARAFIAN
(historien et éditeur britannique)
Kharpert 1915
(en arménien)
le 18 janvier à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

VOYAGE en ARMENIE
OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
Du 15 au 22 avril (prix: 1.065 euros)
organisé par SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE.
S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros à SPFA)
auprès du pasteur Sahagian, SPFA
1, rue Cabanis, 75014 Paris
☎ 01 47 35 30 23 ou 06 83 09 08 19
(Programme détaillé sur demande)

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **par sa METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours**, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.
Pour tous ces cours et le manuel, RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18
VENDREDI
18 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.343

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

77e ANNEE — N° 20.343

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 16 / 17)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԱՄՆ-ու դեսպանը Ռ. Ուիլըրն նախագահ Ալիեւի հետ հանդիպումէն յայտնած է թէ անցեալ շաբաթ նախագահ Պուշի հետ ունեցած տեսակցութեան այս վերջինը կարելի համարած է ղարաբաղեան խնդրին լուծումը մինչեւ տարեվերջ: Ազրպէյճանական «525-րդ» թերթին համաձայն, դեսպանը հայ-ազրպէյճանական յարաբերութիւններուն մասին զրոյց ունեցած է ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Փաուըլի հետ ալ որ կողմնակից գտնուած է Ազրպէյճանի հետ գործակցութիւնը ընդլայնելու եւ բոլոր հնարաւորութիւնները օգտագործելու Ղարաբաղի հարցը կարգաւորելու համար: Դեսպանը ըսած է թէ ամերիկացի կարգ մը պաշտօնատարներ մօտ ատենէն Բաքու կ'այցելեն յարաբերութիւններու ընդլայնումի յետագայ քայլերու հեռանկարով:

Հ. Ալիեւ յայտնած է թէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ բանակցութիւնները կը շարունակուին, բայց կողմերը օգնութեան պէտք ունին: Ան աւելցուցած է թէ թիւ 907 բանաձեւին ջնջումէն ու գործակցութեան կարելիութիւններու ընդլայնումէն ետք, միասնաբար պէտք է խնդիրը լուծուի: Դեսպան Ուիլըրն յայտարարած է թէ ԱՄՆ-ու նպատակն է համնիլ Ազրպէյճանի տարածքային ամբողջականութեան ապահովումին:

ԱՄՆ-ու Բաքուի դեսպանը հանդիպում ունեցած է Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Աբիեւի հետ եւս որ յայտնած է թէ ազրպէյճանցի ժողովուրդին հիմնական խնդիրը «գրաւուած» հողերու ազատագրումն է եւ երկիրը կը մտահոգէ «Հայաստանի ունեցած զանգուածային ոչնչացման զէնքը» որ սպառնալիք է ամբողջ շրջանին համար:

ԿԻՊՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԼԵՐԻՏԵՍԻ ԵՒ ՏԵՆՔԹԱՇԻ ՄԻՋԵՒ

Կիպրական հարցին միացեալ լուծում մը գտնելու նպատակով նոր բանակցութիւններու սկսած են կղզիին յոյն նախագահն ու թրքական բաժինին ղեկավարը: Բանակցութիւնները տեղի կ'ունենան Լեֆքոշայի մէջ ուր իրենց միացած է ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Ք. Աննանի Կիպրոսի յատուկ ներկայացուցիչը՝ Ալվարօ տէ Սոթօ: Այս վերջինը յայտարարած է թէ երկու ղեկավարները չինիչ բանակցութեան մը սկսած են որ յուսադրիչ է: Բանակցութիւններու առաջին փուլին նիւթ եղած է անյայտացած անձերու հարցը:

Նոյն բանակցութիւններուն անդրադարձած է Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին պատասխանատու յանձնախումբէն Կ. Վէրհէօկըն, գերմանական մամուլին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին: Ան պատասխանելով՝ Կիպրոսի հարցին լուծումին պարագային Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին բանակցութիւնները կը սկսի՞ն, հարցումին, ըսած է. «Թուրքիա Կիպրոսի հարցին մէջ պարտք ունի: Արդէն պարտաւոր է ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհուրդին որոշումներուն ուղղութեամբ ընդհանուր քարտուղարին խաղաղութեան ջանքերուն նեցուկ կանգնելու»: Ինչ կը վերաբերի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան նիւթին, Վէրհէօկըն Թուրքիոյ կողմէ իրենց հարկաւոր նկատած քայլերուն առնուիլը բաւարար ազդակ չի նկատեր այդ անդամակցութեան մասին բանակցութիւններու սկսելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՄՆ-ՈՒ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետը Պ. Էճեվիթ որ տասը պատուիրակութեամբ մը Ուաշինկթըն գացած է, առաջին հանդիպում մը ունեցած է փոխ-նախագահ Տ. Չէնէյի հետ, Սպիտակ Տան մէջ: Չէնէ գովասանած է Թուրք կառավարութեան տարած աշխատանքը: Էճեվիթ իր զօրակցութիւնը յայտնած է ԱՄՆ-ու Աֆղանիստանի քաղաքականութեան, աւելցնելով որ պատրաստ են դեր ստանձնելու երկրին վերակառուցումին եւ յատկապէս բանակին վերակազմակերպման մէջ: Էճեվիթ փափաք յայտնած է նաեւ որ ԱՄՆ-Թուրքիա առեւտուրի ծաւալները մեծնան:

Թուրք վարչապետը տեսակցութիւն մը ունեցած է Միջազգային Դրամական Հիմնարկին նախագահին հետ ալ. վճռակամութիւն յայտնած է տնտեսական բարեփոխումները շարունակելու, ինչ որ գոհունակութիւն պատճառած է խօսակիցին: Սակայն, դրամական շրջանակներու հետ այս ու այլ հանդիպումներով Էճեվիթի բուն հասկցուածը այն եղած է որ իր երկիրը տնտեսական լուրջ օժանդակութեան կարիք ունի եւ առոր կապուած է Իրաքի հարցին մէջ հետեւելիք ուղղութիւնը: Այլ խօսքով՝ Թրքական կողմը կ'ուզէ որ 5 միլիառ տոլարի զինուորական պարտքը ջնջուի, իսկ իրաքեան միջամտութեան մը համաձայն գտնուելու համար ԱՄՆ յառաջիկայ երեք տարուան ընթացքին 15 միլիառ տոլար տան Թուրքիոյ: Էճեվիթ եւ Տնտեսութեան նախարար Ք. Տէրվիշ նոյն նիւթին մասին խօսած են Համաշխարհային Դրամատան նախագահին եւ Միջազգային Դրամական Հիմնարկին տնօրէնին հետ:

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական – դրամական մարզին, Ուաշինկթընի շրջանակները եւ քաղաքական դէմքերը այն տեսակէտը յայտնած են թէ ԱՄՆ Թուրքիոյ տնտեսական տագնապէն ելքին օժանդակելու պարագային, Անգարա պիտի չհակառակի Իրաքի վրայ ամերիկեան հաւանական յարձակումի մը:

Թրքական պատուիրակութեան Ուաշինկթընի հանդիպումներուն Թուրքիոյ համար բարենիշներ նկատուած են միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարին անոր զօրակցութիւնը, Կիպրոսի հարցը լուծելու նպատակով ձեռնարկուած երկխօսութիւնը, Եւրոպայի բանակին նիւթին մէջ գոյացած համաձայնութիւնը եւ Հայաստանի քաղաքացիներուն Թուրքիա մուտքի արտօնութեան առնչութեամբ վերջերս բերուած դիւրութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ, հարցազրոյցի մը մէջ, զոր տուած է «Ֆիկառօ»յի (Յունուար 17) կ'ըսէ թէ Իսրայէլ կ'ուզէ սպաննել պաղեստինցի բոլոր ղեկավարները: Կը մեղադրէ Իսրայէլացիները, որոնք ոչինչ կ'ընեն նուազեցնելու համար լարուածութիւնը: «Մեր հարցը, կ'ըսէ, Շարոնի հետ, այն է որ իրականին մէջ, համաձայնութիւն չուզեր: Հակամարտութիւնը կը նախընտրէ, որովհետեւ այդպիսով, ամէն բան կ'արգելակէ» Արաֆաթ տեղէն չի կրնար շարժիլ, բայց կրնայ մարդ ընդունիլ: Յունուար 15-ին, ֆրանսացի խորհրդարանականներու պատուիրակութիւն մը ընդունած է, զոր կը գլխաւորէր Փիէր Լըլուշ: Այս վերջինը եւ իր պաշտօնակիցները չեշտած են թէ բանակցութիւնները պէտք է վերսկսին Շարոնի եւ Արաֆաթի միջեւ:

ՊՈՒՏԻՆ, Փարիզէն ետք, Լեհաստան անցաւ եւ այդ առաջին այցելութեան առթիւ կարեւոր քայլ մը առաւ ծաղկեպսակ մը զետեղելով այն յուշարձանին, որ ձօնուած է ոչ համայնավար դիմադրութեան, զգլուած Ստալինի կողմէ: Խորհրդանշական քայլ մը, որու Լեհերը շատ կը սպասէին: Անոնք կ'ակնկալէին նաեւ որ Պուտին ներողութիւն խնդրէ 4000 սպաներու գնդակահարման համար (1940-ին Քաթինի, անտառը խորհրդային քաղաքական ոստիկանութեան կողմէ): Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Պուտին, մամուլի ասուլիսի ընթացքին, փորձած է սիրաշահիլ ունկնդիրները, երբ հարցը կը վերաբերէր արտայայտութեան ազատութեան, հրաւիրելով զիրենք որ «լաւ հասկնան Ռուսաստանը շատ դժուար կացութեան մը մէջ», բայց շատ խիստ եղած է Չէչէնիոյ պարագային: Չէ վարանած ըսելու որ չէչէն անջատողականները «ոճրագործներ են» եւ թէ լուծումը զանոնք բանտարկել կամ ոչնչացնել է:

ՄԻՇԷԼ ՓՈՆԻԱԹՈՎՍԿԻ, Ներքին նախկին նախարար, մեռաւ 79 տարեկանին: Մտերիմ բարեկամ Ժիսքար տ'Էսթէնի, իշխան Միշէլ Փոնիաթովսկի ծնած էր Փարիզ 1922-ին, ծագումով լեհ ընտանիքի մը մէջ: Ներքին նախարար կը դառնար Ժիսքարի օրով (1974), բայց, Ժան տը Պրէօյի սպանութեան առեն, 1976, կասկած կար որ տեղեակ եղած է ծրագրէն եւ կը ստիպուէր հրաժարիլ 1977ին: 1989-ին, համախոհ էր Լը Փէնի եւ կ'ըսէր թէ «ան լաւ հարցումներ կ'ընէ գաղթողներու մասին, որոնց գէշ պատասխաններ կը տրուին»:

ՄԵԹՐՕ ԿՈԼՏՈՒԻՆ ՄԷՅԸՐԻ ստիւտիոն կրնայ ի մօտոյ ծախու հանուիլ 7 միլիառ տոլարի, ըստ Լոս - Անճելըս Թայմզ օրաթերթին: ԷՄ-Ճի-ԷՄ-ի բանբերի մը համաձայն, որու տէրն է միլիառատէր Գըրք Գըրգորեան, ընդունած է որ ստիւտիոն կը նախատեսէ ծուլումներու ճամբով զանազանուիլ: Միւս կողմէ Գըրք Գըրկորեան այլ ճիւղի մը մէջ ալ կը հետաքրքրէ մամուլը: 84 տարեկանին, իր նախկին կինը (որու հետ մէկ ամիս ամուսնացած մնացած է), 36 տարեկան, Լոս - Անճելըսի դատարանին առջեւ 320 հազար տոլար կը պահանջէ, իր երեք տարու աղջնակին համար:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Ծերակոյտը օրէնք մը քուէարկած է Յունուար 16-ին, որ թոյլ կու տայ Պետութեան ղեկավարին պատերազմական վիճակ հռչակել երբ «յարձակում գործուի Ռուսաստանի դէմ կամ յարձակման սպառնալիք ըլլայ»:

ՎԻՐՃԻՆԻԱՅ (ԱՄՆ) համալսարանի մը մէջ, իրաւագիտութեան ուսանող մը որ դժգոհ էր իր ստացած թիւերէն, կրակ բացած է եւ երեք հոգի սպաննած, որոնց մէջ իրաւաբանութեան ճիւղին տեսուչը:

ՄԱՄՈՒԼ

«PARIS-MATCH»

(24 janvier, N° 2748)

Henri Verneuil adieu l'ami

EN 1924, ACHOD MALAKIAN, UN PETIT GARCON DE 4 ANS DEBARQUE A MARSEILLE

Շաբաթաթերթը վեց նկարազարդ էջեր նուիրած է Աշոտ Մալաքեանին: Հին նկարներ ցոյց կու տան Արաքսի եւ Յակոբ Մալաքեանը, Աշոտը 3 տարեկանին, իր երկու ամուսնութիւնները, չորս զաւակները, ինչ որ գրել կու տայ լրագրողին. – «ses deux femmes et leur quatre enfants, c'était ça, le clan de l'Arménien».

Զաւակ, կը գրէ թերթը, 1915-ի ցեղասպանութենէն վերապրողներու, Անրի Վերնէօյ երբեք չէ մոռցած իր ծագումը: 65 տարեկանին է որ կը մեծարէ իր ծնողքն ու ժողովուրդը: 1985-ին, գիրք մը կը գրէ «Մայրիկ» որ Պէսթ – Սելլերի մը կը վերածուի: Ֆիլմին մէջ, մօրը կու տայ Գլօտիա Գարտինալի եւ Օմար Շարիֆի ալ հօրը դիմագիծը: Ինք ալ քահանային դերը կը ստանձնէ հօրը յուղարկաւորութեան: Մեծ սէր մը կը տածէր իր ընտանիքին հանդէպ: Չորս զաւակ ունեցած է, վերջին երկուքը 65 եւ 69 տարեկանին: Կը սիրէր ըսել որ իր նախընտրած դերը հօր դերն է: Փոքր տղան մկրտած էր Հայաստանի լիճի մը անունով եւ աղջիկը Գայեանէ մօրաքրոջ անունով: 1999-ին սակայն, այս երջանկութիւնը վերջ կը գտնէ ամուսնալուծութեամբ: Հարուածը ծանր է իրեն համար, բայց, աւելի քան երբեք կը չփացնէ իր զաւակները: Անոնց հետ, գիտցած էր յարաբերական դարձնել իր մեկնումը. – «Կը ջանամ մահուան մասին մտածել առանց տխրութեան: Արկած մը չէ, օրէնք մըն է»:

Երկար յօդուածով մը, Ժան – Փիէր Պուլքսու կը ներկայացնէ ամբողջ կեանքի մը պատմութիւնը, որու մօտէն ծանօթ է:

Շարժանկարի մարզին մէջ, յօդուածագիրը ամբողջ պատմականը կ'ընէ ֆիլմերուն, հասնելու համար վերջին երկուքին՝ Մայրիկ եւ 588 ուէ Փարատի, որոնց համար չի վարանիր ըսելու որ անոնք միայն «վարկի յաջողութիւն մը գտան» ու կը շարունակէ խոստովանելով որ Վերնէօյ շատ ազդուած էր այդ կէս – ձախողումներէն: Այլեւս երբեք սթիւտիոներու ճամբան պիտի չբռնէ: Կը ծախէ Նէօյիի առանձնատունը եւ Զուիցերիա կը փոխադրուի, նախ Լօզան, ապա Ժընեւ, ամբողջ ժամանակը նուիրելով Սեւանի եւ Գայեանէի: 1999-ին, Ա. Վերնէօյ կը բաժնուի Վերոնիքէն, որ Գահիրէ կը մեկնի եգիպտաբանութեան տոքթորա մը պատրաստելու, Գայեանէ կ'ընկերանայ մօրը, Սեւան իր քովը կը մնայ: Փաթրիք, Միացեալ – Նահանգներ հաստատուած է, Սոֆի, ամուսնացած, հարա մը կը վարէ Կուատըլուփի:

Յօդուածագիրը կը շարունակէ ըսելով թէ Վերնէօյ փոխադրուած էր Փարիզի 17-րդ թաղամասի մեծ յարկաբաժին մը եւ 2000-ի վերջ իր ասպարէզին պսակը կ'ըլլար ընտրութիւնը Գեղարուեստից ակադեմիա: Վերջին արձակուրդը կ'անցը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ

Մանհաթթընի մոխիրներէն մինչեւ Աֆղանիստանի փոշիները, ամերիկեան կայսերական նախագահութեան ախորժակը կրկին բացուած է, երբ կը կարծէինք որ պաղ պատերազմի վերջանալուն եւ Գլինթընի գալուստով, վերջ գտած ըլլար. «Մարինզները» կրկին յարութիւն առած են, ամերիկեան կայսրութեան երկաթէ բազուկները:

Երբեմն հեռատեսիլը այնպիսի գերիրապաշտ նկարներ կը սփռէ, կարծես Տալիի աշակերտները գործի անցած ըլլան շարժուն նկարներով:

Ռոպոտնման «մարինզներ», կարծես ուրիշ մոլորակէ մը անկարգելով իջած, միջնադարեան աշխարհի մը մէջ, Քանտահար, քօղարկուած կիներու, բոկոտն մանուկներու, թափթփած մարտիկներու զարմացական նայուածքներուն տակ, անդէմ սաղաւարտներով, ամէն կողմէն դուրս ցցուած անթէններով (ձայնընկալուչ), մանր համակարգիչներով, նախագահ – կայսրի մը հրամանին տակ, որ կրնայ ուզածը – ե՛րբ, ինչպէս և ուր ուզէ – ընել եւ կրնայ նոյնիսկ վերջնագիր տալ Իրաքին, սպառնալով յարձակում, դաշնակիցներու կարծիքն ալ արհամարհելով: Ամերիկան կատակ չի տանիր. երկինքէն երկիր իջած է:

Երկու մշակոյթներ եւ դարեր իրար բաժնող պատերազմի մը զոյգ երեսները շատ բացայայտօրէն դէմ դիմաց կը գտնուին, ամէնէն աւելի կատարելագործուած հրթիռներ, միջնադարեան, բրածոյացած ցեղախումբերու դիմաց, ելեկտրոնիկ գերզգայուն կազմածներ, ընդդէմ արինարբու մոլլաներու, հրապարակ իջած, այս տարօրինակ պատերազմին, որ օրէ օր, նուազ տարօրինակ է, եւ ամէն օր աւելի պատերազմ:

Պահ մը մարդկութիւնը, այն պատրանքը ունեցաւ, որ սա, պատմութեան մէջ պիտի մնայ, որպէս անդէմ թախում մը, հեռավարիչներով (թէլէգոմանտ) եւ իմաստուն ռումբերով եւ այսր – կարմիր հրթիռներով կատարուած: 2000 «մարինզներու» Քանտահար իջնելով, հարցը բոլորովին կը փոխուի, ոչ միայն որակական ոստումի մը իմաստով, այլ ո՞վ գիտէ, ռազմավարական ի՛նչ նպատակներ հետապնդելով, երբ վտանգը կը դառնայ անմիջական եւ իրական, քանի հեռուներէն հասնող «իմաստուն» ռումբեր չեն, որ կ՚իջնեն ցած, այլ Երկրի լաւագոյն «զաւակները», միսով – ոսկորով, կրակին դիմաց կը գտնուին: Այս վայրկեանէն, Ամերիկան, որպէս առաջին անձ, ճակատին վրայ է: Զի գործեր փայթթոցաւոր, դաշնակից, գործակից զինեալներու կռնակէն, բազմապատկելով դաւաճան իսլամական հարուածներու վտանգը հաւասար Վիէթնամի, Պէյրութի, Մոկատիշիոյի ճակատներուն:

Արդէն, պատերազմի առաջին շաբաթներուն, Պուշի տուած վերջնագիրը, Սատտամին, կը նշանակէր թէ Աֆղանիստանը ընդհանուր ծրագիրին առաջին երեսն էր միայն: «Մարինզներու» գործի անցնիլը, ցոյց կու տայ որ, Պէն Լատէն եւ իր Ալ Քայտա կազմակերպութիւնը ոչնչացնելու համար, անհրաժեշտ էր, ամբողջ երկիրը հսկողութեան տակ առնել. բան մը որ տեղացի դաշնակիցները, պիտի չկարենային ընել: Ինչպէս յայտնի եղաւ Թալանի եւ յարձակումի ենթարկուող լրագրողներու դէպքերէն:

«Մարինզները», խաղաղութեան կամ մարդասիրական օգնութիւններ բերելու համար չեն գտնուիր, այսօր, ճակատին վրայ, ամէնքս գիտենք, թէ ի՛նչ է անոնց դերը, նման պատերազմներու ընթացքին: Սակայն, ոչ մէկ բողոքի ձայն կը բարձրանայ Արեւմուտքի մէջ, ինչպէս կը պատահէր անցեալին (Վիէթնամ, Պէյրութ, Մոկատիշիօ եւ այլն), Սեպտեմբեր 11-ի տուած ցնցումը, այնքան հզօր եղած է, որ ո՛չ ոք կը մտածէ հետեւանքներու մասին: Պատերազմական հրետանին, ամէն օր, քայլ մը աւելի կը յառաջանայ: Ամերիկացի մանուկ – ժողովուրդին հաճելի ըլլալու համար, ամէնքն ալ, պարտաւոր կը զգան, նոյնիսկ ձախակողմեան կոչուած մտաւորականութիւնը, իրենց իղձերը զոհացնող նախագահին չհակառակիլ, ոչ մէկ կերպով, նոյնիսկ ծայրայեղ աջակողմեանները, որ սկզբունքով, միշտ հակառակ եղած են, կեդրոնական կառավարութեան հզօրացումին: Իրենք չէի՞ն, նոյն մտավախութենէն առաջնորդուած, Գլինթընի դատական գլխացաւեր ստեղծողները...:

Այսօր, Պուշ, առանց իրաւական դժուարութիւններու հանդիպելու, կրնայ այնքան իրաւունքներ գործադրել, որ նոյնիսկ իր հօրը տրուած չէին, Ծոցի պատերազմի ընթացքին: Ահաբեկիչներու ստեղծած սարսափին ու ցնցումը այնքան մեծ է, որ ամերիկեան Գոնկրէսը, պատերազմական ամէն տեսակ իրաւասութիւն շնորհած է իրեն: Կրնայ նոր օրէնքներ հանել. անցեալ տասնեակ տարիներու Սահմանադրական սահմանափակումները շրջանցել, առանց դժուարութեան: Կրնայ զինուորական նաւատորմիղը, օդուժը, ցամաքային բոլոր ենթաբաժանումներով, ուզածին պէս գործածել, անհաշիւ գումարներ ծախսելով՝ պետական գանձանակէն, առանց դոյզն առարկութեան ենթարկուելու որեւէ մէկու կողմէ:

Սեպտեմբեր 11-ի դէպքէն անմիջապէս վերջ, Ուաշինկթընի խոհեմ եւ իմաստուն քայլերը, միջազգային հաւանութիւն մը ձեռք ձգելու, Պուշի համար այլեւս, ոչ մէկ կարեւորութիւն ունին: «Մարինզները» ճակատ ղրկելով, ան, գործնականացուց, ինչ որ, շատ անգամ ըսած էր իր դաշնակիցներուն, թէ այս պատերազմը, միայն Ամերիկայի պատերազմն է, յենելով երբեմն – երբեմն, այն դաշնակիցին վրայ, որ ՆՈՐ ԿԱՅՍՐԸ, յարմար դատէ ընդունիլ: Այս ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆԸ կարենալ ոտքի պահելու համար, ստիպուած է, տագնապի մթնոլորտը միշտ վառ պահել, մահ եւ արցունք խոստանալ իր ժողովուրդին, որպէսզի լաւատեսութեամբ չտկարանայ:

Ահաբեկչութեան պատճառած անսպասելի հետեւանքներէն մէկն ալ, սահմանադրական իշխանութեան տկարացումը եղաւ, ի նպաստ նախագահականին: Մէկ խօսքով, երիտասարդ, աննշան, հրեայ, պաշտօնեայ աղջիկի մը (Մօնիքա Լեւինսքի) կործանածը, Պէն Լատէն, առանց ուզելու, վերադարձուց նախագահին:

ՅԻՊԷ

14 - 01 - 02

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՀԵՌՈՒՍՏԱՏԵՍԻԼԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Յարգարժան պարոն ՏՆՕՐԷՆ

Թոյլ տուէք Ձեր միջոցով մաղթել ամենայն բարիքներ ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ առթիւ, Ձեր վարչութեան ողջ անձնակազմին առանց խտրութեան որքան որ փոքր համարուի նրանց զբաղեցրած դիրքն ու պաշտօնը:

Ձեր ձեռնարկութեան կարեւորութիւնը գիտակցելով է, որ ներկայացնում եմ կից մաղթանքներս, յուսալով, որ եթէ նոյնիսկ անմիջական իրագործման հնարաւորութիւն չունենաք, գէթ որպէս պատգամ կը փոխանցէք Ձեր համապատասխան պաշտօնակիցների:

Հայաստան – Սփիւռք բարոյական կապի հիմնական գործօնն է մամուլը իր բազմազան տեսակներով՝ լրագիր, հեռատեսիլ, լրասփիւռ եւ արուեստը իր բազմազան երեսներով, որոնց մէջ իր ուրոյն եւ անփոխարինելի տեղն է գրաւում հեռատեսիլը: Նա կազմում է այն հիմնական պորտալարը, որով մենք փորձում ենք բարոյական սնունդ առնել եւ հայեցի դաստիարակութիւն ապահովել մեր աճող սերունդներին ի սփիւռս աշխարհի:

Մաղթում եմ որ, 2002-ը Ձեզ ուժ ու կարողութիւն (նաեւ միջոցներ) տայ, որ կարողանաք դիմադրել նախկին ռուսականացումից դէպի նոր արեւմտեան այլանդակ կապկային ընդօրինակումների հոսանքին:

Հաւատացէք, Պարոն Տնօրէն, որ հակառակ եմ ամէն տեսակի գրաքննութեան, բայց մաղթում եմ որ, 2002-ին Հայկական հեռատեսիլը ունենայ գեղարուեստական յանձնախումբ, բաղկացած՝ անշահախնդիր գրագէտ մտաւորականներից, որոնք քննիչի դեր պիտի չկատարեն այլ ուղղեն ու չտկեն այն ինչ որ անհարազատ է մեր հազարամեայ մշակոյթին:

Ի՞նչպէս կարելի է բացատրել Թոռնիկներիս, որոնց ստիպում եմ հայերէն լսել ու սովորել, այն խեղաթիւրումները որ մեզ ներկայացնում են հայրենի պաշտօնական ու գեղարուեստական հաղորդումները:

Մաղթում եմ որ, 2002-ին գործածութիւնից դուրս բերուեն ստար շոու համերգ, գոլդեն շոու անսամբլ, պրոդիւսեր, պաշտօնական դարձած՝ կոնկրետ պրոբլեմը, կոռուպցիան ու նոմինացիան, ռեժիսորն ու օպերատորը...

Այս ցանկը անվերջանալի է: Ձեմ չարաշահելու Ձեր համբերութիւնը:

Անվիճելի է որ երկիրը վերակառուցելու համար միջոցներ ու ժամանակ է պէտք: Բայց արդեօ՞ք անխախտ հայերէնը գործածելու համար եւս միջազգային դրամատան փոխառութեան կամ սփիւռքի հանգանակութեան ու հիմնադրամի կարիքը կայ:

Իսկ ի՞նչ ասել հեռատեսիլի այն մանկական շոու համերգների մասին երբ 7–10 տարեկան աղջնակներին բեմ են հանում մարմնավաճառ պարուհիների հագուստներով:

Պարոնա՛յք մշակոյթի պատասխանատուներ, ինչո՞ւ էք այլանդակում մեր երախաների անմեղ մանկութիւնը: Մի՞թէ այդ է յառաջդիմութի՞ւնը:

Մաղթում եմ որ, 2002-ին. «Ռուբիկոն»ի երբեք չկարողացանք հասկանալ թէ ի՞նչ գործ ունի այդ բառը մեզ հետ, խմբագրութիւնը օտարի հայելիով, որպիսի հաղորդավարուհին գէթ բեմ ելնելուց առաջ գլխարկը շտկի առաւել իւրայատուկ չլինելու համար, կամ փոխեն նրա տխեղերագնացի հագուստները:

Մաղթում եմ որ, 2002-ին հեռատեսիլի հաղորդավարները, որոնց ճնշող մեծամասնութիւնը բարձրագոյն թատերա – բանասիրական կամ մանկավարժական կրթութեան տէր է, գիտակցեն իրենց կատարած աւերի կարեւորութիւնը, քանզի նրանք կենդանի վարակիչ օրինակ են իրենց կեցուածքով, հագուստով, խօսքով (նրանք մերժում են բառի մէջ եղած բաղաձայնները հնչել) բազմահազար մանուկների համար:

Իսկ ի՞նչ ասել ամանորեայ «ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՇՈՈՒ» խեղաթիւրումների հաւաքածոյին, որի մտայղացումն ու բեմադրութիւնը պատկանում են ինչ որ պրոդիւսերի: Կ՚ուզեմ հարց տալ այդ յարգարժան պարոնին՝ արդեօ՞ք իր կինն ու աղջիկը այդ խմբի մէջն էին ու պատրա՞ստ են երթալու արաբական երկրներ պորտապար ներկայացնելու:

Ինչպէ՛ս չյիշել Պարոյր Սեւակի անմահ տողերը՝

Բաւական չէ՞:
Դուք ձեզնից ձեզ գողանաք
Եւ տեղը ուրիշ մէկը դնէք՝
ձեր փոխանակ

Մաղթում եմ որ, 2002-ը, վերոյիշեալ փոքր անհարթութիւնները յղկելուց բացի, նորից եւ նորից ամբողջ անձնակազմին բերի անսահման քաջառողջութիւն եւ բոլոր տեսակի բարիքներ, ամէն իղձերի կատարումով:

ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Փարիզ

Յունուար 2, 2002

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՎԵՐ. Ժ. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Յունուար 11-ին Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Հովիւ Վեր. Ժիրայր Լեւոնեան հանդիպեցաւ մամլոյ թղթակիցներու հետ պարզելու համար եկեղեցւոյ վերջին ամիսներուն գործունէութիւնը: Հանդիպումէն ետք Վեր. Լեւոնեան տեսակցեցաւ «Յառաջ»ի թղթակիցին հետ:

– Պատուելի հարցումս որչափ անփափկանկատ՝ այնչափ կարող է ձեր յստակ պատասխանի. աղանդաւո՞ր էք արդեօք:

– Աղանդաւոր չեմ, եւ մեր եկեղեցին հերձուած մը չէ: Մեր վարդապետութիւնը Սուրբգրային է, եւ Աւետարանական շարժումը ազգին ծոցը ծնունդ առած է, հայ հողին վրայ:

– Ո՞վ է այն ատեն աղանդաւորը:

– Ան, որ Աւետարանի ճշմարտութիւնը կ՚աղաւաղէ եւ տիեզերական եկեղեցւոյ սկզբունքը կը խախտէ: Քրիստոս կը սորվեցնէ ծառը բերած պտուղով ճանչնալ: Հայ աւետարանականը միշտ ալ բարի վկայութիւն եղած է շուրջիններուն:

– Հրապարակային ձեր ելոյթներէն մէկուն մէջ խօսած էք «դարձի» մասին, ինչ որ թարգմանուելով իբրեւ հաւատափոխութեան կոչ՝ վրդովում յառաջ բերած է գաղութի որոշ հատուածին մէջ: Կրնա՞ք ճշդել, թէ ի՛նչ նկատի ունեցած էք:

– «Դարձ» բառը միմիայն մէկ իմաստ ունի. դարձ անաստուածութենէն՝ Աստուծոյ, մեղքի կեանքէն՝ Քրիստոսի ճշմարտութեան:

– Սակայն ատեն – ատեն ձեր յարանուանութեան հասցէին կը լսուին Առաքելական Եկեղեցւոյ հոտէն հոգիներ գողնալու մեղադրանքներ:

– Իսկի Առաքելական Եկեղեցին նոյն Պուրկէն պողոտային վրայ է, հոսկէ քանի մը չէնք անդին: Գացէք հարցուցէք թէ 1925-էն մինչեւ օրս քանի՞ հաւատացեալ գողցած ենք իրենցմէ: Դարձը, զոր կը քարոզենք, ոչ մէկ կապ ունի Աւետարանական Եկեղեցիին յարելու հետ:

– Ի՞նչպէս կը բնութագրէք էջմիածնայ հետ ձեր յարաբերութիւնները:

– Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Վեհափառին օրօք կար փոխըմբռնում եւ լայնածաւալ համագործակցութիւն: Վեհափառը բազմամշակոյթ երկրի մը ծնունդ էր, ուր յարանուանութիւնները կը գոյակցէին՝ հանդերձ թէ՝ իրենց տարբերութիւններով, թէ՛ քրիստոնեայ ամբողջութեան մը մաս կազմելու գիտակցութեամբ: Աւա՜ղ, առաջուան ջերմութիւնը չկայ այլեւս: Աւելի՛ն, հետզհետէ բացայայտ կը դառնայ Առաքելական Եկեղեցին պետականացնելու, համայնավար գաղափարախօսութեան թափուր մնացած տեղը «մայրաթոռականութեամբ» լեցնելու ճիգը: Եկեղեցիի մը համար «պետական» դառնալը վտանգաւոր ծուղակ է: Երկուքը պէտք է բաժնուած մնան, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ:

– Ընել է նախընտրելի՞ կը սեպէք Ֆրանսայի դրութիւնը, ուր եկեղեցիները իբրեւ եկեղեցի իսկ ճանչցուած չեն, այլ լոկ իբրեւ «պաշտամունքի կազմակերպութիւններ»:

– Ձեմ ըսեր թէ ֆրանսական օրինակը կուրկուրայն ընդօրինակելու ենք: Պարզապէս թող յարանուանութիւնները հաւասար իրաւունքներ վայելեն յաչս պետութեան: Ֆրանսայի ներկայ նախագահը կաթողիկէ է, իսկ վարչապետը բողոքական ընտանիքէ կը սերի, ինչ որ լաւ խղճի ազատութիւնը յարգելու նշան է:

– Պատուելի, ձեր եկեղեցիի ծիրին մէջ կը գործէ «Յոյս Հայաստանի համար» կազմակերպութիւնը: Անոր գործերու բնոյթին եւ ծաւալին հայութիւնը ծանօթ

է. ի՞նչ կրնաք ըսել նիւթական աղբիւրներու մասին:

– Քանի մը հարիւր հոգի նուիրատուներ կան. հայ թէ՛ օտար, աւետարանականներ թէ՛ ոչ: Նպաստ կը բերեն նաեւ նահանգային խորհուրդները:

– Ի՞նչ շահու ակնկալութեամբ:

– Հայ քրիստոնեան բարի համբաւի տէր է. եւ առհասարակ, հայութիւնը բնակչութեան պարկեշտ, աշխատասէր, բարեկեցիկ, հրճապատը չէնցնող հատուած մըն է, հետեւաբար իր քուէն արհամարհելի կշիռ մը չէ...

– Խոչընդոտներու բախա՞ծ էք Հայաստանին օգնելու գործին մէջ:

– Խոչընդոտներ չեն եղած, սակայն մտահոգութիւններ՝ երբեմն:

– Իսկ կաշառք շորթելու փորձե՞ր...

– Աւելի քան տասը տարիէ ի վեր կը գործենք Հայաստանի մէջ. կաշառք տըւած չունիմ: Մեր կազմակերպութեան գանձանակը մտած մէն մի փրանքին հաշիւը սանթիմն ալ բուն հասցէատիրոջ՝ կարօտեալին ձեռքը կը հասնի: Այո, երկար ժամեր կ՚անցընենք մաքսատան մէջ: Ամէն մէկ ծրարը, անուշեղէնի տուփերն անգամ, աննկարագրելի բծախնդրութեամբ կը քննուին: Սակայն ես ատիկա խոչընդոտ չեմ նկատեր. որչափ ալ խիստ ըլլայ քննութիւնը, եւ ինչ որ ալ ըլլայ այդ խստութեան ետին՝ կարեւորը մեր նպատակն է. վառ պահել քրիստոնեայ հաւատքին ճրագը, վերարծարծել անոր կրակը եւ ծառայել ժողովուրդին, որ Աստուծոյ խօսքին ծարաւ է:

Տեսակցեցաւ՝
ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԷ ԱՌԱՋ ՈՒ ԵՏՔ...
(ԿԵԱՆՔԸ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ)

Անցան տօնական օրերը, բայց անոնց ծարմութիւնը, անոնց փոխանցած յոյսի, ուրախութեան ու նորոգման շունչը տարածուած է տակաւին:

Ուրախ են մանաւանդ փոքրերը, իրենց տուներէն անցած է Ձմրան Նուէրը, տօնածառը փայլած է բոլորին սրտին մէջ:

Այս մթնոլորտի յիշողութիւնը ունին հայկական դպրոցներու աշակերտները եւս, որոնք միասնաբար, համախմբուած դիմաւորեցին Կաղանդ Պապան, Հայ Կաղանդ Պապան, որ կը փոխանցէր տարբեր պատգամ մը, ունէր ուրիշ հայեացակէտ մը հանդէպ հայ փոքրերուն:

Արդարեւ Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի աշակերտները իրենց Նոր Տարին ընտանիքներուն հետ տօնելէ առաջ, այդ ուրախութիւնը ապրեցան իրենց դպրոցէն ներս. անոնք Կաղանդ Պապային համար (անխտիր, բոլոր դասարանները, մանկապարտէզէն մինչեւ միջնակարգ), երգեցին ու արտասանեցին Ամանորի, տօնածառի ու ծնունդեան նուիրուած երգեր: Ոմանք հաւատալով գեղեցիկ կեղծիքին, ուրիշներ կասկածամիտ աչքերով ու դողդոջուն քայլերով դիմեցին Ձմեռ Պապուկին, ստանալու իրենց նուէրները: Իսկ Հայ Կաղանդ Պապան, որ կու գար «Հայրենիքէն», խրոխտ էր, կայտառ ու մանաւանդ համբերատար: Զգուշութեամբ ու հետաքրքրութեամբ լսեց բոլորը ու փոխանցեց բարի խրատներ:

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի աշակերտները 2001 թուականը փակեցին ստանալով մանաւանդ այլ օրհնութիւն մը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի Ֆրանսա այցելութեան օրերուն, Հայրապետին աջը համբուրելու առիթը տրուեցաւ նաեւ իրենց, որոնք Դեկտ. 8-ին, խոնարհ բայց ինքնավստահ, ամչկոտ բայց սիրուն դէմքերով ներկայացուցին իրենց դպրոցն ու հոնկէ իրենց ստացած սնունդը:

Գարեգին Բ. իր չքախումբով շուրջ կէս ժամ մնաց Մաշտոցի անունով մեծցող աշակերտներուն մօտ, իր ուրախութիւնը բաժնեց անոնց հետ ու մեկնեցաւ իր սրտին մէջ ունենալով այս լոյս պըզտիկներուն ժպիտները:

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի աշակերտները

ԴՈՂՈՒԹԻ ԴՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 27-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Նիւ-Եորքի Գոլումպիա համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Մարկ. Նշանեան: Դասախօսութիւնը բաժնուած էր տարբեր բաժիններու: Ներածականին մէջ, Մ. Նշանեան հարցեր դրած է. – արդեօք Լ. Շանթ կը հաւատա՞ր, «գեղարվեստական» ազգայնութեան: Կապ ունէ՞ր Մեհեանի սերունդին հետ: Ըստ դասախօսին, «Օշին Պայլ»ի մէջ Շանթ կուտայ Կոմիտասի օրինակով գեղագիտացում: Երկրորդ մասին մէջ, Մ. Նշանեան քննարկած է Շանթի մասին (յատկապէս Հայաստան) գրուած քննադատութիւններն ու մեկնաբանութիւնները, շեշտելով թէ Հայաստանի մէջ Շանթ «սխալ» մեկնաբանուած է որպէս «անհատապաշտ»: Ան ըսած է նաեւ թէ Շանթ «չդժգոհուած էր պատմութեան մէջ»: Ձեռնարկը կազմակերպած էր Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբը:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, ըստ աւանդութեան, Դեկտեմբեր 29-ին, բժիշկներու աւանդական հաւաքոյթ մը կազմակերպուած է, ի պատիւ հին եւ նոր բժիշկներու: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է բժշկապետ Արման Զաքըր, որ ամանորեան իր մաղթանքներուն հետ, անդրադարձած է բժշկական վսեմ ասպարէզին, ապա ներկայացուցած է այն բժիշկները, որոնք 40 եւ 50 տարի ծառայած են բժշկական ասպարէզին մէջ: Բոլոր բժիշկները ունեցած են իրենց առանձին արտայայտութիւնները:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ

Հայ Սաներու Հիմնարկութիւնը, որ ստեղծուեցաւ 1924-ին Պրիւսէլի մէջ հանդուցեալ Պօղոս Նուպար Փաշայի նախաձեռնութեամբ ու նուիրատուութեամբ, պարտականութիւն ստանձնած է նպաստել երիտասարդ Հայերու եւ Հայուհիներու մտաւոր զարգացումին, իրենց ստացած ուսումը կատարելագործելու նիւթական հնարաւորութիւն տալով:

Այս ծրագրէն ներշնչուելով, Հիմնարկութիւնը նախապատուութեամբ պիտի յատկացնէ ամէն տարի քանի մը կրթաթոշակներ, իւրաքանչիւրը 2000 Եւրօ:

Թեկնածուները պարտին անպայման արդէն իսկ վկայուած ըլլալ Մագիստրոսի (Maîtrise–Master) համապատասխան աստիճանով մը եւ պատրաստուիլ դեռ մէկ կամ երկու տարիէն տոքթորական աւարտաճառ մը ներկայացնելու կամ թէ լրացուցիչ մասնագիտութիւն մը աւարտելու Եւրոպական համալսարանի մը կամ այլ բարձրագոյն ուսման հաստատութեան մը մէջ:

Դիմել հետեւեալ հասցէին, Փրանսերէն կամ անգլերէն ձեռագիր նամակով, ղըրկելով նաեւ վկայագրին մէկ պատճէնը, ստանալու համար հարցաթերթ մը, զոր լեցուած վերադարձնելու է Մայիս 1-էն առաջ: Ընտրութիւնը Յունիսի սկիզբը կը կատարուի:

OEUVRE DE BOURSIERS ARMENIENS
A. S. B. L.
Fondation Boghos Nubar Pacha
Avenue Louise, 192
B-1050 BRUXELLES (BELGIQUE)

նոր եռանդով կը դիմաւորեն 2002-ը, ըղբահապատուած Հայրական օրհնութեամբ, երազներու առթած յոյսերով ու ինչու չէ՝ գիտակցութեամբ մը, որուն արտայայտութիւնը անոնք ցուցաբերեցին զոյգ առիթներուն ալ:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ ՄԸ

LIVRES REÇUS

MEMOIRES D'UN CADRE REVOLUTIONNAIRE ARMENIEN

ROUBEN TER-MINASSIAN

Publications de la F.R.A. Daschnaktsoutioun

Athènes

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.
ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կինը ժպտեցաւ, ինչ որ կ՚ապացուցանէր, թէ այդ խօսքերը հաճոյք պատճառած էին իրեն:

Երիտասարդը քաջալերուած՝ խօսակցութիւնը շարունակեց.

– Դուք ալ այդ տան մէ՞ջ սենեակ բռնած էք:

– Ո՛չ, ամբողջ տունը իմս է:

– Շատ աղէկ, ուրեմն ընտանեօ՞ք կը բնակիք հոդ:

Կինը պահ մը վարանեցաւ, յետոյ տարտամ ձեւով մը ըսաւ.

– Ամուսինիս հետ:

– Ամուսնացա՞ծ էք, – հարցուց երիտասարդը յուսախաբ դէմքով մը:

Այս հարցումը ըրած ատեն այնպիսի մելամաղձոտ կերպարանք մը առաւ, որ մանկամարդուհին չկրցաւ ծիծաղը զըսպել:

– Ինչո՞ւ այդչափ կը զարմանաք, – ըսաւ:

– Ձեզ զարմանար, միայն թէ ես կ՚ենթադրէի, որ օրիորդ էք:

– Ուրեմն սխալած էք... իսկ դուք ամուրի՞ էք:

– Այո՛, տիկի՛ն, ամուրի եմ:

– Եւ Պոլսոյ մէջ օտարակա՞ն:

– Գրեթէ օտարական... մէկ քանի ծանօթներ ունիմ միայն:

– Ուրեմն շատ ձանձրանալու էք այստեղ:

– Զափազանց:

– Կը տեսնեմ, որ շատ դուրս ալ չէք ելլեր, ընդհանրապէս սենեակը կը մնաք:

– Շատ շնորհակալ եմ, որ բարեհաճեր էք ուշադրութիւն դարձնել ինծի:

– Այսինքն սովորաբար այս սենեակը կը նստիմ, եւ որովհետեւ մեր պատուհանները դէմ դիմաց են, վարագոյրին ետեւէն կը տեսնայի ստուերի մը շարժիլը, բայց ձեր դէմքը չէի տեսած:

– Եւ հետաքրքի՞ր էիք տեսնելու:

Կինը ժպիտով մը պատասխանեց այս հարցումին:

– Ես ալ այսօր առաջին անգամ ձեզ նշմարեցի, – ըսաւ Տրդատ, – ընդհանրապէս պատուհանէն դուրս նայելու սովորութիւն չունիմ եւ եթէ ձեր գեղեցիկ ձայնը չըլլար՝ մինչեւ հիմա ձեր գոյութիւնը պիտի չգիտնայի, ինչ որ մեծ կորուստ մը պիտի ըլլար:

– Իրա՞ւ կ՚ըսէք:

– Կ՚երդնում, որ սուտ չեմ խօսիր:

– Ուրեմն ես ալ կը հաւատամ ձեր խօսքին, այսպէս ուրեմն, պոլսեցի չէք:

– Ո՛չ, տիկի՛ն:

– Ո՞ւր տեղացի էք:

– Եգիպտացի, Աղեքսանդրիայէն պատերազմէն քիչ առաջ հոս եկայ առեւտրական գործով, յետոյ յանկարծ պատերազմը ծագեցաւ, ճամբաները գոցուեցան, եւ հոս մնացի:

– Բայց, կարծեմ, Եգիպտոս վերադառնալու միջոց կայ, Պուլկարիոյ ճամբով:

– Կայ, բայց շատ դժուար է, ես կը նախընտրեմ սպասել, մինչեւ որ խաղաղութիւն ըլլայ, եւ ճամբաները բացուին:

– Այն ատեն շատ պիտի սպասէք, թերեւս մէկ քանի տարի:

– Ի՞նչ կ՚ըսէք, տիկի՛ն, գիս կը յուսահատեցնէք:

– Ամուսինս միշտ կը կրկնէ, որ այս պատերազմը դեռ տարիներ պիտի տեւէ:

– Ձեր ամուսինը կրնայ սխալիլ:

– Ինք բոլոր կառավարական մեծ պաշտօնեաներու եւ դեսպանատուններու հետ յարաբերութեան մէջ է եւ միշտ ճիշդ տեղեկութիւններ կ՚առնէ:

– Ձեր ամուսինը ինչո՞վ կը զբաղի, տիկի՛ն:

– Իմ ամուսինս շա՛տ տեսակ գործեր կ՚ընէ, փաստաբան է, թէ՛ խմբագիր եւ թէ՛ ուրիշ առեւտրական գործեր ալ կ՚ընէ, նոյնիսկ կրնայ դիւրաւ ձեզի Եգիպտոս ղրկել:

– Իրա՞ւ կ՚ըսէք, տիկի՛ն, – գոչեց երիտասարդը:

– Քանինե՛ր իր միջոցաւ յաջողեցան հեռանալ Պոլսէն:

– Ուրեմն եթէ պէտք զգամ Պոլսէն մեկնելու, կրնա՞մ իր վրայ յոյս դնել:

– Այո՛, բայց պէտք է, որ նախ իրեն հետ ծանօթանաք:

– Ատոր մէկ միջոցը կը գտնենք:

– Արդէն ինք հանրածանօթ մէկն է, շատ դիւրաւ կարելի է մէկու մը միջոցաւ իրեն հետ ծանօթութիւն հաստատել:

– Ատոր համար նախ պէտք է, որ անունը գիտնամ:

– Անունը Աստիկ էֆէնտի Մարկոսեան է:

– Աստիկ էֆէնտի Մարկոսեա՞ն, – գոչեց երիտասարդը՝ զարմացական բացագանչութիւն մը արձակելով:

– Այո՛, ինչո՞ւ այդչափ կը զարմանաք:

– Բայց ես արդէն զինքը կը ճանչնամ:

– Իրա՞ւ կ՚ըսէք, ուրեմն գործերնիդ դիւրացաւ:

Երիտասարդը մէկէն զգաց, թէ սխալ մը ըրած էր յայտնելով, թէ Աստիկը կը ճանչնար եւ ուզեց իր այս սխալանքը դարմանել:

– Այսինքն իր անունը լսած եմ, դէմքով ալ կը ճանչնամ, բայց անիկա զիս չի ճանչնար, – ըսաւ:

– Ինչ որ ալ ըլլայ, իրեն հետ ծանօթանալը դժուար բան մը չէ:

– Շատ շնորհակալ եմ, տիկի՛ն, եթէ երբեք մեկնելու ըլլամ եւ դժուարութեան հանդիպիմ, այն ատեն կը դիմեմ իր աջակցութեան: Բայց, տիկի՛ն, դուք ինչպէ՞ս եղեր է, որ հայու մը հետ ամուսնացեր էք:

– Զարմանալու ի՞նչ կայ ատոր մէջ, մանաւանդ որ ես ալ Հայ եմ:

– Հա՞յ էք, այդ տարբեր, ես ձեզի յոյն կարծեցի, մանաւանդ որ յունարէն կ՚երգէիք:

– Իրա՛ւ է, որ յունարէնը հայերէնէ աւելի լաւ գիտեմ, եւ ուրիշներ ալ յաճախ զիս Յոյն կը կարծեն:

– Բայց դիմագիծով ալ Յոյնի կը նմանիք:

– Թերեւս, – պատասխանեց գեղուհին ժպտելով, – իսկ դուք ի՞նչ ազգ էք, չեմ կարծեր, որ Յոյն ըլլաք:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց երիտասարդը:

– Որովհետեւ ձեր արտասանութիւնը հարազատ յոյնի արտասանութիւն չէ:

– Շատ ճիշդ կը դատէք, ես ալ Յոյն չեմ:

– Հա՞յ էք արդեօք:

– Ո՛չ, լիբանանցի եմ, բայց երկար տարիներէ ի վեր Եգիպտոս եւ մասնաւորաբար Աղեքսանդրիա բնակելով՝ յունարէն սորված եմ:

– Ինչպէ՞ս եղած է, որ ձեզ զինուոր չեն առած, – հարցուց կինը:

– Որովհետեւ եգիպտական անցագիր ունիմ:

Կինը ոտքի ելաւ, գլխովը բարեւեց երիտասարդը եւ հեռացաւ պատուհանին քովէն:

Տրդատ ինքն ալ քաշուեցաւ մէկ կողմ եւ վարագոյրը վար առաւ:

Զափազանց յուզուած էր, մանկամարդ կինը մոգական ազդեցութիւն մը գործած էր իր վրայ, ու հիմակ անոր պատկերը չէր հեռանար աչքին առջեւէն:

(Շար. 145)

Այրի Տիկին Վիներա Տէմիրճեան, զաւակները եւ թոռները,
Տէր եւ Տիկին Էրիք Տէմիրճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արթիւր Տէմիրճեան եւ զաւակները

կը գուժեն մահը իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՆՈՐԱՅՐ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ 1945, Հոկտեմբեր 23, Երեւան) որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, Յունուար 14, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 12–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Այնուհետեւ, ժամը 14–ին հանգուցեալին մարմինը կ'ամփոփուի Ալֆորվիլի գերեզմանատան մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի փութպոլի խումբերու մարզիչ՝

ՆՈՐԱՅՐ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան տխուր առիթով, Հ. Մ. Ը. Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը եւ համայն Հ. Մ. Ը. Մ.–ական ընտանիքը խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հանգուցեալին այրիին, զաւակներուն, թոռներուն եւ համայն Տէմիրճեան ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Թորիկեանէ 30 Եւրօ Նոր տարուան առիթով:

(Շար. Ա. էջէն)

նէ Լա Պօլ, Սեւանի եւ Գայեանէի հետ: Քանի մը ամիս ետք, Ամանորը կը տօնէ. Սեւանին եւ Գայեանէին կը նուիրէ մէկական ձի:

Ատենէ մը ի վեր, Վերնէօյ շնչառութեան դժուարութիւններ ունէր: Նախընտրած էր փէսմէյքըր մը կրել: Կ'ուզէ հարազատներուն չըսել, չմտահոգելու համար, միայն իր վարորդը՝ Ժերար, տեղեակ է որ Յունուար 9–ին հիւանդանոց կը փոխադրուի, գործողութիւնը կը կատարուի առանց բարդութեան: Անմիջապէս որ կ'արթննայ, Վերնէօյ կը ջանայ ոտքի ելլել, չեն ձգեր: Ուրբաթ, առաւօտեան 6–ին, հիւանդապահուհիները զինք մեռած կը գտնեն: «Իմ յանցանքս է կ'ըսէ Գայեանէ, նոյնոր սիրտ մը կ'ուզէր ունենալ, որպէսզի ինչ որ ուզէ ընէ մեզի հետ», Վերոնիք զայն կը ներկայացնէ սապէս. – «Այս մենակեացը որ կը վախնար առանձնութենէն»: Այս երկար գրութեան կողքին, կան նաեւ երկու վկայութիւններ, մէկը՝ Ալէն Տըլոնէ որ կ'ըսէ.– «Գնաց գտնելու Լինոն, Կապէնը, Ֆերնանտէլը, Պուրվիլը, Ժիլ Կրանժիէն, որ եղբօր պէս էր»: Ան դեռ կ'անդրադառնայ անոր առանձնութեան ու կը շեշտէ «մինակ կը ծնիս, մինակ կ'ապրիս, մինակ կը մեռնիս»:

Գրութիւն մըն ալ ունի Ֆիլիփ Լապրօ: Այս վերջինը կը գրէ թէ հակառակ քննադատութեան եւ «Նոր հոսանք»ի փաթրոններուն, որոնք զինք չէին գնահատեր, Ա. Վերնէօյ երեք – չորս ֆիլմ կը թողու, որոնք կը փաստեն թէ պարզ չինող մը (փապրիքան) չէր, միայն «մոթէօր» ըսող: Ու Լապրօ օրինակներ կուտայ, ինչպէս «Des gens sans importance», «Le président», «Un singe en hiver»: Հակառակ անոր որ դարձուցած էր մարդոց հետ, որոնք այսօր կը կազմեն ֆրանսական հարստութեան մէկ մասը՝ Կապէն, Վանթիւրա, Տըլոն, Պելմոնտօ, Ֆերնանտէլ, մեծ երկչոտ մը մնացած էր, զգայուն եւ յուզուող անձ մը: Ծարաւի էր ճանաչումի եւ պատիւներու: Միշտ տառապած է իր տարբերութենէն, նոյնիսկ եթէ ակադեմիա իր մուտքը ազդած էր իր վրայ: Կը բաւէր, կ'ըսէ Լապրօ, հետը ճաշել հասկնալու համար թէ ինչ հաճոյք կը զգայ պատմութիւն մը պատմելով:

Խորքին մէջ, Լապրոյի արտայայտութիւնները բաւական որձեւէգ բնոյթ ունին եւ յստակ չէ թէ Վերնէօյի ֆիլմերուն նկատմամբ, իր կարծիքը դրակա՞ն է թէ բացասական:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ներոջ Արշալոյս Պալեանի մահուան քառասունքին եւ եղբօրը՝ Վազգէն Զինարըլը Մելքոնեանի մահուան տարելիցին առթիւ Սիրվարդ Պալեան 150 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Demande d'emploi

Femme arménophone (arménien occidental et oriental) de nationalité française recherche :

Garde d'enfants ou assistance de jour pour personnes âgées, sur Paris ou proche banlieue-est.

Disponibilité immédiate.
☎ 01 43 48 68 50.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES commentées par
Haik Der Haroutiounian
«PAYSAGES — VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»
le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45
Studio de l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage en septembre 2001

Merzifon — Giresun —
Chabin Karahissar — Trabzon —
Enregistrements de dialecte Hamchen
Artvin — Ardahan — Kars — Ani —
Mont Ararat — Lac de Van —
Mont Sipan — Monastères Varak et Narek — Erzeroum — Mouch —
Bitlis — Sassoun — Diyarbékir —
Anteb — Marach — Zeytoun —
Hadjen — Sis — Adana —
Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎ 01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Le
Centre Culturel SAINT MESROB
A PARIS
vous invite
le Vendredi 25 janvier à 20h45
à une
RENCONTRE
avec
KRIKOR BELEDIAN
à l'occasion de la publication récente aux Editions du C.N.R.S. de son livre :
CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE
1922 - 1972
DU MEME A L'AUTRE

Vente de l'ouvrage et signature

— Entrée libre / Cocktail —

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին:

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ. ՇՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ
(գրուած՝ 1906 թ.)
Դրամա
Երեք գործողութեամբ

Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16–ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտք՝ 30 ֆրանք

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement. Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

Հովանաւորութեամբ
ԽՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպութեամբ
ՊԱՏՄԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական Երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (ընթերցումով)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (կիթառով)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux

Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

VOYAGE en ARMENIE

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 15 au 22 avril (prix: 1.065 euros)

organisé par SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE.

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros à SPFA)
auprès du pasteur Sahagian, SPFA

1, rue Cabanis, 75014 Paris
☎ 01 47 35 30 23 ou 06 83 09 08 19

(Programme détaillé sur demande)

l'Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours**, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre **Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones**

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
E-Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամենօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.344 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.344

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 17 / 18)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ ՉԵՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՐ

ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպանը Ճ. Օրտուէյ Յունուար 15-ին Կլէնտէյլի մէջ [illegible]

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ – ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ, ԼԱՐՈՒԱԾ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերջին շրջանին Եւրոպական Խորհուրդին ու Ատրպէյճանի միջեւ յարաբերութիւնները լարուած են, [illegible] «525-րդ» Թերթին, Յունուար 15-ի նիստին Խորհուրդին ներկայացուցիչները վերջնագիր առաջադրած են Բաքուի, ըսելով որ եթէ մինչեւ Յունուար 21 ազատ արձակուի քաղաքական բանտարկեալ ընդունուած 11 հոգին, կրնայ հարցը ձմեռնային նստաշրջանին օրակարգէն հանուիլ։

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ ՍՆՆԴԵՂԷՆ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Մաքսի աշխատակիցները Երեւանի կայարանին մէջ վերջերս մեծ քանակութեամբ մաքսանենգ սննդեղէն ձեռք անցուցած են. այդ ապրանքը Երեւան – Թիֆլիս գնացքի ութ ուղեւոր փորձած են Հայաստանի չուկան հասցնել։ Սննդեղէնը կը բաղկանայ ձկնեղէնէ, իւղէ, ձուկի պահածոյէ, եւ այլն։ Երկու մաքսանենգ ալ բռնուած են Զուարթնոց օդակայանը, երբ ուզած են խուսափիլ մաքսային վճարումներէն եւ առանց ատոր 210 կաշիէ բաճկոն, կաչ – կարասի մտցնել երկիր, ընդամէնը 8 միլիոն դրամի արժէքով։ Լոս – Անճըլըս Երեւան – Թուրքին ուղեւորներէն Այտա Տիւնեամալըեան ալ 3 միլիոն 7 հազար դրամի արժէքով հագուստ փորձած է փախցնել մաքսէն։

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը Յունուար 16-ին նոր երթուղարձ մը ըրած է Անգարա, բազմաթիւ ղեկավարներու հետ հանդիպումներ ունենալու։ Առաջին տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետի տեղակալ, Պետական նախարար ու Պոլսոյ երեսփոխան Հ. Խօզքանի, ապա՝ Խորհրդարանի շէնքին մէջ, Խորհրդարանի դատական յանձնաժողովի նախագահ Է. Գարայի հետ։ Կէսօրին ճաշելէ ետք երկու աւագ դեսպանի ու Արտաքին գործերու նախարարութենէն պաշտօնատարի մը հետ, պատրիարքը հանդիպում ունեցած է փոխ – վարչապետ Մ. Եըլմազի, Ներքին նախարար Ռ. Ք. Եխսճէլէնի և Պոլսոյ երկու երեսփոխաններու հետ։ Օրը շարունակուած է այլ հանդիպումներով, ինչպէս՝ վաղըֆներու եւ մարդկային իրաւունքներու պատասխանատու պետական նախարար Ն. Արսէվէնի, Ուղիղ ճամբայ կուսակցութեան ղեկավար Թ. Ջիլլէրի, Սաատէթ կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն։

Աւարտելով ծանրաբեռնուած ժամանակացոյցը, Մեսրոպ Արք. նոյն գիշերը վերադարձած է Պոլիս։ Իրեն ընկերացած են քահանայ մը, խորհրդական մը եւ 4 փաստաբաններ։

«Մարմարա» (Յունուար 17) ըսելով որ բոլոր հանդիպումներն ալ անցած են դըրական եւ փափկավարական մթնոլորտի մէջ, կը յայտնէ թէ Մեսրոպ պատրիարք ամէն տեղ ղեկավարներու ուշադրութեան յանձնած է հետեւեալ գլխաւոր կէտերը.

1. – Մեծ սխալ է Թուրքիոյ Հայերը «Օտար» նկատել։ Թրքահայերը այս երկրին հարազատ հայրենակիցներն են։ «Օտար», «փոխադարձութիւն» եւ նմանօրինակ ասութիւններ անիրաւութիւն են Թուրքիոյ Հայերու նկատմամբ եւ կ'անհանգստացնեն զանոնք։

2. – 1936-էն աւելին տիրող անորոշութիւնը, եւ 1974-էն աւելին գործադրուած մեծ անիրաւութիւնը այժմ դարձեալ օրակարգի եկած է վաղըֆներու օրէնքը այժմէականացնելու այսօրուան աշխատանքին հետեւանքով։ Հայ համայնքը գոհ է ատկէ։ Շնորհակալ ենք կառավարութեան եւ Խորհրդարանի բոլոր անդամներուն, որոնք կ'աշխատին այս օրինագծին վրայ։

3. – Հայ համայնքը մօտէն կապ ունի օրինագծի 9-րդ յօդուածին հետ, այս պատճառաւ ուզած է իր տեսակէտներն ու առաջարկները ներկայացնել օրէնսդիր մարմիններուն։ Այս տեսակէտները եւ առաջարկները գրաւոր ալ ներկայացուած են սանձնապէս։

ՓԱՐԻԶԻ ՀՐԱԺԵՇՏԸ ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻՆ

Նախքան բուն յուղարկաւորութիւնն ու թաղումը Մարսէյլ, Յունուար 17-ին, Հինգշաբթի առաւօտ, արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, որ կը վխտար անսովոր բազմութեամբ մը, խուներամ բազմութիւն մըն ալ հաւաքուած էր դուրսը, մայթերուն վրայ պատուարներու ետին։ Ներսի եւ դուրսի բազմութեան մէկ կարեւոր մասը կը կազմէին մարդիկ (Ֆրանսացիք պիտի ըսէին պատոնէր), որոնք եկած էին աւելի հանրածանօթ դէրասաններ դիտելու, քան յարգանք մատուցանելու Աշոտ Մալաքեանին, զոր հաւանաբար չէին ալ ճանչնար։ Եկեղեցիին ներսի վերապահուած կարգերը տեղ գրաւած էին, ի մէջ այլոց, ակադեմականներ, Շ. Ազնաւուր, Լեւոն Սայեան, Փիէր Գառտէն, Գլօտիա Գառտինալ, Միշէլ Մորկան, Ժերար Ուրի, Ալէն Տըլոն, Ալէն Թէրզեան, Ժան Փիա, Փ. Տուկլաս, Ժանսեմ եւ ընդհանրապէս սինեմայի աշխարհէն բազմաթիւ դերասաններ եւ արհեստաւորներ։

Արարողութեան աւարտին, Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք. նախ կարդաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ցաւակցական գիրը, ապա Ֆրանսերէն մեծարեց յիշատակը Աշոտ Մալաքեանին։ Ոգեկոչեց իր վերջին հանդիպումը, ծանրացաւ արուեստագէտին, այլ մանաւանդ Հայուն վրայ։ Հայաստանի դեսպանը Է. Նալպանտեան կարդաց Նախագահ Ռ. Քոչարեանի ցաւակցական գիրը, որու կցեց իր եւ դեսպանատան ցաւակցութիւնները։ Իրեն յաջորդեց Գեղարուեստից Ակադեմիայի չարժանկարի ճիւղին (որու անդամ ընտրուած էր Ա. Մալաքեան) անդամ Փիէր Շէօնտէօրֆէր, որ անդրադարձաւ արուեստագէտին տաղանդին, ապա, յանուն ընտանեկան հին բարեկամութեան մը իր յարգանքը բերաւ Տիկին տը Վիթ։ Ան յիշեց Աշոտի հետ Ծնընդեան իրենց հանդիպումը, արձագանգեց անոր դառն արտայայտութիւններուն բարեկամներու մասին, որոնք զինք լքած են, բայց, երբ մեռնի առաջինները պիտի ըլլան հրապարակաւ զինք գովելու եւ ողբալու, խօսքը ուղղեց նաեւ Վերնէօյի զաւակներուն, փոխանցեց իրենց հօր մատծումներն ու թելադրանքները։ Հուսկ, Սոֆի Լըմէթր, Աշոտ Մալաքեանի աղջիկը, յուզումով մը զոր դժուար կը զսպէր, խօսեցաւ ոչ բեմադիրին, ոչ ալ հայ գաղութի ծանօթ անձին մասին այլ՝ հօրը եւ յանուն չորս զաւակներուն արտայայտեց իր վիշտը։ Ոգեկոչեց ուշադիր եւ գորովալից հայրը, զիրար կը սիրէինք ըսաւ, ծնունդէն, ինչպէս ինք ըսած էր իր ընտանիքին համար։

Նոյն օրը, Աշոտ Մալաքեանի դագաղը Մարսէյլ կը փոխադրուէր, ուր տեղի կ'ունենան իր յուղարկաւորութիւնն ու թաղումը Շաբաթ առաւօտ, Յունուար 19-ին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Սէն – Փիէր գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ, ուր կը հանգչին հայրը, մայրը եւ երկու մօրաքոյրերը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻ ՀԵՏ

Թուրքիոյ վարչապետը Պիւլէնթ Էճէվիթ Յունուար 16-ին մօտ մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է Նախագահ Ճ. Պուշի հետ, անոր գրասենեակին մէջ։ Այդ տեսակցութեան Նախագահ Պուշ գոհունակութիւն յայտնած է Թուրքիոյ մէջ վերջին շրջանին առնուած տնտեսական միջոցներուն, նաեւ Կիպրոսի հարցը կարգաւորելու հեռանկարով երկու ղեկավարներուն վերսկսած բանակցութիւններուն համար։ Հանդիպումին ծանրութեան կեդրոնը կազմած է Իրաքը։ Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ Նախագահ Պուշ ըսած է որ այդ մասին տակաւին որոշում մը տրուած չէ եւ ամէն պարագայի մէջ պիտի դիմեն Անգարայի կարծիքին։ Տեսակցութենէն ետք Պ. Էճէվիթ ալ ըսած է թէ իր տպաւորութեամբ ԱՄՆ Թուրքիոյ համաձայնութիւն քայլ պիտի չառնեն։ Ինչ կը վերաբերի Աֆղանիստանի, Պուշ միջազգային ապահովութեան ուժին թըրքական մասնակցութեան համաձայնութիւն յայտնած, սակայն զինուորական ծախքերը ստանձնելու մասին խոստում տուած չէ։

Նախագահ Պուշ գոհունակութեամբ ընդունած է Թուրքիա այցելելու Պ. Էճէվիթի հրաւէրը, ըսելով որ Թուրքիա հոյակապ երկիր է, նաեւ լաիք, ժողովրդավար, ինչ որ մահմետական աշխարհին մէջ օրինակելի կ'ընէ զինքը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Սահմանադրական Խորհուրդը գրաքննեց նաեւ Գորսիքայի վերաբերող օրէնքը, աւելի ճիշդ անոր միայն մէկ յօդուածը, բայց ամէնէն կարեւորը։ Արդարեւ, առաջին յօդուածին 4-րդ պարբերութիւնը կը ջնջուի. ան կ'արտօնէր Գորսիքայի Տեղական Ժողովին, Ֆրանսայի օրէնքները Գորսիքայի յարմարցնել կարգ մը պայմաններու տակ։ Խորհուրդին իմաստունները կը գտնեն որ այդ հատուածը կ'անտեսէ սահմանադրական տրամադրութիւնները, որոնք կը սահմանափակեն նման լիազօրութեան մը շնորհումը Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ։

ՀԱՏԷՐԱՅԻ (Թել – Ավիվի հիւսիսը) պարասրահի մը մէջ, Հինգշաբթի իրիկուն, Յունուար 17-ին, ոճրափորձ մը գործուած է, որու հետեւանքով եօթը Իսրայէլացիներ մեռած են։ Ահաբեկիչը կրակ բացած է, երկու ձեռնառումբեր նետած, ապա՝ սպաննուած։ 20 հոգի ալ վիրաւորուած է։ Իսրայէլ անմիջապէս հակազդած է եւ Ուրբաթ առտու խիստ յարձակում գործած Թիւլքարէմի պաղեստինեան ընդհ. կեդրոնատեղիին վրայ։ Մէկ հոգի սպաննուած է եւ 40 ուրիշներ վիրաւորուած։ Իսրայէլեան բանակը նաեւ ամրապնդած է իր դիրքը Ռամալլա, ուր իսրայէլեան 20 հրասայլեր մտած են, քիչ մը աւելի «շրջափակելով» Արաֆաթը։ Հատէրայի ոճրափորձին տէր եղած են պաղեստինեան Ֆաթահի կապուած Ալ – Աքսայի նահատակներու զօրագունդերը։ Շարոնի համար պատասխանատուն միշտ Արաֆաթն է։

Կ. ԳԼԵՐԻՏԵՍԻ եւ Ռ. Տէնքթաշի խօսակցութիւնները շարունակուած են եւ երկուքն ալ համաձայն գտնուած են, որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՆԵՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ Կ'ՈՒԶԷ ՆՈՐՈԳԵԼ ԱԽԹԱՄԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Թուրքիոյ Խորհրդարանին վանեցի մէկ երեսփոխանը Հ. Ջէլիք Ախթամարի եկեղեցիին նորոգութեան համար դիմումներ կատարած է Մշակոյթի եւ Զբօսաշրջութեան նախարարութիւններուն։ Ան դրական քայլ մը նկատած է սահմանին վրայ Հայաստանցիներուն Թուրքիա մուտքի արտօնագիր տալու կարգադրութիւնը եւ ըսած թէ պէտք է սահմաններն ալ բացուին, որպէսզի տնտեսական յարաբերութիւնները զարգանան։ Ատիկա զարկ կուտայ քաղաքական յարաբերութիւններուն ալ։ «Հայաստանն որուն հետ աշխարհագրական նոյն շրջանակին մէջ համակեցութեան պարտաւոր ենք, մեզի պէտք ունի։ Մեր այս ընթացքով կ'անզօրացընենք Սփիւռքի Հայերուն Թուրքիոյ դէմ տարած քարոզչական արշաւն ալ» ըսած է Հ. Ջէլիք։

Ինչ կը վերաբերի Ախթամարի եկեղեցիին վերանորոգումին, Թուրք երեսփոխանը երկու տարիէ ի վեր կը ջանայ անոր հարկաւոր պիւտճէն հայթայթել։ Պոլսոյ Աւետարան սենեակին նախագահը խոստացած է մէկ միլիոն տոլար յատկացնել, սակայն, Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ մղած է իր ծրագիրները։ Ներկայիս վերստին ձեռնարկած է նոյն գործին. կ'ըսէ թէ եկեղեցին մշակութային ժառանգութիւն մըն է որ ամբողջ մարդկութեան կը պատկանի։ Հայապատկան ըլլալը պատճառ չի կրնար ըլլալ որ այլ տեսակի վերաբերում ցոյց տրուի։

Թուրք երեսփոխանին կարծիքով, Ախթամարի վերաշինութիւնը լաւագոյն պատասխանը կ'ըլլայ «Արարատ» ժապաւէնին (Ա. Եղոյեան) ու՝ օսմանեան բերդը քանդող սաւուի Արաբներու արարքին։

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ

Վերջին տարիներուն փոքրամասնութիւններու նկատմամբ որոշակի հետաքրքրութիւն մը ակներեւ է Թուրքիոյ զանազան շրջանակներուն մէջ: «Զանազան»ին բաղկացուցիչներէն են իշխանութիւնները, լրասփիւռները, գրական շրջանակը, եւայլն: Երեւոյթին մէջ կան անշուշտ տարբեր դրդապատճառներ, սակայն, հետաքրքրութիւնը ինքնին հետաքրքրական է, ինչ մեկնաբանութիւն ալ տրուի անոր:

Փոքրամասնութիւններու ու անոնց կարգին Հայութեան, Հայերու բաժին ինկած ուշադրութեան մէջ կայ ճանչնալու հիմնական միտում մը. անշուշտ, երբ այդ ուշադրութեան, հետաքրքրութեան մղիչ ազդակը քաղաքական նպատակներով շահարկումը չէ ու կը միտի տասնամեակներու անդիտացում մը դարմանելու: Ատիկա բնական մէկ արդիւնքը պէտք է նկատել տարուած քաղաքականութենէ մը ներքին ու արտաքին ազդակներով Թապուներու կամաց – կամաց անզօրացումին: Ասկէ 20 – 25 տարի առաջ ոչ իսկ կարելի էր մտածել որ քրտական հարցին, կամ Հայերու ցեղասպանութեան նման նիւթեր հրապարակային արտայայտութիւն գտնէին, կլոր սեղաններու, վիճարկումի սալոններու ատաղձ ըլլային. մինչդեռ, այսօր, Թուրք մամուլի էջերէն անպակաս են այդ մասին գրութիւնները, հեռատեսիլը յաճախ տեղ կու տայ անոնց: Ասկէ պէտք չէ հետեւցնել թէ Թապուներու ջնջումը, կամ տկարացումը տեղը անվերապահօրէն ձգած է սպասուած սրբագրութեան, թէ իրականութիւնները մատնանշուած, հրապարակուած եւ ընդունուած են, առանց այլեւայլի: Կան միշտ Թապուներու շարունակութեան կողմնակիցներ, սեղան բերուած տուեալները ժխտողներ, կամ անոնց թիւր մեկնաբանութեան վրայ յամառողներ, արհամարհողներ, անտարբերներ: Այսուհանդերձ, չափազանցուած չէ ըսելը թէ Թուրք ընկերային կեանքը կարեւոր վերափոխումի մը հոլովոյթին մէջ է, ինչ կը վերաբերի երեք քառորդ դար կղպըւած, կնքուած իր իսկ անցեալին, որմէ միշտ սրբագրուած, չպարուած տարբերակ մը ներկայացուած է ներսին ու դուրսին:

Փոքրամասնութիւններու նկատմամբ այս հետաքրքրութեան նոր տուեալներէն է հատոր մը որ լոյս տեսած է 2001–ին, Պոլսոյ մէջ: Ան խորագրուած է «Փոքրամասնութեան երիտասարդները կը պատմեն»: Հեղինակը՝ Եահեա Քոչօղլու լրագրող է, իսկ հրատարակիչը – Սեւճերմակ – ծանօթ է որպէս անկախ, ազատ ու պրպտող լրագրութիւնը քաջալերող մը: Ինչպէս խորագիրը կը մատնէ, 376 էջնոց հատորին բուն հետաքրքրական մասը հայ, հրեայ, յոյն եւ ասորի երիտասարդներու հետ կատարուած տեսակցութիւններու բաժինն է:

Հեղինակը այս նախաձեռնութեան ճամբուն վրայ դրած է նախ ոչ մահմետական վաքըֆներու հարցերուն արթնցուցած հետաքրքրութիւնը. այդ նիւթով յօդուածաշարք մը պատրաստած է զոր չեն հրատարակած. յետոյ սկսած է հարցազրոյցներ կատարելու: Վերոնշեալ փոքրամասնութիւններուն պատկանող 46 երիտասարդներ խօսակից ունեցած է, անոնց ուղղելով ինքնութեան, տարբերութեան առընչուած շարք մը հարցումներ:

Տեսակցութիւններու գլուխէն առաջ հատորին մէջ տրուած է Օսմանեան պատմութեան համառօտ ակնարկ մը, Հանրապետութեան շրջանը, յատկապէս փոքրամասնութիւններու ուղղուած շարք մը քաղաքական կիրարկումներով, 1934–ի մականունի օրէնքով ազգանունները փոխելու պնդումները, փոքրամասնութիւններու դէմ որոշ ասպարէզներու մէջ կիրարկուած սահմանափակումները, պետական պաշտօնատար – պաշտօնեայ ըլլալուն անկարելիութիւնը, ապա 20 դասակարգ զինուորութիւնը, Ունեւորութեան տուրքը, Սեպտեմբեր 6 – 7–ի դէպքերը, վաքըֆներու մարզին մէջ ծանօթ խոչընդոտները, արգելքները:

Ընդհանուր այս բաժիններէն ետք, ամէն մէկ փոքրամասնութեան երիտասարդներուն հետ կատարուած հարցազրոյցի գլուխներուն նախորդած է այդ ժողովուրդին պատմութեան մասին ամփոփ տեղեկատուութիւն մը: Հայերու պատմութիւնը հոն գրուած է 17 էջ. Նկատի առնուած են ծագումէն մինչեւ ներկայի կարեւորագոյն հանգրուանները: Օսմանեան շրջանէն նշուած են օրինակ, 1895ի կոտորածները, Իթթիհատի օրերը, տեղահանութիւնը, ապա Հանրապետութեան ժամանակը որուն ընթացքին Հայերու թիւը շարունակական անկում արձանագրած է: Այդ անկումը բացատրուած է Թուրքիայէն Հայերուն մեկնումով որուն մէջ մեծագոյն դերը վերագրուած է թրքացումի քաղաքականութեան:

Տեսակցութիւններու բաժինով տրուած է 22–էն 38 տարեկան 15 Հայերու (7 կին եւ 8 այր) ուղղուած հարցումները եւ անոնց պատասխանները: Հեղինակը բաւական մանրամասն հարցարան մը գործածած է. նախ ուզած է ունենալ իր խօսակիցներուն ինքնութեան բնորոշումը, լեզուի իմացութիւնը, տարբեր ըլլալու ապրումին բնոյթը, «միւս»ին հետ յարաբերութիւններու աստիճանը, անոր մէջ այլազգիին ունեցած դերը, խառն ամուսնութիւններու մասին տրամադրութիւնները, որպէս Հայ խտրական վերաբերումի ենթակայ ըլլալու պարագան, քաղաքական կողմնորոշումը, եւ այլն:

Անցնելէ առաջ Հայ երիտասարդներու հետ տեսակցութիւններով պարզուած պատկերին ներկայացումին, պէտք է ըսել թէ այդ բաժինը հատորին մատնած հետաքրքրութենէն կ'անջատուի Հայ ընթերցողին համար: Ան կը մղէ անդրադառնալու եւ խորհրդածելու Թուրքիոյ հայութեան ժամանակակից երիտասարդութեան մօտ եւս նկատուած ուշագրաւ փոփոխութիւններուն մասին:

Այդ փոփոխութիւնները կարելի է գլխաւոր երկու շրջանակով ամփոփել. առաջինը ինքնութեան, պատկանելիութեան վերաբերողն է, յարակից պարագաներով: Թուրքիա ապրող Հայ երիտասարդը, ուսանող, ազատ ասպարէզի տէր կամ պաշտօնեայ, երէկուան կաշկանդումները չունի ինքզինք որպէս այդ ներկայացնելու, տարբեր ըլլալուն զգայնութեան, թիրախ եղած խտրականութեան մասին խօսելու համար: Նոյնն է պարագան լրասփիւռներու կողմէ Հայութեան, Հայաստանի մասին հաղորդումներու սխալ, կամ խեղաթիւրուած տուեալներուն դէմ հակազդեցութիւններուն:

Այս մարզերուն պատասխանները տրուած են ամենայն անվերապահութեամբ, յաճախ հեղնական, երգիծական ակնարկութիւններով: Կը թարգմանեն հակառակ ամէն բանի փոքրամասնութեան մը անդամ ըլլալով ալ այդ կացութենէն անհանգիստ չըլլալու, օտար, տարբեր նկատուելու երեւոյթը շատ լուրջի չառնելու տրամադրութիւնը: Բացայայտօրէն ըսուի, թէ ոչ, իշխող է այն կարծիքը թէ այդ երկիրը, հողը նոյնքան իրն է, Թուրքիոյ քաղաքացի Հայունը, որքան՝ տէր – տիրական նկատուածինը:

Նշմարուած փոփոխութիւններուն կարեւոր երկրորդ շրջանակը հայ – ոչ հայ սահմանագատումին կը պատկանի: Հոն ալ չկայ շուրջ մինչեւ երկու տասնամեակ առաջ գոյութիւնը պահած զանազանումը: Այս նորութիւնը որ յատկապէս շրջանակին մէկ արդիւնքն է, արտայայտութիւն կը գտնէ մասնաւորաբար մտերմական յարաբերութիւններու, ամուսնութիւններու համար ոչ Հայ մը ընտրել – չընտրելու պարագաները շօշափող հարցումներու պատասխաններով: Այլ խօսքով՝ Հայ երիտասարդ կամ երիտասարդուհիի մը մտերիմ յարաբերութիւններուն համար վճռական չափանիշ չէ հայութեան յատկանիշը, քիչ բացառութեամբ: Նոյն համեմատութիւնը չունենալով հանդերձ, ամուսնութեան հեռանկարին մէջ ալ ուշագրաւ է նոյն կեցուածքը:

Այսուհանդերձ, պէտք չէ մոռնալ 15 հոգինոց խումբի մը ներկայացուցչական, նմոյշի հանգամանքը, քանի մը տասնեակ հազարնոց զանգուածի մը համար: Կարելի չէ անտեսել հարցականը թէ այդ նմոյշի խումբը որքա՞նով իրաւունք կու տայ ընդհանրացնելու ըսուածները: Թէեւ, պարբերաբար հասնող լուրերէ, տեղական մամուլին հրապարակումներէն դժուար չէ նշմարել թէ 15 հոգինոց խումբը բաւական իրաւունք ունի ներկայացուցչականի բնոյթը վայելելու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴԸ ՄԵՐՏՕՐԷՆ Կ'ԱՌՆՉՈՒԻ ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Արտաքին արտայայտչաձեւերէն մեկնելով՝ Արշիլ Կորքին առաջին հայեացքով զուտ ամերիկեան գեղանկարիչ կը թուի ըլլալ: Այս մէկը իր հիմքերը ունի անշուշտ: Սակայն, խորքին մէջ, թէ՛ արտաքնապէս եւ թէ ներքնապէս Արշիլ Կորքիի արուեստը ոչ միայն սերտ առընչութիւններ ունի Հայ կերպարուեստի հետ ,այլ նաեւ ան ուղղակի ներշնչուած է թէ՛ հայկական միջնադարեան բարձրաքանդակներէն եւ թէ մանաւանդ մանրանկարչութենէն:

Հայկական մանրանկարչութիւնը իր առանցքային դրոշմը դրած է Կորքիի արուեստին վրայ եւ կենսական դեր կատարած է ինքնատիպութեան հասնելու անոր ճիգին մէջ:

Այս հաստատումը հիմնաւորելու համար առաջին հերթին կարելի է բաղդատել Կորքիի կարգ մը դիմանկարները (ինչպէս՝ «Նկարիչը եւ իր մայրը» յայտնի զոյգ կտաւները, ինքնադիմանկարներու շարքը եւ մանաւա՛նդ «Արուեստագէտին մօր դիմանկարը» գծանկարը) և Ախթամարի բարձրաքանդակները, ուր սերտ առընչութիւններ պիտի նշմարուին յատկապէս աչքերու արտայայտչականութեան պարագային: Այս մէկը կուգայ ժխտելու այլ հաստատում մը, որուն համաձայն՝ Արշիլ Կորքի օգտուած է փիքասոյական աչքերէն: Այսպէսով, ոչ միայն կը ժխտուի այս հաստատումը, այլեւ ի յայտ կուգայ, որ Փիքասօ իր պատկերած աչքերու արտայայտչականութեան պարագային շատ հաւանաբար օգտուած պէտք է ըլլայ հայկական մանրանկարչութենէն:

Այս ենթադրութեան ուժ կուտայ նաեւ հետեւեալ իրողութիւնը: Փիքասոյի պատկերած հարիւրաւոր երկդիմի կին կերպարներու (թէ՛ դիմացէն եւ թէ կողմէն) շարքը, իբրեւ նորութիւն եւ կրկնակի արտայայտչականութեան ուժ ունեցող երեւոյթ, մեծ աղմուկ ստեղծած է արուեստի նորագոյն պատմութեան մէջ: Հակառակ անոր որ Փիքասօ այս մէկը կը բացատրէ կինը համբուրելու ատեն անոր դէմքը շատ մօտէն դիտելու երեւոյթով, եւ հակառակ անոր որ ան սպանական մանրանկարչութեան մէջ կարելիութիւն ունէր հանդիպելու երկդիմի դիմանկարներու, շատեր Փիքասոյի այս «գիւտը» կը կապեն հին եգիպտական արուեստին:

Սակայն հին եգիպտական գեղանկարչութեան եւ բարձրաքանդակին մէջ կերպարները պարտադրաբար աստուածային օրէնքով կը պատկերուէին կողմնակի, իսկ այդ պարագային դէմքին վրայ երեւցող միակ աչքը կը պատկերուէր դիմացէն, դարձեալ աստուածային օրէնքով: Այս մէկը կը բացատրուի եգիպտական դիցաբանութեան մէջ գոյութիւն ունեցող աչքի աստուածութեան առանձին կերպարով: Իսկ հայկական մանրանկարչութեան (Վասպուրականի) մէջ մենք կը հանդիպինք, այդպիսի երկդիմի, թէ՛ կողմնակի եւ թէ զոյգ աչքերով դիմացէն պատկերուած դիմանկարի, որ ենթադրել կու տայ մեզի, թէ Փիքասօ հաւանաբար ծանօթ էր նաեւ Վասպուրականի մանրանկարչութեան: Կը բաւէ հպանցիկ ակնարկ մը նետել ծաղկող Իսրայէլի Աբրահամի զոհաբերութիւնը (Աւետարան, 1447 Թուական Փոսավանք (Մոկս) ձեռագիր թիւ 4922, չափերը 25×18 սմ.) մանրանկարին վրայ, համոզուելու համար, որ Փիքասոյի երկդիմի կին կերպարները սերտօրէն կ'առընչուին Աբրահամի երկդիմի դիմանկարին հետ:

Իսկ ոճային առումով, անկախ Կորքիի արտայայտչաձեւերու ընդհանրութիւններէն, կան ուղղակի զուգահեռներ, որոնք բացայայտ կը դարձնեն Կորքիի ոճային կապը հայկական մանրանկարչութեան հետ: Բացի գոյնի եւ գիծի սերտ առընչութիւններէն, ձեւի իմաստով եւս նմանութիւններ կան:

Ծաղկող Կիրակոսի «Ծնունդ» (Աւետարան, 1330 Թուական Ուրնկար, Ձեռ. թիւ 2929, չափերը 32×23,5 սմ.) մանրանկարի ֆոնին վրայ պատկերուած եւ զարմանալիօրէն վերացարկուած ձեւերը այնքան նման են Կորքիի պատկերած վերացական ձեւերուն, որ նոյնիսկ մեզի մտածել կու տան, թէ արդեօք Կորքի Միրոյէն օգտուելու փոխարէն ուղղակիօրէն չէ՞ օգտուած այս եւ կամ նմանօրինակ այլ մանրանկարներէ: Արդեօ՞ք Միրօ եւս ծանօթ էր հայկական մանրանկարչութեան: Այս վերջին հարցը ոմանց կողմէ թէեւ քիչ մը անհեթեթ պիտի նկատուի, սակայն մեզի համար այս մէկը եւս քննելի եւ ուսումնասիրութեան արժանի հարց կը թուի ըլլալ:

Բոլոր պարագաներու, եթէ հակամէտ պիտի ըլլանք հաւատալու ամերիկեան կարգ մը արուեստաբաններու կարծիքին, ըստ որոնց՝ Կորքի չէր կրնար ծանօթ ըլլալ հայկական մանրանկարչութեան, ապա ուզենք թէ չուզենք յիշեալ առընչութիւններն ու արմատական կապերը պիտի բացատրենք ենթագիտակիցի եւ «ապրող հրազներու» իրողութեամ ,:

Հայկական մանրանկարչութեան գոյնն ու գիծը լաւապէս զգացող այս գեղանկարիչին արտայայտչաձեւերը կարելի է ուղղակիօրէն համեմատել բազմաթիւ մանրանկարներու հետ: Եթէ անոր արուեստին հարազատ են Կիլիկեան մանրանկարչութեան վառ ու պայծառ գոյները, ապա գծային առումով ան շատ աւելի մօտ է Գլաձորի եւ Վասպուրականի դպրոցներուն:

Օրինակի համար, Կորքիի վերջին շրջանի ստեղծագործութիւններուն ոճը սերտ առընչութիւններ ունի Ք. Ե. 930 Թուականին իրագործուած Տաթեւի աւետարանի «Մեռեալներու Յարութիւնը» մանրանկարին հետ:

Այս մանրանկարները, եւ նմանօրինակ ուրիշներ դիւրութեամբ կրնային ներշնչարան դառնալ Արշիլ Կորքիի:

ՄՈՎՍԷՍ ՏԻՐԱՆԻ

«Ազդակ»

ԱՄԵՆ՜ԼԱՒԸ՝ ՍՊԻՏԱԿ ՔԱՂԱՔԻ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ

Ի՞նչը կարող է Նոր Տարուան եւ Ծննդեան օրը ուրախութիւն պարգեւել երեխային, քան՝ նուէրը, նուէր ոչ թէ հէքեաթային Ձմեռ Պապիկից, այլեւ հեռաւոր Ֆրանսիայից, ուր շուրջ տասներեք տարի է «Հայ Աւետարանական Ընկերակցութիւնը» եւ «Յոյս Հայաստանի համար» կազմակերպութիւնը ջանում են ամէն պարագաներով ուրախացնել մեր հայ մանուկներին:

Սպիտակում մշտապէս գործում են ՀԱԸ-ն եւ ՅՀՀ գրասենեակները:

Այս երկու կազմակերպութիւնները, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հետ համատեղ վերակառուցեցին Սպիտակի թիւ 2 դպրոցը, որն այժմ կրում է մեծ ազգասէր Վեր. Դանիէլ Սահակեանի անունը:

Ֆրանսիայի S.P.F.A. կազմակերպութիւնը ՀԱԸ եւ ՅՀՀ-ի հետ միասին ստեղծեցին համակարգիչի դասարան՝ յագեցած ժամանակակից համապատասխան սարքաւորումներով:

Սպիտակում ստեղծուեց Ֆրանս – հայկական մշակութային կենտրոն, որն օգնում է զարգացնել հայ ֆրանսախօսների ֆրանսերէնի իմացութիւնը, օգնում է ամրապնդել Հայաստանի եւ Ֆրանսիայի մշակութային կապերը, Ֆրանսիայում ներկայացնում է հայ ժողովրդի պատմութիւնը, մշակոյթը, անցեալն ու ներկան: Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը երկրաշարժից յետոյ մեծ ներդրում է ունեցել Հայաստանի վերականգնողական աշխատանքներում՝ ֆինանսներ, սարքաւորումներ, մասնագէտների տրամադրում եւ հայ բժիշկների վերապատրաստում Ֆրանսիայում: Վերջերս ՀԱԸ, ՅՀՀ կազմակերպութիւնները, Ֆրանսիայի «Հայ Բժիշկների Միութիւնը», Սպիտակի քաղաքապետարանի հետ միասին ստեղծեցին մանկական բժշկական կենտրոն: Կենտրոնը անվճար բժշկական ծառայութիւն կը մատուցի Սպիտակի երեխաներին:

«Յոյս Հայաստանի համար» կազմակերպութիւնը հոգաց նորաստեղծ կենտրոնի վերանորոգման ծախքերը, «Հայ Բժիշկների Միութիւնը» տրամադրեց բժշկական անհրաժեշտ սարքաւորումներ եւ յանձն առաւ աշխատողների մշտական աշխատավարձը:

Մանկական բժշկական կենտրոնի բացմանը ներկայ էին «Հայ Աւետարանական Ընկերակցութեան» եւ «Յոյս Հայաստանի համար» կազմակերպութեան Հայաստանի ներկայացուցիչ Ռընէ Լեւոնեանը, «ՅՀՀ»ի անդամ տոքթ. Արթիւր Փոյաճեանը, ԻՒՄԱՖ-ի հիմնադիր եւ առաջին նախագահ տոքթ. Սերժ Սիմոնեանը, նախագահ տոքթ. Ժագ Պօղեանը, Սպիտակի քաղաքապետ Համլէթ Սարգարեանը եւ ուրիշներ:

Բժշկական կենտրոնի ստեղծման ծրագիրը եւ աշխատանքները սկսել էին նախկին քաղաքապետ՝ հանգուցեալ՝ Սուրէն Աւետիսեանի օրօք եւ բացման արարողութիւնը նուիրուած էր նրա յիշատակին:

Երկու տարի առաջ Սպիտակի քաղաքապետարանը ի յարգանս ՀԱԸ-ի եւ ՅՀՀ-ի ծառայութիւնների, վեր. Ռընէ Լեւոնեանին շնորհեց «Սպիտակ քաղաքի պատուաւոր քաղաքացի» կոչումը: ՀԱԸ-ն եւ ՅՀՀ կազմակերպութիւնը Վեր. Ժիլպէր Լեւոնեանի գլխաւորութեամբ Սպիտակի երեխաների համար ամէն տարի կազմակերպում են ամառային ճամբարներ: Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծննդի առիթով տեղի են ունենում հանդէսներ: Սպիտակի շատ երեխաներ ընդգրկուած են հովանաւորութեան ծրագրերում:

Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԴՈՂՋՈՒԹԻՒ ԴՈՂՋԻՆ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան Արամ Խաչատրեան համերգասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին, համերգ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ ծանօթ դաշնակահար Շահան Արծրունիի: Յայտագրին մէջ տեղ գտած էին Ալան Յովհաննէսի, Եդուարդ Միրզոյեանի, Ալիխա Թերզեանի, Գոհարիկ Ղազարոսեանի եւ Սիրվարդ Գարամանուկի գործերը: Սկիզբը եւ վերջաւորութեան Շահան Արծրունի նուագած է Արամ Խաչատրեանի ստեղծագործութիւններէն:

ՇԱՒԻԼ
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունուար 13 յետմիջօրէ: – Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Ս. Պալապանեան սրահը լեցուն էր ծնողներով եւ բարեկամներով, եկած մասնակցելու Լեւոն Շանթ դպրոցի տարեկան աւանդական Տօնածառի հանդէսին:

Ցերեկոյթին բացումը կատարեց Ծուխին Հոգեւոր Հովիւ ու նաեւ ուսուցիչ՝ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեան: Ներկաներուն բարի գալուստ մաղթելէ ետք, Յարութիւն Քահանայ նշեց որ այս տարի դպրոցը կը հաշուէ 25 աշակերտներ, 3.5 տարեկանէն մինչեւ չափահասներ որոնք կուգան, շաբաթը մէկ անգամ, քանի մը ժամ իրենց մայրենին սորվելու: Ան շեշտեց որ հայերէնը միայն գրութեան լեզու մը չէ, այլ պէտք է նաեւ ըլլայ հաղորդակցութեան լեզու զոր պարտինք գործածել ու տարածել մեր յարկերէն ներս:

Ժամանակը եկած էր որ աշակերտները ցոյց տան իրենց սերտումներուն արդիւնքները:

Նախ, պատանիներու եօթը հոգինոց խումբը Հայաստանի քրիստոնէացման պատմականը ըրաւ: Անոնք իրարու ետեւէ եւ սահուն հայերէնով կարդացին այդ շրջանի կարեւոր իրադարձութիւններէն քանի մը դրուագներ (Ս. Թադէոս, Ս. Բարթողիմէոս, Ս. Սանդուխտ Կոյս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Տրդատ Թագաւոր):

Կրօնական ընկերակցութեան ատենապետ՝ Հրայր Հրաչեանի ամանորեան մաղթանքի խօսքէն ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ փոքր աշակերտներու 12 հոգինոց խումբը: Անոնց յայտագիրը կը բաղկանար երկու բաժիններէ. Նախ, Յասմիկ Հրաչեանի («Ակն» համոյթէն) ղեկավարութեամբ, անոնք երգեցին միջնադարեան «Յիշեսցուք» գեղեցիկ շարականը: Ապա, դպրոցի օգնական ուսուցչուհի՝ Ռոզին Թաշճեանի ջանասիրութեամբ, աշակերտները ներկայացուցին Ս. Ծննդեան խորհուրդին պատշաճ հաճելի ելոյթ մը, երգերով եւ պարերով ճոխացած, որ ջերմօրէն գնահատուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

Կաղանդ պապային ժամանումը ընդհանուր խանդավառութիւնը հասցուց իր գագաթնակէտին: Ան, ինչպէս ամէն տարի, առատաձեռն գտնուեցաւ ու ամէն աշակերտներուն ու ներկայ մանուկներուն բաշխեց իր արժէքաւոր նուէրները՝ գիրք, տուրմ... (շոքոլա):

Տօնածառի այս ցերեկոյթը աւարտեցաւ ընտանեկան մթնոլորտի մը մէջ, հիւրասիրութեամբ մը:

Հ. Հ.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ
ԵՒՐՈՅԻՆ ՄԵԾ-ՄԱՅՐԻԿԸ

Այսօր ոչ Եւրոպական Միութեան, հետեւաբար ոչ ալ եւրոյի գործածութեան շրջանակին մաս կը կազմէ Զուիցերիան: Սակայն, այդ երկիրը եւրոյի անցեալ մը ունի, 1867-էն: Այս թուականին երկիրը որոշած է Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Իտալիոյ, Յունաստանի հետ մաս կազմել լատինական դրամական միութեան: Հասարակաց այդ ոսկեդրամները նոյն ծանրութիւնը ունէին, բայց պահած էին ազգային անուններն ու խորհրդանիշերը:

Մետաղէ այդ դրամները, կամ թղթադրամները առանց տուրքի ու սահմանափակումի, կրնային գործածուիլ ամբողջ միութեան մէջ. կարելի էր հաւ մը, կամ սայլի անիւ մը գնել Լօզանի, Աթէնքի, Հռոմի կամ Փարիզի մէջ, Միութեան որեւէ մէկ երկրին դրամով: Զուիցերական ֆրանք մը ֆրանսականին հետ նոյն արժէքը ունէր եւ կարելի էր զայն փոխանակել յունական մէկ տրախմիով, իտալական մէկ լիրով, կամ պելժական ֆրանքով մը:

Եւրոպական առաջին այդ դրամին նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր Ֆրանսային որ ոսկիի որոշակի ծանրութիւն մը սահմանած էր իր ֆրանքին համար: Ատիկա Նափոլէոնի կողմէ պարտադրուեցաւ իր ենթակայութեան տակ գտնուող երկիրներուն: Ան ընտրեց «Նափոլէոն»ը. 20 ֆրանքնոց մը որ 5.8 կրամ ոսկիէ էր: Անոր գործածութիւնը կը շարունակուէր ֆրանսական տիրապետութենէն ետք ալ, քանի որ դրութիւնը պարզ էր ու վստահելի: Պելժիա որ 1831-ին անկախացաւ, նոյն դրութիւնը որդեգրեց, ստեղծելով պելժական ֆրանքը: Իտալիա յաջորդական փուլերով մաս կազմեց անոր, իսկ Զուիցերիա 1851-ին միաւորեց նահանգային իր դրամները եւ ունեցաւ զուիցերական ֆրանքը որ յար եւ նման էր քոյր դրամներուն:

Լատինական դրամական միութիւնը արժէքաւոր մետաղներու սակարանին փոփոխութիւններուն հետեւանք դժուարութիւններու բախեցաւ, սակայն, գործածուեցաւ գոհացնելով առեւտրականները եւ յարգելով ազգային ինքնութիւնները: Ան շարունակեց իր գոյութիւնը պահել մինչեւ 1914 Օգոստոս 2 երբ Ա. աշխարհամարտը վերջ տուաւ Լատինական դրամական միութեան որ կրնայ, արդարօրէն, Եւրոյին մեծ մայրիկը նկատուիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

«Ի՜նչ աչքեր, ի՜նչ շրթունք, ի՜նչ մազեր, մանաւանդ դիմագիծներու ի՜նչ նրբութիւն, – կը մտածէր ինքնիրեն: – Այս կինը շատ ալ դժուարահաճ չերեւար, ո՛չ ալ չափազանց խստակեաց ու անմերձենալի: Պատուախնդիր կին մը այսպէս, առաջին անգամ տեսած մէկ երիտասարդին հետ, պատուհանէ պատուհան, խօսակցութեան չի մտներ: Թերեւս գիս խաբեց, Աստիկի օրինաւոր կինը չէ, այլ հոմանուհին, իր խօսուածքը, իր շարժուձեւերը ցոյց կու տան, որ գործս կիսաշխարհիկ կնոջ մը հետ է, այդ պարագային իրաւունք ունիմ կարծելու, որ մեր յարաբերութիւնները պատուհանէ պատուհան խօսակցութեան մը մէջ պիտի չսահմանափակուին, մանաւանդ որ յայտնի կ'երեւայ, թէ անհաճոյ չեմ իրեն, նայուածքին մէջ համակրական բան մը կար, յետոյ, եթէ չհամակրէր, այսչափ երկար խօսակցութեան չէր բռնուեր հետս»:

Տրդատ այս խորհրդածութիւնները ընելէ ետքը դարձաւ ուրիշ մտածումներու:

«Այդ Աստիկը քիչ մը գործը կ'աւրէ կոր, – խորհեցաւ, – կը նախընտրէի, որ ամուսինը կամ սիրահարը ուրիշ մէկը ըլլար, Աստիկ կասկածելի մարդ է, Արշակին բարեկամներէն էր, ասկէ զատ աննպաստ բաներ իմացած եմ»:

Ու յանկարծ մտատանջութիւն մը իր միտքը պղտորեց:

«Արդեօք, – խորհեցաւ, – անխոհեմութի՞ւն մը ըրի այս կնոջ հետ տեսակցելով, արդեօք Աստիկի պիտի պատմէ՞ խորհրդաւոր երիտասարդի մը գոյութիւնը դրացի տան մը մէջ, եւ Աստիկ ալ հետաքրքրե՞ր պիտի ըլլայ ճանչնալու, թէ ո՞վ է ան: Ա՛խ, այս կիները, միշտ փորձանքի պատճառներ են մեզի համար, թերեւս այդ կինը լրտեսուհի մըն է եւ Աստիկի ձեռքին տակ գործիք մը, թերեւս անոր դրդումովը եկաւ պատուհանին առջեւ երգեց, ուզելով այդ կերպով յարաբերութիւն հաստատել ինծի հետ ու գիս խօսեցնել տալ. ինչ որ ես համակրութեան նշան մը նկատեցի, գուցէ վարպետ միջոց մըն էր գիս թակարդը ձգելու համար»:

Այս կասկածանքները սկսան վրդովել երիտասարդը:

«Բարեբախտաբար, – կը մտածէր, – ինքնութիւնս ծածկեցի, միայն թէ բաածներուս հաւատք ընծայե՞ց»:

Այդ գիշերը բաւական անհանգիստ անցուց Տրդատ: Կնոջ հետ ունեցած տեսակցութիւնը կը վերլուծէր շարունակ՝ տեսնելու համար, թէ անխոհեմ խօսք մը փախցուցա՞ծ էր բերնէն:

Հետեւեալ օրը, երբ սենեակը նստած կը կարդար, դարձեալ լսեց գեղուհիին անոյշ ձայնը:

«Փորձիչ սատանան եկաւ» – ըսաւ ինքնիրեն:

Եւ որոշեց տեղէն չշարժիլ:

Բայց այդ որոշումը երկար չտեւեց:

Անդիմադրելի զօրութիւն մը զինքը դէպի պատուհանը կը մղէր:

Կարծես ակամայ ոտքի ելաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի պատուհանը ու կամաց մը վարագոյրին տակէն ակնարկը ուղղեց դիմաց:

«Ոչ՛, – ըսաւ ինքնիրեն, – այս հրեշտակը չի կրնար չար սատանայ մը ըլլալ... իմ կասկածներս պարզապէս ծիծաղելի են»:

Եւ վարագոյրը բացաւ ու պատուհանը վեր առաւ:

Կինը նշմարեց երիտասարդը եւ գլխու շնորհալի շարժումով մը բարեւեց:

– Բարեւ, տիկի՛ն, – ըսաւ երիտասարդը՝ ինքն ալ գլուխը խոնարհեցնելով:

– Բարեւ, պարո՛ն, հո՞ս էք եղեր:

– Այո, նստեր, կը կարդայի, երբոր ձեր ձայնը լսեցի, ալ ընթերցումս չկրցայ շարունակել, մագնիսական զօրութիւն մը գիս դէպի պատուհանը մղեց:

– Ուրեմն իմ երգս ձեզի արգե՞լք եղաւ, ներում կը խնդրեմ:

– Կ'աղաչեմ, տիկի՛ն, ես եմ, որ ձեզի շնորհակալութիւն կը յայտնեմ, որ այսպէս հաճելի վայրկեաններ անցընել կուտաք ինծի:

– Ես կ'ենթադրէի, որ դուրս ելած էք:

– Առտուն ելայ, բայց յետոյ վերադարձայ, երբ գործ մը չունիմ ընելիք, դուրսը կենալ ու սրճարանները դեգերիլ չեմ սիրեր, կը նախընտրեմ սենեակս քաշուիլ ու կարդալ:

– Հաճելի զբօսանք մըն է ընթերցումը, – հաստատեց գեղուհին:

– Դուք ալ շատ կը կարդա՞ք:

– Այո, կը կարդամ, երբոր ժամանակ ունենամ, բայց տնական գործերը շատ ժամանակ չեն տար ինծի:

– Սպասուհի չունի՞ք:

– Ոչ, ես եմ իմ սպասուհիս:

– Բայց կարծեմ Աստիկ էֆէնտի լաւ դրամ կը շահի եւ կրնայ ձեզի սպասուհի մը բռնել:

– Խնայողութեան համար չէ, ընդհակառակը, անիկա միշտ կ'ուզէ, որ սպասուհի մը պահեմ, բայց ես կը մերժեմ... ես կը սիրեմ իմ գործս իմ ձեռքովս տեսնել, ասկէ զատ տնական գործերը ինծի համար հաճելի ժամանց մըն են:

– Ուրեմն ամբողջ օրը տանը մէջ առանձին կ'անցընէք:

– Ընդհանրապէս առանձին եմ:

«Ահաւասիկ կարեւոր մանրամասնութիւն մը» – խորհեցաւ Տրդատ:

Յետոյ բարձրաձայն ըսաւ.

– Ձեր ամուսինը առտուն կանո՞ւխ կը մեկնի:

– Ո՛չ, ընդհակառակը, ընդհանրապէս կէսօրին մօտ կը մեկնի, եթէ բացառիկ գործ մը չունենայ, միայն թէ իրիկունները շատ ուշ կուգայ:

– Երանի՜ իրեն, որ ձեզի նման տանտիկին կին մը ունի, տանտիկին ու միանգամայն գեղանի:

– Կը կարծէք, որ մեծ երջանկութի՞ւն մըն է ասիկա:

– Կը հաւատամ, որ միակ երջանկութիւնն է:

– Բայց դուք ալ կրնաք այդ երջանկութեան տիրանալ, քանի որ այդքան փափաքող էք... տանտիկին աղջիկներ չեն պակսիր, եւ դուք ալ երիտասարդ էք, ինչո՞ւ չէք ամուսնանար:

– Եթէ ձեզի նման կին մը գտնեմ, վայրկեան մը չեմ վարանիր:

– Մե՜ղք, որ քոյր մը չունիմ, – ըսաւ գեղուհին խնդալով, – եթէ քոյր մը ունենայի, որ ինծի նմանէր, միասին կ'ամուսնանայիք:

(Շար. 146)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

արագընթաց բանակցութիւններ տանին վերջ տալու համար կղզիին բաժանման: Հանդիպումներ պիտի ունենան շաբաթը երեք անգամ Յունուար 21–էն սկսեալ, յայտարարած է ՄԱԿ–ի Կիպրոսի յատուկ բանագնացը:

ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը հաստատեց որ ամերիկացի զինուորներ (աւելի քան 650) պիտի ղրկուին Փիլիպեան կղզիները, ճիշդ ու ճիշդ Պազիլան եւ Ժոլօ կղզիները, ուր կեդրոններու Ապու Սայաֆ խմբակը պատանդներ վար դրած է երկար ատենէ ի վեր, որոնց կարգին Ամերիկացիներ: Գաղտնիք չէ, որ Պէն Լատէնէն եւ Օմարէն ետք, ԱՄՆ–ու նոր թիրախը պիտի ըլլային Փիլիպպեանները: Այս նպատակին համար, Ուաշինկթըն 100 միլիոն տոլար կը տրամադրէ: Ամերիկացի զինուորները պիտի հետապնդեն Ապու Սայաֆ խումբի 1200 անդամները, որոնք անդրադէտ լակոտներու, մոլեռանդ կրօնականներու եւ գող-աւազակներու ամբողջութիւն մըն են:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ 9 ռուս զինուորներ սպաննուած են անջատողականներու կողմէ, երկու յարձակումներու ընթացքին: Ռուսական բանակի ալ մէկ գործողութեան հետեւանքով, բնակչութեան մէջ 5 մեռեալ կայ եւ 6 հոգի ալ անհետացած է:

ՍՊԱՆԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏԸ՝ Գամիլօ Խոսէ Չելա, Նոպէլեան մրցանակակիր, մեռած է 85 տարեկանին: Հեղինակ էր 70 հատորներու եւ Սպանիոյ մեծագոյն գրագէտը կը նկատուէր: Տրջած է երկրին գաւառները եւ գրած գեղջկական պատումներ:

2001–ԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ չորս միլիոն ոճիր եւ յանցագործութիւն կատարուած է, ինչ որ օրական 11 հազարի միջին մը կը նշանակէ, պատմական մրցանիշ մը: Այս թիւը հաղորդած է Մոնլիւսոնի (Ալիէ նահանգ) քաղաքապետը (ձախակողմեան աջ), որ նախկին տնօրէնը եղած է 80 հազար ոստիկաններու եւ միշտ կապ պահած է «Մայր Տան» հետ, այսինքն Ներքին Նախարարութեան:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ Եմտական պահպանողական նախարարը՝ Փէո – Քրիսթիան պաշտօնապէս ամուսնացած է իր ընկերոջ՝ Եան Էրիք Քնարպաքի հետ, մեռեալներու խումբին տնօրէնը: Նորվեկիոյ կառավարութեան առաջին անդամն է որ իր միասեռական յարաբերութիւնը կը կանոնաւորէ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatoire à se costumer.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լիոնաւէն, Տէր եւ Տիկին Սերժ Մաղտիսեան 40 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ի Նուրհան Իփլիքճեանի *մահուան առթիւ:*

Demande d'emploi

Femme arménophone (arménien occidental et oriental) de nationalité, française recherche :

Garde d'enfants ou assistance de jour pour personnes âgées, sur Paris ou proche banlieue-est.

Disponibilité immédiate.

☎ 01 43 48 68 50.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES commentées par

Haik Der Haroutiounian

«PAYSAGES — VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»

le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45

Studio de l'Espace Culturel «Le 148» 148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage en septembre 2001

Merzifon — Giresun — Chabin Karahissar — Trabzon — Enregistrements de dialecte Hamchen Artvin — Ardahan — Kars — Ani — Mont Ararat — Lac de Van — Mont Sipan — Monastères Varak et Narek — Erzeroum — Mouch — Bitlis — Sassoun — Diyarbékir — Anteb — Marach — Zeytoun — Hadjen — Sis — Adana — Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎ 01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

TELEVISION

FRANCE 3

Samedi 26 janvier à 23h45

Dans la collection «D'où viennent les Français» Les Arméniens de Décines

ETRE AILLEURS... ICI

56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 / Les Films d'Ici

Les Arméniens sont arrivés en France à partir de 1923, en provenance des orphelinats et des camps de réfugiés de Syrie, du Liban et de Grèce. De Marseille, leur port d'arrivée, ils ont émigré vers les centres industriels de la vallée du Rhône.

Décines, dans la banlieue est de Lyon, fut un lieu de concentration très important, autour de l'Usine de la Soie qui fabriquait de la rayonne et employait plus de 50% d'Arméniens. Elle l'est resté avec l'arrivée plus tardive des Arméniens du Liban qui ont émigré dans les années 70. La famille Mardirossian illustre, sur trois générations, le parcours classique d'une famille arménienne de Décines, des débuts difficiles à la réussite de certains de ses membres. C'est une famille très impliquée dans la vie communautaire : Jules Mardirossian est un militant actif de la cause arménienne, son frère Edouard est un des piliers de la vie associative de Décines et sa fille ainée travaille à Erevan à la reconstruction de l'Arménie indépendante.

A travers le parcours et les différents points de vue des membres de cette famille, le film interroge le sentiment de l'arménité et la question du territoire où s'enracine aujourd'hui l'histoire d'une famille et d'une communauté qui s'est voulue et sentie française mais se comporte aussi en diaspora.

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅԻ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուների Խորհուրդը խորը վիշտ է յայտնում մեծ արուեստագէտի, աշխարհահռչակ կինոբեմադրիչի մահուան կապակցութեամբ:

Անրի Վերնէօյն իր վառ տաղանդով, պրոֆեսիոնալիզմով եւ անկրկնելի ֆիլմերով մեծ անուն ու փառք բերեց ոչ միայն իրեն ու իր ընտանիքին, այլեւ համայն հայութեանը:

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուների Խորհրդի անդամի, անխառն հայրենասէրի մահը մեծ կորուստ է բոլորիս համար: Ցաւակցում ենք հանգուցեալի հարազատներին և մերձաւորներին:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

15 Յունուարի 2002թ.

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Հանրի Վերնէօյի ընտանեկան պարագաներուն:

Ֆրանսական շարժանկարի իր տասնեակներով ժապաւէնները միջազգային հռչակի արժանացած են, նաեւ իր վէպերէն «Մայրիկ»*ը:*

Մեծարանքի խօսք ունինք մանաւանդ Աշոտ Մալաքեանին իր անկեղծ եւ հաստատ դիրքորոշումներուն համար, ան յաճախ նեցուկ կանգնած է Հայ միութիւններուն իր ներկայութեամբ ու խօսքով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հովանաւորութեամբ

ԽՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպութեամբ

ՊԱՏՄԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական Երեկոյթ

Նուիրուած

ՄՈՎՍԷՍ ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ

«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»

Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (*ընթերցումով*)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (*կիթառով*)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux

Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն: Մուտքը ազատ է:

Le

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

vous invite

le Vendredi 25 janvier à 20h45

à une

RENCONTRE

avec

KRIKOR BELEDIAN

à l'occasion de la publication récente aux Editions du C.N.R.S. de son livre :

CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE

1922 - 1972

DU MEME A L'AUTRE

Vente de l'ouvrage et signature

— Entrée libre / Cocktail —

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օժանդակութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22
MARDI
22 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.345 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.345

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Յունուար 21-էն սկըսաւ շատ մտահոգիչ շաբաթ մը առողջապահութեան ղետնի վրայ: Գործադուլի շարժումները իրարու պիտի յաջորդեն ամբողջ շաբթուան երկայնքին: Երկուշաբթի, հիւանդանոցներու անձնակազմերը ազդանշանը կու տային գործադուլի դիմելով: Իրենց պահանջը կը վերաբերի 35 ժամերու կիրարկման: Յաջորդ օրը, Երեքշաբթի, Յունուար 22-ին, կարգն էր հիւանդապահուհիներուն, բոլոր ճիւղերու, այսինքն նաեւ անոնք որոնք «ազատական» կ'որակուին: Ասոնք իրենց աշխատավարձքի վերարժեւորումը կ'ուզեն երկար ատեն է: Օրինակ, դիտել կու տան որ մէկ ներարկումը կ'արժէ 2 եւրօ 67 եւ 14 տարի է չէ փոխուած: Եւ դեռ կայ ուրիշ հարց մը, հիւանդապահուհիներու անբաւարարութիւնը: Չորեքշաբթի, Յունուար 23-ը, ամէնէն սեւ օրը կրնայ ըլլալ, քանի բժիշկներուն միացած են բոլոր այլ ճիւղերը՝ ինչպէս ՍԱՄԻՒ, ԷՍ – Օ – ԷՍ ՄԵՏԸՍԷՆ, ընդհանուր հիւանդութեանց, ստիպողական բաժանմունքի բժիշկները եւն., եւն., որը մկրտուած է «24 ժամ առանց բուժիչի» (այս վերջին բառը ժողովրդական տարազն է բժիշկին): Այս բոլոր շարժումները կրնան նորոգուիլ: Վերջին տեսակցութիւնները Էլիզապէթ Կիկուի եւ Պէռնար Քուշնէրի հետ ոչ մէկ դրական արդիւնք տուին, եղած բոլոր առաջարկները գոհացուցիչ չեն նկատուիր: Ազատական հիւանդապահուհիները իրենց բուժարանները պիտի փակեն Փետր. 2-էն 12: Լ. Ժոսփէն նեղ կացութեան մատնուած է նախընտրական այս շրջանին մէջ:

ՔՈՔԻՕ հաւաքուեցան, Յունուար 21-ին եւ 22-ին, այն նուիրատուները, որոնք պիտի ճշդեն իրենց մասնակցութիւնը Աֆղանիստանի վերաշինութեան համար: Պատուիրակները 60 երկիրներ կը ներկայացնեն: Առաւելագոյն գումարները կ'ապահովեն Ճափոն, Եւրոպական Միութիւնը, Միացեալ-Նահանգներն ու Սաուտի Արաբիան: Համաշխարհային Դրամատունը 15 միլիառ տոլար կը գնահատէ երկրին կարիքները գալիք տասը տարիներուն համար: Ճափոն, արդէն իսկ, յանձն առած է 500 միլիոն տոլարով մասնակցիլ:

ՆԻՒՐԱԿՈՆԿՕ հրաբուխին ժայթքումը (Գոնկօ) աւեր գործած է եւ բոլորովին քարուքանդ ըրած Կոմա քաղաքը, ուր 40 մեռեալ կայ, հակառակ անոր որ նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնուած էին եւ բնակչութիւնը հեռացուած:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ մայրաքաղաքին՝ Մախաչքալայի մէջ, եօթը ռուս զինուորներ սպաննուած են, երբ ռումբ մը պայթած է իրենց բեռնատար կառքին անցքին ատեն:

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ մեռա՞ծ է: Այս ենթադրութիւնը ըրած է Փաքիստանի նախագահը՝ Փերվէզ Մուշարաֆ: Ըստ իրեն, Պէն Լատէն, որ երիկամունքի հիւանդութենէ մը կը տառապի, մեռած է տիալիզի չգոյութեան պատճառաւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ միջեւ միջադէպ մը պատահած է, որ բաւական անհամ կացութիւն մը ստեղծած է: Արդարեւ, Ֆրանսայի Մշակոյթի նախարարուհին՝ Գաթրին Թասքա յայտարարած է որ կը մերժէ Սիլվիօ Պէրլուսքոնիին հանդիպիլ Փարիզի Գիրքի ցուցահանդէսին առթիւ (Մարտ 22-27) եւ որու պատուոյ հիւրն է Իտալիա: Գաթրին Թասքա կ'ըսէ թէ շատ մտահոգ է Իտալիոյ նախարարապետին քաղաքականութենէն եւ թէ «այլ հովանաւորութիւն մը» կը մաղթէ ցուցահանդէսին համար: Պէրլուսքոնի հակազդած է ըսելով թէ ցարդ անգիտացած էր տիկին Թասքայի գոյութիւնը եւ պիտի շարունակէ անգիտանալ:

ՍԱՐՍԷԼԻ մէջ է, Գրեթէյէն ետք, որ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 20-ին, պայքարելու համար հակահրէութեան դէմ, որ ըստ Իսրայէլի, ծաւալած է Ֆրանսայի մէջ եւ մեծ համեմատութիւններու հասած: Այս առընչութեամբ, բազմաթիւ գիրքեր եւ յօդուածներ լոյս կը տեսնեն, Լիպերասիոն Յունուար 21-ին էջեր նուիրած էր հարցին:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ բայց, Ատրիականի մէջ ջախջախուած է թռան մը որ Ֆրանսայի 3 զինուորներ կը փոխադրէր: Մէկը մեռած է, երկու ուրիշներ վիրաւորուած են: Ասոնք մաս կը կազմէին Պոսնիոյ ՕԹԱՆ-ի կայունացման ուժին:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ամբողջովին գրաւած է Այսրյորդանանի Թիւլքարէմ քաղաքը: Միւս կողմէ, աւելի ամրապնդած է Արաֆաթի շուրջ շրջափակումը, մինչ Շարոն կը կրկնէ սպառնալիքները: Շշուկներ կան, ըստ որոնց Արաֆաթ կրնայ իր հրաժարականը յայտնել կամ ելք մը գտնել արտասահման անցնելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ յանցագործութիւնը օրէ օր կը ծաւալի եւ կարգ մը շրջաններու մէջ անտանելի դարձած է: Շաբաթէն Կիրակի (Յունուար 19-20) գիշերը 22 կառքեր կրակի տրուած են Սէն Թ'Էթիէն եւ քաղաքապետը յուսահատած է այլեւս, Փիւի-ան-Վըլէնի մէջ ալ կառքեր եւ օթօպիւս մը կրակի տրուած են, որովհետեւ 19-ամեայ Ապտելլա Աժուրի 15 տարուան արգելափակման դատապարտուած էր մահացու կերպով վիրաւորած ըլլալով դրացի մը, 2000 Ապրիլին: Փարիզի կեդրոնը, ռիւ տը լա Փէ (Օփերա), Շաբաթ առտու, ժամը 11-ին, կառք մը խուժած է լումայափոխի գրասենեակ մը, բայց, չէ յաջողած կողոպտել եւ պատանդով մը փախած է, քիչ ետք ազատ արձակելով պատանդը:

ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը յայտարարեց հեռատեսիլէն որ Սաուտի Արաբիոյ ամերիկեան խարիսխներու «արտաքսման» որեւէ ազդարարութիւն չէ եղած: Այս յայտարարութիւնը եղած է իբրեւ հետեւանք այն տեղեկութիւններուն, որոնք կ'արձագանգէին Սաուտցիներու աճող ջղայնութեան ամերիկեան կայաններու ներկայութեան դէմ: Նախարարը աւելցուցած է սակայն թէ ամերիկեան ներկայութիւնը Սաուտի Արաբիա կրնայ խօսակցութեանց նիւթ ըլլալ:

ՔԱՊՈՒԼԻ հիւսիսէն թռիչք առնելէ քիչ ետք ամերիկեան թռան մը արկածի եկած է, երկու մարինզ մեռած են, հինգ ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու Հայկական համագումարը ողջունած է Պուշի վարչակազմին եւ Գոնկրէսի անդամներուն Թուրքիոյ կառավարութեան բերած նեցուկը, Հայաստանի քաղաքացիներուն սահմանային այցեգիր տալու դիւրութեան: Հայկական հարցերով Գոնկրէսի խումբին նախագահները Ֆ. Փալոն եւ Ճ. Նոլենպերկ այս առթիւ յայտարարութիւն մը հրապարակած են ուր կ'ըսուի թէ Հայաստանի քաղաքացիներուն այցագրի սահմանափակումները լուրջ սխալ էին Թուրքիոյ կողմէ: Տեսնելով որ այդ խոչընդոտը կը վերնայ, խումբին նախագահները յոյս կը յայտնեն որ հայեւթուրք երկխօսութիւնը կը շարունակուի, նպաստելով Թուրքիոյ եւ Հայաստանի կառավարութիւններուն միջեւ փոխադարձ հասկացողութեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 19 / 21)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունուար 18-ին ընդունած է Ֆրանսայի Երեւանի նոր դեսպանը Հանրի Գիւնին: Ան ըսած է թէ ուրախ է աշխատելով հին մշակոյթի ու պատմութեան տէր երկրին մէջ ուր վերջերս նշուած է քրիստոնէութեան 1700-ամեակը եւ ուր բարձր կը գնահատուին քրիստոնէական համամարդկային արժէքները: Հաւատարմագրի յանձնումի արարողութեան հետեւած զրոյցին ընթացքին խօսուած է տնտեսական փոխադարձ կապերու մասին: Հանդիպումին անդրադարձ եղած է նաեւ Ղարաբաղեան խնդրին կարգաւորումին: Ռ. Քոչարեան կարեւոր նկատած է որպէս Մինսկի խումբի անդամ Ֆրանսայի դերը եւ շինիչ մասնակցութիւնը խաղաղութեան գործընթացին: Ան մեծ նշանակութիւն տուած է փարիզեան սկզբունքներուն մշակումին:

Նոյն օրը դեսպան Հ. Գիւնին ընդունած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանն ալ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Յունուար 21 – 25 Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի լիագումար նստաշրջանին մասնակցելու համար Յունուար 19-ին Սթրազպուրկ մեկնած է Ազգային Ժողովի հինգ հոգինոց պատուիրակութիւն մը Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յ. Յովհաննիսեանի գլխաւորութեամբ:

Օրակարգի վրայ կը գտնուին Կիպրոսի կացութեան, Չէչէնիոյ հակամարտութեան, Ազրպէյճանի քաղաքական բանտարկեալներուն վերաբերող հարցեր:

ԼՂՀ

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարուհին Ն. Մելքումեան Յունուար 18-ին մամուլի ասուլիսի մը կրկնած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի խօսքերը թէ ամէն բանակցութիւն որուն Ղարաբաղ չի մասնակցիր, կը նկատուի նախապատրաստական. անոնք կատարեալ բանակցութեան կը վերածուին երեք կողմերու մասնակցութեամբ: Անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցը շրջանին մէջ անկայունութեան աղբիւր նկատող Մինսկի խումբին ԱՄՆ-ու նախագահին արտայայտութեան, Ն. Մելքումեան ըսած է թէ անկայունութեան գործօնը կը վերնայ երբ բոլոր կողմերը համաձայնին որ արդար լուծումը նախ տուժող կողմը՝ Ղարաբաղի ժողովուրդը գոհացնող լուծումն է: «Մեր կողմից մենք կ'անենք ամէն ինչ, որպէսզի ամենակարճ ժամկէտում նպաստենք կարգաւորմանը, սակայն, չենք կարող գնալ այնպիսի քայլերի, որի հետեւանքով կը վտանգուի մեր ազգային անվտանգութիւնը» շեշտած է նախարարուհին:

Ան էական չէ համարած կարգաւորման համար Հայաստանի ու ԼՂՀ իշխանութիւններու կեցուածքի տարբերութիւնները, քանի որ լուծումը պէտք է հիմնուի ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին վրայ: Որպէս միջնորդ ան նկատի կ'ունենայ միայն Մինսկի խումբը: Կը բացառէ վարել բանակցութիւններ որոնք նիւթ կ'ընեն նոյնիսկ մէկ թիզ հողի զիջումը:

Ն. Մելքումեան ակնարկելով Եւրոպական Խորհուրդին կողմէ Ազրպէյճանի կիրարկած ճնշումին, ըսած է թէ իրենք երկար ատեն առաջ յայտնած էին թէ Ազրպէյճանի ներքին վիճակը չի նպաստեր Ղարաբաղի խնդրին լուծումին. «այն երկիրը ուր խախտում են հէնց իրենց քաղաքացիների իրաւունքները, չի կարող առաջարկել ինքնավարութիւն այլ ազգի ժողովրդի համար» ըսած է ան:

Ինչ կը վերաբերի Ազրպէյճանի ռազմական յայտարարութիւններուն, Ն. Մելքումեան զանոնք ներքին քաղաքական նպատակներով եղած համարած է, աւելցնելով որ եթէ իսկապէս ազրպէյճանական բանակը պատրաստ ըլլար, պահ մը անգամ չէին վարաներ:

ԱՄՆ

Պ. ԷՃԷՎԻԹԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թուրքիոյ վարչապետին Ուաշինկթընի մէջ նախագահ Պուշի հետ հանդիպումին նիւթերէն եղած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մարզը: ԱՄՆ-ու նախագահը գոհունակութիւն յայտնելէ ետք Հայաստանի քաղաքացիներուն Թուրքիա մուտքի արտօնութեան վերջին կարգադրութեան, հարց տուած է թէ կարելիութիւն կա՞յ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները աւելի բարուոքելու: Պ. Էճէվիթ ըսելով որ Հայաստանի անկախութիւնը առաջին ճանչցողներէն եղած է իր երկիրը, աւելցուցած է թէ դիւանագիտական յարաբերութիւններու համար իրենց չորս պայմանները պէտք է ընդունուին Երեւանի կողմէ: Յետոյ թուած է այդ պայմանները.

«Հայաստանը պէտք է հրաժարի ցեղասպանութեան մտասեւեռումէն որ Թուրքիան ամբաստանեալի դիրքին մէջ կը դնէ: Պէտք է առանց որեւէ նախապայմանի քաշուի իր գրաւած Լեռնային Ղարաբաղէն որ ադրբեջանական հող է: Այդ շրջանէն գաղթի պարտադրուած մարդոց պէտք է վերադարձի իրաւունք ճանչնայ: Ադրբեջանի ու Նախիջեւանի ինքնավար շրջանին միջեւ պէտք է ապահով անցք մը բացուի»:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովին մէջ առաջին անգամ ըլլալով Թուրքիոյ բարեկամութեան խումբ մը կազմուած է. Հանրապետական եւ Դեմոկրատ կուսակցութիւններու 32 անդամներէն բաղկացած խումբին նախագահներն են դեմոկրատ Ռապըրթ Վէքսլէր եւ հանրապետական Էտուըրտ Ուիթֆիլտ: Խումբին անդամները հանդիպում ունեցած են Թուրքիոյ վարչապետ Պ. Էճէվիթի հետ անոր ԱՄՆ այցին ընթացքին ու խոստացած են Հայկական լոպիին դէմ Թուրքիան պաշտպանել:

Հանդիպումին ԱՄՆ-ու Թուրքիոյ բարեկամները ըսած են թէ մինչեւ այսօր նման խումբի մը բացակայութիւնն է որ Ամերիկահայերուն առիթ տուած է օրակարգի բերել ցեղասպանութեան նիւթը: Ասկէ ետք Հայերու գործը նոյնքան դիւրին պիտի չըլլայ:

Թուրք մամուլը այս մասին տեղեկատուութիւնը կ'աւարտէ գրելով որ Թուրքիոյ բարեկամութեան խումբին անդամներէն Ճէյմս Մորան Յատկացումներու յանձնախումբին անդամ է, նաեւ պաշտօն ունի պաշտպանութեան ենթայանձնախումբին մէջ. իսկ Ռ. Վէքսլէր ազդեցիկ մէկ անդամն է Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին ու ամէնէն գործօն դէմքերէն հրէական լոպիին:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

«Փոքրամասնութեան երիտասարդները կը պատմեն» գիրքին հեղինակ Ե. Քոչօղլուի պոլսեցի 15 հայ երիտասարդ երիտասարդուհիներուն մեծամասնութիւնը ազատ ասպարէզի տէր է. հաշուապահ, տպարանատէր, ատամնաբոյժ, եւլն.: Կը յաջորդեն ուսանողները (5), ապա առեւտուրով զբաղողները (2): Բոլորն ալ պատասխանած են հարցարանին շուրջ երեք տասնեակ հարցումներուն:

Անոնց առաջինը կը վերաբերի ինքնութեան սահմանումին. «Ի՞նչ է ցեղային ձեր ծագումը, ի՞նչպէս կը բնորոշէք դուք ձեզ» հարցումին տրուած պատասխանները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը կրկնեն «Թուրքիոյ քաղաքացի Հայ» տարազը. երբեմն «Հայ»ուն առջեւ աւելցած է «ծագումով» բացատրութիւնը, կան պարագաներ ալ ուր նշուած է «քրիստոնեայ» կամ «լուսաւորչական» յատկանիշը: 15 հոգինոց խումբէն պարզապէս «Հայ եմ» պատասխանած են միայն 4 հոգի. մէկը միայն շեշտած է «ամէն ինչով Հայ եմ», ուրիշ մը աւելցուցած է «նաեւ եւ առաջ մարդ եմ», երրորդ մը «Հայ»ուն քով զետեղած է «միւսը»: Խումբին մէջ կան երկու խառնածին երիտասարդներ ալ որոնցմէ մէկուն մայրը յոյն է, միւսինը՝ Թուրք. անոնք եւս որպէս Հայ ներկայացած են. երկրորդը «Հայ, քրիստոնեայ եմ, նաեւ խառնածին» պատասխանած է:

Խումբը ընդհանուր առմամբ հայախօս է. երկու հոգի միայն ըսած են թէ չեն գիտեր հայերէն: Այսուհանդերձ, նշմարելի է որ հայախօսներուն մօտ կայ մոռնալու երեւոյթը. հայերէնը դըպրոցական շրջանակին մէջ մնացած լեզու է շատերու համար եւ տուներու մէջ գործածութիւնն ալ հետզհետէ դադրելու հակում ցոյց կու տայ, կամ արդէն դադրած է: Այդ պատճառներով ալ հայախօսներէն ոմանք հայերէն կարդալ – գրել չեն գիտեր, մոռցած են: Լեզուին տնային գործածութեան մարզին կարեւորութիւնը ինքնին կը շեշտուի երբ նկատի առնուի որ Թուրք լրագրողին զրուցակից հայ երիտասարդները, բացի երեքէն, գոնէ հայկական նախակրթարան աւարտած են, շատերը նաեւ մինչեւ համալսարան հայկական վարժարանի մէջ շարունակած են իրենց ուսումը:

Ե. Քոչօղլու ինքնութեան ու լեզուի [?]մացումին մասին հարցումներէն ետք ուզած է գիտնալ թէ հայ երիտասարդները ե՛րբ եւ ի՛նչպէս անդրադարձած են «տարբեր» ըլլալու իրենց վիճակին: Տըրուած պատասխաններուն մէջ միայն երկու հատը տարբերութեան ապրում մը խնդրոյ առարկայ չէ դառած: Մէկը հայեւթուրք խառն ամուսնութեան զաւակ երիտասարդն է որ նման տարբերութիւն զգացած չէ, միւսը տարբերութեան գիտակցումի որոշակի ապրում չունի:

Մնացեալին քով տիրական է ներս – դուրսի պարագան: «Ներս»ը տունն է, դպրոցը, համայնքային շրջանակը. իսկ «դուրս»ը՝ փողոցը որ խաղավայր է, միւսին հետ հանդիպումին տեղը: Պատասխաններուն մեծ մասը տարբերութեան գիտակցումի պահը կը զետեղէ այն տա- «մամա» ըսէ, եւլն.: Նոյն շրջանին է որ դուրսը պէտք չէ հայերէն խօսի, մօրը «մամա» ըսէ, եւլն.ռ Նոյն շրջանին է որ փողոցի ոչ հայ ընկերներու հետ խաղի շրջանակը անդրադարձի վայր մը կ՚ըլլայ թէ հայերէն ըսուածը չի հասկցուիր միւսներուն կողմէ, կամ անոնց ըսածը հայախօս մանուկը ինք չի հասկնար: Կան ըսողներ ալ թէ տարբեր ըլլալու գիտակցութիւնը միշտ ունեցած են եւ թէ ան որոշ պարագայի մը կապուած չէ: Կան մէկ-երկու երիտասարդներ ալ որոնք իրենց շրջապատին վերաբերումով անդրադարձած են թէ տարբեր են, երբ օրինակ, Թրքական վարժարանի մէջ «կեավուր» որակումին թիրախ եղած են, կամ Անատոլու անցած մանկութեան մը շրջանին Թրքական անուններ ստացած են, քօղարկելու համար իրենց բուն ծագումը:

Տարբերութիւնը զգալու ազդակներու թիւումին մէջ հետաքրքրական է տեսնել ԱՍԱԼԱ-յին վերագրուած դերն ալ: Երկու երիտասարդներ որոնցմէ մէկը հայեւթուրք միութեան զաւակն է, կ՚ըսեն թէ ԱՍԱԼԱ-յի պատրուակով ծայր առած Հայերու վարկաբեկումին, հալածանքներուն բերումով անդրադարձած են իրենց թիրախ դարձած տարբերութեան ամբաստանութեան:

Նկատի առնուած երիտասարդութեան հայութեան սահմաններուն մէջ, այս բոլորին քով, բաւական զարմացնող է «միւս»ին ընկալումի լայն տեղը: Այդ զարմանքը կը պատճառեն երկու հարցումի տրուած պատասխանները. առաջինը կ՚ուզէ գիտնալ թէ հայ երիտասարդը այլ ծագումի տէր մտերիմ ընկեր – ընկերուհի մը ունեցա՞ծ է: Երկրորդը հետաքրքրութիւնը քայլ մըն ալ առաջ կը տանի, նիւթ ընելով այլ ծագումի տէր ընկեր կամ ընկերուհիի մը հետ ամուսնութեան պարագան: Պատասխանողներու երկուքէն զատ, միւսները բոլորն ալ կ՚ըսեն թէ մտերիմ ընկերութիւն ունին Թուրք երիտասարդներու հետ, կամ ունեցած են: Շատեր կ՚աւելցնեն թէ այդ կարգի ընկերութիւններուն մէջ կամ չեն եղած Հայեր, կամ շատ քիչ թիւով: Անոնց արտայայտութիւններէն որոշակի կ՚երեւի որ ազգային պատկանելիութեան տարբերութիւնը հարց ստեղծող ազդակ չէ այդ երիտասարդներուն համար:

Ինչ կը վերաբերի քայլ մը անդին անցնելուն, այդ յարաբերութիւնները մեծ մասով չեն յանգած, չեն կրցած յանգիլ ամուսնութեան հանգրուանին: Պատճառը այն չէ որ վերջնական, մնայուն միասնութեան համար անպատեհութիւն կը նկատուի նշուած տարբերութիւնը: Արդէն յաջորդող հարցումներէն մէկը որ կը վերաբերի ամուսնութեան համար անպայման Հայ մը ընտրել – չընտրելու պարագային, կը շեշտէ այդ կէտը: Ե. Քոչօղլուի զրուցակիցները աւելի քան կէսով կը պատասխանեն թէ իրենց ամուսնանալիք անձը պայման չէ որ Հայ ըլլայ, թէ կարեւոր չէ այդ հարցը: Կայ ըսող թէ կը բաւէ որ մահմետական չըլլայ, կամ աւելցնողներ՝ որ նախընտրելի կ՚ըլլայ Հայ մը:

Մտերմական յարաբերութենէն ամուսնութեան չանցնելու երեւոյթին մէջ կարեւոր դեր մը կը վերաբերուի ընտանեկան շրջանակին, նաեւ ընկերայինին: Ոչ Հայերու հետ այդ յարաբերութիւններուն մեծ մասը խզուած է նախընթացներու անախորժութիւններուն ազդեցութեամբ. երիտասարդները հակառակ չըլլալով հանդերձ ոչ Հայու մը հետ կեանք բաժնելու, մեծ մասով տեսնելով ընտանեկան շրջանակին մէջ նման քանի մը առթած խնդիրները, կը նախընտրեն խուսափիլ: Մասնաւորում որ ցոյց կու տայ թէ ընտանիքը, յատկապէս ծնողքը, կը շարունակեն ազդեցութիւն բանեցնող ազդակ ըլլալ պոլսահայ երիտասարդութեան համար: Պատասխանողներուն մէջ կան իրենց մերձաւոր շրջանակին մէջ խառն ամուսնութիւններ ու անոնց հետեւանք դառնութիւններու ապրումները ունեցողներ: Կ՚ըսեն թէ չեն ուզեր ծնողքներու հետ խզումներու պատճառ ըլլալ, իրենց զաւակներուն փոխանցել բախումներու մթնոլորտ մը, եւլն.:

Նշուած հարցերուն համար զրուցակից առնուած խումբին մասին որպէս լրացուցիչ տեղեկութիւն, թերեւս անտեղի չէ աւելցնել հաւատքի մարզն ալ. անոնց մէջ եկեղեցի գացող, եկեղեցին սիրող գտնուելով հանդերձ, անկեղծօրէն հաւատացեալ ներկայացող չկայ: Ընդհանուր միջինը կը դառնայ անհաւատութեան, կամ անաստուածութեան եւ անտարբերութեան շուրջ:

Այս պարագան, միացած՝ ինքզինքը որպէս Թուրքիացի Հայ, Թուրքիոյ քաղաքացի Հայ սահմանող մտայնութեան, հաւանօրէն լաւագոյնս կը բացատրէ ամուսնութեան համար «միւս»ին առջեւ պատուար չկանգնելու կեցուածքը: Տրուեալ մը որ ինքնահարցադրումի պարտաւորութեան առջեւ կը դնէ ընտանեկան շրջանակին անմիջական յաջորդ «հայկական»ները. դպրոց, եկեղեցի, ընկերային օղակներ եւլն.: Անշուշտ, ասոնցմէ կարելի չէ անջատել «դուրս»ին օրէ օր մեծցող ազդեցութիւնն ալ. ազդակ մը որ կը շեշտէ հայ ընտանիքին վիճակած հետըզհետէ աւելի մեծ դերը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍԱԽԱՐՈՎ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱ՞Յ ԱՐԴԵՕՔ...

Անցեալ տարի, Սախարովի ծննդեան 80-ամեակը յիշատակուեցաւ, մտաւորական շրջանակներու մէջ: Երեւանի մէջ այդ առիթով, յուշարձան – կիսանդրի մը կանգնեցաւ, այդ մեծ գիտնականին անունը կրող հրապարակին վրայ, ուր տարիներով անշնորհք, կոմունիստ ազեբիի մը կիսանդրին, Ազիզբէկովի, դանադան ելեւէջներ կ՚ապրէր, երբեմն – երբեմն, անծանօթ ձեռքերէ. «տէրրորի» ենթարկուելով, ուժանակի օգնութեամբ, բայց միշտ վերականգնելով, յանուն ժողովուրդներու եղբայրութեան: Չէ՞ որ եղբայրական Ազրպէջանի նուիրուած երգ մըն ալ կար որ արտասահման գացող երգի վարպետները երբեմն կը հրամցընէին մեզի... (հիմա կ՚ըսեն, ստիպողաբար. անցցէ):

Ուրեմն, կ՚ըսէի, այդ տօնակատարութիւններուն առիթով, Եապլոքօ կուսակցութեան ղեկավար Գրէգորի Եավլինսկի, Ռուսաստանի քաղաքական գլխաւոր դէմքերէն մին, խօսք առնելով կ՚ըսէ:

– «Սախարովի կատարած, մեծագոյն ներդրումներէն մին, պէտք է համարել, քաղաքականութեան մէջ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ մտցնելը»–:

Ռուսական մամուլը բազմաթիւ յօդուածներ նուիրեց այդ առիթով, խաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակաւոր՝ Անդրէյ Սախարովին, որ համարձակած էր պայքարիլ սովետական իշխանութեան դէմ, եւ շատ մը բարեկամներու համաձայն, շատ հաւանաբար, այսօր ալ կը շարունակէր պայքարիլ, քաջաբար, քաղաքական փտութեան դէմ, եթէ ողջ մնացած ըլլար:

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, Հայաստանի մէջ, այն համոզումը գոյացուցած են, մտաւորական մեր շրջանակները, որ Սախարով հրէական ծագում ունէր: Այդպէս կը ներկայացնէին պատահաբար, նաեւ արեւմտեան զանազան մամուլի շրջանակներ, մինչ Ալեքսէյ Սախարով, զուտ ռուս ծագում ունի, ըստ իր երկրորդ կնոջ, Էլէնա Ալիխանեանի, որ չեմ հասկցած ինչո՞ւ իր ամուսնալուծուած ամուսինին անունով՝ կը շարունակեն կոչել Պոնէր: Էլէնա, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին քարտուղար Ալիխանեանի աղջիկն է, որ առաջին ամուսնութեամբ միացած է Պոնէրի, եւ ապա եղած է հաւատարմագոյն կողակիցը ռուս մեծ ֆիզիկոս Սախարովի: Էլէնայի կատարած դիւանային պըրպըտումներու համաձայն իր ամուսինը մտաւորական շրջանակի ծնունդ է: Հայրը՝ Դիմիդրի Ֆիզիկոս մը եղած է: Սախարով գերդաստանին մէջ կան բազմաթիւ քահանաներու անուններ, մինչ մօր կողմը հարուստ է զինուորականներով:

Դարձեալ իր վարքին մէջ կը կարդանք որ, փոքրիկն Անդրէյ մեծ մօրը ձեռքէն բռնած կ՚երթար Ս. Փրկիչ հրաշալի եկեղեցին, որուն վերաշինութիւնը նոր տեղի ունեցաւ ստալինեան կործանումէն վերջ:

Սախարովի դիւանը, մահուընէ 12 տարի վերջ, օրէ օր կը ճոխանայ, նորանոր նիւթերով եւ փաստաթուղթերով, որ իր ունեցած հիւլէական մասնագիտութեան պատճառով, գաղտնիքի տակ կը մնային մինչեւ այսօր:

Մեր Մերկէլեանի նման, կանխահաս հանճար մը եղած է Սախարով որ 24 տարեկանին կը ղրկուի Իգոր Թամմի տեսական բնագիտութեան խումբին միանալու որ ռուսական գիտական ակադեմիայի հսկողութեան տակ կը գործէր:

Սախարով, 32 տարեկանին արդէն անդամ էր Սովետական Միութեան գիտական ակադեմիային: Իր յուշերուն մէջ կը գրէ որ – «այդ տարիներուն, ամէնքս ալ, համոզուած էինք մեր փնտռտուքներու (հիւլէական ռումբ) կարեւորութեան վրայ, որպէսզի երկրագունդի ուժերու հաւասարակշռութիւնը ապահովէինք – եւ ըստ վկաներու, այդ օրերուն, երբեք խղճահարութիւն չէ զգացած այդ ուղղութեամբ:

1955-ին, երբ հիւլէական ռումբի հետ կապ ունեցող կարգ մը գիտնականներ եւ զինուորականներ, բաժակաճառեր կը կարդան զօրավար Նէտէլինի տան մէջ, Սախարով, հայկական քոնիաքի բաժակը բարձրացուցած կը մաղթէ որ այդ սարսափազդու ռումբերը, պայթին միայն, փորձառական դաշտերու վրայ եւ երբեք բնակութիւններու... ներկաներուն մէջ որոշ շփոթութիւն ստեղծելով...:

Մի քանի տարի վերջ, սակայն, հակառակ երեք անգամ սոցիալիստական աշխատանքի հերոսի ոսկի մետալին արժանանալուն, Սախարով կը սկսի բուռն պայքար մղել հիւլէական փորձերու դէմ, եւ ապարդիւն չանցնիր: 1963-ին կարեւոր երկողմանի դաշինք մը կը ստորագրուի, Սովետական Միութեան եւ Միացեալ – Նահանգներու միջեւ հիւլէական փորձերը արգիլելով մթնոլորտի, միջոցի եւ ծովուն մէջ:

Յաջորդ տարիներուն, Սախարով կը հետապնդէ Սովետական Միութեան մէջ, մարդկային իրաւունքներու պայքարը, եւ ՍՍՀՄ.ի 23 համագումարին ուղղուած նամակին տակը ստորագրողներու կարգին, ինք եւս կը բողոքէ Ստալինի պաշտամունքի վերադարձին, գաղափարի հալածանքներուն եւ մահապատիժի դէմ:

Գաղտնի ճամբաներով արտասահման անցած իր մէկ կարեւոր հրատարակութիւնը, 1968-ին (Խորհրդածութիւններ յառաջդիմութեան խաղաղ կենակցութեան եւ մտաւորական ազատութեան) պատճառ կը դառնան որ ինք, որպէս գիտնական, հեռացուի Արծամաս – 16 գաղտնի քաղաքէն, եւ 1975-ին խաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակը տիկինը Էլէնան է որ կ՚երթայ ընդունելու, քանի ինք ելքի վիզա չէր կրցած ստանալ:

Իշխանութիւններու հետ իր մեծ բախումը կը սկսի Աֆղանիստանի պատերազմով, որուն կ՚ընդդիմանար եւ այդ պատճառով ալ կ՚աքսորուի Կորքի քաղաքը:

Պերեստրոյկայի օրերուն, երեսփոխան ընտրուելէն վերջ, գիտական ակադեմիայի կողմէ, կը պայքարի կուսակցութեան դերին կարեւորութեան դէմ եւ դալիք Միութենական պետութեան մը համար ծրագրած էր սահմանադրութիւն մը (1989) որուն նպատակը պէտք է ըլլար երկրի եւ աշխարհի բնակիչներուն կեանքի երջանկութիւնը, նիւթական եւ հոգեկան ազատութիւնը, բարեկեցութիւնը, խաղաղութիւնը եւ կեանքի ապահովութիւնը:

Սախարով նոյն տարւոյն Դեկտեմբերին կը մեռնի երկու տարի վերջ, Սովետական Միութիւն ալ քայքայուեցաւ, բայց իր արտայայտած գաղափարներուն հանդէպ մեծ յարգանք կը տածուի, բայց, ինչպէս միշտ, ներկայ քաղաքական գործիչներուն համար անոնք իրականութենէն հեռու եւ միամիտ հոգիի մը արտայայտութիւնները կը համարուին:

Այս մութ օրերուն, որքան անհրաժեշտ է որ Սախարովները վերադառնան:

ՀԵՊ

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

Կ՚ըսուի, թէ հեթանոս Հայերու հիւրընկալութեան աստուած Վանատուրը Նոր Տարուան առաջին օրը կ՚այցելէր Հայերուն եւ անոնց կը բաշխէր մէկական տոպրակ երազանք, որ հիւսուած կ՚ըլլար ամենաբաղձալի փափաքներէ: Վանատուրը բոլորը կը յուսադրէր եւ կը վստահեցնէր, որ այդ փափաքները կ՚իրականանան Նոր Տարուան:

Ահա հինէն ի վեր Հայերը սիրով կը դիմաւորեն Նոր Տարին՝ յուսալով, որ պիտի կատարուին իրենց բոլոր ցանկութիւնները:

Ոչ ոք անտարբեր է Նոր Տարուան հանդէպ: Ամէն մարդ համոզուած է, որ Նոր Տարին նոր խնդութիւն եւ երջանկութիւն պիտի բերէ իրեն:

Շատ հին ժամանակ, տարբեր ժողովուրդներ տարբեր թուականներու կը տօնէին Նոր Տարին: Ներկայիս աշխարհի ժողովուրդներուն մեծամասնութիւնը Նոր Տարին կը դիմաւորէ Յունուար մէկին: Այս սովորութիւնը կուգայ Հռոմէացիներէն: Մինչ այդ, իրենք՝ Հռոմէացիները Նոր Տարին կը դիմաւորէին Մարտ ամսուն, այսինքն՝ գարնան զարթօնքին: Ք. Ա. 46 թուին Հռոմի կայսր՝ Յուլիոս

կեաարը տարուան սկիզբ հռչակեց Յունուար մէկը, որ յետագային որդեգրուեցաւ ժողովուրդներու մեծամասնութեան կողմէ:

Հեռաւոր անցեալին Հայերը Նոր Տարուան սկիզբ որոշած են Արեգ ամսուան Արեգ օրը՝ Մարտ 21-ը՝ գարնանային գիշերահաւասարի օրը: Մեր նախնիները զայն կապած են բնութեան զարթօնքին հետ, զոր կը նշէին մեծ տօնախմբութեամբ աստուածներու զոհաբերութիւններ կատարելով, որպէսզի հացառատ, ցորենառատ, բերքառատ, անհրաշտ ու խաղաղ դարձնեն տարին: Այդ օրերուն Հայերը Նոր Տարին անուանած են ԱՄԱՆՈՐ:

Որոշ ժամանակ մը ետք, Հայերը տարուան սկիզբը ընդունած են Նաւասարդ ամսուան Արեգ օրը, որ կը համապատասխանէր Օգոստոս 11-ին: Ըստ աւանդութեան, այս այն օրն էր, երբ Հայկ յաղթեց բռնակալ Բելին եւ ազատութիւն պարգեւեց իր ցեղակիցներուն: Այս անգամ Նաւասարդ ամսուան անունով Ամանորը կոչուեցաւ ՆԱՒԱՍԱՐԴ:

Նոր Տարուան սկիզբը, գարնանամուտէն ամառ փոխադրելով, Հայերը հնաւանդ սովորութեամբ կը շարունակէին ցնծութեամբ նշել իրենց տարեգլուխը: Թագաւորն ու թագուհին, նախարարներն ու արքունի զօրքը եւ երեւելիները կը հաւաքուէին Արածանիի (արեւելեան Եփրատի) ափին: Նպատ լերան ստորոտը՝ Բագրեւանդի դաշտը եւ փառահեղ տօնախմբութեամբ կը դիմաւորէին Նաւասարդը:

Բայց հայկական Նոր Տարին ամառը տօնելու սովորութիւնն ալ երկար չտեւեց: Ժամանակները փոխուեցան եւ Հայերը Նաւասարդը տեղաշարժեցին ու սկսան նշել բերքահաւաքի աւարտին: Արդէն միասնական օր չէր մնացած եւ տարբեր գաւառներու մէջ տարբեր ժամանակներու կը նշուէր Ամանորը:

1084 Թուականին Յովհաննէս սարկաւագ Իմաստասէրը տարուան սկիզբ ընդունած է Օգոստոս 11-ը:

1606-ին Ազարիա Ջուղայեցին (իսկ 1707-ին՝ նաեւ Վարդան Կարբեցին) Նոր Տարին տեղափոխեցին Մարտ 21-ին:

1759-ին Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոսը իր կազմած օրացոյցին մէջ տարուան սկիզբ առած է Յունուար 6-ը՝ Քրիստոսի ծննդեան թուականը:

1920-ին Հայաստան պաշտօնապէս որդեգրեց Յուլեան – Գրիգորեան տոմարը եւ իբրեւ տարեսկիզբ՝ Յունուար 1-ը:

Նոր Տարուան հայերէն 7 հոմանիշ ունինք՝ Ամանոր, Նաւասարդ, Տարեմուտ, Տարեգլուխ, Նոր Տարի, Կաղանդ եւ Լոյէ:

«Ազդակ»

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԴԺՈՒԱՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Գորշ, յաճախ անաւարտ շէնքերով, տխուր միօրինակութիւն մը ունին Թիֆլիսի պողոտաները: Տեղը նեղ գտնողը սենեակ մը աւելցուցած է յաճախ, առանց յարգելու ճարտարապետական, քաղաքաշինութեան կանոնները: Այդ բնակարանները կոչուած են «խրուշչովեան», շինուած ըլլալով այդ ղեկավարին շրջանին: Անոնց անվերջանալի շարքերը երբեմն ընդհատուած են հսկայական արձաններով, կոթողներով որոնք համայնավարական օրերու գործ են: Խորհրդային Միութիւնը յիշեցնող ուրիշ երեւոյթ մը «Վոլկա» եւ «Նիվա» ինքնաշարժներն են: Անոնք լաւագոյնն են, նոյն ատեն ձիւնին, ցեխի ու խորտուբորտ ճամբաներուն հանդուրժելու համար:

Ռուսաստանի հետ առեւտրական կապը միայն ինքնաշարժի մարզով չի սահմանափակուիր: Ռուսաստան նաեւ ելեկտրականութիւն եւ կազ կու տայ Վրաստանի: Ուժանիւթի այս կախեալ վիճակը բաւական անհանգստացնող է Թիֆլիսի համար բայց կը մխիթարուի մտածելով որ Մոսկուա երկու անգամ պէտք է մտածէ իր կազը կարելէ առաջ, քանի որ ատով վնաս կը կրէ Հայաստանն ալ որ շրջանի ռազմավարական իր գործընկերն է:

Ռուսաստանին քով որպէս արտաքին շուկայ, կայ այսօր Թուրքիան. կը յաջորդէ Գերմանիան: Վրաստան կը փորձէ սահմանափակել ուժանիւթի Ռուսաստանէն կախեալ վիճակը: Եւրոպական Միութիւնն ալ կ՚օգնէ «Տրասեկա» ծրագրով, որուն նպատակն է ճամբաներու, նաւահանգիստներու արդիականացումը, խորհրդային նախկին հանրապետութիւններուն մէջ, որպէսզի այդ երկիրները այլընտրանք ունենան համայնավարական ժառանգութիւն ճամբաներու դրեթէ միշտ դէպի Մոսկուա ուղղուած ցանցերուն:

Վրաստանի համար այդ ծրագիրը մշակած է Ազրպէյճանի սահմանին վրայ երկու նոր կամուրջի կառուցում, Սեւ ծովու վրայ Պաթումի եւ Փոթիի նաւահանգիստներուն արդիականացումը: Պէտք է ըսել որ ծրագիրը յաջողած կը նկատուի, քանի որ 1989-ին վրացական երթեւեկին 80%-ը Ռուսաստանէն կ՚անցնէր, այսօր այդ համեմատութիւնը միայն 20%է:

Վրացի տնտեսագէտի մը կարծիքով, զուտ ազգայնական մօտեցումի հետեւանքով մէկուկէս տարի առաջ մերժուած է Թիֆլիսի կազի բաշխումը յանձնել ռուսական Իթէրա ձեռնարկութեան որ մէկ մասնաճիւղն է Կազփրոմի: Նոյն տնտեսագէտը կ՚ըսէ թէ Ռուսերը կազի վրացական խողովակները պիտի չզոդնային, ի վերջոյ: Գոնէ, եթէ չուկան անոնց ձեռքը ըլլար, կազի խզումները երկար չէին տեւեր: Վրաստան կը բողոքէր եւ բազմութիւնը կ՚երթար ցոյց ընելու ռուսական դեսպանատան առջեւ:

Վրացիները ելեկտրականութեան ալ յաճախակի խզումներ կ՚ունենան: Բայց անմիջապէս, հոսանքէ զուրկ մնացած թաղերու բնակիչներ փողոց կ՚իջնեն ու քանի մը անիւ կրակի տալով կը խանգարեն երթեւեկը:

Ռուսաստան տեսնելով իր ազդեցութեան գօտիէն Վրաստանի դուրս գալը, տարուան սկիզբէն պահանջած է որ Ռուսաստանի մէջ աշխատող բոլոր Վրացիները այցեգիր մը ունենան: Ատիկա ստանալ շատ դիւրին չէ եւ Վրացիներուն կարծիքով՝ իրենց երկիրը ընչահեղձ ընելու նպատակով եղած է: Արդարեւ, կ՚ըսուի թէ 500 հազար է թիւը Վրացիներուն որոնք Ռուսաստանի մէջ կ՚աշխատին, կամ Վրաստանի մէջ, Ռուսաստանի համար:

Ուզէ կամ ոչ, Վրաստան այսօր Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններուն համար միջին եզր մը ապահովել կը ջանայ, եթէ նոյնիսկ ատիկա չըլլայ ղեկավարութեան ու ժողովուրդին իսկական նախընտրութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի հայագիտական ամպիոնի ձեռնարկներու շարքին, Դեկտեմբեր 13-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի քրիստոնէացման նուիրուած 6-րդ եւ վերջին դասախօսութիւնը, որու նիւթը եղած է. – «Հայկական Առաքելական Եկեղեցին Հայաստանի անկախութեան վերականգնումէն ետք»: Ամպիոնի վարիչը՝ Արա Սանճեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Լոնտոնի տնտեսագիտութեան եւ քաղաքագիտութեան համալսարանէն Հրաչ Չիլինկիրեան: Ան շեշտած է Հայ Առաքելական Եկեղեցիին միաձուլումը Հայ ժողովուրդի պատմութեան հետ: Ան դիտել տուած է որ Հայ Առաքելական Եկեղեցին Հայաստանի անկախութենէն ի վեր, Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ կատարուած հրակայական փոփոխութիւններու ծիրին մէջ, միայն փոքր դերակատարութիւն մը ունեցած է: Այսօր անցեալը կը փառաւորուի առանց ներկային աչընչուելու: Ան նշած է նաեւ որ Հայաստանեայց Եկեղեցին, ինչպէս այլ եկեղեցիներ, ի վիճակի չէ համաշխարհային հարցերը դիմագրաւելու:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 22, 23 եւ 25-ին ներկայացուած է Վիգէն Ստեփանեանի «Ամբողջ աշխարհին՝ ուրախ Նոր տարի» երգախաղն եւ պարախաղն թատերախաղը, բեմադրութեամբ հեղինակին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութեան համագործակցութեամբ իր մանկապատանեկան միաւորներուն: Թատերախաղին հերոսները եղած են Համազգայինի «Արեգ» մանկապատանեկան թատերախումբին հերոսները, իսկ իրենց մանկական առոյգ ձայներով եւ խանդավառ պարերով «Կարկաչ» եւ «Գայեանէ» երգչախումբին եւ պարախումբին փոքրիկ արուեստագէտները: Թատերախաղը կը բաղկանար 10 պատկերներէ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 22-ին, ներկայութեամբ 125 մանուկներու, տեղի ունեցած է անոնց յատուկ Կաղանդի տօնակատարութիւն մը, նախաձեռնութեամբ Լիբանանի Հայոց Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի ընկերային եւ Տիկնանց յանձնախումբերուն: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Նելլի Վէքիլեան, ապա խօսք առած է Թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան: Տօնակատարութիւնը վերջ գտած է Կաղանդ Պապային նուէրներու բաշխումով:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

– Իրա՞ւ կ՚ըսէք, ձեր քոյրը կուտայի՞ք ինծի, – հարցուց երիտասարդը աշխուժով:

– Ինչո՞ւ պիտի չի տայի:

– Ուրեմն գիս բաւական համակրելի կը գտնէք:

Կինը չպատասխանեց եւ գլուխը ծռելով՝ ձեռագործը շարունակեց:

– Ինչո՞ւ չէք պատասխաներ, – պնդեց Տրդատ:

– Որովհետեւ պատասխանելիք հարցում մը չէ, որ կ՚ընէք:

– Ընդհակառակը, ինծի համար մեծ կարեւորութիւն ունի ձեր պատասխանը:

– Երիտասարդ էք եւ շնորհքով մէկը կ՚երեւաք, հետեւաբար ըսի, թէ եթէ քոյր մը ունենայի՝ թերեւս կրնայիք իրարու հետ ամուսնանալ:

– Կ՚ուզեմ գիտնալ, թէ այդ ենթադրական քոյրը պիտի համակրէ՞ր ինծի:

– Ինչպէ՞ս կրնամ գիտնալ...

– Շատ պարզ ձեւով մը... դուք ձեզի ձեր այդ ենթադրական քրոջ տեղը դրէք եւ պատասխանեցէք:

Կինը կրկին չպատասխանեց:

– Առանց հետեւանքի ենթադրական խօսքեր են, որ կ՚ընենք, – պնդեց երիտասարդը, – հետեւաբար կրնաք անկեղծօրէն պատասխանել:

– Կարծեմ թէ պիտի համակրէր, – պատասխանեց վերջապէս գեղուհին:

– Շնորհակալ եմ, – գոչեց Տրդատ գոհունակ դէմքով մը:

Մանկամարդուհին ծիծաղեցաւ, ինչ որ աւելի քաջալերեց երիտասարդը:

– Ձեր ամուսինը նախանձո՞տ է, – հարցուց:

– Ինչո՞ւ կը հարցնէք:

– Ոչինչ... ուզեցի հասկնալ:

– Նախանձոտ է, բայց ոչ անտանելի ըլլալու չափ:

– Իսկ դուք նախանձո՞տ էք:

– Ո՛չ, որովհետեւ վստահ եմ իր հաւատարմութեան վրայ:

– Միասին յաճախ դուրս կ՚ելլա՞ք...

– Տարօրինակ հարցումներ կ՚ընէք կոր, – պատասխանեց կինը ժպտելով:

– Ի՛նչ ընեմ ձեզի հետ խօսելու հաճոյքը վայելելու համար ինչ որ գայ բերնիս՝ կ՚ըսեմ:

– Իրաւցընէ այդքան հաճո՞յք կը զգաք հետս խօսելով:

– Երկու օրէ ի վեր միակ հաճոյքս այդ է:

– Կը ցաւիմ, որ ձեզի պիտի զրկեմ այդ հաճոյքէն:

– Ինչո՞ւ համար...

– Որովհետեւ ստիպուած եմ հեռանալու, այցելութեան պիտի երթամ:

– Այցելութեա՞ն, թէ՞ ժամադրութեան:

– Այդ ի՞նչ խօսք է:

– Հաւատացէք, որ կը սկսիմ նախանձոտ դառնալ:

– Եւ ի՞նչ իրաւունքով:

– Չեմ գիտեր, թէ ի՛նչ իրաւունքով, բայց իրողութիւնը այս է:

– Զարմանալի մարդ մըն էք... եթէ այսպէս առաջին անգամ ձեր հանդիպած կնոջ մասին նախանձ զգաք, ձեր ամբողջ կեանքը տառապանքի մէջ կ՚անցընէք:

– Առաջին անգամն է, որ այս զգացումը կ՚ունենամ եւ միմիայն ձեզի համար...

– Մնաք բարով...

Եւ կինը հեռացաւ խնդալով:

Երիտասարդը գոցեց վարագոյրը եւ եկաւ ընթերցումը շարունակելու, բայց ի զո՛ւր, միտքը ուրիշ տեղ էր, եւ հակառակ իր ըրած ճիգերուն՝ չէր կրնար կարդացածը հասկնալ:

– Պարզապէս սիրահարած եմ, ըսելիք չի կայ, – գոչեց գիրքը գոցելով:

Սիկառէթ մը վառեց եւ սկսաւ ժուռ գալ սենեակին մէջ:

«Պէտք է, որ այդ կնոջ հետ յարաբերութիւն հաստատեմ, – ըսաւ ինքնին, – յայտնի է, որ շատ դժուարամերձ կին մը չէ, եւ դրաւ կը դնեմ, որ չեմ սխալած, երբոր ըսի, թէ ժամադրութեան մը կ՚երթար, ո՞վ է արդեօք իր երջանիկ սիրահարը»:

Մինչեւ իրիկուն այս տեսակ մտածումներով անցուց Տրդատ: Մերթ ընդ մերթ կ՚երթար պատուհանին քով ու վարագոյրը վեր կ՚առնէր իր գեղեցիկ դրացուհին տեսնելու յոյսով, բայց ի զո՛ւր, ո՛չ ոք կար դիմացի պատուհանը:

«Վաղը ժամադրութիւն մը պիտի խնդրեմ իրմէ եւ ուղղակի տունը պիտի երթամ, – վճռեց վերջապէս, – իմ վիճակիս մէջ ամէն խենթութիւն ներելի է»:

Հետեւեալ օրը, առտուն կանուխ, իր աթոռը բերաւ պատուհանին քով եւ անհամբեր սպասեց:

«Ատիկա դեռ զացած ըլլալու չէ, – մտածեց, – վստահ եմ, որ երթալուն պէս պիտի գայ գիս տեսնելու...»

Անընդհատ սիկառէթ կը ծխէր ժամանակը սպաննելու համար:

Ցերեկուան մօտ միայն գեղուհիին երեւցաւ:

– Բարի լոյս, – ըսաւ շնորհալի ժպիտով մը, – ի՞նչ կ՚ընէք հոս:

– Չէ՞ք գուշակեր, թէ ի՛նչ կ՚ընեմ, – հարցուց երիտասարդը:

– Մարգարէական ոգի չունիմ:

– Մարգարէ ըլլալու պէտք չի կայ գուշակելու համար, թէ ձեզի կը սպասեմ անձկութեամբ, առտուընէ ի վեր:

– Առտուընէ՞ ի վեր:

– Այո՛, երեք ժամ է այս աթոռին վրայ գամուած եմ:

– Շիտակը՝ կը ցաւիմ այդքան սպասցընելուս համար, բայց նախ չէի գիտեր եւ երկրորդ՝ չէի կրնար գալ, որովհետեւ ամուսինս հիմա մեկնեցաւ:

– Եւ դուք ալ մեկնելուն պէս փութացիք հոս, այնպէս չէ՞, – ըսաւ Տրդատ:

– Ինչպէս որ կը տեսնաք:

– Ուրեմն զգացի՞ք, որ անհամբեր ձեզի կը սպասէի:

– Չէ՛, – պատասխանեց գեղուհին, – չէի յուսար, թէ ինծի կը սպասէք:

– Ոչ թէ միայն ձեզի կը սպասէի առտուընէ ի վեր, այլ ամբողջ գիշերն ալ ձեզի երազեցի:

– Բայց, պարո՛ն, կարծեմ թէ շատ առաջ կ՚երթաք:

– Այլեւս անկարող եմ զգացումներ ծածկել:

Կինը լռութիւն պահեց:

(Շար. 147)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լուսահոգի
ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
վախճանման երրորդ տարելիցին առթիւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Կիրակի, Յունուար 27, առաւօտեան ժամը 10–ին, Մարսէյլի Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԻՐԷՃԵԱՆԻ
Առաջնորդ Սրբազան Հօր յիշատակը յարգողներ թող պարտականութիւն համարին՝ գալ Սուրբ Եկեղեցի եւ մասնակցիլ ընդհանուր աղօթքին։
Յետ պատարագի՝ հոգեհանգստեան աղօթքի ու յարգանքի մեկտեղում Սէն Փիէրի գերեզմանատան՝ Հայ հոգեւորականաց դամբարանին առջեւ։
ԴԻԽԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26
Տօն Սրբոցն՝ Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ Զորեքտասան Զինուորացն։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26
Տօն է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու, թատերասէրներու եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ–ի
Ա. եւ Բ. Հատորները

Հրատարակութիւն՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆԻ

Առաջին անգամ ըլլալով
ի մի բերուած են՝
Խ. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց, Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի, Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան, եւ ուրիշ շատ մը հայ հեղինակներու
25 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐ

Զոյգ հատորները կ'արժեն՝
30,50 euros (200 FF)

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

TELEVISION

FRANCE 3
Samedi 26 janvier à 23h45
Dans la collection
«D'où viennent les Français»
Les Arméniens de Décines

ETRE AILLEURS... ICI

56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 / Les Films d'Ici

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES
commentées par
Haik Der Haroutiounian
«PAYSAGES — VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»
le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45
Studio de l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage en septembre 2001
Merzifon — Giresun — Chabin Karahissar — Trabzon — Enregistrements de dialecte Hamchen Artvin — Ardahan — Kars — Ani — Mont Ararat — Lac de Van — Mont Sipan — Monastères Varak et Narek — Erzeroum — Mouch — Bitlis — Sassoun — Diyarbékir — Anteb — Marach — Zeytoun — Hadjen — Sis — Adana — Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԳՈՒՐՊԸՎՈՒԱ.– Տիկին Մօրխէթ Զոքքարեան 75 Եւրօ։

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :
OUVRIER PROFESSIONNEL
toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
Կազմակերպութեամբ
ՊԱՏԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական Երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին
Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ
Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (ընթերցումով)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (կիթառով)
Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux
Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն։
Մուտքը ազատ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օժանդակութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին։

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS
vous invite
le Vendredi 25 janvier à 20h45
à une
RENCONTRE
avec
KRIKOR BELEDIAN
à l'occasion de la publication récente aux Editions du C.N.R.S.
de son livre :
CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE
1922 - 1972
DU MEME A L'AUTRE
Vente de l'ouvrage et signature
— Entrée libre / Cocktail —
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances — Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.
Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23
MERCREDI
23 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·346 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·346

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ հրասայլերը Թիւլքարէմէն ետք, Նապլուս մտան եւ չորս պաղեստինցի սպաննեցին, այսինքն կը շարունակեն գրաւել Անյորդանանի պաղեստինեան հողամասերը: Բացայայտ է որ Շարոն կ'ուզէ ապատել Արաֆաթէն, ինչպէս ըլլալ տուած էր իսրայէլցի քաղաքական դէմք մը, Շարոն կը նախընտրէ աւելի ծայրայեղ Պաղեստինցիներու հետ գործ ունենալ արդարացնելու համար իր մաքրագործումները: Արաֆաթ, Ռամալլայի «արգելափակման» իր կայանէն, յայտարարած է. – «Իսրայէլցիք չափը անցուցին» եւ աւելցուցած թէ պատրաստ է նահատակուելու պաղեստինեան պետութեան մը համար:

ԹՈՔԻՈՅԻ ՄԷՋ, 60 երկիրներու պատուիրակները աւելի քան 3 միլիառ Եւրօ խոստացան Աֆղանիստանի վերաշինութեան համար: Մեծագոյն մասնակցութիւնը բերին, ինչպէս գրած էինք, Ճափոն, ԱՄՆ·, Եւրոպական Միութիւն եւ Սաուտի Արաբիա: Առաջինը 550 միլիոն Եւրօ կը յատկացնէ, ԱՄՆ՝ 300 միլիոն, Սաուտի Արաբիա՝ 250 միլիոն: Ֆրանսա, անմիջական կերպով 27,5 միլիոն Եւրոյով կը մասնակցի: Ի դէպ, այս առթիւ «Լիպերասիոն»ի մէջ (Յունուար 22) Վիլէմ շատ դիպուկ ծաղրանկար մը ունէր, ուր Ամերիկացին կ'ըսէ Աֆղանին՝ «Մեզ է Քապուլը վերաշինել, չէք անդրադառնար թէ անոր քանդումը օրական քանի՞ Նատօ մեզի»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ խարիսխին՝ Կուանթանամոյի մէջ արգելափակուած Ալ – Քաիտայի գերիներու վիճակը մեծ մրրիկում ընտեղծած է Եւրոպա եւ այլուր, երբ ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը նկարներ սփռած է: Միջազգային Կարմիր Խաչի պատուիրակներ գացած են տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը: Նկարներու ներկայացուցած պատկերը պայթակղեցուցիչ կը նկատուի, անգլիական Մէյլ օն Սընտէյ չի վարանիր գրել՝ «Այսպէ՞ս է որ Պուշ եւ Պլէր մեր քաղաքակրթութիւնը կը պաշտպանեն»: Ալ – Քաիտայի գերիները ծնրադիր, աչքերը կապուած, ականջները խցուած, հոտառութենէ զրկուած, ձեռնակապերով շղթայուած են գետնին: Այս նկարները պատճառ եղած են որ ճեղք մը բացուի ԱՄՆ–ու եւ Անգլիոյ յարաբերութիւններուն միջեւ: Ըստ Ուաշինկթընի, այս նկարները սահմանուած են ցոյց տալու ամերիկեան վճռակամութիւնը...:

2001–ին ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ 119·689 արկած պատահած է եւ մեռեալներու թիւն ալ 7616 է (7643 2000–ին): Նուազումը հաստատելով (46 հոգի), Փոխադրութեանց Նախարարը՝ Ժ. Գ. Կէսօ յայտարարած է որ 3 տարիներու վրայ նուազումը 10%–ի հասած է: Ամէն պարագայի մէջ, այս թիւերով, Ֆրանսա եւրոպական մրցանիշը կը կոտրէ: Պատճառները կը վերագրուին արագութեան, ալքոլին: Արկածներու եւ զոհերու թիւը կանոնաւոր կերպով կը նուազի Անգլիա (3409 մեռեալ 2000–ին), Շուէտ (565 մեռեալ 2001–ին), Գերմանիա (7100 մեռեալ 2001–ին) եւ այլն, եւ այլն:

ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ, մեծ գայթակղութիւն մը ծագած է սփռումէն ետք հարցազրոյցի մը, զոր Ֆլաման հեռատեսիլի լրագրող մը կրցած է գաղտնաբար ընել Մարք Տիւթրուի հետ, մանկամոլ հանրածանօթ մարդասպանը, որ ութ տարի է բանտն է, մանուկներու բռնաբարման եւ սպանութեան համար: Լրագրողը յաջողած է բանտ մտնել եւ Տիւթրուին հետ տեսնուիլ շնորհիւ ծերակուտականի մը որու ընկերացած է որպէս վարորդը: Կառավարութիւնը շատ նեղ կացութեան մատնուած է, որովհետեւ, սկզբունքով, Տիւթրու ամէնէն խիստ հսկողութեան տակ գտնուող բանտարկեալն էր: Հարցազրոյցին ընթացքին, Տիւթրու կ'ընդունի որ անմեղ չէ, յանցաւոր է, բայց, մինակ չէ, մանկամոլութեան ցանցեր կան, կ'ըսէ երկրին մէջ:

ԿՈՄԱՅԻ ՄԷՋ (Գոնկօ) հրաբուխին գործած աւերէն զատ, Յունուար 21ին, վառելանիւթի կայանի պայթում մը պատճառ եղած է շուրջ 100 հոգիի (մեծ մասամբ գողեր) մահուան: Ճշդուած է որ արարքը գիտումնաւոր կերպով գործուած է աւազակներու կողմէ, որոնք բախումներ ալ կ'ունենան ոստիկաններու հետ: Այս բախումները յաճախ կը պատահին ոչ թէ որովհետեւ ոստիկանները կ'ուզեն արգելք ըլլալ կողոպուտին, այլ աւարը բաժնելու պատճառաւ: Հրաբուխը այլեւս մարած է:

ՍԻՆ ՖԷՅՆԸ, ԻՐԱ–յի քաղաքական ճիւղը, առաջին անգամ ըլլալով իր պատմութեան մէջ, կը տեղաւորուի Անգլիոր Խորհրդարանը: Արդարեւ, այլեւս գրասենեակ ունի Ուէսթմինսթըր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԻՆՓՐԵՍ»

(Յունուար 21 / 22)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏ ՄԸ ԿԱՐ ՈՒ ԿԱՅ

Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան դատավարութեան Յունուար 21–ի նիստին հարցումներուն պատասխանած է ամբաստանեալ Էդիկ Գրիգորեան: Ան «ապստամբութեան» մասին առաջին անգամ Ն· Յունանեանէն լսած է 1999 Սեպտեմբերին: Այս վերջինը իրեն ըսած է թէ կարելի է նախ կառավարութեան, ապա Ազգային Ժողովի շէնքը մտնել ու վարչապետին հրաժարականը պահանջել: Էդիկ Գրիգորեան ըսուածը ընդունած է որպէս «անհետեւանք մտայղացում»: Դէպքին օրը Ն· Յունանեանի տունը իրենց ունեցած զրոյցին մասին խօսելով ամբաստանեալը ըսած է թէ ան կարեւոր համարած է ժողովուրդը Ազգային Ժողովի շէնքին մօտ հաւաքելը· ըսած է նաեւ թէ ինք սրահէն կը հեռաձայնէ հեռատեսիլի տնօրէնին Տ· Նաղդալեանի ու կը պահանջէ նոյն պահուն իր խօսքերուն հեռասփռումը:

Է· Գրիգորեան ըսած է տակաւին թէ Ն. եւ Կ· Յունանեանի, Վ· Գալստեանի Ազգային Ժողով մտնելէն ետք ինք Դ· Բեջանեանի հետ դուրսը պիտի մնար ու ճամբան փակէր, յետոյ միայն շէնք մտնէր: Երբ շէնք մտած է, հարցուցած է թէ ի՛նչ տեղի կ'ունենայ եւ Ն. Յունանեան ըսած է իրեն թէ զոհերը փոխադարձ կրակոցներու հետեւանքով եղած են: Ն· Յունանեան դահլիճին նախագահին մօտ բանակցած է Ալ· Յարութիւնեանի հետ ու յայտնած է թէ կ'ուզէ անձամբ բանակցիլ նախագահին հետ: Ռ· Քոչարեանի հետ բանակցելէ ետք, ան խումբի ընկերներուն յայտնած է թէ նախագահը երաշխաւորած է իրենց ապահովութիւնը եւ արդար դատավարութիւն:

Ամբաստանեալը ըսած է թէ ինք ըսելիք ունի, սակայն այդ մասին կը խօսի յետագային:

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻՆ

Մարսէյլի նաւահանգիստը ուր եղաւ Աշոտ Մալաքեանի առաջին հանգրուանը, Ֆրանսա, եւ զինք առաջնորդեց «Ժոլիէթի քարափէն Գոնթիի քարափը» ամբողջ կեանքի մը պատկերացումն է որուն վերջին տեսարանին վրայ իջաւ վերջին վարագոյրը Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցիէն Սէն Փիէռ գերեզմանատունը:

Առաջին արարողութենէ մը ետք Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Յունուար 17–ին Աշոտ Մալաքեանի մարմինը փոխադրուեցաւ Մարսէյլ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Յունուար 18–ին, ժամը 9·30–ին: Ամբողջ օրը, առիթ տրուեցաւ ժողովուրդին ամփոփուելու եւ վերջին յարգանք մը մատուցանելու: Հարիւրաւոր մարդիկ, մեծ մասամբ ոչ Հայեր եւ ծանօթ անձեր եկան, տողանցեցին եւ խոնարհեցան արեւստագէտի դագաղին առջեւ հայկական խորհրդաւոր շարականներու խորաթափանց եղանակներու կշռոյթով:

Յունուար 19–ին, ժամը 10–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցին եւ բակը աւելի քան երեք հարիւր հոգի ներկայ եղան կամ հետեւեցան Հոգեհանգստեան պաշտօնին, նախագահութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք· Նագդաշեանի շրջապատուած Հարաւային Ֆրանսայի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկ· Ճէրէճեանէ եւ Շրջանի կրօնական դասէն: Երգեցողութիւնը կատարեց Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Խաչիկ Երմազեանի:

Արարողութեան ներկայ գտնուեցան Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ժան – Գլօտ Կօտէն, Հայաստանի դեսպանը Էդ· Նալպանտեան եւ այլ քաղաքական անձնաւորութիւններ, նոյնպէս Ռոպէր Կէտիկեան շարժանկարի ծանօթ բեմադիրը: Հոգեհանգստեան կարգի շարականներու եւ աղօթքներու աւարտին՝ Գիւտ Արք· կարդաց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին գիրը ուղղուած Աշոտ Մալաքեանի սգակիր ընտանիքին:

Հայաստանի դեսպանը Էդ· Նալպանտեան ողջունեց մեծատաղանդ արուեստագէտը իր բարձարժէք ստեղծագործութիւններով, իր բերած նպաստով միջազգային շարժանկարի աշխարհին եւ նոյն ատեն ամբողջական Հայը փարած՝ արմատներուն եւ հայրենիքին: Դեսպանը Աշոտ Մալաքեանի կեանքը որակեց որպէս «պայքարի եւ բարութեան խսկական երգ մը, տեսակ մը խառնուրդ Մարսէյլին եւ հայկական շարականներու, գորս գոց գիտէր»:

Տարօն Եպիսկ· Ճէրէճեան գծեց Աշոտ Մալաքեանի կեանքի ճանապարհը, իր ասպարէզին կարեւոր հանգրուանները, փայլուն յաջողութիւններով: Ընդգծեց անոր ամբողջական յանձնառութիւնը հայկական դատին, իր իրագործած ժապաւէնը 1948–ին Աւետիս Ահարոնեանի յուղարկաւորութեան: Եպիսկոպոսը չմոռցաւ չեշտելու Աշոտ Մալաքեանի մօտիկութիւնը եւ ծառայութիւնը եկեղեցւոյ որ կուգայ իր հօր՝ Յակոբ Մալաքեանի նուիրումի օրինակէն: Մալաքեան ընտանիքի օճախը, շարունակեց Տարօն Եպիսկոպոս, բաց էր բոլորին առջեւ: Շատ շատեր գտնուած Պլ· Թէոտոր Թիւնէրի իրենց բնակարան – արհեստանոցը՝ Շաւարշ Միսաքեան, Շաւարշ Նարդունի, Նշան Պէշիկթաշլեանն եւ ուրիշներ: Իր խօսքի աւարտին վերյիշեց Աշոտ Մալաքեանի վերջին հանդիպումը, Դեկտեմբերին, Լիոն, Գարեգին Բ·ի հետ, ու այդ օրհնութեամբ է որ այսօր, ըսաւ Եպիսկոպոսը, ան կը միանայ իր հարազատներուն՝ Յակոբին, Արաքսիին, Աննային եւ Գայեանէին:

Հուսկ, Աշոտ Մալաքեանի զաւակը՝ Փաթրիք դժուար զսպելով իր յուզումը արտայայտուեցաւ եղբօր եւ քոյրերու անունով: Խօսքս ոչ Հանրի Վերնէօյի եւ ոչ ալ Պարոն Աշոտ Մալաքեանի մասին է, ըսաւ, այլ հօրս, այնպէս ինչպէս զաւակ մը կը փափաքի խօսիլ իր հօր մասին:

«Տէր Ողորմեա» եւ «Յորժամ» շարականներու երգեցողութեամբ Աշոտ Մալաքեանի դագաղը դուրս ելաւ եկեղեցիէն: Բակը, հեռատեսիլ, նկարիչ, թերթերու թղթակիցներ կը սպասէին:

Մեռելակառքը եւ կառքերու թափօրը ուղղուեցան դէպի Սէր – Փիէռ գերեզմանատունը: Ընտանեկան դամբարանին առջեւ կատարուեցաւ հողին օրհնութիւնը եւ Գիւտ Արք· արտասանեց վերջին Հոգւոցը:

Զաւէն Վրդ· Աւետիքեան ընդգծեց Աշոտ Մալաքեանի տաղանդը, տեղն ու դերը համաշխարհային շարժանկարի ծիրէն ներս իր կապուածութիւնը Մարսէյլի եւ Հայ եկեղեցւոյ հետ եւ վերջին տարիներուն ապրած առանձնութիւնը :

Ապա, Աշոտ Մալաքեանի դագաղը իջաւ դամբարանը «Տըլէ Եամանն»ի երգեցողութեամբ, Վարդուհի Գոլէն – Մինասեանի մեկնաբանութեամբ, եւ դուդուկով ընկերակցութեամբ՝ Լեւոն Մինասեանի: Ամբողջ խորհրդանիշ մը իր գործին եւ Հայու ոգիին:

Տեղական մամուլը լայն սիւնակներ, էջեր յատկացուց «դէպք»ին: Հեռատեսիլը նոյնպէս զանազան սփռումներով ոգեկոչեց մարդը, գործը եւ Հայը:

Յունուար 20–ին, յաջորդ օրը, նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդին, «Սինեմա Շամբոռ»ի մէջ սփռուեցաւ «Մայրիկ» ժապաւէնը եւ անոր շուրջ եղան մեկնաբանութիւններ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՐԱՄ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԹՈՆԻ ՊԼԷՐԻ ՀԵՏ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսը, Յունուար 17–ին եւ 18–ին Լոնտոն գտնուած է Թոնի Պլէրի հրաւէրով մասնակցելու համար քրիստոնեայ – իսլամ գործակցութեան կարելիութեանց ժողովին: Այս առթիւ, Արամ Ա·, երկու հանդիպումներ ունեցած է Մեծն – Բրիտանիոյ վարչապետին հետ: Նիստի մը նախագահութիւնը վարելով, Կաթողիկոսը շեշտած է թէ հարկ է իրապաշտ կերպով մօտենալ քրիստոնեայ – իսլամ երկխօսութեան, երբ ներկայ աշխարհին մէջ զանազան կրօնքներու պատկանող ազգեր միասին կ'ապրին: Ժողովը, որուն հրաւիրուած էր նաեւ Յորդանանի Թագաւորին եղբայրը, խորհրդակցական բնոյթ ունենալով, ոչ մէկ յայտարարութիւն եղած է:

Արամ Ա· Պապին կողմէ Վատիկան հրաւիրուած է Յունուար 24–ին, մասնակցելու համար խաղաղութեան նուիրուած աղօթքի օրուան: Զինք պիտի ներկայացնէ Օշական Արք· Զոլոյեան:

Արամ Ա· Լոնտոնէն Ժընեւ անցած է:

ՕԳՆԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ, ԱՌԱՆՑ ԱՆՏԵՍԵԼՈՒ ՍՓԻՒՌՔԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ա.

Վերջին տասնամեակին, Հայաստանի անկախացումով, սփիւռքահայ մեր կեանքը ինքզինք գտաւ այլազան հարցերու եւ մարտահրաւէրներու դիմաց: Հայկական զանգուածային լրատուական միջոցներ եւ քաղաքական, ընկերային, բարեսիրական, մշակութային եւ այլ կազմակերպութիւններ իրենց գործունէութեանց ու մտահոգութեանց առանցքը դարձուցին այսպէս կոչուած հայրենի պետականութեան ամրապնդումը, Հայաստանի եւ Արցախի ժողովուրդին տնտեսական եւ ընկերային կեանքի բարելաւումը, երկրի շինարարութիւնը, աղէտի գօտիի վերականգնումը եւ մասամբ նոյնին: Վերջին քանի մը տարիներուն ալ օգնութեան հասնելու կոչերը եւ ճիգերը կեդրոնացան ճանապարհաշինութեան վրայ, «Կեանքի ճանապարհ», «Արցախի ողնաշար» պիտակներով:

Արդ, ո՞ւր կը գտնուինք տասը տարի ետք: Գրեթէ տեղքայլի մակարդակին վրայ: Մեր պետականութիւնը փոխանակ ամրապնդուելու, հետզհետէ աւելի քայքայուելու ճամբուն վրայ կը գտնուի: Վկայ՝ հայրենի եւ սփիւռքեան մամուլին մէջ հրապարակուած բազմաթիւ նիւթերը եւ փաստերը: Հայաստանի ժողովուրդին տնտեսական եւ ընկերային կեանքը հետզհետէ աւելի եղերական պատկեր մը կը պարզէ: Վկայ՝ արտագաղթի զանգուածային փաստերը: Երկրաշարժէն 13 տարի ետք Աղէտի Գօտին կը մնայ աղէտալի վիճակի մը մէջ: Հակառակ հայրենի կարգ մը իշխանաւորներու լաւատես ու բարեմիտ արտայայտութիւններուն, դարձեալ մամուլի հրապարակումները վկայ: Ինչ կը վերաբերի ճանապարհաշինութեան մարզին, այս, հոն եւս, դժբախտաբար, միջոցը չարդարացուց նպատակը: Գորիս–Ստեփանակերտ «Կեանքի ճանապարհ»ը կառուցուեցաւ եւ հինգ տարի է չահագործման յանձնուած է, սակայն, այդ ճանապարհը ի՞նչ բարիք բերաւ հայրենի ժողովուրդի կեանքին:

Մինչ յիշեալ ճանապարհներու շինարարութեան համար յատկացուեցան եւ կը շարունակուին յատկացուիլ միլիոնաւոր տոլարներ առիւծի բաժինը առաւելաբար սփիւռքի հայութեան ջանքերով հաւաքուած ու տրամադրուած–, կ'իմանանք թէ Հայաստանի մէջ 14 հազար երախաներ չեն կրցած այս տարի դպրոց յաճախել նիւթական պատճառով, միւս կողմէ տասնեակներով դպրոցներ անմխիթար վիճակի մատնուած են, որովհետեւ անհրաժեշտ կարիքը ունին վերանորոգութեան, ջեռուցումի, դրենական պիտոյքի, կահոյքի եւ այլն: Եթէ այս բոլորին վրայ աւելցնենք նաեւ ուսուցիչներու անբաւարար վարձատրութիւնն ու լաւագոյն պարագային վճարումներու ամիսներով ուշացումը, կրնանք երեւակայել թէ ինչ վիճակ կը պարզէ կրթական մարզը եւ սերունդներու դաստիարակութեան հարցը:

Տասնամեակ մը Սփիւռքի Հայը հայրենասիրաբար լայն բացաւ իր քսակը հայրենիք կառուցանելու համար, ի գին սփիւռքեան ենթակառոյցներու տկարացման: Բոլորին աչքերը յառեցան դէպի հայրենիք, մոռնալով սփիւռքի ենթակառոյցներու վերակառուցումը, զարգացումը եւ ժամանակին հետ քայլ պահելու անհրաժեշտութիւնը: Տուինք հայրենիքին, անտէր ու կարօտեալ թողլով սփիւռքի պահանջները: Տուինք անսակարկ հայրենիքի դպրոցական շէնքերու կառուցման եւ վերակառուցման, աշակերտներու եւ ուսուցիչներու ուսման եւ ապրուստի պայմաններու բարելաւման համար, մոռնալով, այս պարագային յատկապէս Լոս–Անճըլըսի շրջանը, ուր ներկայիս աւելի քան 30 հազար հայ աշակերտներ կը յաճախեն պետական հանրային վարժարաններ, որովհետեւ կը պակսին նիւթական միջոցները դպրոցական նոր շէնքեր կառուցանելու որ հայկական վարժարաններու ցանցը ընդարձակելու:

Տակաւին վերջերս, խօսելով Գալիֆորնիոյ հայկական վարժարաններու աշակերտութեան թիւին եւ հայկական վարժարաններու սահմանափակ թիւին պատճառով հանրային դպրոցներ յաճախող բազմահազար հայ աշակերտներու գոյութեան մասին, Արեւմտեան Ամերիկայի Ազգային Վարժարաններու Խնամակալ Մարմնի ատենապետ իրաւաբան Արմանտ Քէօսէեան, «Ասպարէզ»ի Դեկտ. 15–ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյցի մը ընթացքին, նշելէ ետք թէ վերջին երկու տասնամեակներուն Հարաւային Գալիֆորնիոյ հայկական գաղութին պատկերը նոր իրավիճակներ ստեղծած է, Հայաստանէն ու Միջին – Արեւելեան երկիրներէ եկող հայութեան նոր հոսանքին հետեւաքով, կը շեշտէր որ «գաղութը իր զարգացման հոլովոյթին մէջ նոր հանգրուան մը կը թեւակոխէ. նոր իրականութիւն մը ստեղծուած է, որ հայկական վարժարաններու պատասխանատուները կը դնէ նոր ու աւելի լուրջ մարտահրաւէրներու առջեւ: Անշուշտ դժուար է մեր ազգային կառոյցներու սահմանափակ նիւթական կարելիութիւններով գոհացում տալ մեր գաղութի կրթական կարիքներուն, կամ բաւարարել հանրային վարժարաններուն մէջ գտնուող բազմահազար հայ աշակերտութեան կրթական կարիքները. այսուհանդերձ, մեր գաղութը տակաւին բաւական լուրջ կարելիութիւններ ունի աւելի՛ն ընելու, եւ մենք պատասխանատուութեամբ կը վերաբերինք այս մարտահրաւէրին հետ»:

Բաժնելով կատարուած հաստատումը եւ հանրային վարժարաններուն մէջ գտնուող բազմահազար հայ աշակերտութեան կրթական կարիքներուն գոհացում տալու գծով արտայայտուած մտահոգութիւնը եւ գնահատելով հարցին լուծման համար ցուցաբերուած պատասխանատու վերաբերումը, հարկ է շեշտել որ այս գաղութը, ճիշդ է որ ունի լուրջ կարելիութիւններ աւելի՛ն ընելու, որպէսզի հարթուին այլազան դժուարութիւններ եւ նոր դպրոցներու կառուցումով բազմահազար աշակերտներ ներգրաւուին հայկական կրթական հաստատութիւններու մէջ, ստանալով ազգային ամուր դաստիարակութիւն, սակայն, մեր կողմէ աւելցնենք, որ գաղութը աւելի՛ն ընելու կարիքն իսկ չունի: Կը բաւէ ցարդ ցոյց տուած իր կարելիութիւնը կեդրոնացնել գաղութին կարիքներուն վրայ եւ ամէն հարց կը ստանայ իր բարւոք լուծումը:

Տասը տարի է գաղութին կարելիութիւնը կեդրոնացաւ Հայաստանի ու Արցախի կարիքներուն վրայ, թողունք որ քանի մը տարի ալ նիւթական ծորակը հոսի սփիւռքի կարիքներուն, այս պարագային՝ Գալիֆորնիոյ, յատկապէս Լոս – Անճըլըսի շրջանի 300 հազարնոց գաղութի հայկական դպրոցներու ցանցին ընդարձակման եւ ազգային այլ ենթակառոյցներու ստեղծման ու ամրապնդման ծրագիրներուն համար:

Գիտենք որ հայրենի պետութեան իշխանութիւնները եւ Հայաստանի մեծահարուստները իրե՛նք բանան իրենց քսակները երկիր կառուցանելու, տնտեսութիւն վերականգնելու, գործատեղիներ բանալով ժողովուրդին ընկերային կեանքի պայմանները բարելաւելու համար, փոխանակ սփիւռքի հայութեան զոհողութիւններով կառուցուած «Կեանքի ճանապարհ»ով կամ «Արցախի ողնաշարով» հանգստաւէտ երթեւեկով իրենց սեփական տնտեսութիւնը եւ քսակները ճոխացնելու:

Թող չկրկնուի մեզի այն յանկերգը՝ թէ պետութիւնը դրամ չունի: Պետական այրերու անթիւ անհամար ճամբորդութիւններն ու առաջնակարգ պանդոկներու մէջ կատարուած ծախքերը վկայ: Վերջերս, Լոս – Անճըլըսի հայկական հեռատեսիլէն ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին, անգլիատառ հայկական թերթի մը խմբագիրը կը հաստատէր թէ ներկայիս Հայաստանի մէջ կան առնուազն 100 միլիոնատէրներ: Ո՞ւրկէ այս հարստութիւնը: Պատասխանը ծանօթ է: Ինչո՞ւ անոնք չեն մասնակցիր երկրի կառուցման: Պիտի լսուի՝ անցեալ տարուան Թելեթոնին, ի նպաստ «Արցախի ողնաշար» ճանապարհի կառուցման անոնք մասնակցեցան 250 հազար տոլարով: Ասիկա պարզապէս փշրանք մըն է, եթէ նկատի առնենք այն իրողութիւնը՝ որ սփիւռքի հայութիւնը վերջին հինգ տարիներուն 20 միլիոն տոլար նուիրաբերեց միայն Գորիս – Ստեփանակերտ եւ Արցախի հիւսիս – հարաւ ճանապարհներու շինարարութեան: Եւ պէտք է շեշտել, որ այդ գումարները տուողները միլիոնատէրներ չէին:

Գորիս – Ստեփանակերտ «Կեանքի ճանապարհ»ի կառուցման 10 միլիոն տոլար յատկացուեցաւ, ռազմագիտական եւ տնտեսութեան աշխուժութեան նպատակով: Հինգ տարի անցաւ, ո՛չ ռազմագիտականը եւ ոչ ալ տնտեսական աշխուժութեան նշոյլը նշմարելի եղաւ: Ընդհակառակն: Մինչդեռ, հինգ տարուան մէջ այդ 10 միլիոնով կարելի էր 5 դպրոց բանալ Լոս–Անճըլըսի մէջ, հատ մըն ալ, ինչո՞ւ չէ, Փարիզ:

Այս դառն հաստատումները կատարեցինք իբրեւ նախաբան, անդրադառնալու համար Լոս – Անճըլըսի հայկական գաղութի կեանքին մէջ պարզուած ցաւալի պատկերի մը, զոր կարելի է վերագրել Հայրենիքին օգնելու առընթեր Սփիւռքը մոռացումի մատնելու մեր հաւաքական թերացումին:

ՔԵՍԱՊ 2001-ԻՆ

Սուրիոյ հիւսիս – արեւմտեան ծայրամասին, Կասիոս լերան հարաւային լանջերուն փռուած Քեսապի հայկական գիւղերուն մէջ հայ կեանքը կը շարունակուի իր առօրեայ կշռոյթով, թէեւ, ընդհանրապէս, քիչ անգամ պատեհութիւնը կ'ունենանք իրազեկ ըլլալու Կիլիկեան աշխարհէն կանգուն մնացած հայկական այս հինաւուրց գաւառի ազգային, եկեղեցական, կրթական, մշակութային եւ ընկերային կեանքին:

Գաւառը կը պահէ իր հայկական աւանդական դիմագիծը՝ իր միատարր եւ խառն, բայց մեծամասնութեամբ հայ բնակչութեամբ տասնեակ մը գիւղերով, եկեղեցիներով, դպրոցներով, մշակութային ու բարեսիրական միութիւններով:

Ուրախալի է նշել յատկապէս, որ թափ ստացած է տասնամեակներ առաջ գաղթողներու վերադարձը եւ պապենական օճախներու վերականգնումը: Միւս կողմէ, սակայն, նկատելի է, որ շատ մը Հալէպահայերու կառուցած առանձնատուները գրեթէ լքուած են տնտեսական տագնապներու պատճառով:

ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Գաւառին մէջ կը գործեն հայկական երեք վարժարաններ: Ազգային Ուսումնասիրաց Միացեալ վարժարանը, աւետարանական Նահատակաց Միացեալ վարժարանը եւ կաթողիկէ Բարեյուսոյ վարժարանը, երեքն ալ Քեսապ աւանին մէջ նախակրթարանի մակարդակով:

Ազգային Ուսումնասիրաց Միացեալ վարժարանը անցնող 2000 – 2001 տարեշրջանին 167 աշակերտ ունէր. դպրոցին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ 2001 Յունիս 3–ին, Քեսապի Հայոց Հովիւ Եղիշէ Քհնյ. Սարգիսեանի, ծնողներու, հրաւիրեալներու, ուսուցչական կազմին եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան. գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր, որմէ ետք Տէր Հայրը իր պատգամը փոխանցեց. ան վեր առաւ Հայ եկեղեցւոյ անփոխարինելի դերակատարութիւնը՝ հայ կեանքին մէջ եւ շրջանաւարտները անուանեց 1700–ամեակի սերունդ: Իր խօսքը շարունակելով, ան շեշտը դրաւ հայու պայքարի ոգիին վրայ եւ զուգահեռներ գծեց հայ եւ արաբ ժողովուրդներու պայքարներուն միջեւ: Այնուհետեւ վկայական ստացան մանկապարտէզէն՝ 22 մանուկներ եւ նախակրթարանէն՝ 26 աշակերտներ: Դպրոցը այս տարեշրջանին 157 աշակերտ ունի:

Անցնող տարեշրջանին կատարուած վերանորոգումներուն շնորհիւ դպրոցը արդիականացաւ եւ ջեռուցիչի դրութեամբ օժտուեցաւ: Նշենք, որ դպրոցին կողքին գտնուող եւ անոր պատկանող ու եկամուտի հիմնական ու միակ աղբիւր նկատուող «Քեսապ» համալիրին՝ ճաշարանին ու պանդոկին կառուցումները իրենց աւարտին հասած են եւ սկսած են գործել:

Կաթողիկէ Բարեյուսոյ վարժարանը անցնող տարեշրջանին 58 աշակերտ ունէր. ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ 2001 Յունիս 3–ին: Այս առիթով խօսք առաւ դպրոցի տնօրէն Յակոբ Պետրճիքեան եւ անդրադարձաւ 1700–ամեակի անկիւնադարձային կարեւորութեան: Այնուհետեւ վկայական ստացան մանկապարտէզէն՝ վեց մանուկներ եւ նախակրթարանէն՝ ինը աշակերտներ: Վարժարանը այս տարեշրջանին 55 աշակերտ ունի, որուն 18–ը՝ մանկապարտէզի փոքրիկներ: Դպրոցին մէջ հաստատուած է նաեւ համակարգիչի դասընթացք՝ չորրորդէն վեցերորդ դասարաններուն համար: Ներկայ տարեշրջանին տնօրէնն է Գարեգին Վրդ. Քէօշկէրեան:

Աւետարանական Նահատակաց Միացեալ վարժարանը անցնող տարեշրջանին 70 աշակերտ ունէր, եւ Յունիսի սկիզբը տասնեակ մը շրջանաւարտներով տեղի ունեցաւ ամավերջի հանդէսը: Այս տարեշրջանին դպրոցը 60 աշակերտ ունի:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Քեսապի հայութեան հոգեւոր կեդրոնը Քեսապ աւանի Ս. Աստուածածին հնադարեան եկեղեցին է. Գալատուրանի մէջ կան Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ Ս. Ստեփանոս մատուռը, եւ փոքրիկ մատուռ մըն ալ՝ Էսկիւրանի մէջ: Գաւառին Հովիւն է Եղիշէ Քահանայ Սարգիսեան: Տարիներու աւանդութեան համաձայն, ամսուան երեք կամ չորս Կիրակիները պատարագ կը մատուցուի Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ, իսկ ամէն ամսուան վերջին Կիրակին՝ Գալատուրանի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Սակայն ամրան եղանակին կարգը կը խախտի եւ միայն Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կաղանդի առիթով, Կիրակի, 2000 Դեկտեմբեր 31–ին, Հալէպէն հիւրաբար Քեսապ գտնուող Արսէն Քահանայ Սարգիսեան պատարագեց Գալատուրանի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ եւ Նոր տարուան պատգամը փոխանցեց, իսկ 2001 Յունուար 1–ին ալ պատարագ մատուցեց Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ:

Ծնունդը, 2001 Յունուար 6–ին, պատշաճ շուքով տօնուեցաւ Քեսապի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ. պատարագեց Եղիշէ Քահանան, եւ Արամ Ա. վեհափառին 1700–ամեակի կոնդակը կարդացուեցաւ, որմէ ետք ջրօրհնէք կատարուեցաւ:

Մեծ Պահոց շրջանին, ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ Արեւագալի եւ Հսկումի արարողութիւններ կատարուեցան, եւ կարեւոր թիւով պատանիներ, տղաք ու աղջիկներ իրենց մասնակցութիւնը բերին երգեցողութեան:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Պիքֆայայի դպրեվանքին սաները, տեսուչ Շահան Ծ. վրդ. Սարգիսեանի գլխաւորութեամբ, իբրեւ 1700–ամեակի ուխտաւորներ, այցելեցին Հալէպ, Լաթաքիա եւ Ապրիլ 5–ին ալ՝ Քեսապ, ուր իրենց մասնակցութիւնը բերին Հսկումի արարողութեան, որմէ ետք անոնց ի պատիւ ընթրիք տրուեցաւ եկեղեցւոյ կողքին գտնուող «Սահակեան» սրահին մէջ:

Զատկուան տօնին, 2001, Ապրիլ 15–ին, նկատառելի թիւով հայորդիներ ժամանած էին Քեսապ, եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցեց Եղիշէ Քահանան:

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. եւ Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսներուն Հալէպ ժամանման առիթով Քահանան ու թաղականութեան անդամները մեկնեցան Հալէպ՝ մասնակցելու համար 1700–ամեակի արարողութիւններուն:

Ամրան եղանակին Հալէպէն հիւրաբար Քեսապ ժամանեցին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիներու դպրաց դասերը: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դպրաց դասը իր մասնակցութիւնը բերաւ պատարագին՝ քառաձայն երգեցողութեամբ: Իսկ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ դպրաց դասը խորհրդածութեան պահ մը ունեցաւ եկեղեցւոյ մէջ. խորհրդածուն էր Եղիշէ Քահանան, որ

այս առիթով խօսեցաւ ինքնաբաւութեան եւ գոհունակութեան մասին:

Քեսապ ժամանեց նաեւ Շարժայի Հովիւ Արամ Քհնյ. Տէյիրմէնճեան, որ Պատարագ մատուցեց:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամէն տարուան աւանդութեան համաձայն, Աստուածածնի տօնը մեծ շուքով նշուեցաւ Քեսապի մէջ: Այս առիթով, Հալէպէն, Գամիշլիէն, Դամասկոսէն, Լաթաքիայէն, Լիբանանէն եւ այլ տեղերէ մեծ թիւով ուխտաւորներ ժամանեցին Քեսապ:

Շաբաթ, Օգոստոս 11-ին, Հալէպէն ժամանեց առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան՝ չքախումբի մը ընկերակցութեամբ. ներկայ էին նաեւ Անթիլիասէն նորաօծ երկու քահանաներ՝ Տրդատ Քահանայ Թաշճեան եւ բնիկ քեսապցի Մըկրտիչ Քհնյ. Քէշիշեան: Յետմիջօրէին եկեղեցւոյ մէջ Նախատօնակ կատարուեցաւ:

Կիրակի, Օգոստոս 12-ին հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Քեսապի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց Սուրէն Արք. եւ փոխանցեց իր պատգամը, որմէ ետք խաղողօրհնէք կատարուեցաւ:

Յետմիջօրէին ուխտաւորներուն բազմութիւնը ուղղուեցաւ Էսկիւրան, ուր մատաղի ոչխարները արդէն զենուած էին. երեկոյեան սկսաւ տօնախմբութիւնը, երգն ու պարը՝ Էսկիւրանի հրապարակը, սօսի ծառին եւ աղբիւրին շուրջ: Տօնախմբութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13-ի առաւօտուն, ուխտաւոր բազմութեան ներկայութեան պատարագ մատուցուեցաւ Էսկիւրանի Ս. Աստուածածին մատրան մէջ. պատարագեց Մկրտիչ Քհնյ. Քէշիշեան, իսկ Սուրէն սրբազան իր պատգամը փոխանցեց:

Երեքշաբթի, Օգոստոս 14-ը Գալատուրանի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ տօնն էր. հաւաքուած էին հովիտի բոլոր թաղերուն բնակիչները եւ մեծ թիւով ուխտաւորներ. ժամանեցին նաեւ առաջնորդ սրբազանը եւ քահանայ հայրերը: Պատարագեց Տրդատ Քհնյ. Թաշճեան, իսկ Գալատուրանի եկեղեցւոյ երգչախումբը երգեցողութիւնը կատարեց. Սուրէն սրբազան քարոզեց եւ իր պատգամը փոխանցեց. պատարագի աւարտին խաղողօրհնէք կատարուեցաւ:

Կէսօրին Գալատուրանի եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ի պատիւ սրբազանին եւ քահանայ հայրերուն ճաշկերոյթ մը տուաւ «Քեսապ» ճաշարանին մէջ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻԻՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԷՆ

Երեւանի Մամուլի ակումբին հրաւիրեալ Թուրք լրագրողներու խումբէն Լէյլա Թավշանըօղլու Յունուար 17-ին «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ հրատարակած է իր առաջին տպաւորութիւնները Ղարաբաղէն («Մարմարա», Յունուար 17):

«Թավշանօղլու կը պատմէ որ Երեւանի զինուորական օդակայանէն Ղարաբաղ գացին Միկ – 8 ինքնաթիռով մը, որ կը թռչէր 2800 մեթր բարձրութենէն: Տեսան մեծ ու փոքրիկ Մասիսները, անցան Լաչինի միջանցքէն ու իջան Ստեփանակերտ: Հոնկէ անմիջապէս առաջնորդուեցան Արտաքին նախարար Նայիրա Մելքումեանի մօտ, որ համակրելի կին մըն է: Մելքումեան խօսեցաւ այն միջոցներուն մասին, որոնք անհրաժեշտ են որպէսզի Հայերու ու Ազերիներու միջեւ վստահութեան մթնոլորտ ստեղծուի: Յայտնեց թէ Ազերիներուն փախուստէն վերջ տուներն ու շտեմարանները պարապ մնացին, մուկերը կերան ամբողջ պահեստը, իրենք չկրցան գլուխ ելլել մուկերուն հետ, թերեւս այս հարցին մէջ կարելի է գործակցիլ Ազերիներուն հետ: Հապա ազերի փախստականներուն վիճա՞կը: Այս հարցումին պատասխանելով Մելքումեան կ'ըսէ որ ամէնէն առաջ Ազերիներն են որ պէտք է մածեն այս մասին: Եթէ հարցը լուծուի, Ազերիները կրնան վերադառնալ, բայց Ատրպէյճան ցարդ մերժեց Ղարաբաղցիներու երեք առաջարկները: Մելքումեան կը յիշեցնէ որ հողատարածքին վըրայ կան երկու ժողովուրդներ (հայ եւ ազերի), բայց երեք պետութիւններ:

Թավշանօղլու կը գրէ որ յայտնի է թէ Ղարաբաղի իշխանութիւնները այժմ շատ գոհ են իրենց կարգավիճակէն: Արկադի Ղուկասեան, իր քով ունենալով իր երկու խորհրդականները, շատ ինքնավստահ կերպով կը խօսէր Թուրք լրագրողներուն հետ: «Ղարաբաղի համար միակ լուծումը անկախութիւնն է, անկախութիւնը բոլոր Ղարաբաղցիներուն երազն է», կ'ըսէր Արկադի Ղուկասեան:

Ատրպէյճանի պատերազմէն վերջ Ղարաբաղի բնակչութեան թիւը, Ազերիներուն փախուստի պատճառաւ, 180 հազարէն իջաւ 50 հազարի, բայց Հայաստանէն եկած 40.000 հոգիով բարձրացաւ 90.000-ի: Ղուկասեան այժմ կը յայտնէ որ Ղարաբաղ ինքնավարութեան առաջարկը չի կրնար ընդունիլ, անկախութիւնը պայման է: «Եթէ Ազերիները ատենօք աւելի մարդավայել վերաբերում ցոյց տային Ղարաբաղի Հայերուն, հիմա ամէն ինչ տարբեր կրնար ըլլալ, բայց անոնք բռնանալէ ուրիշ ոչինչ կ'ընեն», կ'ըսէ Ղուկասեան:

– Հապա եթէ Ղարաբաղ Հայաստանի կապուած ինքնավար երկիր մը դառնա՞յ:

– Այն ատեն ատիկա Հայաստանի ներքին հարցը կը դառնայ: Մեզի համար ո՛չ Հայաստան, ոչ ալ Ատրպէյճան: Մենք անկախ ենք եւ օր մը եթէ հարցերը լուծուին, Ազերիներն ալ կրնան վերադառնալ:

Շուշի քաղաքը այսօր ուրուական քաղաքի մը երեւոյթը ունի, բայց եթէ հաշտութիւն գոյանայ, Ղուկասեանի համոզումով Շուշին կրնայ դառնալ Կովկասներու Սթրազպուրկը:

Ղուկասեանի գանգատն այն է որ իր երկիրը չի հրաւիրուիր հաշտութեան բանակցութիւններուն, մինչդեռ երկու կողմերէն մէկը ան է եւ պատասխանատուութիւններ ունի ազատագրուած հողամասերու նկատմամբ: «Մենք ալ կ'ուզենք մասնակցիլ բանակցութիւններուն, որովհետեւ պիտի չընդունինք մեր բացակայութեան ընդունուած որեւէ համաձայնութիւն», կ'ըսէ Ղարաբաղի նախագահը:

Ղարաբաղ Հայաստանի մաս կազմել չի ցանկար, բայց Հայաստանէն դրամական օգնութիւն կը ստանայ: Պիւտճէին 30-40 տոկոսը Հայաստանէն կուգայ, բայց Ղարաբաղ այդ գումարին մէկ մասը կը վերադարձնէ սահմանային առեւտուրի ճամբով:

Թուրք լրագրողները գիշերը ուշ ատեն չկրցան Երեւան վերադառնալ ու գիշերեցին Ստեփանակերտի մէջ: Երեւանի մէջ ալ տեղացիներ յայտնեցին թէ իրենց վըճարած տուրքին 60 տոկոսը Ղարաբաղի կը տրամադրուի»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կիրակի, Յունուար 13, ժամը 16-ին, Կըրնոպլի Սէն Մարթէն տ'Էռ արուարձանի Սալ տէ Ֆէթին մէջ տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի դպրոցին հայկական Ծընընդեան հանդիսութիւնը, բազմաթիւ ծնողքներու եւ հանդիսականներու ներկայութեամբ:

Գեղեցկօրէն զարդարուած սրահին մէջ, ուր հայութիւն կը բուրէր, խաչուհիները ժպիտով ու ջերմօրէն կ'ընդունէին հիւրերը: Արդէն հասած էր պահը հանդէսին բացման, զոր կատարեց միութեան նախագահուհի տիկին Սիւզան Մանուկեան. ան միութեան անունով փոխանցելէ ետք ամանորեան մաղթանքները, խօսեցաւ Կապոյտ Խաչի երկար տարիներու մարդասիրական եւ հայրենասիրական գործունէութեան եւ հայ դպրոցի գոյատեւման ի խնդիր տարած պայքարին մասին, նշեց նաեւ որ Ֆրանսայի մէջ կը գործեն Կապոյտ Խաչի 12 դպրոցներ: Խօսքը աւարտելէ առաջ ներկայացուց տեղւոյն ուսուցչուհիները՝ տիկին Ս. Աւագեանը, Օր. Է. Փափազեանը եւ տիկին Մ. Փափազեանը: Ապա խօսքը տուաւ տիկին Ս. Աւագեանի. հայերէնի ուսուցչուհին շնորհակալութեան խօսք ուղղեց Կապոյտ Խաչի անդամներուն, ծնողքներուն եւ հանդիսականներուն. շեշտը դըրաւ հայերէն լեզուի եւ դպրոցի անհրաժեշտութեան վրայ, որպէսզի Հայուն ուխտը կատարուի եւ չնահանջեն մեր յաջորդները: Եւ հանդէսը բացուած յայտարարեց:

Սրահէն բեմ բարձրացան վեցէն տասընեւհինգ տարեկան աշակերտները, որոնք կը կրէին հայկական զանազան գաւառներու իւրայատուկ տարազները, զորս պատրաստած էր տիկին Մարօ Փափազեան: Անոնք կը ներկայացնէին Վանը, Կարինը, Մուշը, Ղարաբաղը, Զանգեզուրը, Հայ ֆետային եւլն. եւլն.: Արժանացան ժողովուրդին երկար ծափերուն: Ապա, միեւնոյն տարազներով անոնք երգեցին Հայաստանի փառերգը:

Յայտագիրը սկսաւ 1700-ամեակի ոգեկոչումով: Մութ սրահին մէջ աշակերտները իրենց ձեռքերուն մէջ մէկ մոմ բըռնած, երգեցին «Հայր Մեր»ը, իրենց կողքին ունենալով Ս. Էջմիածնի գեղեցիկ պաստառ մը, Օր. Փափազեանի կողմէ գծուած:

Ձեռնարկը շարունակուեցաւ հայկական երաժշտութեամբ ու պարերով: Տիկին Ս. Աւագեանի պատրաստած «Մեր Ուխտը» ներկայացուցին բոլոր աշակերտները միասնաբար. հոն ամփոփուած էին հայրենասիրական երգեր եւ արտասանութիւններ: Բեմադրութեան նիւթն էր հայկական տոհմիկ ընտանիքի մը երդիքին տակ մեծ-հայրիկի ու մեծ-մայրիկի յարաբերութիւնները իրենց յաջորդող սերունդներուն հետ, անոնց պատումները եւ զաւակներուն հայ մնալու եւ Մայր Հայրենիքի պատիւը բարձր պահելու ուխտը եւլն.: Կարելի է յիշել դեր ըստանձնած աշակերտները՝ Անիթա Ներսէսեան, Ալեքսանդր Փեթրոն, Արմէն Գուլումճեան, Անթոնա Էյորնեան, Թալին Մարտիրոսեան, Թալին եւ Դանիա Համալեան, Իլէն Յակոբեան, Լեւոն Ներսէսեան, Մանուկ եւ Արսէն Ժարիկեան, Վիգէն Սապունճեան (նաեւ որինգ), Հայկ Պեքեան, Յարութիւն Ապիկեան:

Աշակերտները ներկայացուցին նաեւ փոքրիկ թատերակներ, Անիթա եւ Րաֆֆի Ներսէսեան պարեցին զոյգպար, արժանանալով երկար ծափերու:

Այս ուրախ մթնոլորտին մէջ Կաղանդ Պապան մուտք գործեց սրահէն ներս ու անմիջապէս շրջապատուեցաւ երախաներուն կողմէ: Անոնցմէ խնդրեց որ երգեն ու արտասանեն. բոլորը կատարեցին փափաքը, արժանանալով նուէրներու, մրգեղէնի ու անուշեղէնի, ինչպէս նաեւ պատգամներու: Արտասանողներուն մէջ էին Հայ Մշակոյթի Տան աշակերտուհիներէն Ֆիլիփա եւ Հելէն Անտոնեան:

Հանդէսը տեւեց մինչեւ ուշ իրիկուն: Ներկաները, որոնցմէ շատերուն մօտ արթնցած էին մանկութեան յիշատակներ, մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ:

Խորին շնորհակալութիւն Կապոյտ Խաչի անխոնջ անդամուհիներուն եւ ժրաջան հայ դաստիարակներուն:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Տրդատ կը մտածէր, թէ արդեօք շա՞տ առաջ գացած էր իր սիրային յայտարարութեան մէջ:

– Եթէ իմ խօսքերովս ձեզի անհաճոյ եղայ՝ ներում կը խնդրեմ, – ըսաւ:

– Ես ալ կը ներեմ, պայմանաւ որ վերստին չկրկնէք:

– Այդպիսի խոստում մը չեմ կրնար տալ, – պատասխանեց երիտասարդը, – իմ կարողութենէս վեր է:

– Այն ատեն պիտի ստիպուիմ ասկէ ետքը այս պատուհանին առջեւ չի գալ:

– Այդպիսի դէշութիւն մը պիտի չընէք, – գոչեց երիտասարդը յուզեալ շեշտով, – ո՛չ, անկարելի է ատիկա:

– Ուրեմն խելօք կեցէ՛ք:

– Խելօք պիտի կենամ, կը խոստանամ, – ըսաւ Տրդատ:

Եւ խօսակցութիւնը դարձուց ուրիշ նիւթի վրայ:

Տարակոյս չի կար, թէ գեղուհին սկըսած էր հաճոյք զգալ երիտասարդէն, եւ այս բանը շատ աղէկ կռահեց Տրդատ:

Իսկ ինք խենթի պէս սիրահարած էր գեղանի դրացուհին:

Հետեւեալ օրը կրկին, առտուն կանուխ, եկաւ պատուհանին առջեւ դրաւել իր տեղը եւ անհամբեր սպասել, որպէսզի իր պաշտումի առարկան երեւայ:

Մինչեւ ցերեկ, սակայն, գեղուհին մէջտեղ չելաւ:

Տրդատի անհամբերութիւնը չափ ու սահման չունէր:

«Արդեօք հիւանդացա՞ւ, – կը մտածէր, – կամ ինծի դէմ վշտացա՞ւ...»

Եւ այս երկու ենթադրութիւններն ալ զինքը յուսահատութեան կը մատնէին:

Հապճեպով գնաց ճաշելու եւ վերադարձաւ պատուհանին քով:

Ժամերը կ'անցնէին, բայց ո՛չ ոք կ'երեւար դիմացի պատուհանը:

«Պէտք է, որ իր տունը երթամ եւ հասկնամ, թէ ի՛նչ կ'անցնի» – վճռեց:

Առաջին անգամ շատ դիւրին եւ բնական բան մը երեւցաւ ասիկա իրեն, բայց քիչ յետոյ սկսաւ խորհիլ հետեւանքներուն մասին:

«Արդեօք ինքզինքս չե՞մ վտանգեր այս տեսակ այցելութեամբ մը» – մտածեց:

Վարանումը երկար չտեւեց:

«Ինչ որ ալ ըլլայ, ես պիտի երթամ» – որոշեց:

Իր դիտաւորութիւնն էր երթալ, պարզ այցելութիւն մը ընել:

«Ասիկ էֆէնտի շատ ուշ կու գայ եղեր, – մտածեց, – հետեւաբար զինքը առանձին պիտի գտնեմ»:

Սպասեց, որ բոլորովին մթնէ, եւ յետոյ դուրս ելաւ տունէն եւ ուղղուեցաւ դէպի միւս փողոցը, ուր կը գտնուէր գեղուհիին բնակարանը:

Երիտասարդին սիրտը անձկութեամբ կը տրոփէր:

Ասիկա, սակայն, երկիւղի նշան մը չէր, այլ հոգեկան յուզումի:

Հասաւ տան դրան առջեւ եւ զանգակը հնչեցուց:

Վայրկեան մը ետքը դուռը բացուեցաւ:

Իր գեղեցիկ դրացուհին էր բացողը:

– Դուք... հո՞ս, – գոչեց կինը զարմացած ու այլայլած:

– Այո՛, – ըսաւ Տրդատ, – այսօր ձեր մասին մտատանջութեան մէջ մնացի, անոր համար եկայ:

– Մտատանջութեան ի՞նչ կար:

– Մինչեւ իրիկուն չերեւցաք, ուզեցի պատճառը հասկնալ:

– Բայց մեծ անխոհեմութիւն մըն է այս ձեր ըրածը, հիմա ամուսինս կրնայ գալ:

– Դուք ըսիք, որ ընդհանրապէս շատ ուշ կու գայ:

– Այո՛, բայց բացառաբար կրնայ կանուխ ալ գալ:

– Կը տեսնամ, որ հազուած էք, արդեօք դո՞ւրս կ'ելլայիք, – հարցուց երիտասարդը:

– Ոչ, դուրսէն կուգամ, – պատասխանեց կինը, – գիւղ գացած էի, հոնկէ կուգամ կոր:

– Հիմա կը հասկնամ, թէ ինչու մինչեւ իրիկուն չերեւցաք պատուհանին առջեւ:

Բոլոր այս խօսակցութիւնը տեղի ունեցած էր դրան առջեւ:

– Ներս հրամմեցէ՛ք, քանի որ մինչեւ հոս գալու ձանձրոյթը առած էք, – ըսաւ մանկամարդուհին:

– Թոյլ կու տա՞ք:

– Այո՛, պայմանով, որ ձեր այցելութիւնը շատ չերկարի:

Տրդատ արդէն ներս մտած էր եւ դուռը գոցած:

Կինը առաջ անցաւ եւ սանդուխէն վեր ուղղուեցաւ: Երիտասարդը հետեւեցաւ անոր:

Առաջին յարկը ելան եւ մտան բաւական ճոխ կերպով կահաւորուած սենեակ մը, որ իբրեւ սալոն կը ծառայէր:

Տրդատ թիկնաթոռի մը մէջ բազմեցաւ, մինչ տանտիրուհին ոտքի կեցած էր:

– Դուք ինչո՞ւ չէք նստիր, – հարցուց երիտասարդը:

(Շար. 148)

Պր. Տորք Քրլըեան,
Օր. Մարալ Քրլըեան,
Պր. Շարա Քրլըեան
ինչպէս նաեւ Եաղճեան եւ
Պամաճեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, հօ-
րաքրոջ, խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԵԱՂՃԵԱՆ - ՔՐԼԸԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 18-ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 24, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սուասի - սու - Մոնմորանսիի գերեզմանատունը, ժամը 13-ին:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:
Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:
Փոխան ծաղիկի նուիրատուութիւններ բարեսիրական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն Սրբոցն՝ Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ Զորեքտասան Զինուորացն:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀէՔԻՄԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լուսահոգի
ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

վախճանման երրորդ տարելիցին առթիւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Կիրակի, Յունուար 27, առաւօտեան ժամը 10-ին, Մարսէյլի Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Առաջնորդ Սրբազան Հօր յիշատակը յարգողներ թող պարտականութիւն համարին՝ գալ Սուրբ Եկեղեցի եւ մասնակցիլ ընդհանուր աղօթքին:

Յետ պատարագի՝ հոգեհանգստեան աղօթքի ու յարգանքի մեկնեղում Սէն Փիէրի գերեզմանատան՝ Հայ հոգեւորականաց դամբարանին առջեւ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS
vous invite
le Vendredi 25 janvier à 20h45
à une

R E N C O N T R E

avec
KRIKOR BELEDIAN
à l'occasion de la publication récente
aux Editions du C.N.R.S.
de son livre :

CINQUANTE ANS
DE LITTERATURE ARMENIENNE
EN FRANCE
1922 - 1972
DU MEME A L'AUTRE

Vente de l'ouvrage et signature

— E n t r é e l i b r e /
C o c k t a i l —

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

UGAB - PARIS - IDF

Café - Théâtre

le samedi 2 février à 20 heures 30
l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
CAFE — THEATRE

« Cahier de vie »
Parfaitement imparfait

Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement. Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

T E L E V I S I O N

FRANCE 3
Samedi 26 janvier à 23h45
Dans la collection
«D'où viennent les Français»
Les Arméniens de Décines
ETRE AILLEURS... ICI

56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 /
Les Films d'Ici

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES
commentées par

Haïk Der Haroutiounian

«PAYSAGES —
VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»
le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45
Studio de l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage
en septembre 2001

Merzifon — Giresun —
Chabin Karahissar — Trabzon —
Enregistrements de dialecte Hamchen
Artvin — Ardahan — Kars — Ani —
Mont Ararat — Lac de Van —
Mont Sipan — Monastères Varak
et Narek — Erzeroum — Mouch —
Bitlis — Sassoun — Diyarbékir —
Anteb — Marach — Zeytoun —
Hadjen — Sis — Adana —
Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպութեամբ
ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական Երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ
« Մ Ի Ն Չ Ե Ւ Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ը
Ա Ր Ե Ւ Ն Ե Ր Ո Ւ Ն »
Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (ընթերցումով)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (կիթառով)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17-ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux

Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն: Մուտքը ազատ է:

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMÉNIENNES D'EUROPE

Les Arméniens et l'Union Européenne

SÉMINAIRE

17 - 19 MARS 2002, BRUXELLES

Renseignements : Ana Gabrielian
Tél. : +32 2 640 81 88; Fax : +32 2 646 05 25
E-mail : anavgf@hotmail.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

⁂

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա):

Փետրուար 24-էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ասլուէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

Երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են:

l'Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **par sa METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

Յ Ո Ւ Ն Ո Ւ Ա Ր
Մ Է Կ Է Ն

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24
JEUDI
24 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·347 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·347

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 22 / 23)

Վ· ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ԿՐՆԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին Յունուար 22-ի նիստին հաստատուած է երեսփոխաններու մեծամասնութեան ընտրակարգով 75-րդ ընտրական տարածքին մէջ լրացուցիչ ընտրութիւններ կատարելու օրացոյցը: Այդ շրջանին մէջ ընտրութիւն կը կատարուի Մայիս 19-ին, իսկ թեկնածուները պէտք է արձանագրուին մինչեւ Ապրիլ 14: Նոյն ընտրատարածքի երեսփոխան Վանօ Սիրադեղեան իր բացակայութեան պատճառով զրկուած էր երեսփոխանական լիազօրութենէն: Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին նախագահը ըսած է թէ օրէնքը արգելք չէ որ ան կրկին որպէս թեկնածու ներկայանայ, քանի որ դատական վճիռ արձակուած չէ իր մասին:

ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ ԹՌԻՉՔԸ ՏԵՂԻ ՉԷ ՈՒՆԵՑԱԾ

Յունուար 21-ի Երեւան – Փարիզ թռիչքին ճամբայ ելլելէն 20 վայրկեան ետք, օդանաւը ետդարձ ըրած ու իջած է Զուարթնոց երբ նկատուած է որ շարժակը խանգարում ունի: Հայկական օդային գիծերու լրատուական բաժնի պետը յայտնած է թէ հարցը շուտով կը լուծուի: Խնդրոյ առարկայ Էյրպըսը 1998-ին վարձուած է եւ որոշ ժամանակ ետք պիտի պատկանի Հայկական օդային գիծերուն:

ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ՌՈՒՍ ԶՈՐԱՎԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի սահմանապահ ծառայութեան տնօրէն զոր· Կ· Տոցկին Յունուար 22-ին, աշխատանքի միօրեայ այցելութեան մը համար Երեւան գացած է: Այցելութեան նպատակն էր Հայաստան գտնուող ռուս սահմանապահ ուժերու պահպանման ծախքերու ֆինանսաւորման վերաբերող յուշագրի ստորագրումը: Այս մասին խօսելով ռուս զօրավարը ըսած է թէ մինչեւ այսօր Հայաստան լիովին եւ աւելիով կատարած է այդ ուղղութեամբ իր պարտաւորութիւնները:

Տոցկին Յունուար 23-ին հանդիպումներ կ'ունենար նախագահ Քոչարեանի, վարչապետ Ա· Մարգարեանի, Ապահովութեան նախարար Կ· Պետրոսեանի հետ:

ՄԱՐԶԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ԶՈՐՍ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ՈՐԱԿԱԶՐԿՈՒԱԾ

Անցեալ տարուան Նոյեմբերին Թուրքիոյ Անթալիա քաղաքին մէջ տեղի ունեցած համաշխարհային ախոյեանութեան մրցաշարքէն ետք հայ երկու մարզիկներու արեան քննութենէն պարզուած էր որ անոնք արգիլուած դեղեր գործածած են: Ծանրաբարձութեան համաշխարհային Դաշնակցութիւնը որոշում տուած է ցմահ կախակայելու մարզիկներ Յակոբ Փիլոյեանը եւ Ռաֆիկ Զախոյեանը իսկ մեծալիկներ՝ Գագիկ Խաչատրեանն ու Արսէն Մելիքեանը զրկած է երկու տարի մարզական որեւէ մրցաշարքէ: Հայաստանի ծանրաբարձութեան Դաշնակցութիւնը եւս մէկ տարի կախակայուած է: Որոշումին դէմ բողոքելու եւ անոր մէջ թրքական գործօնը մատնանշելու հայկական կողմին փորձերը որեւէ արդիւնք չեն տուած, նոյնիսկ համաշխարհային Դաշնակցութեան նախագահը դիտել տուած է որ աւելի ծանր պատիժ մը նախատեսելի էր եւ սակայն իր իսկ միջամտութեամբ կարելի եղած է խուսափիլ անկէ, նկատի ունենալով հայկական ծանրաբարձութեան երկարամեայ բարի աւանդը:

Ծանրաբարձութեան Հայաստանի Դաշնակցութեան նախագահը՝ Օ· Միրզոյեան Փեշտայէն վերադարձին, ուր գացած էր բողոքելու, ըսած է թէ միակ յոյսը որ ունի, կը վերաբերի իր գլխաւորած կազմակերպութեան տրուած կախակայման պատիժի ջնջումին, ինչ որ թոյլ կու տայ Հայաստանի մասնակցութեան Եւրոպայի ախոյեանութեան:

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի «Առագաստ» սրճարանին մէջ Սեպտեմբեր 25-ին սպաննուած Պօղոս Պօղոսեանի դատին Յունուար 21-ի նիստին ունկնդրութեան կանչուած է Մարինէ Մայիլեան որ «Հայաստուն» ճաշարանին աշխատողներէն է. ան ըսած է թէ սպանեալը իր ընկերներուն հետ նոյն օրը այդ ճաշարանը կերուխում ըրած, հետեւաբար նաեւ ոգելից ըմպելի խմած է:

Ինչ կը վերաբերի ամբաստանեալին որ նախագահի թիկնապահներէն Ա· Յարութիւնեանն է, ըսած է որ լսած է նախագահին ուղղուած «բարեւ, արա Բօղ» արտայայտութիւնը: Քիչ մը ետք ալ տեսած է որ զոհը եւ ընկերները իրար կը քաշքշեն: Ինք ալ միջամտած է, փորձելով հանդարտեցնել Պ· Պօղոսեանը: Սակայն, այս վերջինը գլուխը տարած է ճեմիշներուն ուղղութեամբ եւ հարուածած ծնօտին. ինք ալ հրած է ու երկուքը ինկած են թաց յատակին: Ամբաստանեալը երբ տեսած է որ պեխաւոր մէկը իրենց ետեւէն ճեմիչ մտած է, մտածելով որ նոր քաշքշուկ տեղի կ'ունենայ, դուրս փախած է: Ա· Յարութիւնեանի խօսքերով՝ նախագահին թիկնապահներէն ոչ մէկը ծեծկռտուքին մասնակցած է:

Վ· ԳՈՒԼԻԵՒ

«ՉԿԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐ»

Հայաստանի մօտ Ֆրանսայի նոր դեսպան նշանակումի առթիւ նախագահ Ռ· Քոչարեանի յղած ուղերձին մէջ նախագահ Շիրաք ի մէջ այլոց գրած էր նաեւ թէ ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղեան խնդրին, կը մաղթէր որ 2002-ը ըլլայ երկխօսութեան տարի, յանգեցնելով Հայաստանն ու Ազրպէյճանը համաձայնութեան՝ փարիզեան սկզբունքներուն համապատասխան:

Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարար Վ· Գուլիեւ հակադրելով այս մասին բսուածներուն, յայտարարած է թէ «չկան փարիզեան սկզբունքներ եւ առասպելական սկզբունքներու հիմքով կարելի չէ կարգաւորել Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը», աւելցնելով նաեւ որ իրենք չեն հրաժարիր երկխօսութենէ: Այլեւ – Քոչարեան յաջորդ հանդիպում մը հաւանական կը նկատուի Մարտին, Ալմա-Աթա, ՀԱՊ-ի վեհաժողովին շրջանակներուն մէջ: Փետրուարի վերջերն ալ կը սպասուի Մինսկի խումբի համանախագահներուն այցին, տարածքաշրջան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ կեդրոնը նոր ոճրափորձ մը գործուեցաւ Յունուար 22-ին Համասի զինուորեալի մը կողմէ: Ժամը ճիշդ 16-ին, Պաղեստինցի մը թաքսիէ մը իջած է եւ սկսած է կրակել բազմութեան վրայ, որ օթոպիւսի կը սպասէր: Շուրջ 40 հոգի վիրաւորուած է, ութը ծանր վիճակի մէջ են, Պաղեստինցին ալ սպաննուած է ոստիկանի մը կողմէ: Այս արարքն ալ ստանձնած են Համասը եւ Ալ – Աքսայի Մարտիրոսներու զօրագունդերը: Արդէն, Համասը «ամբողջական պատերազմ» խոստացած է եւ վճռած է իր բոլոր զոհերուն վրէժը լուծել: Եւրոպական Միութեան Մերձաւոր – Արեւելքի բանագնացը՝ Մորաթինոս դիտել կու տայ.– «Արաֆաթ հակասական կացութեան մէջ է, շրջափակուած է եւ պէտք է որ ուրիշները շրջափակէ»:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ, Ֆրանսայի նախկին նախագահը, որ շնորհիւ Շիրաքի զօրակցութեան Եւրոպական Համագումարի նախագահ դարձաւ, աշխատավարձքի այնպիսի յաւակնութիւններ ունի, որ Լոնտոնի, Պրիւքսէլի եւ Պէրլինի մամուլը սկանդալներ կը նուիրէ հարցին: Արդարեւ, Ժիսքար տ'Էսթէն 130 հազար ֆրանք (20 հազար Եւրօ) ամսական կը պահանջէ, այսինքն Յանձնախումբի նախագահ՝ Փրոտիի ամսականը: Դեռ աւելին, նախկին նախագահը 15-էն 20 գործակից կ'ուզէ, որոնք պէտք է վճարուին իրենց վարչական մարմինէն եւ սիւիթ մը Պրիւքսէլի մեծ պանդոկի մը մէջ: Աւելորդ է ըսել, թէ աշխատավարձքը զերծ է տուրքէ եւ թէ բոլոր ծախքերն ալ վճարուած են: Անմիջականին մէջ Եւրոպացիները սկսած են հաշուել Ժիսքարի եկամուտները, որպէս երեսփոխան, Շրջանային Խորհուրդի նախագահ, Հանրապետութեան նախկին նախագահ, Եւրոպական Քննական Վարչութեան թոշակառու, որոնց վրայ դեռ կարելի է աւելցնել գիրքերէն գոյացած հեղինակի իրաւունքները...: Ի դէպ, Պրիւքսէլի դիւանագէտները կը յիշեն նաեւ, որ Ժիսքարի նախորդողը՝ գերման Ռոման Հերցոկ, որ երկու տարի առաջ կը նախագահէր այն Համագումարին որու պաշտօնն էր պատրաստել Եւրոպական Ուխտը, մէկ սանթիմ չէր առած որպէս աշխատավարձք եւ գոհացած էր միայն իրեն ծախքերուն վճարումով:

ՄԵՄՈՐԻԱԼ, մարդկային իրաւանց պաշտպան ռուսական կազմակերպութիւնը, ամբաստանած է Եւրոպայի Խորհուրդը որ աչք կը գոցէ Չեչէնիոյ վրայ: Չուզեր հասկնալ թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ եւ չուզեր խնդիր ունենալ Ռուսաստանի հետ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլի անկախ վերջին կայանն ալ՝ Թէ – Վէ 6, այլեւս զրկուեցաւ սփռումի բոլոր միջոցներէ: Յանկարծ, կէս գիշերին (Յունուար 21), ոչ հեռաձայն, ոչ ելեկտրականութիւն, այսինքն սփռումի ոչ մէկ միջոց: Ձեռք առնուած այս միջոցները մետիաներու նկատմամբ կը յիշեցնեն խորհրդային շրջանը:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ հարաւը՝ Մաանի մէջ, բուռն ցոյց մը տեղի ունեցած է, իբրեւ հետեւանք 17-ամեայ իսլամապաշտ պատանիի թաղման: Երիտասարդը, ըստ բժշկական քննիչներուն, զոհ գացած է ոստիկանական բռնութեանց: Շուրջ քսան հոգի վիրաւորուած է:

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ կեդրոնը, Յունուար 22-ին, ոճրափորձ մը գործուած է ամերիկեան կեդրոնին դէմ, հնդիկ չորս ոստիկաններ սպաննուած են եւ 18 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Նոր – Տելհիի ամերիկեան դեսպանատունը ապահովութիւն տուած է որ ոչ մէկ Ամերիկացի կայ զոհերուն մէջ: Հնդկաստան Փաքիստանը կ'ամբաստանէ:

ՏԻՏԻԷ ՇԻԼԼԷՐ, Օ-Տը-Սէն նահանգի ԱՇ – ԷԼ – ԷՄ-ներու (չափաւոր վարձքերով բնակարան) ընդհ· նախկին տնօրէնը, որ եօթը տարի է «կը փնտռուի», փաշայի կեանք կը վարէ Սէն – Տոմէնկ ըստ իր տղուն, որ հարցազրոյցով մը Փարիզիէնի (Յունուար 21) լայն տեղեկութիւններ կու տայ հօրը մասին: Գանար անշենէ (Յունուար 23) կը բացատրէ թէ այս տղան, մըտային դեռնի վրայ խանգարուած, ի՛նչ պատճառներով հայրը կը մատնէ: Դրդիչ մըն ալ կայ որ ինքնակոչ ղեկավարն է «Քաղաքականութիւն եւ Կեանք» շարժումին եւ հիմնադիր՝ «Ecole française de programmation neurolinguistique transpersonnelle»ի: Գանար, կ'աւելցնէ նման բան մը կարելի չէ հնարել...: Ամէն պարագայի մէջ, Շիլլէր խաղի եկած է տղուն իսկ կողմէ, քանի հեռաձայնի իրենց խօսակցութիւնը արձանագրած է եւ մասամբ հրապարակած: Ծանօթ է, որ Տիտիէ Շիլլէր քննութեան տակ առնուած էր Օ-Տը-Սէնի բնակարաններու գեղծարարութեանց համար, մէջտեղ ելած 1995ին: «Գանալ Փլիւս» եւ «Փարիզիէն» Շիլլէրի գալկին բոլոր յայտարարութիւնները չեն ունեցած: Արդարեւ, Սեպտեմբեր 11-ի ոճրափորձերէն ի վեր, Անթուան Շիլլէր քննիչներու ըսած է թէ կասկածներ ունի Ժան – Մարի Մէսիէի (Վիվէնտի), հրեայ լոպիի եւ ազատ որմնադիրներու վրայ, որպէս հեղինակները Ուորլտ Թրէյտ Սէնթըրի արարքներուն: Այժմ Տիտիէ Շիլլէր Սէն – Տոմէնկէն ալ անհետացած է, բայց, ինչ որ հաստատ է, այն է որ երկար եւ մանուածապատ թերթօնի մը լրակիզըն ենք միայն: Արդարեւ այնպիսի կծիկ մըն է ամբողջ հարցը որ, երբ սկսի քակուիլ բաւական անձնաւորութիւններու գլխու ցաւ կրնայ պատճառել, ինչ որ ըսել կու տայ թէ ոչ ոք Տիտիէ Շիլլէրի վերադարձը կը փափաքի: Բաւական անուններ խնդրոյ առարկայ են, ի մասնաւորի երգչուհի եւ դերասանուհի Մարի Լաֆորէի:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ազատ արձակած է 188 Իրաքցի բանտարկեալներ, որոնք գեր խաղցած էին Ծոցի պատերազմի խառնվութեանց առեն 1991-ին: Իրաքցի կառավարական պատասխանատուի մը համաձայն, այս արձակումը արդիւնք է խօսակցութիւններու որոնք տեղի ունեցած են Յունուար 8-էն 18, Միջազգային Կարմիր Խաչի հովանիին տակ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

«Մարմարա» (Յունուար 22) կ'արձագանգէ նոյն օրուան «Սապահ» թերթին որ գրած է թէ փոխ-վարչապետ Մ· Պահչէլիի նախագահութեամբ ժողով մը գումարուած է, Ա· Եղոյեանի պատրաստած «Արարատ» ժապաւէնին դէմ ձեռնարկուելիք քայլեր որոշելու համար: Ժողովին մասնակցած են Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղար Թ· Քըլըճ, ՄԻԹ-ի պաշտօնատար Շ· Աթասակուն, Արտաքին եւ Ներքին գործերու նախարարութիւններէն պաշտօնատարներ, Թուրք պատմութեան հիմնարկին նախագահը: Որոշուած է Թուրքիոյ Մշակոյթի, Արտաքին գործերու նախարարութեան, վարչապետարանին եւ յարակից կազմակերպութիւններու գործակցութեամբ արգելք հանդիսանալ յիշեալ ժապաւէնին ցուցադրութեան:

ՕԳՆԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ, ԱՌԱՆՑ ԱՆՏԵՍԵԼՈՒ ՍՓԻՒՌՔԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նշեցինք, թէ վերջին տասնամեակին սփիւռքի հայութիւնը անսակարկ օգնեց հայրենիքին, զայն ոտքի պահելու եւ պետական, տնտեսական, ընկերային, կրթական, մշակութային եւ այլ ենթակառոյցներու ամրապնդման համար, մոռացութեան մատնելով սփիւռքեան ազգային, կրթական, մշակութային եւ այլ ենթակառոյցներու ամրապնդումը:

Հոս կ'ուզենք անդրադառնալ նման մոռացումի հետեւանքով Լոս – Անճըլըսի հայկական գաղութին մէջ պարզուած ցաւալի պատկերներէն մէկուն: Պատկեր մը, որ ներկայացուած է Փասատինայի Հայ կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած հրապարակային զրոյցի մը ընթացքին, որուն նիւթը եղած է «Հայ բանտարկեալները. թմրեցուցիչ գործածողներ, կէնկեր եւ հայ երիտասարդութեան ձուլում»: Իբրեւ տուեալ հարցի բոլոր երեսներուն մօտէն ծանօթ, զեկուցաբեր հրաւիրուած է վերապատուելի Պետրոս Հաճեան:

«Յառաջ»ի Շաբաթական ակնարկ. «Հայկական կեանքը Լոս–Անճըլըսի մէջ» սիւնակի ընթերցողները ծանօթ են Պետրոս Հաճեանի վերջին տարիներու գործունէութեան Լոս – Անճըլըսի հայկական գաղութին մէջ: Ինք եւս անցեալին ճաշակած բանտային կեանքի դառնութիւնները, Հաճեան 7 –8 տարի է իր կեանքը նուիրած է հայ բանտարկեալներու այցելութեան, անոնցմէ իւրաքանչիւրի դժուարութիւններու հարթման, հրապարակային զրոյցներու եւ հեռատեսիլի յայտագրի միջոցով գաղութին մէջ հետզհետէ ծաւալող անբարոյական երեւոյթներու նկատմամբ ահազանգի հնչեցումին, միշտ կոչ ուղղելով ծնողքներուն եւ հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ հաստատութիւններուն, ուշադիր ըլլալու եւ աւելի կազմակերպուած աշխատանք տանելու, հայ երիտասարդութիւնը հեռու պահելու համար թմրամոլութենէ, հրոսակախումբերու մաս կազմելէ եւ զարտուղի այլ ճամբաներէ:

Պետրոս Հաճեան, անցեալին, բանտի իր խուցին մէջ յաճախակի հանդիպում ունենալով բանտարկեալներու այցելող օտար հոգեւոր խորհրդատուի մը հետ, զղջացած է իր գործած յանցանքներուն համար եւ դարձի գալով, երբ աւարտած է արգելափակման իր շրջանը, ուխտած է նուիրուիլ հայ երիտասարդութիւնը յանցագործ ճամբաներէ հեռու պահելու գործին: Անցեալ տարի Պետրոս Հաճեան ձեռնադրուեցաւ վերապատուելի, կարենալ աւելի ազդու ձեւով կատարելու համար իր առաքելութիւնը:

Արդ, յիշեալ հրապարակային զրոյցի ընթացքին վերապատուելի Հաճեան փոխանցած է կարգ մը տեղեկութիւններ եւ փաստեր հայ երիտասարդութեան կեանքին վերաբերեալ: Ան ըսած է թէ մէկ շաբթուան ընթացքին ձերբակալուած են 250 հայ երիտասարդներ՝ 14 – 26 տարեկան: Ձերբակալուածներէն 90 տոկոսը կը պատժուի կարճ ժամկէտով. իսկ 10 տոկոսը կրնայ դատապարտուիլ ցկեանս բանտարկութեան: Յանցա՞նքը՝ թմրեցուցիչներու վաճառք եւ գործածութիւն եւ քրէտիթ քարտերու գողութիւն: Զեկուցաբերը նշած է թէ բանտերուն մէջ չկայ խիստ հսկողութիւն եւ թէ պատասխանատուները չեն զբաղիր յանցագործներու ճիշդ դաստիարակութեամբ: Այդ պատճառով բանտարկեալները չզղջալով իրենց ըրածին համար, երբ դուրս կ'ելլեն բանտէն, կը շարունակեն նոյն ընթացքը եւ անխուսափելի կերպով կը վերադառնան իրենց խուցը:

Վերապատուելի Հաճեան գծած է նաեւ ահաւոր այլ պատկեր մը, նշելով թէ, ըստ հաւաստի աղբիւրներու, ներկայիս միա՛յն Կլէնտէյլ հայահոծ քաղաքին մէջ կը բանին հայկական հինգ հանրային տուներ, իսկ Ռեկսթիւտ թաղամասին մէջ կան հայ միասեռականներու երեք ակումբներ: Զեկուցաբերը իր դժգոհութիւնը յայտնած է ամերիկեան հանրային դպրոցներու մէջ տիրող մթնոլորտի մասին, նշելով որ հոն յաճախող հայ աշակերտ – աշակերտուհիները անուշադրութեան մատնուած են եւ անոնց դաստիարակութեամբ զբաղողներ գրեթէ չկան: Նշած է նաեւ թէ ցաւօք սրտի թմրեցուցիչները մուտք գործած են նաեւ հայկական վարժարաններու մէջ:

Ահաւասիկ պատկերը այն սերունդին – ծնած ու մեծցած՝ Ամերիկա, թէ գաղթած Հայաստանէն կամ Սփիւռքի այլ շրջաններէն–, որ հասակ կ'առնէ այս ափերուն, կրելով ամերիկեան բարքերու բացասական ազդեցութիւնը: Ի դէպ, անգամ մը եւս յիշեցնենք որ ներկայիս Գալիֆորնիոյ բանտերուն մէջ կան 15 հազար հայ բանտարկեալներ, որոնց կէսը՝ Լոս – Անճըլըսի շրջանին մէջ:

Ո՞վ առաջքը պիտի առնէ այս ողբերգական աղէտին:

Մինչ գաղութին հայկ. բոլոր կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները, վերջին տասնամեակին, իրենց հայեացքը սեւեռած են Հայրենիքի օգնութեան գործին, իրենց անմիջական շրջապատի կարիքները մոռացութեան մատնելով, յոյսի նշոյլ մը տուած է ինք՝ վերապատուելի Պետրոս Հաճեան, հիմնելով հայ բանտարկեալներու վերականգնումի կեդրոն մը:

Այսպէս, Լոս – Անճըլըսէն 80 քիլոմեթր հեռու գտնուող Փամտէյլ քաղաքի մերձակայ բլուրի մը վրան գնուած է 36 հազար քառակուսի մեթր տարածութեամբ կալուած մը, բաղկացած՝ երկյարկանի տունէ մը, հիւղակէ մը, տախտակէ երկու տնակներէ եւ ընդարձակ հողամասէ: 300 հազար տոլար արժող կալուածին 10 տոկոս կանխավճարը տրամադրած է Ամերիկահայ Քրիստոնէական Օժանդակութիւն կազմակերպութեան վարչական անդամներէն Ռապըրթ Յարութիւնեան: Կազմակերպութեան նպատակն է օգտակար հանդիսանալ հայ բանտարկեալներուն՝ անոնց տուները եւ բանտերը այցելելով, հոգեւոր սնունդ մատակարարելով, ինչպէս նաեւ 18 եւ աւելի տարիք ունեցող եւ թեթեւ յանցանք գործած երիտասարդները այսպիսի վերականգնումի կեդրոն բերելով, ուր կարելի ըլլայ վեց ամիսէն մինչեւ մէկ տարի զիրենք բարեփոխել եւ պիտանի անձեր դարձընել:

Հայ բանտարկեալներու վերականգնումի կեդրոնի բացումը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 19–ին եւ արդէն 8 հայ երիտասարդներ ապաստան գտած են հոն: Երկյարկանի տան վարի յարկը կան ժողովասրահ – դասարան մը, գրադարան, խոհանոց, ճաշասրահ, լուացարան եւ լուացքի սենեակ, իսկ երկրորդ յարկը՝ 4 ննջարաններ եւ 2 լուացարան: Սենեակներուն մէջ զետեղուած են տախտակէ 10 երկյարկանի մահճակալներ եւ 20 անկողիններ: Կալուածի բարեզարդման, կահաւորման եւ այլ անհրաժեշտ աշխատանքներուն սիրայօժար մասնակցած են կեդրոնի կարեւորութեան հաւատացող հայ արհեստաւորներ: Հայ կապալառուներ փափաք յայտնած են, առանց վարձատրութեան, վերանորոգելու յարակից տնակները, ուր կարելի կ'ըլլայ 40 հոգի եւս պատսպարել:

Վերականգնումի կեդրոնի բնակիչներուն կը դասաւանդուին թմրեցուցիչներու, հոգեբանական հարցերու, համակարգիչի, կրօնքի եւ արուեստի վերաբերեալ նիւթեր: Նախատեսուած է նաեւ կարգ մը ընկերութիւններու եւ անհատներու միջոցով արհեստներու ուսուցումը՝ մեքենագիտութիւն, ատաղձագործութիւն, պարտիզպանութիւն եւ այլն:

Հայ բանտարկեալներու հոգեւոր խորհրդատու եւ բանտարկեալներու վերականգնումի կեդրոնի հիմնադիր վերապատուելի Պետրոս Հաճեան լծուած է շնորհակալ գործի մը, իր կողքին ունենալով իր գործին օգտակարութեան հաւատացող քանի մը նուիրեալներ միայն: Ան, որպէսզի կարենայ ամբողջովին ու լիակատար նուիրուիլ հայ բանտարկեալներու դաստիարակութեան եւ վերականգնումի գործին, անհրաժեշտ կարիքը ունի համայն հայութեան օժանդակութեան: Այդ մարզին մէջ ամէնէն առաջ հարկ է գտնել բարերար մը, որ վճարէ 270 հազար տոլարի պարտամուրհակը, զերծ կացուցանելով կալուածը ամսական ահաւոր վճարումներէ: Այդ պարագային, ըստ հիմնադրամին, կեդրոնը կը մկրտուի բարերարին անունով: Տասը հազար տոլար վճարողին անունը կը կրէ սենեակներէն մին, իսկ հայկական նպաստաւորներ կրնան սննդեղէններով օգտակար ըլլալ կեդրոնի բնակիչներուն:

Վերջապէս, եթէ կ'ուզենք դէթ պակսեցնել Գալիֆորնիոյ բանտերուն մէջ արգելափակուած 15 հազար հայ բանտարկեալներու թիւը եւ առաջքն առնել յաւելեալ սայթաքումներու, խիստ կարեւոր է գաղութին հայկական բոլոր կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու միացեալ ու կազմակերպուած աշխատանքի սեւեռումը կեդրոնի կանգուն պահպանման հրամայականին վրայ: Յոյժ կենսական է նաեւ գաղութին ազգային կեանքի ղեկավարութեան ամբողջական նուիրումը, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, հայկական վարժարաններու ցանցի ընդարձակման եւ հասնող սերունդներու ազգային դիմագիծի անաղարտ պահպանման գործին:

Հոս կ'ուզենք մէջբերել «Ասպարէզ»ի Նոր տարուան բացառիկին մէջ հրատարակուած հայ աշակերտներու ամանորեան գրութիւններուն մէջէն, Ֆերահեան ազգային վարժարանի ԺԱ. կարգի աշակերտ Հրայր Խանճեանի հետեւեալ հաստատումը, որ այնքա՛ն դիպուկ է եւ պատշաճող մեր այսօրուան մտորումներուն: Հայ պատանին կը գրէ. «Նոր սերունդն է ժողովուրդին խակ պտուղը: Պէտք է այս պտուղին հոգ տանիլ ու մեծցնել: Երբ ժամանակը գայ եւ բաւարար դաստիարակուած ըլլայ, այս սերունդը պատրաստ կ'ըլլայ քաղուելու ե՛ւ Հայաստանին, ե՛ւ հայ ժողովուրդին բարելաւման համար»:

Դպրոց մը բանալ, բանտի դուռ մը գոցել է, ըսուած է:

Մաղթենք որ 2002 թուականը սկիզբ մը ըլլայ, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, կազմակերպելու տարեկան թելեթոն մը կամ ֆոնեթոն մը, ի նպաստ սփիւռքի ենթակառոյցներու զարգացման եւ ամրապնդման, յատկապէս Լոս – Անճըլըս, Փարիզ կամ այլուր հայկական դպրոցներու ցանցի ընդարձակման եւ հասնող սերունդներու ազգային, բարոյական եւ տոհմիկ դաստիարակութեան նուիրուած կեդրոններու հաստատման:

Օգնենք Հայրենիքին, բայց չմոռնանք Սփիւռքը:

ՔԵՍԱՊ 2001-ԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

Քեսապի հայ կաթողիկէ համայնքը Քեսապ աւանի բարձունքին ունի Ս. Միքայէլ եկեղեցին՝ իր յարակից վանական համալիրով եւ դպրոցով: Նշենք, որ անիկա անցեալին ֆրանսիսկեաններուն կողմէ կառուցուած էր եւ լատին համայնքին կը պատկանէր, և յետոյ փոխանցուեցաւ կաթողիկէ համայնքին (նախապէս Քեսապի մէջ կային լատին եւ կաթողիկէ առանձին համայնքներ. կաթողիկէ համայնքը ունէր փոքր եկեղեցի մը, որ ներկայիս սրահի վերածուած է. յետագային, սակայն, լատին համայնքը լուծուեցաւ):

Համայնքին հովիւն է բնիկ քեսապցի, Զմմառեան միաբանութեան անդամ Գաբրիէլ Վրդ. Քէօշկէրեան, որ փոխարինեց անցեալ տարի վախճանած Յակոբ Վրդ. Ղարիպեանը:

Վերջին շրջանին վանական համալիրին մէջ վերանորոգումներ կատարուեցան եւ քարաշէն պատերէն ծեփը հանուեցաւ՝ այսպէսով երեւան հանելով վանքին հնութիւնը:

Կաթողիկէ համայնքին կը պատկանի նաեւ Վարի Պաղճաղազի վանքը, որ ծանօթ է Մանասթըր անունով. անիկա եւս անցեալին ֆրանսիսկեաններուն կողմէ կառուցուած է. հոն միաբանութիւն եւ դպրոց եղած է. վանքին շուրջ անցեալին բերրի պարտէզներ եւ այգիներ տարածուած էին. լատիններու հեռացումէն ետք Մանասթըր եւս կաթողիկէ համայնքին փոխանցուեցաւ: Ամէն ամառ, տարբեր քաղաքներէ ու շրջաններէ հայ եւ արաբ կաթողիկէ համայնքներէ պատանիներ ու երիտասարդներ կը պատսպարուին հոն:

Աւետարանական համայնքը Քեսապ աւանին մէջ ունի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, եւ եկեղեցիներ՝ Էքիզօլուքի, Քէօրքինայի եւ Գարատուրանի մէջ: Քեսապի եւ Գարատուրանի եկեղեցիներուն հովիւն է պատուելի Վաչէ Էքմէքճեան, իսկ Էքիզօլուքի եւ Քէօրքինայի եկեղեցիներուն հովիւը՝ պատուելի Յակոբ Սարգիսեան: Երկու հովիւներն ալ ամէն Կիրակի պաշտամունքներ կը կատարեն իրենց եկեղեցիներուն մէջ:

Ամրան Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան 58–րդ ժողովը: Իսկ Օգոստոս 14–էն 26 Քեսապի եւ շրջակայքի Հայ Աւետարանական եկեղեցիներուն կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ ամառնային Սուրբ Գրոց վարժարան, ուր 62 մանուկներ հայեցի եւ հոգեւոր դաստիարակութիւն ստացան:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Գաւառին մէջ գործող կրթական, մշակութային, բարեսիրական ու մարզական միութիւնները, իրենց կարգին, դասախօսութիւններով ու ձեռնարկներով կ'աշխատին աշխոյժ պահել մշակութային կեանքը:

2001–ի Կաղանդի տօնին առիթով Ուսումնասիրաց Միացեալ վարժարանը «Սարդարապատ» սրահին մէջ Կաղանդի հանդիսութիւն կազմակերպեց. համախումբ ճիգերով ճաշեր պատրաստուեցան եւ երեկոն անցաւ մտերմիկ ու կենսուրախ մթնոլորտի մէջ, իսկ Սեւակ եւ Գէորգ Պետուրեաններ երգով ու նուագով ճոխացուցին մթնոլորտը. ուշ գիշերին ժամանեց Կաղանդ պապան եւ իւրաքանչիւրին նուէրներ բաժնեց:

Վարդանանցին, 2001 Փետրուար 22–ին, եկեղեցւոյ եւ կաթողիկէ ու աւետարանական համայնքներուն կողմէ հանդիսութիւն կազմակերպուեցաւ Քեսապի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ. հանդիսութեան բացումը կատարեց պատուելի Յակոբ Սարգիսեան, որմէ ետք բանախօսեց Եղիշէ քահանայ Սարգիսեան, իսկ Հալէպի կաթողիկէ Վարդանանց դպրոցի տնօրէն Գէորգ Վրդ. Նորատունկեան ձեռնարկին փակումը կատարեց:

Փետրուար ամսուան ընթացքին, 1700–ամեակի թեմայով երկու դասախօսութիւններ կազմակերպուեցան. մէկը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կողմէ, ««Սահակեան» սրահին մէջ, միւսը՝ ՍԵՄ–ի կողմէ, ակումբին մէջ: Դասախօսեց տէր Հայրը:

Քեսապի Համազգայինի «Համօ Օհանջանեան» մասնաճիւղին կազմակերպութեամբ, հիւրաբար Քեսապ այցելող Հայրենի մտաւորական Եղուարդ Մկրտչեան Մարտ 18–ին դասախօսութիւն մը տուաւ «Սահակեան» սրահին մէջ՝ նիւթ ունենալով «Արեւմտահայերէն եւ արեւելահայերէն լեզուն»:

Նոյն օրը, դարձեալ «Սահակեան» սրահին մէջ, Լիբանանէն ժամանած Լեւոն Թաշճեան Կիլիկիա եւ Արեւմտեան Հայաստան կատարած իր ուղեւորութեան ընթացքին նկարած պատկերներուն ցուցահանդէսը կազմակերպեց՝ համապատասխան բացատրութիւններ տալով եւ մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացնելով ներկաներուն մօտ: Ցուցահանդէսին փակումը կատարեց տէր Հայրը, որ այս առիթով գնահատանքի իր ջերմ խօսքերը փոխանցեց նկարիչին:

Քեսապի Սուրիոյ Հայ Օգնութեան Խաչին կազմակերպութեամբ Մարտ 21–ին տեղի ունեցաւ Միջինքի հանդիսութիւն. իսկ Կիրակի, Մարտ 25–ին, Մայրերու Օրուան առիթով՝ դասախօսութիւն. դասախօսն էր Լենա Էքմէքճեան՝ նիւթ ունենալով հայ ընտանիքը: Նոյն օրը «Սահակեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Քեսապի հին ձեռային աշխատանքներու եւ գործիքներու ցուցահանդէս, որուն իրականացման մէջ մեծ դեր ունեցաւ Լէյլա Կիրակոսեան:

Համազգայինի Թատերախումբը, տե–

ղական ուժերով եւ Ռիթա Մանճիկեանի բեմադրութեամբ, Ապրիլ 8-ին «Սահակեան» սրահին մէջ բեմադրեց «Վարդանանք»ը: Թատերախումբը այնուհետեւ, Մայիս 5-ին ելոյթը կրկնեց Անճարի մէջ:

Ապրիլ 23-ի երեկոյեան Քեսապի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջափակէն ներս տեղի ունեցաւ Հոկումի արարողութիւն, որուն իր եզրափակիչ խօսքը արտասանեց Տէր Եղիշէ Քահանան:

Ապրիլ 24-ի ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Աւետարանական Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ. հանդիսութեան բացումը կատարեց Հայր Գարեգին Վրդ. Քէօշկէրեան, որմէ ետք բանախօսեց պատուելի Վաչէ Էքմէքճեան: Հանդիսութեան փակումը կատարեց Տէր Եղիշէ Քահանան. ան ըսաւ. «Մենք, իբրեւ չինարար ժողովուրդ, չէնցուցած ենք Սփիւռքը, բայց իբրեւ ծիծեռնակներ՝ միշտ մեր հին բոյնը պիտի յիշենք ու չէնցնենք»:

Մայիս 28-ին Օգնութեան Խաչին կազմակերպութեամբ պտոյտ մը կազմակերպուեցաւ դէպի Պաթիժ: Պտոյտին մասնակցեցան մեծ թիւով Քեսապցիներ, մեծ ու փոքր. այդ օր, ժողովրդային բացատրութեամբ, «Քեսապ ամայացած էր»: Այս առիթով Տէր Եղիշէ Քահանան դասախօսութիւն մը տուաւ. իբրեւ 1700-ամեակ՝ ան շեշտը դրաւ հայ ազգային կեանքին մէջ եկեղեցւոյ դերակատարութեան անհրաժեշտութեան մասին, նշելով, որ եկեղեցին միշտ առաջնորդող ուժ եղած է, իսկ եկեղեցականները՝ յեղափոխութեան քարոզիչներ:

Նախագահ Հաֆէզ Ասատի մահուան առաջին տարելիցին առիթով, Յունիս 10-ին, եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ յատուկ արարողութիւն, որուն ընթացքին խօսք առաւ Տէր Հայրը, եւ վեր առաւ հանգուցեալ նախագահին արժանիքները: Այնուհետեւ հոգեւորական դասը եւ քաղաքապետութիւնը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը մեկնեցաւ Քըրտահա եւ իր յարգանքի տուրքը մատուցեց նախագահի դամբարանին:

2001 Յուլիս 1-ին ժողովրդային մեծ հանդիսութեամբ տեղի ունեցաւ «Քեսապ» համալիրի պանդոկին բացումը, ներկայութեամբ առաջնորդ Սուրէն Սրբազանին, Լաթաքիոյ քաղաքապետին, Պաաս կուսակցութեան եւ Ազգային եկեղեցական մարմիններու ներկայացուցիչներուն:

Շաբաթ, Օգոստոս 11-ին, Հալէպէն ժամանած Նոր Սերունդի պարախումբը ելոյթ ունեցաւ կաթողիկէ սրահին մէջ: Յաջորդ օր, Աստուածածնի Կիրակին, Օգոստոս 12-ին, Հալէպէն ժամանած «Սարդարապատ» պարախումբը ելոյթ ունեցաւ «Սարդարապատ» սրահին մէջ:

Աստուածածնի տօնին առիթով Օգնութեան Խաչը ձեռագործներու ցուցահանդէս մը կազմակերպեց, որուն բացումը կատարեց Տէր Հայրը՝ դրուատելով հայ կնոջ շնորհալի ձիրքերը:

Օգոստոս ամսուան ընթացքին Գամիշլիէն, Հալէպէն եւ Դամասկոսէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հ. Մ. Մ.ի, Հ. Ե. Ը.ի, Հ. Բ. Ը. Մ.ի եւ Կրթասիրաց Մշակութային Միութեան մասնաճիւղեր Քեսապի իրենց բանակավայրերուն մէջ բանակումներ կազմակերպեցին, որոնց աւարտին խարուկահանդէսներ կատարեցին:

Բարեգործականի «Ադամեան» Թատերախումբը Օգոստոս 25-ին զուարճանքի երեկոյ մը կազմակերպեց Հ. Բ. Ը. Մ.ի կազդուրման կայանին մէջ: Հանդիսութեան փակումը կատարեց Տէր Հայրը:

Քեսապի Համազգայինին հրաւէրով «Արեգ» մանկապատանեկան թատերախումբը Օգոստոս 26-ին ելոյթ ունեցաւ «Սարդարապատ» սրահին մէջ, ներկայացնելով «Տէրն ու Ծառան» թատերախաղը:

«Քեսապ» համալիրի ճաշարանին փակման առիթով, Սեպտեմբեր 23-ի երեկոյեան կազմակերպուեցաւ յատուկ խրախճանք. հրաւիրուած էր Պուրճ Համուտի Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ դպրապետ Գէորգ Պէպէճեան, որ իր երգերով ճոխացուց ու խանդավառեց մթնոլորտը:

Թարգմանչաց տօնին առիթով, Կիրակի, Հոկտեմբեր 14-ին, Քեսապի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ հայ գիրքերու ցուցահանդէս – վաճառք կազմակերպուեցաւ: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր, որուն աւարտին Տէր Հայրը իր խօսքը արտասանեց՝ ըսելով, որ Թարգմանչացը հայ ժողովուրդին պայծառակերպման տօնն է:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ԳԱՀՈՒՆ ՎՐԱՅ ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ

Անգլիոյ Թագուհին Էլիզապէթ Բ. Փետրուար 6-ին պիտի տօնէ գահակալութեան յիսնամեակը: Ան 25 տարեկանին գահ բարձրացաւ, Գորէայի պատերազմին օրերուն: Այս յիսնամեակին անդրադարձող անգլիացի լրագրողներ կ'ըսեն թէ պետական քիչ ղեկավարներ իրենց աթոռին վրայ նոյնքան երկար մնացած են եւ անհաւանական չէ որ Էլիզապէթ Բ. գահուն վրայ գտնուի այն օրն ալ երբ անգլիական դրամներէն վերցուի իր դիմանկարը:

Անցած այս յիսնամեակին, Թագուհին ականատես եղած է բազմաթիւ պատահարներու, առանց անոնց վրայ ազդելու նուազագոյն կարողութիւնը ունենալու: Անոնց իշխանութեան այսքան երկար ներկայութիւն մը անոր գլխաւոր յատկանիշը կը համարուի: Քաղաքականապէս ձեռքն ու ոտքը կապուած, Թագուհին գոհացած է դիտելով խենթութիւններն ու յաղթանակները, հերոսներն ու խաբեբաները: Արծուային իր բարձունքէն գործելու լըման ազատութիւն ձգած է տասը վարչապետներուն: Հնարոյր, խորհրդաւոր, առասպելական հիմնարկութիւն նկատուած միապետութեան քաղաքացիները հպարտ են անոր արդիական գործելակերպէն ու պարզութենէն որոնք նախանձը կը գրգռեն շատ մը պետութիւններու:

Այդ վարչաձեւին մէջ նախարարները միակ պատասխանատուներն են. եթէ կը շարունակուին միապետական կարգերը, պատճառը այն է որ քաղաքական դէմքերը այդպէս որոշած են. եթէ միշտ յարգելի է նուիրապետութիւնը, պատճառը այն է որ կառավարութիւնները անցեալի այդ ժառանգութիւնը խնդրականացուցած չեն: Եթէ ժողովուրդը տակաւին բարձրամակարդակ ընկերութիւն մը կը ձեւացնէ որ ակնածանք ու յարգանք ունի միապետութեան նկատմամբ, ատիկա ալ արդիւնք է նախարարներու կեցուածքին. անոնցմէ ոչ մէկը յարմար գտած է այդ միապետութիւնը յարձակումի մը թիրախ ընել: Իսկ անցեալին բանտարկեալը եւ արքայական չքեղութեան սիրահարը մնալու տրամադրութիւնը ուղղակի արտայայտութիւնն է ժողովուրդին կամքին:

Էլիզապէթ Թագուհին մինապետութեան վերանորոգում մը գլխաւորելու յարմար անձը չէ: Իր դանդաղ հակազդեցութիւններովը, միշտ դէմ էր նոյնիսկ ամէնէն աննշան փոփոխութեան մը: Ան այն տըպաւորութիւնը կը գործէ որ թագադրութեան օրը արտասանած երդումով համոզուած է թէ Աստուծոյ ընտրեալն է եւ ամէն մարդի մէջ աստուածային իրաւունք կը վայելէ: Իսկ արքունի ընտանիքին անդամներուն մեծ մասին ինքնագոհ չտեսութիւնը, մինչ յաճախ իրենց շրջանակէն դուրս ոչինչ կը նշանակեն, միապետութենէն Անգլիացիներու ակնկալածին մաս չի կազմեր:

Նման համայնապատկերի մէջ կայունութեան երաշխաւորը կը նկատուի Թագուհին: Անոր նախարարները կրնան ընել ամէն բան որ չի վնասեր պետութեան շարունակականութեան: Ան կը նկատուի անխախտ վէմը որուն վրայ փշրուելու կու գան փոփոխութեան, փորձարարական ալիքները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԾՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱԲԽԱԶԻԱՆ ՍՈՒՂԻ ԿԸ ՆՍՏԻ ՎՐԱՍՏԱՆԻ

Թիֆլիսի Իվերիա պանդոկին միայն առաջին յարկը տրամադրելի կը մնայ ըղբօսաշրջիկներու եւ գործարարներու համար, միւս բոլոր յարկերը կը վխտան ծագումով վրացի արխազ գաղթականներով: Պանդոկին մուտքին կը մնայ Ստալինի նկարը եւ պանդոկատէրերը կարօտով կը յիշեն այն ժամանակները, երբ արխազ գաղթականներ չկային:

Տասներորդ յարկը, թիւ 1014 սենեակը կը բնակի Թէա Իաշվիլի, եկած ինը տարի առաջ Սոխումէն: Հոն է ամուսնոյն եւ մէկուկէս տարեկան տղեկին հետ, բաղնիքով սենեակի մը մէջ եւ պատշգամ մը որ իբր խոհանոց կը ծառայէ: Ե՞րբ պիտի ձգէ այս պանդոկը, կը խուսափի ինքն իրեն այդ հարցումը տալէ, եւ ո՞ւր երթալու համար: Կ'ապրի օրը օրին, կէս օրուան աշխատանքով եւ ամիսը 5 տոլար թոշակով: Իրեն նման հազարաւորներ են (300 հազար չափ կառավարութեան), որոնք կ'ապրին Թիֆլիս կամ Արխազիոյ սահմանային շրջանները: Մեծամասնութիւնը հիւանդանոցներու, համալսարանական ուսանողներու, բուժարաններու, գործատուներու մէջ ապաստանած են: Առժամեայ մը որ տասը տարի է կը տեւէ:

Արխազիոյ մէջ, բնակիչները աւելի լաւ պայմաններու մէջ չեն: Պատերազմէն առաջ, երկրին գլխաւոր հարստութիւնը զբօսաշրջութիւնն էր, որ մեռած է: Խորհրդային նախկին Գոթ տ'Ազիւրէն, գրեթէ ոչինչ կը մնայ: Միայն քանի մը Ռուսեր հանգիստ կը գտնեն հիւսիսը:

Երկրին ուրիշ մէկ նախկին հարստութիւնը՝ պտուղ, թէյ կամ կաղին ենթակայ են Ռուսաստանի եւ Վրաստանի շրջափակումին, ուրեմն միայն ներքին սպառումի կը ծառայեն եւ 500 հազարնոց շրջանի մը մէջ, ուր բնակչութեան 60%-ը գաղթած է, մեծ բան չէ:

Առանց սահմանի թիկներու առաքելութեան պետին՝ Էրիք Գոնթի համաձայն, Վրաստան եւ Արխազիա, ամէնէն խոցելիներն են առանց ընտանիքի տարեցները: «Տէներնին քարուքանդ է: Յաճախ իրենց պարտէզին խրճիթին մէջ կ'ապրին կամ նկուղին, ողբալի պայմաններու մէջ: Բընակչութեան օգնելու համար, կազմակերպութիւնը կը ջանայ ծրագիր մէջտեղ հանել պայքարելու համար թոքախտին դէմ, ձրի դեղորայք:

Մարդկային ողբերգութենէն անդին, Արխազիոյ կացութիւնը տնտեսական հըսկայ կորուստ մըն է Վրաստանի համար: Առեւտուրի միջազգային Սենեակին նախկին տնօրէնին համաձայն, կորուստը տարեկան մէկուկէս միլիառ տոլարի կը հասնի: Սոխումի նաւահանգիստը եւ Ինգուրիի ջրելեկտրակայանը (արխազ եւ վըրացի, այսօր, իրենց մէջ կը բաժնեն իր ելեկտրականութիւնը) երկրին ամէնէն թանկագին տնտեսական գոհարներն էին: Ուրիշ տնտեսական անհաւասարակշռութիւն մը, ստեղծուած Արխազիոյ անջատումով, դէպի Ռուսաստան միակ ուղղակի երկաթուղիին կորուստն է: Իրենց ապրանքները երկաթուղիով ղրկելու համար, ձեռնարկութիւնները պարտաւոր են Ատրպէյճանէն անցնիլ եւ ուրեմն անցքի յաւելեալ վճարումներ կատարել: Կրնան նաեւ հիւսիսի լեռնային ճամբաները առնել, այն պայմանով որ հարաւային Օսէթիայէն չանցնին, ուր իշխանութիւնները, իրենք ալ վճարումներ կը պահանջեն:

Վրաստան նաեւ գաղթականներու վըճարուած թոշակներուն բեռը կը կրէ, ինչ որ շատ սուղի կը նստի երկրին փոքրիկ պիւտճէին:

Թ. Ա. Թ.

ԹԻԻ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

– Շիտակը, պարո՛ն, չափազանց յուզուած եմ, ձեր այս անակնկալ այցելութիւնը գլխս շփոթեցուց:

– Շփոթելու բան չի կայ... պարզ բարեկամական այցելութիւն մըն է այս, առանց որեւէ յետին միտքերու:

– Այո՛, բայց ուրիշները կրնան տարբեր մեկնութիւն տալ:

– Ուրիշները ո՞րո՞նք են...

– Օրինակի համար՝ ամուսինս:

– Բայց դուք ըսիք, որ ձեր ամուսինը շատ ուշ կուգայ:

– Երբեմն բացառաբար կանուխ ալ եկած է...

– Արդէն ես ալ շատ մնալու դիտաւորութիւն չունիմ:

Նոյն միջոցին տան դուռը զարնուեցաւ:

Գեղուհին պատշգամը վազեց, պատուհանը վեր առաւ, դուրս նայեցաւ եւ իսկոյն գլուխը ներս քաշելով վազեց երիտասարդին քով:

– Ամուսինս է, – գոչեց, – Աստուած իմ, հիմա ի՞նչ պիտի ընենք, առանձին ալ չէ, Արթին էֆէնտին ալ միասին է: Շուտ վերնայարկը վազէ՛, տեղ մը պահուըտէ, ես երթամ դուռը բանամ:

Տրդատ փութաց դեղանի կնոջ ըսածը գործադրել:

Իսկ կինը վար վազեց դուռը բանալու:

Հակառակ իր պաղարիւնութիւնը պահելու համար ըրած ջանքերուն՝ մանկամարդ կնոջ դէմքին վրայ անձկութիւնը դրոշմուած էր:

Աստիկ անմիջապէս նշմարեց իր հոմանիին անսովոր կերպարանքը:

– Ի՞նչ ունիս, – հարցուց, – յուզուած կ'երեւաս:

– Ոչինչ, – պատասխանեց կինը, – բան մըն ալ չունիմ:

– Անպատճառ յուզում մը կրած ես:

– Հաւատա՛, որ բան մը չունիմ, միայն թէ քիչ մը առաջ, փողոցը, օթոմոպիլին տակ մէկը մնաց, այդ տեսարանը չափազանց ազդեց վրաս:

– Հասկցայ, որ բան մը եղեր է, – ըսաւ Աստիկ, – ինչ որ է:

Յետոյ դառնալով դէպի իր ընկերը՝ ըսաւ.

– Արթի՛ն էֆէնտի, դուք վեր հրամմեցէք, ես ալ հիմակ կուգամ, սենեակը գիտէք:

Արթին ուղղուեցաւ սանդուխէն վեր:

Աստիկ մօտեցաւ մանկամարդ կնոջ եւ յած ձայնով ըսաւ.

– Քենէ պիտի խնդրեմ, որ մեզի առանձին թողուս:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ ուրիշ հիւրեր ալ պիտի գան եւ պէտք չէ, որ քեզ հոս տեսնան:

– Ես վերը սենեակս կը քաշուիմ:

– Կը խնդրեմ, որ խօսքս մտիկ ընես, քու հոս մնալդ հրլլար, Զապէլին գնա՛, այս գիշեր միասին ժամանակ անցուցէք, ահաւասիկ քեզի դրամ, կրնաք սինեմա կամ թատրոն երթալ:

– Բայց ես ձեզի ի՞նչ վնաս ունիմ, քանի որ քովերնիդ պիտի չկենամ:

– Անկարելի է հոս մնալդ, – ըսաւ Աստիկ կտրուկ շեշտով մը, – եւ կ'աղաչեմ, որ անմիջապէս երթաս, դեռ միւս հիւրերը չեկած:

Հոմանուհին տեսաւ, որ ընդդիմանալը օգուտ չունէր:

– Երթամ գլխարկս դնեմ, – ըսաւ:

– Գնա՛ եւ շուտ եկուր, ես հոս քեզի կը սպասեմ:

– Պէտք չունիս սպասելու, դուն վեր սենեակ ելիր, հիւրդ առանձին մնաց:

– Ո՛չ, քու մեկնելէդ ետքը վեր կ'ելլամ:

– Այդ ի՛նչ զարմանալի բան:

– Թերեւս հիւրերը հիմա կու գան, չեմ ուզեր որ քեզ հոս տեսնեն:

Կինը տեսաւ, որ Աստիկ համոզուելիք չունէր, եւ գնաց գլխարկը դնելու:

«Աստուա՛ծ իմ, – կը խորհէր, – այս ինչ սարսափելի բան եղաւ, ինչպէ՞ս պիտի կրնամ այդ երիտասարդը փախցնել...»

Գլխարկը դնելէ ետքը ելաւ վերնայարկը տեսնելու համար, թէ ի՛նչ կ'ընէր երիտասարդը:

Տրդատ անկիւն մը կեցած՝ հանդարտիկ սիկառէթը կը ծխէր:

– Ի՞նչ կայ, – հարցուց գեղուհին տեսնելով:

– Շատ գէշ բաներ, – պատասխանեց կինը:

– Զիս դող կը հանես:

– Ամուսինս հոս պիտի մնայ եւ դեռ ուրիշ հիւրեր ալ կան գալիք:

(Շար. 149)

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ա.) ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Բ.) ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ, Գ.) ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԲԵԹՂԵՀԷՄ, Դ.) ԱԿԱՆՋԴ ՏՈՒՐ ԻՆԾԻ

ԹՈՐԳՈՄ ԱԲՂ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երուսաղէմ, 2001

FRANCE — RUSSIE — C.E.I.

Colloque international France - Arménie

1er et 2 Février

sous le haut patronage
de S.E. Mr. E. NALBANDIAN

Mairie du XIème
Place Léon Blum (métro Voltaire)

Thème du colloque :
FRANCE — ARMENIE 2002
QUELLES COOPERATIONS?
QUELLE SOLIDARITE? QUELS ENJEUX?

Contact : M. Kachkachian :
Tél. / Fax : 01 53 17 06 49

L'UGAB et la JACA
organisent une

EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE

sur la GUERRE DU KARABAGH

par MAX SIVASLIAN

Samedi 26 janvier de 18h à 21h

au 2, rue Berlioz, 06000 NICE

Dédicace du livre LE JARDIN NOIR
en présence de l'auteur

TELEVISION

FRANCE 3
Samedi 26 janvier à 23h45

Dans la collection
«D'où viennent les Français»
Les Arméniens de Décines
ETRE AILLEURS... ICI

56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 /
Les Films d'Ici

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լուսահոգի
ՅԱԿՈԲ ԱՐՓ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

վախճանման երրորդ տարելիցին առթիւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Կիրակի, Յունուար 27, առաւօտեան ժամը 10–ին, Մարսէյլի Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԻՐԷՃԵԱՆԻ

Առաջնորդ Սրբազան Հօր յիշատակը յարգողներ թող պարտականութիւն համարին՝ գալ Սուրբ Եկեղեցի եւ մասնակցիլ ընդհանուր աղօթքին։

Յետ պատարագի՝ հոգեհանգստեան աղօթքի ու յարգանքի մեկնեցում Սէն Փիէրի գերեզմանատան՝ Հայ հոգեւորականաց դամբարանին առջեւ։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES
commentées par

Haik Der Haroutiounian

«PAYSAGES —
VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»
le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45

Studio de l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage
en septembre 2001

Merzifon — Giresun —
Chabin Karahissar — Trabzon —
Enregistrements de dialecte Hamchen
Artvin — Ardahan — Kars — Ani —
Mont Ararat — Lac de Van —
Mont Sipan — Monastères Varak
et Narek — Erzeroum — Mouch —
Bitlis — Sassoun — Diyarbékir —
Anteb — Marach — Zeytoun —
Hadjen — Sis — Adana —
Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն Սրբոցն՝ Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ Զորեքտասան Զինուորացն։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures**, à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par **l'Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatoire à se costumer.

loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**

Salle C.A.Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

UGAB - PARIS - IDF

Café-Théâtre
le samedi 2 février à 20 heures 30

l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
CAFE—THEATRE

«Cahier de vie»
Parfaitement imparfait

Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

vous invite
le Vendredi 25 janvier à 20h45
à une

RENCONTRE
avec
KRIKOR BELEDIAN

à l'occasion de la publication récente
aux Editions du C.N.R.S.
de son livre :

CINQUANTE ANS
DE LITTERATURE ARMENIENNE
EN FRANCE
1922 - 1972
DU MEME A L'AUTRE

Vente de l'ouvrage et signature

— Entrée libre /
Cocktail —

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպութեամբ
ՊԱՏՄԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական Երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (ընթերցումով)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (կիթառով)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux

Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն։
Մուտքը ազատ է։

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau
pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans,
qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations**
de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental
pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25
VENDREDI
25 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.348 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.348

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Եւրոպական Խորհրդարանի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին Յունուար 23-ի նիստին կարգ մը փոփոխութիւններով ընդունուած է Հար. Կովկասի վեհաբերեալ Փէր Կարլթոնի տեղեկագիրը որուն 12-րդ յօդուածը յատուկ նշանակութիւն ունի հայկական տեսանկիւնէն: Հոն կ'ըսուի. «Եւրոպական Խորհրդարանը եւրոպացիի իր նկրտումներուն ուղղութեամբ քայլեր առնելու կը հրաւիրէ Թուրքիան. յատկապէս կը հրաւիրէ ջնջելու Հայաստանի նկատմամբ կիրարկած շրջափակումը: Կը յիշեցնէ նաեւ 1987 Յունիս 18-ին Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը»:

Իսկ նախորդ, 11-րդ կէտը, կը վերաբերի Արցախին. այդ յօդուածով Խորհրդարանը Հայաստանի ու Ազրբէջանի կը յիշեցնէ խաղաղ լուծումի մը յանգելու ուղղութեամբ իրենց յանձնառութիւնները, հրաւիրելով Մինսկի խումբին հետ գործակցութեան զարկ տալու, որպէսզի մնայուն լուծում մը կարելի ըլլայ: Յօդուածին Ստեփանակերտի ուղղուած պարբերութիւնը կը թելադրէ ճկուն կեցուածք ցոյց տալ, զերծ մնալով յետագայ լուծում մը խոչընդոտելու կարող քայլերէ. նաեւ կը հրաւիրէ գրաւուած տարածքներուն մէջ հայկական հակակշիռը մնայուն դարձնելու միտող արարքներէ խուսափելու:

Նոյն տեղեկագիրը Եւրոպական Միութիւնը կը հրաւիրէ կովկասեան երեք երկիրներուն զարգացումին նեցուկ տալու եւ կը շեշտէ դրացի երկիրներուն – Ռուսաստան, Իրան, Թուրքիա – կարեւոր դերը, շրջանին մէջ խաղաղութեան հաստատման առընչութեամբ: Տեղեկագիրը քննարկութեան կը դրուի Խորհրդարանի լիագումար նիստին, Փետրուարի վերջաւորութեան, կամ Մարտին:

Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակին նախագահուհին Հիլտա Չօպոյեան տեղեկագրին մասին արտայայտուելով ըսած էր թէ եթէ Եւրոպան կը փափաքի կովկասեան իր քաղաքականութեան մէջ որոշիչ դեր մը տալ Թուրքիոյ, պարտ է գերզինուած եւ հետեւաբար, կարողական կերպով վտանգաւոր այդ երկրին օգնել, որպէսզի հայկական պետութեան եւ հայ ժողովուրդին վստահութիւն ներշնչելու կարող խօսակիցի մը վերածուի. ժողովուրդ մը եւ պետութիւն մը որոնք մինչեւ այսօր կը կրեն ցեղասպանութեան հետքերը որոնք աւելի եւս շեշտուած են շրջափակման պատճառով:

Հ. Չօպոյեան անդրադառնալով Անգարայի կողմէ վերջերս Հայաստանի քաղաքացիներուն Թուրքիա մուտքի արտօնագիր տալու դիւրութիւններու սահմանումին, ըսած էր թէ մակերեսային նման միջոցներ խնդրական հարցերը չեն կրնար անտեսել տալ, այնքան ատեն որ Թուրքիա կը շարունակէ իր շրջափակումը եւ ցեղասպանութեան նկատմամբ ժխտողական կեցուածքը:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(24 / 30 janvier)

«ARARAT», le premier film international sur le génocide arménien

IL A FALLU PRESQUE QUATRE-VINGT-DIX ANS POUR QU'UN FILM SUR LES MASSACRES DES ARMENIENS PAR LES TURCS, VOIE LE JOUR. LE CINEASTE CANADO - ARMENIEN ATOM EGOYAN RELEVE LE DEFI

Միջազգային մամուլի էջերուն արձագանգող շաբաթաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է Հարցին, չմոռնալով պարզելու նաեւ թրքական տեսակէտը: Հրատարակած է նաեւ առաջին գրութեան հետ «Ասպարէզ»ի մէջ լոյս տեսած Մասիսի մէկ գծանըկարը, խորագրուած՝ «Ներողութիւն»:

Առաջին յօդուածը լոյս տեսած է Թորոնթոյի (Գանատա) Թիը Կլոպ Էնտ Մէյլ թերթին մէջ: Բանաստեղծութիւն մը կայ, կը բացատրէ Աթոմ Եղոյեան, զոր բոլոր հայ մանուկները գիտեն: Կը կոչուի «Երիտասարդ Հարսը», գրուած է Սիամանթոյի կողմէ (բուն անունով Ատոմ Եարճանեան), առաջիններէն Թուրքերու կողմէ սպաննուած մէկ ու կէս միլիոն անձերուն, 1915-ի ցեղասպանութեան ընթացքին: Ան կը ցոլացնէ պատկերը մարդոց, որոնք անորակելի արարք մը գործեցին՝ չարչարեցին 20 երիտասարդ հարսեր, որոնց ստիպեցին մերկ պարել ջղագրգիռ ամբոխի մը առջեւ: Արագ արագ դարձան, յետոյ երբ ինկան սպառած, դահիճները ոտնացին որ ոտքի ելլեն, նախքան անոնց վրայ վառելանիւթ թափելը, զանոնք ողջ ջահերու վերածելով («Յառաջ».– Ի դէպ յիշուած քերթուածը Սիամանթոյի ծանօթ Պարն է) եւ կը գրէ Սիամանթօ՝ «Եւ ածխացած դիակները պարին մէջէն դէպի մահը գլորեցան»: Գանատական թերթին յօդուածագիրը՝ Կէյլ Մաքտոնըլտ կը գրէ թէ քերթուածին ամբողջական ընթերցումը կը ցնցէ, ճեղ կը պարպէ: Տեսակ մը մտային մշուշ որ կը պարուրէ նաեւ Եղոյեանն ու իր գործակիցները:

Յօդուածագիրը երկարօրէն կը ծանրանայ ֆիլմին պատրաստութեան վրայ: Կ'ըսէ թէ Եղոյեան վերարտադրած է այդ յետի ողբերգութիւնը, այնպէս ինչպէս նկարագրած է Սիամանթօ:

Իր նախորդ ֆիլմերուն մէջ, կ'ըսէ Կ. Մաքտոնըլտ, Եղոյեան ինքն իրեն թոյլ տուած էր քանի մը ինքնակենսագրական նշումներ, որոնք կ'արտայայտէին իր հայկական արմատները: Բայց, «Արարատ»ով, Թորոնթոյի այս բեմադիրը աւելի քան երբեք այսքան մօտ եղած է անձնական պատգամ մը փոխանցելու:

Եղոյեան, որուն մեծ ծնողքը ցեղասպանութեան որբերէն են, կը պնդէ որ ծրագիրը գրգռած է իր խիղճը, «ակնյայտ, Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ պատերազմ մը չէր, կը բացատրէ, ցեղային ատելութեան մը ալիքն է որ աւերեց ամբողջ շրջանը եւ յետոյ Պատմութեան մոռացութեան տետրակը անցաւ»:

Յօդուածագիրը կը մանրամասնէ ֆիլմին նիւթը: «Արարատ» ժամանակակից շրջան մը կը ներկայացնէ եւ կ'արտայայտուի հայկական ցեղասպանութեան պատմական դրուագի մը պատրաստութեան մասին: Պատմութիւնը կը յենի մեծ մասով բեմադիրի մը տիպարին վրայ, զոր կը մարմնաւորէ ֆրանսահայ առասպելականացած դերասան եւ երգիչ՝ Շարլ Ազնաւուր:

Կ. Մաքտոնըլտ կու տայ նաեւ Եղոյեանի կենսագրականը: Ծնած Գահիրէ, դեռ մանուկ, գաղթած է Գանատա ծնողքին հետ եւ շրջանաւարտ է Թորոնթոյի համալսարանէն 1982-ին: 24 տարեկանին, 1985-ին, ամէնէն երիտասարդ բեմադիրն է որ ընտրուած է Ժենիներու (Գանատայի Օսքարները) մրցանակին համար:

Եղոյեան կը յուսայ որ «Արարատ»ի շնորհիւ, հանրութիւնը Հայերու ցեղասպանութիւնը կը նկատէ որպէս իրողութիւն մը եւ ոչ երեւակայական: Գրութեան վերջաւորութեան, յօդուածագիրը անդրադառնալով Թուրքերու ժխտողական դիրքին, կ'ըսէ.– «Եղոյեան կը խորհի որ հակառակ ամէն բանի, իր ֆիլմը պիտի ներկայացուի Թուրքիա: "Քանիցս հրաւիրուեցայ ֆիլմի Պոլսոյ փառատօնին: Շատ լաւատես եմ ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան անմիջական ճանաչման Թուրքիոյ կողմէ"»:

Այս յօդուածին հետ, կարճ ակնարկ մը կայ «Փոթորիկ» խորագրուած, որ կ'արձագանգէ «Ռատիքալ»ի մէջ Իսմէթ Պերքանի հակազդեցութեան: Ան գրած է.– «Գիտէք որ, այսօր դեռ Թուրքեր կան որոնք մինչեւ իսկ կ'ըսեն թէ ոչինչ պատահած է Հայերուն 1915-ին: Միակ բանը որ կարեւոր է իրենց համար, այն է որ Եղոյեանի ֆիլմը թրքամէ՞տ է թէ հակաթուրք: Բեմանիւթին 90 էջերու ընթերցումէն ետք, կը գտնեմ որ ֆիլմը հակաթուրք չէ եւ նոյնիսկ հակաթէզն է ցեղապաշտ ֆիլմի մը»:

Հաւանաբար «հաւասարակշռութիւնը» պահելու համար, շաբաթաթերթը, որուն խմբագրական տնօրէնն է Ալեքսանդր Ադլէր, կ'արձագանգէ «Հիւրրիյէթ»ի մէկ յօդուածին, զոր ստորագրած է Թուֆան Թիւրէնճ: Ան, նախ կը խօսի «Միտնայթ էքսփրէս»ի մասին, որ «գեղարուեստական ոչ մէկ արժէք ունի եւ շարժանկարային շատ կարեւոր գործի մը վերածուած է 1977-էն ի վեր»: Կ'աւելցնէ որ եթէ Թուրքերը այդքան կարեւորութիւն տուած ըլլային ֆիլմին, շատոնց անհետացած կ'ըլլար պաստառներէն ու կ'ըսէ, նոյն սխալը գործելու վրայ ենք «Արարատ»ի պարագային: Եղոյեան պէտք է գոհ ըլլայ: Եթէ շարունակենք, իրեն ոչ միայն դրամ շահիլ պիտի տանք այլեւ համբաւ: Արտաքին նախարարութիւնը կը զգուշացնէ՝ «Երկրորդ "Միտնայթ էքսփրէս" մը մի՛ ստեղծէք», բայց ո՞վ մտիկ կ'ընէ: Ոչ Հայերուն, ոչ Թուրքերուն կը ծառայէ ամբողջ ազգ մը զրպարտել, խեղաթիւրելով պատմութիւնը եւ այն ալ որպէս արուեստ ներկայացնելով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ Ասիզա քաղաքին մէջ է, որ Պապին հրաւէրով, Յունուար 24-ին հաւաքուեցան 220 կրօնական ներկայացուցիչներ, խաղաղութեան համար աղօթելու: Յովհ.–Պօղոս Բ.ը ընդունեցաւ նախարարապետ Ս. Պէրլուսքոնին: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ կը մասնակցի Օշական Արք. Չոլոյեան: 11 քրիստոնեայ Եկեղեցիներ հրաւիրուած են, որոնց մէջ նաեւ Տիեզերական Պատրիարք Բարթուղիմէոս Ա., որ անձամբ կը մասնակցի: Այս առընչութեամբ Ֆիկառօ կրօնական լարուածութիւններու վայրերու քարտէս մը հրատարակած է (Յունուար 24), ուր տեղ գրաւած են Լ. Ղարաբաղ եւ Ազրբէջան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընդհանուր հիւանդութեանց բժիշկները զգալի գոհացում մը ստացան, Հինգշաբթի, Յունուար 24, ժամը 6.30-ին, 13 ժամերու երկար բանակցութիւններէ ետք ՔՆԱՄ-ի (Հիւանդութեանց Ազգ. Սնտուկ) եւ բժիշկներու ԷՄ-Ժէ Ֆրանս սենտիքային միջեւ: Այցելինը 17,5 եւրոյէն կը բարձրանայ 18,5 եւրոյի, Փետր. 1-էն սկսեալ: Բարդ քննութիւններու (գոնսիւլթասիոն գոմփլէքս) այցելինը կ'ըլլայ 23 եւրօ (այս մարզը նոր է), գիշերային այցելինն ալ կը ճշդուի 40 եւրօ, հերթապահութեան պարագային, բժիշկը կը ստանայ 50 եւրօ, հիւանդ ըլլայ կամ ոչ: Շաբաթ կէսօրէ յետոյ, այցելինը կ'ըլլայ նման Կիրակի օրերու:

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ վերսկսան ռմբակոծել հարաւային Լիբանանը Հըզպոլլայի ռմբակոծութիւններէն ետք: Միւս կողմէ, Թիւրքալէմ (Այսըրորդանան), զոր Իսրայէլացիք կրկին գրաւած են, բոլորովին կտրուած է աշխարհէն: Պաղեստինցիք չեն կրնար դուրս ելլել:

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ իշխանութիւնները յայտարարած են որ շուրջ 50 հարցաքննումներու ձեռնարկած են Յունուար 23-ին, գլխաւորաբար մահմետական շրջաններու մէջ, ամերիկեան կեդրոնին դէմ գործուած ոճրափորձին իբրեւ հետեւանք:

ՇՈՒԷՏԻ մէջ, ծագումով քիւրտ 26 տարեկան պարմանուհի մը սպաննուած է հօրը կողմէ, որ խոստովանած է ոճիրը, որովհետեւ աղջիկը շուէտացի բարեկամ մը ունէր եւ կը մերժէր Թուրքիա երթալ բռնի ամուսնութիւն մը կատարելու համար: Դէպքը մեծ յուզում պատճառած է ամբողջ երկրին մէջ:

17 ԴԵՂՆԱԾ ԷՋԵՐ Շ.Ի ԳՐԻՉԷՆ

Այսօրուան եւ վաղուան մեր թիւերով կը նշենք Շ.ի մահուան 45-րդ տարելիցը: Բացակայութեան մը այդ նշումին մէջ, կայ նաեւ անոր մահէն մօտ կէս դար ետքն ալ գործին շարունակութիւնը տեսնելու գոհունակութիւնը: Ատոր վրայ կ'աւելնայ այդքան ժամանակի ընդմիջումով «Յառաջ»ի դրաշարին նորէն Շ.ի անտիպ ձեռագիր շարել տալու անակնկալ առիթը…:

Այդ ձեռագիրը, գտնուած՝ հին թուղթեր քրքրելու պահու մը, ժամանակագրութեան պատառիկ մըն է զոր ինք «Համառօտ պատկեր» խորագրած է: Կը բաղկանայ միայն, նեղ 17 դեղնած էջերէ որոնց վրայ այսօր քիչ մը գունատած մելանով գրուած են 1915 Ապրիլ 11 - 24-էն մինչեւ 1916 Փետրուար 28-ի ծանօթ պատահարները, իրենց երբեմն անծանօթ մնացած մանրամասնութիւններով: Շ. տագնապի օրերու այդ ժամանակագրութիւնը արձանագրած է, ինչպէս կ'ըսէ, «Մինչեւ 1914 Սեպտեմբեր 30 Բիւրոյի Պոլսոյ հատուածին քարտուղարը ըլլալով» որպէս լաւատեղեակ՝ օսմանեան զօրաշարժին անմիջական հետեւանքներուն:

Գրութիւնը ստորագրուած չէ. սակայն, թէ՛ ձեռագիրը, թէ բնագրին վերջին էջին նշումը թէ ինք 1916 Մարտ 26-ին բանտարկուած է (Շ.ին բանտարկութեան թուականը), որեւէ կասկած չեն ձգեր հեղինակին ինքնութեան մասին:

Գրութիւնը թուական ալ չի կրեր: Սակայն, ըսուածը թէ սարսափներուն մասին կը լսուի հինգ տարիէ ի վեր, հաշուելով 1915-էն ենթադրել կու տայ թէ գրառումը եղած է 1920-ին, կամ թերեւս 1921-ին:

Ա. էջին վրայ բաց ձգուած է իրեն յաջորդած քարտուղար ընկերոջ անունին, իսկ վերջին էջին վերջընթեր նախադասութեան մէջ «պատրիարքին ու յանձնաժողովի անդամներուն դիմելով», մաս մաս ետ ստացուելիքին բնորոշումին տեղը: Այդ երկու բացերը նշուած են կախման կէտերով:

ԱՆՏԻՊ ԷՋ ՄԸ Շ.ԷՆ
Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 45-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

26-01-1957

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ 1915 ԱՊՐԻԼ 11/24 – 1916 ՓԵՏՐ. 28 ՇՐՋԱՆԻ

Ա.

1. Մեծ Սարսափներէն առաջ. – Մինչեւ 1914 Սեպտ. 30 Բիւրոյի Պոլսոյ հատուածին քարտուղար ըլլալով, ծանօթ էի օսմանեան զօրաշարժին հետեւանքով ծագած ընդհանուր տագնապին, որ մեզ դրաւ բոլորովին նոր կացութեան մը առջեւ: Բոլոր մարմիններուն հրահանգ տրըւած էր կազմակերպել զօրակոչեր եւ նոյնիսկ 45 տարեկանէն վեր ընկերներով մարմին կազմելու առաջարկներ եղած էին: Ընդհ. Ժողովը հապճեպ վախճան ունենալով, Ակնունին գրեթէ բռնի Պոլիս առաջնորդուեցաւ, Ռոստոմն ալ ստիպուեցաւ հեռանալ, այդ շրջանին մասնաւորապէս Արմէն Գարօն Բիւրոյի կանոնական նամակներէն դուրս, առանձին կը թղթակցէր Մուշի հետ (Ռուբէն): Ստեղծուած էր տեսակ մը տենդային վիճակ: Բիւրոյի կարգադրութեամբ հեռագրեցինք Անդրանիկին որ մեկնի Ջրաբերդ: Իմ հրաժարումէս յետոյ քարտուղարութիւնը կը վարէր ընկեր ... որով խորապէս ծանօթ չեմ, մինչեւ ձերբակալութիւնը եղած բոլոր դէպքերուն:

Փաստը այն է որ, գաւառներու մէջ զօրաշարժի եւ զինուորական գրաւման հետեւանքով բռնութիւններ եւ կեղեքումներ յաճախադէպ կը դառնային: Հայահալած ծրագրի մը խօսքեր կային, բայց ընկերները ընդհանրապէս լաւատես էին, ինչպէս հասարակութիւնը անոնք ալ առատաւելն վեց ամիս կը հաշուէին պատերազմին տեւողութիւնը: Այս առթիւ յաճախ ակնարկներ եղած են զանազան ընկերներէն: Երեւոյթներ փրկելու համար Արմէն Գարօ, Հրաչ եւ ուրիշներ գացին արձանագրուելու: Երբ նշանները աւելի կը սեւնային Շամիլ մեզ յայտնեց կամաւորական խումբեր կազմելու ի նըպաստ Թուրքիոյ յանուն Հայ Ժողովուրդի փրկութեան:

Տարտանէլի յարձակման առաջին աւետաբեր լուրերուն վրայ, այնքան ապահով կը նկատուէր Պոլսոյ գրաւումը, որ Երկրի հետ կապը չարունակելու համար խորհեցան կեդրոն մը հաստատել Գոնիա ուր կ՚ապաստանէին արդէն Թուրքերը – եւ այդ հոգը առաջարկեցին ինծի բայց ես չհաւանեցայ:

Գաւառներէն եւ Պոլսոյ Թաղերէն եղած ստիպումներուն վրայ, Բիւրօն կազմեց ինքնապաշտպանութեան մարմին մը, որուն անդամ էինք ես եւ ընկ. Գրիգոր Մէրջանոֆ: Այդ մարմինը գլխաւորապէս պիտի զբաղէր Պոլսոյ Թաղերուն ինքնապաշտպանութեան հոգով եւ ունէր զանազան ծրագիրներ՝ թէ Ջարդի պարագային եւ թէ դաշնակիցներու յաջողութեան ատեն:

Որոշումներէն աւելի, մտադրութիւններ յայտնած էին եւ չատեր նկատի ունենալով ընդունուած տարրերու եւ զէնքի անբաւականութիւնը, կը նախընտրէին աճարեկչական շրջուն խումբերու դըրութիւնը. բայց բոլորն ալ համաձայն էին որ մնանք զգոյշ եւ արթուն, երբեք նախայարձակ եւ չարժինք երբոր թշնամին սպառնայ կազմակերպուած յարձակումով կամ կոտորածով Երկրի մէջ թէ Պոլիս: Երկրի համար մշակուած էր յատուկ ծածկագիր հեռագիր, ուր նախատեսուած էին զօրաշարժի վերաբերած լուրերը մինչեւ ջարդի, խուզարկութեան, զէնքերու գրաւման պարագաներ: Այդ բառարանէն մէկ օրինակ ընկեր Շամիլ փոխադրութեան ատեն կորսուած էր եւ կը պատմէին թէ Թալէաթին ձեռքը անցած է: Մանաւանդ կարգադրութիւններ եղած էին ղեկավար ընկերները փրկելու զինուորութենէ, վճարելով 45 ոսկիի տուրքը: Այդ կարգէն էր ընկեր Մուրադ:

Այդ օրերուն կը հասնէին արդէն տագնապալի հեռագիրներն ու տեղեկագիրները՝ ընկերներ Վռամեանի եւ Բարաջանեանի, Վանէն եւ Մուշէն: Կարին երթալու հրաւիրուած էր Վարդգէս, բայց Պաթումէն վերադառնալու ստիպուեցաւ եւ մինչեւ իր ձերբակալումը Պոլսոյ մէջ միակն եղաւ որ կառավարութեան հետ կապ պահեց մեր խնդիրները եւ տեսակէտները պաշտպանելու համար:

Մինչ այս, մինչ այն, սեւ նշանները կը բազմանային, տեղեկութիւններ կային գաղտնի ցանկի մը պատրաստութեան համար:

«Ազատամարտ»ի շէնքը եւ ծանօթ ընկերները հսկողութեան տակ էին: Կարգ մը ընկերներու, մասնաւորապէս Ակնունիի, Խաժակի եւ Շահրիկեանի առաջարկուեցաւ հեռանալ, բայց տատանեցան կամ մերժեցին «ապօրէն» միջոցով երթալ: Շահրիկեանը չատ ուշ ձեռնարկած էր անցագիր հանելու, օրերով ժամավաճառ ընելէ եւ ամէն գործողութիւն կատարելէ յետոյ, ոստիկանապետ Պետրին Իթթիհատի անունով մերժած էր արտօնել.

– Ձեզի հետ խօսելիք ունինք...

Ակնունին սաստիկ վրդոված էր որ հսկողութեամբ Պոլիս բերած էին զինքը. քանի մը անգամ ժամադրութիւն խնդրեց Թալէաթէն, Վարդգէսի միջոցաւ: Սրիկան կը յետաձգէր չարունակ. սկիզբները ամբողջ մեղքը ձգած էր Կարնոյ ոստիկանութեան վրայ, խոստանալով խիստ պատիժ տալ: Յետոյ փափկութեամբ առաջարկած էր որ Ակնունին Կեսարիա երթայ եւ հոն հանգստանայ ապարանքի մը մէջ, քանի որ Պոլիսը տակնուվրայ պիտի ըլլար:

Վարդգէսը օրէ օր աւելի խոհուն կը դառնար, Պապը-Ալիէն վերադարձին: Ժողովի մը պահուն ուր բերած էր Թալէաթի պատասխանը Վահան Փափազեանի եւ Վռամեանի հարցերուն, կը յայտնէր թէ ջարդը հաւանական է 60%: – «Նրանք ոչ մի բարոյական ուժ չունեն կատարելու...» դիտել կու տար Խաժակ: Աւելի մտախոհ կը թուէր Շահրիկեանը, որուն պատասխանը կարելի էր ամփոփել այսպէս. «քանի որ ոչ ոքի հաշիւ տալու պարտք չունեն, կարող են անել»:

Թուականը չեմ յիշեր բայց այդ օրերուն էր որ Սվազի մօտերը սպաննուեցաւ Երզնկայի առաջնորդ Սահակ Վրդ.: Սվազի կուսակալին կողմէ կազմակերպըւած ոճիր էր սա, եւ մարդասպանները դրամէն առաջ յափշտակած էին յուշատետրը:

Պատրիարքի եւ Վարդգէսի դիմումներուն Թալէաթը կը պատասխանէր թէ հայ հրոսախումբերը կատարած են եւ կ՚աւելցնէր թէ սահմանէն արշաւողները Ռուսեր չեն, այլ Հայեր են, Սամսոնի Քեռին է հոն:

2. – Ընդհ. ձերբակալումը. – Ոստիկանութիւնը քանի մը հայ ծանօթ լրտեսներու աջակցութեամբ լրացուցած էր իր հետապնդութիւնները եւ ցուցակագրութիւնն ու ահա 1915 Ապրիլ 11/24-ի գիշերը, չարժման մէջ դրուեցան բոլոր ուժերը եւ մինչեւ յաջորդ իրիկունը արդէն ձերբակալուած էին մեր բոլոր ծանօթ ընկերները. – Ակնունի, Խաժակ, Փաչայեան, Բարթող, Շահրիկեան, Զարդարեան, Սարգիս Սրենց, Սարգիս Մինասեան, Գալֆայեան, Սիամանթօ, Բարսեղ-Շահպազ, Սերովբէ, Գեղամ Բարսեղեան, Համբարձումեան, Հրաչ, Մարգպետ, գլխաւորները միայն կը նշանակեմ «Ազատամարտ»ի գրաշարներէն մինչեւ բեռնակիրները. եւ ամբողջ Պոլսէն մօտաւորապէս 300 հոգի՝ մտաւորական, բժիշկ, ազգային կամ կուսակցական գործիչ, նոյնիսկ վաճառական եւ արհեստաւոր: «Ազատամարտ»ի շէնքը ամբողջովին ոստիկանական հսկողութեան տակ առնըւած էր եւ այսպէս մնաց ամիսներով մինչեւ որ պատերը եւ գետինները փորփորեցին ի խնդիր զէնքի եւ ռումբի, եւ յուսախաբ եղան: Շէնքին մէջ կար մեծ հարստութիւն եւ կահկարասի, Ազատութեան Մատենադարանի մթերքը, ուրիշ գիրքեր, Ուսուցչաց Միութեան Հրատարակութիւնները, մեծաքանակ տառ, երկու խոշոր տպագրական մեքենայ, թերթի համար թուղթ՝ մօտ մէկ վակոն, 450 օսմ. ոսկի դրամ եւլն. (մանրամասնութիւնները առանձին ցուցակով ղրկուած պիտի ըլլան, հարցնել պատասխանատու մարմնին):

Քանի մը ժամ առաջ լսած ըլլալով ձերբակալութիւններու եւ խուզարկութիւններու մասին, կրցայ խուսափիլ: Խուճապի մատնուելու ժամանակ չէր: Երկու օր յետոյ գլխ գտաւ ընկեր Գ. Մէրջանոֆ, որ արդէն տեսակցած էր Վարդգէսի եւ ազատ մնացած ուրիշ ընկերներու հետ եւ խորհրդակցաբար կազմեցինք առժամեայ մարմին մը, գործերը տանելու եւ ի հարկին միջոցներ ձեռք առնելու համար: Վիշապի Կ.Կ.էն քանի մը ընկերներ մնացեր էին, բայց գործերու արագութեան եւ ապահովութեան համար, գործնական նկատուեցաւ որ երեք հոգինոց մարմին մը (Շաւարշ, Մէրջանոֆ, Ս. Դարբինեան) զբաղի քաղաքական – յարաբերական գործերով իսկ զուտ զինուորական գործերու համար ունենանք առանձին մարմին մը, որու հետ համախորհուրդ պիտի ստանձնէինք ամէն պատասխանատուութիւն: Այս ձեւը ընտրելու համար մեզի առաջնորդ ունէինք նահատակ ընկերներու մէկ որոշումը, – եթէ յանկարծ դէպք մը պատահէր, ինքնապաշտպանութեան մարմնի մնացած անդամները պիտի վարէին գործերը: Այս առթիւ առաջին սարսափներէն յետոյ, իրաւասութեան խնդիր մը ծագած էր Վիշապի Կ.Կ.ի մնացորդ քանի մը անդամներուն հետ, բայց կացութեան բացառիկ պահանջները հարկադրած էին մեզ չատ չտարուիլ մանր բծախնդրութիւններով: Այս կերպով կազմուած մարմնին խորհրդակցաբար կը մասնակցէին ընկերներ Վարդգէս եւ Խաչատրեան եւ պատահաբար Մուշի Գեղամը, որ հիւանդ ըլլալով ազատած էր:

3. – Մարմնին գործունէութիւնը. – Այս կերպով կազմուած մարմնին առաջին գործը եղաւ կապ հաստատել աքսորական ընկերներուն, անոնց ընտանիքներուն եւ Պալեանի Կեդր. Կոմիտէին հետ, որուն արագօրէն հաղորդեցինք ամբողջ իրողութիւնը, պահանջելով միջոցներ եւ հրահանգներ: Անմիջական ծախքերու համար ճարեցինք հարիւր ոսկի փոխ մինչեւ որ արտասահմանէն դրամ գայ եւ վճարումներ ըրինք ընտանիքներու պէտքերուն համար:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԻՐՔԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Յառաջ»ի Յունուար 15-ի թիւով արձագանգած էինք Պոլսէն հասած պատկառելի հատորի մը որ ունէր «Հայերը Օսմանեան առողջապահութեան ծառայութեան մէջ» խորագիրը: Հրատարակուած էր Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին վարչութեան կողմէ, հեղինակն էր Արսէն Եարման:

«Ակօս»ի (Յունուար 11) մէջ Գարին Գարադաշլը հեղինակին ու հրատարակիչին հետ հանդիպումներով տուած է հատորին պատրաստութեան, նպատակներուն եւ արժեւորումին մասին անոնց արտայայտութիւնները:

Ինչպէս կը բացատրէ Ա. Եարման, խնդրոյ առարկայ հատորը ունեցած է նախաքայլեր. ան կ՚ըսէ. «Հիւանդանոցը Թուրք ընկերութեան ծանօթացնելու համար «Ս. Փրկիչ Հայոց հիւանդանոցին մէջ դեղագործութիւնը» խորագրուած գրքոյկ մը պատրաստեցինք. երեք հազար տպաքանակով այդ հրատարակութիւնը անմիջապէս սպառեցաւ: Յետոյ Թուրքիոյ ծառայողներու միութեան մեկենասութեամբ 1900 – 1910-ի տարեգիրքերուն հայ բժիշկներուն, հայկական ընկերութիւններուն, դրամատուներուն ծանուցումները թարգմանելով ալպոմ մը հրատարակեցինք, անոր վեց հազար օրինակներն ալ սպառեցան: Յաջորդեց 1900-ի տարեգիրքին կրկնատիպը որ ունէր 3000-նոց տպաքանակ, անկէ ալ մեզի հատ մը չմնաց: Այս հետաքրքրութիւնը մեզի անդրադարձը տուաւ որ մտաւորական խաւը մեր աղբիւրով տրուելիք տեղեկութեան ծարաւը ունէր եւ մենք այդ մարզին մէջ յապաղած էինք»:

Վերջերս լոյս տեսած հատորին մղիչ ուժը եղած է Բժշկական Համալսարանի «Բժշկութեան պատմութեան» դասախօսներէն Նուրան Եըլտըրըմ: Երբ դիւաններ պրպտելու գացած են հոն, ան իրենց ըսած է. «Ի՞նչ կը փնտռէք: Հոս պատրաստ բան չէք կրնար գտնել: Եթէ դուք բան մը պատրաստէք, ան կը գտնուի հըրապարակին վրայ, հակառակ պարագային, ոչինչ: Դուք ձեր պարտականութիւնը չէք կատարեր»:

Հատորին համար խմբագրական կազմը բաղկացած է հայ, թուրք, յոյն տարրերէ: Գործին հիմնաքարերէն կը նկատուի հրատարակիչը Ալի Ջաքմաք, որուն մասին Ա. Եարման կ՚ըսէ թէ հակոտնեայ խառնուածքով անձեր ըլլալով հանդերձ այդ գործով ամբողջացած են եւ անկէ վայելած նեցուկը իրեն ոչ ոք տուած է: Գիրքին նպատակը եղած է աւելի լայն պրպտումներու համար մեկնակէտ գործ մը ներկայացնել. ուզած են «վրան մեռեալի հող ցանուած կուտակումը թօթուել» ու թէ՛ Թուրքիոյ Հայերուն, թէ՛ համայն ընկերութեան ու գիտական շըրջանակին Հայոց պատմութենէն հատուած մը հրամցնել:

Ա. Եարման հատորին կարեւոր մէկ յատկանիշը կը նկատէ որ արժէքներ տրւած երկու հազար հայկական մականուն տեղ գտած է հոն: Անոնցմէ ոմանք այսօր եւս ունին իրենց չառաւիղները, ինչպէս՝ Տատեանները, իր մեծ-հայրը որ 1840-ին Թոքաթի վանքին հոգաբարձուներէն եղած է, Փիշմիշ ամիրան որուն սերունդէն Արշաւիր Փիշմիշ եւ զաւակները կ՚ապրին: Նոյնն է պարագան Տիրան փաշա Փափազեանին, Երկանեան ամիրային, որուն տոհմը շարունակողն է Է. Էրկան:

Հրատարակիչը կ՚ըսէ թէ կարեւոր նկատած է համեմատական մօտեցումը որպէս գիտական աշխատասիրութեան մը հիմը: Անդրադարձած են որ հերոսութեան գրականութեան մը պէտք չէ ընդառաջել: Եւ Օսմանեան շրջանը յարմար է ատոր, քանի որ ընկերային կառոյցը աւելի ընդունակ է ոչ մահմեդականներու մասնակցութիւնները աւելի լայն չափով ընդգրկելու: Հանրապետութիւնը այդ մօտեցումը չէ ունեցած: Բժշկական պատմութեան այդ ժամանակաշրջանի ամէնէն կարեւոր պատմաբաններէն Ս. Իւնվէր կ՚ըսէ թէ օսմանեան բժշկագիտութիւնը մէկ ժառանգորդն է Սելճուքեաններու եւ մահմետական բժշկագիտութեան: Մինչդեռ, յիշեալ հատորին պատրաստութեան ընթացքին համեմատական պատմութեան պրպտումը իրենց ցոյց տուած է որ սելճուքեաններու օրով բազմաթիւ քրիստոնեայ եւ հայ բժիշկներ կային: Եզրակացութիւնը այն է որ նման հարցերու մէջ ազգայնական մօտեցումը ճշմարտութիւնը երբեք ցոյց չի տար:

Ա. Եարման կատարուած աշխատութեան ընթացքին չատ առիթներ ունեցած է հպարտանալու հիւանդանոցին արխիւներով: Աղբիւրներու փնտռտուքին մէջ բազմաթիւ անգամներ գացած են Յունաց հիւանդանոցը ուր գրեթէ ոչինչ պահպանուած է:

Ան արդէն խօսքը կ՚ընէ Բ. հրատարակութեան մը, հարկաւոր յաւելումներով: Պարտականութեան կոչ կ՚ուղղէ համայնքին: Կ՚ուզէ որ բժիշկներու ընտանիքները, չառաւիղները տրամադրեն իրենց արխիւները: Հատորին պատրաստութեան փուլին հայկական թերթերու տրուած ծանուցումներով իրենք այդ մարզի օգնութիւն խնդրած են, սակայն, մէկ հոգի միայն, իր մեծ-հօրը՝ Տիրան փաշա Փափազեանին վկայականը ղրկած է:

Ա. Եարման կ՚ըսէ թէ «խճանկար» ու «յայնախոհութիւն» յղացքներուն մասին ինք իր անձը հարցապնդած, ապա այս ձեւով ճշդած է իր տեսակէտը. «Ես խըճանկարի մասնիկ մը չեմ, կ՚ըսէ ան. Ք. ա. Է. դարէն ի վեր մենք հոս կ՚ապրինք: Այդ տուեալով, ես այդ խճանկարին ներքեւի ընկերային կառոյցին շաղախն եմ: Կը մերժեմ Օսմանեան շրջանի միակողմանի լայնախոհութեան մը բմբռնումն ալ: Ապրուածը, աւելի՝ փոխադարձ հաբըստացումի, իրարու մասնակցութիւն բերելու հոլովոյթն է: Իսկ 1970-ական թուականներէն ետք ժխտողականութիւն

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵՇԻԼԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 4-ին, ամանորեան եւ ծննդեան համերգ մը տուած է տեղւոյն Սահակ-Մեսրոպ մանկանց երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեւան Սըրապեանի: Պատրիարքը եկեղեցի մուտք գործած է ընկերակցութեամբ Հիւրաբար քաղաքս գտնուող Անթիլիասի միաբաններէն՝ Զարեհ Արք. Ազնաւուրեանի: Համերգը տեւած է ժամ մը, երգչախումբը հրամցուցած է հայերէն հոգեւոր երգեր, շարականներ, Նոր տարուան նուիրուած հայերէն աշխարհիկ երգեր, նաեւ անգլերէն հոգեւոր երգերու փունջ մը: Արարողութեան աւարտին, Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը «Գարեգին Գազանճեան» սրահին մէջ Ամանորեան սեղան մը սարքած է, որ պատրաստուած էր տեղւոյն Տիկնանց յանձնախումբը: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարքի:

մը ծայր տուաւ: Երիտասարդութեանս Եւրոպայի մէջ կը պարտաւորուէի Հայը սահմանելու, բացատրելու. այսօր, այլեւս ապրած երկրիս մէջ ալ նոյն բանը ընելու պարտաւորութիւնը կը զգամ: Հարկ է որ մեր կուտակումները մէջտեղ հանենք: Հատորը այս իմաստով ընկերութեան միասնականութիւնը ուրացողներուն ծանրակշիռ պատասխան մըն է»:

Գիրքը, ինչպէս ըսուած էր արդէն, բժշկութեան անցեալին շուրջ շատ լայն շրջանակ մը կու տայ: Օրինակ, Ա. Եարման կ՚ըսէ թէ «Հայերը զինուորութիւն չեն ըրած» խօսքը հինէն ի վեր շատ կը զայրացնէր զինքը: Անիկա ճիշդ չէր, նախ այն իմաստով որ 1770-1800-ական թուականներուն ենիչէրիներու բանակին զինուոր պատրաստելու համար հաւաքուած պատանիներուն (տէվշիրմէ) մէջ ծագումով Հայեր ալ կային. իսկ աւելի ետք Հայերը զինուոր կանչուած չեն որպէսզի անոնցմէ հարկ գանձուի:

1800-ի վերջին տարիներէն մինչեւ Ա. Աշխարհամարտի օրերուն համար Հայերու զինուորութիւն չընելու թեզը բոլորովին սխալ է, քանի որ դեղագործներու, բժիշկներու կենսագրութիւններէն յայտնի եղած է որ ճակատներու վրայ որպէս բարձրաստիճան սպաներ զոհուած հայ բժիշկներու եւ դեղագործներու թիւը 250-էն աւելի է:

Ցօղուածագիր Գ. Գարագաշը կ՚եզրակացնէ որ Ա. Եարմանի խմբագրութեամբ պատրաստուած հատորէն ներշնչուած նոր աշխատասիրութիւններ ոչ միայն համայնքին, այլեւ Թուրք ընկերութեան մեծագոյն ձեռքբերումը պիտի ըլլան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԻՊՐՈՍ Ի՞ՆՉ ԱՊԱԳԱՅ

Գլերիտէսի եւ Տէնքթաշի վերջին հանդիպումին առթիւ, Մարի ժեկօ կը վերլուծէ կացութիւնը «Մոնտ»ի (Յունուար 19) մէջ: Նախ, հարց կուտայ. – Կիպրոսի Հանրապետութեան անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան վերջակէտ մը պիտի դնէ՞ կղզիին բաժանման, Եւրոպայի վերջին պետութիւնը պատով մը բաժնուած: Այդ «կանաչ գիծ»ին շուրջ է, չէզոք գօտիին մէջ հաստատուած 1963-ին, ապա ամրապնդուած 1974-ի Թրքական ներխուժումով, որ երկու համայնքներու ղեկավարները՝ Կ. Գլերիտէս 82 տարեկան եւ Ռաուֆ Տէնքթաշ 77 տարեկան, ՄԱԿ-ի հովանիին տակ, խօսակցութիւններու ձեռնարկեցին Յունուար 16-ին, կղզիին ապագային մասին:

Շարաթական երեք հանդիպումներով Նիկոսիոյ գործածութենէ դուրս օդականին մէջ, բանակցութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ Յունիսի վերջ: Պիտի կարենա՞ն լուծում մը գտնել «Կիպրական հարցին»: 28 տարի դիմադրելէ ետք, միջազգային բոլոր միջնորդութիւններուն, հարցը կը շարունակէ թունաւորել ՕԹԱՆ-ի երկու անդամներուն յարաբերութիւնները և խնդրոյ առարկայ կ՚ընէ Անգարայի դժուարին երթը դէպի անդամակցութիւն:

Խոչընդոտները մեծ են: Կիպրոսի Հանրապետութիւնը (620 հազար Յոյն Կիպրացիներ հաստատուած հողամասին 62%-ին վրայ), միակը ճանչցուած միջազգային դետնի վրայ, կարգադրութիւն մը կ՚ուզէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերու հիման վրայ, այսինքն երկու համայնքով եւ երկու գօտիով դաշնակցային Պետութեան մը ստեղծումը, 35 հազար Թուրք զինուորներու հեռացումը եւ դրաւումով քըշուած 160 հազար Յոյն Կիպրացիներու վերադարձը:

Հիւսիսի Թուրք Հանրապետութիւնը (ճանչցուած միայն Անգարայի կողմէ, որ հողամասին 36%-ը կը գրաւէ, ունի 200.000 հոգի, որոնց 35.000-ը զինուորական եւ 70 հազար Անատոլցի) երկու Պետութիւններու համադաշնակցութիւն մը կ՚ուզէ, մերժելով Թուրք համայնքին համար փոքրամասնութեան իրավիճակի վերադարձը:

Ցեղային խսկական խճանկար անկախութեան տիրացած ատեն 1960-ին, կիպրական հողամասը երկուքի բաժնուեցաւ Թուրք բանակի յամաքահանման վաղորդայնին, 1974-ին, ի պատասխան յոյն կիպրացի ազգայնականներու, նպատակ ունենալով կղզիին կցումը Յունաստանի: Եթէ դեռ կը մնայ ջարդերու, ցեղային մաքրագործումներու, տեղահանութիւններու յիշումը, փոփոխութեան կամքը շօշափելի է, մանաւանդ կղզիին հիւսիսը:

Ընչահեղձ միջազգային շրջափակումի հետեւանքներով, սերտօրէն կախեալ Անգարայէն, Հիւսիսային Կիպրոսի Թուրք Հանրապետութիւնը տնտեսական ծանր հարցեր ունի Թուրքիոյ տնտեսական տագնապին պատճառով: Թուրք Կիպրացիները կը տեսնեն որ հիւսիսի եւ հարաւի միջեւ փոսը աւելի կը խորանայ: Եւրոպական Խորհրդարանին ներկայացուած տեղեկագրին մէջ, երեսփոխան ժագ Փուս կ՚ըսէ. – «Հիւսիսի արտադրութիւնը 38% կը ներկայացնէ Կիպրոսի Հանրապետութեան բաղդատմամբ, հողագործութիւնը թերաճ է, անապատացումը՝ կարեւոր, զբօսաշրջութիւնը խանգարուած ենթակառոյցներու չգոյութենէն, մինչ, թրքական տագնապէն ի վեր, դրամական սխեմին հանդէպ վստահութիւնը մարած է եւ դրամայքլումներու ընդհանրացած փախուստ մը կայ»: Բազմաթիւ Թուրք Կիպրացիներ չեն ուզեր Եւրոպական Միութեան անդամակցութենէն զրըկուիլ: Վերջին ամիսներուն, աւոնցմէ 2000-ը յոյն կիպրական անցագիր ընտրեցին (արտասահմանի Կիպրոսի հիւպատոսարանը կուտայ): Մեծամասնութեամբ գործի մարդիկ են, որ կը դիմագրաւեն արգելքը (Թուրքերուն համար, նման անցագիր մը յանցանք է): Միայն գործի մարդիկը չեն: Վերջերս ՍԻ – էՆ – էՆ – Թիւրք հեռատեսիլը յայտագիր մը սրփռած է Թուրք կիպրացի ուսանողներու վերաբերեալ, որոնք չէին ծածկեր, ամէն գնով, համարկուելու փափաքը, Եւրոպական Միութեան:

Թուրքիոյ մէջ, ուր կիպրական հարցը, ըստ հետազօտող Եթիէն Գոփիոյի, «Ազգային հարց մըն է, մէկը այն հարցերէն, որոնք որեւէ վիճաբանութիւն չեն վերցըներ», համաձայնութիւնը կոտրած է, մինչեւ իսկ Կիպրոս բեռի մը վերածուած: Գործի եւ ճարտարարուեստի մարդիկ դատապարտած են Տէնքթաշի անզիջողութիւնը, զայն ներկայացնելով որպէս խոչընդոտ մը որեւէ կարգադրութեան: Այս յայտարարութիւնը քննադատուած է, բայց, նաեւ զօրակցութիւն գտած: Գործատէրերու գործատէրը՝ Ճելալ Պայէլ ըսած է. – «Այս վերջին 28 տարիները, Կիպրոս միշտ արգելք մը եղաւ յառաջդիմութեան եւ Եւրոպայի համարկումին»:

Դեռ նոր, հիւսիսային Կիպրոսի կցումը Թուրքիոյ մոռցուեցաւ: Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդը, քաղաքական իրաւարար, հարցը չարծարծեց: Գալով կառավարութեան, որու վարչապետը, գլխաւոր դրդիչն էր 1974-ի յարձակման, որոշ դեր խաղաց, որպէս Ռաուֆ Տէնքթաշ համակերպի բանակցութեանց սեղանը նստելու:

Մալթայի հետ, առաջինը ընդլայնման թեկնածու երկիրներուն, Կիպրոս «ամբողջովին կը լրացնէ Գոփընհակընի քաղաքական եւ տնտեսական բոլոր չափանիշները»: Այդ հանգամանքով, բաժանեալ կամ ոչ, Կիպրոս պիտի անդամակցի Եւրոպական Միութեան (նախատեսուած 2003-ի վերջաւորութեան): Հակառակ անոր, որ հարցին կարգադրութիւնը երբեք նախապայման չէ եղած 15-երուն համար, ան փափաքելի կը մնայ: Ինչպէս բացատրած է եւրոպայի երեսփոխան Տանիէլ Գոն – Պէնտիթ, Կիպրոսը կրնայ նաեւ «Թուրքիոյ մուտքին դուռ մը ըլլալ»: Թուրքիա, որու թեկնածութիւնը ընդունուեցաւ 1999 Դեկտեմբերին, դեռ չէ բանակցած Բրիւքսէլի հետ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

2001-ԻՆ ԾՆԱԾՆԵՐԸ

Անցնող տարուան ընթացքին Երեւանի քաղաքապետարանի ծննդատուներուն մէջ ծնած է 9343 երախայ, մահացած՝ 172, 0 – 15 տարեկան, որոնց 130-ը մէկ տարեկանէն փոքր: Ըստ քաղաքապետարանի առողջապահութեան վարչութեան, մանկական մահացութիւնը 2001-ին կազմած է 14 տոկոս. այդ համեմատութիւնը Եւրոպայի մէջ 8, ՀԱՊ-ի մէջ 20,4 է:

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թիւրքմէնիստանի Հայաստանի դեսպանատան աշխատակիցները Աշխաբադի մօտ, Սերտար կոչուած բնակավայրին մօտ յայտնաբերած են հայկական մոռցուած գերեզմանատուն մը. ուր պահպանուած են սրբատաշ քարերէ հայերէն արձանագրութիւններով բազմաթիւ տապանաքարեր: Առաջին ենթադրութիւններու համաձայն ատոնք անցեալ դարուն սկիզբը Թիւրքմէնիստան հաստատուած ու երկաթուղիի շինարարութեամբ զբաղած Հայերու գերեզմանատունէն մնացորդներ են:

ԹԻԻ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

– Իսկ դուք ինչո՞ւ գլխարկ դրեր էք:

– Ես դուրս պիտի ելլեմ, ամուսինս այնպէս ըսաւ:

– Ե՞րբ պիտի վերադառնաք:

– Չեմ գիտեր, կէս գիշերին, հիմա դուն ի՞նչ պիտի ընես:

– Ծար մը պիտի մտածեմ դուրս ելլելու:

– Շատ կը վախնամ, որ գլուխդ փորձանք մը պիտի գայ:

– Հոդ մի՛ ըներ, այս տեսակ փորձանքներ շատ անցուցած եմ:

– Ջանա՛, որ կամաց մը վար իջնես եւ դուրս ելլես:

– Բնականաբար այնպէս պիտի ընեմ, քանի որ տունէն դուրս ելլելու ուրիշ միջոց մը չկայ:

– Մնաս բարով:

– Երթաս բարով:

Կինը արագ քայլերով հեռացաւ, առանձին թողլով երիտասարդը, որ շարունակեց իր սիկառէթը ծխել անտարբեր դէմքով մը:

Արդարեւ, Տրդատ տեւէ յուզում ցոյց չէր տար եւ իր ամբողջ պաղարիւնութիւնը պահած էր:

Նոյնիսկ կարելի է ըսել, որ խիստ ուրախ տրամադրութեան մը ներքեւ էր այդ միջոցին:

Ալ կատարելապէս համոզուած էր, որ դեղանի դրացուհին զինքը կը սիրէր, եւ այս համոզումը ամէն վտանգ արհամարհել կուտար իրեն:

Հազիւ թէ կինը մեկնած էր, Տրդատ, կամաց – կամաց քալելով եկաւ սանդուխին գլուխը եւ ականջ դրաւ:

Վայրկեան մը ետքը լսեց, որ տան դուռը կը գոցուէր:

«Սիրականս մեկնեցաւ» – ըսաւ ինքնիրեն:

Քիչ ետքը դրան զանգակը հնչեց:

«Ահաւասիկ հիւր մըն ալ» – մտածեց:

Քառորդ ժամ յետոյ կրկին զանգակը զարնուեցաւ:

Ժամացոյցը նայեցաւ: Ժամը ութն էր:

«Տունէն հիմա ճաշի պիտի սպասեն ինծի, – ըսաւ ինքնիրեն, – առաջին անգամն է, որ ժամանակին պիտի չկրնամ տուն երթալ»:

Սաղուխին աստիճանին վրայ նստած շարունակեց ծխելը:

Ժամ մը եւս անցաւ այսպէս:

«Ա՛լ համբերութիւնս սպառեցաւ, – ըսաւ ոտքի ելլելով, – ինչ կ՚ուզէ ըլլայ, ալ չեմ կրնար համբերել, ես պիտի երթամ, նոյնիսկ եթէ վտանգ մը պատահի»:

Եւ կամաց – կամաց վար իջաւ սանդուխներէն:

Այսպէս հասաւ մինչեւ այն սենեակին առջեւ, որուն մէջ նստած էին Աստիկ եւ իր հիւրերը:

Ներսը բարձրաձայն խօսակցութիւն մը տեղի կ՚ունենար:

Տրդատ այդ խօսակցութենէն մէկ քանի կցկտուր խօսքեր լսեց: Այդ խօսքերը այնքան նշանակալից էին իրեն համար, որ ամէն վտանգ աչքը առնելով՝ մօտեցաւ սենեակի դրան եւ ականջ դրաւ:

Սենեակին մէջ չորս անձեր կը գտնուէին, բոլորն ալ մեր ընթերցողներուն ծանօթ:

Այդ անձերն էին Աստիկ, Արթին, Էմին Էֆէնտի եւ Արգար:

– Այո՛, – կը պնդէր Արթին, – պէտք է, որ Պատրիարքարանի մէջ ալ ռումբ գտնուի, ատիկա անհրաժեշտ է գործին կարեւորութիւնը մեծցնելու համար:

– Ես հակառակ չեմ ատոր, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի, – միայն թէ անխոհեմութենէ կը վախնամ:

– Այդ մասին բնաւ հոգ մի՛ ըներ, ես ամէն միջոց ձեռք առած եմ, ռումբերը ապահով կերպով պիտի փոխադրուին Պատրիարքարան եւ հոն պիտի զետեղուին:

– Բայց եթէ ժամանակէն առաջ երեւան ելլե՞ն:

– Չէ՛, այնպիսի տեղ մը պիտի դրուին, որ մարդու միտքէ չանցնիր:

– Արդէն պէտք եղած անձին հետ տեսնուեցա՞ր:

– Տեսնուեցայ եւ ամէն բան կարգադրեցի:

– Իսկ Ղալաթիոյ եկեղեցիին գո՞րծը, – հարցուց Աստիկ:

– Այն ալ կարգադրուած է, – պատասխանեց Արթին:

– Ուրեմն հիմա կը մնայ ռումբերը ճարել:

– Ատիկա Էմին Էֆէնտին յանձն առած է:

– Այո՛, պայմանով, որ դրամ դրուի մէջտեղ, – պատասխանեց Էմին:

– Անհրաժեշտ է, որ դրամի խնդիրը կարգադրենք, – ըսաւ Աստիկ:

– Որչա՞փ դրամով գործերնիս կրնանք տեսնել, – հարցուց Արթին:

– Ես այս մասին տեսնուեցայ երկու անձերու հետ, – պատասխանեց Էմին, – երկուքն ալ շատ վստահելի մարդիկ են, եւ ապահով եմ, որ իրենցմէ որեւէ վնաս չի հասնիր մեզի, արդէն գործին բոլորովին տարբեր գոյն մը տուի եւ ըսի, թէ այդ ռումբերը ինչ բանի պիտի գործածուէին, արդ, եթէ իրենց 40 հնչուն ոսկի տանք, մեզի 20 – 30 հատ ռումբ պիտի հայթայթեն՝ մեր ցոյց տալիք տեղը յանձնելու պայմանով:

(Շար. 150)

MAIRIE DU 9e ARRONDISSEMENT

Communiqué de Presse

Les **«9 journées de l'Arménie en Mairie du 9e»**, organisées à l'occasion du premier anniversaire de la Reconnaissance du Génocide arménien par la République Française, se sont terminées le 19 janvier, après un vif succès rencontré auprès d'un public parisien de tout âge et de tout horizon.

Ces journées ont permis au public de découvrir toutes les richesses des expressions de la culture arménienne, en assistant notamment à la Mairie à des concerts, des expositions photographiques, la projection de la pièce **«Une bête sur la lune»**, des conférences-débats... sans oublier un cours de cuisine arménienne. Pour rendre hommage au grand cinéaste français d'origine arménienne Henri Verneuil décédé le 11 janvier, la projection spéciale de son grand classique **«Mélodie en sous-sol»** a été ajoutée à la programmation.

Ces journées se sont conclues par deux événements majeurs. Le 18 janvier au soir, le spectacle éblouissant de la chanteuse Yerso et de l'école de danses et de musique Yeraz, a ému un public de 500 personnes réunies à la salle Rossini de la Mairie. Puis le 19 janvier, une table ronde consacrée à **«la Reconnaissance du Génocide arménien, et après?»** a réuni, pour des débats de très grande qualité animés par le Maire, des **«combattants de toutes des Mémoires»**: parlementaires, historiens, juristes et représentants de la communauté arménienne.

Au cours de ces journées, le Maire du 9e Jacques Bravo a rappelé **«Que le premier anniversaire de la reconnaissance du génocide arménien soit célébré dans la mairie du 9e n'est pas le fruit du hasard tant cet arrondissement a été l'un des principaux quartiers de Paris où la communauté arménienne s'est installée(...). D'ailleurs, le 9e serait-il ce qu'il est sans la communauté arménienne? Et réciproquement, la communauté arménienne serait-elle ce qu'elle est aujourd'hui sans notre 9e (...)?»**.

Un grand hommage que Jacques Bravo entend continuer, en renouvelant ces **«9 jours de l'Arménie en Mairie du 9e»** chaque année et en souhaitent dénommer un lieu, une rue ou une place du 9e avec **«un nom emblématique»** associé à l'Arménie.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կարպոյտ Խաչի Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Հիմինեանէ եւ 50 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Սարգիսեանէ Արարատ Մելտոնեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լուսահոգի
ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

վախճանման երրորդ տարելիցին առթիւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Կիրակի, Յունուար 27, առաւօտեան ժամը 10-ին, Մարսէյլի Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆԻ

Առաջնորդ Սրբազան Հօր յիշատակը յարգողներ թող պարտականութիւն համարին՝ գալ Սուրբ Եկեղեցի եւ մասնակցիլ ընդհանուր աղօթքին։

Յետ պատարագի՝ հոգեհանգստեան աղօթքի ու յարգանքի մեկտեղում Սէն Փիէրի գերեզմանատան՝ Հայ հոգեւորականաց դամբարանին առջեւ։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

TELEVISION

FRANCE 3
Samedi 26 janvier à 23h45
Dans la collection
«D'où viennent les Français»
Les Arméniens de Décines

ETRE AILLEURS... ICI

56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 /
Les Films d'Ici

Հովանաւորութեամբ
ԽՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպութեամբ
ՊԱՑԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական Երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵԻՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (ընթերցումով)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (կիթառով)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17-ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux

Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն։
Մուտքը ազատ է։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26
Տօն է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»**
présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale
d'expression arménienne,
imaginée à partir de la vie quotidienne
de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN
Avec l'un des comédiens
les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN
Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26
Տօն Սրբոցն՝ Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ Զորեքտասան Զինուորացն։
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatoire à se costumer.

loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**

Salle C.A.Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

UGAB - PARIS - IDF

Café-Théâtre

le samedi 2 février à 20 heures 30
l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
CAFE—THEATRE
«Cahier de vie»
Parfaitement imparfait
Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(Mº Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

l'Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **par sa METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre **Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones**

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur+1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
9 et 10 MARS

Journées nationales au profit de la Colonie de Bellefontaine

REGION PARISIENNE : 9 MARS
Gala artistique à la salle PACI d'Issy-les-Mlnx

CENTRE FRANCE : 9 MARS
Repas à l'Hôtel Méridien de Lyon

PACA : 10 MARS
Loto Géant à la salle MAJC de Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.349 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.349

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇԱՒԱՐՇ 45

Տարիները սահեցան անցան, օրերու եւ ժամերու պէս:

Արդէն քառասունեւհինգ տարի է, որ «Յառաջ» լոյս կը տեսնէ առանց իրեն: Ինք՝ մեծ բացական է ի՛ր իսկ թերթին: Գո՞հ է: Զենք գիտեր: Հրանտ – Սամուէլ, որ քսան տարի (1957 - 1977) լեցուց Շ.ի բաց ձգած սիւնակը, կը սիրէր կրկնել՝ «Անդենականին մէջ, իր հոգին կը հրճուի»: Երանի՛ թէ:

Ինք չէր նախատեսած, ոչ ալ ուզած, որ շարունակենք իր գործը: Վերջին տարիներուն մանաւա՛նդ, այնքան յուսալքուած էր, այնքան ապերախտ կը գտնէր տարած սեւ աշխատանքը, որ չէր փափաքեր ուրիշի մը գլխուն փաթթել նման «փորձանք» մը: Եւ դեռ, իր օրերուն, մեծ էր թիւը աշխատակիցներուն, հայերէն գրել - կարդալ գիտցողներուն:

Բայց եւ այնպէս, ստանձնեցինք այդ «փորձանքը» ու 45 տարի է, յամառութեամբ, կը շարունակենք լոյս ընծայել ի՛ր թերթը, ջանալով հաւատարիմ մնալ այն ոգիին, որով ուզած էր առաջնորդել զայն, առաջին օրէն, 1925 Օգոստոս 1-էն:

Քառասունեւհինգ տարիներու երկայնքին, շատ բան փոխուեցաւ, ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ: Ինք եւ իր սերնդակից գաղափարակիցները, որոնք Մայիս 28-է Մայիս 28, բեմերէն կը խանդավառէին բազմութիւնները, «Ազատ, Անկախ, Միացեալ»ի երազով, չկրցան ողջունել, եթէ ոչ Միացեալը, գոնէ Ազատ, Անկախը: Պիտի տարուէինք ըսելու, լաւ որ չտեսան: ՄԱԿ-ի շէնքին վրայ ծածանող եռագոյնը կամ Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութիւնը պիտի բաւէի՞ն, որպէսզի մխիթարուէին, փորձելով անտեսել պարպուող հայրենիք մը եւ աւելի քան երբեք արմատախիլ հայութիւն մը, ցիր ու ցան, աշխարհի բոլոր հորիզոններուն տակ:

Քառասունեւհինգ տարիներու ընթացքին շատ բան փոխուեցաւ նաեւ «Յառաջ»ի կեանքին մէջ: Դրական եւ բացասական:

Նախ, անդրադառնանք բացասականին: Գաղտնիք չէ որ ընթերցողներու, աւելի ճիշդ բաժանորդներու թիւը պակսեցաւ: Նօսրացաւ նաեւ աշխատակիցներու թիւը, անոնց մեծ մասը լեցուց գերեզմանատուները: Բայց կայ նաեւ, բարեբախտաբա՛ր, դրական կողմը:

Հազար դժուարութեամբ, «Յառաջ» օժտուեցաւ ի՛ր տպարանով, տասնամեակներու թափառումներէ ետք: Դեռ, այսօր, ժամանակավրէպ իր կազմածներով, այդ փոքրիկ տպարանը առիթ տուաւ որ հրատարակչական մը ստեղծուի եւ «Յառաջ Մատենաշար»էն լոյս տեսնեն շուրջ քսան հատորներ: Նախ եւ առաջ, իր գործերէն ընտրանի մը՝ «Օրեր եւ ժամեր», ապա յաջորդաբար՝ Շ. Նարդունիէն, Զուլալ Գազանճեանէն, Շահան Շահնուրէն, Խաչիկ Թէօլէօլեանէն, Ենովք Լաչինեանէն, Հրատ Սամուէլէն, Գրիգոր Պըլտեանէն եւ դեռ երկու հաւաքածոներ «Յառաջ»էն:

Հարկ է նաեւ յիշել ամսական յաւելուածական թիւը «Միտք եւ Արուեստ», որ աւելի քան քսանեւհինգ տարի է (1976 Դեկտեմբերէն) համախմբած է ժամանակակից որակեալ գրիչներու փաղանգ մը, միայն անտիպ գրութիւններով:

«Յառաջ» նաեւ, այս 45 տարիներու երկայնքին օժտուեցաւ, յաջորդաբար երիտասարդ խմբագիրներով, որոնց վերջինը, քսան տարի է արդէն, իր ձեռնհաս յօդուածներով թէ խմբագրականներով ուշագրաւ գրիչ մը դարձաւ Սփիւռքէն Հայաստան:

Այս տողերը, ի յուշ իր մահուան 45-րդ տարելիցին, համոզուած սակայն, թէ ցորչափ կ'ապրի «Յառաջ»ը, կ'ապրի նաեւ ինք:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼԻՆ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

«Հայկական ժամանակ» թերթը հրատարակած է Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան գլխաւոր ամբաստանեալ Նայիրի Յունանեանի բաց նամակը, ուղղուած՝ նախագահ Ռ. Քոչարեանին: Հոն նիւթ եղած է յատկապէս զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան որուն պաշտօնանկութիւնը կը պահանջէ Ն. Յունանեան: Ան ակնարկելով նախագահին հակառակորդներուն վերագրուած շահարկումներուն, կ'ուզէ որ անոնց վերջ տրուի ու կարգ-կանոն հաստատուի: Ատոր առաջին քայլը կը նկատէ դատախազին պաշտօնազրկումը, ապա քրէական հետապնդումի ենթարկուիլը: Կոչ մըն ալ կ'ուղղէ ժողովուրդին որպէսզի միատեսաբար պահանջուի դատախազին պաշտօնանկութիւնը: Նամակը կ'աւարտի Ն. Յունանեանի յոյսով որ «նախագահը կ'անսայ ժողովուրդի ձայնին, այլապէս մեր ժողովուրդը կը փաստի թէ նախագահը քաջալերում է ապօրինութիւնները, անպատժելիութեան մթնոլորտ է ստեղծում»:

Նամակը մամուլին տրամադրած է Ն. Յունանեանին հայրը: Վերոնշեալ թերթը շատ հաւանական կը նկատէ դատախազին պաշտօնազրկումը, քրէական հետապնդումի ենթարկումը եւ նոյնիսկ ձերբակալութիւնը: Յոյս ալ յայտնելով որ բաց նամակին հեղինակը բանութեան ազդեցութեան տակ գրի առած չէ զայն:

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ԶՈՀԻՆ ԵՂԲԱՅՐԸ ԱՐԴԱՐ ԴԱՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

«Առագաստ» սրահարանին մէջ Սեպտեմբեր 25-ին սպաննուած Պ. Պօղոսեանին եղբայրը Անդրանիկ Պօղոսեան արդար դատավարութիւն մը պահանջած է, ըսելով որ հետաքննութիւնը խեղաթիւրումներով առաջ կը տարուի եւ թէ ոճիրին գլխաւոր պատասխանատուները դուրս ձգուած են անկէ, կարեւոր վկաներն ալ բացակայ են: Ան պնդած ալ է թէ ականատեսները կը վախնան վկայելու: Այդ վիճակը, Ա. Պօղոսեան երկրին միջազգային վարկին համար վնասակար կը նկատէ, պահանջելով որ արբագրուի դատավարութեան ընթացքը:

Ա. Պօղոսեան ըսած է թէ ոճիրէն ի վեր անյայտացած են եղբօրը կառքին բանալիները, լուսանկարի գործիքը, 5000 տոլարի գումարը զոր ստացած էր իրենց գիւղին դպրոցը նորոգելու համար:

Յունուար 24-ի նոյն նիստին ներկայացուած է դատաբժշկական տեղեկագիրն ալ ուր ըսուած է թէ Պ. Պօղոսեան մահացած է ուղեղային ցնցումի հետեւանքով: Ա. Պօղոսեանի փաստաբանը Ռ. Սահակեան պահանջած է որ նոր վկաներ հարցաքննութեան կանչուին:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԻԹԼԷՐԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

«Նոյեան տապան» գործակալութիւնը Յունուար 23-ին հաղորդած է որ ամերիկացի պատմաբան Ռ. Ճոն ԱՄՆ Ազգային դիւաններու զինուորական բաժինին մէջ յայտնաբերած է փաստաթուղթը այն բնագրին ուր կայ Հիթլէրի ծանօթ արտայայտութիւնը, Հայերու ցեղասպանութեան մասին թէ «Մեր ուժը մեր արագընթաց յարձակումին եւ մեր գազանութեան մէջ է···: Այսօր ո՞վ կը յիշէ Հայերու ցեղասպանութիւնը»: Փաստաթուղթը աւելորդ անգամ մըն ալ կը վկայէ որ այդ յայտարարութիւնը եղած է Գ. Ռայխի բարձրագոյն հրամանատարութեան խորհրդակցութեան, 1939 Օգոստոսին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 24 / 25)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատին Յունուար 24-ի նիստին հարցաքննուած է ամբաստանեալ Է. Գրիգորեան: Ան մերժած է Ն. Յունանեանի ըսածները թէ միասին օրէնքներ մշակած, լրասփիւռները, կուսակցութիւնները փակելու որոշումներ տըւած են, եւլն.: Խոստովանած է նաեւ թէ նախաքննութեան ընթացքին որոշ բաներ չէ հրապարակած:

A la mémoire de Շ., disparu voilà tout juste 45 ans jour pour jour, et d'Henri Verneuil décédé il y a à peine deux semaines, ce texte paru dans la plaquette consacrée au 60ème anniversaire de «Haratch» (1985).

Շ.

Pendant toute mon enfance il ne fut pour moi qu'une initiale : CH.

Mon père, chaque matin, guettait le facteur porteur de son «HARATCH» quotidien. Ses doigts, avec dextérité, faisaient sauter la bande du journal qu'il dépliait deux fois dans le sens de la largeur et une fois en longueur pour se précipiter avec avidité sur cette première colonne à gauche qui était l'éditorial signé: CH.

Les commentaires qui s'en suivaient gardèrent longtemps dans mes souvenirs un goût de pain grillé, de café au lait, de beurre et de confiture puisque tout cela se passait pendant le petit déjeuner.

L'homme avait déjà sa légende.

On disait qu'il écrivait son éditorial d'un seul jet de plume, sans ratures, et quel que soit le sujet traité, l'article contenait le même nombre de signes chaque fois.

C'est en apprenant à lire et à écrire ma langue que je découvris ce prince de la polémique qui maniait la plume comme on manie l'épée, faisant mouche chaque fois avec des mots qui restèrent célèbres.

Et puis, enfin un jour, j'ai rencontré l'homme.

Son âme ne s'était pas trompée de corps avec son profil d'aigle royal. Derrière les verres de son pince-nez, un regard franc plein d'honnêteté vous perçait de part en part, et puis, comme satisfait de son examen, ses traits s'adoucissaient, se détendaient jusqu'au grand rire des enfants heureux.

Il avait gardé du temps de la torture et de la terreur barbare des prisons turques un affaiblissement du sens de l'ouïe. Je ne sus jamais si cette surdité était partielle ou plus profonde puisqu'elle lui permettait tantôt de s'isoler quand le propos l'ennuyait ou soudain sans crier gare il nous rejoignait dans une conversation au moment précis où le sujet commençait à l'intéresser.

Dans le petit appartement de banlieue où il me reçut tant de fois en famille, ma mémoire sélective n'a rien oublié de la vie modeste de cet intègre serviteur de son peuple.

Inflexible, obstiné en ce qu'il croyait, il a fait battre le cœur d'une communauté en exil.

Certes dans son combat il n'eut pas que des amis.

«N'avoir que des amis est une obligation de commerçant» disait Montherlant.

«Se faire des ennemis est une occupation d'aristocrate».

C'est ainsi que ce grand démocrate allait chercher toute sa noblesse.

Il y avait cet hiver-là, derrière le catafalque de celui qui avait rejoint les ombres glorieuses, le long cortège d'un peuple qui pleurait.

Alors, pendant un instant au moins, les petites haines, les divisions de pensées, les rumeurs de clans se turent autour du noble endormi pour n'y voir plus qu'un grand honnête homme de combat et de conviction.

Henri Verneuil

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷԼԻ ՀՈՊԷՅՔԱ, Լիբանանի նախկին նախարար, Լիբանանեան Ուժերու Քրիստոնեայ Քաղաքազօրքերու նախկին պետ, գլխաւոր պատասխանատու նկատուած Սապրա եւ Շաթիլայի ջարդերուն (Պէյրութ, 1982), մեռած է Յունուար 24-ին իր տունին առջեւ իր կառքին պայթումէն: Նոյն պայթումին զոհ գացած են իր երեք թիկնապահները: Կասկածներ կան որ Իսրայէլացիներու կողմէ գործուած ոճրափորձ մը ըլլայ, թէեւ կ'ուրանան:

Արդարեւ, Հոպէյքա պատրաստակամութիւն յայտնած էր Պրիւսէլ երթալ վկայութիւն տալու համար Շարոնի դէմ, ինչ կը վերաբերի Սապրա եւ Շաթիլայի ջարդին, որու հետեւանքով 800-էն 2600 մեռեալներ եղան պաղեստինեան այդ գաղթակայաններու մէջ: Այն ատեն Հոպէյքա Լիբանանեան Ուժերու տեղեկատուութեանց սպասարկութեան պետն էր: 1991-էն 1998 Հոպէյքա նախարար էր եւ ներման օրէնքը կը վայելէր այդ շրջանի դէպքերուն համար: Ներկայիս, Լիբանանի մէջ, ողբացող չկայ, «մարդասպանի նախատիպարն էր» կ'ըսէ Սամիր Քասիր հրապարակագիրը: 45 տարեկան էր, հայր մէկ զաւկի: Լիբանանի նախագահին համար, կասկած չի վերցներ որ Իսրայէլի գործն է: Ուզեցին արգելք ըլլալ որ վկայէ: Այս տեսակէտը կը տիրապետէ նախարարներու մօտ ալ, բայց, իր ալ անցեալը պատճառ է որ շատեր՝ «սպաննուած մարդասպանը» ուրակեն զինքը, մնաց որ պելժիացի ծերակուտական Ժոզի Տիւպիէ ալ, նախագահ Բարձրագոյն Սենեակի արդարութեան յանձնախումբին, կ'ըսէ թէ «ոճիրը շատերու կը նպաստէ»: Հոպէյքա նախ Իսրայէլացիներու, ապա Սուրիացիներու մարդը եղած է:

ԱՍԻԶԱՅԻ ՄԷՋ «յանուն Հօր» դատապարտուեցաւ պատերազմը, հաւաքուած 200 պատուիրակներու կողմէ, 12 Եկեղեցիներու: Աղօթքի այս Օրուան մասնակցած են նաեւ մահմետականներ, Հրեաներ, ափրիկեցի ոգեպաշտներ, պուտտայականներ: Բոլորը արտայայտուած են: Եղբայրակից արարողութեան, տասը պատուիրակներ յայտարարութիւն մը կարդացած են, քանի մը լեզուներով (գերմաներէն, փենճապերէն, ռուսերէն,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՆՏԻՊ ԷՋ ՄԸ Շ.Է.Ն
Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 45-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

26-01-1957

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ 1915 ԱՊՐԻԼ 11/24 – 1916 ՓԵՏՐ. 28 ՇՐՋԱՆԻ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Առաջին տպաւորութիւնը այն էր թէ մեր բարբարոս թշնամիները իբրեւ պատանդ կը տանին կալանաւորները. քանի որ Տարտանէլի յարձակումներն ալ բարեյաջող կը թուէին: Եւ իբրեւ այս մեր առաջին հոգը եղաւ չթոյլատրել որեւէ յախուռն փորձ, որպէսզի չվտանգուէր ընկերներու կեանքը: Դեռ ոչ ոք կը նախատեսէր ամբողջ ժողովուրդի մը բնաջնջման մը համար ծրագրուած այն սարսափները, որոնց պատմութիւնները կը կարդանք հինգ տարիներէ ի վեր:

Վարդգէսը դիմումներ սկսած էր եւ Բ. դուռը ինքզինք կը չքմեղացնէր Վանի դէպքերը պատրուակելով: Պատրիարքին դիմումին Թալէաթը պատասխանած էր որ կուսակցականներու համար է եւ եթէ անմեղներ կան պիտի արձակենք: Հետամուտ եղանք ո՛չ միայն ցիրուցան եղողները հաւաքելու, խուզարկուած տուները մանրակրկիտ աչքէ անցընելու եւ ընտանիքներուն պատուէրներ տալու, այլ եւ անոնց հասցէին Զանղըրըէն եւ Այաշէն հասած նամակները օրը օրին կարդալու. պատասխանները մենք կը գրէինք կամ կը թելադրէինք. կարելին ըրինք որ գաւառէն ղրկուած նամակները մեր ձեռքը հասնին: Եւ այսպէս, կրցանք լուրեր ստանալ Վանէն՝ թուագրուած մինչեւ Մարտի վերջերը Վռամեանի ստորագրութեամբ. Կարինէն (մինչեւ Մայիս 5) որ մեզ իրազեկ կը պահէր թէ Վասպուրական –, Տարօնէն եւ թէ շրջանի անցուդարձերու մասին: Կրցանք նոյնիսկ պահ մը թղթակցիլ Կարնոյ հետ (Միհրան Թէրլէմէզեան) որմէ առաջին անգամ իմացանք տեղահանութեան, «դէպի Մուսուլ» փոխադրելու չչուկները: Ամէնէն կանոնաւոր կապը կրցանք ունենալ Սեբաստիոյ հետ, որ կը հաղորդէր նաեւ Կեսարիոյ մասին,, եւ ուր կրցանք 50 ոսկի դրամ ալ հասցնել, Մուրադի ծրագիրներուն համար եւ տակաւին պիտի ղրկէինք, երբ այդ շրջանն ալ ոչնչացաւ եւ վերջին նամակագիր ընկերը՝ Վահան Մեծատուրեան ձերբակալուեցաւ:

Մեր ստացած բոլոր տեղեկութիւնները օրը օրին կը հաղորդէինք Պալքան Կ. Կոմիտէին իբրեւ միակ յարաբերութեան միջոցը արտասահմանի համար, միեւնոյն ատեն թղթակցելով Սոֆիայի «Հայաստան»ին հետ: Պէտք է աչքի առջեւ ունենալ այդ նամակներն ու թղթակցութիւնները ըմբռնելու համար այն տագնապալից եւ անզօր կատաղութիւնը որ խելագարութեան կը մղէր մեզ, եւ որուն հանդէպ Պալքանը կը գոհանար քանի մը աւետաբեր լուր հաղորդելով կամ դրամ ղրկելով: Պատրիարքարանին հետ ալ ունենալով կանոնաւոր կապ, թէ յարաբերական հարցերու համար կը հետապնդէինք եւ թէ անոր լուրերն ու տեղեկագիրները օրը օրին ընդօրինակելով կը փոխադրէինք Սոֆիա: Ինչ որ հասած է առաջնորդներէն եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսէն նոյնութեամբ հաղորդուած է արտասահման:

Օրը օրին հասնող զարհուրելի տեղեկութիւնները –այն ալ հատ ու կոտոր– դրած էին մեզ չափազանց դժնդակ վիճակի մը մէջ: Մէկ կողմէ թշնամիներուն հրէշային դաւադրութիւնը եւ շղթայազերծ մոլեգնութիւնը, միւս կողմէ մեր ընկերներու եւ բովանդակ հայ ժողովուրդին փափուկ եւ աննախընթաց կացութիւնը սաստկապէս կը գալարէին մեր սիրտն ու միտքը, հակառակ մեր երիտասարդական խանդին եւ փոխվրէժի անդիմադրելի թափին, մենք ստիպուած էինք զսպել ամէն յեղափոխական արտայայտութիւն, պատրաստ հսկելով հանդերձ: Ունէինք ծրագիրներ, ունէինք տղաք որոշ նպատակներու համար: Բայց ոչ մեր ուժը, ոչ ալ մանաւանդ պարագաները թոյլ կու տային շարժում ստեղծելու: Եւ մենք ակամայ բռներ էինք սպասողական ուղին, նոյնիսկ դժգոհները սաստելով, յանուն հայ ժողովուրդի կենսական շահերուն, մնացորդները փրկելու մտահոգութեամբ: Կարելին կ՚ընէինք արտաքին աշխարհը սարսելու եւ գործի մղելու համար: Անընդհատ կը գրէինք Սոֆիա եւ անոր միջոցաւ Ժընեւ ու Թիֆլիս: Կը պարզէինք մեր վիճակը, հրահանգ, օգնութիւն, խորհուրդ, նոյնիսկ պահ մը գործելու հրաման... Մեր թելադրութեամբ Ժընեւէն ազդարարագիր մը ուղղուեցաւ Բ. դրան, բայց շատ ուշ: Պալքանը կ՚իմացնէր թէ մեր բաղձանքները եւ ծրագիրները հաղորդած է Կովկաս, եւ թէ Ռոստոմն ու Օհանջանեանը զբաղած ըլլալով Մ. Յարութիւնեանը պիտի ղրկեն եթէ պէտք է: Այս բոլորը մեր վրայ այն տպաւորութիւնը կը գործէին թէ մեր արտասահմանի ընկերները չեն ըմբռնած կացութիւնը: Վերջին պահուն, խառն ժողով մը կազմած էր Պալքանի Կ. Կոմիտէն եւ հիմնուելով Այաշի Բիւրոյի ընկերներու կամքին վրայ, կը հրահանգէր ոչ մէկ ձեռնարկ՝ բեկորները փրկելու համար, ինչ որ մեր ալ տեսակէտն էր, այդքան ուշանալէ յետոյ:

Առաջին օրէն իսկ յարաբերութեան մըտանք պուլկարական դեսպանին հետ եւ զայն իրազեկ պահեցինք անցուդարձերուն: Մեզի հասած նամակներէն եւ տեղեկագիրներէն, մեր ընկերներու միջոցաւ հաւաքուած լուրերէն յիշատակագիր կը կազմէինք ու իր միջոցաւ ամերիկեան դեսպանին կ՚ուղարկէինք կանոնաւորաբար: Պահ մը սպանական եւ դանիական դեսպաններն ալ հետաքրքրուեցան եւ տեղեկագիրներ ուզեցին: Այդ միջոցին Հայաստանը, նոյնիսկ Պոլսոյ շրջանները ոչնչացած էին, եւ մայրաքաղաքը փրկելու ճիգեր կ՚ըլլային: Պալքանի հետ խորհրդակցաբար տոքթ. Լեփսիուսը հրաւիրեցինք եւ ընկեր Խաչ.ը լայնօրէն տեսակցելով անոր հետ յանձնեց մեր բոլոր փաստաթուղթերը եւ պարզեց մեր տեսակէտը: Հակառակ իր բոլոր ձեռնարկներուն (Թալէաթ, Էնվէր, գերմ. դեսպան) յուսահատած էր մեր բարեկամը, ինքն ալ իր կարգին խորհուրդ կու տար համբերել, բեկորները փրկելու համար:

Յոյս ունէր որ երբ Գերմանացիները ճեղքեն Սերպիոյ ճակատը աւելի ազդեցիկ պիտի ըլլան եւ պիտի կրնան զսպել ոճրագործ Պոլիսը...

Մանաւանդ ուժգնութեամբ կը հետեւէինք Պատրիարքի քայլերուն: Բոլորովին լքուած ու անճար Զաւէն Արք. կորսնցուցած էր գործելու ջիղն ալ: Թելադրեցինք որ եպիսկոպոս – ժողովական հաւաքէ եւ բանաձեւերը տանի եւ յանձնէ ամերիկեան դեսպանին կամ Բ. դըրան, ամէն պատասխանատուութենէ ազատուելու համար: Մերժեց:

Զմոռնանք որ, այս ամբողջ տագնապի ընթացքին Պալքան կը շարունակէր լաւատես ըլլալ եւ կու տար այնպիսի տեղեկութիւններ որոնք քիչ յետոյ տխուր հեգնութիւն դարձան: Մենք ոչ մէկ ատեն կրցանք իմանալ կուսակցութեան ոչ Ժընեւի, ո՛չ ալ Թիֆլիսի ղեկավար շըրջաններուն տեսակէտը կատարուած ընաջնջման մասին: Մեր ձայնը ամէն կերպով լսելի դարձնելու համար առաջարկեցինք մարդիկ ուղարկել, միջոցներ խորհիլ Թրքական մոլեգնութեանը հակազդելու, փոխ վրէժ, ակն ընդական... Տղաքը անհամբեր էին, եւ շատերը կ՚ուզէին սահմանը անցնիլ կամաւոր արձանագրուելու համար: Տրամադիր չէինք թոյլատրելու, որովհետեւ ծրագիրներ ունէինք, մանաւանդ դաշնակիցներու յաջողութեան պարագային, կամ երբ փորձէին Պոլիսն ալ տեղահանել: Աւելորդ կը համարիմ խօսիլ այդ ծրագիրներու մանրամասնութեան վրայ:

Գործի ձեռնարկած ատեն թաղային մարմինները վերակազմած էինք երեք երեք հոգիով եւ յարաբերութիւնները կատարելով առաւելապէս ընկերուհիներու միջոցաւ: Կը հաշուէինք հարիւր ընկեր պատրաստ ամէն զոհողութեան, եւ որոնց մէկ մասը յետոյ անցաւ Կովկաս (Բարունակ, Յարութիւն, Օր. Աննա Քէօչկէրեան, Զալուքճեան Գրիգոր եւլն.): Իւրաքանչիւր թաղի համար նշանակուած էր սպայ-ղեկավար մը, որոնց, ինչպէս եւ ոստիկանութեան հետապնդութենէն խուսափած եւ պահուած ընկերներու ծախքերը վճարուած էին մինչեւ վերջին պահը:

Ընկերներու եւ ընտանիքներու նիւթականը ապահովելու համար փորձեցինք ետ ստանալ «Ազատամարտ»ի 450 ոսկին:

Ընկեր Վարդգէս անխոնջ դիմումներ կը կատարէր այդ դրամը ստանալու եւ թէ աքսորականներու վիճակը բարւոքելու համար: Այդ միջոցին արդէն դէպի Տիգրանակերտ ճամբայ հանած էին Ակնունին, Զարդարեանը, Խաժակը, Սարգիս Մինասեանը, Ճիհանկիւլեանն ու Տաղաւարեանը, յետոյ առանձին Բարսեղ Շահպազ (դէպի Խարբերդ), բոլորն ալ դատելու պատրուակով: Կարելի եղաւ Այաշէն փոխանորդագիր ստանալ դրամի համար թէ՛ Վարդգէսի եւ թէ Զաւէն Պատրիարքի վրայ: Թալէաթն ու Միտհաթ Շիւքրին խոստացած էին վերադարձնել 450 ոսկին, իբրեւ խմբագիրներու իրաւունքը, անոնց ընտանիքներուն վճարելու համար: Վերջին պահուն խոստացան փոխանակ միանուագ վճարելու, ամսականի վրայ հաշուել: Պիտի համաձայնէինք և Վարդգէս կարգադրելու գացած էր. զինքը վայրենօրէն կաշկանդեցին եւ աքսորեցին Զօհրապի հետ միասին (1915 Մայիս 20):

Այաշի ընկերները խորհրդակցաբար թոշակներ սահմանած էին իրենց ընտանիքներուն: Կատարեցինք այդ պատուէրը որքան ատեն որ ներեցին մեր ուժերը: Ռոստոմի մէկ հեռագրին վրայ ճանապարհածախք վճարելով Պուլկարիա ուղարկեցինք երեք տիկիններ (Խաժակ, Զարդարեան, Պերճուհի) եւ առանձին Ա. Վարդգէս: Այաշ ալ ղրկուած են գումարներ, մինչեւ յարաբերութեանց խզումը: Այս եւ ուրիշ հաշիւներու մանրամասնութիւնները չկան ձեռքիս տակ, բայց գլխաւոր գիծերը ունի ընկեր Վաղարշը:

1915 Սեպտեմբերին ձերբակալուեցաւ ընկեր Սամուէլը: Մինակ մնացած ըլլալով, քանի մը ընկերներ հրաւիրեցի խորհրդակցաբար տանելու գործերը, գըլխաւոր ուղեգիծ ունենալով սպասել դէպքերու ընթացքին, չկատարել որեւէ ձեռնարկ, մինչեւ որ փորձեն Պոլիսն ալ տեղահանել եւ ոչնչացնել: Այս որոշման համար նկատի ունէինք ոչ միայն կայունութիւնը, այլեւ Այաշի ընկերներու եւ Պալքանի ու մեր թղթակցութիւնները: Բայց մանաւանդ մեզ գերագոյն տագնապի մատնող պարագայ մը եղաւ Պալքանի Կ.Կ.ին յարաբերութեանց խզումը, երբ Պուլկարիան ալ մասնակցեցաւ պատերազմի: Ամէն միջոց փորձեցինք կապը վերահաստատելու համար, բայց անօգուտ: Այս կէտը խորապէս կը վրդովէր մեզ անոր համար որ յաջողեր էինք յարաբերութեան մէջ մտնել նոյնիսկ աքսորավայրերու հետ շնորհիւ Գոնիա ապաստանած ընկերներու (Մարզպետ, Վաղարշ, Ծամհուր, եւլն.) օրը օրին փաստեր եւ տեղեկագիրներ կը հասցնէին, նոյնիսկ դաշնակիցներուն օգտակար տեղեկութիւններ, բայց ոչ մէկ հնար զանոնք արտասահման հաղորդելու եւ փոխադարձաբար, երկու կաթիլ սփոփարար լուր տալու կոտորածի սարսափներուն տակ ծիւրացած բեկորներուն: Գոնիայի ընկերներուն հետ համախորհուրդ, յարաբերութեան ցանցը պիտի տարածուէր մինչեւ Կիլիկիա եւ մինչեւ Միջագետք եւ Սուրիոյ անապատները ուր որ հայկական համախմբում կար: Միեւնոյն ատեն ծրագիրներ կը մշակէինք, միջոցներն ալ հայթայթելով, հիմնովին տեղահան եւ աւերակ վայրերուն մէջ փոխ վրէժի գործողութիւններ կատարելու: Կապը վերահաստատելու վերջին փորձը եղաւ իմս, հիմնուած Պուլկարիոյ ընկերներու մէկ նամակին վրայ եւ անոնց յանձնարարած մարդուն միջոցաւ: Ծանօթ է որ այդ փորձը առաջնորդեց զիս ուղղակի բանտ, կարգ մը թուղթերով (1916 Մարտ 26):

Մեկնելէ մէկ ամիս առաջ, Գոնիայէն իբրեւ գործավար հրաւիրած էի ընկեր Վաղարշը իմ նախաձեռնութեամբ ու փոխադարձ հաւանութեամբ կազմուած մարմնի մը յանձնելով բոլոր գործերը:

Արտասահմանի հետ ամբողջ վեց ամիս կտրուած ըլլալով յարաբերութենէ, ենթարկուած էինք նաեւ դրամական անձկութեան, մանաւանդ որ ընկերներու ընտանիքներուն հետ միասին, կը տառապէին նաեւ փախստական ընկերները. իսկ գաւառի ընկերները զանազան պահանջներ կը ներկայացնէին: Փորձեցինք մաս մաս ետ ստանալ (...) դիմելով Պատրիարքին եւ յանձնաժողովի անդամներուն: Պատրիարքը քաշքշեց եւ յետոյ մերժեց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐՑՈՒՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ԹՈՐՈՍ ՍԱՂԸՐԵԱՆԻՆ

Հ. – Ինչպէս անցեալ տարի, նաեւ 2002–ին կարեւոր աշխատանքներ են տարուելու Ցեղասպանութեան ճանաչման գործընթացում՝ հայրենիքում եւ աշխարհատարած սփիւռքում: Այսօր, ի՞նչպիսի գործունէութիւն ծաւալում էք դուք:

Պ. – Որպէս Եւրոպայի հայկական միութիւններու Փորում, մենք պայքարած ենք ու կը պայքարինք ամէն քայլի դէմ որ կը փորձէ Հայոց Ցեղասպանութիւնը ներկայացնելու որպէս «երկրորդ կարգի հարց», միջազգային թէ ազգային շըրջանակներու մէջ: Մենք ջարդուած, բռնաբարուած, աքսորուած ժողովուրդ ենք եւ 87 տարիէ ի վեր կ՚ապրինք այս իրականութեամբ: Ցեղասպանութեան ճանաչումը մենք ազգային պատուի հարց կը նկատենք: Այս իրականութենէն դուրս գալու որեւէ փորձ կը բախի ազգային մերժումի պատին: Չենք կրնար, որպէս ժողովուրդ, ազատ ու հպարտ ապրիլ, այնքան ատեն որ որպէս պատմական փաստ ընդունուած չէ ցեղասպանութիւնը եւ հաստուցուած Թուրք պետութեան կողմէ որ ամէն բան կ՚ընէ խուսափելու համար այդ ճանաչումէն:

Հ. – Շուտով Փարիզում տեղի է ունենալու Եւրոպայի փաստաբանների ֆորումի կողմից ծրագրուած միջոցառում, Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ այլ խնդիրներին նուիրուած: Որպէս գլխաւոր կազմակերպիչ, կարո՞ղ էք որոշ տեղեկութիւններ տալ այդ կարեւոր իրադարձութեան մասին:

Պ. – Յառաջիկայ Փետրուար 1 – 3 Փարիզի մէջ տեղի կ՚ունենայ այդ Փորումը որուն կը մասնակցին ԱՄՆ–էն պատուիրակներ ալ: Փորումի ընթացքին կը քըննարկուին միջազգային իրաւաբանական ընագաւառին այն բոլոր միջոցները որոնցմով կարելի է օժանդակել Ցեղասպանութեան ճանաչումին եւ ազգային այլ հարցերու լուծումին:

Մենք շատ կարեւոր կը նկատենք մեր աշխատանքը յառաջ տանիլ իրաւական գետնի վրայ: Կը խորհիմ որ այսօր ունինք այնպիսի իրաւագէտներ եւ մասնագէտներ որոնց աջակցութեամբ կրնանք ցեղասպանութեան հարցը քննարկումի դնել նաեւ միջազգային ատեաններու մէջ:

Հ. – Ի՞նչպիսին էք տեսնում ձեր գործունէութեան համագործակցութիւնը Հայաստանի, Սփիւռքի եւ Թուրքիոյ դեմոկրատական այն շրջանակների հետ որոնք ամէն ինչ անում են որ ցեղասպանութեան հարցը արդար լուծում գտնի:

Պ. – Մենք կ՚ողջունենք եւ գործակցութեան ձեռք կ՚երկարենք ոչ միայն Հայաստանի ու Սփիւռքի լրատուներու ներկայացուցիչներուն, այլեւ Թուրքիոյ այն դեմոկրատներուն որոնք վերջին տարիներուն լայն աշխատանք ծաւալեցին որպէսզի իրենց երկիրը ճանչնայ հայ ժողովուրդին դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը: 2002–ին մեր գործակցութիւնը լայնօրէն կը շարունակուի լրատուներու հետ, յանուն արդարութեան եւ մարդկութեան դէմ կատարուած մեծագոյն այս ոճիրին արդար լուծումին:

ՀԱՄՕ ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ

Ահաւասիկ նորէն հայ թատերագիր մը, Լեւոն Մանուէլեանց (1864 – 1918), թերըմբռնուած ու այդ թերըմբռնումէն մեծապէս տառապած. ստեղծագործական կեանքով դեռ եռուն հասակին՝ մահացած: Անոնցմէ, որոնք խօսք ունէին ըսելու գաղափարական համոզումի տէր, իրականութիւնը դիտարկելու հայեցակէտ ու այն գեղարուեստական լեզուով վերըստեղծելու ձգտում. գեղարուեստական թատրոնի կրթիչ դերին մեծ հաւատացեալ. վերածնունդի գովերգու ընդդէմ՝ անուս, նախապաշարեալ, նեղմիտ, փառասէր, դրամասէր հասարակական խաւերուն:

Թատերագիր մը, որ իր կենդանութեան օրով ծանօթ մտաւորական դէմք, ուսուցիչ, բանաստեղծ, որ տարիներու երկայնքին անծանօթ մը դարձած է. Թատերագիր մը, որ իրապէս պէտք ունէր զինք հասկցող բեմադիրին, աւելի ճիշդը՝ նոր տաղանդներ յայտնաբերող բեմադիրին. անոնցմէ, որոնք առաջին ընթերցանութեամբ կը տրամադրուին թատերագիրին պատրաստած խարոյկին առաջին բոցը դառնալու: Բեմադիր, որ թատերական գաղտնիքներ քակելու հնարներ ունի, անկախ է, ընկալուած տեսութիւններէ, կարծիքներէ ձերբազատած, որ կարողութիւնը ունի հաղորդուելու հեղինակին ստեղծագործ ոգիին: Նոյնիսկ, ի գին, իր կարգին անտեսուելու, մերժուելու, չուկայիկ ու մօտայիկի հետեւորդներուն կողմէ:

Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւնը, Արբի Յովհաննիսեանի բեմադրութեամբ, Կիրակի, Յունուար 20-ին, ժամը 16-ին, 2002 տարուան իր առաջին թատերական ներկայացումը տուաւ՝ Լ. Մանուէլեանցի «ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾ»ով (1906), որ 19-րդ դարու վերջին եւ 20-րդ դարու սկիզբին, Կովկասի մեծ քաղաքներէն մէկուն ընտանեկան կեանքին անցքերէն դրուագ մը կը ներկայացնէ, ուր հեղինակը, Հրանուշի տիպարին ընդմէջէն, կը յանդգնի կերտել վերածնած արդի հայ կնոջ տիպարը, ուսումնասէր, արուեստասէր, այր մարդու կամքէն ազատած, բռնազբօսիկ ամուսնութիւնը մերժող, մօր քարացած սկզբունքները ժխտող, տնտեսական անկախութեան ձգտող, ներքին վեհ տեսլականին նուիրուելու հետեւորդ: Հրանուշ, անձնասպանական փորձով, մահուան դուռը հասնելէ ետք կը վերածնի, բոլորովին նուիրուելով բեմական կեանքին:

Իրապաշտ ոճի երեք գործողութեամբ դրամա է «ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾ»ը, ապրումի թատրոն, յուզական լարերու բազմերանգ պատկերներով յագեցած, հարուստ մտաւորական ենթահողով, թատերական իմաստալից լուծումներով: Թատրոն մը, որմէ զրկուած մնացած է հայկական խաղացանկը: Առհասարակ, հայ բեմերը չեն կրցած անպաճոյճ, նուրբ, յուզումի, զուսպ արտայայտչաձեւի թատրոն մըշակել: Եւ բոլոր այն հայ թատերագիրները, որոնք յանդգնած են այս տեսակը երկնելու շուտով բեմէ զրկուած են: Հայ բեմադիրները, մեծամասնութեամբ, երբ ուզած են բեմ հանել նմանատիպ թատերախաղ, դիմած են օտար խաղացանկի, օրինակ՝ Իպսէնի, չեն կրցած հայկականը կենդանացնել:

Լեւոն Մանուէլեանց ունի 16 թատերական երկեր, որոնց մէկ մասը կորսուած կը սեպուի: Անոր թատերագրական լեզուն կ'ընդգրկէ չափածոյ ու արձակ գործեր, պատմական, դիցաբանական, կենցաղային, յունական, եւրոպական մշակոյթէն քաղուած նիւթեր: Ան առաջին հայ հեղինակն է, որ 1905-ին, «Սասնայ Ծռեր» դիւցազներգութենէն թատերական խաղ կերտած է՝ «ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄԱՐԱ ՄԵԼԻՔ»:

Թատերական ընթերցումներով սկսած թատերական գործունէութիւնը այս տարի կը թեւակոխէ իր 7-րդ տարին: Անցեալ վեց տարիներուն ընթացքին 46 թատերախաղեր ընթերցուած են: Յայտնաբերումներ, որոնք հայ բեմին կը վերադարձնեն այն ինչ որ արդէն իրն էր: Ընթերցումներու անմիջական արդիւնքն են նաեւ՝ Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան հրատարակած «ՄԷԿ ԱՐԱՐ» թատերախաղերու երկու հատորները, որոնք, ինչպէս վերնագիրը կը թելադրէ, 25 մէկ գործողութեամբ թատերախաղերու ընտրանի մըն է, որոնք ուղղուած են, յատկապէս՝ թատերասէր ուսուցիչներու, ուսանողներու, այլապէս՝ ընթերցասէր հասարակութեան:

Ձեռնարկին օժանդակած են Փարիզի Համալսարանին Հայ Ուսանողական Ոստանն ու Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը:

ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Ամսագիր կրօնական, գրական, բանասիրական պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի հայ պատրիարքութեան

Թիւ 7, 8, 9 (Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր 2001)

St James Press, Jerusalem

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).– Հայ Մշակոյթի Տունէն ներս, տարիներու աւանդութիւն մը դարձած է մաղթանքներու արարողութեան ձեռնարկը: Գեղեցիկ աւանդութիւն մը որ առիթ կու տայ Նոր տարուան սեմին իրարու հանդիպելու, վերագտնելու, շնորհաւորութիւններ եւ բարեմաղթութիւններ փոխանակելու, բաժակ բարձրացնելու, ու այս ամբողջը եւ՛ պաշտօնական հանգամանքով, եւ՛ բարեկամական մթնոլորտով:

Այս տարի տեղի ունեցաւ, Յունուար 18-ին:

Վասպուրական սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր քաղաքական անձնաւորութիւններով, միութիւններու ներկայացուցիչներով, եկեղեցականներով, բարեկամներով եւ համակիրներով:

Բարի գալուստի խօսքը արտասանեց Ժաք Ուլուսեան:

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահը՝ Կարօ Յովսէփեան ընդգծեց հաստատութեան յատկանիշները որպէս համագաղութային նկարագիր ունեցող կառոյց՝ հաւաքատեղի եւ գործունէութեան վայր բազմաթիւ միութիւններու, միշտ բաց իր շրջապատին վրայ, ծաւալելով առանձնայատուկ գործողութիւններ, պահպանելով ինքնութեան մը վաւերականութիւնն ու հարազատութիւնը, պահելով եւ հաստատելով կապեր Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հետ: Կարօ Յովսէփեան ոգեկոչեց Աշոտ Մալաքեանի յիշատակը որուն մարմինը նոյն օրը փոխադրուեցաւ Մարսէյլ, որպէս վերջին հանգրուան: Հակիրճ խօսքերով անդրադարձաւ արուեստագէտի տաղանդին եւ վաստակին եւ անոր հայկականութեան: Կարօ Յովսէփեան ներկայացուց Հայ Մշակոյթի Տան ծրագիրները, ուղղութիւններն ու ընտրութիւնները: Հաստատութիւն մը որ, ըսաւ, ներկայ է բոլոր ճակատներու վրայ Հայ Դատի պաշտպանութեան համար: Հայ Դատը միայն ցեղասպանութեան ճանաչումը չէ, աւելցուց, այլ լեզուի մը, մշակոյթի մը տեւականացումը նոր ստեղծագործութիւնթիւններով:

Ժան – Նոէլ Կէրինի Պուշ տիւ Ռոն նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը արտայայտեց իր զօրակցութիւնը գաղութին, ինչպէս նաեւ Հայաստանին ուր ճամբորդութիւն մը պիտի կատարէ Փետր. 10-էն 13:

Ռոլան Պլում, երեսփոխան, որ կը ներկայացնէր Մարսէյլի քաղաքապետը առաւելաբար խօսեցաւ հայկական ցեղասպանութեան, Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական հարցերուն եւ Ղարաբաղի կարգավիճակի մասին:

Ներկայ գտնուեցան ձեռնարկին Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան, Մակար Ա. Քահանայ Նաճարեան, Վեր. Ժոէլ Միքայէլեան, բազմաթիւ քաղաքական անձնաւորութիւններ, երեսփոխաններ՝ Սիլվի Անտրիէօ – Պաքէ, Ժան Տիւֆուր, ծերակուտական՝ Ռոպէր Պրէթ, Պուշ տիւ Ռոն նահանգի եւ Մարսէյլի քաղաքապետարանի կցորդներ, անդամներ, ինչպէս նաեւ Թաղապետական Խորհուրդի անդամներ:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը պատրաստուած Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ ԳԻՒՂԸ»

Միչիկընի համալսարանը հրատարակած է Արգամ Այվազեանի «Նախիջեւան գիւղը» պատկերազարդ գիրքը որ կը պատմէ Նախիջեւանի խաչքարի արուեստին, քանդակներուն եւ մասնաւորաբար Ջուղայի գերեզմանատան խաչքարներուն մասին: Աշխատութիւնը մանրամասն կը ներկայացնէ Նախիջեւանի լաւագոյն քանդակները իրենց արձանագրութիւններով, ժամանակագրութեամբ:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

«ԱԶԳԱՊԱՏՈՒՄ» ՀԱՏՈՐԻՆ ՇՆՈՐՀԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունուար 21-ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ տեղի ունեցած է Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի «Ազգապատում» եռահատորին շնորհահանդէսը: Օրուան բանախօսները շեշտած են գործին անժամանցելի կարեւորութիւնը, իսկ կաթողիկոսը գրուատած է հրատարակութեան համար բոլոր աշխատողները: Հրատարակութեան երկու տարի առաջ նախաձեռնած է Երեւանի պետական համալսարանի Աստուածաբանութեան բաժնի տեսուչ Շահէ Արք. Աճէմեանը, ծախքը հոգացած է հայաստանցի բարերար Տ. Կարապետեան: Շահէ Արք. յայտնած է որ կը նախատեսուի Դ. հատորին հրատարակութիւնը ուր տեղ կը գտնեն տեղանուններու, անձնանուններու, թեմաններու ցանկեր:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

– Այդ գումարը կարծեմ չափազանց չէ, – դիտել տուաւ Սատիկ:

– Խնդիրը այն է, թէ ո՞վ պիտի տրամադրէ 40 ոսկին:

– Կարծեմ ճիշդը այն կ'ըլլայ, որ չորսերնուս միջեւ բաժնենք, այսինքն ամէն մէկերնիս տասնական ոսկի տանք:

– Ես ալ սիրայօժար կու տամ, – ըսաւ Խմին:

– Նմանապէս ես, – աւելցուց Սատիկ:

– Դժբախտաբար ես ի վիճակի չեմ այդչափ գումար մը տալու, – առարկեց Արգար:

– Ես քու բաժինդ ալ կու տամ, – ըսաւ Սատիկ առատաձեռնօրէն, – երբոր մեր գործը յաջողցնենք, այն ատեն տասը ոսկին կը վճարես ինծի:

– Ամենայն սիրով:

– Ուրեմն պոմպայի գործն ալ կարգադրուեցաւ:

– 30 պոմպան, կարծեմ, լիուլի կը բաւէ մեզի, – ըսաւ Խմին:

– Շատ է անգամ, – պատասխանեց Արթին:

– Ո՞ւր պիտի բերուին պոմպաները:

– Այդ մասին ձեզի վաղը լուր կու տամ, պէտք է, որ վերջնական կարգադրութիւն մը ընեմ:

– Հիմա աչքէ անցընենք այն զանազան նամակները, թուղթերը, քարդերը, որոնք իբր թէ ձեռք անցուցած պիտի ըլլանք, – ըսաւ Խմին:

– Դուք կարդացէք, մենք մտիկ ընենք:

Խմին սկսաւ կարդալ: Այդ թուղթերէն երկուքը արդէն մեր ընթերցողներուն ծանօթ են, միւսներն ալ նոյնիմաստ գրութիւններ էին եւ նպատակ ունէին մեծ դաւադրութեան մը կասկածը ներշնչել, դաւադրութիւն, որուն թէ՛ հայ եւ թէ՛ թուրք դաւադիրներ մասնակից պիտի ըլլային:

Տրդատ, դրան ետեւէն, սարսափահար կը լսէր այդ դժոխային ծրագիրը, զոր չորս թշուառականները ամենայն պաղարիւնով կը պատրաստէին:

Յետոյ լսեց նաեւ, թէ որոնք զոհ պիտի երթային այս անլուր դաւադրութեան:

Երիտասարդին կատաղութիւնը չափ չունէր: Յուզումէն ամբողջ մարմինովը կը դողար:

Ա՛լ բոլորովին մոռցած էր իր անձնական ապահովութիւնը եւ ականջը դրան դրած հեւ ի հեւ կը հետեւէր ներսի խօսակցութեան:

«Այս ինչ սոսկալի ճիւաղներ են այս մարդիկը, – կը մտածէր, – ինչպէ՞ս իրենց խիղճը կը ներէ, որ այնքա՛ն անմեղ անձեր զոհեն դրամ շահելու համար»:

Վայրկեան մը ձեռքը դրպանը տարաւ եւ ըէվոլվէրը բռնեց:

Կը խորհէր յանկարծ դուռը բանալ, ներս մտնել եւ տեղն ի տեղօք սպաննել չորս թշուառականները:

Բայց այս արարքը չափազանց վտանգաւոր գտաւ եւ յաջողութիւնն ալ կասկածելի:

Անշուշտ այդ մարդիկը զինուած էին, եւ դիւրին գործ չէր չորս զինուած մարդոց դէմ առանձին կռուիլ:

«Եւ, սակայն, պէտք է ամէն բան փորձեմ, որպէսզի այս ծրագիրը չկարենան գործադրել» – մտածեց:

Լսած խօսքերէն յայտնի էր, որ տակաւին մէկ քանի օրեր պիտի անցնէին, մինչեւ որ ամէն բան պատրաստ ըլլար:

«Դեռ ժամանակ ունիմ իրենց դէմ պայքարելու, – ըսաւ ինքնին, – առայժմ ջանանք, մութին մէջ, հետեւելու իրենց քայլերուն, բայց ես առանձին չեմ կրնար բան մը ընել, պէտք է ուրիշ գործակիցներ ունենամ, այս գիշեր իսկ կ'երթամ Վահէն կը գտնեմ, եւ անոր հետ կը մտածենք, թէ ի՛նչ կրնանք ընել վիժեցնելու համար այս դժոխային դաւադրութիւնը»:

Ներսը ա՛լ սկսած էին տարբեր նիւթի վրայ խօսիլ:

Մէկ – երկուքը մեկնելու խօսք կ'ընէին:

Տրդատ տեսաւ, որ այլեւս մեծ անխոհեմութիւն էր աւելի երկար մնալ դրան ետին:

Գողունի քայլերով հեռացաւ ու սանդուխէն վար իջաւ, յետոյ կամաց մը տան դուռը բացաւ ու դուրս ելաւ՝ զգուշութեամբ դուռը գոցելէ ետքը:

Անգամ մը, որ ինքզինք փողոցը գտաւ՝ լայն շունչ մը առաւ:

«Վերջապէս, – խորհեցաւ, – առանց տեսնուելու այս անիծեալ տունէն դուրս ելայ, բայց խնդիրը այսչափով չըմնար, պէտք է մտածեմ, թէ ի՛նչ ընելու եմ հիմա»:

Տունէն բաւական հեռացաւ ու կանգ առաւ:

«Կ'ուզեմ գիտնալ, թէ ուր պիտի երթան այս մարդիկը, – ըսաւ ինքնիրեն, – գիտեմ, թէ զիրենք հետապնդելը շատ վըտանգաւոր գործ մըն է, այսուհանդերձ պիտի ընեմ, ինչ որ ալ ըլլայ հետեւանքը»:

Այս որոշումը տալէ ետքը սիկառէթ մը վառեց եւ սպասեց:

Քիչ ետքը տան դուռը բացուեցաւ, եւ երեք հոգի դուրս ելան անկէ:

«Ահա դաւադիրները, – մտածեց Տրդատ, – տեսնենք, դէպի ո՞ւր պիտի ուղղուին»:

Մարդիկը ձախ կողմը դարձան եւ դէպի Մեծ փողոց սկսան երթալ:

50 – 60 քայլ հեռուէն Տրդատ կը հետեւէր իրենց:

Փողոցը, այդ ժամուն, բոլորովին ամայի էր, եւ հեռուէն հեռու գիշերապահներուն ճոկանի ձայնը կը լսուէր մերթ ընդ մերթ:

(Շար. 151)

(Շար. Ա. էջէն)

սերպերէն, արաբերէն, յունարէն, գոթերէն, պարսկերէն, ճափոներէն, եբրայերէն), ուր կ'ըսուէր. - «այլեւս երբե՛ք բռնութիւն, այլեւս երբե՛ք պատերազմ, այլեւս երբե՛ք անհաբեկչութիւն: Յանուն Աստուծոյ, թող ամէն մէկ կրօնք աշխարհին բեր արդարութիւն, խաղաղութիւն, ներողամտութիւն, կեանք եւ սէր»:

ՓԻԷՐ ՊՈՒՐՏԻԷՕ, փրոֆէսէօր Գոլէժ տը Ֆրանսի, փիլիսոփայ, մեռած է Յունուար 23-ին, 71 տարեկանին, զոհ խլիրդի: Իր քննադատական ընկերաբանութիւնը համաշխարհային ճանաչում ունէր: Համալսարանական իր ասպարէզը սկսած է Ալժէի գրականութեան համալսարանը 1958-ին եւ Ալժերիոյ նուիրած է իր առաջին աշխատասիրութիւնները: 60-ական թուականներու մտաւորական վիճարկումի մթնոլորտին մէջ է, որ համբաւի տիրացած է ուսանողներու եւ կրթական սիսթեմի իր հետազօտութիւններով:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹէՆ ոչ մէկ աշխատավարձք պիտի ստանայ որպէս նախագահ «Եւրոպայի ապագային համար համագումարին»: Եւրոպական Միութեան 15 դեսպանները քուէարկած են Համագումարի պիւտճէն եւ որոշած որ, ինք եւ երկու փոխ - նախագահները ոչ մէկ աշխատավարձք պիտի ստանան, այլ միայն իրենց ծախքերու հատուցումը: Այս որոշումը պէտք է վաւերացնեն Արտաքին նախարարները:

ՓԱՐԻԶԻ Հօթէլ տը Վիլի մէկ սրահին մէջ, զոր Պերթրան Տըլանոյէ տրամադրած էր Սիմոն Վիզընթալ կազմակերպութեան, այս վերջինը երեւոյթի մը ձեռնարկած էր «հակահրեայ յարձակումներ»ու շուրջ: 2000 Սեպտեմբերէն ի վեր, «Հրեայ Աշխարհի Դիտարանը» բերանացի թէ ֆիզիքական հակահրեայ յարձակումներու հաշուապահութիւնը կ'ընէ եւ ներկայացուած են խուռներամ բազմութեան առջեւ: Ֆրանսայի հակահրէութեան մարզին գլխաւոր յանցաւորը կը նկատուին մետիաները: Մամուլը կ'ամբաստանուի եւ անոր հասցէին շատ խիստ որակումներ կան. - «Շշմեցուցիչ իր տխմարութեամբ», «լկտի», «խայտառակ» եւ այլն, եւ այլն: Երեւոյթի սկիզբէն, բանախօս մը հրաւէր կարդացած է հրեայ աշխարհին աչալուրջ ըլլալու:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ գործադուլի զանազան շարժումներ պատճառ են, որ գլխաւորաբար Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ, թերթերու եւ նամակներու ցրուումը աւելի քան երբե՛ք անկանոն ըլլայ: Այս է նաեւ «Յառաջ»ի պարագան, որ ամէն օր, նոյն ժամուն, կը յանձնուի առաքման կեդրոնը եւ տեղը չի հասնիր, կամ յապաղումով, կամ քանի մը թիւեր միասին: Վերջին օրերուն, գործադուլը կեդրոնացած էր Լուվրի զտումի բաժնին մէջ, նաեւ 15, 16-րդ թաղամասերը:

ՓԱՐԻԶԻ լումայափոխութեան գրասենեակներու վրայ յարձակումները կը բազմանան եւ տեղի կ'ունենան օր ցերեկով կեդրոնական թաղամասերու մէջ: Ռիւ տը լա Փէէն եաք, Յունուար 24-ին, Շան զ'Էլիզէ եւ Պօպուր երկու յարձակումներ գործուած են: Կառքով ջարդուփշուր կ'ընեն ցուցափեղկը եւ կը դիմեն արկղին: Շան զ'Էլիզէ յաջողած են 700 հազար Եւրօ կորզել, իսկ Պօպուր միայն 16 հազար:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Դր. Անդրանիկ Խոճասարեան 75 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Լեւոն Էքմէքճեանի եղերական մահուան (1983, Յունուար 29, Անգարա) 19-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 1er février à 20 heures

KRIKOR BELEDIAN
Ecrivain et Maître de Conférence à l'INALCO

présente et dédicace son ouvrage

«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
(Editions CNRS)

Exposition des revues littéraires et des œuvres originales des auteurs et écrivains arméniens de France

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**

Salle C.A.Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»** présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN

Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN

Vendredi 8 février à 20 heures 30

Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻւ

ՎԻԼԸՆԷՕՎ. - Սամուէլ Ներկարարեան 70 Եւրօ:

ՍԷՆ ԹՒԷԹԻԷՆ. - Հայկազ Սաատուրեան 70 Եւրօ:

UGAB - PARIS - IDF

Café-Théâtre

le samedi 2 février à 20 heures 30
l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
CAFE — THEATRE

«Cahier de vie»
Parfaitement imparfait

Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE (C C A F)

TABLE RONDE sur le Génocide arménien et le négationnisme

Un an après la reconnaissance par la France du Génocide arménien de 1915, le CCAF organise en présence de nombreuses personnalités, **une Table Ronde** sur le thème :

«LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN ET LA NECESSITE DE COMBATTRE LE NEGATIONNISME»
Le mardi 29 janvier à 19h
à la Salle des Fêtes (Salle Mozart) de l'Hôtel de Ville de TOULON

L'ECOLE
KHATCHADOUR ABOVIAN
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

le Dimanche 3 février à 15h
au Centre Culturel **Sahak - Mesrop**
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70
UN GROS LOT
et de nombreux lots de valeur...

l'Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations** de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, **le samedi matin de 9h à 12h**, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

9 et 10 MARS

Journées nationales au profit de la Colonie de Bellefontaine

REGION PARISIENNE :	**9 MARS**	**Gala artistique à la salle PACI d'Issy-les-Mlnx**
CENTRE FRANCE :	**9 MARS**	**Repas à l'Hôtel Méridien de Lyon**
PACA :	**10 MARS**	**Loto Géant à la salle MAJC de Marseille**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29
MARDI
29 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·350
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
77e ANNEE — N° 20·350

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ

ԿԻՆ ՔԱՄԻՔԱԶԸ ԵՒ ԾԵՐՈՒՆԻ ՄԸ ՄԵՌԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 12·30-ին է, որ նոր ոճրափորձ մը գործուեցաւ Երուսաղէմ: Արեւմտեան գօտիին ճիշդ սրտին վրայ է, որ 20-ամեայ պաղեստինցի ուսանողուհի մը անձնասպանական արարք մը գործեց, որուն հետեւանքով իրմէ զատ մեռաւ ութսունամեայ անցորդ մը: Կան նաեւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ, որոնցմէ ոմանք ծանր վիճակի մէջ են: Առաջին անգամն է որ կին մը կը գործէ անձնասպանական արարք մը: Արաֆաթ դատապարտեց նոր ոճրափորձը, բայց, Իսրայէլ կրկին իրեն կը վերագրէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Իսրայէլեան «Մաարիւ» թերթին համաձայն, ամերիկացի բանագնացը՝ Անթոնի Զինի ըսած կ'ըլլայ, Ուաշինկթընի մէջ ճաշի մը ընթացքին շաբաթավերջին որ Արաֆաթ «բոլոր մաֆիոզական պետերուն պետն է»: Եաֆայի փողոցը գործուած այս ոճրափորձը խորապէս ցնցած է բնակչութիւնը, որ այլեւս սարսափի մթնոլորտի մը մէջ կ'ապրի:

. Գազա եւ Ռամալլա զանազան ցոյցեր տեղի ունեցած են ի նպաստ Արաֆաթի, բայց, Պուշ եւ ամերիկացի քաղաքական դէմքերը աւելի քան երբեք Շարոնի կողքին են:

. Ցահալի (Իսրայէլի բանակ) պատկանող 52 պահեստի սպաներ եւ զինուորներ դիմումնագրով մը յայտարարած են որ կը մերժեն մասնակցիլ «Պաղեստինցիներու ճնշումին եւ գրաւման» շարունակելով հանդերձ ծառայել բանակին մէջ: Շուրջ 1000 խաղաղասէր Իսրայէլացիներ ալ ամբաստանած են Շարոնը որ երկիրը աղէտի կ'առաջնորդէ:

. Ֆրանսայի մէջ, 35 բժշկութեան փրոֆեսէօրներ կոչ մը ստորագրած են, ուր կը դատապարտեն ինչ որ Իսրայէլ կը կատարէ գրաւեալ հողամասերու մէջ, թուելով պարագաներ, ինչպէս յղի կին մը որ 4 ժամ ձերբակալուած է եւ երախան մեռած եւ նման բազմաթիւ պարագաներ: Փրոֆեսէօրները կը դատապարտեն Իսրայէլացիներուն անընդունելի վերաբերումը տեղական խնամքներու մարզին մէջ եւ կոչ կ'ընեն Ֆրանսայի կառավարութեան որ ամրապնդէ իր զօրակցութիւնը պաղեստինցի ժողովուրդին եւ վիրաւորներ թէ հիւանդներ ընդունի Ֆրանսա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆ անկախապաշտ պատասխանատու մը՝ Ահմետ Զաքայեւ Փարիզ եկած է եւ ընդունուած Արտաքին նախարարութեան, որ յիշեցուցած է իրեն «քաղաքական լուծումի մը անհրաժեշտութիւնը չէչէն հակամարտութեան, ռուսական հողամասին ամբողջականութեան յարգանքով»: Չէչէնիոյ վրայ, իր թռիչքին ընթացքին, Յունուար 27-ին ռուսական թռուան մը պայթած է, 14 հոգի մեռած են, որոնց մէջ Ռուսաստանի Ներքին փոխ-նախարարը՝ զօրավար Մ. Ռուդչենկօ եւ զօրավար Ն. Գորիդով, Ներքին նախարարութեան ուժերու սպայակոյտի հրամանատարին կցորդը: Արարքին տէր եղած են չէչէն ապստամբները:

ՔՐՏԵՐԷՆԻ ուսուցումը արգիլուած կը մնայ Թուրքիոյ մէջ: Յունուար 25-ին, Թրքական հեռատեսիլէն տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Պ. Էճէվիթ յայտարարած է թէ վճռապէս կ'ընդդիմանայ քրտերէնի դասաւանդման: Աւելցուցած է որ «այն խաղերը որոնք կ'օգտագործեն երիտասարդները եւ կու գան Եւրոպայի կարգ մը երկիրներէ, կը ձգտին Թուրքիան պառակտելու»:

ՊՈԼԻՍ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՆԻՒԹՈՎ ՅԱՅՏԱԳՐԵՐ ԸՆԴՎԶՈՒՄ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԵՆ

«Մարմարա» (Յունուար 26) կ'արձագանգէ թրքական հեռատեսիլի երկու կայաններու (Թի-Կի-Րի-Թի եւ Պի-Րի-Թի) նախորդ գիշերուան լուրերու յայտագրերուն որոնք փոքրամասնութիւններու մասին շատ ժխտական հաղորդումներով ընդվզում պատճառած են մեծ թիւով Հայերու: Այդ յայտագրերուն հրաւիրեալները, օրինակ, Թուրքիոյ բոլոր փոքրամասնութիւնները ներառեալ Հրեաները, ահաբեկչական կազմակերպութիւններու հետ նոյն նժարին մէջ դրած են, ըսելով որ փոքրամասնութիւններու հարցը պետական ապահովութիւնը մօտէն հետաքրքրող հարց է եւ միշտ յատուկ ուշադրութեան ու հակակշռի կը կարօտի:

Վաքըֆներու նոր օրինագծին առընչուած այդ հաղորդումներուն ըսուած է թէ փոքրամասնութիւնները հոսկէ-հոնկէ կալուածներ գնելով մութ նպատակներ կը հետապնդեն թէ փոքրամասնութիւններու վաքըֆները պէտք չէ զօրանան ու ընդլայնին: Պնդումներ ալ եղած են որ 1936-ի յայտարարագիրներէն ետք ստացուած կալուածները ապօրինի են եւ անոնց մասին ներկայի իրենց պահանջներով փոքրամասնութիւնները ապօրինի բանի մը մասին դիմում կը կատարեն:

Նոյն երեկոյեան Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մասին ալ յայտագիր մը հեռասփռուած է, շատ անպատեհ կէտերով:

Մեծ թիւով Հայեր յուսախաբութեան, ընդվզումի զգացումներով հեռաձայնած են պատրիարքարան ուրկէ Մեսրոպ պատրիարք յորդորած է պաղարիւն ըլլալ: Համայնքի վարիչներուն ալ յանձնարարուած է լուռ մնալ, անտեղի յայտարարութիւններ չընել մամուլին: Ինք իր փաստաբաններուն եւ խորհրդականներուն հետ խորհրդակցելէ ետք եթէ հարկաւոր նկատէ դիմում պիտի ընէ պատկան իշխանութիւններու:

ԶՕՐԱՎԱՐ ՕՍԱՐԷՍ 7500 Եւրօ (շուրջ 50 հազար ֆրանք) տուգանքի դատապարտուեցաւ Փարիզի պատժական դատարանին կողմէ իր հրատարակած հատորին համար, ուր կ'արդարացնէր Ալժերիոյ մէջ ֆրանսական բանակին կիրարկած չարչարանքները: Հրատարակիչները կրկնապատիկ տուգանքի դատապարտուեցան: Երկուքն ալ վերաքննութեան դիմեցին:

ՏԻՏԻԷ ՇԻՒԼԷՐԻ տղայէն ետք աղջիկն է որ, հրապարակ իջած է ի պաշտպանութիւն հօրը եւ այպանելով եղբայրը իր մատնութեան համար: Ըստ Լօրէն Շիւլէրի եղբայրը՝ Անթուան ուրիշներու ձեռքը խաղալիք է, ի շարս որոնց Մարի Լաֆորէ եւ Քրիսթիան Գոթէն: Այս վերջինը տեսակ մը հոգեբան-ընկերաբան է, որուն դերը բաւական պղտոր է եւ այն տպաւորութիւնը կը ծագի նաեւ որ աղանդի հարց ալ կայ: Գալով Տիտիէ Շիւլէրի, որուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր ելաւ, միշտ փախստական կը մնայ: Շիւլէրի հարցին մէջ, որ նաեւ Էր-Փէ-Էր-ի ապօրինի ֆինանսաւորումն է Օ-Տը-Սէն-ի նահանգին մէջ, դեր խաղացած են նաեւ ազատ-որմնադիրները: Տիտիէ Շիւլէրի օգնած է Ժի-Էլ-Էն-Էֆ-ը, որ Ֆրանսական Ազգային Մեծ Օթեակն է, որուն բարձր պաշտօնատարներէն եղած է Էրիք տը Լասանտէյրա, Մարի Լաֆորէի նախկին ամուսինը եւ որմէ բաժնուած է 1994-էն ի վեր: Հարցը այնքան բարդացած է, որ զեղծարարութեան ծաւալուն հարցի մը կողքին, ընտանեկան թերթօնի բնոյթ առած է: Լօրէն Շիւլէր կ'ուզէ որ հայրը իր խնդիրները կարգադրէ արդարադատութեան հետ: Սէն-Տոմէնկի նախագահը յայտարարած է թէ Շիւլէր Սէն-Տոմէնկ կը գտնուի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ յատուկ սպասարկութիւններու (Էֆ-Էս-Պի, նախկին ՔԱ-Կէ-Պէ) պետը՝ Նիկոլայի Պատրուշեւ յայտարարած է որ փաստաթուղթեր ունի հաստատող որ արտասահման գտնուող գործարար՝ Բորիս Բերեզովսկի դրամական օժանդակութիւն բերած է չէչէն անջատողականներուն: Այդ օգնութիւնը կատարուած է գլխաւորաբար զինեալ ապօրինի միաւորներու ի նպաստ:

Le génocide arménien de 1915 Un an après sa reconnaissance

Alexis Govciyan
Président du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France

«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915».

Ainsi parlait, l'Assemblée Nationale Française, le 18 janvier 2001, en votant une loi, en deuxième lecture. Elle confirmait son premier vote[1] et celui survenu, au Sénat[2], après de longs mois de combats dits de «diplomatie parlementaire».

Cette phrase simple mais ô combien symbolique représente le seul article de cette loi prébiscitée non seulement en France mais dans le monde entier par tous les démocrates et républicains pour lesquels les principes universels, le respect de la mémoire, ainsi que les valeurs d'ouverture et de tolérence ont encore un sens.

Les Français d'origine arménienne et leurs organisations attendaient ce moment depuis fort longtemps. Dès 1965, ils avaient commencé à structurer et à organiser la lutte pour la reconnaissance du génocide arménien perpétré dans l'Empire Ottoman, par le gouvernement Jeune-Turc à partir du 24 avril 1915. Deux tiers de la population arménienne avaient été exterminés sur ordre gouvernemental et personne ne faisait en sorte que la République Turque, héritière de cette période de son Histoire accepte de reconnaître la réalité de ce crime de génocide. La loi ainsi votée a été promulguée par le Président de la République et le Premier Ministre et publiée au Journal Officiel le 29 janvier 2001.

Pourquoi cette reconnaissance ?

Pour tous ceux que nous avons pu croiser ou connaître, à un moment ou à un autre, il était plus que temps de reconnaître le génocide. Mais plus globalement, le citoyen, pas toujours au fait de ces questions, pouvait se poser trois questions essentielles :

- Pourquoi reconnaître un génocide?
- Pourquoi la France devait-elle reconnaître le génocide arménien?
- Pourquoi une loi avait-elle été votée par le Parlement?

En effet, les Français d'origine arménienne que l'on dit modèles de l'intégration républicaine et qui sont en France depuis les années vingt ont déjà beaucoup œuvré pour que le génocide arménien et sa réalité soient bien connus de leurs concitoyens. Des figures emblématiques comme Aznavour ou encore Henri Verneuil, dont nous regrettons beaucoup le récent décès, y ont activement participé.

Toutefois, faut-il reconnaître officiellement une évidence, une réalité historique? En quoi, le fait de la proclamer, de l'écrire, de l'enseigner, de la transmettre peuvent changer les choses? C'est là qu'intervient la singularité, pour ne pas dire la solitude du génocide arménien que la Turquie d'aujourd'hui continue de nier. Les exemples de négation étant nombreux, il fallait réparer cette injustice et proclamer haut et fort que «oui, il y a eu génocide arménien en 1915». C'était la seule façon de demander à la Turquie de se mettre en accord avec son Histoire et d'accepter les principes qui gouvernent les démocraties modernes.

Alors, pourquoi la France?

Il est relativement aisé de répondre à cette question en invoquant naturellement l'amitié franco-arménienne mais aussi et surtout en rappelant la présence et l'implication de la France pendant la Première Guerre Mondiale. Elle était sur place et ses diplomates et missionnaires ont été témoins de tout. L'Angleterre, la Russie et la France ont déclaré dès le 24 mai 1915, un mois après le début des massacres, que ceux-ci revêtaient le caractère de crime contre

(Suite Page 4)

(1) 29 mai 1998.
(2) 7 novembre 2000.

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ՍՏՈՒԵՐԸ ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ֆրանսայի Պաշտպանութեան Նախարար Ա. Ռիշար որ կարգ մը շփումներ ունենալու համար Թուրքիա գացած էր, բաւական կոպիտ վերաբերումի թիրախ եղած է Թուրք իր պաշտօնակիցին կողմէ: Ս. Չաքմաքօղլու նոյնիսկ առանց յարգելու դիւանագիտական պատշաճութիւնները, հրապարակաւ յիշեցուցած է Ֆրանսացի նախարարին թէ Թուրքիա մոռցած չէ Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը:

Ա. Ռիշար որպէս պատասխան ըսած է թէ այդ ճանաչումը Խորհրդարանին որոշումն էր եւ թէ կառավարութիւնը դէմ էր անոր:

Թուրքիա մերժած է ստորագրել զինուորական կազմածներու գործառնութիւնը Ֆրանսայի հետ:

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՋԱՓԷ ՔՐԻՍՏՈՍԻՆ ՈՒ ԵՀՈՎԱՅԻՆ ՏՈՒՌ ԿՇԻՌԸ

Բնական էր որ ամբողջ աշխարհը լեցնելու չափ աղմուկի պատճառ 1700–ամեակը յոբելենական տարիին աւարտով քուն պիտի չմտնէր: Նման յոբելեան, փառաւորումի ու ինքնագոհութեան չեփորները մինչեւ յաջորդ հարիւրամեակ իրենց անկիւնները վերադարձնելէ առաջ, լայնօրէն արժանի էր հաշուեփակի մըն ալ: Հաշուեփակ, ո՛չ անշուշտ անցած 17 դարուն կրօնքին ճամբով եկածին ու գացածին, այլ՝ այն մեծ – մեծ ձեռնարկներուն որոնք կոչուած էին պանծացնելու նման տարեդարձ մը: Այս մէկն ալ սխալ պէտք չէ հասկնալ. այն տրամաբանութեամբ որ մտածուեցաւ, ծրագրուեցաւ այդ նշումը, անոր կապուած յոյսերու լայն շրջանակով, չէր կրնար առաջնորդել դրականներու քով ժխտականներ ալ տեսնելու, խոստովանելու. մանաւանդ, ատիկա որպէս փորձառութիւն իւրացնելու, կամ գոնէ արձանագրելու անկեղծութիւն: Երբ այդ ծրագրին մեծադոյն պատառը («խղող»ին ամէնէն լայն առումով) միլիոնաւոր տոլարներ արժած ցուցադրութիւնն էր ճաշակի, արուեստի մարզին մէջ հազուադէպ անկումի մը, հաշուեփակին մէջ ժխտականի նշում փնտռել, իրապէս աւելորդ բան կ՚ըլլար. մանաւանդ որ այդ անկումին գլխաւոր պատասխանատուն իր ծրագրած, իրագործած տգեղութեան փոխարէն պետական մրցանակ ալ ստացաւ:

Նման մթնոլորտի մէջ տեղի ունեցած հաշուեփակը ըրած է 1700–ամեակի տօնակատարութեան կազմակերպիչ պետական յանձնաժողովի փոխ – նախագահը Խոսրով Յարութիւնեան, Յունուար 21ին: Այս մասին տեղեկատուութիւն մը ունէր յաջորդ օրուան «Ազգ»ը:

Խ. Յարութիւննեան ամփոփելէ առաջ յոբելենական տարուան փայլը, յիշեցուցած է բելառուս գրողի մը Օշական այցին տպաւորութիւնը. այդ գրողը Թարգմանչաց տօնին կատարած այդ այցէն ետք ըսած է թէ ժողովուրդ մը որ կթագաւորի արձաններու փոխարէն ճարտարապետներու արձաններ կը կանգնեցնէ, այբուբենը սուրբ կը նկատէ եւ յուշարձանի կը վերածէ, իր ստեղծած արժէքներով չի կրնար այդ փոքրիկ լեռնաշղթայով սահմանափակուիլ: Անշուշտ, շատերու համար դժուար չէ նման արտայայտութեան մէջ սովետական օրերու պոռոտ կաղապարներուն հետքը նշմարել ու անցնիլ ատով Խ. Յարութիւնեանի ունեցած գոհունակութեան վրայէն. սակայն, իրականութեան մէջ պէտք է փաստ տալ որ բելառուս գրողը կամ չէ նշմարած այդ օրերուն տակաւին անաւարտ 1700-ամեակի տգեղութեան «չքեղ խորան»ը, կամ սովետական դաստիարակութեամբ, մնացած է արձաններու շրջանակին մէջ. նաեւ անդիտութեամբ, կամ քաղաքավարութեամբ կրցած է իր անդրադարձէն դուրս ձգել «սուրբ» համարուած այդ նոյն այբուբենին բաժին հանուած ամօթը: Բաներ որոնց համար խակապէս նեղ է այդ փոքրիկ լեռնաշղթան որուն մէջ այնքա՜ն գեղեցկութիւններ ու հպարտութիւն կան կեդրոնացած:

Զարմանալի՞ է որ նման անդրադարձներ լուսանցքի վրայ իսկ տեղ չեն ունեցած 1700–ամեակի նման խակապէս անդրտանելի աւիթի մը: Ոչ, հաւանօրէն, երբ «Ազգ»ի տեղեկատուութեան մէջ կը կարդանք որ Խ. Յորութիւնեան այդ աւիթին մէջ կը տեսնէ «մեր մշակութային ողջ ժառանգութեան աշխարհին ծանօթացում»ի, նաեւ միջազգային մամուլի բազմաթիւ արձագանգներով «միջազգային ասպարէզին մէջ ճանաչելի դառնալու», «մեր պատմական անցեալը վերաիմաստաւորելու» պարագաները: Անոնց կարեւորութենէն բաժին մըն ալ կը հանուի սփիւռքահայութեան որուն վարկանիշը պէտք է բարձրացած ըլլայ գտնուած երկիրներուն մէջ...:

Թուելէ ետք նշումներու յայտագրին պարունակութիւնը, – համերգ, ցուցահանդէս, գիտաժողով, հրատարակութիւններ, եւ այլն–, Խ. Յարութիւնեան յիշած է գեղարուեստական խորհուրդին մաս կազմած մշակութային ծանօթ գործիչներն ալ. Սէն Արեւշատեան, Հենրիկ Յովհաննիսեան, Ռոպէր Ամիրխանեան, Շահէն Խաչատրեան, Արմէն Մազմանեան, Հրանտ Մաթեւոսեան, Խորէն Աբրահամեան, Դաւիթ Մուրատեան եւ ուրիշներ. յիշուած են օտարազգիներն ալ, ինչպէս՝ Ռիքարտօ Մութի, Վահէ Կոտէլ, Ժ. – Փ. Մահէ, Կիմ Բակշի, Ալ. Բոժկօ, Ահմատ Նուրիզատէ որոնք եւս Հայաստանի պետական պարգեւներու արժանացած են: Ժամանակի կորուստ է այս ցանկերուն մէջ Սփիւռքի Հայու մը անունն ալ փնտռել, որովհետեւ չկայ: Մինչդեռ, օրինակ՝ Լոնտոնի այնքան տպաւորիչ «Տապանի գանձեր» ցուցահանդէսը կրնա՞ր իրականացուիլ առանց Սփիւռքէն նախաձեռնողներու մտքին ու գրպանին: Եւ ըսել որ եղած նշումը Լոնտոնէն զատ, կ՚առընչուի Հռոմի, Ռավէննայի, Նիւ – Եորքի, Փարիզի, Վիէննայի, Միւնիխի:

Յիշուած են, անշուշտ, նախագահին ու կաթողիկոսին այցերը որոնք «տօնակատարութիւնների միջազգային հնչեղութիւնն» ապահովեր են. ապա, նաեւ՝ 2001 Յունիս 17 թուականը Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումի օր ընդունելու ԻՒՆԷՍՔՕ–յի որոշումը որ ամբողջ աշխարհէն լաւագոյնս պահպանուած գաղտնիքին պէս բան մը եղաւ, միջազգային շշուկ մը իսկ չհանելով:

Ինչ կը վերաբերի հաշուեփակին դրամական կողմին, միջոցառումներու ընդհանուր ծախքը կազմեր է 1 միլիառ դրամ (մօտ 2 միլիոն տոլար): Դրական կողմերէն մէկն է ան որ յոբելեանը աւելի քան 4000 հոգի աշխատանք ապահոված է, հոգ չէ թէ ժամանակաւոր: Ուրիշ դրական մըն է այդ աւիթ եղած նորոգութեան գործը, ինչպէս՝ Կ. Դեմիրճեան կեդրոնին, Գառնիի տեղերքի թանգարանին, գրականութեան հիմնարկին մէջ:

Թերթը նոյն թիւին մէջ այս հաշուեփակին ղուռ - դրացի ըրած է դատավարութեան մը թղթակցութիւնը, որուն հեղինակն է Անոյշ Դոլլաթեան: Դժուար երեւակայելի ու անցանկալի այդ «համակեցութիւնը»՝ հաշուեփակին ու թղթակցութեան, մէկ մինակը կրնայ հատորի մը չափ բան ըսել Հայաստանի ներկային հակասութիւններուն մասին: Պատկեր, ուր հպատութիւնն ու գոհունակութիւնը, նուաստացումն ու մեղադրելին առնուած են նոյն շրջանակին մէջ որ կը կոչուի հայաստանեան այժմէականութիւն:

Այդ դատավարութիւնը կը պատկանի «Եհովայի վկաներ»ու երէց Լ. Մարգարեանին: Վերաքննիչ դատարանին առջեւ կը տեսնուի անոր դատը. սրահը լեփլեցուն է: «Իւրաքանչիւր Երկուշաբթի տասնեակներով աղանդաւորներ են խռնւում դատարանի դահլիճում, նախասրահում, բակում» կը գրէ լրագրողուհին: Սրահին մէջ ոտքի խռնուածներէն ետք չգտնողները լեցուցած են նախասրահը որոնք մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին դատին ընթացքին, երբեմն մինչեւ իսկ իրենց քով աղմկողները սաստելով:

Լ. Մարգարեան կ՚ամբաստանուի անչափահասներուն այդ աղանդին գաղափարները քարոզելով ու մինչեւ հինգ տարուան բանտարկութեան կրնայ դատապարտուիլ:

ՓՈՔԵՐԻ ԽԱՂ ԵՒ ՎԵՐՋԷՆ

Վեց ամիսէ ի վեր շատ մելան հոսեցաւ Հայ եւ Թուրք Հաշտութեան Յանձնաժողովին մասին. – անոր ստեղծումի պարագաներուն, երկու կողմերու անդամներուն ներկայացուցչականութեան, հետապնդումներուն, ինչպէս նաեւ Յանձնաժողովին կնքահայր Ուաշինկթընի մասին, որ զինք կը հովանաւորէր, կ՚առաջնորդէր, կը խնամէր եւ գուրգուրանքով կը հոգար անդամներուն բարեկեցութիւնը՝ Եւրոպայէն մինչեւ Միացեալ – Նահանգներու ոստանները: Կնքահայրին քայլերուն ստուերին մը վարէն կը հետեւէինք, քիչ մը ակամայ, քիչ մը վերապահութեամբ, չնչին յոյսով մը նաեւ, Յանձնաժողովին անդամներուն ազգային պատասխանատուները, Երեւանն ու Անգարան, միշտ պատրաստ՝ ինքզինքնին հեռացնելու հաւանական դառն բաժակէն որ կրնար հրամցուիլ մէկ կամ միւս կողմին համար, երեւութապէս երկուքին ալ միանմաբար, թէեւ ոչ նոյն չափով եւ հետեւանքներով: Բուն խոցուողը կրնար ըլլալ տկարը, զոր կռահել դժուար չէ:

Այս տուն – տուն խաղին - որ կը յիշեցնէր նաեւ չափահաս մանուկներու աչքխփուքը – վերջին մասը համանման էր փոքերի բախտորոշ խաղին երբ երկու կողմերը կը դնեն իրենց բոլոր դրամադլուխը, – ամբողջը ամբողջին դէմ: Մեծադումար հարստութիւն՝ կամ զահավէժ սնանկութիւն: Այդ վտանգաւոր շարժումը կոչուեցաւ Ապրիլեան Եղեռնին իրաւականութիւնը, ըստ ՄԱԿ–ի Ցեղասպանութեան Կանոնադրութեան, վստահիլ ամերիկահաստատ Յանձնաժողովի մը. – Կարելի՞ էր Եղեռնը նկատել ցեղասպանութիւն մը, որ օրէնքով ի զօրու է այսօր: Այո՞ թէ Ոչ: «Ո՛չ»ի պարագային այլեւս ի՛նչ հայկական դատ կամ Սեւ Ապրիլ, այլեւս ի՛նչ մէկ ու կէս միլիոն ջարդ եւ պատմական հողի կորուստ: Անշուշտ կարելի է միշտ ըսել թէ որոշումը միայն խորհրդանշանական բնոյթ ունի, «խորհրդապահական» է, եւ թէ ոչ մէկ ժողովուրդ պարտադրաբար գլուխ պիտի ծռէ անոր առջեւ: Դեռ կարելի է շարել հազար ու մէկ այլ բացատրութիւններ որոնք աւելի կը նմանին մեղմացուցիչ դէպք յանցանացին: Այսուհանդերձ, մարդ կը սարսռայ երբ ցեղասպանութեան մասին կարծիք - վճիռ մը կը յանձնուի Յանձնաժողովի մը: Պէտք չկայ նոյնիսկ ակնարկութիւն ընել անոր շատ խնդրական կազմին մասին:

Ու հիմա դուշակութեան խաղ մը մեր կողմէ: Սեպենք թէ Ուաշինկթըն ապահովութիւն տուաւ հայ չորս ժողովականներուն որ համաձայն գտնուին մասնակցելու փոքերի այդ խաղին, վստահեցնելով անոր հայանպաստ ելքին, որ եթէ ոչ իրողապէս՝ այլ գոնէ բարոյապէս Անգարան պիտի նկատէր հաշուետու Եղեռնին: Ու մեր չորս հրացանակիրները հոգւով – մարմնով նետուեցան այդ դրաւին մէջ, բացարձակապէս ապահով՝ որ պատմութեան մէջ գոնէ անգամ մը մեծ պետութիւն մը պիտի չփախէր չարչարակոծ հայ ժողովուրդը: Անգարան, իր կողմէ, վստահելով Ուաշինկթընի հետ իր բացառիկ, անքակտելի բարեկամական - դաշնակցային կապերուն, նոյն վստահութեամբ մասնակցեցաւ դրաւին: Ու հիմա դարձեալ ենթադրենք թէ Թուրքերը ցեղասպանութեան հարցը քննարկող մարմնին մէջ իրենց ունեցած լրաքաղ միջոցներով տեղեակ եղան հովերուն ուղղութեան, եւ խուճապային յայտարարութեամբ մը ետ քաշուեցան բանակցութիւններէն, ուրանալով իրենց խաղը եւ խաղին պայմանները: Ու պահ մը դարձեալ ենթադրեցէք թէ այս բոլորը բանդագուշանք չէ այլ իրողութիւն: Ի տես «Թրքական այս անփառունակ դասալքութեան», Հայերուն կը մնար բոլոր տանիքներէն գոռալ իրենց խելամիտ յաղթանա՜կը, ու զայն հպարտօրէն շարել պատմական միւս բոլոր նմանօրինակ բարոյական յաղթանակներու շարքին: Ինչ որ մերիններէն ոմանք դիւցազնօրէն ըրին զովացնելով իրենց խանձուած հոգիները:

Պատկերեցէք կացութիւնը, եթէ Հայերն է որ գտնուած ըլլային Թուրքերուն դիրքին մէջ:

Ապրիլ ամիսը կը մօտենայ: Կը մօտենայ նաեւ Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ժապաւէնին միջազգային սփռումը: Թրքական հակազդեցութիւնը իր բոլոր պետական դրամագլուխով եւ միջոցներով պիտի սաստկանայ յետագայ օրերուն, արգելք հանդիսանալու համար ժապաւէնին երեւումին աշխարհի պաստառներուն վրայ: Ահիկա պէտք է ծառայէ Հայերը աւելի եւս հրահրելու եւ տագրելու իրենց իրաւունքներուն պաշտպանութեան աշխատանքին մէջ: Եւ այս տարի, աւելի քան երբեք, անհրաժեշտ կը դառնայ որ Հայութիւնը աւելի միակամ եւ զօրեղ հնչեցնէ ցեղասպանութեան միջազգային եւ Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին անհրաժեշտութիւնը, մոռացութեան տալով փոքերի ծանծաղամիտ խաղերը իրենց դեւ-րակատարներով:

Իր մտքին մէջ ունենալով նաեւ, Նահատակներու Կտակին հետ, Փօլ Վէրլէնի մէկ բանաստեղծութիւնը, որուն առաջին չորս տողերուն ազատ թարգմանութիւնը ստորեւ:

> Մեռելները որ կը խոցեն իրենց
> գերեզմանին մէջ
> Միշտ կը լուծեն իրենց վրէժը:
> Անոնք ունին իրենց ձեւը, եւ գթացէք
> անոր որ կ՚իյնայ
> Ներքեւն իրենց մեծ զարկերուն խուլ:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

Ա. Դոլլաթեան անոր դատավարութիւնը առիթ կը նկատէ ճշգրիտ կերպով ճանչնալու «Եհովայի վկաներ»ու կառոյցն ու գործունէութիւնը. աղանդ, որ ինչպէս կ՚ըսէ, արդէն արմատացած է Հայաստանի մէջ: Ան իրաւացի է զայն «հակապետական» կոչելով, քանի որ անով կը մերժուին զինուորական ծառայութիւնը, արեան ներարկումը, եկեղեցական ծէսերը, հայրենասիրութիւնը, նաեւ ընտանիքի գաղափարը երբ այդ ընտանիքը կ՚ընդդիմանայ աղանդին:

Ամբաստանեալը խուսափուկ պատասխաններ տուած է մեղադրական հարցումներուն: Հետաքրքրական է կարդալ որ Յունուար 21–ի այդ նիստին ներկայ գտնուած է Հայ Առաքելական Եկեղեցիին հետեւորդ հաւատացեալներու զանգուած մըն ալ: Մինչդեռ, նախորդ նիստին լսարանը կազմուած է միայն եհովայականներէ որոնք ամէն առիթ օգտագործած են իրենց երէցը ծափերով քաջալերելու եւ ատով դատարանին մէջ անոր նպաստաւոր մթնոլորտ ստեղծելու համար:

Ի՞նչ կ՚ըլլայ Լ. Մարգարեանի տրուելիք վճիռը, ի՞նչ ազդեցութիւն կ՚ունենայ ան իրեն ու իր հաւատարիմ հետեւորդներուն համար. հարցականներ որոնք ինքնաբերաբար միտք կու գան, դատելու եւ պատժելու երբեմն շատ ինքնատիպ ձեւերուն տէր հայաստանեան իրականութեան մէջ: Սակայն, բուն ծանրութեան կեդրոնը կազմողը «1700–ամեակ - Եհովայի վկաներ» հակոտնեայ թեւերով կշիռն է. մանաւանդ, առաջինին պատճառած գոհունակութեան առանձնութեամբ ու երկրորդին վայելած զանգուածային նեցուկով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՑԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ռուսաստանի մէջ օրէ օր աւելի կը շեշտուի մաֆիական դէմքերու տեղական ընտրութիւններուն թեկնածու դառնալու երեւոյթը. ատով հետապնդուած գլխաւոր նպատակը իրենց տնտեսական գործունէութիւնը ապահով շրջանակի մէջ զետեղելն է: Երբ մարդ քաղաքական դիրքի տէր է, աւելի կը դժուարանայ, բնականաբար, ապօրինի գործառնութիւններու, չարաշահումներու պատճառով հետապնդումը: Մանաւանդ Ռուսաստանի նման անցքի շրջանի մէջ գտնուող երկրի մը համար:

«Նեզաւիսիմայա» թերթը այս երեւոյթին հետեւած է Նովոսիպիրսկի մէջ, թէեւ յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ ամենայն հանգստութեամբ նոյն նիւթը կարելի է օրակարգի բերել Մոսկուայի, Ս. Պետերսբուրգի, Ուրալեան շրջանին, կամ Սիպերիոյ մէջ: Ըսուածը այն է որ ոճրային եւ իշխանութեան կապը ընթացիկ բանի մը կը վերածուի եւ անոր շնորհիւ կ'օրինականացուին վերջին տարիներուն կուտակուած հարստութիւնները, ինչ որ ալ եղած ըլլայ անոնց աղբիւրը: Սակայն, անիկա աւազակ մը տարբեր բանի չի վերածեր ու ոճրային աշխարհէն իշխանութեան հասածները օրէնքն ալ, խորհրդարանն ալ, սահմանադրութիւնն ու ամբողջ երկիրն ալ կը ջանան իրենց շահերուն ծառայեցնել:

Նովոսիպիրսկի շրջանը որ շրջանային մայրաքաղաքի դերին կը ձգտի, ոճրային կեդրոն մըն է նաեւ ու այդ շրջանակները սերտ կապ կը պահպանեն իշխանութեան հետ: 1997-ին, երբ շրջանային ժողովին ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենային, անոնք զգացին թէ իշխանութիւնն ալ անհրաժեշտ է եւ իրենց թեկնածուները ներկայացուցին:

Անոնց առաջինը Օ. Սմեթանինն էր, տնօրէնը հանրային աշխատանքներու գործիքներու գործատան մը: Իր կասկածելի անցեալը ու լրահաւաք սպասարկութիւնները կռիւանքի հետքեր գտած էին, արգելք եղաւ անոր երեսփոխան ընտրուելուն: Բայց ան չյուսահատեցաւ. բարեսիրական լայն գործունէութեան ձեռնարկեց, ինչ որ մոռցուց ձախողութիւնը:

Նոյն շրջանին, 1997-ին, Իշխան Իգոր մկրտուած ուրիշ թեկնածու մը՝ Ի. Շուլիակով երեւան ելաւ. ան Սիպերիոյ Խաղերու առեւտուրի ընկերակցութեան նախագահն էր եւ հիմնադիրը Նովոսիպիրսկի խաղերու ճարտարարուեստին: Ընտրական իր ծրագիրով կը խոստանար պայքարիլ ոճային ոլորտին դէմ: Սակայն, անոր ալ անցեալին մասին տուեալներ չուշացան տեղ գտնելու տեղական մամուլին մէջ: Ան 1983-ին մասնակցած էր խմբային բռնաբարումի արարքի մը, բայց փաստի չգոյութեան պատճառով թղթածրարը փակուած էր: 1998 Յունիսին Ալթայի մէջ սպաննուեցաւ, ու սպանութիւնը նկատուեցաւ խաղի առեւտուրը հակակշռելու մրցակցութեան հետեւանք:

1997-ի տեղական ընտրութեան, յանցաւոր անցեալի տէր 14 թեկնածուներ ներկայացան: Սակայն, ոչ մէկ պաշտօնատար նիւթ ըրաւ այդ պարագան: Ու յանցաւոր շրջանակներու իշխանութեան հասնելու ջանքերը լռութեան մատնուեցան, ղեկավարներու անտարբերութեան, կամ համաձայնութեան պատճառով:

Նովորոսիսկի Դումային 2001-ի ընտրութեան թեկնածու ներկայացան մաֆիական Ա. Սթարիխ եւ երկրորդ անգամ ըլլալով՝ Օ. Սմեթանին: Այս վերջինը արդէն առաջին ձախողութենէն ի վեր բարեգործի համբաւ մը շինած էր իրեն. յաւելեալ՝ մասնագէտ օգնականներ ունէր: Իր կողմնակիցները կը պնդէին թէ չարագործ շրջանակներու հետ ամէն կապ խզած է: Կը յիշէին անոր նախագահած Սլաւական հիմնարկին միջոցներով կառուցուած եկեղեցին: Ու այդ անգամուն Սմեթանին երեսփոխան ընտրուեցաւ: Սթարիխ ձախողեցաւ:

Տեղական իշխանութիւնները ոչ մէկ մեկնաբանութիւն կու տան ոճրապարտ տիպարներու տեղական ժողով մուտք գործելու ձգտումին: Մինչ մամուլին մէջ տեղ գտաւ բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը արտայայտութիւնը թէ իշխանութիւնները աւելի դիւրին լեզու կը գտնեն աւազակներու հետ, քան համայնավարներու: Իրաւ ալ Նովոսիպիրսկի համայնավար թեկնածուները չընտրուեցան, իսկ յանցաւոր անցեալի տէրերու թիւը մեծցաւ:

Այդ վերջին ընտրութեան ալ 70 անունով սեւ ցանկ մը շրջանառութեան դրուեցաւ: Սակայն, այս անգամ ան շնորհիւ ոստիկաններու սենտիքային, հրապարակուեցաւ: Այսուհանդերձ, շատ բան չփոխուեցաւ ու իրաւացի կը թուի պնդումը թէ իշխանութիւնները աւելի դիւրաւ լեզու կը գտնեն ոճրապարտներու հետ, քան՝ համայնավարներու: Ու ատկէ մեկնելով դժուար չէ ըսել որ իշխանութիւնը պիտի շարունակէ իր կասկածելի մերձեցումը չարագործներու: Ատոր արդիւնքն ալ այն կ'ըլլայ որ իշխանութեան հեղինակութիւնը կը տկարանայ չարագործ շրջանակներու դէմ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԷՐԵԲՈՒՆԻԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԷՆ

Էրեբունի ամրոցին պեղումներէն հին պարիսպի հատուած մը յայտնաբերուած է: Հնագէտները անոր վրայ նշմարած են Աքեմէնեան եւ Ուրարտական շրջանի շերտեր: Պեղումները ներկայիս դադրած են, գարնան կը շարունակուին: Նախատեսուած է վերականգնել միջնաբերդին պալատին հատուածը, Խալդի տաճարին մէկ մասը եւ ներկայիս քանդուած կամ փլելու վտանգին ենթակայ պատերը:

Publications reçues

REMARKS ON A PROPOSED CONSTITUTION FOR THE ARMENIEN CHURCH

By HAGOP NERSOYAN

Jerusalem 2001

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(24/30 janvier)

EDOUARD BOZUKLUOGLU

Le «Lofteur» préféré des Turcs quoique d'origine arménienne

Շաբաթաթերթը համառօտ արձագանգ մը կու տայ թրքական «Աքթիւէլ» շաբաթաթերթին, որ անդրադարձած է Էտուար Պօզուքլուօղլուի: Ան յաղթողը եղած է Լոֆթ Սթորիի տեղական տարբերակի մը որուն խորագիրն է «Մէկը կայ որ մեզ կը դիտէ»: Սիրուած է Թուրքերէն, կը գրէ թերթը որ լուրը կուտայ «Վաղուան անձնաւորութիւնները» խորագրին տակ, հակառակ անոր որ ծագումով Հայ է, ինչ որ բնական չէ երկրի մը մէջ, ուր ինչ որ հայկական է շատ զգայուն կը մնայ: Բայց, կը բացատրէ «Աքթիւէլ», այն երեւոյթը «որ երիտասարդ Հայ մը, որ տեւականօրէն բացայայտ կերպով վիզէն կախուած իր խաչը ցոյց կուտար, իր վրայ համախմբէ միլիոնաւոր հեռադիտողներու քուէները, նոյնիսկ Անատոլուի ամէնէն պահպանողական շրջաններուն մէջ, կը հաստատէ որ Թուրք երիտասարդութիւնը սկսած է թօթափել ազգային պատմական մղձաւանջներու բեռը»:

Էտուար արտադաղթի զաւակ է, ծնած Գերմանիա, ուր հայրը, Հայ արհեստաւոր մը եւ մայրը Թուրք սպասուհի մը իրարու հանդիպած են 70-ական թուականներուն: Շատ երիտասարդ վերադարձած է Թուրքիա, ապրած է Իզմիր, ապա Պոլիս, նախքան ԱՄՆ անցնիլը, ուր մարքեթինկ ուսած է: Թուրքիա վերադառնալով, զինուորական ծառայութիւնը ըրած է երկրին հարաւ-արեւելեան շատ վտանգաւոր շրջանը, ՓՔՔ-ի մղած պատերազմին պատճառով: Հեռատեսիլի լրագրողի մը բարեկամ, Էտի որոշած է մասնակցիլ Թրքական Լոֆթ Սթորիին, ուր դիտողներու նախասիրած թեկնածուն եղած է տասնեւմէկ շաբաթներու երկայնքին: Այս յանկարծակի ժողովրդականութիւնը թոյլ կու տայ իրեն հեռատեսիլի խոստմնալից ապագայ մը նախատեսել:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Երեք մարդիկը հասան Մեծ փողոց, ուր պահ մը խորհրդակցեցան իրարու հետ, յետոյ մին մտաւ դէպի Էսաեան վարժարան տանող փողոցը, երկրորդը դարձաւ դէպի Թաքսիմ, իսկ երրորդը հակառակ ուղղութիւնը բռնեց:

«Վայ շունշանորդի, — ըսաւ ինքնիրեն երիտասարդը, — հիմակ որո՞ւն ետեւէն երթալու է, չեմ կրնար միեւնոյն ատեն երեքն ալ հետապնդել, պէտք է, որ ընտրութիւն մը ընեմ, ո՞րն է ամէնէն կարեւորը այս երեքէն»:

Վարանումը երկար չտեւեց:

«Ամէնէն տարէցին ետեւէն պիտի երթամ» — վճռեց:

Ու դարձաւ դէպի աջ եւ հետեւեցաւ Էմին էֆէնտիին:

Քայլերը փութացուց՝ մօտէն դիտելու համար զինքը:

Որովհետեւ իրարու անծանօթ էին՝ այդ մերձեցումէն վախ մը չունէր:

Էմին էֆէնտի գլուխը կախած կ'երթար՝ խոր մտածումի մէջ թաղուած մէկու մը երեւոյթով:

Տրդատ ալ աւելի մօտեցաւ իրեն, դէմքը մօտէն զննեց, որպէսզի մտքին մէջ տպաւորուի:

«Զար ու խորամանկ մարդու մը դէմքը ունի, — ըսաւ ինքնիրեն, — այս տեսակ մարդերէ ամէն գէշութիւն կարելի է սպասել»:

Էմին էֆէնտի Տէօրթ եօլ աղզը հասնելով՝ դէպի ձախ դարձաւ եւ սկսաւ զառիվայրէն իջնել:

Երիտասարդը հետեւեցաւ իրեն:

«Արդեօք մինչեւ Ղալաթիա պիտի երթա՞նք» — խորհեցաւ:

Բայց մարդը յանկարծ տան մը դրան առջեւ կեցաւ, գրպանէն բանալի մը հանեց, դուռը բացաւ եւ ներս մտաւ:

«Իր որջը հասկցայ, - ըսաւ երիտասարդը, - հիմա երթանք մեր ընկերը գտնենք եւ տեսնենք, թէ ի՛նչ կրնանք ընել այս դժոխային ծրագիրը վիժեցնելու համար»:

Ժամացոյցը նայեցաւ. կէս գիշերը արդէն անցած էր:

«Տղան հիմա քնացած ըլլալու է, - խորհեցաւ, - բայց վնաս չունի, զինքը կ'արթնցնեմ, խնդիրը շատ կարեւոր է, քնանալու ատենը չէ»:

Քայլերը արագեց եւ տասը վայրկեան ետքը հասաւ այն տունը, ուր իր ընկերը՝ Վահէ, կը բնակէր:

Տրդատ նշմարեց, որ վերի սենեակը լուսաւորուած էր:

«Տնեցիները բարեբախտաբար դեռ չեն պառկած, - ըսաւ ինքնին, - թերեւս Վահէն ալ իրենց հետ նստած է»:

Դուռը զարկաւ: Մանկամարդ յոյն աղջիկ մը եկաւ բանալու: Ինք բնակած ըլլալով այդ տունը, ծանօթ էր տնեցիներուն եւ սիրալիր կերպով ընդունուեցաւ աղջկան կողմէ:

- Օ՛, դո՞ւք էք, միսի՛ւ Տրդատ, բարով եկաք, - գոչեց մանկամարդուհին՝ երիտասարդը նշմարելով, - ո՞ւր մնացիք այսքան ատենէ ի վեր, բնաւ չէք երեւար:

- Քիչ մը հեռուն կը բնակիմ եւ տունէն դուրս շատ չեմ ելլեր, գիտէք ա՛, ժամանակները շատ վտանգաւոր են, զինուորական խնդիրը մեզ կը ստիպէ զգոյշ ըլլալ:

- Իրաւունք ունիք, մեր տունն ալ երեք երիտասարդներ ունինք, միսիւ Վահէէն զատ, որոնք բնաւ դուրս չեն ելլեր ամիսներէ ի վեր:

- Միսիւ Վահէն հո՞ս է:

- Անշուշտ հոս է. ո՞ւր կ'ուզէք, որ ըլլայ:

- Պառկա՞ծ է:

- Կէս ժամ առաջ մեզի հետ էր, սենեակը ելաւ, բայց չեմ գիտեր, թէ տակաւին արթո՞ւն է: Եթէ կ'ուզէք՝ երթամ նայիմ:

- Պէտք չի կայ, ես կ'երթամ, եւ եթէ քնացած է, զինքը կ'արթնցնեմ, որովհետեւ անպատճառ պէտք է, որ զինքը տեսնեմ:

- Արդեօք ծանրակշիռ բա՞ն մը կայ, - հարցուց աղջիկը մտահոգ դէմքով մը:

- Ո՛չ, բան մը չի կայ, - պատասխանեց երիտասարդը, - պարզապէս անձնական գործ մը:

- Հրամմեցէ՛ք ուրեմն:

Տրդատ ուղղուեցաւ երրորդ յարկը, ուր կը գտնուէր իր ընկերոջ սենեակը:

Դուռը զարկաւ:

- Ո՞վ է այն, - ձայնեց ներսէն Վահէ:

- Ես եմ, Տրդատը, բա՛ց դուռը:

Վահէ իր ընկերոջ անունը լսելով՝ իսկոյն դուրս նետուեցաւ անկողնէն, մոմը վառեց եւ ելաւ դուռը բանալու:

- Պառկա՞ծ էիր, - հարցուց Տրդատ:

- Նոր անկողին մտայ, բայց տակաւին չէի քնացած, այս ատեն՝ այս այցելութիւնը, խե՞ր է, զիս մէկէն ի մէկ դող հանեցիր, արդեօք վտա՞նգ մը կը սպառնայ մեզի:

- Վտանգը միշտ կախուած է մեր գլխուն վրայ, տակաւին չվարժուեցա՞ր ատոր:

- Վարժուած եմ բայց եւ այնպէս չեմ սիրած զինքը:

- Ես ալ նմանապէս, - ըսաւ Տրդատ: - Բայց իրար մի՛ անցնիր, անմիջական վտանգ մը չի կայ:

- Լաւ ուրեմն, խօսէ, տեսնենք:

- Այս իրիկուն, դիպուածով, մեծ գաղտնիք մը իմացայ, եւ այդ գաղտնիքը կը սարսափեցնէ զիս:

- Ի՞նչ գաղտնիք:

- Մէկ քանի թշուառականներ սոսկալի դաւադրութիւն մը սարքելու վրայ են՝ շատ մը մարդոց գլուխը փորձանք բերելու համար: Մտի՛կ ըրէ, որ պատմեմ:

Վահէ իր անկողնին վրայ նստաւ, իսկ Տրդատ իր դէմը անցաւ՝ աթոռ մը առնելով:

Երիտասարդը սկսաւ մանրամասնօրէն պատմել, ինչ որ լսած էր Աստիկի տունը:

Երբ պատմութիւնը աւարտեց՝ Վահէ ըսաւ.

- Արդարեւ սարսափելի բան է այս, պէտք է ճար մը խորհինք փորձանքին առջքը առնելու համար:

- Ճիշդ ես ալ ատոր համար գիշերուան այս ժամուս եկայ քեզ տեսնել՝ ամէն վտանգ աչք առնելով:

ԳԼՈՒԽ ԼԱ.

ԵՐԿՈՒ ՄԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ

Այդ գիշերը Տրդատ իր ընկերոջ քով անցուց եւ միայն հետեւեալ օրը, արշալոյսին, վերադարձաւ իր բնակարանը:

Գրեթէ մինչեւ լոյս երկու երիտասարդները խորհրդակցած էին իրենց բռնելիք ընթացքին վրայ եւ զանազան որոշումներ տուած էին:

Տրդատի վերադարձը իր տունը, այդքան կանուխ, բաւական յուզում պատճառեց տնեցիներուն:

Երբեք Տրդատ տունէն դուրս չէր անցուցած սենեակը վարձելէն ի վեր:

- Ո՞ւր մնացիք, - գոչեց տանտիրուհին՝ դուռը բանալով, - ամբողջ գիշերը մտատանջ մնացինք...

(Շար. 152)

(Suite de la Première Page)

l'humanité et que leurs auteurs seraient pourchassés et punis après la guerre. Ainsi apparaissait pour la première fois le concept de crime contre l'humanité, définissant ce qu'allait devenir le premier génocide du 20ème siècle. La France était également présente et engagée pour le sauvetage et l'accueil des rescapés, et en Cilicie, avait-elle notamment eu à connaître des exactions et des tragédies subies par les Arméniens. Ils ont été très nombreux à considérer la France comme leur seconde patrie et se sont engagés dans l'Armée Française lors des deux guerres mondiales et donné de très nombreuses victimes y compris pendant la Résistance contre l'occupant nazi. Enfin, les valeurs de la République Française ont une portée universelle et ne représentent pas seulement des mots ou des concepts! Ils sont ressentis comme de véritables valeurs d'engagement par nos politiques. Nous l'avons véritablement constaté à cette occasion. Malgré les chantages et les pressions, tant politiques qu'économiques, et bien que les deux têtes de l'Exécutif aient adopté une attitude ambiguë, des formations politiques ont mené le processus de reconnaissance à son terme. Au Sénat, il a fallu beaucoup de courage à plusieurs sénateurs, de droite ou de gauche, pour mener ce combat. Il fallait le faire et cela ne pouvait se faire qu'en France car tel est le pays des droits de l'Homme et du Citoyen que nous aimons profondément.

Fallait-il une loi pour reconnaître le génocide arménien? Une première réponse serait que, comme le disait Maître Jouanneau, «la loi est là pour protéger la dignité des hommes». Nous attendions cet acte politique depuis tant d'années et la non prise en compte de nos aspirations nous touchait dans toute notre dignité. Une deuxième réponse, également évidente et justifiée, est que la Constitution de la Ve République ne donne pas au Parlement la possibilité de voter des résolutions et que l'Exécutif n'a pas souhaité prendre la responsabilité d'une telle déclaration. C'est pourquoi, le processus législatif a été initié à l'Assemblée Nationale par le groupe socialiste, rejoint en cela par toutes les formations politiques républicaines. Au Sénat, les responsables ont été de tous bords pour mener la bataille et c'est tant mieux. Un tel sujet n'aurait pas supporté de clivages ou bien de débats politiciens. La Marseillaise était entonnée dans l'hémicycle et à l'extérieur, comme elle l'est à chaque occasion, dans toute institution ou école arménienne. C'était, et c'est notre façon de dire merci à la République.

Le travail dans l'union

Il faut souligner le fait que cette victoire n'aurait pas pu devenir réalité sans le travail des organisations arméniennes de France qui dès 1994, avaient décidé de s'unir au sein du Comité du 24 Avril. L'union entre tous les Arméniens, partout en France, la mobilisation, le travail quotidien et méthodique en essayant de laisser de côté les clivages et les différences ont été fort utiles à ce combat. L'union avec l'Arménie a également été déterminante et il convient de rappeler les positions énergiques du Président Kotcharian sur le plan international, relayées en France par son excellence, Monsieur l'Ambassadeur d'Arménie.

L'union enfin, avec les formations politiques, les forces syndicales, les organisations des droits de l'homme, avec les communautés juive, grecque, chypriote, musulmane, ainsi qu'avec les démocrates turcs et kurdes, ou bien tout simplement avec les citoyens qui a permis d'accélérer le processus du vote de la loi pour que le 20e siècle ne se termine pas sans la reconnaissance de ce génocide. Le 29 janvier 2001, le 21e siècle pouvait effectivement commencer et donner confiance dans l'avenir, car après ce pas majeur franchi, rien ne pouvait plus être comme avant.

Enjeux d'aujourd'hui, enjeux de demain

Une année s'est écoulée depuis le vote de la loi et force est de constater que plus personne ne se hasarde à remettre en cause la réalité du génocide sauf les officiels turcs, leurs historiens et leurs journaux lorsque des avancées politiques supplémentaires sont enregistrées par les Arméniens. Toutefois, le risque existe et le lobbying turc reste très actif. Il paraît donc indispensable qu'en France le dispositif législatif soit renforcé afin que ceux qui pourraient essayer de nier ou bien de remettre en cause tout ou partie de la réalité du génocide soient punis par les tribunaux. Tel est le sens du travail de vigilance qui reste à mener ici et maintenant.Les actions d'ores et déjà engagées permettent d'espérer, dès le début de la prochaine mandature, des avancées significatives dans ce domaine. Les Français d'origine arménienne l'attendent et y accordent une attention toute particulière.

La mise en place d'un véritable dialogue de bien-entendants, et non pas de sourds, avec la Turquie, préoccupe également nos concitoyens et dans ce cadre, toutes les initiatives officielles pour que ce pays apure enfin son passé pour mieux construire son avenir seront les bienvenues. La France a vocation à faire entendre la voix de l'Europe et dans ce cadre, sa place et ses positions seront importantes à observer notamment pour ce qui concerne la candidature de la Turquie à l'Union Européenne. Pour cela, ce pays devra remplir les critères d'admission et l'un d'entre eux concerne la reconnaissance du génocide arménien et il faudra y être très attentif.

L'enseignement de l'Histoire, de la langue et de la culture arméniennes, la transmission de la mémoire dans les manuels scolaires, la création d'un véritable lieu, à Paris, de la mémoire et de la culture arméniennes ouvertes sur le monde, à caractère à la fois rétrospectif et prospectif ainsi que l'érection de la Statue de Komitas, à Paris, victime du génocide arménien constituent autant de chantiers qui attendent tous les responsables d'origine arménienne mais aussi leur environnement politique et républicain. Le travail est loin d'être achevé et la mobilisation sera de mise avec l'aide de toutes les composantes de la société française.

Enfin, l'attention portée à la République d'Arménie et la République du Haut Karabagh constituent aussi et surtout des axes de convergence. Verneuil disait «je suis français parce qu'arménien» et aucun Français d'origine arménienne ne saurait accepter que l'Arménie et le Karabagh se retrouvent dans des difficultés politiques, sociales ou économiques. Dans ce cadre, les exemples de mobilisation sont très nombreux et cela n'ira qu'en s'amplifiant.

Un an après la reconnaissance par la France du génocide arménien de 1915, telles sont quelques unes des aspirations de nos concitoyens et toutes réponses et attention particulière seront autant de marques et de signes que nous ne manquerons pas de suivre et d'encourager.

A. G.

Paris, le 24 janvier 2002

Պ. Մովսէս Պչաքճեան,
Օր. Լուսին Պչաքճեան,
Տիկին Անայիս Պաղտոյեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պաղտոյեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կիրակոսեան,
Պ. Կարապետ Պաղտոյեան,
Տէր եւ Տիկին Ճորճ Թերզեան եւ զաւակները,
Քոյր Ակիւլինէ Թերզեան
եւ բոլոր ազգականները կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ հարազատին՝

ԱԼԻՍ ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աորճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Յունուար 26, ժամը 12-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յունուար 30, ժամը 9-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցին, իսկ Թաղման կարգը՝ նոյն օրը, Գլամարի Էնթէրքոմիւնալ գերեզմանատունը, ժամը 15·30-ին:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ծաղկեպսակի փոխարէն նուիրատուութիւններ ընել հայկական կազմակերպութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մովսէս Պչաքճեանի, ինչպէս նաեւ Պչաքճեան, Պաղտոյեան ընտանիքներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

A l'occasion de la parution des ouvrages
«JARDIN NOIR. KARABAGH. RECIT DE GUERRE 1992-1994»
et
«L'ARME DU TERRORISME»
LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise une soirée-débat
le vendredi 8 février à 20 heures 30
autour du thème

REGARDS SUR LA GUERRE

Les conséquences du 11 septembre dans le Caucase

Animée par
Pierre-Yves LE PRIOL
Journaliste à «La Croix»
En présence des auteurs :
Max SIVASLIAN
(photographe)
et
Gérard CHALIAND
(politologue et essayiste, spécialiste en géopolitique)
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— Entrée libre ——

Renseignements auprès du CDCA :
Tél.: 01 44 83 07 02 - Fax: 01 42 46 81 59
Internet: http://www.cdca.asso.fr

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 26 / 28)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԻՒԹԸ ՊՈՒՏԻՆ – ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ

Ատրպէյճանի նախագահ Հ. Ալիեւի Մոսկուա այցին, նախագահ Պուտինի հետ հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ: Վլատիմիր Պուտին ըսած է թէ կարգաւորման մէջ պէտք չէ յաղթողներ եւ պարտուածներ գտնուին եւ թէ իր երկիրը մեծապէս շահագրգռուած է այդ կարգաւորումով: Իսկ Նախագահ Ալիեւ գոհունակութիւն յայտնած է որ Ռուսաստանի Նախագահը գործնական միջոցներու կը դիմէ կարգաւորման ուղղութեամբ:

Ղարաբաղի հարցը տեղ գտած է երկու նախագահներու միասնական յայտարարութեան մէջ ալ: Հոն ըսուած է թէ Ռուսաստան եւ Ատրպէյճան կրկին կը հաստատեն շրջանային խնդիրներու կարգաւորման օժանդակելու իրենց վճռակամութիւնը, կարգաւորում՝ «միջազգային իրաւունքի հանրայայտ չափանիշներով եւ ամէնէն առաջ պետութիւններու գերիշխանութեան, տարածքային ամբողջականութեան եւ միջազգային ճանաչում գտած սահմաններու անխախտելիութեան սկզբունքով»:

*
* *

ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆ

Յունուար 25-ին Գիւմրիի մէջ պաշտօնապէս բացուած է ռուսական հիւպատոսարանը: Ան տարիէ մը ի վեր կը գործէր այցելու պաշտօնատարներու միջոցով, իսկ ներկայիս ունի վարձու գրասենեակ ուր կ'աշխատին հիւպատոսը, փոխ - հիւպատոսը, քարտուղարը: Բացման հանդիսութեան ելոյթ ունեցած են Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան, Արտաքին փոխ - նախարար Ռ. Շուգարեան, Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը Ա. Դրիւկով, Շիրակի մարզպետ Ֆ. Փիրումեան, հիւպատոս Պ. Սուլիմկօ:

COMPLET

UGAB - PARIS - IDF

Café-Théâtre
le samedi 2 février à 20 heures 30
l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
C A F E — T H E A T R E
«Cahier de vie»
Parfaitement imparfait
Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

L'ECOLE
K H A T C H A D O U R A B O V I A N
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un
SUPER LOTO
le Dimanche 3 février à 15h
au Centre Culturel **Sahak - Mesrop**
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70
UN GROS LOT
et de nombreux lots de valeur...

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 1er février à 20 heures

KRIKOR BELEDIAN
Ecrivain et Maître de Conférence à l'INALCO
présente et dédicace son ouvrage
«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
(Editions CNRS)

Exposition des revues littéraires et des œuvres originales des auteurs et écrivains arméniens de France
—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
loto
organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**
S a l l e C. A. Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30
MERCREDI
30 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.351 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.351

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 28 / 29)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԲԱՆԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐԸ

Բանակի օրուան ու Հայաստանի զինեալ ուժերու տասնամեակին առթիւ շնորհաւորական ուղերձներ յղած են նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ վարչապետ Ա. Մարգարեան: Երկուքն ալ շեշտած են արցախեան պատերազմին օրերուն կազմաւորուած զինեալ ուժերուն այսօր երկրին ապահովութեան, ամրապնդումին մէջ ըստանձնած առաջնային դերը: Ընդգծած են տասնամեակին ընթացքին զօրապետներու մեծ նուիրումին, մայրերու համբերութեան, ընկերներու եւ եղբայրներու քաջութեան շնորհիւ արձանագրուած յաջողութիւնը: Ուղերձները աւարտած են շնորհաւորական խօսքերով ու նոր յաղթանակներու մաղթանքով:

Նոյն առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունուար 25-ի հրամանագիրով զինուորական աստիճաններ ու մետալներ շնորհած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալներ՝ Միքայէլ Յարութիւնեանին, Միքայէլ Գրիգորեանին, Ալեք Միրզաբէկեանին, նաեւ այլ զինուորականներու:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԵՒ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՌԱԲԼՈՒՐ ԱՅՑԵԼԱԾ

Զինեալ ուժերու հիմնադրումին տասներորդ տարեդարձին օրը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. եւ նախագահ Ռ. Քոչարեան Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ ներկայ գտնուած են զինեալ ուժերու մարտական դրօշին Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի յանձնումի արարողութեան: Յանձնումէն առաջ Կաթողիկոսը օրհնած է դրօշը: Ետոյ ինք ու նախագահը գացած են Եռաբլուր յարգանք մատուցանելու զոհերու յիշատակին: Իրենց ընկերացած են ԼՂՀ նախագահը Ա. Ղուկասեան, բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, զինուորականներ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՖՈՐՈՒՄԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Համաշխարհային տնտեսական ֆորումին մասնակցելու համար Նիւ-Եորք կը մեկնէր Յունուար 30-ին: Այդ ֆորումին, որ Տաւոսի փոխարէն այս անգամ տեղի կ'ունենայ Նիւ-Եորք, կը մասնակցին 30 երկիրներու նախագահներ ու նախարարապետներ, 100 նախարարներ, արհմիութիւններու ներկայացուցիչ, գործարար եւ այլ հազար հրաւիրեալներ:

Հ. ԱԼԻԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ատրպէյճանի նախագահը Հ. Ալիեւ Մոսկուայէն վերադարձին Պաքուի օդակայանին մէջ լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով ըսած է թէ իր այցը մեծ խթան եղաւ երկու երկիրներու փոխադարձ յարաբերութիւններուն զարգացումին եւ թէ ինք գոհ է այցին արդիւնքներէն: Խօսելով Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման խնդրին մասին ալ Ալիեւ յայտնած է թէ ինք դիմած է նախագահ Պուտինի, որպէսզի Ռուսաստան լրացուցիչ միջոցներու ձեռնարկէ խաղաղութեան հասնելու համար: «Ռուսաստան կրնայ վճռական դեր խաղալ այդ հարցին մէջ» ըսած է ան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ԿԵԴՐՈ՞Ն

Հայեւթրքական առեւտրական զարգացման խորհուրդին Երեւանի մէջ թրքական առեւտուրի կեդրոն բանալու ծրագիրը, ըստ Հայաստանի գործարարներու եւ արդիւնաբերողներու միութեան նախագահ Արսէն Ղազարեանի, հայեւթրքական տնտեսական յարաբերութիւններուն զարկ տալու նպատակը կը հետապնդէ: Անոր կարծիքով, նման մտադրութեան իրականացումը կապուած է, ամէն բանէ առաջ, երկու երկիրներուն միջեւ երկու ուղղութեամբ ապրանք փոխադրելու կարելիութիւն ստեղծելու Թուրք կառավարութեան կեցուածքին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ պատանեկան յանցագործութիւնը աղէտալի համեմատութիւններու հասած է, մինչեւ իսկ պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն: Աւելի քան գլալի յաւելումներ կրած են կողոպուտները, յարձակումները եւ մանաւանդ զինեալ յարձակումները: Պաշտօնական թիւերը կը նշեն 7,69%-ի յաւելում մը: Խորհրդանշական 4 միլիոն կողոպուտներու սահմանը լայնօրէն անցած է: Յանցագործներու տարիքն ալ երթալով կը նուազի եւ անոնց մեծ մասը 13 տարեկանէն վար է: Ժ. Փ. Շըվէնըմանի, Ներքին նախկին նախարարին համաձայն այս յաւելումին պատճառն է կառավարութեան անկարողութիւնը անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնելու: Ոստիկանութեան գլխաւոր սենտիքային համար վերոնշեալ թիւերը չեն համապատասխաներ իրականութեան, հարկ է 2 կամ 3 անգամ բազմապատկել, որովհետեւ հոն նկատի չեն առնուած, օրինակ, կառքերու հրկիզումը, անցորդներու վրայ գործուած ամէնօրեայ գողութիւնները, նաեւ բազմաթիւ պարագաներ, որովհետեւ բողոք չէ ներկայացուած: Նկատելի է նաեւ որ յանցագործութիւնը լայնօրէն կը տարածուի եւ չի սահմանափակուիր «գլայուն» կամ «դժուար» ոբակուած արուարձաններու մէջ: Գիւղական շրջաններն ալ, որոնք ցարդ հանգիստ էին, թիրախ դարձած են յարձակումներու: Նախագահական թեկնածուներու գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ ապահովութիւնը, բայց, ցարդ, ոչ ոք լուծում գտած է:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ, Յունուար 28-ին, 15 Արտաքին նախարարները քննած են Եւրոպական համագումարին աշխատանքի պայմանները: Ծանօթ է որ Եւրոպայի ապագան պատրաստելու կոչուած այդ մարմինը, որու կը նախագահէ Վ. Ժիսքար տ'Էսթէն իր աշխատանքները կը սկսի Փետրուարի վերջ: Անհամ հարց մը ստեղծեց Պէրլուսքոնի, որ նաեւ Արտաքին նախարարն է Իտալիոյ, ներկայացուցիչ նշանակելով Ճանֆրանքօ Ֆինին, հիմնադիրը Իտալական Ընկերային Շարժումին, որու նոր - ֆաշիստական անցեալը կը խանգարէր 14-երը: Նշանակումէն քիչ առաջ, Ֆինի յայտարարած էր. - «Այսօր, այլեւս չեմ ըսեր որ Մուսոլինի 20-րդ դարու պետական մեծագոյն դէմքը եղած է», վերջնապէս խզելով իր անցեալին հետ: Հակառակ ծագած ընդդիմութեան, Պէրլուսքոնի յաջողեցաւ տեղաւորել Իտալիոյ երկրորդ կուսակցութեան պարագլուխը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Պատուոյ Լեգէոնի հաստատման երկուհարիւրամեակը նշուեցաւ երկու արարողութիւններով, Յունուար 28-ին. առաջինը տեղի ունեցաւ Էլիզէի հիւրասրահին մէջ, երկրորդը Էնվալիտ Նափոլէոնի շիրմաքարին շուրջ: Արարողութիւնները իրենց գագաթնակէտին պիտի հասնին Մայիս 19-ին, որ Պատուոյ Լեգէոնի ստեղծման թուականն է Պոնափարթի կողմէ: Վարձատրութիւնն է հայրենիքին համար եղած զինուորական եւ քաղաքացիական ծառայութիւններուն: Բայց, հարկ է ընդունիլ, որ այլեւս այդ ծառայութիւնները անհրաժեշտ ըլլալէ դադրած են:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ փոխանցման շրջանի կառավարութեան պետը՝ Համիտ Քարզայի մեծ պատիւներով ընդունուած է Պուշի կողմէ: Քարզայի կրցաւ 50 միլիոն յաւելեալ տոլար ձեռք ձգել, որ կ'աւելցուի 4.5 միլիառ տոլարի տնտեսական օգնութեան, զոր միջազգային հաւաքականութիւնը խոստացած էր Թոքիոյի մէջ:

ԼԱԿՈՍԻ ՄԷՋ (Նիժերիա), Յունուար 27-ի իրիկունը հսկայ հրդեհ մը ծագած էր զինամթերքի պահեստանոցի մը մէջ եւ արդէն իսկ 600 դիակներ յայտնաբերուած էին, բայց, վախ կար որ այս թիւը վերջնական բնոյթ չունենար:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱԼԺԵՐԻՈՅ կարգ մը քաղաքներու մէջ, Յունուար 23-էն 27, ինը իսլամապաշտներ սպաննուած են եւ 30 ուրիշներ ալ ձերբակալուած ապահովութեան ուժերու կողմէ:

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒՀԻ ՄԸ, որ համբաւ շինած էր դատապարտելով ոստիկանատուներու մէջ կիրարկուած չարչարանքը, Յունուար 27ին իր իսկ կուսակցութիւնը հիմնած է, ըստ Անատոլու գործակալութեան: Սեմա Փիչքինսիւթ, 50 տարեկան, Ներքին նախարարութեան յանձնած է Ընկերային ժողովրդավար կուսակցութեան ծրագիր կանոնագիրը:

ԷՔՈՒԱԹՈՐԻ օդանաւային ընկերութեան Պոյինկ մը, որ Քուիթոյէն Թիւլքան կ'երթար (Գոլոմպիոյ մօտ) կորսուած է 94 ճամբորդներով: Կը կարծուի որ ջախջախուած է Նարինօ գաւառին մէջ: Գիւղացիները ըսած են որ տեսած են օդանաւ մէջ որ շատ ցածէն կը թռչէր, ապա անհետացած է մշուշին մէջ:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ հիւսիսային շըրջանը բուռն փոթորիկի ենթարկուած է չորաթաւերջին, գլխաւորաբար Սկովտիա, ուր առնուազն եօթը մեռեալ կայ:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ամերիկեան Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլի մէկ լրագրողը պատանդ առնուած է իսլամապաշտ խմբակի մը կողմէ, որ ստանձնած է առեւանգումը եւ յայտարարած թէ արարքը գործուած է բողոքելու համար Կուանթանամոյի թալիպանամէտ գերիներու կեանքի պայմաններուն դէմ: Համացանցի վրայ ցուցադրուած է Տանիէլ Փըրլի նկարը: Լրագրողը, 38 տարեկան անհետացած էր Յունուար 23-էն ի վեր: Նկարին կցուած գիրը կը ճշդէ որ Ամերիկացին կը գտնուի «շատ անմարդկային պայմաններու» մէջ, նման Կուանթանամոյի արգելափակուածներու պայմաններուն:

ՓԱՐԻԶԻ պատժական դատարանի 13-րդ սենեակը Սանթիէյի գեղծարարութեան վճիռը արձակեց Յունուար 28-ին: 124 ամբաստանեալ համարուած անձերէն (12-ը Իսրայէլ փախած) 82-ը դատապարտուեցան բանտարկութեան 1-էն 3 տարի, երբեմն ալ յետաձգումով: Կայ նաեւ 23,4 միլիոն Եւրօ հատուցում վճարելու պատիժ մը: Անշուշտ վերաքննութեան դիմած են բոլորն ալ: Ծանրագոյն պատիժները կրողները փախած են շատոնց: Ծանօթ է որ հարցը կը վերաբերի դրամի օրինականացման, չէքերու շահատակութեան մը միջոցաւ, Ֆրանսայէն Իսրայէլ երթուդարձով:

Վ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԵՒ Ի. ԹԷՐՆՈՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ ԱՅՇԷ ՆՈՒՐ ԶԱՐԱՔՕԼՈՒ ՄԱՀԱՑԱԾ

Պոլսոյ մէջ Յունուար 28-ին մահացած է Թուրք հրատարակիչ Այշէ Նուր Զարաքօլու որ յանուն ժողովրդավարութեան եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան մղած պայքարով տեւական հալածանքի թիրախ էր Թուրքիոյ մէջ: Անոր «Պէլկէ» հրատարակչատունէն ի միջի այլոց լոյս տեսած էին Ի. Թէրնոնի «Հայկական Թապու» (1993) եւ Վ. Տատրեանի «Ցեղասպանութիւնը ազգային եւ միջազգային դիտանկիւնէ» (1995) հատորները: Ասոնց ու Թուրքիոյ մէջ ոչ արտօնեալ այլ գիրքերու լոյս ընծայման առթիւ Ա. Ն. Զարաքօլուի դէմ 33 դատ բացուած էր ու ան 1994-ին եւ 1996-ին հինգական ամիս բանտարկուած: Հետաքրքրական է նշել որ Վ. Տատրեանի հատորին առթիւ բացուած դատը աւարտած էր նոր անպարտ արձակումով:

Քաջարի հրատարակչուհին իր պատրաստած «Մարէ Նոսթրում» շարքով ալ լոյս ընծայած էր փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն, միջերկրականեան եւ անատոլեան ծագումով գրականութեան նուիրուած հատորներու:

Մեծապէս գնահատուած մարդկային իրաւունքներու, նաեւ գրական միջազգային շրջանակներէն, Ա. Ն. Զարաքօլու արժանի նկատուած էր զանազան մրցանակներու, պարգեւներու: Բաներ որոնք աւելի շեշտած էին իր անձին դէմ թրքական իշխանութիւններու թշնամութիւնը, մանաւանդ որ ան շրջան մը քաղաքական գործունէութիւն ալ տարած էր քրտական կուսակցութիւններու մէջ: Երկար ատեն իրեն մերժած էին անցագիր տալ, արգելք ըլլալով արտասահման մեկնելուն:

Ծնած էր 1946-ին, մօտ երկու տարիէ ի վեր քաղցկեղէ կը տառապէր: Կինն էր նոյն պայքարին հետեւորդ, ծանօթ լրագրող Ռ. Զարաքօլուի:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ

Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Ջիւնիկ Ազաջանեան մամուլին յայտնած է թէ Դեկտեմբեր 12-էն ի վեր նոր օրէնք մը կը գործէ, թոյլ տալով որ սփիւռքահայ դիւանագէտներ որոնք Հայաստանի պաշտօնատարներ են, հայկականին հետ կարենան պահել իրենց առաջին քաղաքացիութիւնը: Բացառութիւն պիտի կարենան կազմել միայն նախարարի ու փոխ - նախարարի պաշտօն ունեցողները եւ արտասահմանի մէջ դիւանագիտական առաքելութիւն մը գլխաւորողները: Այս նոր կարգադրութեամբ Հայաստանի Աւստրիոյ եւ Օ.Է.Ս.Ա.Կ.-ի մօտ դեսպան Ճ. Թափալեան եւ Եւրոպայի խորհուրդին մօտ դեսպան Ք. Տէր - Ստեփանեան պիտի կարենան պահել իրենց ամերիկեան եւ ֆրանսական քաղաքացիութիւնը, հայկականին հետ:

Սփիւռքէն անկախ Հայաստանի Արտաքին գործերու առաջին նախարար նշանակուած Ր. Յովհաննէսեանի միայն վերջերս տրուեցաւ հայաստանեան քաղաքացիութիւն, իսկ ներկայի նախարարը Վ. Օսկանեան որ նոյնպէս ԱՄՆ-ու քաղաքացի էր, 1998-ին հրաժարեցաւ ամերիկեան իր անցագրէն, ստանալով հայկականը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2001

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ
Եւսեբէոս

Կրկին Հայրենիք:

Ուզեմ չուզեմ սիրտս կը կծկուի: Շարունակական ճամբորդութիւններու վարժուած այս անտարբեր սիրտը, հազիւ Զուարթնոցի օդակայան ժամանէ, տեսակ մը անբացատրելի յուզումներու մէջ կը սուզուի:

Ոչ. չկարծէք որ տխրութիւնը կը պատէ զիս, որովհետեւ արեւմտեան չողշողուն օդակայանէ մը վերջ, Երեւանինը, մթին եւ ողորմելի կը թուի: Ընդհակառակն, այդ ամէնն է որ մէջս կը խլրտի: Ձեմ գիտեր թէ նոյն յուզումները պիտի ապրի՞մ երբ մեր օդակայանն ալ դառնայ, ինչպէս խոստացեր է մեր արժանթինահայ ազնիւ գործարարը, յառաջացած երկիրներու չքեղ, սառած փայլքով, անհոգի սրահներով տարածութիւն մը, որուն ապակիէ դուռներէն, հազարաւոր ուրուականներու նման, ես ալ պիտի գամ ու անցնիմ, մաքուր համազգեստներու մէջ ծածկուած, մեքենայացած ժպիտներով պաշտօնեաներէ դիմաւորուելով:

Հիմակուանը իր անուշութիւնը ունի: Օդանաւէն կ'իջնես, կը քալես, առանց գիտնալու թէ ո՞ր ծակէն պէտք է դուրս ելլել. աւելի ճիշդը՝ ներս մտնել: Մութին մէջ շրջող քանի մը զինեալները, յայտնի չէ թէ ապահովութի՞ւն ներշնչելու թէ ճամբորդներուն վախ ազդելու համար են, բայց գոնէ, գիտես որ հայ են. լեզուդ կը հասկնան. վստահութիւն ունիս որ վնաս չեն հասցներ քեզի: Մուտքի սանդուխներուն վրայ, զինուորական համազգեստով, բազրիքներուն վրայ նստած երիտասարդն ալ որ մանկութեանս ընկերներէն մէկուն կը նմանի, սովետական կաթսայանման գլխարկը գլխուն, անբաժանելի արեւածաղիկը բերնին, քեզ արդէն կը պատրաստէ այն նոր մթնոլորտին որ քուկդ պիտի ըլլայ այցելութեանդ տեւողութեան ամբողջ ընթացքին: Սկիզբները շատ պիտի զայրացնէ քեզ. ատեն մը վերջ, պիտի վարժուիս. իսկ վերջաւորութեան, ոչ միայն բնական պիտի թուի քեզի, այլ զարմանալիօրէն, նոյնիսկ հաճելի, եւ կարօտով պիտի բաժնուիս այդ բոլոր տարօրինակութիւններէն, կրկին վերադառնալու որոշումը արդէն իսկ տալով, օդակայանէն չբաժնուած:

Հայաստան իմ մանկութեանս Լիբանանն է: Երեւանը տղայութեանս Պէյրութը: Գուցէ, ա՛յս է որ, անբացատրելիօրէն, կը խօսի իմ սրտիս: Իմ Լիբանանէս եւ Պէյրութէս, ափսո՜ս, ոչինչ մնացած է այսօր: Մայրիի կանանչապատ անտառները տեղ տուած են կրաչաղախէ անդէմ, անճաշակ, բարձրայարկ, հռոմէական լեղէոններու նման շարուած տուներու: Լիբանանեան հրաշալի լեռնաշղթաներու տեսարանները փակուած են ամէն կողմէ, բնակիչները խեղդուած՝ չորս պատերու մէջ, անհամար կառքերու աղմուկներուն եւ ծուխի ապականութեան մէջ, խանութներու հայատառ գիրերը փոխարինուած՝ արաբերէնով եւ անգլերէնով, մարդիկ դառնացած երկարամեայ քաղաքական եղբայրասպան պատերազմէն, կորսնցուցած ամէն ժպիտ, հեւ ի հեւ կը վազվզեն, օրն ի բուն, պատառ մը հացի ետեւէն, պարտադրաբար ստիպուելով իրենց փիւնիկեան նկարագրին մաս կազմող սուտն ու խարդախութիւնը առաւել բազմապատկել, նիւթական շահ մը ապահովելու համար: Իմ Պէյրութս կը նմանէր այսօրուան Երեւանին, ուր հազիւ ժամանեմ, կը խորասուզուիմ հին օրերուս մթնոլորտին մէջ:

Օդակայանէն դեռ դուրս չելած, արդէն պայուսակդ կը քաշկռտուի, մի քանի անկոչ վարորդներու կողմէ, որոնց միակ նպատակը քեզ տուն հասցնել է եւ մի քանի դրամ վաստկիլ:

Ամէն կողմ նախապատերազմեան ամայութիւն: Արդէն, այնքան տարօրինակ ժամու մը վայրէջք կը կատարէ մեր օդանաւը. ոչ գիշեր է, ոչ արեւածագ. բնութիւնը առաջինէն հեռանալու եւ երկրորդին մօտենալու փորձերու մէջ, մենք բռնած ենք տունի ճամբան:

Աջ եւ ձախ բլուրներուն վրայ բարձրացած խրճիթանման տուները, որոնց կլպուած ՆՈՐ մակդիրը, (Նոր Կիլիկիա, Նորաշէն) 70-ամեակը բոլորած վարչակարգի մը հեգնանքի յուշարձաններ ըլլալով, դարձեալ կը յիշեցնեն 40-ական տարիներու իմ Պէյրութս, երբ Աշրաֆիէյի պատշգամէս ո՛ր կողմն ալ ուղղէի հայեացքս, անպատճառ պիտի հանդիպէի հայկական հիւղաւանի մը. Քարանթինա, Նոր Հաճըն, Խալիլ Պատաուի, Նոր Մարաշ, Մալաթիա, Ատանա, ուր անհամար բոկոտն քերծուած ծունկերով կենսուրախ մանուկներ արհամարհելով իրենց թշուառ վիճակը, կէս հայերէն, կէս թրքերէնով կը զուարճանային, իրենց իսկ ստեղծած խաղալիքներով: Անոնցմէ մաս մը, յաջորդ առաւօտ, հետիոտն պիտի բարձրանային մեր բլուրը, գալին - Նշանտէին գրասեղանիս մօտ, կմկմալով պիտի հեգէին հայերէն դժուար նախադասութիւններ, Պր. Կարապետին գրպանի ժամացոյցի չղթային սպառնալիքին տակ, հեռաւոր կերպով իսկ, մտքերնէն չանցնելով, որ օր մը պիտի դառնային գրող, հրապարակագիր, հանրային գործիչ, եռեւելի գործարար եւ նորակազմ գաղութին զարգացման հիմնական տարրերը: Ա՜խ, որքան անուշութիւն ունէր այդ տարիներուն Պէյրութը:

Կար մեր Հ. Մ. Ը. Մ.-ը եւ Հայրենադարձութեան պատրաստուող «յառաջդիմականներու» Բաղրամեան Ֆութպոլի խումբերը. երկու կողմերն ալ ունէին իրենց «կուռքերը»: Ո՞վ չի յիշեր Հաճի Հայկը, Վարդխվառը: Տարեցները խրճիթներու առջեւ, նարտի սեղաններուն տուրք հաւաքուած, ԵՐԿԻՐի բարիքներու մասին եւ տեղահանութեան թարմ յուշերը կը նորոգէին: Մեր աշխարհը բոլորովին ուրիշ էր: Մեր գնդիկը, մեր հօլը, մեր ֆութպոլը, մեր ակումբը, ուր փինկ - փոնկի նոր սեղաններ հասած էին. եւ բացի գնդիկէն, որու թաղային ախոյեանն էի, անուն հանած էի նաեւ փինկ - փոնկի մարզէն ներս, ինձմէ մեծերուն հետ քաջաբար պայքարելով: Հապա ի՞նչ ըսել մեր «եղբայրական - բարեկամական» ոտնագնդակի մրցումներուն, թաղի արաբական (քրիստոնեայ) խումբերուն հետ, որոնք առանց բացառութեան, մեր յաղթանակով, բայց հաւաքական կռիւով կը վերջանային: Հարկ էր, ամէն անգամ, նորանոր պատմութիւններ հնարել տուն վերադարձին, մեր ստացած վէրքերուն որպէս բացատրութիւն:

Ցաղթանակի կամուրջը անցած, Երեւան կը մտնենք արդէն: Աչքի զարնող նորութիւն մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ: Աչառ, վարձակառքի վարորդս, հիացմունքով կ'արտայայտուի նորակառոյց այս պանդոկի մասին. Հ«թէլ Մէթրօփօլ. կը գովէ անոր յատկութիւնները, սենեակները, սպասարկութիւնը եւ տէրը՝ նախկին նախարար մը... որուն շնորհիւ քաղաքին մուտքը «չքեղացած» է: Աչօտ երբեք ներս չէ մտած, ոչ ալ ճանչցած է տէրը: Ցայտնի է որ չէնքը, տիրոջ արտասովոր հարստութիւնը տպաւորած են զինք, ինչպէս յաճախ կը պատահի, իր չքաւոր մարդու հոգեբանութեան մէջ հեռուի վերածուած, երազանքներով ճօճուող իր աշխարհին համար:

.

Որպէս առաջին պարտականութիւն, առանց ժամանակ տրամադրելու հանգիստ քունին, թաղամասիս նորութիւնները «հոտուըտալու» կ'ելլեմ: Անկիւնի կրպակը, որուն փակուիլը տխրութիւն պատճառած էր ինծի, կրկին բաց է: Թաւ պեխերով Համլէթին փոխարէն, սեւաչուի, ժպտերես օրիորդ մը նստած՝ Լիլիթ: Համլէթն ո՞ւր է - կը հարցնեմ: Ինք չէ ճանչցած նախկին տէրը, բայց իմացած է որ Ռուսաստան գաղթած է:

Տարօրինակ երեւոյթ մը նկատեցի 2001 թուին Հայաստանին մէջ: Լիլիթ երիտասարդ է, թէեւ ոչ շատ գոհ, բայց չուզեր մտածել անգամ Հայաստանէն հեռանալ: Համլէթ միջին տարիքի էր. ապրած սովետական տարիներուն, միշտ դժգոհ էր անկախութենէն: Կ'ապրէր հին օրերու երազներով: Այս սերունդն է որ, հիմնականօրէն արտագաղթի հետամուտ է եւ ջուրէն դուրս գտնուող ձուկերու նման, անդադար տագնապի մէջ, նոյնիսկ արտասահմանի մէջ: Վարչակարգին փլուզումով, հիմնովին խախտած է իրենց հաւասարակշռութիւնը. եթէ չյաջողին բնականոն կեանք մը ապահովել, դատապարտուած են դժբախտ գոյութիւն մը քարշ տալու, մինչեւ իրենց կեանքին վերջը:

Երիտասարդ սերունդը, որ ոչինչ կը յիշէ սովետական շրջանէն, ինքզինքը գտած է կարելի է ըսել. մանաւանդ իգական սերունդը, որուն համար անհամար դռներ բացուած են, սպառումի մեր նոր հայրենիքին մէջ. գրասենեակներու քարտուղարութիւն, վաճառատուներու հաչւակալ եւ գանձիչ, համակարգիչի ապարէզ, մամուլ եւ հեռատեսիլ, ուր իգական սերունդի ներկայացուցիչները ջախջախիչ մեծամասնութիւն կը կազմեն, պարարուեստ, թատրոն, եւ այլն:

Տղաքը Հայաստանի պատժուած դասակարգը կը կազմեն: Երկու տարի զինուորութիւնը կը խախտէ իրենց բնականոն կեանքը: Ձեն գիտեր ի՛նչ հնարքներ գործածել խուսափելու համար անկէ: Մարդկային դէմքի վրայ ամէն իրաւունք կուտամ իրենց: Իշխանաւորներու եւ հզօրներու զաւակները այդ վախը չունին: Զինուորութեան ծառայութեան մէջ ըլլալով հանդերձ, տօնական համազգեստով եւ բքէջային հեռախօսներով, Երեւանի զուարճութեան վայրերն են, մութ ապակիներով չքեղ կառքերու մէջ փողոցները կը շրջին ընկերներով եւ ընկերուհիներով:

Պարզ ընտանիքի երիտասարդ մը նախազինուորութեան սպասումէն սարսափած՝ եւ յետ զինուորութենէն կէս ապուշ վերադարձած, շատ քիչ ասպարէզ ունի իր դիմաց: Կ'ըսուի որ համեմատած անցեալին՝ Հայոց բանակը աւելի մարդկային դարձած է: Վայրագ պատիժները, սպանութիւնները եւ անձնասպանութիւնները համեմատաբար նուազած են. բայց գոյութիւն ունին դժբախտաբար եւ կը սարսափեցնեն ծնողները: Շատ քիչեր դրական պատկեր ունին բանակին մասին: Զարմանալի է այս որքա՜ն դժուար է մարդուն մարդկայինըլլալ. մէջի անասունը, վայրենին, միշտ տեղէ մը դուրս կու գայ:

Խաչմերուկի թերթավաճառս, քիչ մը աւելի տժգունած, քիչ մը աւելի թախծոտ աչքերով, հաւատարիմ, տեղն է: Պահ մը աչքերը կը զուարթանան զիս տեսնելով. չեմ կարծեր որ միայն լաւ յաճախորդ ըլլալուս համար է: Երիտասարդ մայր մըն է, զինուորութեան տարիքի զաւակի տէր, ալեհեր մազերս, միտքի մարդ ըլլալս, սկիզբէն ի վեր վստահութիւն ներշնչած են եւ կամաց - կամաց բաժնեկից դարձուցած իր անձնական ապրումներուն: Հիւանդ ամուսին, անգործութիւն, կերակրելիք բերաններ, մեծ մայր, դպրոցական ծախքեր զինք դատապարտած են օրն ի բուն բանտարկուելու այս փոքրիկ, անձուկ կրպակին մէջ, ձմեռուան սառոյցին, ամառուան անտանելի տաքերուն. ինք բարձրագոյն ուսումի տէր կին է որ ուրիչ ելք չունի:

Հարազատներու նման կը բարեւենք, կը ժպտինք իրարու, կը սկսիմ թուարկումը ուզած թերթերուս:

- Հաճիս, ԱԶԳ:

- «Ա՞զգ... ազգ ունի՞նք որ քանդեցին ազգերնիս, քանդեցին:

- Մէկ հատ ալ ԵՐԿԻՐ:

- «Երկիր չմնաց, հայրենակից, ա՛ն ալ գնաց ձեռքերնէս:

Երանի՛ ինծի: Ինչ լաւ սկսանք օրերնիս:

Նոյնիսկ կատակով ըսուած, ցնցուեցայ. չուզեցի աւելի խորանալ խօսակցութեանս մէջ: Գիտեմ փորձառութեամբ որ խսկական ճշմարտութիւնները կամ կատակով դուրս կու գան, կամ սաստիկ բարկութեան մը պահուն:

Արդէն Օփերայի առջեւն էի: Հարբուխ եղած բարձրախօսներ ամերիկեան երաժշտութիւն կը սփռէին հանրային պարտէզներու մէջ: Բոլորովին մոռցած էի որ անկախութեան տարեդարձն է: Գէչ չէր գրասենեակներու, պաշտօնարաններու ամայութիւնը բարձրախօսային երաժշտութեամբ լեցնելը: Այս ի՛նչ տխուր տօնակատարութիւն: Փողոցները գրեթէ ամայի են: Մանուկները ուրախացնող ամէն ազգի մանր վաճառականներ արդէն գլխաւոր անկիւնները գրաւած են: Շաքարեղէն, արեւածաղիկ, եւ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէի, իրարու մէջ ագուցուած երկու փչիկներ, տարբեր գոյներով: Եթէ ծիծաղելի չըլլար, հատ մը պիտի գնէի եւ մինչեւ առաջին մանուկին հանդիպիլս, ուսումնասիրէի գաղտնիքը թէ ինչպէ՞ս մէջէ մէջ անցած են:

Մինչեւ Հրապարակ, ճամբու երկայնքին որ դուն ա՛լ զարնեմ ծանօթի մը հանդիպելու յոյսով, փակ է: Անկախութեան օր: Երկրին ջերմաչափը, կեդրոնն է, Օփերայէն, Թումանեան, Սայաթ - Նովա երկարող եւ Աբովեան թեքուող թաղամասը, ուր խտացած է մայրաքաղաքի հարստութեան 75 տոկոսը, եթէ ոչ աւելին: Նորաձեւութեան իտալական մակնիշով խանութներ, դրամատուն, պանդոկ, խաղավայր, հոն են: Եթէ ապակափեղկերը չեն փոխուած, ցուցադրուած իրերը չեն դեղնած, նշան է թէ չարժում կայ: Շարժումի հետեւա՞նք է արդեօք, Աբովեանի մայթերուն քայքայումը:

Աջ - ձախ մի նայիք: Վայրկեան մը հաճեցէք ինծի հետ մայթերուն նայելով քալել դերարդիական Երեւան պանդոկէն մինչեւ Հրապարակ: Հազիւ 60 մեթր երկարութիւն ունի, բայց 160 փոսերով, կոտրած սալիկներով ճոխացած: Երեւան ունի արքայանման քաղաքապետ, գլխաւոր ճարտարապետ, ճարտարապետներու բազմութիւն մը Երեւան - նախագիծի կապուած, որոնց գլխաւոր մտահոգութիւնը, կարծես, սովետական շրջանէն մնացած ընդարձակ, սիրուն պուրակներն ու հանրային պարտէզները քանդել, այս եւ այն իշխանաւորին պանդոկներ, սրճարաններ կառուցանելն է: Մայթերը կարգի դնելու համար թաղապետն ալ հեռիք է: Ճարտարապետներու բազմութեան փոխարէն, բազմութիւն մը աշխատող բազուկներու անհրաժեշտութիւնը կը ըզգացուի: Ձեմ կարծեր որ այդ մի քանի անհրաժեշտ աշխատանքներուն համար գումար պակսի քաղաքապետարանի գանձանակին մէջ: Մեր «նոր» Հայերու ընչաքաղցութիւնը այնքան զարգացած է որ այդ մանր բաներուն անդրադառնալու կարողութենէն բոլորովին զրկուած են: Իրենք այդ մայթերուն վրայ քալողը չեն. Մերսէտէսով կ'անցնին, թող քալողը մտածէ...:

Ուրիշ տարօրինակութիւն մը զիս ուղղակի ելեկտրացնցումի ենթարկեց:

Մինչեւ 1991 թուականը, անկախութեան բարեբաստիկ օրը, Հայաստան սեփականատէր գոյութիւն չունէր: Պետութիւնն էր միակ, միահեծան սեփականատէրը քաղաքներուն, հողին, ջուրին, մայթերուն, պարտէզներուն եւ այլն: Անկախութեամբ սկսաւ սեփականաշնորհում: Հիանալի գործ:

Այսօր, անկախութենէն տասը տարի վերջ, որո՛ւ որ հարցնելու ըլլաս թէ սա՛ պանդոկը, սրճարանը, պալատը, գործատունը, վաճառատունը, կառատունը եւ այլն, եւ այլն... որո՞ւ կը պատկանի, պատասխանը, ցաւալիօրէն, միշտ նոյնն է. այսինչ նախարարին, այնինչ զօրավարին, բարձրագոյն պաշտօնեային, վարչապետի, նախագահի, պատգամաւորի շրջանակին...: Կը ստիպուիս եզրակացնել՝ ո՛չ թէ սեփականաշնորհում տեղի ունեցած է, այլ ԱՒԱՐԱՌՈՒԹԻՒՆ...: Ողբամ զքեզ, Հայոց աշխարհ: Դարերով Արաբը, Թուրքը, Թաթարը թալաներ են մեզ: Հերոսաբար միշտ ոտքի ելած ենք օր մը անկախանալու երազանքով, բայց երբ քու անկախացած «որդիներդ» քեզ կը թալանեն... երազներդ փուլ կուգան. պանդխտութեան ցուպը ձեռքիդ կը ստիպուիս հեռանալ անվերադարձ...:

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՏԵ՞Ղ ԵՍ ՀԱՆԳՉՈՒՄ ՀԻՄԱ

«Առանց Արփիկի՝ Չարենցի մասին գրել հնարաւոր չէ... Նա ամէն ինչ էր Չարենցի համար, առանց որի իր կեանքը չէր պատկերացնում»:

Մարօ Ալաջան

– 1986 թուականին մի հեռախօսազանգ լսուեց. Կոմիտասի անուան Պանթէոնում քանդում են Չարենցի վաղամեռիկ կնոջ՝ Արփենիկ Տէր-Աստուածատրեանի գերեզմանը: Զանգողը տուն-թանգարանի հաշուապահի (այսօր արդէն հանգուցեալ)՝ Լիլիա Աբրահամեանի շինարար եղբայրն էր (նոյնպէս հանգուցեալ), – պատմում է բանաստեղծի տուն-թանգարանի գլխաւոր ֆոնդապահ Գլարա Խոջումեանը:

Վերջինս լուսանկարչի հետ տեղ է հասնում այն պահին, երբ գերեզմանն ամբողջութեամբ քանդուել էր: «Մնացել էր բետոնապատ մի կամար, որն, ըստ յուշագիրների, Չարենցը կառուցել էր, հաւանաբար, որ սիրելին չճզմուի հողի տակ: Փնտռեցինք ու հողի տակ գտանք դագաղի բռնակներից մէկը», – շարունակում է Գ. Խոջումեանը:

Ճակատագրի կամքով այսօր գերեզման չունեն թէ՛ դարի բանաստեղծը, թէ՛ նրա վաղամեռիկ կինը, որին Չարենցը նուիրեց «Էպիկական լուսաբաց» պոէմը՝ հետեւեալ խօսքն ընծայագրով. «Նուիրում եմ այս գիրքս յիշատակին կնոջս, ընկերոջս, հերոսական բարեկամիս՝ Արփենիկ Չարենցին (Տէր-Աստուածատրեան), վախճանուած 1927 թուի Յունուարի 1-2-ի գիշերը, Երեւանի առաջին հիւանդանոցում»: Փորձեցինք ըստ յուշագիրների եւ նրա ժամանակակիցների վերականգնել, թէ ինչպէս Արփենիկի գերեզմանը յայտնուեց Պանթէոնում:

«Ներկայիս Նալբանդեան փողոցի 21 շէնքից դուրս էին բերում մի դագաղ: Դագաղն իրենց ուսերին կրում էին գրողներ, նկարիչներ եւ պաշտօնեայ մարդիկ: Դագաղը Նալբանդեան փողոցից Ազիզբեկովի հրապարակով դէպի Աբովեան փողոց, Ռոզա Լիւքսեմբուրգի փողոց, ներկայիս պետկրկէսի մօտով տանում էին քաղաքային գերեզմանատուն: Ցուղարկաւորների միջից մինչեւ գերեզմանատուն լսւում էր մի բարձր, սրտաճմլիկ ձայն. Չարենցի լացն էր իր պաշտելի կնոջ դագաղի ետեւից» (Վահան Յովսէփեան. «Չարենցեան մտաբերումներ»): Որտե՞ղ է ամփոփուել Արփենիկը, Պանթէոնի ո՞ր հատուածում: «Գնում ենք Մլեր կոչուած գերեզմանատունը, ուր հիմա Կոմիտասի անուան զբօսայգին է: Քարէ ցանկապատից այն կողմ, հէնց մուտքի դիմաց հասարակ, գորշ տուֆէ մի շիրմաքար կայ, վրան գրած՝ Արփենիկ Չարենց, ծննդեան ու մահուան թըւականներով» (Հրաչեայ Յովհաննիսեան. «Ոսկէ ամպ»): Աւել կ'ուզի, որ Արփենիկն ունեցել է շիրմաքար եւ այն պնդումներն էլ, թէ այդպիսին չէ եղել, հետեւաբար, ճիշդ չեն: Գերեզմանից (որը հողին հաւասարեցուեց զազատար խողովակներ անցկացնելու պատճառով) «...այն կողմ մի ուրիշ գերեզման կայ՝ սեւ մարմարից, ցածրիկ, դա անցեալ տարի աշնանը մահացած ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանեանինն է: Աւելի հեռուում՝ դարձեալ հասարակ տուֆէ մի շիրմաքար՝ վաղուց հեռացած Վրթանէս Փափազեանինը եւ յետոյ Պանթէոնը» (Հրաչեայ Յովհաննիսեան):

Չարենցի տուն-թանգարանի տնօրէն Լիլիթ Ցակոբեանը, վկայակոչելով Ռեգինա Ղազարեանին, տեղեկացրեց, որ բանաստեղծն ամէն օր այցելել է սիրելի կնոջ գերեզմանին, ժամերով նստել այնտեղ, յաճախ հարցնելով. «Ո՞վ է մեզնից յետոյ գերեզմանին տիրութիւն անելու»: Լ. Ցակոբեանն ասաց նաեւ, որ նախկին քաղաքապետ Վանօ Սիրադեղեանը (երբ նշւում էր Չարենցի 100-ամեակը) ցանկութիւն էր յայտնել իր եւ Ազատ Գասպարեանի հետ լինել Պանթէոնի վերանշեալ տարածքում. «Նա ուզում էր վերականգնել Արփենիկի գերեզմանը: Այն խորհրդանշական կը լինէր նաեւ Չարենցի համար»: Հետաքրքիր է, որ 1986-ից առ այսօր մամուլում չի եղել որեւէ հրապարակում կատարուածի վերաբերեալ: Իսկ նրանք, ովքեր կարդացել են բանաստեղծի յուշագիրներին, դեռ հիմա էլ կարծում են, թէ Արփենիկ Չարենցի գերեզմանը գոյութիւն ունի եւ այն գտնւում է Պանթէոնում:

Արփենիկի գերեզմանն անձեռնմխելի չի եղել տարիներ շարունակ. «Մարդիկ փորել են, ինչ-որ բան են վերցրել»: Իսկ թէ ինչ՝ յուշում է մեզ հետեւեալը: Հրաչեայ Յովհաննիսեանին Արա Սարգսեանը պատմել էր. «Ես ներկայ էի Արփենիկի թաղմանը... Չարենցը մի քանի օրով դուրս էր եկել ուղղիչ տնից: Ձմեռ էր: Թաղման վերջին վայրկեաններին Չարենցը չոքեց, համբուրեց եւ ապա գրպանից հանելով մի կապոյտ տետր, որն, անշուշտ, նոր գրած բանաստեղծութիւններ էին, գցեց բաց դագաղի մէջ: Այդ տետրը ծածկուեց ու թաղուեց Արփենիկի հետ, հողի տակ...»: Մարդիկ փնտռել են այդ... կապոյտ տետրը:

Արփենիկի անունը կրող Չարենցի դուստր Արփենիկ Չարենցի հետեւեալ խօսքերը, թէ. «Մարդու անձնական իրերը եւս տիրոջ ճակատագիրն են ունենում: Այդպէս էր Չարենցի բախտը, որ պատմականօրէն կապուած էր սեւ անձնական իրերի հետ» («Իմ հաւաքածուները»), այսօր կարելի է մի քիչ այլ կերպ արտայայտել. Չարենցի անձնական կեանքը հարստացնող անձինք յաճախ նոյն այն ճակատագիրն ունեցան, ինչ նրանց հոգեւոր ուղեկցինը եղաւ: Ճակատագրի կամքով այսօր գերեզման չունեն թէ՛ դարի հանճարը, թէ՛ հանճարի անմնացորդ ուղեկիցը:

«Հիմա չկայ Արփենիկի գերեզմանը... Խեղճ Արփենիկ, – գրում է Հ. Յովհաննիսեանը, – ակացիաների շուքի տակ ընկած տխուր գերեզմանով որտե՞ղ ես հանգչում հիմա...»:

ՌՈՒԶԱՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

«Առաւօտ», Յունուար 19

ՂՈՂԱՆՋԻ ԴՈՂԱՆՋ

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնն ու Թաղին Թարգմանչաց վարժարանին Սիրոյ սեղանը տեղի ունեցած են Յունուար 13-ին եւ հանրային ուշադրութիւնը հրաւիրած Յակոբ Պարոնեանով անմահացած այս երկու հաստատութիւններուն վրայ: Հանդիսութեանց նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք եւ այս կերպով, առայժմ, վերջ տուած է Սիրոյ սեղաններու ներկայ չգտնուելու որոշումին, որ բխած էր Սիրոյ սեղաններու մթնոլորտէն իր ունեցած կարգ մը դանդատներէն: Այս փոփոխութեան պատճառն այն եղած է, որ Օրթագիւղի Թաղային Խորհուրդը խոստացած էր յարգել պատրիարքին ցուցմունքները, Սիրոյ սեղանէն վերցնել օղիի գործածութիւնը, նաեւ հրաժարիլ նուիրատուներու անունները մի առ մի եւ շռնդալից կերպով կարդալէ: Օրուան պատարագը մատուցանած է Տրդատ Քհնյ. Ուզունեան, արարողութեան նախագահած է պատրիարքը: Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տեղի ունեցած է Սիրոյ սեղանը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Պ. Նալպանտ: Վարժարանի հիմնադիր Հայկ Ասլանեան կարդացած է տեղեկագիրը, որմէ պարզուած է նաեւ որ վարժարանին մէջ 59 աշակերտներ ձրի ուսում կը ստանան եւ պիւտճէն 70 միլիառի բաց մը ունի (մօտ (40.000 Եւրօ): Պ. Նալպանտ խրախուսած է ներկաները, յիշեցնելով թէ Պոլսոյ համայնքը օրինակ կը տրուի ամբողջ Սփիւռքի մէջ: Նուիրատուներու անունները չյիշուեցան եւ պատրիարքը արտասանեց իր «Հուսկ Բանք»ը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՋԱԿՈՂՄԵԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱՐՕՏՆԱՆ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻՆ

Իտալիոյ մէջ սկսած է ուշադրութիւն գրաւել ֆաշիսմի խորհրդանշաններու այժմէականացումի երեւոյթը: Մուսոլինիի արձաններ, անոր պատկանող լօզունգներ, անոր անունով մկրտուած փողոցներ կը յայտնուին աջակողմեան ղեկավարութիւն ունեցող շրջաններու մէջ: Մամուլը անդրադառնալով այդ երեւոյթին, հոն կը նշմարէ քաղաքական փոխվրէժի նպատակով ամէն միջոց արտօնեալ տեսնելու կեցուածքը: Նաեւ ախտագին բան մը, քանի որ այդ կեցուածքը իտալական աջակողմեան հատուածին քով կը չէզոքէ սպառնական, բիրտ ընթացք մը: Այդ հատուածը հանրապետութեան պատմութիւնը կը նկատէ «յաղթականներուն ամբաստանութիւնը»:

Ճիշդ է որ հակաֆաշիստ թեւը ամբարտաւան ու յախուռն յայտնուեցաւ, Բ. աշխարհամարտին աւարտին իշխանութիւնը զէնքի ուժով գրաւելով: Այսուհանդերձ, այսօր էական կը համարուի այն որ ատոր յաջորդեցին ժողովրդավար բարգաւաճ վարչաձեւեր եւ ոչ՝ սարսափելի մենատիրութիւններ:

Այս տեսանկիւնէն դիտելով, ֆաշիստներու լօզունգներուն այժմէականացումը եւ Մուսոլինիի արձանները հոմանիշ կը նկատուին հանրապետական արժէքներու, ժողովրդավարութեան եւ քաղաքական ազատութիւններու արհամարհանքին: Լրագրող Միշէլ Սէրրա «Լա Ռեփուպլիքա»յի մէջ գրելով այս մասին, հարց կու տայ թէ ինչի՛ կը ծառայէ Սիկիլիոյ մէկ փոքր գիւղին մէկ փողոցը Պէնիթօ Մուսոլինի մկրտե՛լ ու Փարիզի Վիզընթալ կեդրոնին շանթերուն թիրախ ըլլալ:

Նոյն լրագրողը պատասխանելով իր իսկ հարցումին, կը գրէ թէ Մուսոլինի անունով մկրտուած փողոցները եւ այլ խորհրդանշաններու վերադարձը կը մատնեն դաւաճական այն տրամադրութիւնը որ բռունցքը կ'իջեցնէ սեղանին, միջազգային ժողովի մը, արտայայտելով աջակողմեան նոր տիպարներուն վերջնագիրը. «Մեզի դաս մի՛ տաք, դո՛ւք, միւս եւրոպացիներդ: Մենք կը հետեւինք մեր ճամբուն»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԱ.

ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ

- Անակնկալ գործ մը պատահեցաւ, բարեկամի մը տունը գացի, գիշերը չթողուց, որ երթամ, հոն անցուցի:

- Մենք կասկածեցանք, թէ փորձանք մը եկած է գլուխդ:

- Ոչ՛, բան մը չի կայ:

Եւ երիտասարդը վեր՝ իր սենեակը ելաւ:

Ամբողջ գիշերը անքուն անցուցած էր եւ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէր:

Առանց հանուելու երկնցաւ անկողնին վրայ, եւ խսկոյն քունը տարաւ:

Ցերեկուան մօտ միայն արթնցաւ:

Իր դեղանի դրացուհիին ձայնը լսեց, որ իր սովորական երգերը կ'երգէր:

Ասիկա տեսակ մը հրաւէր էր իրեն ուղղուած:

Երիտասարդը անմիջապէս վար ցատքեց անկողինէն, երեսը լուաց եւ փութաց պատուհանին քով:

- Բարի լոյս, - ըսաւ ժպտուն դէմքով մը:

- Բարեւ, - պատասխանեց կինը, - գիս մտատանջութեան մատնեցիր... ժամ մըն է, որ եկած եմ պատուհանին առջեւ եւ քեզի սպասեմ, ու դուն չես երեւար... ի զո՛ւր երգեցի, յուսալով, որ ձայնս կ'առնես, կուգաս:

- Կը ներես, դուրս ելած էի առտուն կանուխ, հիմա վերադարձայ, - պատասխանեց երիտասարդը՝ ինքզինքը չմեղադրելով:

- Ձես գիտեր, երէկ գիշեր որքա՛ն սըրտադող կրեցի տունէս մեկնելէն ետքը, ի՛նչ մեծ անխոհեմութիւն էր ըրածդ:

- Բայց կը տեսնես որեւէ հետեւանք չունեցաւ, - պատասխանեց Տրդատ ժպտելով:

- Բարեբախտաբար, բայց պատմէ՛, տեսնեմ, թէ ինչպէս տունէն դուրս ելար առանց տեսնուելու եւ առանց որեւէ կասկած յարուցանելու:

- Շատ դիւրաւ, ամուսինդ եւ իր հիւրերը այնչա՛փ կարեւոր խօսակցութեան մը բռնուած էին, որ իմ մեկնումս աննշմարելի անցաւ:

- Երկար ատեն մնացի՞ր վերնայարկը:

- Ձէ, - պատասխանեց Տրդատ, - քու մեկնելէդ քիչ ետքը ես ալ գացի:

- Աստուած իմ, որչա՛փ սրտադող կրեցի մինչեւ վերադարձս, - ըսաւ գեղուհին:

- Շատ կը ցաւիմ, որ պարապ տեղը ձեզի այդպիսի յուզումներու մատնեցի, բայց յանցանքը իմս չէ:

- Հապա որո՞ւնն է:

- Ձեր ամուսինինն է, որ սովորականէն կանուխ տուն եկաւ եւ յետոյ՝ իր հիւրերուն: Որո՞նք էին այդ հիւրերը:

- Իրեն հետ եկողը Արթին էֆէնտին էր, իսկ միւսները չտեսայ:

- Անկէ զատ դեռ երկու հոգի եկան, - պատասխանեց Տրդատ:

- Ինչպէ՞ս գիտես, - հարցուց կինը:

- Վար իջած ատենս դրան բանալիի ծակէն նայեցայ եւ տեսայ:

- Ի՞նչ տեսակ մարդիկ էին:

- Մէկ հատը միայն կրցայ լաւ տեսնել, բաւական տարիքոտ, կարճահասակ, մօրուքով մարդ մըն էր, խոշոր քիթով մը:

- Հասկցայ, - գոչեց կինը, - Խմին էֆէնտին է:

- Խմին էֆէնտի՞, - ըսաւ երիտասարդը, - Թո՞ւրք է:

- Ո՛չ, հայ է, բայց թրքացած:

- Ի՞նչ գործ կ'ընէ այդ մարդը:

- Շիտակը՝ լաւ չեմ գիտեր, կարծեմ ոստիկանութեան մէջ է:

- Ձեր տունը շատ կու գա՞յ:

- Ձէ՛, վերջերս մէկ քանի անգամ եկաւ, բայց ինչո՞ւ այդչափ կը հետաքրքրուիս իրմով:

- Ոչինչ, դէմքը շատ անհաճոյ թուեցաւ ինծի, չար մարդու մը կը նմանի:

- Ես ալ իրմէ բնաւ չեմ ախորժած:

- Յաճախ, այսպէս, ձեր տունը կը հաւաքուի՞ն այդ մարդիկը:

- Երէկ գիշեր երրորդ անգամն էր:

- Ի՞նչ բանի վրայ կը խորհրդակցին:

- Ես ալ շատ հետաքրքիր եմ ատիկա գիտնալու, բայց դժբախտաբար բան մը չեմ գիտեր:

- Ըսել է իրենց հոն եղած ատենը քովերնին չե՞ս երթար:

- Ոչ թէ միայն քովերնին չեմ երթար, այլ տունն ալ չեմ մնար:

- Ինչո՞ւ համար:

- Որովհետեւ ամուսինս այնպէս կ'ուզէ: Տե՛ս, երէկ ալ ստիպեց, որ տունէն հեռանամ:

- Եւ դուն ալ հնազանդեցար:

- Բնականաբար, ես հնազանդ կին մըն եմ:

- Հնազանդ եւ միանգամայն ո՛չ հետաքրքիր, ես եթէ քու տեղդ ըլլայի՝ ամէն բան պիտի ընէի հասկնալու համար, թէ այդ մարդիկը ինչ կը խօսին իրարու հետ, ամուսնոյդ այդ ընթացքը հետաքրքրութիւնս չափազանց պիտի վառէր:

- Քանի մը անգամ փորձեցի հարցափորձե՛լ ամուսինս:

- Ի՞նչ պատասխանեց:

- Ըսաւ, որ բաներ կան, որոնք չգիտնալը աւելի օգտակար է:

- Ահաւասիկ խորհրդաւոր պատասխան մը:

- Բայց կը տեսնամ, որ դուն չափազանց կը հետաքրքրուիս այս խնդրով:

- Պարզապէս քեզի հետ խօսակցութեան նիւթ մը հայթայթելու համար, - պատասխանեց երիտասարդը:

- Ուրիշ նիւթ չե՞նք կրնար գտնել:

- Ինչո՞ւ չէ, ուրեմն փոխենք մեր նիւթը եւ աւելի հաճելի խօսք մը բանանք, ե՞րբ իմ երկրորդ այցելութիւնս պիտի ընդունիս:

(Շար. 153)

A l'occasion de la parution des ouvrages
«JARDIN NOIR. KARABAGH. RECIT DE GUERRE 1992-1994»
et
«L'ARME DU TERRORISME»
LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise une soirée-débat
le vendredi 8 février à 20 heures 30
autour du thème

REGARDS SUR LA GUERRE

Les conséquences du 11 septembre dans le Caucase

Animée par
Pierre-Yves LE PRIOL
Journaliste à «La Croix»
En présence des auteurs :
Max SIVASLIAN
(photographe)
et
Gérard CHALIAND
(politologue et essayiste, spécialiste en géopolitique)
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— Entrée libre ——

Renseignements auprès du CDCA :
Tél.: 01 44 83 07 02 - Fax: 01 42 46 81 59
Internet: http://www.cdca.asso.fr

SAINT BLAISE = **SOURP VLAS** / SAN BIAGIO/SANKT BLASIEN

Le jour de la fête du Saint, le dimanche 3 février, dans le cadre des émissions de Gérard Stefanescou, Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux, sur Radio France Culture *, à 8 heures. Présentation par Jean-Pierre Enkiri du livret :

SAINT BLAISE, UN SAINT D'ARMENIE EN OCCIDENT

Auteur : Armand Tchouhadjian
Renseignement au 01 64 58 90 42
ou zareh@club-internet.fr

* Bordeaux 97,7 — Gap 88,5/94,4 — Grenoble 88,2/92,8 — Lyon 88,8/94,1 — Marseille 99,0/98,6 — Paris 93,5 — Strasbourg 87,7 — Toulon 97,1 — Vienne 88,8.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 1er février à 20 heures

KRIKOR BELEDIAN
Ecrivain et Maître de Conférence à l'INALCO
présente et dédicace son ouvrage

«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»

(Editions CNRS)

Exposition des revues littéraires et des œuvres originales des auteurs et écrivains arméniens de France

—— Entrée libre ——

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԼՍԱՐԱՆ»
Հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Ներածական շարքի Դ. հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, փետրուար 6, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՁԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

INFORMATIONS ARTISTIQUES

DIKRAN DADERIAN*
Peintures

«...Depuis de nombreuses années, le peintre Dikran Daderian poursuit une œuvre où l'on retrouve son goût du brocart, des tissus richement ornés qui seraient le point de départ d'une abstraction fondée sur les liens subtils avec l'art du tissage tels que ceux qui existent dans les rapports de tons...».

Bertrand Lorquin
(extrait)

(*) *Exposition du 30 janvier au 17 février, Galerie Mireille Batut d'Haussy, 5, rue de l'Arbalette, 75005 Paris.*

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան :

L'ECOLE
KHATCHADOUR ABOVIAN
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

le Dimanche 3 février à 15h
au Centre Culturel **Sahak - Mesrop**
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70
UN GROS LOT
et de nombreux lots de valeur...

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**
Salle C.A.O.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

**

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»** présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN
Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN
Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

**

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatoire à se costumer.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NUBAR

DÉJEUNER

Au profit de leurs étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invitée d'honneur : **Mme ANNA LEYLOYAN**

le dimanche 10 février à 13 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 PARIS

Réservations : Tél. : **01. 47. 81. 28. 66 / 01. 45. 89. 20. 48**

Tout don serait apprécié.
Merci de libeller votre chèque à l'ordre des Amis de la Fondation Marie Nubar, 57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Un reçu **CERFA** vous sera adressé.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

9 et 10 MARS

Journées nationales au profit de la Colonie de Bellefontaine

REGION PARISIENNE :	**9 MARS** Gala artistique à la salle PACI d'Issy-les-Mlnx
CENTRE FRANCE :	**9 MARS** Repas à l'Hôtel Méridien de Lyon
PACA :	**10 MARS** Loto Géant à la salle MAJC de Marseille

l'Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **par sa METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.
Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31
JEUDI
31 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.352 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.352

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ԱՌԿԱԽԱԾ

Նախագահ Պուշ, Յունուար 29-ին վերջապէս ստորագրած է այն հրամանագիրը որ կ'առկախէ այն պատժամիջոցները, որոնք առնչուած էին Ատրպէջանի յատկացուող ամերիկեան օժանդակութեան:

Նախագահ Պուշ Գոնկրէսին հաւանութիւնը ստանալէ ետք վաւերացուցած է այս փաստաթուղթը որպէս այդ քայլին արդարացում, ըսելով որ ատիկա «անհրաժեշտ է միջազգային ահաբեկչութեան հակազդելու ամերիկեան ճիգերուն սատարելու համար»:

ԱՄՆ-ու նախագահը արտայայտած է նաեւ իր համոզումը այն մասին թէ պատիժներու այս վերացումը որեւէ ձեւով չի վնասեր Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը խաղաղ միջոցներով կարգաւորելու Հայաստանի եւ Ատրպէջանի ճիգերուն եւ թէ տուեալ որոշումը յարձակողական որեւէ նպատակի պիտի չառաջնորդէ Հայաստանի դէմ: Սպիտակ Տան բանբերը՝ Մէք Բորմաք յայտնած է թէ նախագահը այս օրինագիծը ստորագրած է Գոնկրէսի եւ ամերիկահայ համայնքի ղեկավարներուն հետ տեսակցելէ ետք:

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Յունուար 29 / 30)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԶԵԿՈՅՑՈՒՄԸ

Եւրոպայի խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովին դիտարկումի յանձնաժողովի նիստին Հայաստանի մասին զեկուցում կարդացած է Ի. Պելահորսկայա: Անոր տեղեկագրին մէջ ըսուած է թէ Հայաստան բաւական լուրջ յաջողութիւններ արձանագրած է յանձնառութիւնները կատարելու առումով: Նիւթ եղած է մահապատիժը ջնջելու հարցը. Հայաստանի պատուիրակութիւնը յայտնած է թէ այդ ջնջումին համար խոչընդոտ չըկայ եւ թէ Ազգային Ժողովի յառաջիկայ նստաշրջանին հարցը քննութեան կը դըրուի: Հայկական պատուիրակութեան փոխնախագահ Արմէն Ռուստամեան տեղեկացնելով այս մասին Երեւանի մամուլի ատուլիսին, ըսած է թէ մահապատիժի ջնջումը ներքաղաքական հարց կը յարուցանէ Հոկտ. 27-ի պատահարին առնչութեամբ, սակայն Եւրոպայի Խորհուրդը այս մասին որեւէ վերապահում չընդունիր:

Ի. Պելահորսկայայի զեկուցումը պաշտօնապէս յանձնուած է հայկական պատուիրակութեան. երեք ամսուան ընթացքին Հայաստան պէտք է պատասխան տայ անոր: Մինչ այդ, Ապրիլ 8-13 նոյն վեհաժողովին Հայաստանի ու Ատրպէջանի դէտերու խումբերը միասին պիտի այցելեն Ղարաբաղ, ծանօթանալու համար կացութեան:

ԿԵՂԾ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐ

Երեւանի մէջ Յունուար 26-ին ձերբակալուած են Վրաստանի երեք քաղաքացիներ որոնց մօտ 16 հազար ամերիկեան կեղծ թղթադրամ գտնուած է: Երեքէն մէկը Հայ է: Կեղծ դրամները անոնք բերած են Վրաստանէն ու Երեւանի Վերնիսաժէն 2000 տոլարի ոսկեղէն գնած, ապա փորձած կեղծ դրամներով այլ գնումներ ընել: Հետաքննութիւն բացուած է:

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ԲԱՔՈՒ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

Փետրուար 6-ին երկօրեայ այցով Բաքու կը մեկնի հայ լրագրողներու 20 հոգինոց խումբ մը որուն մաս կը կազմեն Ղարաբաղի հինգ ներկայացուցիչներ: Այցին նախաձեռնարկն ու հովանաւորը Օ. ԽՍ. ՄԷ. Ը.-ն է: Նախատեսուած է հայ լրագրողներու հանդիպումներ ատրպէջանցի գործակիցներուն հետ: Նախատեսուած է անոնց հանդիպումը նաեւ Ատրպէջանի նախագահին հետ:

ՀԱՆԳԻՍՏ

Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ

Պոլսոյ մէջ, Յունուար 28-ի երեկոյեան, ժամը 18.30-ին, երբ մէկ մայթէն դիմաց կ'անցնէր, արկածի զոհ գացած է Հ. Յովհաննէս Եպիսկոպոս Դերձակեան, նախկին աբբահայր Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան, նախկին Առաջնորդ Միացեալ - Նահանգներու եւ Գանատայի Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ: Հ. Յովհաննէս հիւանդանոց փոխադրուած է, բայց տեղն ու տեղը մեռած էր, ծանրօրէն վիրաւորուած ըլլալով գլուխէն:

Հ. Յովհաննէս Վրդ. Եդրձակեան ծնած է Հալէպ, 1924 Յունուար 3-ին, ծագումով՝ Մշեցի. իր նախահայրերը Տարօնէն գաղթած են Հալէպ: Սուրբ աւազանէն կոչուած Եդուարդ, իր մանկութիւնը անցուցած է ծննդավայրին մէջ, յաճախելով Ֆրեր Մարիսթներու վարժարանը: 1935-ի Նոյեմբեր 20-ին մտած է Ս. Ղազար, միջնորդութեամբ Հ. Վրթանէս Վրդ. Խանպէկեանի, որ առաջին Տեսուչն է Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին: 1939 Սեպտեմբեր 17-ին կը թեւակոխէ վանական նորընծայութեան շրջանը, եւ 1940-ի Հոկտեմբեր 24-ին՝ ուխտերով կ'անդամակցի Միաբանութեան: 1942 - 1949-ի շրջանին, Հռոմի մէջ, կը յաճախէ Գրիգորեան միջազգային համալսարանը, կը ստանայ փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան վկայականները: 1948 Սեպտեմբեր 8-ին կը ձեռնադրուի կուսակրօն քահանայ՝ Ս. Ղազարի մէջ:

1949 - 1956 կը պաշտօնավարէ Աղեքսանդրիոյ Մխիթարեան Վարժարանը (Եգիպտոս), նախ որպէս ուսուցիչ - հսկիչ, ապա՝ ուսումնապետի պատասխանատուութիւններով: 1956 - 1970 կը վարէ Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի ուսումնապետութիւնը եւ մատակարարութիւնը, ապա կը գործէ հոն՝ որպէս Տեսուչ - Մեծաւոր: 1965 - 1967-ի շրջանին՝ յաջողած է կառուցանել տալ Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի նոր շէնքը, սեփական հողի վրայ, նուիրատուութեամբ ամերիկահայ բարերարներ՝ Դարբինեան – Եղեկեան եղբայրներու, ինչպէս նաեւ նպաստով Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան:

1970-ին՝ կը ստանայ, Ս. Ղազարի մէջ, վարդապետական աստիճան, Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեան նորընտիր Աբբահօրմէ: Նոյն 1970-ի, միաբանական Ընդհանուր Ժողովին մէջ՝ Հ. Յովհաննէս Վրդ. կ'ընտրուի Միաբանութեան Ընդհանուր Առաջնկայ, ու միաժամանակ իրեն կը յանձնուի Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանի տեսչութիւնը, զոր կը վարէ վեց տարի: 1976-ի Ընդհանուր Ժողովէն կ'ընտրուի Միաբանութեան Ընդհանուր Մատակարար: 1979 - 1980 կը ղրկուի Միջին-Արեւելք, Մխիթարեան վարժարաններուն եւ վանատուներուն որպէս Մեծաւոր ու Մատակարար (Հալէպ, Պէյրութ):

1980 - 1982-ի տարեշրջաններուն կը վարէ Փարիզի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը, յաջորդելով վաստակաւոր մշակ Հ. Սերոբէ Վրդ. Ազըլեանի, որ անակնկալօրէն վաղաժամ մահով որբ կը թողուր վարժարանը, բարենորոգումի մեծղի ծրագիրներով առկախ:

1982 Յուլիս 16-ին միաբանական ընդհ. ժողովի լիագումար 9-րդ նիստին, Հ. Յովհաննէս կ'ընտրուի աբբահայր, 10-րդ յաջորդը Մխիթար աբբահօր, բայց, հազիւ մէկ տարի ետք, կը հրաժարէր եւ կ'անցնէր Միացեալ - Նահանգներ: Եւ Նիւ - Եորքի մէջ, մինչեւ 1995 դիւանապետն էր Հայ կաթողիկէ էկզարքութեան, Ներսէս Եպիսկոպոս Սեթեանի առաջնորդութեան օրերուն, որու կը յաջորդէր 1995-ին, եպիսկոպոս ձեռնադրուելէ ետք: Տարիքի բերմամբ կը հրաժարէր 2000-ին եւ առաջնորդի պաշտօնին կը կոչուէր Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթաքեան: Վերջին շրջանին կը մնար Պոլիս, աջակցելով տեղւոյն Ս. Խաչ եկեղեցւոյ ժողովրդապետ Հ. Ռափայէլ Վրդ. Անտոնեանի:

Ուրբաթ, Փետրուար 1-ին, Յովհաննէս Եպիսկոպոսի մարմինը կը փոխադրուի Ս. Խաչ Եկեղեցին, ուր, երեկոյեան հսկում կը կատարուի կարդինալին ներկայութեամբ, ապա Շաբաթ օր, տեղի կ'ունենայ թաղման կարգը, որմէ ետք, մարմինը կը փոխադրուի Վենետիկ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Ֆրանսայի դեսպանը Արտաքին նախարարութիւն կանչուած է լսելու համար Ռուսաստանի բողոքները, ինչ կը վերաբերի այն պաշտօնական ընդունելութեան, զոր Ֆրանսա վերապահած է Չէչէնիոյ անկախապաշտներու մէկ ներկայացուցիչին: Արտաքին նախարարին մէկ կցորդը դիտել տուած է որ ֆրանսական իշխանութեանց նման ընթացք մը դէմ է գործակցութեան ոգիին Ռուսաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, ներառեալ միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարի մարզին մէջ: Ծանօթ է որ, Ահմետ Զաքայեւ, չէչէն նախագահ Մասխադովի ներկայացուցիչը ընդունուած էր Փարիզ, Արտաքին նախարարութիւն եւ թէ կրթական նախարար Ժէք Լանկ «մարդկային ողբերգութիւն» որակած էր Չէչէնիոյ կացութիւնը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանին (Քնէսէթ) նախագահը՝ Աւրահամ Պուրկ (աշխատաւորական) մեծ խրախճանքում ստեղծած է Յունուար 28-ին, յայտարարելով որ. - «Հողամասերու գրաւումը կը խաթարէ: Ժողովուրդ մը, որ կը գրաւէ, նոյնիսկ իր կամքին հակառակ, ի վերջոյ կը փոխուի եւ կ'այլափոխուի գրաւման ախտերէն: Պէտք չէ մոռնալ որ բանտապահը եւ իր բանտարկեալը արգելափակուած կը մնան յոյսի չգոյութեան նոյն պատերուն ետին»:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ Յունուար 29-ի նիստին, որ նուիրուած էր, ինչպէս ամէն Երեքշաբթի, հարցումներու, կառավարութիւնը ընդդիմութեան թիրախը եղած է ապահովութեան վատթարացած կացութեան առնչութեամբ: Լ. Ժոսփէն չէ ուրացած որ ծանրակշիռ է վիճակը, բայց տարկած որ աջին հաշուեկշիռը աւելի լաւ չէր, երբ իշխանութեան գլուխ էր եւ ուզած է որ հարցը բանավէճի նիւթ չըլլայ յետին միտքերով, այլ միասնաբար լուծումներ փնտռուին:

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ պաշտօնապէս յայտնեց Յունուար 29-ին, որ թեկնածու է նախագահական աթոռին: Ներքին նախկին նախարարը, 74 տարեկան, չազդուիր այն բոլոր դատական հարցերէն, որ կապ ունին իր անմիջական շրջանակին հետ, ինչպէս Շիւլէրի պարագան: Փասքուա, իր ելոյթին մէջ, շեշտը դրաւ այն ծանրակըշիռ պահերուն վրայ, ուր կ'ապրի մեր ժողովուրդը: Իր լոզունգն է՝ «Վերագտնենք մեր գոյները»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ձերբակալած են ՀԱՏԷՓի (Ժողովուրդին Ժողովրդավարութեան Կուսակցութիւն) 7 քիւրտ անդամներ, որովհետեւ լոզունգներ բացագանչած էին, քրտերէն, չարտօնուած ցոյցի մը ընթացքին: Կազմակերպութիւնը կը դատապարտէր իր երկու ղեկավարներու ձերբակալութեան որ ուսանողներու անհետացումը ոստիկանութիւն կանչուելէ ետք:

ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻ ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ՍԱԿԱՆԻ դատը տեղի ունեցաւ Յունուար 29-ին Փարիզի պատժական դատարանին առջեւ ի բացակայութեան, քանի «Բարեւ, տխրութիւն» վէպին հեղինակը (կէս դար առաջ, Ֆ. Սական համբաւի տիրացած էր 18 տարեկանին գրուած այդ վէպով) չէր կրցած ներկայ ըլլալ: Կը հետապնդուէր հարկային զեղծարարութեան համար: Չէր յայտարարած իր եկամուտներուն մէկ մասը, օրինակ ԷԼՖ-ի միջնորդներէն մէկէն Անտրէ Կելֆիէէ, ստացած գումարները միջնորդելու համար Ֆ. Միթերանի մօտ: Ֆ. Սական ամբաստանուած է որ չէ յայտարարած 5.439 միլիոն ֆրանք: Էլֆ կ'ուզէր որ ընկերութիւնը մուտք գործէ Ուզբեկիստան եւ Սական պարտէր նախագահ Կարիմովի մէկ նամակը յանձնել Միթերանի: Գրագիտուհիին պաշտպան փաստաբանը, արդարացնելու համար իր յաճախորդին զեղծարարութիւնը, յայտարարած է որ ան, ցայսօր, չի գիտեր 100 ֆրանքի եւ 100 միլիոն ֆրանքի տարբերութիւնը: Արդարադատութիւնը յետաձգումով բանտարկութիւն եւ 50 հազար Եւրօ տուգանք պահանջած է: Վճիռը կը տրուի Փետր. 26-ին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ մտահոգիչ մակարդակներու հասած է Ֆրանսայի մէջ: Վերջին օրինակը կուգայ Գրեթէյլի (փարիզեան արուարձան) Փասթէօր վարժարանէն, ուր Յունուար 29-ին, 14-ամեայ աղջիկ մը թթուով լեցուն շիշ մը նետած է դպրոցին բակը գրօսանքի պահուն: Պայթումէն 16 աշակերտ վիրաւորուած է, բայց, աղէտը աւելի մեծ կըրնար ըլլալ, որովհետեւ շիշը դպրոցէն դուրս կը պարունակէր որ մահացու է: Նետողը քոյրն է դպրոցէն վտարուած տղու մը, որ ուզած է վրէժ լուծել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2001

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ
Եւսեբէոս

Թերթավաճառս չէր սխալած երբ կ'ըսէր թէ երեկոյեան դէմ բնակչութիւնը փողոց կ'իջնէ եւ հազարներով, շրջակայ գիւղերէն երկսեռ երիտասարդներ քաղաք կը թափին: Երբ քաղաք կ'ըսուի Երեւանի մէջ, պէտք է հասկնալ Օփերայի եւ Հանրապետութեան հրապարակ, հոն տանող մայրուղիներով:

Առաջին մէկ օրէն, կարելի չէր իմ «փոքր եղբօրս» Գէորգին չհանդիպիլ: Ծանօթներս մեզ միշտ միասին տեսնելով, «ՓՈՔՐ ԵՂԲԱՅՐ» մակդիրը կպցուցին Գէորգին, որուն համար երկուքս ալ ուրախ էինք:

Կէսօրին, Գոհար ուրախութենէն, փառաւոր սեղան մը պատրաստած էր. Արամիկն ու Վիկտորիան, հասակ առած, հասուն երիտասարդներու նման, ուշադիր ականջ կը կախէին պատմածներուս, երբեմն - երբեմն հարցումներով միջամտելով խօսակցութեանս:

Տարօրինակ է կեանքը: Գէորգին հետ ազգականական հեռաւոր կապ մ'իսկ չունիմ, այսօր փոքր եղբայրը կ'անուանեմ զինք: Երեսուն տարի առաջ երբ պատահմամբ իրենց դուռը զարկի Երեւանի կեդրոնը ուր ներկայիս Ստեփան Շահումեանի յուշարձանը կանգնած է, քառորդիս փնտռտուքով տարուած, Գէորգ՝ Արամիկին տարիքը հազիւ ունէր: Հայրն ու մայրը (ռումանահայ) այնքան ջերմ ընդունեցան զիս, որ կարծես ելեկտրական զօրաւոր հոսանք մը անցաւ մեր մէջ: Այդ փառաւոր հայ ընտանիքը դարձաւ խմսանոր անդամները՝ իմ հարազատներս:

Կը յիշեմ 1999-ի անկախութեան օրը, երբ Վազգէն Սարգսեանէն եւ Դեմիրճեանէն զիս դեսպաններուն շարքը կը բաժնէր միայն պատուոյ ամպիոնին վրայ, շրջապատուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ներքին եւ արտաքին թեմերու գլխաւոր Առաջնորդներով: Արեւոտ հրաշալի օր էր. կապոյտ երկինք եւ մանաւանդ տարօրինակ լաւատեսութիւն մը մեր հոգիներուն մէջ, մինչ ռուսական քայլերով եւ չորութեամբ, հարիւրաւոր երիտասարդներ կը տողանցէին մեր առջեւ, զանազան հրասայլերով, թնդանօթի զարմանազան տեսակներով, մեծ ու փոքր հրթիռներով, զրահապատ կառքերով, զինուորական փոխադրական այն ամէն միջոցներով զորս կանոնաւոր բանակ մը պէտք է ունենայ: Ի՛նչ երազային պահեր էին: Որպէս տարիներով Հայոց Պատմութիւն դասաւանդած մարդ, կրնայի՞ սառած դէտ մը ըլլալ, միտքով եւ հոգիով չթռչիլ դարեր դէպի ետ, Արտաշէսեան փառքի օրերը, երբ Հայոց այրուձին կը հասնէր Կուրի ափին եւ Արտաշէս, հմայուած Ալանաց իշխանուհի Սաթենիկի գեղեցկութենէն՝

– Հեծաւ արի արքայն Արտաշէս
ի սեաւն գեղեցիկ,
Եւ հանեալ զոսկէօղ շիկափոկ
պարանն,
Եւ անցեալ որպէս զարծուի սրաթեւ
ընդ գետն,
Եւ ձգեալ զոսկէօղ շիկափոկ
պարանն,
Ընկէց ի մէջք օրիորդին Ալանաց,
Եւ շատ ցաւեցոյց զմէջք փափուկ
օրիորդին
Արագ հասուցանելով ի բանակն իւր:

(Խորենացի Բ. Ծ.)

... Եւ կամ, մտքով չհետեւիլ «Արեւելքի հզօր արքայ» (Կիկերոնի կողմէ ըսուած) Մեծն Տիգրանի յաղթական բանակներուն որոնք Անտիոք, Վերիտոս, Տիւրոս, Սիդոն, եւ հուսկ Երուսաղէմ կը մտնեն:

Վստահ եմ, Աւարայրի դիւցազներն ալ, ճակատամարտի նախօրեակին, ա՛յսպէս վճռական եւ հպարտ քայլերով տողանցած են իրենց սպարապետին՝ Վարդանի առջեւ, քրիստոնեայ ազգերու պատմութեան մէջ առաջին եւ ամենափայլուն էջերէն մին արձանագրելով. ..: Եւ ահա, դարերու սարկութենէն վերջ, մեր փոքր, անկախացած Հայրենիքը իր լաւագոյն զաւակներով, անհաւատալիօրէն, աչքերուս առջեւ կը տողանցէր կրկին, երազներ եւ յոյսեր ծնելով, սիրտ ջերմացնող հրեղէն բոցեր, որոնք ափսո՛ս, ամիս մը վերջ պիտի մարէին, գրելով մեր պատմութեան ամենասեւ եւ դաւաճան էջերէն մին որուն վէրքը չէ սպիացած տակաւին. իսկ հետեւանքները դժուար թէ կարելի ըլլայ դարմանել ամբողջութեամբ: Հոկտեմբեր 27-ին, Հայաստանի խօսարանին մէջ հայութեան ՅՈՅՍԸ փշրուեցաւ անվերադարձ կերպով: Ներկայ իշխանաւորները չեն որ պիտի կարենան վերականգնել զայն, իրենց բռնած ընթացքով...:

Հանրապետութեան հրապարակին ժխորը, երաժշտութիւնն ու ժողովրդային աղմուկը, իրար խառնուած, ընտանիքով մեզ դուրս հրաւիրեցին, շրջան մը կատարելու: Այդ օր տողանցք չէր եղած. տրուած պատճառը տնտեսականն էր, բայց աւելի ճիշդը՝ իշխանութեան ժողովրդականութիւնը զէրօ մակարդակի հասած ըլլալով, անակնկալ ցոյցերու եւ բողոքներու առաջքն առնելու լաւագոյն կերպն էր:

Հրապարակին կեդրոնը զետեղուած, ամպիոնի մը վրայէն, զանազան երգիչներ կը յայտնուէին, խօսնակը կը պոռչտար, ժողովուրդը արեւածաղիկ կրծելով աննպատակ կը շրջէր, մինի - մինի փէշերով աղջիկներ արձակուրդի մէջ գտնուող բանակայիններու շուրջ կը դառնային, անհասկնալի ակնարկներ, բառախաղեր, այդ խառնակութեան մէջ, արտօնուածն ու չարտօնուածը իրար խառնած, «Հափփընինկ» մըն էր, Միջին արեւելեան ժողովրդական տօները յիշեցնող:

Հակառակ ընկերային պայթուցիկ կացութեան, հակառակ հսկողութենէ զուրկ, այս մարդկային ովկիանոսին, ո՛չ մէկ անկարգութիւն, ո՛չ մէկ աչքի զարնող օրէնքի խախտում, ո՛չ մէկ գռեհկութիւն: Պատւօ՛ հայ ժողովուրդ: Ես այս ամբոխը չէի ճանչնար: Իմ Հայաստանը սահմանափակուած է մի քանի տասնեակ մտաւորական, արուեստագէտ, գիրի եւ գրականութեան հետ առընչութիւն ունեցող կիրթ անձերէ, որոնց խօսակցութիւնը չափուած, բառերը կշռուած, վերաբերմունքը յարգալիր եղած է միշտ:

Որքա՛ն պիտի ուզէի որ այս անակնկալ hափփընինկը օրեր տեւէր: Մտնէի, խառնուէի հայ մարդուն, այս ովկիանոսին մէջ, զգայի անոր ջերմութիւնը, կոշտութեան անուշութիւնը, բառախաղերուն տակ պահուըտած ցաւը, կիրքը: Պեղէի սփիւռքահայ մարդու ուղեղովս, գաղտնիքը անոր տոկունութեան անցեալի բոլոր անմարդկային տառապանքներուն եւ ներկայի անվերադարձ վհատութեան: Վհատութիւն մը որ չի ծնիր հացի պակասէն. փառք Աստուծոյ, պատառ մը հաց ամէնք ալ ունին: Վհատութիւն մը որ օրէ օր կը խորանայ, զամի պէս կը մխրճուի, իրենց եւ մեր ամէնուս հոգիներուն մէջ... յոյսի բացակայութենէն: Իշխանութեան, երկրի հզօրներուն բռնած ընթացքը, համագեստով եւ փողկապով, բարձրախօսներով եւ ժպիտով, պարզ ժողովուրդը թմրեցնելու, արինաքամ դարձնելու այս ընթացքը, շատ քիչ կը տարբերի Տուղրիլ բէկերու, Լէնկ Թիմուրի ասպատակութիւններէն: Անոնք փոթորիկի նման կու գային - կ'անցնէին: Մեր «հարազատ»ները ամէն օր քիչ մը աւելի արմատ կ'արձակեն. օրէ օր քիչ մը աւելի կը զարգացնեն կապուտ - կողոպուտի մեթոտները, փչուկային, անհամոզիչ յայտարարութիւններ կատարելով մամուլի եւ հեռատեսիլի ալիքներէն ... մինչեւ որ երկիրը ամբողջութեամբ պարպուի:

Եւրոպայի բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ, ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին հանրակառքերը կրկին գործածութեան դնելու, որպէս ոչ ապականիչ փոխադրական ամենամաքուր հանրային միջոց: Ի՞նչ կ'ըսէք երբ լսէք թէ Երեւանի «լուսամիտ» քաղաքապետը հրահանգեր է հանրակառքի կարեւոր գիծ մը կասեցնել...:

Լրագրող մը արդարացիօրէն հարց կուտայ թէ արդեօք ո՞ր նախարարը կամ պատգամաւորը նոր վարձակառքեր պիտի իջեցնէ այդ գիծին վրայ: Անտարակոյս, հանրակառքէն տասն անգամ աւելի սուղ պիտի ըլլայ եւ աւելցնէ օդի ապականութիւնը:

Զարմանալի պիտի ըլլար եթէ անկախութեան տօնը միայն ժողովուրդը տօնէր: Միեւնոյն ատեն ուշ իմացայ հեռատեսիլի բոլոր կայաններէն որ մինչ բազմութիւնը մայրաքաղաքի կեդրոնական հրապարակին եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ կը դեգերէր, բացուած կորեկ, արեւածաղիկ եւ շաքարեղէնի զանազան տեսակներ համտեսելով, վերը, մարզահամալիրի ընդարձակ սրահին մէջ Հանրապետութեան Նախագահը շքեղ ճաշկերոյթ կու տար արքունի սպասաւորներուն եւ բարձրաստիճան հիւրերուն:

.

Այսօր շաբաթ է. ուրախ եմ, որովհետեւ պիտի կարենամ «Վերնիսաժի» բարեկամներս գտնել: Ինծի համար վերնիսաժը ամենահաճելի զբաղումներէն մէկն է երբ Երեւան գտնուիմ: Յաճախ կը պատահի որ Շաբաթ, Կիրակի օրերը շրջանները գացած ըլլամ, միակ ցաւս Վերնիսաժի մթնոլորտէն զրկուիլս կ'ըլլայ:

Առաւծախէն աւելի, Վերնիսաժը մթնոլորտ մըն է: Երկար ժամեր կը շրջիմ, առանց ապրանքի մը նայելու, կամ մօտենալու: Կը դիտեմ եռուզեռը, մարդիկը, մտահոգ դէմքերը, ճմրթկուած մորթերը, ցած ձայնով խօսակցութիւնները, սրամիտ կատակներ, մանաւանդ զարմանալի հանդարտութիւնը: Այո՛ զարմանալի հանդարտութիւն ... այսքա՛ն բազմութիւն, այսքա՛ն ապրանք, այսքա՛ն եռուզեռ եւ հանդարտութիւն: Չկայ հրմշտուկ, նախատական խօսք, արհամարհանք: Արաքսի հոսանքի նման, մարդիկ կ'երթան, կու գան, կը խօսին, կը սակարկեն, բայց հանդարտ են, կիրթ են:

Հոմ եղա՞ծ էք բնաւ: Գացէ՛ք, այցելեցէք Փորթա - փորթէնսէի «Վերնիսաժը», անմիջապէս կը զգաք տարբերութիւնը, Թէսթաչչոյի բնակիչը, խառնուած՝ Մարոքցիին, Ալպանացիին, Սիկիլացիին, սեւամորթի զանազան տեսակներուն, ստեղծած են արշակաւան մը, աղմուկի բաբելոն, ուրկէ ինչպէս հեռանալու մասին միայն կը մտածես, տասը վայրկեանը չանցած: Մերինը տարբեր է: Պէտք է լրջօրէն նստիլ, վերլուծել թէ ուսկի՛ց կու գայ, երեւոյթով անտաշ սա հայրենակիցներուս մէջ, այսքան իմաստուն հանդարտութիւն, նոյնն էր նախորդ օրը: Թերեւս, մէկ միլիոն մարդ կը շրջէր համեմատաբար փոքր տարածութեան մը մէջ, առանց դոյզն խախտումի:

Որոշ տարիքի մարդիկ եւ կիներ աւելի տպաւորիչ են: Յաճախ երկար կը դիտեմ, կարծես ծանօթներ ըլլային: Զեմ յիշեր թէ որ մանրանկարին, կամ ուրարտական խորաքանդակին մէջ հանդիպած եմ իրենց: Հազարամեակներ վերջ, անոնք կ'ապրին, կը վերապրին եւ ամէնէն հրաշալին այսօր, կը փորձեն ապրիլ: Ցարգանք քեզ, նահատակ ժողովուրդ: Հիմա կը զգամ Ահարոնեանի սրտաբուխ յարգանքի տուրքը:

Հաշմանդամ բարեկամս հոն է: Զեմ հարցուցած՝ ո՛ւր կորսնցուցած է իր զոյգ սրունքները: Զեմ ըսած ով ըլլալս, ուրկէ գալս: Զեմ կարծեր որ զինք հետաքրքրէ:

Յայտնի է որ շատ կ'ուրախանայ զիս նկատելով բազմութեան մէջ: Աչքերը կը փայլին: Սրտանց - Բարի եկած ես - մը կ'ըսէ, և անպատճառ, իր դեղջուկ ձայնով Գէորգ Զաւուշին երգը կ'երգէ: Ես, զարմանալիօրէն, սկսած եմ սիրել այդ երգը: Հաշմանդամ անծանօթ բարեկամս Գէորգ Զաւուշ եւ իր երգը. սիրահարութիւնը այսպէ՞ս կ'ըլլայ արդեօք...:

(Շար. 2)

ԵՐԿԱՐԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Դիւրին է անտեսել, սակայն ծերութիւնը հազուադէպ երեւոյթ մըն է բնութեան մէջ: Մարդիկ կը մեռնին ընդհանրապէս արկածներու կամ հիւանդութիւններու պատճառով, նախքան զգայարաններու բթացումը եւ մարմնի գործարաններու տկարացումը: Սակայն կենսամակարդակի բարելաւումին շնորհիւ երկարակեցութիւնը հետզհետէ ծնունդով ժառանգուած իրաւունք մը կը դառնայ: Աշխարհի տարածքին 60 տարեկանէն վեր մարդոց թիւը մինչեւ 2050 թուականը պիտի մօտենայ 2 միլիարի, մինչդեռ ներկայիս անիկա 600 միլիոն է: Տարեցները պիտի կազմեն բազմաթիւ երկիրներու բնակչութեան մէկ երրորդը: Տարիքի այս փոփոխութիւնը աշխարհի տնտեսութեան գլխաւոր մարտահրաւէրը պիտի ըլլայ յառաջիկայ դարուն: Աշխատաւոր ուժի տագնապ ստեղծելու եւ ընկերային ապահովութեան կառոյցները ծանրաբեռնելու կողքին, այս փոփոխութիւնը պատճառ պիտի դառնայ, որ միլիոնաւոր անկարներ իրենց գոյութիւնը քարշ տան աշխարհի վրայ:

Արդեօք կարելի՞ է կանխել տագնապը: Մարդիկ գիտեն, թէ կրնան հիւանդութիւններու առաջքը առնել լաւ սնունդ ստանալով, մարզանք ընելով եւ մտային աշխատանք կատարելով: Գիտնականներ նոր եւ յանդուգն ձեւեր կը գտնեն վերաշխուժացնելու համար քայքայուող մարմինները: Եթէ «վերանորոգող բժշկագիտութիւնը» իրագործէ իր խոստումները, բժիշկներ շուտով սաղմային «արմատ» բջիջներ պիտի գործածեն վերանորոգելու համար անգործութեան դատապարտուած ուղեղները: Գիտաշխատանոցներու մէջ աճած կռճիկներ պիտի փոխարինեն ախտաւոր եւ ցաւոտ յօդերը, տկար սիրտ կամ լեարդ ունեցող հիւանդներ նոր գործարաններ պիտի ապապրեն «ընկերութենէն»: Լաւատեսներ կրնան նոյնիսկ յուսալ, թէ նման վերանորոգումներով ինքնին մահը պիտի անհետանայ կամ առնուազն՝ յետաձգուի երկար ժամանակով: Անշուշտ խարկանք մըն է ասիկա, սակայն «վերանորոգող բժշկագիտութիւնը» կրնայ իրապէս լիարժէք դարձնել մարդկային կեանքը եւ առաջքը առնել կանխահաս մահուան: Այսուհանդերձ մարդկային կեանքի առաւելագոյն տեւողութիւնը չէ փոխուած վերջին 100 հազար տարիներուն եւ ճշմարտութիւնը այն է, թէ անիկա այնքան ալ պիտի չփոխուի յառաջիկայ 50 տարիներուն:

Ոմանք պիտի հակաճառեն, թէ 1900-ին Միացեալ - Նահանգներու մէջ կեանքի միջին տեւողութիւնը 47 տարի էր, իսկ 2000-ին բարձրացած է 77-ի: Այսինքն 64 առ հարիւր համեմատութեամբ բարձրացում արձանագրուած է: Հետեւաբար ինչո՞ւ կարելի չէ նման վերելք մը կըրկնել 21-րդ դարուն՝ կեանքի միջին տեւողութիւնը հասցնելով աւելի քան 126-ի: Պատճառը յստակ է. 1900-ին ծնած մարդիկ ծերութեան պատճառով չէին մեռներ 40-ական տարիքին: Անոնք, որոնք իրենց

երիտասարդ տարիքին կանխահաս մահ պատճառող հիւանդութիւններէ զերծ կը մնային, կ'ապրէին այնքան, որքան՝ այսօր: Անոնք իրենց արբունքը կ'ապրէին 9-էն 14 տարեկանին, միջին տարիքը 40 եւ 50-ական տարիքին եւ ծերութիւնը՝ 70-ական եւ 80-ական տարիքին: Մանկական մահացութեան համեմատութիւնը սկսաւ պակսիլ, երբ առողջապահական գիտելիքներ եւ դեղեր վարակիչ հիւանդութիւնները հակակշիռի տակ առին: Իբրեւ արդիւնք՝ մեծ թուիչք արձանագրեց կեանքի միջին տեւողութիւնը: Այսուհանդերձ 70 տարեկանի մը արտաքին տեսքը չփոխուեցաւ: Կենդանաբանութեան մասնագէտ Սթիւըն Օսթատ իր «Ուայ ուէի էյճ» (1997) գիրքին մէջ կ'ըսէ. «Բաւական յաջողած ենք... մեր միջավայրը աւելի ապահով պահելու մէջ, սակայն չենք կրցած դանդաղեցնել մեր մարմնին քայքայումի ընթացքը»: Այլ խօսքով՝ մեզմէ շատեր պիտի խամրին 70-ական տարիքին, որքան ալ ապահով կամ առողջապահական միջավայրի մէջ ապրին:

«Վերանորոգող բժշկագիտութեան» գլխաւոր նպատակը ոչ թէ քայքայումի ընթացքը կասեցնելն է, այլ՝ «վնասուց հատուցում» մը կատարելը: Օրինակ, «արմատ» բջիջներ երբեք պիտի չկարենան լուծել նէօրոններու խորհրդաւոր կորուստին հարցը, որուն պատճառով տարեցներ հակամէտ են Փարքինսընի հիւանդութենէն տառապելու: Գիտնականներ կը յուսան քիմիական յարմար պայմաններ ստեղծել սաղմային նոր բջիջներու համար եւ անոնց միջոցով կազմել նոր նէօրոններ, որպէսզի կարելի ըլլայ փոխարինել տարիքի բերումով վնասուած բջիջները: Ժամանակին մասնագէտներ կ'ենթադրէին, թէ այս հրաշքը տեղի կ'ունենար միայն արգանդին մէջ: Սակայն այժմ կարելի է «արմատ» բջիջներ աճեցնել սրուակներու մէջ: Թէեւ Միացեալ-Նահանգներու մէջ այս գիտութիւնը ուսումնասիրող մասնագէտներ պետական սահմանափակ աջակցութիւն կը վայելեն, սակայն անոնք արդէն սկսած են գտնել «արմատ» բջիջները մորթային բջիջներու եւ մարմնին ինքնապաշտպանութեան ծառայող բջիջներու վերածելու ձեւը: «Օր մը արմատ բջիջները կրնան օգտագործուիլ տարբեր հիւսկէններու եւ ներքին գործարաններու (սիրտ, փայծաղ եւ ջղային դրութիւն) բջիջները փոխարինելու համար», կ'ըսէ Միացեալ-Նահանգներու Առողջապահական Ազգային Հիմնարկին կողմէ հրապարակուած տեղեկագիր մը: Նման յայտնագործութիւններ կրնան հակակշիռի տակ պահել այսօրուան ամէնէն մահացու հիւանդութիւնները:

Հարցը այն է, որ տարիքը շատ արագ կը նսեմացնէ նման յաղթանակ մը: 10 տարեկան մանուկ մը, որ կը յաղթահարէ մանկական անդամալուծութիւնը (փոլիօ), կրնայ 70 տարի ապրիլ: Սակայն 80-ական տարիքի հիւանդի մը, նոյնիսկ եթէ բուժուի Փարքինսընի հիւանդութենէն, կրնայ ենթակայ ըլլալ քաղցկեղի կամ սրտի կաթուածի վտանգներուն: Այլ խօսքով՝ հիւանդութիւն մը յաղթահարելը զայն չի պաշտպաներ միւսէն: Պահ մը ենթադրենք, թէ բժշկագիտութիւնը այս երեք հիւանդութիւնները կրնայ անհետացնել, ինչպէս՝ ծաղկախտը: Այդ ժամանակ Միացեալ-Նահանգներու մէջ կեանքի միջին տեւողութիւնը պիտի բարձրանայ 15 տարիով: Այսինքն՝ 20-րդ դարուն արձանագրուած վերելքին կէսը: Այլ խօսքով՝ կարելի չէ կեանքը երկարել, երբ մարմինը կը հասնի իրեն վերապահուած ժամանակին աւարտին: Հետեւաբար վերանորոգութիւնը հետզհետէ նուազ արդիւնաւէտ կ'ըլլայ:

Իսկ այլընտրանք չկա՞յ: Եթէ չենք կրնար մեր ճամբան «կարկտնել» դէպի անմահութիւն, արդեօք կրնա՞նք դանդաղեցնել ինքնին ծերութեան ընթացքը՝ երկարաձգելով մարմնին տրուած կեանքի ժամանակը, նուազ կարկտաններ դիմագրաւելու համար: Անշուշտ կեղծ խոստումներու պահանջը շատ է, նաեւ առաջարկները: Եթէ համացանցի մէջ փնտռենք «անթայ-էյճինկ» բառերը, մէկ երկվայրկեանի մէջ երեւան կու գան 100 հազար կայքեր, որոնց մեծամասնութիւնը կը ծանուցէ կնճիռի դէմ սերեր եւ մարդկային աճին նպաստող հորմոններ, որոնք իրականութեան մէջ աւելի կ'արագացնեն ծերութեան ընթացքը: Սակայն կարգ մը կայքերու մէջ գիտնականներ կը վերլուծեն ծերութեան կազմախօսական ընթացքը: Ոչ ոք կրցած է զայն դանդաղեցնել մարդկային մարմնին վրայ փորձեր կատարելով: Սակայն այլ արարածներու վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւններ ցոյց կու տան, թէ գէթ տեսականօրէն կարելի է դանդաղեցնել ծերութեան ընթացքը: Դժբախտաբար անոնց յայտնաբերած ծերութեան դէմ պայքարող «հակաթոյները» ցանկալի չեն, ինչպէս՝ նոյնինքն ծերութիւնը:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾԵՐՈՒԿԸ ԳՆԱՑ ԳՏՆԵԼ ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅԸ

Լրատուիչները, յատկապէս մամուլը արձագանգեց Կրէկօրիօ Ֆուէնթէսի մահուան. ըսին թէ 104 տարեկան էր: Եթէ յաւելեալ տեղեկութիւնը չըլլար, ոչ ոք պիտի անդրադառնար որ ան Է. Հէմինկուէյի «Ծերուկը եւ ծովը» վիպակին ներշնչարան նկատուած ձկնորսն էր: «Նկատուած», քանի որ ինք կը մերժէր այդ վերագրումը. կ'ըսէր թէ ինք չէր այն հերոսը որուն հսկայական թրաձուկի մը հետ պայքարը կը պատմէ այդ փոքրիկ գիրքը: Ան ըսած էր թէ օր մը Գուպայի ծովափին ի վեր կը նաւարկէին Հէմինկուէյի հետ, երբ տեսան ծերունի ձկնորս մը որ կը մաքառէր հսկայական ձուկի մը դէմ, շրջապատուած շնաձուկերէ: Ինք ու գրողը առաջարկած էին մօտենալ ու օգնել ծերուկին, բայց ան մերժած էր անոնց օգնութիւնը: Յետոյ, իմացած էր որ ծերուկը մեռած էր ու այդ լուրը մեծ տխրութիւն պատճառած էր Հէմինկուէյի: «Ատոր համար գրեց այդ գիրքը» ըսած էր Կրէկօրիօ:

Թերեւս ան չէր Հէմինկուէյի կողմէ 1952-ին նկարագրուած ձկնորսը, բայց տասնամեակներ ետք պիտի վերածուէր անոր. «նիհար, մորթը ոսկորին փակած, դէմքի խոր խորշոմներով, ամէն բանով ծեր, բացի աչքերէն որոնք ծովուն գոյնը ունէին, կենսախայտ էին ու աննուաճելի» գրած էր ամերիկացի վիպասանը: Յետագային այդ ծերուկը մարմնաւորած դերասանին՝ Ս. Թրէյսիի՞ն նկարագրութիւնն էր ատիկա, թէ իր բարեկամին՝ Կրէկօրիոյի:

Այս վերջինը նոյնիսկ հարկ չէր տեսած գիրքը կարդալու. ինք ճանչցած էր գրողը. հոն էր ու ամէն բան ապրած էր անոր հետ:

Անոնք ապրած էին նախ Հէմինկուէյի «Էլ Փիլար» նաւուն վրայ որ իրեն համար շինուած էր 1934-ին: Բ. աշխարհամարտի օրերուն նացիներուն դէմ կռուելու համար ամէն բան ունէին. զէնք, ռումբեր, եւլն., կը պատմէ Կրէկօրիօ: Ան ձկնորսութեան բոլոր նրբութիւնները սորվեցուցած էր գրողին, որ իր կարգին որսորդութեան մղած էր ձկնորսը: Ափրիկէ գացած ու սաֆարիներու մասնակցած էին մէկտեղ:

Կրէկօրիօ համբաւի տէր մէկն էր Գուպայի մէջ. այցելուներ կ'ընդունէր որոնք ուխտաւորի պէս կ'երթային զինքը տեսնելու: Անցեալ Նոյեմբերին Ձկնորսներու ընկերակցութիւնը նաւապետի աստիճան շնորհեց անոր: Հանդարտօրէն ըստացաւ զայն, նստած իր անիւով աթոռին վրայ, շրթունքներուն մէջ սեղմած օրական վեց հաւանաներէն մէկը:

Գուպայէն մեկնելէ առաջ Հէմինկուէյ որոշած էր նաւը ձգել Կրէկօրիոյին, ըսելով որ լաւ նայի ինքն իրեն ու նաւուն: Իրաւ ալ, ոչ ոք կրնար աւելի լաւ խնամք տանիլ այդ նաւուն եւ զայն աւելի սիրել: Սակայն, ժամանակի ընթացքին նուէրը սկսաւ սուղ արժել նոր տիրոջը: Եւ քանի որ նաեւ պատմութեան կը պատկանէր, Կրէկօրիօ Գասթրոյէն օգնութիւն խնդրեց: «Ո՞ւր կ'ուզես որ դրենք զայն» հարցուց ան. «Հէմինկուէյին տունը» պատասխանեց ձկնորսը: Եւ իրաւ ալ ան տարուեցաւ Հէմինկուէյի Գուպայի տունը որ այսօր իր թանգարանին վերածուած է, շատ մօտը այն վայրին ուրկէ երկու բարեկամները ծով կը բացուէին: Կ'ըսուի որ Կրէկօրիօ խորհրդանիշի մը վերածուած է գուպացի բոլոր ձկնորսներուն եւ բոլոր անոնց համար որոնք կը հաւատան մարդկային եղբայրութեան: Մահէն ետք որոշուած է արձան մը կանգնել անոր յիշատակին, իր բարեկամին համար կանգնուածին մօտիկը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԻՔ

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

Մայիս - Դեկտեմբեր 2001

Patriarcat Arménien Catholique
Rue Hôpital Libanais, Geytawi,
Beyrouth, Liban

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԱ.

ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ

- Բայց առաջինը շատ հաճելի պայմաններու մէջ տեղի չունեցաւ, - դիտել տուաւ գեղուհին:

- Ատիկա պատճառ մը չէ, որ փորձը չվերսկսինք, ես շուտով չեմ յուսահատիր: Եթէ թոյլ տաս, այս իրիկուն կրկին կու գամ:

- Բայց շա՜տ անհամբեր ես:

- Ինչ ընենք, սիրահար մը կրնա՞յ համբերող ըլլալ:

- Արդէն իսկ սիրահարա՞ծ ես ինծի:

- Ինչպէ՞ս արդէն իսկ, - գոչեց երիտասարդը, - քեզ տեսնելու առջի վայրկեանէն արդէն սիրահարած եմ, իսկ դուն համակրութեան փոքրիկ նշան մը անգամ ցոյց չտուիր:

- Շատ անիրաւ ես, - պատասխանեց մանկամարդուհին:

- Ինչո՞ւ համար, - հարցուց երիտասարդը:

- Քեզ տուն ընդունիլս արդէն համակրութեան ապացոյց մը չէ՞ր:

- Սակայն ես ինքնաբերաբար եկայ, գրեթէ հակառակ քու կամքիդ:

- Եթէ կամքիս հակառակ ըլլար, կրնայի քեզ ներս չընդունիլ:

- Այդ յայտարարութիւնը բաւական է, որպէսզի այս իրիկուն դարձեալ գամ, - ըսաւ Տրդատ ուրախութեամբ:

- Իրա՞ւ կ'ըսես:

- Կ'երդնում, որ պիտի գամ:

- Բայց եթէ նորէն ամուսինս վրայ հասնի:

- Ինչ կ'ուզէ՝ թող ըլլայ, ամէն վտանգ աչքս առնելով պիտի գամ, նոյնիսկ եթէ գիտնամ, որ պիտի մեռնիմ, քեզի համար մեռնիլը երջանկութիւն է արդէն:

- Իրաւցնէ խենթ ես եղեր:

- Ոչ թէ խենթ, այլ սիրահար:

- Իրարմէ շատ չեն տարբերիր:

- Սիրահարը խենթէն քիչ մը աւելի խենթ է, ահա տարբերութիւնը: Ուրեմն այս իրիկուն ժամը վեցին:

- Բայց եթէ դուռը չբանա՞մ:

- Կը կոտրեմ ու բռնի ներս կը մտնեմ:

- Հապա դրացինե՞րը:

- Դրացիները ի՞նչ իրաւունք ունին իմ գործիս խառնուելու:

- Գիտեմ, որ կատակ կ'ընես:

- Հաւատա, որ կատակ չեմ ըներ, անպատճառ պիտի գամ:

- Անպատճա՞ռ:

- Կ'երդնում երիտասարդութեանս վրայ:

- Այն ատեն փոխանակ իրիկուան ժամը վեցին գալու, կէս օրէն ետքը, ժամը երկուքին եկուր, աւելի ապահով եւ հանգիստ կ'ըլլանք:

- Շնորհակալութիւն, - գոչեց Տրդատ՝ ձեռքովը համբոյր մը ղրկելով իր սիրուհիին:

Մանկամարդ կինը համբոյրը փոխադարձուց նոյն ձեւով ու հեռացաւ պատուհանին քովէն, ըսելով՝

- Ցտեսութիւն:

Երիտասարդին երջանկութիւնը չափ չունէր: Այլեւս վստահ էր, որ յաղթանակը տարած էր վերջնականապէս:

«Իմս պիտի ըլլայ» կը կրկնէր ինքնիրեն՝ սենեակին մէջ ժուռ գալով:

Հապճեպով գնաց ճաշելու եւ յետոյ վերադարձաւ սենեակ:

Անընդհատ ժամացոյցը կը նայէր եւ վայրկեանները կը համրէր՝ անհամբեր սրտահատումի մը մատնուած:

Վերջապէս հասաւ ժամադրութեան ատենը: Տրդատ ուղղուեցաւ գեղուհիին տունը եւ սրտատրոփ՝ դուռը զարկաւ:

Մանկամարդ կինը, ժպտուն դէմքով, եկաւ դուռը բանալու:

Երիտասարդը ներս մտաւ եւ առաջին գործը եղաւ իր թեւերուն մէջ առնել գեղեցիկ դրացուհին ու խելայեղ համբոյրներ դրոշմել անոր այտերուն վրայ:

Յետոյ երկուքը միասին ուղղուեցան վերի սենեակը:

Տրդատ ամբողջ ժամեր անցուց իր սիրականին հետ եւ երբ ակամայ բաժնուեցաւ անկէ՝ արդէն մութը կոխած էր:

Վերադարձաւ իր սենեակը սիրոյ գինովութեան մը մէջ:

Ա՛լ ամէն բան մոռցած էր, իր անձնական ապահովութիւնը, դժոխային դաւադրութիւնը, սպառնացող վտանգները, մէկ բան մը միայն կ'երեւար աչքին՝ իր դեղանի դրացուհին:

Հետեւեալ օրուան համար կրկին ժամադիր եղած էին, ու հիմա անհամբեր կը սպասէր, որ ժամերը սահէին, անցնէին:

Այս վիճակին մէջ էր, երբ դուռը զարնուեցաւ, եւ ներս մտաւ Վահէն:

- Այսօր ժամը 4-ին պիտի գայիր ինծի, - ըսաւ Վահէ յանդիմանական շեշտով մը, - ինչո՞ւ չեկար:

- Ժամը 4-ի՞ն, - պատասխանեց Տրդատ՝ քունէն նոր արթնցողի մը երեւոյթով, - հա՛, մեր ժամադրութիւնը, այո՛, հիմա յիշեցի:

- Հիմա յիշեցի՞ր...

- Այո՛, սիրելիս, կը ներես, անակնկալ դիպուած մը ամէն բան մոռցնել տուաւ ինծի, բոլորովին անակնկալ դիպուած մը:

- Կը յուսամ, որ դժբախտութիւն մը չէ պատահած:

- Դժբախտութի՞ւն, - գոչեց երիտասարդը խնդալով, - մէյ մը դէմքս նայէ՛, մի՞թէ դժբախտ մարդու մը երեւոյթը ունիմ:

- Ոչ՛, բայց տարօրինակ դէմք մը ունիս, - ըսաւ Վահէ:

- Այսինքն երջանկութեան կատարը հասած մէկու մը դէմքը:

- Չեմ գիտեր, թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզես:

- Սիրելիս, սիրահարած եմ, ահա իրողութիւնը, խենթի պէս սիրահարած եմ գեղեցիկ կնոջ մը, հրեշտակի պէս գեղեցիկ:

- Իսկ կի՞նը, ան քեզի սիրահարա՞ծ է:

- Եթէ այդպէս չըլլար, փոխանակ մարդոց ամէնէն երջանիկը ըլլալու, ամէնէն դժբախտը պիտի ըլլայի:

- Այդ կինը, սակայն, կրնայ գլխուդ փորձանք մը բերել:

- Ինչո՞ւ համար, - հարցուց Տրդատ:

- Սիրուհիդ միթէ այն կինը չէ՞, որուն տան մէջ կը հաւաքուին 4 դաւադիրները:

- Նոյնինքն է:

- Եւ որուն ամուսինը Աստիկ Մարկոսեան կը կոչուի եւ դաւադիրներէն մէկն է:

- Այդ ալ ճիշդ է:

- Ուրեմն ինչպէ՞ս կրնաս վստահիլ այդպիսի կնոջ մը:

- Կինը բոլորովին անմեղ է եւ բանէ մը տեղեկութիւն չունի: Արդէն ամուսինը կը պահանջէ, որ տունը չգտնուի, երբ իրենք խորհրդակցութիւն կ'ընեն: Անկէ զատ, ես բոլորովին տարբեր կը խորհիմ այս մասին եւ համոզուած եմ, որ այս կինը մեզի օգտակար կրնայ ըլլալ, քան թէ վնասակար:

- Ամէն պարագային՝ պէտք է շատ զգուշութեամբ վարուիլ:

- Այդ մասին կասկած մի՛ ունենար:

(Շար. 154)

Պ. Գրիգոր Օհաննեան,
Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան եւ զաւակը Արմէն,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Օհաննեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ճառայեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Տագէս Օհաննեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մեսիա Օհաննեան եւ զաւակը
եւ համայն ընտանեկան պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, զոքանչին եւ ազգականին՝

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՕՀԱՆՆԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Նախապետեան)

մահը, որ պատահեցաւ, Յունուար 29-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Փետրուար 1, ժամը 10.30-ին, Սէն-Լուի Սուրբ Գէորգ եկեղեցին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Օհաննեանի, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE DE L'UGAB
présente l'ouvrage consacré à la
GUERRE DU KARABAGH (1992-1994)

Le Jardin Noir

Textes et photographies de MAX SIVASLIAN

Mercredi 6 février
de 18h à 21h

Exposition photographique et dédicace de l'ouvrage en présence de l'auteur

avec la participation des **Nouvelles d'Arménie Magazine** et de **La Lettre de l'UGAB**

CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN DE L'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Քառասնամեայ կին մը, չորս տարիներու փորձառութեան տէր, աշխատանք կը փնտռէ: Տարեց կամ մանուկ նայելու տրամադիր է:

Հեռաձայնել՝ Ագնիւ Գէորգեանի
01 - 39 - 87 - 68 - 57

ADL FRANCE
Organisation Arménienne Démocrate Liberale
Ramgavar

Communiqué de Presse

Nous avons appris avec beaucoup de tristesse le décès de Madame Ayché Nur Zarakolu, militante turque des droits de l'homme, survenu le 28 janvier, à Istanbul, suite à une longue maladie.

Madame Zarakolu a fait preuve, tout au long de sa vie, d'une bravoure exemplaire en soutenant en Turquie la cause des opprimés à travers sa maison d'édition, et en particulier la cause du peuple arménien. L'ADL-Ramgavar fut l'un des premiers, dès 1994, à exprimer son soutien, par voie de presse et par ses interventions au niveau gouvernemental, aux époux Zarakolu, lors de l'édition du livre «Le Tabou Arménien» traduction du livre du Dr Yves Ternon.

Le courage d'Ayché Nur Zarakolu lui a coûté un jugement pour haute trahison, la prison et ses premiers ennuis de santé.

Au nom de l'ADL France, nous exprimons nos profondes condoléances à son époux, Monsieur Ragip Zarakolu, ainsi qu'à tous leurs proches et compatissons à leur douleur.

J. V. Guréghian
Secrétaire Général

J. V. Sirapian
Président

Paris, le 29 janvier 2002

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 1er février à 20 heures

KRIKOR BELEDIAN
Ecrivain et Maître de Conférence à l'INALCO
présente et dédicace son ouvrage

«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
(Editions CNRS)

Exposition des revues littéraires et des œuvres originales des auteurs et écrivains arméniens de France

—— Entrée libre ——

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ. - Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 40 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**
Salle C.A.O.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

*
**

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»** présente
«WELCOME TO GLENDALE»
Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN
Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN
Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

*
**

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures**, à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatoire à se costumer.

L'ECOLE
KHATCHADOUR ABOVIAN
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un
SUPER LOTO
le Dimanche 3 février à 15h
au Centre Culturel **Sahak - Mesrop**
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70
UN GROS LOT
et de nombreux lots de valeur...

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Փետրուար 7

Տօն է Վարդանանց Զօրավարացն Մերոց հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

A l'occasion de la parution des ouvrages
«JARDIN NOIR. KARABAGH. RECIT DE GUERRE 1992-1994»
et
«L'ARME DU TERRORISME»
LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise une soirée-débat
le vendredi 8 février à 20 heures 30
autour du thème

REGARDS SUR LA GUERRE

Les conséquences du 11 septembre dans le Caucase

Animée par
Pierre-Yves LE PRIOL
Journaliste à «La Croix»
En présence des auteurs :
Max SIVASLIAN
(*photographe*)
et
Gérard CHALIAND
(*politologue et essayiste, spécialiste en géopolitique*)
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— Entrée libre ——

Renseignements auprès du CDCA :
Tél.: 01 44 83 07 02 - Fax: 01 42 46 81 59
Internet: http://www.cdca.asso.fr

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական շարքի Դ հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 6, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **par sa METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours**, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre **Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones**
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.
Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
9 et 10 MARS

Journées nationales au profit de la Colonie de Bellefontaine

REGION PARISIENNE :	9 MARS Gala artistique à la salle PACI d'Issy-les-Mlnx
CENTRE FRANCE :	9 MARS Repas à l'Hôtel Méridien de Lyon
PACA :	10 MARS Loto Géant à la salle MAJC de Marseille